

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

حياة الصحابة

به کوردی

کاندهلوی

ته حقیقی نهر مووده کان

شیخ ناصر الدین الالبانی

وهرگیرانی: نیهاد جه کل

به رکی سن بهم

ژیانی هاوہ لان

(رضی اللہ عنہما)

نووسینی:

زانای پایہ بہرز محمد یوسف الکانهلوی

وہرگیرائی:

نہاد جلال حبیب اللہ

هاوہم بہ تہ تحقیقی فہرموودہ کان لہ سہر بنہمای برپاری فہرموودہ ناس

محمد ناصرالدین الالبانی

بہرگی سییہم

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پيناسى كتيب

ناوى كتيب: ژيانى هاوه لان (ﷺ).

نوسەر: محمد يوسف الكاندهلوى

وهرگيرانى: نهاد جلال حبيب الله.

سال و نورهى چاپ: يه كه م/ ۲۰۱۱ - ۱۴۳۲

شوينى چاپ: چاپخانه ي پى نوى

ژماره ي سپاردن: ۱۲۶۵ - ۲۰۱۱

تيراژ: ۲۰۰۰

مافى له چاپدانه وهى پاريزراوه بو

كتيبخانه ي روشنير

بهشی دوانزههههه

چون پیغه مبهرا (ﷺ) هاوهلانی له سهر نویژ که ران له
 مزگه وته کاندا کوډه بوونه وه و حه زیان پی بووه خه لکیان بو
 هاندهدا و تی ده گه یشتن له گواستنه وهی، گواستنه وه له
 کاریکه وه بو کاریک و له باریکه وه بو باریک، چون سهر قالی
 خو یان وه لا ده نا بو ئه و بواره ی فهرمانیان پی کرابوو له و
 کارانه دا که به هیژ کردنی باوه و سیفه ته کانی و بلاو کردنه وه ی
 زانست و کاره کانی و زیندوو راگرتنی یادی خوا و نزا کردن به
 مهرجه کانیه وه ی تیدا بوو، وه ک ئه وه وابوون لانه که نه وه به لای
 رووخساری شت و شیوه کاندا و ته نها هیوای سوود وه رگرتنیان
 لای دروستکه ر و هه لسورینه ری ژیان بیت.

هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو نوێژ

ئهحمده به سه نه دی چه سه نه و ئه بو علی به زار له حارث ی مه ولای عوسمانه وه هی ناویانه ده لێن: عوسمان (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو ئیمه یش له گه لێ دانیشتبووین، بانگده ر هات و داوای ئاوی له جامیکدا کرد- و ابزانم شتیکی تیدا بوو- ده ست نوێژی گرت و پاشان وتی پیغه مبهەر (ﷺ) م بینی به م شیوه ی من ده ست نوێژی ده گرت، پاشان فه رمووی (هه ر که س وه ک ئه م ده ست نوێژم ده ست نوێژ بگریت پاشان هه ستیت و نوێژی نیوه پۆ بکات له تاوانی نیوان نوێژی نیوه پۆ و نوێژی به یانی ده بووریت، پاشان نوێژی عه سر بکات له تاوانی نیوان نیوه پۆ و عه سری ده بووریت و پاشان نوێژی ئیواره بکات له تاوانی نیوان عه سر و ئیواره ی ده بووریت، پاشان نوێژی عیشا بکات له تاوانی نیوان ئیواره و عیشای ده بووریت. پاشان له وانه یه شه و به سه ر به ریت شه وه که ی له ناو خۆلدا بکه ویت پاشان ئه گه ر هه ستا و نوێژی به یانی بکات له تاوانی نیوان عیشا و به یانی ده بووریت، ئه وانه چاکه ن خراپه کان ده به ن و نایه یلن) (من توحا و خوئی هذا ثم قام یصلی صلاة الظهر غفر له ما کان بینها و بین الصبح ثم صلی العصر غفر له ما کان بینها و بین الضهر ثم صلی المغرب غفر له ما کان بینها و بین العصر ثم صلی العشاء غفر له ما کان بینها و بین المغرب، ثم لعله بیت یتمرغ لیلة ثلثة انقام فتوحا فصلی الصبح غفر له بینها و بین صلاة العشاء، وهن الحسنات یذهبن السیئات) وتیان ئه ی ئه وه چاکه کانن ئه ی ما وه کان (باقیات) چی ئه ی عوسمان؟ وتی (لا اله الا الله و سبحان الله و الحمد لله الله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله)^۱.

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و التهیب ج / ص ۲۰۳ دا هاتوه. هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۷ ده لیت: ئهحمده و ئه بو یه علا و به زار هی ناویانه که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له حارسی کوپی عه بدولای مه ولای عوسمانی کوپی عه فغان نه بی که جی متمانه شه، هه ندیکیشی له سه حیحدایه.

ئەحمەد و نەسائی و تەبەرانی لە ئەبو عوسمانەوہ هیڤاویانە وتی: لەگەڵ سەلمان لە ژێر درەختیکدا بووم، لقیکی وشکی ھەلگرت و تەکاندی (جولاندی) تا گەلاکانی کەوتن، پاشان وتی: ئەو ئەبو عوسمان ئایا نەتپرسی بۆ ئەو دھکەم؟ و تەم بۆچی واتکرد؟ وتی: پیغەمبەر (ﷺ) وای لەگەڵ کردم کاتی لە ژێر درەختیکدا پیگەوہ بووین. لقیکی وشکی ھەلگرت و تا گەلاکانی کەوتن، فەرمووی (ئەو سەلمان لیم ناپرسیت بۆچی وادەکەم؟) و تەم بۆچی واتکرد؟ فەرمووی (ان المسلم اذا توضا فاحسن الوضوء ثم صلى الصلوات الخمس تحات خطایة كما تحات هذا الورق) واتە (موسلمان ئەگەر دەستنوێژی گرت و بەباشی گرتی و پاشان پینج نوێژەکە کرد تاوانەکانی لی دادەکەتن وەک چوون ئەو گەلايانە دادەتەکن) وتی (واقم الصلاة طرفی النهار و زلفا من الليل ان الحسنات يذهبن السيئات ذلك ذكری للذاکرين)^١.

ئەحمەدی کوپی عامری کوپی سەعدی کوپی ئەبی وەقاص دەلیت لە سەعد و ھەندی ھاوہ لایم بیست دەیانوت: دوو کەس برای یەکدی بوون لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) دا یەکیکیان لەوی تریان باشتربوو، ئەو ی باشتربوو مرد و ئەوی دیکەیان تەمەنی زیاتربوو، ئینجا مرد، فەزلی یەکەمیان بەسەر دووہمیاندا لای پیغەمبەر (ﷺ) باسکرا، ئەویش فەرمووی (مەگەر نوێژی نەدەکرد؟) وتیان با ئەو پیغەمبەری خوا (ﷺ)، فەرمووی (مايدريك ما بلغت بة صلاة) واتە (چوو زانیت نوێژەکە ی گەیان دوو یەتە کوی) پاشان فەرمووی (انما مثل الصلاة کمثل نهر جار بباب رجل غمر عذب يقتحم فيه كل يوم خمس مرات فماذا ترون يبقی من درنة) واتە (نمونه ی نوێژ وەک پروباریکی پویشتوو بە بەردەرگای پیاویکدا وایە کە

١ - حسن.

٢ - مونزیری لە الترغیب و الترہیب ج ١ ص ٢٠١ دەلیت ئەحمەد لە صەحیحدا پشتیان پێ دەبەستی جگە لە عەلی کوپی زەید نەبیّت.

ئاوہکەى زۆر و سازگار بىت هەموو پۆژى پينج جار خۆى بخاتە ناويەو، ئايا دەبينن هېچ چلکى پيۆه بمينيت) ^۱.

ئەحمەد لە ئەبو هورەيرەو (ع) هیناويەتى دەلييت دووکەس لە خەلکى ناوچەى (بەللى) بوون سەر بە قوضاعە لەگەل پيغەمبەر (ع) موسولمان بوون، يەکیکیان شەهیدبوو و ئەوى دیکەش تەمەنى زیاتر بوو، تەلحەى کوپى عەبدوللا وتى: لە خەوندا بينيم ئەوەيان کە دواتر مرد پيش شەهیدەکە چوویە بەهەشت، سەرم لەو سەرما و ئەوهم بۆ پيغەمبەر (ع) باسکرد (خەوى بينیو) پيغەمبەر (ع) فەرمووی (اليس قد صام بعدة رمضان و صلى ستتة الاف رکعة و کذا و کذا رکعة صلاة سنة) (مەگەر دواى ئەو پۆژووی پەمەزانی نەگرت و شەش هەزار پکات نويزى نەکرد و ئەوئەندە و ئەوئەندە پکات نويزى سوننەتى نەکرد؟) ^۲.

تەبەرانی لە حارث لە عەلیەو دەلييت: لەگەل پيغەمبەر (ع) لە مزگەوتدا بووین چاوەرپی نويزمان دەکرد کەسێک هەستا و وتى من تووشى تاوان بووم، پيغەمبەر (ع) پووی لى وەرگيپرا. کاتى لە نويزەکەى بوویەو کابرا هەستا و هەمان شتى وتەو. پيغەمبەر (ع) فەرمووی (اليس قد صليت معنا هذه الصلاة و احسنت لها الطهور) واتە (ئايا لەگەل ئیمە ئەم نويزتە نەکرد و دەست نويزى

^۱ - صحيح.

^۲ - هەيسەمى ج ۱ ص ۲۹۷، دەلييت ئەحمەد و تەبەرانی هیناويانە بەلام تەبەرانی دەلييت: پاشان ئەوى دیکە چل شەو زیاتر ژيا، کەسەکانى سەنەدى ئەحمەد صەحیح، مالیک و نەسائی و ئیبن خوزەيمە لە صەحیحەکیدە هیناويانە وەک لە الترغيب و التهيب ج ۱ ص ۲۰۶ دا هاتوو.

^۳ - صحيح.

^۴ - لە الترغيب و التهيب. دا ص ۲۰۸ دا دەلييت: ئەحمەد بە سەنەدى حەسەن و ئیبن ماجە و ئیبن حبان لە صەحیحەکیدە و بەیھەقى لە تەلحەو بە هەمان شيوە و بە دوور و دريژتر لەو هیناويانە، ئیبن ماجە و ئیبن حبان لە کۆتایيەکیدە ئەوەشیان بۆ زیادکردوو: ماوہى نيوانيان دوورترە لە ماوہى نيوان ئاسمان و زەوى.

دروست و پاکت بؤ نه گرت؟) وتی: با، فہرمووی (فانہا کفارة ذنبک) واتہ (دہی ئہوہ سپرہرہوہی تاوانہ کانتہ) ^۱.

ئہ حمہد لہ عہدوللای کوری عہمرہوہ هیئاویہ تی کہ سیګ هات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) و پرسیار ی لیګرد لہ سہر چاکترینی کارہکان، فہرمووی (نویژ، وتی پاشان چی؟ فہرمووی، نویژ، وتی پاشان چی؟ تا سی جار فہرمووی نویژ، کہ کابرا زیاد لہوہ لہ سہری چوو پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی جیہادی پئی خوا. کابرا وتی دہی من دایک و باوکیکم ہن، فہرمووی (امرک للوالدین خیرا) واتہ (فرمانت پی دہدم چاکہ لہ گہل دایک و باوکت بنوینہ) وتی: سویند بہو کہ سہی تو بہ ہق بہ پیغہمبہر ناردووہ دہچم جیہاد دہکم ئہوان بہ جی دہیلیم، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (انت اعلم) واتہ (خوت باشت دہزانی) ^۲.

بہزارو ئین خوزہیمی و ئین حبان لہ صہحیہ کہ یاندا - دہقہ کہ هی ئین حبانہ - لہ عہمری کوری موررہی جوہہ نیہوہ (ﷺ) هیئاویانہ دلّیت: کہ سیګ هات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) وتی: ئہی پیغہمبہر خوا ئہ گہر من شایہ تومانم هیئا و نویژہ فہرہزہکانم کرد و زہکاتم دا و پرمہزانم گرت و بہجیم گہ یاند من لہ کام دہستہ دہبم؟ فہرمووی (تو لہ صدیقین و شہیدان دہبیت) ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دلّیت تہ بہرانی لہ المحجم الصغیر المعجم الوسیگ دا هیئاویہ تی و حارپ کہ لہ سہنہ دہکیدا لاوازہ.

۳ - حسن.

۴ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دلّیت: لہ سہنہ دہکدا ئین لہیعہ ہییہ کہ لاوازہ. ترمزی فہرموودہی ئین لہیعہ بہ حسہن دادہنی. کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہکش صہحیحن، ہروہا ئین حبان لہ صہحیہ کہ یدا هیئاویہ تی وک الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۱۱ دا ہاتووہ.

۵ - صحیح.

۶ - لہ الترغیب و الترهیب دا ج ۱ ص ۲۰۰ دا وا ہاتووہ

بہیہ قی له ئەنەسەوہ (ﷺ) ھیناویہ تی دەلیت: بە گشتی وەسیہ تی پیغەمبەر (ﷺ) له سەر مەرگیدا ئەوہ بوو دەیفەر موو (الصلاة وما ملکت ایمانکم) واتە (نویژە کانتان و ئەو کە نێزەکانە ی ھەتان و ریا یان بن) تا ئەو کاتە ی گیانی گەیشتە قورقور اگە ی و زمانی قسە ی پی ئەدە کرا نە سائی و ئیبن ماجە ھیناویانە. ئەحمەد له فەر موودە کیدا ھیناویہ تی دەلیت: بە گشتی وەسیہ تی سەر مەرگە ی پیغەمبەر (ﷺ) بریتی بوو له (الصلاة وما ملکت ایمانکم) تا گیان گەشتە قورقور اگە ی و نەیتوانی قسە بکات، له فەر موودە کە ی عەلیدا (ﷺ) دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پی کردم تا پیستە (وەرە قیك) بیئم تا تیایدا شتیک بنوسیئت کە دوا ی خو ی ئوممە تە کە ی گو مراً نە بن، منیش تر سام خو یم لە دەست بچیی و تە: من چاک له بەر دە کە م و تی دە گە م و وەر دە گرم، فەر مووی (اوصی بالصلاة و الزکات و ما ملکت ایمانکم) واتە (وەسیە ت دە کە م بە نویژ و زە کات و وە ئەو ئافرە تانە ی لە بەر دە ستان دان) ١ ھەر وە ها ئیبن سە عد له عەلیە وە (ﷺ) بە ھە مان شیوہ ھیناویہ تی و ئەو شە ی بو زیاد کردووہ: بەر دە وام وەسیہ تی دە کرد بە وانە تا گیانی دەر چوو، فەرمانی کرد بە شایە تی دان بە وە ی ھیچ پەرستراویک نییە جگە له خوا و محمد بە ندە و نێردراوی خودایە تا مردنی ئەو وەسیہ تە ی دە کرد، ھەر کەس شایە تی ئەو دوانە بدات دۆزە خی لی حەر امە. ئەحمەد و بوخاری له الادب المفرد و ئەبو داود و ئیبن ماجە و ئیبن جەریر له صەحیحە کەیدا ئەبو یە علا و بەیہ قی له عەلیە وە ھیناویانە دەلیت: کو تا قسە ی پیغەمبەر (ﷺ) ئەمە بوو (الصلاة الصلاة و اتقوا الله فیها ملکت ایمانکم) واتە (نویژ. نویژ بە رامبەر بەو ئافرە تانە ی لە بەر دە ستان دان له خودا بترسن) ٢.

١- له البدایہ و النہایہ ج ٥ ص ٢٣٨ دا و اھاتووہ. ھەر وە ها ئیبن سە عد ج ٢ ص ٢٤٣ له ئەنەسە وە بە ھە مان شیوہ ھیناویہ تی،

٢- صحیح.

٣- له کنز العمال ج ١ ص ١١٨ دا و اھاتووہ.

(هاندانى هاوه لان (ﷺ) بو نويز)

حهكيم له ئه بوبه كره وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت نويز په نای خوايه له سهر زهويدا،^۱ ئين سعه ديش له ئه بو موليحه وه هيناويه تى ده لیت بيستم عومهرى كورى خه تباب له سهر مينبه ر وتى: ئيسلام به هيچ جور ك بو كه سيك نيه كه نويز ناكات.^۲

عبدور ه زاق له زهيدى كورى ثابته وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: نويزى كه سيك له ماله كه يد پروناكيه، ئه گهر كه سى هه ستا بو نويز تاوانه كانى له سهر سهرى ده وه ستن. ههر سو جده يه كه ده بات خواى گه وره به و سو جدى تاوانيكى ده سريته وه.^۳

عبدور ه زاق له حوزه يفه وه هيناويه تى ده لیت: به نده كه به جوانى ده ستنويزى گرت و دواتر هه ستا بو نويز، خوا پرووى تى ده كات و ده يدوينى و پرووى لى وهر ناچه رخيلى تا به نده كه ده روات يان به لاي راست يان چه پدا لاده كاته وه.^۴ عه بدو ره زاق له ئين عومهر وه هيناويه تى ده لیت: نويز چاكه يه، باكم نيه كى تيايدا به شداريم ده كات.^۵

ئين عه ساكير له ئين عومهر وه هيناويه تى ده لیت: ههر موسلمانى سهر داني له سهر زهويدا بكات يان بو مزگه وت بچى كه به به رده كانى بنياد نراييت تيايدا نويز بكات، زهويه كه ده لیت له خاكه كهيدا نويز كرد بو خودا و له پرژيكد كه ده گه يته وه به خودا شايه تيت بو دده م. عه بدور ه زاق لييه وه هيناويه تى ده لیت: له گه ردنى

۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتووه.

۲ - له كنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتووه.

۳ - له كنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ د واهاتووه.

۴ - له كنز العمال دا واهاتووه.

۵ - له كنز العمال دا هاتووه.

ئادهم (عليه السلام) دهچوو. نويزيكي كرد دابهزي بو لای سنگی، پاشان نويزيكي تری کرد دابهزي بو پهنجهي نويزيكي ديكهي کرد چوو و نه ما.^۱

ئهبو نه عيم له الحليه ج ۱ ص ۱۳۰ له ئين مهسعووده وه هيناويه تي دهليت: تا له نويزدا بيت له درگای مهليک دهدهيت، ههركهس له درگای مهليک بدات بوی دهکريته وه، عهبدو رهزاق لييه وه هيناويه تي دهليت: پيويستيه کانتان له سه ر کولی نويزه فرهکان ههلبگرن، ههروه ها لييه وه هيناويه تي دهليت: نويزهکان سپره وهی نيوانيانن به مهرجي گونا هه گه ورهکان له نيوانياندا نه بن، ئين ساکير لييه وه هيناويه تي دهليت: نويزهکان سپره وهن بو دواي خويان، ئادهم له پهنجهي پييه وه درچوو، پاشان به رزبوويه وه بو سپريکاني، پاشان ئه ژنوکاني، پاشان بو سه ر ناوکی، پاشان بو لای ملی، ههستا نويزي کرد له سه ر شانه کاني دابهزي، پاشان نويزي کرد دابهزي بو ناو له پی قاچی، پاشان نويزي کرد دابهزي بو ئه ژنوکاني، پاشان نويزي کرد دابهزي بو پيکاني، پاشان نويزي کرد درچوو.^۲

عهبدو رهزاق له سهلماني فارسيه وه هيناويه تي دهليت: بهنده که ههستا بو نويز تاوانه کاني له سه ر سه ري داده نريست له نويزه کهي نابيته وه تا تاوانه کاني لی نامينين وهك چون دارخورما جيا دهبيته وه و به راست و چهپدا دهکهيوت، ئين زهنجويه لييه وه هيناويه تي دهليت: بهنده که نويزي کرد تاوانه کاني له سه ر سه ري کو دهبنه وه. که نويزي کرد تاوانه کاني دهکون وهك چون گه لای دار دهکهيوت. ههروه ها له تاريقي کوري شه هابه وه هيناويه تي لای سهلمان مايه وه و سهيري ئيجتهادی ئه وي دهکرد، که کوتايی شه وهستا نويزي دهکرد وهك ئه وهی نه ديبيت

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا هاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا وا هاتوه.

که گومانی بو دهرېد، نه ویش بوې باسکرد، سهلمان وتی نویژه فرهزهکان دهست پیوه بگرن، چونکه سپره روی نهو برینانهن مهگر کوژرانی تیدابیټ. نهگر خه لکی شهویان کردهوه له سی باردا دهن، هه یانه بوې هیه و له سهری نییه، هیه له سهریه تی و بوې نییه، هیه نه بوې هیه و نه له سهریه تی، که سی تاریکی شهو بیئاگای خه لک به دهرهت دهگریټ و هه لدهستیټ تا به یانی نویژ دهکات. نهوه بوې هیه و هیچی له دژ نییه و له سهر نییه، که سی تاریکی شهو بیئاگای خه لک به دهرهت وهردهگریټ و سهر دهکاته تاوان نهوه له سهریه تی (له دژیه تی) و بوې نییه، که سی نویژی عیسا دهکات و دهخه ویټ. نه له سهریه تی و نه بوې هیه، دهی وریابه پی سخته مهگره بر، وریابه له سهرخو و پیک و بهردهوام پرؤ.^۱

عبدو رهزاق له نهو موسای نه شعریه وه هیئاوییه تی دهلیټ: به سهر خو ماندا ناگر دبارینن، نهگر نویژی فرهزمان کرد تاوانه کانی پیشترمان دهریټه وه. پاشان ناگر به سهر خو ماندا دبارینن، که نویژمان کرد دوباره نویژ تاوانه کانی پیشترمان دهریټه وه.^۲

۱

^۱ - (کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا واهاتوه. ته به رانی له المعجم الکبیر له تاریقی کوپی شه هابه وه به هه مان شیوه هیئاوییه تی که سه کانی سه نه ده کانی شی جی متمانن وه که هیه سه می ج ۱ ص ۳۰۰ دهلیټ.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتوه

(هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ نوێژ و زۆر گرنگی دانی پیتی)

ئهحمده و نه سائی له ئه نه سسی کوپی مالیکه وه هیئاویانه پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (حبب الی الطیب و النساء، و جعلت قرت عینی فی الصلاة) واته (بۆنی خۆش و ئافره تم لا خۆشه ویست کراوه. بیلبله ی چاویشم له نوێژدا دانراوه).^۱ ئهحمده له ئیبن عهباسه وه هیئاویه تی جبریل به پیغه مبهەر (ﷺ) ی وت نوێژت لا خۆشه ویست کراوه، ده ی چهنده ت ویست لیی هه لگره.^۲

ته به رانی له ئیبن عهباسه وه هیئاویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو و خه لکی له ده وری بوون، فهرمووی (ان الله جعل لكل نبی شهرة وان شهوتی فی قیام الیل اذا قمت فلا یصلین ادو خلفی، و ان الله جعل لكل نبی طعمة وان طعمتی هذة الخمس فاذا قضیت فهو لولاة الامر من بعدی) اته (خوای گه و ره بۆ پیغه مبه ریک و هه ستام نوێژم کرد که س له پشتمه وه نوێژ نه کات، خودا بۆ هه ر پیغه مبه ره و پشکیکی دانا پشکی منیش ئه م پینج یه که یه، ئه گه ر من مردم بۆ وه لی ئه مری دوا ی خۆم ده بیئت).^۳

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له الترغیب و البدایه و النهایه ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوه. ته به رانی له ئیبن عهباسه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می ج ۲ ص ۲۷۰ ده لیئت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی یه زیده هیه که قسه شی له سه ری، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیجن.

۴ - ضعیف.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۷۱ ده لیئت: له سه نه ده که دا ئیسه قاقی کوپی عه بدوللای کوپی کیسان له باوکیه وه هیه و ئه بو حاته م و باوکی ئیسه قاقیان به نه رم داوه، ئیبن حبان متمانه ی پیی ده دات و ئه بو حاته م و جگه له ویش به لاوازی ده زانن.

ئەبو داود لە ئەنەسەو هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) هەستا تا پیکانی ئاوسان- یان وتی لاقەکانی- پێی و ترا مەگەر خودا لە تاوانی رابردوو و داهاتوت خوش نەبوو؟ فەرمووی (افلا اکون عبدا شکورا) واتە (ئایا بەندەیهکی سوپاسگوزار نەبم).^۱

بەزار لە ئەبو هورەیرەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی و لە گیرانەو کەیدا هاتوو دەلیت پیغمبەر (ﷺ) نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان،^۲ هەر و هە تەبەرانی لە دوو موعجەمی صغیر و وسیط دا لە ئیبن مەسعود و هە هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) هیندە شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان. بە هەمان شیوێ دەیهینیت.

هەر و هە لە نوعمانی کوری بە شیرەو هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی ماندوو دەبون. بە هەمان شیوێ دەیهینیت.^۳ بوخاری و موسلیمیش لە عائیشەو (ﷺ) هیناویانە دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی توانایان نە دەما (ماندوو دەبون) پیموت ئەی پیغمبەر (ﷺ) بۆچی وادەکەیت لە کاتی کدا خودا لیت خوش بوو- بە هەمان شیوێ دەیهینیت.^۴

ئیبن نەجار لە ئەبو هورەیرەو هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان، وتیان ئەی پیغمبەر ی خودا بۆچی وا دەکەیت؟ مەگەر

^۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا هاتوو. ئەبو یەعلا و بەزار و تەبەرانی بە سەنەدی صەحیح هیناویانە وەك هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت.

^۲ - هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت بەزار بە چەند سەنەدێك هیناویەتی و كەسەكانی یەكێك لە سەنەدەكان كەسی صەحیح، تەبەرانی لە المعجم الكبیر لە ئەبو جوحەیفەو بەو شیوێ هیناویەتی،

^۳ - وەك لە المعجم ج ۲ ص ۲۷۱ دا هاتوو.

^۴ - لە موغیرەشەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی، وەك لە الریاج ص ۴۲۹ دا هاتوو.

خودای گه وره له پابردوو و داهاتووی تاوانه کانت خوښ نه بووه؟ فهرمووی (بلی، افلا اکون عبدا شکورا) واته (با، ئایا بنده یه کی سوپاسگوزار نه بم).^۱

بوخاری و موسلیم له حه میده وه هیئاویانه ده لیت پرسیار کرا له نه نه سی کوپی مالیک له سهر نویژی پیغمبر (ﷺ) که شهو نویژی چوون بوو، وتی ئیمه شهو نه مانده ویست بیبینین نویژ بکات، به لام به بی ویستی خو مان بینیمان، نه مانده ویست به نوستووی بیبینین، به لام بینیمان. له مانگدا پوژووی ده گرت تا ده مانوت یه ک پوژیشی نه شکاندوه. جار هه بوو پوژووی نه ده گرت تا ده مانوت له مانگدا یه ک پوژیش پوژووی نه گرتوه.

هه روه ها بوخاری و موسلیم له عه بدوللوه هیئاویانه ده لیت: له گه ل پیغمبر (ﷺ) شه ویک نویژم کرد، هینده به پیوه وه ستا تا نیازی کاریکی خراپ دایگرتم، وتیان چی بوو؟ وتی ویستم دابنیشم و وازی لی بهینم.^۲

ئه حمده له نه بوو ده روه هیئاویه تی ده لیت پیغمبر (ﷺ) شه ویک هه ستا تا به یانی ئه م ئایه ته ی ده خویند (ان تعذبهم فانهم عبادک وان تغفرلهم وانک انت العزیز الحکیم).^۳

ئه بو یه علا له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) به شیکی به دیکرد، که به یانی بوویه وه وترا نه ی پیغمبره ی خوا هیلاکیت پیوه دیاره، فهرمووی من له سهر نهو باره م که ده مبینن، دوینی حه وت سووره ته دریزه که م خویند.^۴

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا واهاتوه

۲ - له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتوه

۳ - له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوه.

۴ - ضعیف.

۵ - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن وه که هه یسه می ج ۲ ص ۲۷۴ ده لیت

موسلیم له حوزدهیفه وه هیناویه تی دهلیت له گهال پیغه مبهه (ﷺ) شه ویك نویژم کرد سووره تی به قهره دی دهستیپیکرد، وتم له نایه تی سه د دا رکوع ده بات، پاشان له سه د تیپه ری کرد، وتم له رکاتی کدا دهیخوینیت، له وه زیاتر چوو، وتم رکوعی پی ده بات، دهستی کرد به سووره تی النساء و خویندی. پاشان ال عمرانی خویند، له سه رخو دهیخویند، نایه تیکی خویند که ته سبیجی تیدا بوو سوبحانه لالی کرد. که دهیدا به نایه تیکی داواکاریدا داوای ده کرد، که نایه تی په ناگرتنی ده خویند په نای ده گرت به خوا، پاشان رکوعی برد (چه میه وه) دهیفه رموو (سبحان ربی العظیم) چه مینه وه که ی وهک وه ستانه که ی وابوو، پاشان فه رموو (سمع الله لمن حمده) پاشان ماوهیه کی نیمچه دوور و دریژ وه ستا، پاشان سو جده ی برد و فه رموو (سبحان ربی الاعلی) سو جده که شی له وه ستانه که ی نریک بوو.^۱

ته به رانی لییه وه هیناویه تی دهلیت : چووم بو لای پیغه مبهه (ﷺ) نویژی ده کرد، له گهالی له پشته وه نویژم کرد و ئه ویش نهیده زانی، سووره تی به قهره دی دهستیپیکرد تا وامزانی ده چه میته وه، پاشان چووه وه ستان دهلیت نایزانم به لام وتی چوار رکاتی کرد چه مینه وه کانی وهک وه ستانه کانی وابوون- وتی ئه وه م باسکرد بو پیغه مبهه (ﷺ) فه رموو (الا اعلمتني) واته (دهی با ناگادارت بکردمایه ته وه) حوزدهیفه وتی سویند به وهی تو ی به حق به پیغه مبهه ناردووه له پشتما نازارم به دیکرد تا ئه وکات، فه رموو (لو اعلم انک ورائی لخفت) واته (ئه گهر بمزانیا تو له پشتمه وهیت کورتم ده کرده وه).^۲

^۱ - موسلیم به ته نهها هیناویه تی و له م فه رموو ده دا سووره تی النساء و پییش الترغیب و الترهیب عمران خراوه. له مو صحه فی ثین مه سعودیشدا وایه، له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتووه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۸۵ دهلیت له سه نه ده که دا سنانی کوری هاروونی به رجمی ههیه، ثین مو عین دهلیت سنان برای سهیفه و سنان له و باشتره، مورره دهلیت سنان له سهیف جی متمانه تره، جگه له ثین مو عین سنانی کوری هاروون به لاواز داده نین- ته واو.

ئەحمەد لە عائیشەو (ﷺ) هیناویەتی کە باسی بۆ کرا خەڵکانی لە شەودا جاریان دووجار قورئان دەخوینن، وتی ئەوانە خویندوویمانە و نەشیان خویندوو، من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) شەویکی تەواو هەستام بە قەرە و الترغیب و الترہیب عمران و نیسانی خویند. دەیدا بە ھەر ئایەتیکدا کە ترساندنێ تێدا بێت لە خودا دەپارایەو و و پەنای پێ دەگرت، ھەر ئایەتیک ئامارەتی تێدا بوایە لە خودا دەپارایەو و داوای لێ دەکرد.^۱

بوخاری لە ئەسودەو هیناویەتی دەلیت: لای عائیشە (ﷺ) بووین، باسی ڕیابوونی نوێژمان کرد، وتی کە پیغەمبەر (ﷺ) لە نەخۆشی سەرەمەرگیدا بوو کاتی نوێژ ھات بیلال بانگی دا.

فەرمووی (مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (بپۆن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بۆ خەڵک بکات)، پێی وترا ئەبوبەکر کە سیکی گرینۆکە. بچیتە شوینەکەت ناتوانی نوێژ بکات بۆ خەڵکە. دووبارە کردووە و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە کردووە و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە کردووە و فەرمووی (انکن صواعب یوسف. مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (ئێوە ھاو دەمەکانی یوسف. بپۆن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بکات بۆ خەڵک) ئەبوبەکر چوو، پیغەمبەر (ﷺ) ھۆش بەخۆدا ھاتنەو ھێکە بەدی کرد. دەستی گرتبوو بە دوو کەسەو دەچوو منیش سەیری قاچەکانیم دەکرد کە لە تاو ئازاردا دەکشان. ئەبوبەکر ویستی بێتە دواو. پیغەمبەر (ﷺ) ئامارەتی بۆ کرد لە شوینی خۆتدا بە، پاشان ھینرا تا لە لایدا دانیشی. لە لایەکی دیکەو لە عائیشەو هیناویەتی وتی: ئەو دەم لە پیغەمبەر (ﷺ) دووبارە کردووە. ئەو ھەش تەنھا لەبەر ئەوەی ترسام خەڵکی ڕەش بین بن ئەبوبەکر. بەلام زانی ھەرگیز کەسی ناچیتە شوینەکە ی مەگەر خەڵکی

۱ - ضعیف.

۲ - ھەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۲ دەلیت ئەحمەد هیناویەتی، لە گیرانەو ھێکیدا ھاتوو. ھەیانە دوو یان سێ جار قورئان دەخوینت. ئەبویەعلاش هیناویەتی و لە سەنەدەدا ئێبن لەیعە ھەییە کە قسە لە سەرە. تەواو.

ره شپین دهن پئی. بویه چه زمکرد پیغه مبه (ﷺ) نه وه له نه بوبه کر لابدات و بیدات به که سی دیکه. موسلیم له عائیشه وه هیناویه تی وتی: وتم نهی پیغه مبه ری خوا نه بوبه کر که سیکی دلنه رمه نه گهر قورئان بخوینیت چاوه کانی ناگریت و دهگرییت، به لکوه که سیکی تر دابنییت.

عائیشه وتی به خوا ته نها له ترسی ره شپینی خه لک وامکرد نه وه و ابن بهرام بهر یه که م کهس که ده چیته شوینه که ی پیغه مبه (ﷺ)، بویه دوو یان سی جار لیم دووباره کرده وه. فهرمووی (لیصل بالناس ابوبکر فانکن صواحب یوسف).^۱

نه حمده له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللوه هیناویه تی ده لیت چووم بولای عائیشه و وتم ئایا له سهر نه خوشیه که ی پیغه مبه (ﷺ) قسه م بولاکه یت؟ وتی: با، پیغه مبه (ﷺ) نه خوشیه که ی توندی کرد و فهرمووی ئایا خه لکی نویژیان کردوه، وتمان نا، نه وان چاوه ری تون نهی پیغه مبه (ﷺ)، فهرمووی (ضعوا لی ماء فی المخبض) له له گانی کدا ناوم بول بینن، بولمان هینا، خو ی پی فینک کرده وه، هه ستا تابروات، له هوش خو ی چوو، پاشان به هوش هاته وه و فهرمووی: ئایا خه لکی نویژیان کردوه؟ وتمان نا، چاوه ری تون نهی پیغه مبه ری خوا، هه مان شتی فهرمووی و نیمه ش هه مان شتمان ده کرد. له هوش خو ی چوو و دواتر به هوش هاته وه و هه مان شتی فهرموو و وتمان چاوه ری تون نهی پیغه مبه ری خودا. خه لکیش له مزگه و تدا دانیشتبوون چاوه ری پیغه مبه (ﷺ) ده کرد تا نویژی عیسا بکه ن. پیغه مبه (ﷺ) هه والی نارد بول نه بوبه کر تا بهر نویژی بکات بول خه لک. نه بو به کر که که سیکی دلنه رم بوو، وتی عومهر تو بهر نویژی بکه، وتی تو شیاوتری. نه م پورانه تو بهر نویژیان بول بکه - باسی دهرچوونی ده کات وه نه وه ی پیشت.^۲

بوخاری له نه نه سه وه هیناویه تی نه بوبه کر له کاتی نه خوشی سهرمه رگی پیغه مبه (ﷺ) دا بهر نویژی بول ده کردن تا پورژی دوو شه ممه هات و خه لکی له

^۱ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۲ دا واهاتوه.

^۲ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۳ دا واهاتوه، به یه قی ج ۸ ص ۱۵۱ و ئین نه بی شه یبه ش هیناویانه وه له کنز العمال ج ۴ ص ۵۹ دا واهاتوه. ئین سه ده ج ۲ ص ۲۱۸ به هه مان شیوه هیناویه تی.

پىزدا بوون و نويژيان دەکرد، پىغەمبەر (ﷺ) پەردەى ژوورەكەى بەپوودا لاداین و ۋەستابوو، پووخسارى ۋەك پەپەى پەراو وابوو زەردەخەنەى كرد و پىكەنى، خەرىك بوو لە خوشیدا نويژەكە تىكبەدەين بەھۆى بينىنى پىغەمبەر (ﷺ) ھە، ئەبوبەكر بەرھە دواۋە گەپاىە ۋە تا لە پىزەكەدا نويژ بكات، وايزانى پىغەمبەر (ﷺ) دىت بۆ نويژ، پىغەمبەر (ﷺ) ئاماژەى بۆ كردىن نويژەكەتان تەواو بكن، پەردەكەى داداىە ۋە ئەو پۆژە كۆچى دواىى كرد، ھەروەھا لە لاىەكى دىكە ۋە لىۋەى ھىناۋە وتى: پىغەمبەر (ﷺ) سى پۆژ نەھاتە ھەر. نويژ كراو ئەبوبەكر پىشكەوت. پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (عليكم بالحجاب) واتە (بمبەنە لاى پەردەكە) بەرزيان كەردە ۋە، كە پرووى پىغەمبەر (ﷺ) ھەركەوت دىمەنى جواتر و سەرسوپھىنەرتەر لە ۋەمان نەبينى، بە دەستى ئاماژەى كرد بۆ ئەبوبەكر كرد تا پىشكەوت و پىغەمبەر (ﷺ) پەردەكەى داداىە ۋە ھىندەى نەبرد تا كۆچى دواىى كرد.^۱

^۱ - موسليم ھىناۋىەتى. لە البدايە و النھايە ج ۵ ص ۲۲۵ دا ۋاھاتوۋە. ئەبۇ يەعلا و ئىبن عەساكېر و ئىبن خوزەيمە و ئەھمەد لە ئەنەسە ۋە بۇ ۋاتايە بە چەند دەقىقى جياجيا ھىناۋايانە ۋەك لە كنز العمال ج ۴ ص ۵۷ دا و ج ۵ ص ۱۸۱ دا ۋاھاتوۋە. بەيھەقى ج ۸ ص ۱۴۲ لە المجمع ج ۵ ص ۱۸۱ و ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۱۶ بۇ ۋاتايە ھىناۋايانە.

(هز و هاندانی هاوه لآن بۆ نویژ و ژور گرنگیدانیان پیتی)

ته به رانی له میسوه ری کوری مه خره مه وه هیئاویه تی ده لیت: چووم بۆ لای عومهری کوری خه تتاب و که وتبوو له هۆش چووبوو، وتم چۆنی ده بینن؟ وتیان ئاوايه که ده بینیت. وتم بیداری بکه نه وه بۆ نویژ، چونکه بۆ هه رچی بیداری بکه نه وه وهك ئه وه نییه، وتیان. ئه ی ئه میری باوه رداران نویژ، وتی ئه ی ئه ری بۆ خوا، هیچ ما قی له ئیسلامدا بۆ ئه و که سه نیه نویژ واز لی دینی، نویژی کرد و برینه که ی خوینی لی ده چوو.^۱

ئین سه عد ج ۳ ص ۳۵۰ له میسوه ره وه هیئاویه تی که عومهر لیی درا له هۆش خوی چوو، وترا به هیچ وهك نویژ ناترسی و به هۆش نایه ته وه ئه گه ر گیانی تیدا مابی. وتی ئه ی ئه میری باوه رداران نویژ. نویژه که ت بکه. ئه ویش را چله کی و وتی نویژ. ئه ری به خوا- به هه مان شیوه ی پیشوو هیئاویه تی.

ته به رانی له موحه ممه دی کوری مسکینه وه هیئاویه تی ده لیت: ژنه که ی عوسمان (ﷺ) کاتی چواره وریان دا وتی ده تانه ویت بیکوژن، ئه گه ر بیکوژن یان وازی لی به یئن ئه و هه موو شه و به یه ک پکات زیندوو را ده گریت که تیايدا هه موو قورئان ده خوینیت. سه نه ده که ی سه سه نه. وهك هه یسه می ج ۹ ص ۹۴ ده لیت، ئه بو نه عیم له الحیه ج ۱ ص ۵۷ له موحه ممه دی کوری سیرینه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی به لام له گیرانه وه کهیدا هاتوو کاتی چواره وریان دا ویستیان بیکوژن. هه ره ها له ئه نه سه وه (ﷺ) ده لیت ژنه که ی عوسمانی کوری عه ففان له کاتی کوشتنی عوسماندا وتی: کوشتتان، له کاتی کدا شه وانه له یه ک پکاتدا هه موو قورئانی ده خویند.^۲

^۱ - هه یسه می ج ۱ ص ۹۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

^۲ - ئه بو نه عیم ده لیت: ئه نه س وای وت و خه لکی گیراویانه ته وه و ده لین ئه نه سی کوری سیرینه.

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۵۶ لە عوسمانی کوپی عەبدوڕەحمانی تیمیه وه هیئاوییه تی دهلیت باوکم وتی: ئەمشه و به سه رمقامدا سه رده کهوم، که نویژی عه ته مه م کرد چووم بو مه قام و تیایدا وه ستام. وه ستا بووم که که سیك دهستی خسته سه رشانیم سه یریم کرد عوسمانی کوپی عه قفانه. دهلیت: له سووره تی فاتیه وه دهستی پکرد تا خه تمی قورئانی کرد. ئینجا چه میه وه و دواتر سو جده ی برد. پاشان نه عله کانی هه لگرت و منیش نه مزانی ئایا پیش ئه وه نویژی کرد وه یان نا. ئیبن موباره ک له (الزهد) و ئیبن سه عد و ئیبن ئەبی شه یبه و ئیبن مونیع و ته حاوی و دارقوتنی و به یه قی له عەبدوڕەحمانی کوپی عوسمانی ته میه وه هیئاویانه وتی: له مه قامدا عوسمانم بینى شه ویک بوو ده ستیکرد به قورئان خویندن و له یه ک رکاتدا خه تمی قورئانی کرد، پاشان چوو.^۱

ئیبن سه عد ج ۳ ص ۷۵ له عه تای کوپی ئەبو رباحه وه هیئاوییه تی عوسمان نویژی کرد بو خه لک و له پشت مه قامه وه وه ستا و هه موو قورئانی له یه ک رکاتی ویتیدا خویند. له موحه ممه دی کوپی سه یرینه وه دهلیت عوسمان شه ونویژی ده کرد و له یه ک رکاتدا خه تمی قورئانی ده کرد.^۲

حاکم ج ۳ ص ۵۴۶ له موسه یبی کوپی رافعه وه هیئاوییه تی دهلیت: کاتی چاوی ئیبن عه بباس (رضی الله عنه) په کی که وت، که سیك هات بو لای و پیی وت: تو حه وت (پوژ) خو ت بگره بو م و به پاکشاوی نویژ بکه ده بیته سوود وه رگری ده رمانه که و پشت به خوا چاک ده بیته وه. ئه ویش هه والی نارد بو عایشه و ئەبوهوریره و هاو لانیکی دیکه، هه موو وتیان ئەگه ر له م حه وت پوژ ه دا مر دیت به نویژه کانت چی ده که یت، وازی له چاوی هیئا و ده رمانی نه کرد. به زار و ته به رانی له ئیبن عه بباسه وه هیئاویانه وتی کاتی چاوم وای لیها ت و ترا ده رمانت ده که ین به لام چه ند پوژی واز

۱ - له المنتخب ج ۵ ص ۹ دا هاتوو و دهلیت: سه نه ده که ی حه سه نه.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۹ دا واهاتوو.

بَیِّنہ لہ نَوِیْژ؟ وتی نا، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (من ترك الصلاة لقي الله وهو عليه غضبان) واتہ (ہرکەس وان لہ نَوِیْژ بَیِّنَت دہگاتہوہ بہ خوا و خواش زور لیی توورہیہ).^۱

تہبہ رانی لہ عہلی کوپی ئەبو جہمیلہ و ئەوزاعیہوہ ھیناویہتی دەلین: عہدوللای کوپی عہبباس ھەموو پۆژیک ھەزار سوچدەدی دەبرد.^۲

تہبہ رانی لہ عہدوللای کوپی مەسعودەوہ ھیناویہتی دەلین پۆژووی نەدەگرت و دەیوت: کاتی پۆژوو دہگرم لہ نَوِیْژدا لاواز دەبم، نَوِیْژیش لہ پۆژوو لام ئازیزترہ، بۆیہ ئەگەر پۆژووی بگرتایہ سی پۆژی لہ مانگیکدا دہگرت.^۳

ئین جہریر لہ عہدوپرەحمانی کوپی یەزیدەوہ ھیناویہتی ئین مەسعود کەم پۆژووی دہگرت، پیی وترا، ئەویش وتی ئەگەر پۆژوو بگرم لہ نَوِیْژدا لاواز دەبم — بە ھەمان شیوہ ھیناویہتی —.^۴

ئین سەعد ج ۳ ص ۱۵۵ لہ عہدوپرەحمانی کوپی یەزیدەوہ ھیناویہتی دەلین: ھیچ فیکہ ناسیکم نەدیوہ لہ ئین مەسعود کەمتر پۆژوو بگرت. پیی وترا بۆچی پۆژوو ناگرت؟ وتی من نَوِیْژم لہبری پۆژوو ھەلبژاردوہ. ئەگەر پۆژوو بگرم لہ نَوِیْژ کردندا لاواز دەبم.

^۱ — ھەیسەمی ج ۱ ص ۲۹۵ دەلین. بەزار و تہبہ رانی ھیناویانہ و سەھلی کوپی مەحمود لہ سەنەدکەدا ھەیہ کە ئین ئەبی حاتم دہیہینی و دەلین ئەحمەدی کوپی ئیبراھیمی دەرہقی و سەعدانی کوپی یەزید فەرموودەیان لیوہ گپراوہتەوہ، دەلیم: موحەممەدی کوپی عہدوللای موخەرەمی فەرموودەیی لیوہ گپراوہتەوہ و قسەیی لہ سەر نەکردوہ، کەسەکانی دیکەیی سەنەدکە صەحیحن — تەواو.

^۲ — ھەیسەمی ج ۲ ص ۲۵۸. دەلین سەنەدکەیی مونتەقیعہ.

^۳ — ھەیسەمی ج ۲ ص ۲۵۷ دەلین: کەسەکانی سەنەدکە صەحیحن و لہ چەند پینگەیەکییدا ھاووہ. نَوِیْژی چیشتەنگای نەدەکرد — تەواو.

^۴ — وەک لہ کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا ھاووہ.

حاكم ج ۳ ص ۲۲۵ له عائيشه وه هيناييه تى دەلىت : شهوى دواى نويژى عيشا له پيغه مېهر (ﷺ) دواكه وتم. پاشان هاتم فەرمووى (له كوى بوويت؟) وتم گويمان دهگرت له قورئان خويندنى يەكك له ھاۋەلەنت له مزگەوتدا دەنگى وام نەبىستبو و هيچ ھاۋەلەك وا قورئانى نەخويندووه. هەستا و منيش هەستام و گووى ليگرت، پاشان سەيرى كردم و فەرمووى (هذا سالم مولى ابى حذيفة، الحمد لله الذى جعل فى امتى مثل هذا) واتە (ئەو سەلىمى مەولاي ئەبو حوزەيفە، سوپاس بۆ خوا كە لە ئوممەتە كەمدا كەسى واى هيناوە).^۱

ئەبو نەعيم له الحليه ج ۱ ص ۲۵۹ له مەسرووقە وه هيناييه تى دەلىت : لەگەڵ ئەبو موساى ئەشعەرى لە سەفەرىكدا بووين، شەو چووينە باخكەوه، تايىدا دابەزىن، ئەبو موسا شەو هەستا بۆ شەونويژ - باسى دەنگ خۆشى و جوان خويندنى دەكات - وتى : دەيدا بەلای هەرشتيكدا دەيوت پاشان دەيوت : خودايە تۆ سەلاميت و سەلاميش لە تۆۋەيه، تۆ (مۆمن) يت و باۋەردارت خۆش دەويت تۆ (مىھەمن) خاۋەن هەژمونيت و كەسى خاۋەن هەژمونيت خۆش دەويت، تۆ راستگۆت خۆش دەويت.

ئەبو نەعيم له الحليه ج ۱ ص ۲۸۲ له ئەبو عوسمانى نەھديە وه هيناييه تى دەلىت : حەوت شەو ميوانى ئەبو ھورەيرە بووم، خۆى و خزمەتكار و ژنەكەى بۆ شەونويژ بە سەرە ھەلدەسان و شەويان بە سى بەش كردبوو ھەريەكەيان لە بەشيكدا ھەلدەسان.

ماليك له عەبدوللەى كورى ئەبو بەكرە وه هيناييه تى ئەبو تەلحەى ئەنسارى لە حەوشەكەيدا نويژى دەكرد، بالئەھيەك (دېسى) فېرى. دەھات و دەچوو تا دەروازەيەك بدۆزيتە وه تا دەرېچيت، بەدينەكرد، ئەو جىي سەرسورمانى بوو،

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت لە سەر مەرجى موصەحىحە، زەھەبىش كۆكە لە سەرى.

چاوى له گه لى بوو تا ماوه يهك پاشان هاته وه بۆ نويزه كهى، نه يده زانى چهند ركات نويزى كرد، وتى ئەم سامانه م بوو به فيتنه بۆم، چوو بۆ لای پيغمبهر (ﷺ) و بۆى باسكرد چى بووه و وتى ئەى پيغمبهر (ﷺ) ئەو حه وشه سه ده قهيه و چونت پى باشه بيبه خشه.^۱

ماليك له عه بدوللاى كورى ئەبويه كره وه هيناويه تى يه كى له پشتيوانان له حه وشه يه كدا له (قف) كه دولتيكى مه دينه بوو له كاتى خورمادا نويزى ده كرد، چوارده وري به رهه م بوو، سه يري كرد و سه رسامى به رهه مه كهى بوو، پاشان گه رايه وه بۆ لای نويزه كهى و نه يزانى چهند ركات نويزى كرد وه. وتى به راستى ئەم سامانه م بوو به فيتنه بۆم، هات بۆ لای عوسمانى كورى عه ففان كه ئەوكات خه ليفه بوو، بۆى باسكرد و وتى ئەو باخه سه ده قهيه له ريگه ي خيڤدا بيبه خشه، عوسمان به په نجا هزار فروشتى. به و سامانه وترا په نجاكه.^۲

ئەبو نه عيم له الحليه ج ۱ ص ۳۳۵ دا له ئەسمائه وه هيناويه تى ده لىت: ئيين زوبه ير به شه و زۆر شه و نويز و به پۆژ زۆر پۆژووى ده گرت، پيى ده وترا كو ترى مزگه وت.

ئيين عه ساكير له عه ددى كورى حاته مه وه هيناويه تى ده لىت: كاتى نويز هاتبى ئاماده سازيم بۆ كرد وه، هه رچى كاتى نويز هاتوه به كه يف و خوشحال بووم.^۳

۱- له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۳۱۶ دا واهاتوه و ده لىت عه بدوللاى كورى ئەبويه كر به و چيروكه نه گه يشتوه.

۲- ضعيف.

۳- (الاجز ج ۱ ص ۳۱۵ دا واهاتوه.

۴- له كنز العمال ج ۷ ص ۸۰ دا واهاتوه. ئيين موبارهك هيناويه تى وه له الاصحابه ج ۲ ص ۴۷۶ دا واهاتوه.

(بنیادنانی مزگهوت)

ئهحمده له ئهبو هورهیره وه هیئاویه تی خشتیان دهبرد بو بنیادنانی مزگهوت و پیغه مبه ریش له گه لیاندا بو. پیغه مبه ر (ﷺ) خشتیکی له سه ر سکی هه لگرت بو ده هات، و امزانی ماندووی کردووه، و تم ئه ی پیغه مبه ری خودا بیده به من، فه رمووی (خذ غیرها یا اب هریره فانه لا عیش الا عیش الاخرة) واته (ئه ی ئه بو هورهیره دانیه کی دیکه هه لبگره، چونکه ژیان ته نها ژیانی پوژی دواییه).^۱

ئهحمده و ته به رانی له ته لقی کوپی عه لیه وه هیئاویانه ده لیئت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) سه رقالی بنیادنانی مزگهوت بووم ده یفه رموو (قرب الیمامی الی الطین فانه احسنکم له مساواشدکم منکبا).^۲

ئهحمده له ته لقه وه هیئاویه تی ده لیئت چووم پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی مزگهوتیان بنیاد ده نا، (وهك ئه وه ی سه رسامی کاره که یان بووبیئت). خاکه نازه که م هه لگرت و قو په که م پی تی کدا، پیغه مبه ر (ﷺ) به کاره که م سه رسام بوو و فه رمووی (دعوا الحنفی و الطین فانه اضبطکم للطین).^۳

به زار له ئیبن ئه بی ئه وفاوه هیئاویه تی ده لیئت: کاتی ژنه که ی مرد ده یوت: هه لیبگرن و له هه لگرتنیدا گه رموگوپ بن، چونکه ئه و له گه ل مه والیه کهیدا به شه و به ردی ئه و مزگه و ته ی هه لده گرت که له سه ر له خوا ترسی بنیادنا. ئیمه به شه و دوو دوو به ردمان هه لده گرت.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت که سه کانی سه نه ده که سه حیح، ته واو.

۳ - حسن.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت ئهحمده و ته به رانی هیئاویانه و که سه کانی ته به رانی جی متمانه.

۵ - ضعیف.

۶ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت له سه نه ده که دا ئه یووی کوپی عوتبه هیه که له سه ر جی متمانه نه بوونی را جیاوازی هیه.

۷ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ ده لیئت: له سه نه ده که دا ئه بو مالیکی نه خه عی هیه که لاوازه.

ته به رانی له عوبادهی کوری صامته وه هیئاویه تی ده لیت: پشتیوانان پییان وتم پیغه مبه (ﷺ) تاکه ی لای نه و گه لای خورمایه دا نویژ بکات؟ بری دیناریان بو کوکرده وه و بر دیان بو پیغه مبه (ﷺ) و وتیان نه و مزگه وته چاک ده کهین و ده پرازیینه وه، فه رموی (لیس لی رغبه عن اتخی موسا عریش کعریش موسی) واته (زیاتر له موسای برامم حه ز پی نه، که پرک وه نه وهی موسا).

به یه قی له الدلائل هیئاویه تی پشتیوانان سامانیکیان کوکرده وه و بر دیان بو پیغه مبه (ﷺ) و وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا به مه مزگه وتی بنیاد بنی و پرازیینه وه، تاکه ی له ژیر نه و گه لای خورمایه دا نویژ بکهین؟ فه رموی (مابی رغبه عن اخی موسی، عریش کعریش موسی) به یه قی له حه سه نه وه له ابی که پری موسادا هیئاویه تی ده لیت: نه گه ر دهستی به رز بکرایه ته وه ده گیشته به که پره که - واته سه قفه که، ئیین شهاب ده لیت: پایه کانی مزگه وت له سه رده می پیغه مبه (ﷺ) دا لقی دارخورما بوون، سه قفه که شی گه لای دارخورما بوون له گه ل لقه کانیدا، له سه ر سه قفه که قوری زور نه بوو، نه گه ر باران بباریایه مزگه وته که پر ده بوو له قور، وه شیوه ی که پر وابوو.

له سه حیحدا له باسی شه وی قه در وتی: له ناو ناو و قوردا سو جده م ده برد، هه رکه س له گه ل پیغه مبه (ﷺ) که نار گیری ناو مزگه وتی گرتوو به بگه ریته وه. ئیمه ش گه پراینه وه و له ئاسماندا هیچ شتی کمان نه دی، هه وری هات و باران باری تا سه قفی مزگه وت داباری، سه قفه که له گه لای دارخورما بوو. نویژ کرا و پیغه مبه (ﷺ) له ناو ناو و قوردا سو جده ی ده برد تا شوینه واری قورم له پروخساریدا به دی کرد.

١- هه یسه می ج ٢ ص ١٦ ده لیت له سه نه ده که دا عیسی کوری سنان هه یه که نه حمه د و جگه له و به لاوازی ده زانن و عجلی و ئیین حبان و ئیین حبیان و ئیین فراش به جی متمانه ی ده زانن. ئیین خراش له گیرانه وه یه کدا هه یه.

٢- ضعیف.

٣- له وفا و الوفا و ج ١ ص ٢٤٢ داها توه.

ئین زیاد له خالیدی کوپی مه‌دانه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ع) چووم
 بو‌لای عه‌بدول‌لای کوپی ره‌واحه و ئه‌بو ده‌ردا و هه‌ردووکیان
 داری قامیشیان پی‌بوو، مزگه‌وتیان پی‌ده‌پیوا، فه‌رمووی (چی ده‌که‌ن؟) وتیان
 ویستمان مزگه‌وتی پی‌غه‌مبه‌ر (ع) له‌سه‌ر بنیادی شام بنیاد بنی. ئه‌مه له‌سه‌ر
 پشتیوانان دابه‌ش بکری، فه‌رمووی (هاتیاما) واته‌(بیهینن) لیی وهرگرتن و بردی تا
 گه‌یشته به‌رده‌رگا و فری داو فه‌رمووی (کلا شام و خشییات و ظله، کظله موسی و
 الامر اقرب من ذلك) واته‌(نه‌خه‌یر نابی، داری پومام و چیلکه و ته‌خته و سی‌به‌ر
 سازی و هک ئه‌وه‌ی موسا. پاره‌که له‌وه نزیک‌تره) و ترا سی‌به‌ر سازی موسا چییه؟
 فه‌رمووی (اذا قام اصاب راسه السقف) واته‌(ئه‌گه‌ر هه‌ستایه سه‌ری ده‌یدا له
 سه‌قفه‌که) ۲. ۱

ئه‌حمه‌د له نافع‌وه هی‌ناویه‌تی عومه‌ر له مزگه‌وت و پایه‌کانی زیادکرد
 تا (المقصورة) وتی ئه‌گه‌ر له پی‌غه‌مبه‌رم نه‌بیستایه که ده‌یفه‌رموو (ینبغی ان نزيد فی
 مسجدنا) واته‌(پی‌ویسته مزگه‌وته‌که‌مان گه‌وره و فراوان بکه‌ین) مزگه‌وته‌که‌م فراوان
 نه‌ده‌کرد.

بوخاری و ئه‌بو داود له نافع‌وه هی‌ناویانه له عه‌بدول‌لای کوپی عومه‌ره‌وه (ع)
 که پی‌ی وت مزگه‌وت له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ر (ع) دا له خشت بنیاد نرابوو و
 سه‌قفه‌که‌ی گه‌لای دارخورما‌بوو و پایه‌کانی داری خورما بوون، ئه‌بویه‌کر هی‌چی لی
 زیاد نه‌کرد، عومه‌ر (ع) لیی زیادکرد و له‌سه‌ر بیناکه‌ی له سه‌رده‌می
 پی‌غه‌مبه‌ر (ع) به‌ خشت و گه‌لای دار بنیادی پایه‌کانیشی به‌دار دانایه‌وه، پاشان
 عوسمان (ع) گوپی و زور گه‌وره‌ی کرد و دیواره‌که‌ی به‌ به‌ردی نه‌خشینراو و گه‌چ
 بنیادنا، عه‌مووده‌کانی له به‌ردی نه‌خشینراو و سه‌قفه‌که‌ی به‌ داری ساج، ئه‌بو

۱ - ضعیف.

۲ - له وفاء الوفاو ج ۱ ص ۲۴۱ دا واهاتوه.

داودیش هیناویه تی و له سه ری بیده نگ بووه له عه تییه له ئیین عومه ره وه ده لیت :
 مزگه وتی پیغه مبه ر (ع) له سه رده می پیغه مبه ر (ع) دا پایه کانی له لقی دارخورما
 بوو، سه ره وه ی به گه لای دارخورما و گه لای دارخورما بنیادی نایه وه، پاشان له
 سه رده می خیلافه تی عوسماندا ویران بوو، ئه ویش به خشت بنیادی نایه وه، تا
 ئیستا وایه، له سه حیحی موسلیم له مه حمودی کوپی لبیده وه هیناویه تی
 عوسمانی کوپی عه فغان ویستی مزگه وت بنیاد بنیته وه، خه لکی حه زیان نه کرد و
 حه زیان ده کرد له سه ر شیوه ی خو ی بیه نیته وه، ئه ویش وتی له پیغه مبه ر (ع)
 بیست ده یفه رموو (من بنی مسجدا لله بنی الله له فی الجنة مثله) واته (هه رکه س
 مزگه وتی بنیاد بنیت بو خوا، خوا له به هه شتدا وه ئه وه ی بو بنیاد ده نیت) یه حیا
 له موته لیبی کوپی عه بدوللای کوپی حننه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عوسمانی
 کوپی عه فغان له سالی بیست و چواردا بوو به خه لیفه، خه لکی قسه یان له گه ل کرد
 تا مزگه وته که یان گه وره بکه ن. نویژی نیوه پوی کرد بو خه لک و پاشان چوویه سه ر
 مینه ر و سوپاس و ستایشی خوی کرد و پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من ده مه ویت
 مزگه وتی پیغه مبه ر (ع) بروخینم و زیاد و فراوانی بکه م و شایه تی ده دم له
 پیغه مبه ر (ع) بیست ده یفه رموو (من بنی الله مسجدا بنی الله له بیتا فی الجنة)
 واته (هه رکه س مزگه وتی بو خوا بنیاد بنیت خوا له به هه شتدا مالکی بو بنیاد
 ده نیت) من پیشینه م تیایدا هیه و پیشه وایه که له پیشم که وتوو و عومه ری کوپی
 خه تتابیش پیشمه که وت و لی زیاد کرد و بنیادی نا، من له گه ل خاوه ن راکانی
 هاو هالانی پیغه مبه ر (ع) دا پرایژم کردوو، له سه ر ئه وه یه کده نگن بروخینریت و
 بنیاد بنریته وه و فراوان بکریت، ئه و پوژ خه لکی ئه وه یان پی باش بوو و نزایان بو
 کرد، ئه ویش کریکارانی بانگ کرد و خوی تیدا به شدار بوو، خوی که سیك بوو
 هه موو سال پوژووی پوژوو شه ونویژی هه بوو، له مزگه وت ده رنه چوو، فه رمانی کرد
 تا که چی گیراوه بو نیوان دارخورماکان به کاربیت، سه ره تای کاره که ی له مانگی

رہ بیعولئہ و ہلی سالی بیست و نوذا بوو، کاتی سال چوویہ مانگی ہیلالی موحرہ می سالی سی تہواو بوو. بہوش کارہکھی دہ مانگی خیاند.^۱

تہہ رانی لہ المعجم الوسیط و المعجم الکبیر لہ جابری کوپی ئوسامہی جہہ نیہ وہ ہیناویہ تی دلّیت گہیشتم بہ پیغہ مہر (علیہ السلام) لہ ناو هاوہ لانیذا بوو و وتم ئہی پیغہ مہری خوا بؤ کوئی دہچیت؟ وتیان دہیہ ویٹ نہ خشہی مزگہ وتی بؤ ہوزہ کہت دابریژیت، وتی منیش چووم نہ خشہکھی داپشتبوو و قیبلہی دیاریکردبوو و لہوی دا داریکی داکوتابوو و بہرہ و قیبلہ بنیادی نا.^۲

ئین عہساگیر لہ عوسمانی کوپی عہتاوہ ہیناویہ تی دلّیت: کاتی عومہری کوپی خہتتاب (علیہ السلام) ولاتانی فہتج کرد نامہی نووسی بؤ ئہبو مووسای ئہشعہری کہ لہ بہسرہ بوو. فہرمانی پیکرد مزگہ وتی بؤ جہماعہت دابہ زیننی و بہ ہوزہ کانیش مزگہ وتی بنیاد بنیت. کہ پورژی ہہینی ہات بین بؤ مزگہ وتی جہماعہت و لہوی ئامادہی ہہینی بن، نامہی بؤ سہعدی کوپی ئہبی وہ قاص نووسی کہ لہسر کوفہ بوو ہہمان شتی بؤ نووسی. نامہی نووسی بؤ عہمری کوپی عاص (علیہ السلام) کہ لہسر میسر بوو، ہہمان شتی پی و ت، نامہی بؤ سہر کردہکانی سہربازان نارد نہچنہ ناو گوند و لہ شاران دانہ بہزن و لہ ہر شاریکدا مزگہ وتی بنیاد بنین و ہوزہکان مزگہ وتی زور بنیاد نہنین و ہک ئہوہی خہلکی کووفہ و بہسرہ و میسر کردیان. خہلکی پہیوہست بوون بہ فہرمان و بہلّینی عومہرہوہ.^۳

۱ - لہ وفا و الوفا و ج ۱ ص ۳۵۵ دا واهاتوہ.

۲ - ضعیف.

۳ - ہہیسہ می ج ۲ ص ۱۵ دلّیت لہ سہنہدہکدا موعاویہی کوپی عہدوللّای کوپی حبیب ہہیہ کہ ژیاننامہیم نہدیوہ، تہواو. ئہبو نہعیم لہ جابری کوپی ئوسامہی جوہیہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی، و ہک لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتوہ، باوہردی لہ ئوسامہی حہنہفیہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی. و ہک کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتوہ.

۴ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوہ.

(پاک و خاوین راگرتنی مزگه و ته کان)

نه حمده له عروهی کورپی زوبهیر له که سیګ له هاو ده لانی پیغه مبه (عزیز الله) دوه
هیناویه تی ده لیت : پیغه مبه (عزیز الله) فه رمانی پیگردین مزگه و ته له مالمان دروست
بکهین و چاککردن و راگرتنی پاک و خاوین راگرین^۱.

نه بو داود و ترمزی و ثین ماحه له عائیشه وه (عزیز الله) هیناویانه ده لیت : پیغه مبه (عزیز الله)
فه رمانی کرد له مال هکان مزگه و ته بنیاد بنری و پاک راگریت و بوندار بکریت^۲.

ته به رانی له ثین عه عباس وه هیناویه تی ئافره تی شه خه لی له مزگه و ته
هه لده گرت، مرد و پیغه مبه (عزیز الله) مؤله تی ناشتنی نه دا، فه رمووی (اذا مات لكم میت
فادونی) واته (نه گهر که سیګتان مرد مؤله تم لی وهر گرن) نویژی له سهر کرد و
فه رمووی (انی رایتها فی الجنة تلتقط القذی من المسجد)^۳ واته (من له به هه شت
بینیم شه خه لی له مزگه و ته هه لده گرت) هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ ده لیت : ته به رانی
هیناویه تی، له ناساندنی ئافره تاندا ده لیت نه و ئافره ته ره شه بوو که له مزگه و ته
پیغه مبه (عزیز الله) دا شه خه ل و شتی که و تووی لاده برد^۴.

نه بو یه علا له ثین عومره وه (عزیز الله) هیناویه تی عومره هه موو هه یه که مزگه و ته
پیغه مبه (عزیز الله) بون باران ده کرد^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ ده لیت : نه حمده به سه نه دی صحیح هیناویه تی

۳ - صحیح.

۴ - له المشکاه ص ۶۱ دا واهاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - پاش نه و قسه یه سه نه ده ی که نه سه وه دینیت که فه رمووده که دینیت که سه کانی سه نه دی نه حمده
صحیح. سه نه ده که ی ثین عه عباس عه بدولعه زیزی کورپی فائیدی تیدایه که نادیاره. ده لیت له سه نه ده که دا
فائیدی کورپی عومره هه یه که ناوون و نادیاره، ته واو.

۷ - ضعیف.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ ده لیت له سه نه ده که دا عه بدولای کورپی عومره ی عومره ی هه یه که نه حمده و
جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن و له پشت پی به ستندیا را جیاوازی هه یه.

(چوون بۆ مزگەوت)

ئەحمەد و موسلىم و دارمى و ئەبو عوانە و ئىبن خوزەيمە و ئىبن حبان لە ئوبەي كوپرى كەعبەوھ (ﷺ) ھىناۋايانە دەلىت: كەسىك كە نمونەي وام نەدىبوو لەو دوورتەر لە مزگەوت بىت و بەسەنەدەكە نوپۇز دوا نەدەكەوت، پىيى وترا بە سەنەدەكە گوپدرىيۇك ناكىريت تا لە تارىكى و گەرمادا سواری بىت، وتى حەز ناكەم مالم لە پال مزگەوتدا بىت. دەمەويۇت چوونم بۆ مزگەوت گەرانەوھم بۆ مالهە چاكەم بۆ بنوسرىت. پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (قد جمع الله لك ذلك كله) واتە (خوای گەورە ھەموو ئەوھت بۆ كۆدەكاتەوھ) تەيالىسى و موسلىم و ئىبن ماجە لىيەوھ ھىناۋايانە دەلىت يەككى لە پشتىوانان مالى لەوپەرى شارى مەدىنە بوو. نوپۇزىكى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە دەست نەدەچوو. چووم بۆ لای و پىموت فلان كەس بۆچى گوپدرىيۇك ناكىريت تا لە گەرما بىتارىيۇت و لە جىرو جانەوھرى زەوى بىتارىيۇت. وتى بەخوا حەز ناكەم مالم لكا بىت بە مالى موخەممەدوھ (ﷺ). منبىش چووم بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و پىموت چى وتووه، ئەويش بانگى كرد، كابراش ھەمان شتى وت و باسى كرد لە ھىۋاي پاداشتى بە دوایدا ھەيە. پىغەمبەرىش (ﷺ) پىيى فەرموۋ (ئەوھى چاۋەپىيى بۆ دەكەيت بۆت ھەيە) واتە (ان لك ما احتسبت).^۱

تەبەرانى لە زەيدى كوپرى ثابتەوھ ھىناۋايەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) دەچوو بە پىدا و دەمانوئىست بۆ نوپۇز بچىن. ھەنگاۋەكانى بچووك دەناو فەرموۋى (دەزانن بۆچى ھەنگاۋەكانم نرىك دەكەمەوھ) (تدرون لم اقارب الخطى) واتە (بچووك دەنم) وتمان خوا و پىغەمبەرەكەي چاكتر دەزانن، فەرموۋى (لايزال العبد فى الصلاة مادام فى طلب الصلاة) واتە (بەردەوام بەندە لە نوپۇزدايە تا كاتى بۆ نوپۇز بىروات)^۲.

^۱ - لە كنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا ۋاھاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۳۲ دەلىت: تەبەرانى ھىناۋايەتى و لە گىرپانەوھەكى دىكەدا ھىناۋايەتى دەفەرموۋىت (انما فعلت هذا لتكبير خكاى فى كلب الصلاة) واتە (ئەمەم كرد بۆ زىادبوونى

تہبہرانی لہ ثابتہ وہ ہیناویہ تی دلّیت: من لہ گہلّ نہ نہ سی کوپی مالیکدا بہ کولّندا دہچووم کہ دہنگی بانگی بیست، ہہنگاوی بچووی نا تا چووینہ مزگہوت، پاشان وتی نہی ثابت دہزانیّت بوچی بہ وجوہ چووم؟ وتم خوا و پیغہ مہرہ کہی باشرت دہزانی، وتی تا ہہنگاوہ کانم زیاد بن بو چوون بو نویژ.^۱

تہبہرانی لہ کہ سیکی ہوژی (تہیی ء) لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی ئین مہسعود چوو بو مزگہوت و بہ پہلہ پہل دہچوو، پیی وترا: نہ وہ دہکہیت لہ کاتیکدا ریگریّت لی دہکریّت؟ وتی من ویستم لہ بانگی یہ کہمدا لای نویژم بم،^۲ لہ سہ نہ دہکہدا کہس ہہیہ ناوی نہ ہاتووہ وک دہیبینیت، ہہروہا لہ سہلہ مہی کوپی کھیلہ وہ ئین مہسعود بہ پہلہ چوو بو نویژ، پیی وترا بو وادہ کہیت، وتی ئایا نویژ چاکترین شت نییہ لہ وانہی کہ پہلہی بو دہکھن.^۳

تہبہرانی لہ نہ بو قہ تادہ وہ ہیناویہ تی دلّیت لہ گہلّ پیغہ مہر (ﷺ) نویژمان دہکرد کہ دہنگہ دہنگی گہنجان لہ دواہیہ وہ بیست، کہ نویژہ کہی تہواو کرد فہرمووی چیتان بوو؟ وتیان پہلہ مان کرد بو نویژ. فہرمووی (فلا تفعلوا لیصل احدکم ما ادرك و لیقفی ما فاتہ) واتہ (وامہ کھن، با ہہرکامتان چہند فریا کہوت نویژ بکات و چی لہ دہستیدا بیکاتہ وہ).^۴

ہہنگاوہ کانم بو چوون بو نویژ لہ سہ نہ دہکہدا زوحاکی کوپی نبراس ہہیہ کہ لاوازہ، ہہروہا بہ مہوقوفی لہ سہر زہیدی کوپی پابت ہیناویہ تی و کہ سہکانی سہ نہ دہکہی صہ حیجن. تہواو.
^۱ - ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۲ دلّیت: نہ نہس لہ زہیدی کوپی پابتہ وہ ہیناویہ تی و خواش زاناترہ. لہ سہ نہ دہکہدا زوحاکی کوپی نبراس ہہیہ کہ لاوازہ. تہواو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ضعیف.

^۴ - سہلہ مہ فہرموودہی لہ ئین مہسعود نہ بیستووہ وک ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۲ دلّیت.

^۵ - کہ سہکانی صہ حیجن و بوخاری و موسلیم بہ وہ ہیناویانہ (وما سبقکم فامتوا) (چی پیشتہ کرابوو خوتان بیکھن) ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۱.

(بۆچی مزگه و ته کان بنیاد نران و چیان تیدا ده کرد)

موسلیم ج ۱ ص ۱۳۸- ده که که هی ئه وه- و ته حاوی ج ۱ ص ۸ له ئه نه سه وه (ﷺ)
هیناویانه ده لیت: له مزگه و ته له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین که ده شته که که هات و
له مزگه و ته دا میزی کرد، هاوہ لان و تیان هه هی هه ی.

پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (لا ترموه دعوه) (لیی مه بن، وازی لی بهینن) وازیان
لی هینا تا میزه که ی کرد، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کرد و پیی فه رمووی (ان هه
المساجد لا تصلح لشیء من هذا البول ولا القذر انما هی لذكر الله والصلاة وقراءة
القران) واته (ئهم مزگه و تانه بو شتی که له و میزه یان پیسی شه خه ل ناشین، به لکو و
بو یادی خوا و نویژ و قورئان خویندن ده بن) یان شتیکی له و شیوه ی فه رموو،
فه رمانی کرد به که سی که سه تلئ ناوی هینا و کردی به سه ر شوینی میزه که دا.

موسلیم له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: موعاویه چوو بو
کوپیکی ناو مزگه و ته و تی بۆچی دانیشتون؟ و تیان یادی خدا ده که ی، و تی
ئهی خوا گیان، به س له به ره ئه وه دانیشتون. و تیان به س ئه وه دانیشتان دووین، و تی
من وه که تۆمه ت بو تان داوای سویندتان لی ناکه م، که س له پله و مه نزی لای
پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووده ی له من که متر لیوه نه هیناوه، پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو
بازنه یه کی هاوہ لانی و فه رمووی (بۆچی دانیشتون) و تیان دانیشتووین یاد و
سوپاسی خدا ده که ی که رینموونی کردین بو ئیسلام و به ئیسلام منه تباری
کردین. فه رمووی (الله؟ ما اجلسکم الا ذاک؟) توخوا به س له به ره ئه وه دانیشتون؟
و تیان به خوا به س له به ره ئه وه دانیشتون. فه رمووی (اما انی لم استحلکم تهمة لکم
ولکنه اتانی جبریل فاخبرنی ان الله یباهی بکم الملائكة) واته (من وه که تو بو تان
داوای سویندتان لی ناکه م، به لام جبریل هات بو لام و هه والی پیدام خوا ی گه وره
لای فریشته کان به ئیوه وه ده نازیت و شانازیتان پیوه ده کات).^۱

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۶ دا واهاتوه. ترمزی و نه سائی هیناویانه. وه که له المجمع
الفوائد ج ۲ ص ۲۴۹ دا واهاتوه.

بوخاری و موسلیم له ئه‌بو واقید حارثی کوپی عه‌وفه‌وه هی‌ناویانه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له مزگه‌وتدا دانیشتبوو و خه‌لکی له‌گه‌لیدا بوون که سی کهس هاتن. دوانیان هاتن بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش چوو، دوانه‌که لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌ستان. یه‌کیکیان جیگه‌یه‌کی له بازنه‌که‌دا بینی تیایدا دانیشت، ئه‌وی دیکه‌ش له دواوه‌یان دانیشت، سییه‌میش چوو، کاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لی‌بوویه‌وه فه‌رمووی (الا اخبرکم عن النفر الثلاثة؟ اما احدهم فاوی الى الله فاواة الله، واما الاخر فاستحيا الله منة، واما الاخر فاعرض فاعرض الله عنه) واته (ئایا هه‌والتان پی بدهم له‌سه‌ر ئه‌و سی کهسه؟ یه‌کیکیان په‌نای برد بو لای خوا، خواش په‌نای دا. یه‌کیکیان شه‌رمی کرد، خواش شه‌رمی لی‌کرد. ئه‌وی دیکه‌شیان پووی وه‌رگیراو چوو خواش پووی لی وه‌رگیرا).^۱

ئین منده له ئه‌بولقه‌مراوه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا بازنه‌مان به‌ستبوو قسه‌مان ده‌کرد که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له یه‌کی له ژووره‌کانیه‌وه هات بو لامان و سه‌یری کرد و پاشان لای هاوہ لانی قورئان دانیشت و فه‌رمووی (به‌ذ المجلس امرت) واته (فه‌رمانم پیکراوه به‌م کوپه‌).^۲

ته‌به‌رانی له کلیبی کوپی شه‌ها‌به‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لی کوپی ئه‌بو تالیب (رضی اللہ عنہ) ژاوه‌ژاویکی له مزگه‌وتدا بیست که خه‌لکی قورئانیا‌ن ده‌خویند، ئه‌ویش وتی سه‌ره‌که‌وتن و خو‌شبه‌ختی بو ئه‌وانه، ئه‌وانه لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌شه‌ویست‌ترین که‌سه‌کان بوون.^۳

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۵ دا واهاتووه. مالیک و ترمیز هی‌ناویانه، وه‌ک له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۱ دا واهاتووه.

^۲ - له الاصابه ج ۴ ص ۱۶۰ دا واهاتووه، ئین عه‌بدولبر له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۶۴ دا هی‌ناویه‌تی، ئه‌بو عه‌مری دانی له طبقات القراء دا هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۹ دا هاتووه.

^۳ - له المجمع ج ۷ ص ۱۶۶ دا هاتووه. ئین منیع به‌ه‌مان شیوه هی‌ناویه‌تی. وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۸ دا هاتووه.

به زاریش وهك له المجمع ج ٧ ص ١٦٢ دا هاتوو له كوله بیه وه هیناویه تی وتی
عهلی له مزگهوت بوو- وایزانم مزگهوتی کوفه تی وت- دهنگیکی زۆر و بهرزی وت،
وتی ئهوانه چیه؟ وتی خه لکین قورئان دهخوینن یان فیتری قورئان دهبن. وتی
ئهوانه خوشه ویستترین کهسه کانی بوون لای پیغمبهر (ﷺ).^١

ته بهرانی به سه نه دی چه سه نه له ئه بوهوره یه وه هیناویه تی، دای به بازاری
مه دینه دا و له وی وهستا و وتی خه لکی بازار چیتانه؟ وتیان ئه وه چیه ئه بو
هوره یه؟ وتی وا میراتی پیغمبهر (ﷺ) دابهش دهکریت و ئیوهش لیهره دان، بو
ناچن پشکی خوتانی لی وهگرن؟ وتیان له کوپیه؟ وتی له مزگهوت. ئهوانیش
به خیرایی چوون و ئه بو هورهره وهستا تا هاتنه وه و پیی وتن چیتان کرد؟ وتیان
ئه بو هورهره چووین بو مزگهوت نه مانندی هیچ دابهش بکریت. ئه ویش پیی وتن
کهستان نه دی له مزگهوت دا؟ وتیان به لی. خه لکی کمان بینی نویژیان دهکرد. هه ندی
قورئانیان دهخویند. هه ندی باسی حه لال و حه رامیان دهکرد، ئه بو هورهره پیی
وتن: هاوار بو تان دهی ئه وه میراتی موچه مه ده.^٢

مروزی و ئین ئه بی شه بیه له ئین موعاویه ی کند هیناویانه ده لیت: چووم بو
لای عومه ر له شامه وه، پرسایاری لی کردم له سه ر خه لک، وتی به لکوو کهس هه بی
وهك و شتری پاکردو و بچیته مزگهوت، که کوپی خه لکه که ی بینی و که سی لی ناسین
لایان دانیشیت، وتم نا به لکوو چه ندین کوپ هیه که داده نیشن و خیر و فیرده بن و
باسی ده کهن، وتی دهی تاواین له خیردا ده بن.^٣

١- هه یسه می ج ٧ ص ١٦٦ ده لیت له سه نه دی ته بهرانی دا چه فسی کوپی سوله یمانی غازی هیه
که مه تروو که. ئه حمه د متمانه ی پی ده دات- له گیرانه وه یه کیدا. له جگه له وه شدا به لاوای
ده زانیت. له سه نه ده که ی به زاردا ئیسه قی کوپی ئیبراهیمی په قه فی هیه که لاوازه.

٢- حسن.

٣- له الترغیب و الترهیب ج ١ ص ٦٦ دا واهاتوو.

٤- له کنز العمال ج ٥ ص ٢٢٩ دا واهاتوو.

بوخارى و موسليم و ئه بو داود له ئه بهوره يره وه هيناويانه ده لىت: پوژىك له مزگه وتدا بووين كه پىغه مبه ر (ﷺ) هاته دهرو فهرمووى (انطلقوا الى اليهود) واته (برؤن بو لاي جوله كه) فهرمووى (اسلموا تسلموا) واته (موسلمان بن پاريزراو ده بن) وتيان گه ياندت، فهرمووى (ئه وه م ده وىت) پاشان سى جار فهرمووى، پاشان فهرمووى (اعلموا ان الارض للة و لرسولة وانى اريد ان اجليكم من هذة الارض، فمن يجد منكم بماك شيء فليبعه والا فاعلموا ان الارض للة و لرسولة) واته (بزانن زهوى بو خوا و پىغه مبه ره كه يه تى و من ده مه وىت له م زه وييه دورتان بخه مه وه، ههركامتان شتى له سامانى به ديد هكات با بيفرو شىت. ئه گه رنا بزانن زهوى بو خوا و پىغه مبه ره كه يه تى).

بوخارى و موسليم له عائيشه وه (ﷺ) هيناويانه ده لىت: سه عد (ﷺ) پوژى خه نده ق پىكرا، كه سى له قورپه يش كه پىى ده و ترا حبانى كوڤى عرقه تيرى بو هاويشت، داى له بالى، پىغه مبه ر (ﷺ) چادريكى له مزگه وتدا بو دادا تا له نزيكه وه سهردانى بكات، كاتى له خه نده ق گه پرايه وه چهكى دانا و خوى شوڤرد، جبريل هات بو لاي و سهرى له توڤزدا ته كاند. وتى چهكت دانا، به خوا من دام نه ناوه، برؤ بويان، پىغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى بو كوى؟ ئا مازهى كرد بو به نى قوره يزه، پىغه مبه ر (ﷺ) چوو بويان و ئه وانيش به حوكمى پىغه مبه ر (ﷺ) رازى بوون، ئه ويش حوكمه كهى دا به سه عد، سه عديش وتى حوكم نيبه له سه ر تو جيه اديان بكه م هيندهى ئه وانى پىغه مبه رت به درؤ ده خه نه وه و ده ريان كرد.

خوايه من واده زانم تو شه رى نيوان ئيمه و ئه وانت داناوه، ئه گه ر شه رى قورپه يش هيچى ماوه بمه يله ره وه بويان تا له پيناو توڤدا له گه ليان بجه نگم. ئه گه ريش شه رت لا بردوه بيته قينه ره وه و مه رگم له مه دا بىت. به وه برينه كهى ته قيه وه - له مزگه وت له چادري به نى غيفار هه بوو - و خوين به رده وام ده چوو بويان. وتيان ئهى خه لكى

چادره که نه مه چیه له لای ئیوه وه دیت بۆ لای ئیمه؟ سهیریان کرد سهعه وه برینه که خوینی لی دهروات. به وه مرد.^۱

ئین سهعه له الطبقات ج ۲ ص ۲۰ له یه زیدی کوپی عه بدوللای کوپی قوسه یته وه هیناویه تی ده لیت خه لکی صوفه هاوه لانیکی پیغه مبه (ﷺ) بوون که مالیان نه بوو، له سه رده می پیغه مبه (ﷺ) دا له مزگه وت ده خه وتن و داده نیشن، شوینی جگه له وه یان نه بوو، پیغه مبه (ﷺ) بۆ نانی ئیواره بانگی ده کردن و به سه ر هاوه لانی دا به شی ده کردن، هه ندیکیان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) ده چونه وه تا خوا سامان و ده وله مه ندی نارد.

ئه حمه د له ئه سمائی کچی زه یده وه هیناویه تی ئه بوزه رعی غیفاری خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ی ده کرد، که له وه ده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت، ئه وی مالی بوو، له وی راده کشا. شه وی پیغه مبه (ﷺ) چویه مزگه وت و ئه بو زه ری بینى له مزگه وت له سه ر زه وی راکشا بوو، پیغه مبه (ﷺ) به قاچ لییدا تا ئه بوزه ر دانیشن، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا اراك نائما) واته (ئه ری به خه وتووی ده تبینم) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی له کو ی بخه وم مه گه ر جگه له مه مالیکم هه یه؟ ئینجا فهرمووده ی باسی خیلافه ت دینیت.^۲

ته به رانی له ئه بو زه ره وه هیناویه تی که خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ده کرد، که لی ده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت و راده کشا.^۳ پیشتیش باسی ئه بوزه ر و هاوه لانی دیکه مان کرد که له مزگه وت ده خه وتن.

^۱ - له الجمع الفوائد ج ۲ ص ۵۲ دا واهاتوه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۲ ده لیت: ئه حمه د و ته به رانی هه ندیکیان هیناوه و له سه نه ده که دا شه هری کوپی حه وشه ب هه یه که قسه ی له سه ره و متمانهی پیدراوه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - له سه نه ده که دا دووباره شه هر هه یه وه هه یسه می ده لیت.

بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەنە پەرسىيەرى كەرد لەسەر خەۋى پۇژ لە مزگەۋتدا. وتى عوسمانم بىنى ئەۋكات خەلىفە بوو لە نىۋەپۇدا لە مزگەۋتدا دەخەوت.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە گەنج بوۋىن و لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا شەۋمان دەبەردەسەر. ھەروەھا لىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆ دەبوۋىنەۋە، پاشان دەگەپراينەۋە. بە پۇژ لە مزگەۋت دەخەوتىن.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۹۴ لە زوھەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب وتى: ئەگەر يەككىكتان زۆر لە مزگەۋتدا مايەۋە لەسەرى نىە لار بىتەۋە. چونكە باشتەر و شىۋتر وايە دانىشتنەكەى لار نەكاتەۋە.

عەبدۇرەزاق لە خولەيە ئەبو ئىسحاق ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پەرسىيەرم كەرد لە ئىبن عەبباس لەسەر خەۋى ناۋ مزگەۋت. وتى ئەگەر بۇ نوپۇژ و تەۋاق دەخەۋىت گەرت نىە.^۳

ئىبن ئەبى دىنا لە جابر ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كە شەۋىكى پەشەبەى توندى بىدبەيە پەناى دەبەرد بۇ مزگەۋت تا پەشەباكە ھىۋر دەبوۋىيەۋە، ئەگەر پوۋداۋى خۇرگىران يان مانگ گىران پوۋىدبەيە پەناى دەبەرد بۇ جى نوپۇژى.^۴

تەبەرانى لە عەتىيە كۆرى سۇفىيانى كۆرى عەبدۇللەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ۋەفدى تەقىف ھاتن بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەمەزاندە بوو. پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا چادىركى بۇ ھەلدان. كاتى مۇسلمان بوون لەگەلىدا پۇژوۋىان گەرت.^۵

۱ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۲ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۳ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۹۱ دا ھاۋاتوۋە.

۴ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۸۹ دا ھاۋاتوۋە و دەلىت سەنەدەكەى ھەسەنە، ئەبو نەعمە لە الحىيە ج ۳ ص ۳۱۲ لە عەتاۋە ھىناۋىيەتى يەعلاى كۆرى ئومەييە لە ھاۋەل بوو. لە مزگەۋتدا ماۋەيەك دەمايەۋە نىەتى ئىعتكافى دەھىنا.

۵ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا مۇھەممەدى كۆرى ئىسحاق ھەيە كە مۇدەللەسە.

ئه حمده له عوسمانی کوږی ئه بولعاصه وه هیئاویه تی وه فدی شه قیف هاتن بو لای پیغه مبه (ﷺ). ئه ویش له مزگهوت دایبه زانندن تا بو دلیان نه رمتر بیت، فهرمووده که دینیت که باسی موسولمانبوونی شه قیف دهکات و له باسی بانگهواز کردن بو لای خوا و پیغه مبه ره که هیئاومانته.^۱

ته به رانی له عهبدوللای کوږی زوبهیره وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) پوژیک گوشتی برژاومان خوارد و له مزگهوتدا بووین، نویتز به رپا کرا و ته نها هینده مان کرد دهسته کانمان اهانو ورده به رده کاندایا کردنه وه.^۲

ئه حمده له ئیبن عومه ره وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) له مزگهوت بوو، که خواردنه وهی (فضیح) هیئرا، خواردیه وه بویه ناوی مزگهوت که نرا (فضیح).^{۳، ۴}

پیشتر چیرۆکی دابه شکردنی خواردن و سامانمان باسکرد. ههروه ها چیرۆکی به یعه تی عوسمان له مزگهوتدا له باسی به یعه تدا. به یعه تی ئه بوبه کریش له مزگهوتدا باسکرا له باسی یه کدهنگی، چیرۆکی بانگهواز و موسولمانبوونی خمام له مزگهوتدا، چیرۆکی موسولمانبوونی که عبی کوږی زوهیر و وتنی شیعره ناوداره که هی له مزگهوتدا له باسی بانگهواز بو لای خوا و دانیشتنی هاوه لانی شورا بو راویژ له مزگهوتدا له باسی یه کدهنگیدا، دانیشتنی هاوه لآن له گه ل پیغه مبه (ﷺ) له به یانیان له مزگهوتدا له باسی به خشینی سامان. دانیشتنی عومه ره له مزگهوتدا بو کاروباری خه لک دواي نویتزه فهرزه کان له باسی ترس له کاردانه وهی دنیا به پوویدا، گریانی ئه بوبه کر و هاوه لآن له مزگهوتدا له سه ر جیا بوونه وه له پیغه مبه (ﷺ) له باسی په یوه ست بوون به خو شه ویستی خوا و پیغه مبه (ﷺ).

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۱ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیبن لوه یعه هه یه که قسه ی له سه ره.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ده لیت له سه نه ده که دا عه بدوللای کوږی نافع هه یه که بوخاری و ئه بو حاته م و نه سائی به لاوازی ده زانن و ئیبن موعین ده لیت فهرمووده ی دنوسریته وه. ته واو.

پيغہ مبر (ﷺ) و هاوہ لان له مزگہ وتدا رقيان له چي بوو

ئہ حمہد له مہولای ئہ بو سہ عیدی خودریہ وه هیئاویہ تی ده لیت: له گهل ئہ بو سہ عید بووم که ئہ بو سہ عید له گهل پيغہ مبر (ﷺ) بوو، چوینه مزگہ وت که سيک له نیوہندی مزگہ وتدا له سہر چوک دانیشتبوو (قاچه کانی دهگہ شتنه وه لای سکی) په نجه کانی به نیو یه کدا کرد بوو، پيغہ مبر (ﷺ) ئاماڙی بو کرد، کابرا تیښه گه یشته، سہیری ئہ بو سہ عیدی کرد و فہرموی (اذا کان احدکم فی المسجد فلا یشبکن فان التشبیک من الشیطان وان احدکم لایزال فی الصلاة ماکان فی المسجد حتی یخرج منه) واتہ (ئہ گہر یه کیکتان له مزگہ وتدا بوو با په نجه کانی نه کات به ناو یه کدا، چونکه په نجه پیکدا کردن له شهیتانه وهیہ. هہرکامتان له له نویژدایه تا له مزگہ وتداییت تا له مز دہر ده چیت)^۱.

تہ به رانی له ئہ بوبہ کری صدیقہ وه هیئاویہ تی ده لیت: کاتی پيغہ مبر (ﷺ) فہتحي خہ یبہری کرد، خہ لکی که وتنه خواردنی پیاز، پيغہ مبر (ﷺ) فہرموی (من اکل من هذه البقلة الخبيثة فلا یقرین مسجدنا) واتہ (هہرکہس له و پیسہی خوارد بانزیکی مزگہ وتمان نہ بیته وه)^۲.

موسليم و نہ سائی و ئیین ماجہ له عومہری کوپی خہ تتابہ وه هیئاویانہ پوژی هہینی وتاری دہدا، له وتارہ که یدا وتی پاشان ئہی خہ لکینه ئیوہ له و دووبہرہ دہخون وادہ زانم هہر دوو پیسہ کهن پیاز و سیر.

^۱ - حسن.

^۲ - هہیسہ می ج ۲ ص ۲۵ ده لیت: سہ نه ده که ی حہسہ نه.

^۳ - هہیسہ می ج ۲ ص ۱۷ ده لیت: تہ به رانی له گپرانہ وهی ئہ بولقاسمی مہولای ئہ بوبہ کرہ وه هیئاویہ تی و هیچم له باسی نہ دیوہ، که سہ کانی دیکہ ی جی متمانہ ن. تہ واو.

بینیومه که پیغهمبه^(ﷺ) که بوئی ئهوانه ی له کهسیک بهدیبکرایه له مزگهوتدا
فهراونی پیده کرد دهردهکرا بو بهقیع، بویه ههرکهس خواردی با به کولاندن بوئی
نه هیلیت.^۱

بوخاری و موسلیم و ئه بو داود - دهقه که هی ئه وه - له ئین عومهر وه هیئاویانه
دهلیت پوژیک پیغهمبه^(ﷺ) و تاری دهفرموو که له پوژی پیشه وهی (قیبله)
مزگهوت به لغهمیکی بینی، توو په بوو له خهک پاشان قاجی پیدا هیئا. و ابزانم
داوای زهغه رانی کرد و پیایدا هیئا و فرمووی (ان الله عز و جل قبل وجه احدکم
اذا صلی فلا یبصق بین یدیه) واته (کاتی یهکیکتان نویت دهکات خوا له پرویدایه
بویه با به لغهم نهکاته بهرده می).

ئین خوزهیمه له سهحیحه کهیدا له فرمووده ی ئه بو سهعیده وه هیئاویه تی،
پاشان به توو په یی سهیری خه لکی کرد و فرمووی (ئایا کهستان هه ز دهکات
کهسیک پروی تی بکات و تف به پرویدا بکات؟ ههرکامتان کاتی ههستا بو نویت
پروی کردو ته په روهردگاری و فریشته کان له لای راستیه وهن. بویه با تف و به لغهم
نهکاته بهردهم و لای راستی) واته (ایحب احدکم ان یستقبله رجل یبصق بین یدیه
ولا عن یمنه)^۲.

عهبدوو په رزاقیش له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی دهلیت: مزگهوت بیزاره له به لغهم وه
چون پیسته له ناگر خو ناگری.^۳

بهغهوی و ئین سکن و ته به رانی و جگه له وانیش له جابره وه هیئاویانه ئین
جوهه نی ههوالی پیدا پیغهمبه^(ﷺ) خه لکی بینی - له دهقیکدا به لای

۱ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۱۸۸ داها تووه.

۲ - حسن صحیح.

۳ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۶۳ داها تووه.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ داها تووه.

خه لکيدکدا - له مزګه وټدا له نيوياندا شمشيری هه لکراويان دهستا و دهست پی
 دهکرد، فهرمووی (نه فريني خوا له وهی ټوه دهکات يان ريگري ناکات، له دهقيکدا
 فهرمووی مه گهر ريگرييم لی نه کردن له وه؟ ټه گهر که سيکتان داواي شمشيری ليکرا
 ټه گهر ويستی بيدات به هاوه له که ي با بيخاته ناو (جي شمشير، شيره که ي ټينجا
 بيداته دهستی).^۱

عبدوره زاق له سوله يمانی کوپی موساوه هيټاويه تي دهليټ: پرسيار کرا له
 جابري کوپی عه بدوللا له سهر شمشير هه لکردن له مزګه وټدا، وتی ټيمه رقمان
 له وه بوو، که س هه بوو له مزګه وټدا رمی دهکرد به خير، پينغه مبه (ﷺ) پیي
 ده فهرموو له مزګه وټدا نه يبات مه گهر ټوهی دهست بگيريټ به نوکه که يه وه.^۲
 ته به رانی له موچه ممدی کوپی عه بدوللا هيټاويه تي دهليټ: لای ټه بو سه عیدی
 خودری بووین له مزګه وټدا، که سيک رميکی هه لگي پرايه وه، ټه بو سه عید وتی ټه وه
 ده زانیت پينغه مبه (ﷺ) ريگري کردوه له مزګه وټدا چه که هه لگه ريټيټه وه.^۳
 موسليم و نه سائی و ټيبن ماچه له بوره يده وه هيټاويانه که سيک له مزګه وټدا
 هاواری دهکرد بو ونبويه کی. ټه ویش وتی کی هاواری بو وشتري سوور کرد؟
 پينغه مبه (ﷺ) فهرمووی (لا وجدت، انما بنيت المساجد لما بنيت له)
 واته (نه يديوزيټه وه، مزګه وت بو ټه وه بنياد نراوه که بو ي بنياد نراوه).^۴

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۱۶۲ واهاتوه.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتوه.

۵ - هه يسه می ج ۲ ص ۲۶ دهليټ له سه نه ده که دا ټه بو بلاد هه يه که ټه بو حاتم به لاوازی
 ده زانیت.

۶ - له الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۱۱۶۷ واهاتوه.

ته به رانی له ئین سیرین یان جگه له وه وه هیئاویه تی ده لیت: ئین مه سعود بیستی که سیک له مزگه وتدا هاوار بو ونبوو که ی ده کات، نه ویش بیده نگی کرد و سه رکونه ی کرد و وتی ئیمه پیگریمان لیکراوه له وکاره. ئین سیرین فه رموده ی له ئین مه سعود نه بیستوه.^۱

عه بدوره زاق له ئین سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت ئوبه ی کوپی که عب (ع) بیستی که سیک له مزگه وتدا هاواریه تی بو ونبوو که ی نه ویش لی تووره بو. وتی نه بو مونزیر تو خراپه کار نه بویت، وتی وا فه رمانم پیکراوه.^۲

بوخاری و به یه قی له سائیبی کوپی یه زیده وه هیئاویانه ده لیت: من له مزگه وتدا خه تبووم که سیک رایچه کاندیم. سه یرم کرد عومهری کوپی خه تتابه، وتی برۆ نه و دووانه م بو بینه، منیش چووم هیئانم، وتی ئیوه کی؟ وتیان خه لکی تائف. وتی نه گهر خه لکی ئیره بوونایه ئازارم ده دان. له مزگه وتی پیغه مبه ر (ع) ده نگتان به رز ده که نه وه؟ ئیبراهیمی کوپی سه عد له نوسخه که یدا و ئین موباره ک له سه عیدی کوپی ئیبراهیم له باوکیه وه هیئاویه تی ده لیت عومهری کوپی خه تتاب ده نگی که سیک له مزگه وتدا بیست، وتی ده زانیت له کویت؟ دوو جار وتی، رقی بوو له ده نگه که ی.^۳

عه بدوره زاق و ئین نه بی شه یبه و به یه قی له ئین عومهره وه هیئاویانه ده لیت عومهر که ده چوو بو مزگه وت له مزگه وتدا هاواری ده کرد وریای ده نگه ده نگ بن. له ده قیکدا به وپه ری ده نگی هاواری کرد خوئان دووربگرن له گالته و گه پ له مزگه وتدا.

^۱ - الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۱۶۷.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتوه.

^۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوه.

عه بدوره زاق و ئین ئه بی شهیه له ئین عومره وه هیناویانه که ریگری کردوه له ژاوه ژاوو دهنگه دهنگی ناو مزگهوت و دهیوت ئه و مزگهوتهمان دهنگی تیدا بهرز نا کریتته وه.^۱

مالیک و بهیه قی له سالمه وه هیناویانه عومری کوپی خهتتاب له پال مزگهوتدا پیگهیه کی بنیاد نا و ناوی نا (البطیحاء) وتی کی دهیه ویت دهنگه دهنگ بکات یان شیعر بخوینیتته وه یان دهنگ بهرز بکاته وه با بجیت بو ئه وی.^۲

عه بدوره زاق له تاریقی کوپی شه ها به وه هیناویانه تی ده لیت: عومری کوپی خهتتاب له سه رشتی که سیکی بو هینرا. وتی له مزگهوت بیبه نه در و لیی بدن.^۳ ته به رانی له ئین مه سه ووده وه هیناویانه تی خه لکیکی بینی پشتیان کردبو وه قیبله ی مزگهوت له نیوان بانگی به یانی و قامه تی نویترا، وتی نیوانی فریشته و نویتزه کان مه خه ن.^۴

ئه حمه د و ته به رانی له عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانیه وه هیناویانه ده لیت: حابسی کوپی سه عدی تائی (ﷺ) له به ره به یاندا چوویه مزگهوت - پیغه مبه ر (ﷺ) ی بینیه - بینی خه لک له پیشه وه ی مزگهوت وه نویتزه ده کن، وتی به خوای که عبه روپا مایمان ده کنه. بیاتر سیزن هه رکه س بیاتر سیزیت گویا ریه لی خوا و پیغه مبه ره که ی کردوه. خه لکی هاتن و ده ریانکردن. وتی فریشته له پیشه وه ی مزگهوت له به ره به یاندا نویتزه ده کات.^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتووه.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۳ ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ ده لیت له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانی هه یه که باسیم نه بیستووه. ئین عه ساکیر و ئه بو نه عیمیش هیناویانه. وه که له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتووه. ئین سه عه د ج ۷ ص ۴۳۱ به هه مان شیوه هیناویانه تی.

ته به رانی له موږدهی هه مه دانیه وه هیناویه تی ده لیت له ده رووندا وتم له دواى هه موو ساریه یه کی ناو مزگه وت که عبه وه دوو ږکات نویژ بکه م. نویژم ده کرد که ئین مه سعوود له مزگه وت بوو، چووم تا پیی بلیم چی ده که م. ئین مه سعوود وتی نه گهر بزانیته خوا لای نزیکتین ریزه کانه تا نویژه که ی ته واو نه کات ناجیته پیش.^۱

(گرنگیدانی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی به بانگ)

ئه بو داود له ئه بو عومهری کوږی ئه نه س له نامه یه کی پشتیوانان ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ده یو یست شتیبکات بو نویژ تا بزانی چون خه لکی کوږکاته وه، پیی وترا له کاتی نویژدا ئالیه که هه لکه، که بینیان به یه کدی ده لیت، ئه وه ی پی باش نه بوو، باسی شه یپووری لا کرا. زیاد وتی هی جووله که بوو لای جوان نه بوو فهرمووی (ئه وه کاری جووله که یه)، باسی ناقوسیان (زهنگ) لا کرد، فهرمووی (ئه وه کاری مه سیحه کانه) عه بدوللای کوږی زهید چوو که ئه وه ده یه ننان بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و بانگی ده کردن. له خه ویدا بانگی پی نیشان درا- ئینجا فهرمووده که دینیت-^۲.

ئه بو شه یخ له عه بدوللای کوږی زهیده وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) گرنگی ده دا به بانگ بو نویژ، که کاتی نویژ ده هات که سیکی ده برده سه ر و به دهستی ئاماژه ی ده کرد، هه رکه س بیدیا ده هات و هه رکه س نه یدیا به نه یده زانی کاتی نویژه، بویه زور ئه وه ی له بیر بوو، هه ندی پییان وت ئه ی پیغه مبه ری خوا با زهنگ لیبده یین، فهرمووی (کاری گا وره کان، نا) وتیان ده ی با که ره نا لیبده یین. فهرمووی (کاری جووله که، نا) منیش به غه مباری له سه ر ئه و باری گرنگیدانه ی

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوږی سائیب هه یه که شت تی که ل ده کات.

^۲ - صحیح.

پیغمبر (ﷺ) گه پامه وه بو ماله وه تا شه له پیش نویژی به یانی خه و بردمیه وه و له خه و مدا که سیکم بینی دوو جلی سه وزی له بهر بو و منیش نه خه و تبووم و نه بیداریش بووم. له سه ر دیواری مزگهوت وه ستا و دوو په نجه ی خسته ناو گوئیکانی و هاواری کرد (بانگی دا).

ههروه‌ها له ئه‌نه‌سه‌وه هه‌یناویه‌تی کاتی له سه‌رده‌می په‌یغه‌مبه‌ردا کاتی نوێژ ده‌هات
که‌سی ده‌چوو به‌ په‌یدا و هاواری ده‌کرد نوێژ، نوێژ، ئه‌مه‌ بۆ خه‌لك سه‌خت بوو و
وتیان- فهرموده‌كه‌ به‌ هه‌مان شه‌وه‌ی په‌یشوو ده‌هه‌ینیت-^۱

ئىبن سەئىد ج ۱ ص ۲۴۶ لە ئافى كۆپى جوبەير و عروە و زەيدى كۆپى ئەسلىم و سەئىدى كۆپى موسەيبەو ھىناوئەتە دەلىن: خەلىكى لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) پىش ئەوئە فەرمان بە بانگ بىرىت وادەھاتن كەسى ھاوارى دەكرد(الصلاة جامعة) خەلىكى كۆدەبونەو، كاتى پروگە گوڭا بۇ كەعبە فەرمان كرا بە بانگ، پىغەمبەر(ﷺ) بانگى لا گىرنگ بوو. خەلىكى ھەندى شتىان وت تا خەلىكى كۆبكاتەو بۇ نوڭ، ھەبوو دەيوت كەرەنا، ھەبوو دەيوت زەنگ-فەرمودەكە دىنىت و لە كۆتايە كەيدا ھاتو-وتيان بانگ بدە و لەناو خەلكدا ھەمان شتى دەوت(الصلاة جامعة) بۇ كارى بەھاتايەتە پىش، ئەوانىش دەھاتن و ھەواليان دەدا وەك فەتھى يان شتى بوايە، فەرمانيان پى دەكرد ئەوئەش ھاوارى دەكرد(الصلاة جامعة) با كاتى نوڭرەش نەبوايە.

تەبەرانى لە سەعدى قورەزەو ھىناوئەتى پىغەمبەر(ﷺ) ھەركاتى بەھاتايە بۆ
 قوبە بىلال بانگى دەدا تا خەلكى بزائىت پىغەمبەر(ﷺ) ھاتوو، خەلكەكە
 كۆدەبوونەو لە لای، پوژى ھات و بىلالى لەگەندە بوو. ھەندى زەنج سەيرى
 يەكديان دەكرد، سەعد بەرزكرايەو ھەسەر لىقى و بانگى دا، پىغەمبەر(ﷺ)
 ھەرمووى(ما حملك على ان تؤذني يا سعد؟) واتە(ئەي سەعد بۆچى بانگت دا) وتى

١ - له كنز العمال ج ٥ ص ٢٦٣-٢٦٥ داواها تووه.

به دايك و باوكمه وه به قوربانټ بم خه لكیكي كه مم له ده ورت بیني و بیلا لیشټ له گهل نه بوو نه و زنجانه شم بیني - سهری یه كدیان ده كړد و سهری تویشیان ده كړد، تر سام شتیك بكهن. بویه بانگم دا، فهرمووی (پيكات نهی سهد، نه گهر بیلا لت له گه لما نه دی بانگ بده) سهد له ژبانی پیغه مبه ر (ﷺ) دا سی جار بانگیدا.^۱

به یه قی له نه بولقا صه وه هیناو یه تی ده لیت: پشکی بانگده ران له پوژی دوا ییدا وهك هی موجهیدان وایه. نه ودهش له نیوان بانگ و پوژی دوا ییدا یه وهك نه وه وایه له پیناو خوا دا له خوینیدا گه وزا بیت. ده لیت ئین مه سعوود وتی نه گهر بانگده ر بووما یه باكم نه بوو حج و عمره و جیهام نه بوا یه، عومهری كوری خه تتابیش ده یوت نه گهر بانگده ر بووما یه بارم ته واو بوو باكم نه بوو شه و نویژ و پوژووم نه بوا یه: بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (خوا یه له بانگده ران خوش به، خوا یه له بانگده ران خوش به) وتم نهی پیغه مبه ری خوا ئیمه له سهر بانگ به شمشیر لیده دریځن كه چی له بیرت كړدین. فهرمووی (كلا یا عمر، انټه سیاتی علی الناس زمان یتركون الاذان علی ضعفائهم، وتلك لحوم حرمها الله علی النار لحوم المؤمنین) (نا نهی عومهر، سهرده می به سهر خه لكدا دیت بانگ له سهر لا وازه كانیان به جیده هیلن. نه وه گوشتیكه خوا حهرامی كړد ووه له سهر دوزخ گوشتی بانگده رانه) عانیشه پیی وتن نه و ئایه ته (ممن احسن قولا ممن دعا الى الله وعمل صالحا وقال اننى من المسلمين) نه وه بانگده ر. كه وتی (حی علی الصلاة) بانگه واز بو خوا دهكات. كه نویژی كړد چاكه ی كړد ووه. كه وتی (اشهد ان لا اله الا الله) له موسلمانانه.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - هیسهمی ج ۱ ص ۳۳۶ ده لیت: له سهنه ده كدا عه بدوړه حمانی كوری عه مامر هیه كه لا وازه.

^۳ - نه بو شه یخ له كتیبی (الاثران) دا به هه مان شیوه هیناو یه تی. وهك له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۶ دا واهاتووه.

ئین زەنجەویە لە ئەبو مێعشەرەو ھیناویەتی دەلیت: بیستم عومەری کۆری خەتتاب وتی: ئەگەر بانگدەر بوومایە باکم نەبوو حج و عەمرەم نەکردایە مەگەر ئەو حەجەیی لەسەرم فەرزە. ئەگەر فریشتەکان دابەزینایە کەس بۆ بانگدان پیشیان نەدەکەوت.^۱

عەبدوڵڵا زاق و ئین ئەبی شەیبە و ئین سەعد و بەیھەقی لە قەیسە کۆری ئەبو حازمەو ھیناویانە دەلیت: چووین بۆ لای عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ) وتی کامە بانگدەرتانە؟ وتمان کۆیلە و مەوالیەکانمان. وتی ئەو کەموکورتیەکی گەورەتانە. ئەگەر مۆلەتم ھەبوایە بە خەلیفایەتیم مۆلەتی بانگدەرانم ھەبوایە ئەوا بەنگم دەدا.^۲ تەبەرانى لە عەلیەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پەشیمانم لەوێ داوام لە پیغەمبەر (ﷺ) نەکرد تا حەسەن و حوسەین بکاتە بانگدەر.^۳

تەبەرانى لە کەز العمال ئین مەسعودەو ھیناویەتی دەلیت: حەز ناکەم بانگدەرەکانتان کوێرەکانتان بن. وایزانم وتی حەز ناکەم قورئان خوێنەکانیشتان بن.^۴ تەبەرانى لە المعجم الکبیر لە یەحیای بەکائەو ھیناویەتی دەلیت: کەسیک بە ئین عومەری وت: من لەبەر خوا خوشم دەوییت. ئین عومەر وتی: بەلام من لەبەر خوا رەقمە لیت. وتی بۆچی؟ وتی: تۆ لە بانگەکەتدا دەیھۆنیتەو و پاداشتی لەسەر وەردەگرت.^۵

۱ - لە کەز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوو.

۲ - لە کەز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوو.

۳ - ھەیسەمی ج ۱ ص ۳۲۶ دەلیت لە سەنەدەکا دا حارپ ھەیە کەلاوازە.

۴ - ھەیسەمی ج ۲ ص ۲ دەلیت کەسەکانی سەنەدەکا جی متمانەن.

۵ - ھەیسەمی ج ۲ ص ۳ دەلیت لە سەنەدەکا دا یەحیای بەکا و ھەیە کە ئەحمەد ئەبو زەرە و ئەبو حاتم و ئەبو داود بە لاواز و یەحیای کۆری سەعید قتان بە جی متمانەیی دەزانیت. موخەممەدی کۆری سەعد دەلیت بەویستی خوا جی متمانەییە.

ئێبێن عهساگیر له خالیدی کوپی سهعید له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ع) خالیدی کوپی سهعیدی کوپی عاصی نارد بو یه مهن و فهرمووی (ان مررت بقریه فلم تسمع اذانا فاصبهم) واته (ئه گهر دات به گوندیکدا و بانگت نه بیست بده به سهریاندا) دای به لای بهنی زوبهیر دا و بانگی نه بیست. بویه به کۆیلهی گرتن. عهمری کوپی مهعد یه کرب هات و دواندی، خالیدیش له بهر ئه و بهریدان.^١

به یههقی له تهلههی کوپی عهبدوللای کوپی عهبدوره حمانی کوپی ئه بوبه کره وه هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر کاتی سه رکرده کانی بو هه لگه پاره کانه ده نارد فهرمانی پیده کردن که چوونه شوینی ئه گهر بانگتان تیدا بیست ده ست بگرنه وه تا پرسیاریان لی بکه ن چیتان ده وی و چی ده لین، ئه گهر بانگتان نه بیست هه لمه تی ببه نه سه ر و بکه ونه کوشتن و سوتاندن و کوشت و بر و بریندار کردن، چاویان لی تان نه بی و نه وانه به مه رگی پیغه مبه رتان وایان لی هات. عهبدوره زاق له زوههیره وه ده لیت: کاتی ئه بوبه کری صدیق هیزی نارد بو شه پی هه لگه پاره کانه وتی شه و بمیننه وه. ئه گهر بانگتان تیدا بیست ده ست بگرنه وه. چونکه بانگی دروشمی باوه ره.^٢

^١ - له کنز العمال ج ٢ ص ٢٩٨ دا واهاتوه.

^٢ - له کنز العمال ج ٣ ص ١٤١ دا واهاتوه.

(پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاوه لانی چاوه‌روانی نویژ ده‌که‌ن)

ئه‌بو داود له‌ه‌لیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کاتی نویژی مزگه‌وت ده‌کرا ئه‌گه‌ر بیینیایه‌که‌من داده‌نیشت و نویژی نه‌ده‌کرد، ئه‌گه‌ر بییزانیایه به‌کۆمه‌ل و زۆرن نویژی ده‌کرد. ئیبن ئه‌بی شه‌یبه‌ش له‌عه‌بدوللای کوپی ئه‌بو ئه‌وفاوه هیناویه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا ده‌نگی ته‌قه‌ی پیلاوی بیستایه چاوه‌روانی ده‌کرد.^۱

ئین ئه‌بی شه‌یبه به‌که‌سانی جی متمانه‌وه له‌عومه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سوپایه‌کی ئاماده‌کرد تا نیوه‌ی شه‌یان زیاتر بوو، چوو بو نویژ. فه‌رمووی (صلی الناس ورجعوا وانتم تنتظرون الصلاة اما انکم لن تزالوا فی الصلاة ما انتظرتموها) واته‌(خه‌لکی نویژیان کرد و گه‌رانه‌وه و ئیوه‌ش چاوه‌رپی نویژ ده‌که‌ن. ئیوه تا له‌چاوه‌روانی نویژدا بن به‌رده‌وام له‌نویژدان).^۲

ئین جهریر له‌عه‌بدوللای کوپی عه‌مه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویژی ئیواره‌ی کرد و ئه‌وه‌ی گه‌رپایه‌وه گه‌رپایه‌وه. هه‌ندی‌کیش دواکه‌وتن (مانه‌وه) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوو فه‌رمووی (هذا ربکم فتح بابا من ابواب السماء یباهی بکم الملائکة یقول عبادی قضا فریضة وهم ینتظرون الاخری) واته‌(ئه‌وه په‌روه‌ر دگارتانه ده‌رگایه‌که‌له‌ ده‌رگاکانی ئاسمانی کردووه‌ته‌وه و لای فریشته‌کان به‌ ئیوه‌وه ده‌نازیت، ده‌فه‌رموویت به‌نده‌کانم فه‌رزیکیان به‌جی گه‌یاند و چاوه‌رپی فه‌رزیکی دیکه‌ن).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۶ واهاتووه.

۳ - هه‌روه‌ها جهریر له‌جابه‌روه به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی، وه‌که‌له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۹۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۵ واهاتووه. ئین ماچه‌له‌ئین عومه‌روه به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی و گێه‌روه‌وه‌کانی جی متمانه‌ن. وه‌که‌له‌الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۱۲۴۶ دا واهاتووه.

ته به رانی له نه بو ئومامه ی شهقه فیه وه هیئاویه تی ده لیت: مو عاویه که نویژی نیوه پوی کرد وتی: له شوینی خوتان بن تا من دیمه وه بو لاتان. لمان چوو ده هات و ده چوو، که نویژی عه سری کرد وتی ئایا شتیکتان بو باس بکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) کردی؟ وتان به لی. وتی نه وان له گه لیدا نویژیان کرد. دواتر دانیشن. له لایان چوو. فهرمووی (ما برحتم بعد؟) وتیان نا، فهرمووی (لو رایتم ربکم فتح بابا من السماء فاری مجلسکم ملائکة یباهی بکم وانتم ترقبون الصلاة) (نه گهر په روه ردگار تان ده بینی ده رگایه کی ئاسمانی کرده وه کوپی ئیوه ی نیشانی فریشته کان دا و به ئیوه وه ده نازی و ئیوه ش چاوه ری و چاودی ری نویژ بوون)^۱.

بوخاری له نه نه سه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) شه ویك نویژی عیشای تا نیوه ی شه و دواخست، پاشان دوا ی نویژ کردن پووی کرده خه لک و فهرمووی (صلی الناس ورقدوا ولم تزالوا فی صلاة منذ انتظرتموها) هه روه ها له فهرمووده که ی نه بو هورهیره وه به مه رفوعی هیئای (ان احدکم فی صلاة مادامت الصلاة تجسة والملائكة تقول اللهم اغفر له اللهم ارحمه ما لم یقم من الصلاة او یحدث) واته (هه رکه ستان له نویژدایه تا کاتی نویژ بیگریته وه و فریشته کان ده لین خوایه لی خواش به. خوایه ره حمی پی بکه تا کاتی له جی نویژه کهیدا هه لئه سی یان ده ستنویژی نه شک ی) وترا ده ستنویژ شان چییه؟ وتی به (تس یان تپ) بداته وه.^۲

ئین حبان له سه حیه کهیدا له جابری کوپی عه بدوللأوه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (الا ادکم علی ما یحو اللة به الخطایا و یکفر به الذنوب) (ئایا شتیکتان فیر بکه م که خوا هه لئه ی پی ده سپریتته وه و تاوانی پی

۱ - ضعیف.

۲ - له المعجم ج ۲ ص ۳۸ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب و التهیب ج ۱ ص ۲۴۵ دا واهاتووه.

ده کوژینیتته وه؟) وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته (ده ستونیز راگرتن له سهر سه ختیه کان، زور هه نگاوانان بو مزگه و ته کان، چاوه پری کردنی نویژ دوا ی نویژ. ده ی ئه وه سه نگه ر گیریتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هی ناویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پیی وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چی ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا و صابروا و رابطوا) وتم نا، وتی: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده می پیغه مبه ر (ع) دا غه زایه ک نه بوو تییدا سه نگه ر نه گری، به لام چاوه پروانی نویژ دوا ی نویژ. ^۲

ترمزی به سه حیحی له ئه نه سه وه هی ناویه تی ئه م ئایه ته (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانی ئه و نویژه دابه زی که به (الصمة) ناسراوه. ^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

^۳ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

ئەگەر سوننەتی پیغەمبەریش واز لێبێنن گومرا دەبن، هەرکەس بە پاکی دەستنویژ بگریّت پاشان بچێ بۆ یەکی لەو مزگەوتانە خوای گەورە بە هەر هەنگاوێکی چاکە یەکی بۆ دەنوسی و پلە یەك بەرزی دەکاتەو و تاوانێکی دەسپێتەو. ئێمە دەمانبینی تەنها کەسی دوو پرووی دیار و بەرچاوی لێ دوا دەکەوت. لە گیراڤەو یە کەدا کەس هەبوو دەهینرا لە نیوان دوو کەسدا دەوستانرا تا لە پیزە کەدا دەوستانرا لە دوو پروویشدا بوو. تەنها کەسی دوو پروو کە دوو پرووی یە کە دیار بوو یان کەسی نەخۆش لە جەماعەت دوا دەکەوت، کەس هەبوو لە نیوان دوو کەسدا دەهات بۆ نوێژ و دەیوت پیغەمبەر (ﷺ) پێی پینموونی فیرکردوین و لەوانەش نوێژی ناو ئەو مزگەوتە یە کە بانگی تێدا دەدریّت.^۱

تە یالسی ص ۴ بەو شیۆه هیناویەتی و ئەو وەشی بۆ زیاد کردووە من ناتانبینم مەگەر ئەو ی هەرکامتان لە ماله ویدا مزگەوتیکی هە یە و نوێژی تێدا دەکات. ئەگەر لە مالتاندا نوێژ بکەن و واز لە مزگەوتە کانتان بهینن بە دلتیایەو وازتان هیناوە لە سوننەتی پیغەمبەرە کەتان.

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۲۳۵ لە موغازی کوپی جەبەلەو هیناویەتی دەلێت کێ حەز دەکات بە دلتیای بگاتەو بەخوا با ئەو پینج نوێژە فەرزه لەو شوینەدا بکات کە بانگیان بۆ دەدریّت چونکە لە سوننەتی پینموونی و پیغەمبەرە کەتان بۆی داناون، کەستان نەلێت: من لە مالی خۆمدا جێ نوێژم هە یە و تیایدا نوێژ دەکەم، ئەگەر وا بکەن سوننەتی پیغەمبەرتان واز لێهیناوە، ئەگەریش واز بێنن لە سوننەتی پیغەمبەرتان بە دلتیایەو گومرا دەبن.

^۱ - لە الترغیب و الترہیب ج ۱ ص ۲۳۴ دا واهاتووہ. عەبدو پرەزاق و زیاء لە (المختارہ) دا بەو شیۆه بە دوور و درێژی هیناویەتی. وەک لە کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا هاتووہ.

ته به رانی و ئیبن خوزه یمه له سه حیه که یدا له ئیبن عومره وه هیناویانه ده لیت ئیمه ئه گهر له به یانی و عیشادا که سی کمان نه دیبایه گومانمان بۆ ده برد.^۱

مالیک له ئه بویه کری کوری سوله یمانی کوری ئه بو حه ثمه له عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) وه هیناویه تی سوله یمانی کوری ئه بو حه ثمه له نویژی به یانیدا دیار نه بوو عومهر به یانی چوو بۆ بازار و شوینی سوله یمان له نیوان مزگه وت و بازاردا بوو. دای به لای ئوم سوله یماندا و وتی به یانی سوله یمانم نه بینی، ئه ویش پیی وت: شه و نویژی ده کرد چاره کانی به سه ریدا زāl بوون، عومهریش پیی وت ئه گهر ئاماده ی نویژی به یانی بم به جه ماعت لام خوشه ویستتره له وه ی شه و نویژ بکه م، له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۵ دا واهاتوو. عه بدوره زاق له ئیبن ئه بی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت شیفا که ژنیکی به نی عه ددی کوری که عب بوو له ره مه زاندا هات بۆ لای عومهر، عومهر وتی بۆچی ئه بو حه ثمه له گه ل ژنه که ی نابینم له نویژی به یانی ئاماده بیّت. وتی ئه ی ئه میری باوه رداران شه و نه نوست و ماندوو بوو، نه ی توانی بیّت بۆ نویژی به یانی. نویژی کرد و پاشان پاکشا. ئه ویش وتی به خوا ئه گهر ئاماده ی به یانی بیّت له و شه و نویژه ی لام خوشه ویستتره.

هه روه ها له شیفا ی کچی عه بدوللّوه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) هات بۆ مالم و بینی دوو که س خه وتوون، وتی ئه و دووانه چین؟ بۆ نویژ نه هاتن؟ وتم ئه ی ئه میری باوه رداران له گه ل خه لک نویژیان کرد- له ره مه زاندا بوو - به رده وام تا به یانی نویژیان کرد و نویژی به یانیان کرد و خه وتن. عومهر وتی ئه گهر به جه ماعت نویژی به یانی بکه م لام ئازیزتره له وه ی شه و ی تا به یانی نویژ بکه م.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۲ دا واهاتوو. سه عیدی کوری مه نسور له ئیبن عومره وه به و شیوه هیناویه تی. وه له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوو. به زار هیناویه تی وه له المجمع ج ۲ ص ۴۰ دا واهاتوو و ده لیت: که سه کانی ته به رانی جی متمانه ن.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۳ دا واهاتوو.

بوخاري له نوم دهر دائه وه هيناويه تي ده لئيت نه بودهدا تووږه بوو هات بو لام،
وتم بوچي تووږه بويت؟ وتي: به خوا هيچ له بواري موحه ممد نازانم به لام نه وان به
كومه ل نويز ده كن.

نه بو نه عيم له الحية ج ۱ ص ۳۰۳ دا له نافع وه هيناويه تي ئين عومر (ﷺ) كه
نويزي عيشاي به كومه ل بفه وتايه هه موو شه وه كه بيدار ده بوو. بيشري كوپي
موسا وتي: شه و نه ده خه وت. ته به راني هيناويه تي، به يهه قيش ده لئيت: نه گهر
نويزيكي جه ماعه تي بفه وتايه له و نويزه وه بو نويزيكي ديكه نويزي ده كرد.^۱

ته به راني به سه نه دي هه سه ن له عه نه سه ي كوپي نه زه ره وه هيناويه تي ده لئيت
: حارثي كوپي هه سان (ﷺ) كه هاوه ل بوو هاوسه رگيري كرد. نه وكات نه گهر
كه سي هاوسه رگيري بكر دايه چهنڊ پوڙي له مال ده مايه وه و نه ده چوو بو نويزي
به ياني، پي وترا دهر ده چيت له كاتيكا نه مشه و لاي ڙنه كه ت بويت. وتي به خوا
نافره تيكي له نويزي به يانيم بكات تا به جه ماعه ت بيكه م نافره تيكي زور خراپه.^۲

^۱ - وهك الاصابه ج ۲ ص ۳۴۹ دا واهاتووه.

^۲ - له مجمع الزوائد ج ۲ ص ۴۱ دا واهاتووه.

(ریکوپیتی ریزہ کان)

ئین خوزہ یمہ لہ صہ حیجہ کہیدا لہ بہرائی کوپی عازبہ وہ هیئاویہ تی دهلیت:
پیغہ مبر (ﷺ) دهات بۆ لای ریزہ کان و نیوان سنگ و شانی خه لکه که ی ریک
ده کرد و دهیغہ رموو (لا تختلفوا فتخلف قلوبکم. ان الله و ملائکته یصلون علی
الصف الاول) واتہ (جیاواز مہ بن ئەگەرنا دلہ کانیشتان جیا و ناکۆک دەبن، خوا و
فریشتەکان سەلەوات دەدن لەسەر پیزی یەکەم).^۱

ئەبو داود بە سەنەدی حەسەن لہ بہرائہ وہ هیئاویانہ دهلیت پیغہ مبر (ﷺ)
لەملاوہ بۆ ئەولا بە ریزدا دەگەرا و دەستی دەهینا بە سنگ و شانماندا و ریکی
دەکردین و دهیغہ رموو (لا تختلفوا) بە هەمان شیوہ دەیهینیت.

موسلیم و چوار زانای فەرموودە جگە لہ جابری کوپی سەمرەوہ هیئاویانہ
دهلیت پیغہ مبر (ﷺ) هات بۆ لامان و فەرمووی (الا تصفون کما تصف الملائکة
عند ربها؟) واتە (ئایا وا ریک ریز بەستن کە فریشتەکان لای پەرورەدگاریان ریز
دەبەستن؟) وتمان ئەی پیغہ مبر خۆدا فریشتەکان لای پەرورەدگاریان چۆن ریز
دەبەستن؟ فەرمووی ریزەکانی یەکەم تەواو دەکەن و پیکەوہ دەلکین لە ریزدا.^۲
ئەبو داود و ئین ماجە لہ جابرەوہ هیئاویانہ دهلیت: لەگەڵ پیغہ مبر (ﷺ) نوێژمان
دەکرد، ئاماژە ی بۆ کردین تا دابنیشین. دانیشتین. فەرمووی (بۆچی وەک پیزی
فریشتەکان ریز نابەستن).^۴

بوخاری لہ نوعمانی کوپی بە شیرەوہ (ﷺ) هیئاویە تی پیغہ مبر (ﷺ) ریزەکانی
ئیمە ی یەکسان و ریک دەکرد وەک چۆن تیر پی ریک بکەیت تا بینی خۆمان

۱ - صحیح.

۲ - لہ الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۸۲ دا واهاتووہ.

۳ - لہ الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۸۳ دا واهاتووہ.

۴ - بە هەمان شیوہ هیئاویە تی وە لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووہ.

فېربووين. پاشان پۇژىك دەرچوو، ھەستا تا ويستى الله اكبر بركات كەسىكى بينى سنگى لە رېز دەرکردبوو. فەرمووى (عباد الله لتسون صفوفكم او ليخالفن الله بين وجوهكم) واتە (بەندەكانى خوا رېزەكانتەن پىك دەكەن يان خوا نىۋان دەخاتە نىۋانتان)

ئەبو داود و ئىبن حبان لە صەھىحەكەدا ھىناۋايانە دەلىت كابرەم بينى شانى دەلكاند بە شانى ھاۋرىكەى پالىيەۋە و ئەژنۆ و قولى پىي دەلكاند بە ئەژنۆ و قولى پىيەۋە.^۱

ماليك و عەبدۇرەزاق و بەيھەقى لە نافعەۋە ھىناۋايانە دەلىت عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) فەرمانى دەكرد بە پىكردنى رېزەكان. كە دەھاتن پىيان دەوت رېزەكان پىك بوون ئەۋىش الله اكبرى دەكرد.^۲ عەبدۇرەزاق لە ئەبو عوسمانى نەدىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر فەرمانى دەكرد رېزەكان پىك و پىك بن و دەيوت ئەى فلان كەس تۆ ۋەرە پىشەۋە. دەمبىنى دەيوت بەردەوام خەلكانى خوا دوا دەگرن خوا دوايان دەخات. ھەرۋەھا لىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت عومەرم بينى كە دەھات بۆ نوپۇز سەيرى شان و قاچەكانى دەكرد.^۳

عەبدى كۆرى ھەمىد و ئىبن جەرىر و ئىبن ئەبى حاتم لە ئەبو نەزەرۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب لە كاتى نوپۇزدا دەيوت پىك بوەستن. فلان كەس ۋەرە پىش. فلان كەس بېرۇ دواۋە. رېزەكانتەن پىك بكن. خوا دەيەۋىت رېنمونى فرىشتەكانتەن ھەبى، پاشان ئەم ئايەتەى دەخوئندەۋە (وانا لنحن الصافون و انا لنحن المسبحون).^۴

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۲۸۹ دا واهاتووه.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۵۴ دا واهاتووه.

۵ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووه.

عه بدو په زاق و بهیهه قی له ئه بو سو هه یلی کوږی مالیک له باوکیه وه هیڼاویه تی ده لیت له گه ل عوسمانی کوږی عه فغان بووم، کاتی نویژ بوو، منیش دهمدواند تا شتی کم بو بپړیته وه. من پیمدهوت ئه ویش به نه عله کانی پیزی ده کردن، تا که سانی هاتن رایسپاردن پیزه کان پیک بکه. ئه وانیش وتیان پیزه کان پیک بوون، ئه ویش وتی بیخه می پیزه کان دهم، پاشان الله اکبری ده کرد.^۱

ئین ئه بی شه به له عه لیه وه هیڼاویه تی ده لیت: پیک بن دله کانتان پیک دهم، پیکه وه بلکین سوزتان بو یه کدی ده بیت.^۲

ئه حمه د له عه بدو لای کوږی مه سعو دوه هیڼاویه تی ده لیت: دهمبینی نویژ نه ده به ستر تا پیزه کانمان پیک و ته واد ده کران.^۳

ته به رانی له ئین مه سعو دوه هیڼاویه تی ده لیت: خوا و فریشته کانی سه له وات دهم له سهر ئه وانه ی نویژه کانیان له پیزه کانی پیشه وهن - واته پیزی یه که م-^۴

ته به رانی له عه بدو لعه زیزی کوږی رافعه وه هیڼاویه تی ده لیت عامری کوږی مه سعو دی قورده شی له مه که له پوژانی ئین زوبه یر له مه قام له پیزی یه که مدا ده هاته پیم (پیی پی ته نگ ده کردم) پیموت ئایا له پیزی یه که مدا خیر هیه؟ وتی به لئ به خوا پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (لو يعلم الناس ما فی الصف الاول ما صفوا فیه الا بقرة او سهمه) واته (ئه گهر خه لکی بزائن له پیزی یه که مدا چی هیه ته نها به تیر و پشک یان پشک داری پیزیان تیډا ده به ست).^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووه.

۲ - صحیح.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۰ ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

۶ - ضعیف.

۷ - له سه نه ده که دا که سی هیه که ناوی نه هاتووه وه که هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت: که سه کانی جی متمانه، به لام را جیاوازی هیه له سهر

ئووه ی عامر هاو له بیت یان نا.

ته بهرانی له ئین عه بهاسه وه هیناویه تی ده لیت: بچنه ریزی یه کهم و لای راست بگرن، وریا بن ریز له نیوان پایه کاندای مه وستن.^۱

حاکم المستدرک ج ۳ ص ۳۰۳ له قه یسی کوپی عوباده وه هیناویه تی ده لیت چوومه مه دینه، کاتی نویت دابه ستر له ریزی یه کهمدا بووم، عومهری کوپی خه تخاب (ع) هات و ریزه کانی بری و پاشان چوویه پیش، که سی له گه لی هات که ریشی ته نک بوو. سهیری خه لکه که ی کرد، که منی بینی منی برده دواوه و نهوی له شوینم دانا. نه وه له سهرم سهخت بوو. کاتی چوو سهیری کردم و وتی پیت ناخوش و لات سهخت نه بیت وامکرد. من بیستم پیغه مبه (ع) ده فهرموو (لایقوم فی الصف الاول الا المهاجرون و الانصار) واته (له ریزی یه کهمدا ته نها کوچه ران و پشتیوانان بوهستن) و تم نه وه کییه؟ و تیان ئوبه ی کوپی که عب (ع).^۲

نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۵۲ به سه نه دیکی دیکه له قه یسه وه هیناویه تی ده لیت من له مزگه وتی مه دینه نویت ده کرد له ریزی پیشه وه بووم که که سی که دواوه هات و گرتمی و خستمیه نه و لاو هاته شوینه کهم، که سه لامی دایه وه - سهیری کردم و سهیرم کرد ئوبه ی کوپی که عبه. وتی گهنجی نازیز پیت ناخوش نه بیت (خوا خراب نه یه نیته ریت) نه مه راسپارده یه کی پیغه مبه (ع) بو مان - فهرمووده که دینیت.^۳

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسماعیلی کوپی موسلیمی مه کی هیه که لاوازه.

^۲ - حاکم ده لیت نه فهرمووده سه حیه، زه هه بی له سهیری کوکه و ده لیت ته نها حاکم له قه تاده وه هیناویه تی و سه نه ده که ی سه حیه.

^۳ - صحیح.

(سه رقالبوونی پیئشنوئژ به پیوئیستی موسلمانان دواى قامهت)

عبدالپره زاق له ئوسامه ی کورې عومهیره وه هیئاویه تی ده لئیت: نوئژ بهرپا ده کرا و کس هه بوو بو کارى پیغه مبه (ﷺ) ده دواند. له نیوان ئه و پروگه دا ده وه ستا و بهر ده وام ده دواند، هه ندی کس له تاو زور وه ستانی پیغه مبه (ﷺ) باویشکیان ده دا.^۱

ئین عه ساکیر له ئه نه سه وه هیئاویه تی له عیشادا نوئژ بهرپا ده کرا، پیغه مبه (ﷺ) له گه ل که سدا ده وه ستا و ده دواند تا هه ندی له هاوه لآن به لادا ده که وتن، دواتر پاده چله کی بو نوئژ.^۲

ئه بو شه یخ له عروه وه هیئاویه تی ده لئیت: پیغه مبه (ﷺ) پاش قامه تی بانگدر و بیدهنگی خه لک له سه ر کاروبار قسه ی ده کرد و به جی ده گه یاند، ئه نه س ده لئیت: داریکی هه بوو به ده ستیه وه ده یگرت.^۳

بوخاری له الادب المفرد ص ۴۳ له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لئیت: پیغه مبه (ﷺ) میهره بان بوو و هه رکه س ده چوو بو لای به لئینی پی ده دا و ئه گه ر لای بوایه کاره که ی بو را ده په راند. نوئژ بهرپا کرا و ده شته کیه ک هات بو لای و جله که ی گرت و وتی من شتیکی که م کارم ماوه ده ترسم بیرم بجیت. پیغه مبه (ﷺ) له گه لی هه ستا تا له کاره که ی بوویه وه. پاشان هاته وه و نوئژی دابه ست.

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واهاتوه. عبدالپره زاق و ئه بو شه یخ له ئه نه سه وه به هه مان شیوه هیئاویانه. وه له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واهاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واهاتوه.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واهاتوه.

ئەبۇ رەببىي زەھرانى لە ئەبو عوسمانى نەدىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: نوپۇز بەرپا دەكرا و كەس دەھاتە لای عومەر و ئەۋىش قەسە دەكرد تا ئەۋەى ھەندى جار ھەبوو لە تاو درىژخايەنى وەستانى دادەنىشت.^۱

ئىبن حبان لە موساي كوپرى تەلھەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە عوسمانى كوپرى عەففانم بىست كە لەسەر مېنەبەر بوو و بانگدەر قامەتى بۇ نوپۇز دەكرد و ئەۋىش ھەۋالى بار و حالى خەلكى دەپرسى.^۲ پېشتەر لە پىكى رېزەكاندا لە ئەبو سۈھەيلى كوپرى مالىك لە باۋكەيە ھىناۋمانە دەلىت: لەگەل عوسمان بووم كە نوپۇز قامەتى بۇ كرا و مېنىش لەسەر فەرمودە قەسە لەگەل كەرد.

پېشتونپۇز و پېشەنگى لەسەر دەمى

پېغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلانى (ﷺ)

ئىبن ئەبى شەيبە لە عىكرمە ھىناۋىيەتى بە دوور و درىژى فەرمودەكەى پىكەكتە وتنى حوودەيىبە و فەتھى مەككە دىنىت تىايدا ھاتوۋە پىنى وت ئەى ئەبو سوفايان مۇسلمان بە پارىزراۋ دەبىت. ئەبو سوفايان مۇسلمان بوو و عەبباس بردى بۇ شوپنەكەى. بۇ بەيانى خەلكى ھەستان بۇ دەستونپۇز. عەبباس فەرمانى پىكرد و ئەۋىش دەستونپۇزى گرت، پاشان بردى بۇ لای پېغەمبەر (ﷺ). كە پېغەمبەر (ﷺ) چوۋىيە ناو نوپۇز. اللە اكبرى كەرد. خەلكىش اللە اكبرىان كەرد، پاشان چەمىيە ۋ ئەۋانىش چەمىنەۋە. پاشان ھەستا و ئەۋانىش ھەستان. ئەبو سوفايان وتى گوپرايەلى خەلكم لىرە و لەۋى و لای فارسى رېزىگران و پۇمى شاخداران نەدىبوو

^۱ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۳۰ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۳۴ دا ۋاھاتوۋە. ئىبن سەعد ج ۳ ص ۵۹ لە مۇساۋە بەۋشپوۋە ھىناۋىيەتى.

وهك ئه و گوپړا په لیه ی موسلمانان. ئه بو سوفیان وتی ئه بولغه زل برازا كهت بووه به گه وړه ی پاشاكان، عه بباس وتی ئه و پاشا نییه.^۱

ته به رانی له مه یمونه وه هیناویه تی و فهرمووده ی باسی غه زای فته تح دهكات و تیایدا هاتووه: پیغه مبه ر(ﷺ) هه ستا ده ستنو یژ ی ده گرت و موسلمانانیش هه لپه یان بوو تا ئا و بکه ن به ده ستیدا و ئاوی ده ستیان ده پړژاند به ده موچاویاندا. ئه بو سوفیان وتی ئه بولغه زل ده سه لات و پاشایه تی برازا كهت زور گه وړه یه، وتی ئه و پاشا نییه به لكوو پیغه مبه ر. ئه وانیش بو ئه وه واده كهن.^۲

ئین كه تیر له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۹۱ ده لیت عروه باسی كرد ئه بو سوفیان كه به ره به یانی ئه و شه و دی لای عه بباس بوو و بین ی خه لك به ره و نو یژ ده چن و بو ده ستنو یژ گرتن بلاوه ده كهن ترسا و وتی عه بباس چییانه؟ وتی ئه وان بانگیان بیست و ئیستا بو نو یژ دین و ده چن. كه كاتی نو یژ هات و ئه وانی بین ی ده چه منه وه و كړنوش ده بن وهك كړنوشی پیغه مبه ر(ﷺ) وتی ئه ی عه بباس هه رچی یان پی بلیت ده یكه ن؟ وتی به لئ سویند به خوا ئه گهر فهرانیان پی بكات نان و ئا و نه خو ن گوپړا په لئ ده كهن. - ته واو -

پیشت ر با سمان كرد پیغه مبه ر(ﷺ) هه زی به نو یژ بوو هانی ده داین، له فهرمووده كه ی عائیشه لای ئه حمده و جگه له ویش پیغه مبه ر(ﷺ) ناردی بو لای ئه بو به كر تا نو یژ بكات بو خه لك. ئه بو به كر كه سیك ی دلنه رم بوو وتی ئه ی عومه ر تو به رنو یژ ی بکه بو خه لك، وتی تو شی او تری ت به وه. ئه و پوژانه نو یژ ی بو كردن، له فهرمووده كه یدا له لای بوخاری و هاتووه فهرمووی(مروا ابابكر فلیصل بالناس) واته(برو بلین ئه بو به كر به رنو یژ ی بكات بو خه لك) دوباره ی كرده وه و ئه وانیش

^۱ - به لكوو پیغه مبه ر. له كنز العمال ج ۵ ص ۳۰۰ دا و هاتووه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۴ ده لیت: له سه نه ده كه دا یه حیای كوپری سوله یمانی كوپری نه زله لاوازه.

وايان پي ۽ وٽ. بڙ سڀيهم جار فهرمووي (انڪن صواحب يوسف مروا ابا بڪر فليصل بالناس) واته (ئيو هاءِ ده ماني دهوري يوسفن، ٻڙن با ئه بوبه ڪر به رنوئڙي بڪات بڙ خه ڪ).

ئهمده له عه بدوللاي ڪوري زهمعه وه هيناويه تي ده لئيت: ڪاتي پيغه مبه (ﷺ) باري سهخت بوو من له گهل ده سته يه ڪي موسلمانان لاي بووم، بيلال بانگي فهرموو. فهرمووي ٻڙن با ڪه سي نوئڙ بڪات بڙ خه ڪ. چووم سهيرم ڪرد عومهر له ناو خه لڪدايه و ئه بوبه ڪر ديارنييه. وٽم عومهر هه سته و نوئڙ بڪه بڙ خه ڪ. وٽي هه سته ڪه الله اڪبري ڪرد پيغه مبه (ﷺ) دهنگي بيست - عومهر ڪه سيڪ بوو دهنگي بهرز بوو - پيغه مبه (ﷺ) فهرمووي ئه ي ئه بوبه ڪر ڪوا؟ خوا و موسلمانان ئه وه يان ناوي. ناردی به دواي ئه بوبه ڪردا. پاش ئه وه ي عومهر ئه و نوئڙي بڙ خه ڪ ڪرد ئهمده نوئڙي بڙ خه ڪ ده ڪرد. عه بدوللاي ڪوري زهمعه وٽي عومهر پيئي وٽم مالوئيران چيت ڪرد ئين زهمعه؟ به خوا ڪاتي پيٽ وٽم وامزاني پيغه مبه (ﷺ) فهرماني ئه وه ي پي ڪردووم، ئه گهرنا به رنوئڙيم نه ده ڪرد. وٽي وٽم: به خوا پيغه مبه (ﷺ) فهرماني پي نه ڪردم. به لام ڪاتي ئه بوبه ڪرم نه بيني بينيم تو شيان وٽري بڙ به رنوئڙي^۱.

له و فهرمووده دا ده لئيت ڪاتي پيغه مبه (ﷺ) دهنگي عومهر ي بيست ئين زهمعه ده لئيت: پيغه مبه (ﷺ) ده رچوو تا سهري له ژوره ڪه ي ده رڪرد و پاشان فهرمووي (نا، نا، ته نها ئين ئه بي قوحافه به رنوئڙي بڪات بڙ خه ڪ) به تووره يي

^۱ - صحيح.

^۲ - ئه بو داود به وشيوه هيناويه تي. وه ڪ له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۲۲ دا واهاتووه. ده لئيم: حاڪم ج ۳ ص ۶۴۱ به وشيوه هيناويه تي و ده لئيت: ئهم فهرمووده له سه ر مه رجي موسليم صه حيحه و بوخاري و موسليم نه يان هيناوه. ئه بو داود هيناويه تي وه ڪ له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۲۲ دا واهاتووه.

ئەوہی دەفەر موو. پێشتر لە باسی پێشخستنی ئەبوبەکر بۆ خیلافەت لە لایەن هاوہ لانەوہ وتمان ئەبو عوبەیدە وتی من پێش کەسی ناکەوم کە پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێکرد تا پێشنویژیمان بۆ بکات، بۆیە تەمرد بەر نوێژی بۆ کردین. عەلی و زوبەیر و تیان: ئێمە و دەبینین ئەبوبەکر دوا پیغەمبەر (ﷺ) شیواترین کەسە بۆ خیلافەت. ئەو هاوہ لی ناو ئەشکەوت و دووہمی دوانە ی ئەشکەوتە و گەورەیی و ریزی دەزانین و پیغەمبەر (ﷺ) کە زیندوو بوو فەرمانی پێکرد تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک.^۱

نەسائی لە ئێین مەسعودەوہ هیناویەتی کاتی پیغەمبەر (ﷺ) گیانی دەرچوو پشتیوانان و تیان لە ئێمە ئەمیری ک لە ئیوہش ئەمیری ک. عومەر هات بۆ لایان و وتی مەگەر نازانن پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد ئەبوبەکر بەرنوێژی بکات بۆ خەلک؟ کامتان دەر وونی دەیهینیت پێش ئەبوبەکر بکەوێت؟ و تیان پەنا دەرگەری بەخوا لەوہی پێش ئەبوبەکر بکەوین.^۲

لە منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۴ لە عەلیەوہ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد بە ئەبوبەکر تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک. من ئامادە بووم و غائب نەبووم و نەخۆش نەبووم. ئەوہی پیغەمبەر (ﷺ) پێی پارزبوو بۆ ئاینمان بەوہش پارزی بووین بۆ دنیا مان.

ئەبو نەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۸۹ لە ئەبو لەیلای کندیەوہ هیناویەتی دەلیت: سەلمان (رضی اللہ عنہ) بە سیانزە سوارەوہ - یان دوانزە سوار - لە هاوہ لان پیغەمبەر (ﷺ) هات. کە کاتی نوێژ هات و تیان ئەبو عەبدوللأ پێشکەوہ. وتی ئێمە پێشنویژیتان ناکەین و ژنتان ناھینین، خوا بەھوی ئیوہوہ ئێمە ی رینموونی کرد، وتی بۆیە یەکی

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - لە الجمع الفوائد ج ۲ ص ۲۰۶ دا واھاتووہ.

له خه لکه که چوویه پیش و چوار پکاتی کرد. سهلامی دایه وه سهلمان وتی: ئیمه و چواری چی، ئیمه نیوهی چواریمان بهس بوو. مؤلته پیدانمان پیویستتره. عه بدوره زاق ده لیت واته له سه فهدا^۱.

عه بدوره زاق له ئه بو قوتاده وه هیناویه تی ئه بو سه عیدی مه ولای به نی ئوسهید (عليه السلام) خوار دنیکی ئاماده کرد، پاشان ئه بو زهر و حوزه یفه و ئیین مه سعودی بانگ کرد، کاتی نویژ هات. ئه بوزهر پیشکه وت. حوزه یفه پیی وت به پرسی مال شیاوتره به پیش نویژی وهره دواوه. ئه بوزهر پیی وت ئیین مه سعود وایه؟ وتی به لی. ئه بو زهر هاته دواوه. ئه بو سه عید ده لیت منیان پیش خست له کاتی که من مه ملوک بووم، به رنویژیم بو کردن.

ههروه ها له نافع وه هیناویه تی ده لیت: له مزگه وتیکی ده سته یه کی خه لکی مه دینه نویژ به رپا کرا، ئیین عه مر (عليه السلام) له و مزگه وته دا مه ولایه کی هه بوو، ئیین عه مر هات و به شداری نویژ بوو. مه ولاکه وتی پیشکه وه به رنویژی بکه، وتی تو شیاوتری تا له مزگه وته که تدا به رنویژی بکهیت، بویه مه ولاکه به رنویژی کرد^۲.

به زار له عه بدوللای کوری حه نزله وه هیناویه تی ده لیت: له مالی قه یسی کوری سه عدی کوری عوباده (عليه السلام) بووین هندی له هاوه لانیس له گه لمدا بوون. پیمانوت: پیشکه وه، وتی من پیش ناکه وم، عه بدوللای کوری حه نزله وتی پیغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووی (الرجل احق بصدر فراشة و احق بصدر دابته و احق ان يؤم فی بیتة)

۱ - ضعیف.

۲ - ته به رانی له المعجم الكبير و ئه بو له یلاش هیناویانه. ئیین مو عین به لاوازی ده زانیته وه هه یسه می ج ۲ ص ۱۵۶ ده لیت.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۶ واهاتوه.

(که س شیاوتره به سهروی جیگه که ی و پیښه وهی و لاخه که ی و شیاوتره تا له مالیدا بهرنویرتی بکا) فرمانی کرد مه ولایه کی چوویه پیش و چوو بهرنویرتی کرد.^۱
 نه حمده له علقه وه هیناویه تی عه بدوللای کوری مه سعوود هات بو لای نه بو موسای نه شعری له مالی خویدا، کاتی نویژ هات. نه بو موسا وتی نه بو عه بدوره حمان پیشکه وه چونکه تو به پیی ته من و زانستیش له پیشتریت. وتی تو پیشکه وه، چونکه ئیمه هاتوینه ته مال و مزگه وتت. بویه تو شیاوتریت. نه بو مه سا پیشکه وت و نه عله کانی لای برد. کاتی سه لامی دایه وه پیی وت: بوچی لاتبردن؟ مه گهر له دولی پیروز دایت؟^۲ له فهرموده که یدا هاتوو عه بدوللای پیی وت: نه بو موسا ده زانیت سوننه ت وایه خاوه ن مال پیشکه ویئت. نه بو موسا ناماده نه بوو تا مه ولایه کی یه کیکیان پیشکه وت.

ته به رانی له قه یسی کوری زوه یروه هیناویه تی ده لیت له گه ل حه نزله ی کوری په بیع چووم بو مزگه وتی فراتی کوری حه ییان (ﷺ) کاتی نویژ هات، پیی وت پیشکه وه. وتی من پیش تو ناکه وم له کاتی که دا ته مه نت له من زیاتر و پیش من کوچت کردوو و مزگه وت هی خو تانه. فورات وتی: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست شتیکی له سهرت ده وت. من هه رگیز پیشت ناکه وم، وتی ئایا نه و پرژه ی تائیف بینیت منی وه هه والگر نارد؟ وتی به لی، حه نزله پیشکه وت و بهرنویرتی بو

۱ - ضعیف.

۲ - ته به رانی هیناویه تی. هه یسه می ج ۲ ص ۶۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسا قی کوری یه حیای کوری ته لحه هه یه که نه حمده و ئیین مو عین و بوخاری به لاوازی ده زانن و یه عقوبی کوری شه یبه و ئیین حبانیش به جی متمانه ی داده نیئت.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۶۶ ده لیت نه حمده هیناویه تی تیایدا که سی که هه یه که ناوی نه هاتوو. ته به رانی به موته سیلی به که سانی جی متمانه هیناویه تی، ته واو. ته به رانی له ئیبراهیمه وه به کورتی هیناویه تی و که سه کانی صه حیحن وه هه یسه می ده لیت.

کردن. فورات وتی ئہی بہنی عیجل. من بو نویر، پیش ئہو کہوتم. لہ کاتیکدا پیغہ مہر (ﷺ) وک ہہ والگر ناردی بو تائف، ئہویش ہہ والی بو ہیئا. پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (صدقت ارجع الی منزلک فانک قد سہرت اللیلۃ) واتہ (راست دہکیت بگہریرہوہ بو مالی خوت، چونکہ تو ئہ مشہو بیدار بوویت) کہ چوو پیی فہرموین (ائتموا بہذا و اشباہۃ) واتہ (ئہوہ و هاوشیوہ کانی پیش بخن).^۱

ئہو یہ علا لہ موسہ نہ دہکیدا لہ عہدوہرہ حمانی کوپی ئہو لہ یلاوہ ہیئاویہ تی دہلئت: لہ گہل عومہری کوپی خہ تتابدا (ﷺ) چووم بو مہککہ، ئہ میری مہککہ نافی کوپی عہلقہ مہ بہ خیرہاتنی کردین، وتی کی بہر نویرتی خہ لک مہککہ یہ؟ وتی عہدوہرہ حمانی کوپی ئوبزا (ﷺ) وتی یہ کی لہ مہ والیہ کانت دوزیوہ تہوہ و لہ سہر خہ لکی داتناوہ کہ قورہیش و هاوہ لانی پیغہ مہری تیدان؟ وتی بہ لی بینیم لہ ہہمویان زیاتر و چاکتر قورئانی دہخویند و مہککہش خاکیکہ عہرہب و عہجہم دینہ ناوی بو یہ ویستم لہ کہ سیکی جوان قورئان خوینہوہ قورئان ببیستن. وتی بہ لی عہدوہرہ حمانی کوپی ئوبزا یہ کیکہ لہ وانہی خوا بہووی قورئانہوہ بہرزی دہکاتہوہ.^۲

عہدوہرہ زاق و بہیہ قی لہ عوبہیدی کوپی عومہیرہوہ ہیئاویانہ دہلئت: دہستہ یہک لہ دہووروو بہری مہککہ و لہ حہج کوہوونہوہ. کاتی نویرتات و کہ سی لہ بنہ مالہی سائیہی مہخزومی ہات بہ عہجہمی قسہی دہکرد. میسوہری کوپی مہخرہمہ دوا ی خست و کہ سیکی دیکہی خستہ پیش. عومہر دہرکہوت و ہیچی پی نہوت تا ہاتہ

^۱ - ہہیسہمی ج ۲ ص ۶۵ دہلئت: تہہرانی ہیئاویہ تی و کہ سہ کانی سہ نہ دہکہی جی متمانہن، ہرہوہا ئہو یہ علا و بہغہوی و ئین عہساگیر لہ قہیسہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیئاویہ تی، وک لہ کنز العمال ج ۷ ص ۲۸ دا ہاتوہ.

^۲ - صحیح.

^۳ - لہ المنتخب لہ کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۶ دا واہاتوہ.

ده کوژینیتته وه؟) وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته (ده ستونیز راگرتن له سهر سه ختیه کان، زور هه نگاوانان بو مزگه و ته کان، چاوه پری کردنی نویژ دوا ی نویژ. ده ی ئه وه سه نگه ر گیریتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هی ناویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پیی وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چی ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا و صابروا و رابطوا) وتم نا، وتی: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده می پیغه مبه ر (ﷺ) دا غه زایه ک نه بوو تییدا سه نگه ر نه گری، به لام چاوه پروانی نویژ دوا ی نویژ. ^۲

ترمزی به سه حیحی له ئه نه سه وه هی ناویه تی ئه م ئایه ته (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانی ئه و نویژه دابه زی که به (الصمة) ناسراوه. ^۳

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

سهرقالبوون به فهرمووده کانی پیغه مبهر (ﷺ) و چی شیاوه سهرقال بیت پیغه وه

بوخاری (ج ۱، ص ۱۴) له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت:
پیغه مبهر (ﷺ) له کوپیکدا بوو قسه ی بو خه لک کرد ده شته کیه ک هات بو لای، وتی
پوژی دوا ی که ی دیت؟ پیغه مبهر (ﷺ) بهرده وام قسه ی ده فهرموو، هندی له
خه لکه کان وتیان قسه که ی بیستوو وه حه زی پی نه کردوو، هندی وتیان به لکو
نه بیستوو، تا پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی کوا ئه وه ی پرسیری کرد له سهر پوژی
دوا ی؟ وتی منم ئه ی پیغه مبهری خوا فهرمووی (ئه گهر سپارده فه وتینرا چاوه ری
پوژی دوا ی بکه) (إذا ضیعت الأمانة فانتظر الساعة) وتی چو ن ده فه وتیت؟
فهرمووی (إذا وسد الأمر إلى غير أهله فانتظر الساعة) (ئه گهر کار درایه ده ست که سی
که شیاو نییه چاوه ری پوژی دوا ی بکه).

به زار له وابسه وه هیئاویه تی له جه رنی په مه زان و جه رنی قورباندا له مزگه وتی
گه وه (مسجد الأعظم) له گه ل خه لک هه لده ساو وتی من پیغه مبهرم (ﷺ) له حه جی
مالئاوای دا بینی که وتاری بو خه لک ده دا فهرمووی (ئه ی خه لکینه کام مانگ زور
حه رامه؟) وتیان ئه مه، فهرمووی (ئه ی خه لکینه چ شار ی حه رامتینه؟) وتیان ئه مه،
فهرمووی (ده ی خوین و مال و سامان و ئابروتان له یه کترتان حه رامه وه ک حه رامی
ئه مپوتان له م مانگه تاندا له م شاره تاندا تا پوژی ده گه نه وه به په روه ردگارتان ئایا
گه یاندم) وتیان به لی، پیغه مبهر (ﷺ) ده سته کانی به ره و ئاسمان به رز کرده وه
فهرمووی (خوایه شاهید به) پاشان فهرمووی (ایها الناس یبلغ الشاهد منکم
الغائب) (ئه ی خه لکینه با ئه وه تان ئاماده یه بیگه یه نیت به وه ی ئاماده نییه) ده ی
نزیک بنه وه تا وه ک پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی پیتان بگه یه نین.^۱

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۳۹) ده لیت که سه کانی جی متمانن.

ته بهرانی له مه کحووله وه هیناویه تی ده لیت: من و کوری ئه بو زه که ریا و سوله یمانی کوری حه بیب چووین بۆ لای ئه بو ئوما مه له حیمص، سه لامان لیگرد و تی ئه م کۆر هتان په یام گه یاندنی خوايه بۆتان و به لگه یه تی له سه رتان، پیغه مبه ر (ﷺ) گه یاندی ده ی ئیوه ش بیگه یه نن، له گێرانه وه یه کدا له سه لیمی کوری عامر وه و تی: ئیمه لای ئه بو ئوما مه دانیش تین، ئه ویش فه رموده ی زۆری پیغه مبه ری خوی بۆ ده گێرانه وه که بیده نگ ده بوو ده یوت ئایا وه رتان گرت؟ وهك چون پیتان گه یه نرا بیگه یه نن.^۱

ته بهرانی له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (اللهم ارحم خلفائی) (خوايه په حم بکه به جیگیره کانم) وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا جیگیره کانت کامانه؟ فه رموی (الذین یأتون من بعدی یرونه احادیثی و یعلمونها الناس) (ئه وانه ی دوا ی من دین و فه رموده کانم ده بینن و فیری خه لکیان ده که ن).^۲ ته بهرانی (ج ۳، ص ۵۱۲) له عاصمی کوری موحه ممه د له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: ئه بو هوره یره م (ﷺ) بینی پۆژی هه ینی ده رچوو دولا که ی مینه به ری گرتبوو وه ستا بوو ده یوت: ئه بولقا سم پیغه مبه ری راستگۆی به راست دانراو پیی فه رمووین، به وجۆره به رده وام فه رموده ی ده گێرانه وه تا ده نگ ی هاتنی کرانه وه ی ده رگای المقصوره ی بۆ هاتنی ئیمام بۆ نوێژی ده بیست ئه وکات داده نیشت.^۳

^۱ - حسن.

^۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۰) ده لیت ته بهرانی هه ردووکیانی له (المعجم الکبیر) به سه نه دی حه سه ن هیناوه.

^۳ - موضوع.

^۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۷۴) دا هاتوو. ئیبن نه جار و خه تیب و جگه له وانیش هیناویانه وهك له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا هاتوو.

^۵ - ضعیف.

^۶ - حاکم ده لیت ئه م فه رموده سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هه بیش له سه ری کۆکه.

ئه حمه دو ئین عه ددی و عقیلی و ئه بو نه عیم له المعرفه له ئه سله مه وه
هیناویانه ده لیت: ئیمه که به عومر مان دهوت (ع) فهرمووده ی پیغه مبه رمان (ع)
بو بگیره وه دهیوت ده ترسم پیتی کهم وزیادی بکه م پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من
کذب علی متعمداً فی النار) واته (هه رکهس به ویستی خو ی درۆم به ده مه وه بکات له
دۆزه خدایه) ۱.

ئین سه عد و ئین عه ساکیر له عه بدولپه حمانی کوپی حاتبه وه هیناویانه
ده لیت: هیچ یه که له هاو لانی پیغه مبه رم (ع) نه دیوه که فهرمووده یه کی ده گپرایه وه
به ته واوی و چاکی بیگپریته وه وه عوسمان (ع) بیته به لام که سی بوو له
فهرمووده ده ترسا. ۲

ئه حمه د و ئه بو یه علاو به زار له عوسمانه وه هیناویانه دهیوت: ئه وه ریم لی
ناگری فهرمووده له پیغه مبه ر (ع) بگپرمه وه که له هاو لانی دیکه ی چاکتر لی
وه رئه گرم، به لکو شایه تم بیستم ده یه رموو (من قال علی ما لم اقل فلیتبو معتمة من
النار) (هه رکهس له منه وه شتی بلی که نه موتبی با شوینی خو ی له دۆزه خدا دیاری
بکات) له گیرانه وه یه کی دیکه یانه وه له عه بدولپه حمانه وه به مه رفوعی هاتوو
پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من قال علی کذبا فلیتبو بیتاً فة النار) (هه رکهس درۆیه کم
به ده مه وه بکات با له دۆزه خ مالی دیاری بکات) ۳.

۱ - ضعیف.

۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) واهاتوو.

۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۹) دا هاتوو.

۴ - صحیح.

۵ - له لای هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۳) هاتوو، ئه م فهرمووده که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن و
ریگه ی یه که می عه بدوره حمانی کوپی ئه بو زندی تیدایه که لاوازه و جی متمانه شه، ته واو.

بوخاري موسليم و جگه له و انيش له عهلييه وه (ﷺ) هيناويانه دهلييت: نه گهر
 فرموده يه كي پيغه مبهرم (ﷺ) بو گيرانه وه نه و كات نه گهر له ناسمان بكه و مه خوار
 لام خوشتره له وه ي كه شتي بليم كه پيغه مبهرم (ﷺ) نه يغه رموييت. نه گهر
 فرموده يه كم بو گيرانه وه له نيوان خوم و نيوه دا نه و جهنگ فيل و پيلانه.^۱
 حاكم (ج ۳، ص ۳۱۴) له عه مري كوپي مهيموننه وه هيناويه تي دهلييت:
 عه بدوللا (ﷺ) سال هه بوو فرموده ي نه ده گيرايه وه پوڙي فرموده يه كي گيرايه وه
 توشي دابه ستووي (كابه) بوو عه رقه به سهر ته ويلايدا داچورا و ده يوت به و جوړه
 يان نزيك به وه.^۲

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له مسروق له عه بدوللا وه
 هيناويه تي پوڙي فرموده يه كي گيرايه وه و تي بيستم پيغه مبهرم (ﷺ) فرمودي،
 پاشان له رزه گرتي و جله كانيشي داته كين، ئينجا و تي له و شيوه يان هاو شيوه ي
 نه وه.^۳

ته به راني له المعجم الكبير كه سه كاني جي متمانه ن، له نه بو ئيدريسي
 خوه لانييه وه هيناويه تي دهلييت: نه بو دهر دائم بيني كه له فرموده يه كه ده بويه وه
 ده يوت به و جوړه يان وه كه نه وه به و شيوه.^۴

۱ - له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا واهاتوه.

۲ - حاكم دهلييت: نه م فرموده له سهر مهرجي بوخاري و موسليم صه حيحه و نه يانه يناوه،
 زه هه بيش له سهر ي كو كه.

۳ - ئين سه عد (ج ۳، ص ۱۵۶) له عه مره وه به و اتيه و له مسروقه وه به و شيوه هيناويه تي.

۴ - له (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۱۴۱) دا واهاتوه، ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۸) له
 په بيعه ي كوپي زه يدوه هيناويه تي نه بو دهر دا به و شيوه ده يه نييت - تيايدا هاتوه (به خوا
 نه گهر وانه ييت به و شيوه يه) (نزيك به و يه) نه بو يه علاو په وياني و ئين عه ساكير به و جوړه
 هيناويانه. له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۲) دا هاتوه.

ٽئين عهدو لبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له موحه ممه دي ڪوري سڀرینه وه هيناويه تي دهليٽ: نه سڀي ڪوري ماليڪ ڪه فرموده ده ڪي له پيغه مبه (ﷺ) ده گيڙايه وه ولي ده بويه وه وتي يان وه پيغه مبه (ﷺ) فرمودي، نه حمه و نه بويه علاو حاكم له ٽين سڀرینه وه هيناويانه دهليٽ: نه سڀي ڪه فرموده ده ڪي له پيغه مبه (ﷺ) ده گيڙايه وه دهوت وه پيغه مبه (ﷺ) وه نه مه دي فرمودي.^۱

ٽين سهه (ج ۴، ص ۱۴۴) له نه بويه عفر موحه ممه دي ڪوري عليليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: ڪه س له هاوڊ لاني پيغه مبه (ﷺ) وه ٽين عومه هوشيارى وه گر نه بوو (حذر) تاڪا تي شتي له پيغه مبه ده بستي هيچي بو ڪم و زياد نه ڪا، ڪه سيان وه عهدو لاني ڪوري عومه (ﷺ) نه بوو.^۲

ته به راني له (المعجم الكبير) له عيمراني ڪوري حوصه ينه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: عيمراي ڪوري حوصه ين پي و تم ميتره ف به خوا ده بينم نه گهر بمويستايه فرموده ده ڪه له پيغه مبه (ﷺ) بگيڙمه وه پوڙي يان دوو پوڙ فرموده ده ڪم دوو باره نه ده ڪرده وه، پاشان نه وه ي ناحهزه و لادانمي له وه زياد ڪرده وه بوو هاوڊ لاني ڪي موحه ممه (ﷺ) يان هه ندي له هاوڊ لاني بيني وه من بينين و بيستنيان بو فرموده ده ڪان هه بوو، فرموده ده يان ده گيڙايه وه شيوه له وه فرمودانه بوو، هه ندي جار دهوت: نه گهر فرموده ده تان بو بگيڙمه وه و بليم له پيغه مبه (ﷺ) بسيت ده يفرمودي: ئاوا ئاوا ده زانم راست ده ڪم، هه ندي جار سووربوو له سهه وتي بيستم پيغه مبه (ﷺ) ئاوا ئاوا ده فرمودي.^۳

^۱ - وه له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۴۰) دا هاتووه.

^۲ - هه روه ها (ج ۴، ص ۱۴۵) له شه عبويه هيناويه تي دهليٽ له گهل ٽين عومه دانيسشتم نه مبست هيچ فرموده ده ڪه له پيغه مبه (ﷺ) بگيڙته وه

^۳ - هه سيمي (ج ۱، ص ۱۴۱) دهليٽ له سهه ده ڪه دا نه بوهاروني غه نوي هه ڪه ڏييان نامه ي به ديناهم.

ئىين سه عد (ج ۳، ص ۲۲۹) و ئىين عه ساكير له سوله يمانى كوپى ئەبو عەبدوللاوہ ھىناويانە دەليّت: بىستم صوھەيب (ﷺ) وتى بەخوا دەست ئەنقەست فەرمودەتان بۆ ناگىر مەوہو بلىم پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى بەلام وەرن با له غەزاكانى كە ئامادەو بىنە بووم فەرمودەتان بۆ بگىر مەوہ، بەلام ئەوھيان بلىم پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى ئەمەتان پى نالىم.^۱

ئىين عەبدولبر لە (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) لە مەكحولەو ھىناويەتى دەليّت: من و ئەبو ئەزھەر چووين بۆ لای وائىلى كوپى ئەسقەع (ﷺ) وتمان ئەى ئەبو ئەسقەع فەرمودەيەكمان پى بلى كە لە پىغەمبەر (ﷺ) بىستىبى كە ھىچ خەيال و زیادەو كەمىەكى تىدا نەبيّت، وتى ئايا كەستان ئەمشەو قورئان تان خویندووە، وتمان بەلى، ئىمە لەبەرمان نىيە تا ئەوھى واو ئەلفى بۆ زیاد دەكەين، وتى لەو كاتەو قورئان لە نىوتاندايە گرنكى بە لەبەر كردنى نا دەكەن و دەشلەژىن كەم و زیادى دەكەن، ئىستا بۆ فەرمودەكە لە پىغەمبەرمان (ﷺ) بىستووہ ھەيانە تەنھا يەك جار لىمان بىستووہ، ھىندەتان بەسە فەرمودەيەك بە پى واتاكەى بىستن.

ئىين عەساكير لە ئىبراھىمى كوپى عەبدورەحمانى كوپى عەوفەو ھىناويەتى دەليّت بەخوا عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) نەمرد تا ھەوالى نارد بۆ ھەموو ھاو لانى پىغەمبەر (ﷺ) و لە ھەموو لاوہ كۆى كردنەو ئەوانىش (عەبدوللاى كوپى حوزەيفەو ئەبو دەرداو ئەبو زەرە عوقبەى كوپى عامر بوون) وتى: ئەو فەرمودانە چىن لە ئاسوكاندا لە پىغەمبەرەو (ﷺ) دەيانلىن، وتيان رىگريمان لى دەكەيت؟ وتى نا لە لام بوەستن نەبەخوا تا من ماوم لىم جيانابنەو، ئىمە چاكتەر دەزانين چىتان لىوہر بگرين و چىتان بەرودا بدەينەو، ئەوانىش بەجىيان نەھىشت تا مرد.^۲

تەبەرانى لە ئىبراھىمى كوپى عەبدورەحمانەو ھىناويەتى دەليّت: عومەرى كوپى خەتتاب ناردى بۆ لای ئىين مەسعودو ئەبو مەسعودى ئەنسارى و ئەبو دەردا

^۱ - لە (المنتخب ج ۵، ص ۳۰۳) دا واھاتووہ.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا واھاتووہ.

وتی ئەو فەرمووده زۆره چیه که له پیغه مبه ره وه (ﷺ) دهیگیر نه وه؟ له مه دینه هیشتنیییه وه تا شهید بوو.^۱

ئێین عه ساکیر له ئێین ئەبی ئەوفاوه هیناویه تی ده لیت: ئەگەر بچووینایه بۆ لای زهیدی کۆری ئەرقه م ده مان وت: فەرمو ده مان بۆیگیره وه، ئەویش ده یوت: پیر بووین و تووشی بیرچوونه وه بوین و فەرمووده گیرانه وه ش سه خته.^۲

گرنگیدان به کار له سه روو گرنگیدان به زانست

ئێین عه ددی و خه تیب له مو عازه وه ئێین عه ساکیر به مه رفوعی له ئەبو دهردانه وه هیناویانه پیغه مبه ره (ﷺ) فەرمووی (تعلّموا ماشئتم ان تعلموا فلن ینفعکم الله حتی تعلموا ماتعلمون) واته (چهنده ده تانه وی فیربین با بزائن خو لای خوا هیچ سودی نییه بۆتان تا کاتی کار به وه بکه ن که ده یزائن) ئەبو حه سه نی کۆری ئەخره می مه دینی له ئەنه سه وه به مه رفوعه وه هیناویه تی (تعلّموا من العلم ما شئتم، فوالله لاتؤجروا بجمیع العلم حتی تعلموا) (چهنده ده تانه وی زانست فیربین، ده به خوا به هه موو زانست پاداشت وهر ناگرن تا کاری پی نه که ن).^{۳، ۴}

ئێین عه بدولبر له (الجامع بیان العلم ج ۲، ص ۶) له مه کحول له عه بدو پره حمانی کۆری غه نه مه وه هیناویه تی ده لیت: ده هاو هلی پیغه مبه ره (ﷺ) بۆیان گیرامه وه

۱- هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۹) ده لیت ئەم ئەپهره مونقه تیعه و ئیبراهیم له سائی بیست له دایک بووه و ته نها سی سائی ته مه نی له سه ر ده می عومهر دا بووه، ته واو. ئێین سه ع (ج ۴، ص ۱۵۳) له ئیبراهیمه وه به و شیوه هیناویه تی و له جیاتی ئەبو مه سعود ناوی ئەبو زه ری هیناوه.

۲- له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا ها تووه.

۳- ضعیف.

۴- له (الجامع الصغیر) دا وا ها تووه.

وتیان: ئیمه له مزگهوتی قوبا سهرقالی وانه بووین که پیغمبر (ﷺ) هات بو لامان و فهرمووی به هه مان شیوهی پیشوو هیناویه تی.

خه تیب له الجامع له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سی و تی ئه ی پیغمبر ی خوا چی ری ده گری به به لگه ی نه زانی؟ فهرمووی (زانست)، و تی ئه ی چی ری ده گری به به لگه و بیانوی زانست؟ فهرمووی (کار).^۱

ئین ئه بی شه به له عومه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: فی ری قورئان بن پی دهناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی.^۲

ئه حمده له (الزهد) و ئه بو عوبه ی دو دهینه وه ری له (الغریب) و ئین عه ساکیر له عه لیه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت زانست فی رین پی دهناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی، چونکه دوا ی ئیوه سه رده می دی تیایدا نو له ده ی حق تیایدا جی نکوولی ده بی ت تیایدا که س ده رباز نابیت، جگه له که سی که نارگیر و بینا و جینا دیاری نه، ئه وانه پیشه وایانی رینموونی و چرای زانستن، کاریان په له کاری ده نگۆنه ره وه ی زی ده رپۆ نییه،^۳ ئین عه بدولبر له عه لیه وه هیناویه تی و تی: ئه ی هه لگرا نی زانست کاری پی بکه ن چونکه زانا ئه وه یه شتی بزانی پاشان کاربکات و کارو زانستی وه که یه بن، خه لکانی ده بن زانستیان پییه که له قورگیان زیاتر ناچی، نا دیاریان پیچه وانه ی دیارو به رچاویانه و زانست و کرداریان پیچه وانه ی یه کن، به باز نه یی داده نیشن و که شخه یی به پرووی یه کتر دا ده نوینن تا ئه وه ی که س تو په ده بی ت له وه ی پالی تا له لای که سی دیکه دا بنیشیت و ده ست به رداری بیت، ئه وانه کاره کانیان له و کو پرا نه یاندا به رز نابنه وه بو لای خوا.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له سه نه ده که دا عه بدولای کوری خه راش هه یه که لاوازه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۵ - دارقورتنی له الجامع و ئین عه ساکیر و نرسی له عه لیه وه به و شیوه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا هاتووه.

ته به رانی له ئیبن مه سعوده (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: ئه ی خه لکینه فی ری زانست بن، هه رکه س فی ربوو با کاری پی بکات،^۱ ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۳۱) له عه لقه مه له عه بدوللوه به و شیوه هیناو یه تی، له عه بدوللای کو پی هه کیمه وه ده لیت بیستم ئیبن مه سعود له م مزگه وته دا پیش قسه کردن سویندی خواردوو وتی هه رکه ماته به ته نها له خزمهت په روه ردگاری دا ده بی وه ک چۆن هه رکه ماته له گه ل مانگی چواره شه وه به ته نها ده بن، خوا ده فره مویت ئه ی ئاده میزاد بو چی لیم سه رکه ش بویت؟ ئاده میزاد چۆن وه لامی پیغه مبه رانه ت دایه وه؟ ئاده میزاد چۆن کارت کرد به وه ی ده تزانی.

له عه دی کو پی عه ددی وه ده لیت ئیبن مه سعود (ﷺ) وتی هاوار بو ئه وه ی نه زانی، ئه گه ر خوا بیه ویت ده یزانی، هاوار بو ئه وه ش ده زانی و دواتر کاری پی ناکات (حه وت جار وتی) ئیبن عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۲) له عه بدوللای عه کیم له ئیبن مه سعود به و شیوه ی پیشوو هیناو یه تی.

به یه هقی له لوقمانی کو پی عامره وه هیناو یه تی ده لیت: ئه بو ده ردا (ﷺ) ده یوت: من ده ترسم خوا ی گه وه له پوژی دوا ییدا له ناو خه لکدا بانگم بکات و پی م بفرمویت ئه ی عوه یمر منیش بلیم به لی په روه ردگارم، بفرمویت: ئه وه ی زانیت چهنده کارت پی کرد.^۲

هه روه ها له ئه بو ده ردا ئه وه هیناو یه تی ده لیت: زیاترین شتی لی ده ترسم ئه وه یه له پوژی دوا ییدا پی م بو تری ئه ی عوه یمر ئایا زانستت هه بو یان نه زان

^۱ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۶۴) ده لیت که سه کانی جی متهانه ن به لام ئه بو عوه ییده فره مووده ی له باوکی نه بیستوو، ته راو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۹۰) دا ها تووه. ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۴) دا له لوقمانه وه به و شیوه هیناو یه تی.

بویت؟ ئەگەر بلیم زانستم پێ بوو، چی ئایهتی فرمانکەر یان سەرکۆنهکەر ههیه
 فەرزهکهی دهگرمه خو، ئەوهی فرمانکهره دهلی ئایا فرمانت پیکرد (بهجیت
 گهیانند)؟ سەرکۆنهکه ئایا سەرکۆنهت نواند (دوورت گرت)؟ پهنا دهگرم بهخوا له
 زانستی سودی نهبی و دهورنی تیر نهبی و نزایهك نه بیستری، ئەبو نه عیم
 له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۲) له ئەبو دهردائهوه هیناویهتی دهلیت تازانا نه بیت له خوا
 ترس نابیت. به زانستهوه جوان نابیت تا کاری پێ نه کهیت، ههروهها له (ج ۱،
 ص ۲۲۲) لهوهوه هیناویهتی دهلیت خراپترین کهس لای خوای گهوره له پوژی
 دوایدا زانایهکه که سودی له زانستهکهی وهرنه گرتبی.

ئین عهبدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۳) له موعازهوه هیناویهتی دهلیت:
 پیکانی بهنده له پوژی دوایدا ناکهون و ئاوانا بن تا له سهر چوار شت پرسباری
 لیده کری، له جهستهی کهچی پێ کردووه، له ته مهنی که چوون بر دیه سهر، له
 سامانی چوون به دهستی هیناو چوون خهرجی کرد، له زانستی چوون کاری پێ کرد.^۱
 ههروهها له (ج ۲، ص ۶) له موعازهوه هیناویهتی دهلیت: چهنده دهتانهوی
 فیرین، خوا پاداشتتانهوکات دهتانهوه که کاربکهن.^۲

ئین عهبدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۶) له ئەنه سهوه هیناویهتی دهلیت:
 چهنده دهتانهوی فیرین چونکه خوا له سهر زانست پاداشتتانهواتهوه تا کاری پێ
 نه کهن، زانایان هیمه تیان مۆشکاری یه، گه مژه کان هیمه تیان چیرۆک و گێڕانه وهیه.

^۱ - صحیح.

^۲ - ئەبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له موعازهوه بهو شیوه هیناویهتی.

شۆینکه وتنی سوننهت و پیښه نگی کردن به سه له فیه وه و نکولی دژ به بیدعه

لاله کائی له ئوبه ی کورپی که عبه وه هیناوویه تی ده لیت: پئی قورئان و سوننهت بگرن، چونکه هر بهنده یه که له سهر زهویه له سهر پئی سوننهت بجی و باسی خوا بکات و له ترسی خوا فرمیسک بریژی خوا سزای نادات، هر که س له سهر زهوی له سهر پئی و سوننهت بجی له دهروونیدا یادای خوا بکات له ترسی خوا پیستی ته زوو بیگری وه که نه و دره خته وایه که گه لاکانی وشک بوون کاتی بایه کی توندی بهر که وت گه لاکانی لی ده که ویت، خواش تاوانه کانی نه و که سه ده وهرینیت وه که چون گه لاکانی نه و دره خته ده که ون، خوگرته وه له پئی خواو سوننهت خیری زیاتره له ئیجتههاد له پیچه وانه ی پئی خواو سوننهت، ده ی بزانن ئایا کاتان جیهاد بیت یان خوگوته وه، با له سهر پیبازو سوننه تی پیغه مبه ران بیت^۱.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۷) له سه عیدی کورپی موسه یبه وه هیناوویه تی عومهری کورپی خه تتاب که هاته مه دینه و تاری داو سوپاس و ستایشی پهروه ردگاری کرد، دواتر وتی خه لکینه سوننه ته کانتان بو دیاری کراون و فره زه کانتان بو فره ز کراون و له سهر پوونی به جیهیلراون مه گهر نه وه ی به راست و چه پدا خه لک گومرا بکه ن.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۱) دا له عه بدوللای کورپی مه سهووده وه هیناوویه تی پوژی پینج شه ممه به پیوه ده وه ستاو ده یوت: نه مانه دوانن، پینموونی و قسه، چاکترین قسه یان راستترین قسه فره مایشتی خوایه، چاکترین پینموونیش پینموونی موحه ممه ده (ﷺ) خراپترین شت داهینانه کانی

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۹۷) دا واهاتوه. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۵۲) دا به و شیوه هیناوویه تی.

بزانن هه موو داهيئانى بیدعهیه، بزانن بارتان به دژدا نهیهت و دلتان رهق بکات و هیوا له خشته تان نه بات، چونکه هه رچیه که دیت نزیکه، بزانن دور له هاتندا نییه.

حاکم (ج ۱، ص ۱۰۳) له ئیبن مه سعوده وه هیئاویه تی ده لیت: خوگرته وه له سوننهت باشتره له پوچوون له بیدعه دا، حاکم ده لیت ئەم فهرمووده سه نه دی صه حیحه له سهر مهرجی بوخاری موسلیم، زه هه بیش له سهری کوکه.^۱

ئه حمده له عیمرانی کوپی حوصهینه وه هیئاویه تی ده لیت: قورئان دابه زی و سوننه ته کان دانران، پاشان وتی شوینمان بکهون به خوا ئه گهر وانه بن گومرا ده بن.^۲

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۹۱) له عیمرانی کوپی حوصهینه وه هیئاویه تی به که سیکی وت تو که سیکی گه مرهیت، ئایا له قورئاندا نویژنی نیوه پو هاتوو و چوار پکات بیت و تیایدا به دهنگی بهرز قورئان نه خوینیت؟ پاشان نویژو زه کات و نموونه ی وای بو هیئاویه وه، دواتر وتی ئایا راقه ی ئه مانه له قورئاندا ده بینیت؟ قورئان ئه مانه ی (نا پروون هیشتوو ته وه) نه هیئاوه و سوننهت (فهرمووده) راقه ی ئه وانه ده کات.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۹۷) له ئیبن مه سعوده وه هیئاویه تی ده لیت: هه رکامتان پیشهنگی ده کات با پیشهنگی بکات به هاوه لانی موحه ممه ده وه (ﷺ)، چونکه ئه وان چاکترین دلی ئەم ئوممه ته یان هه بوو له زانستدا له هه موان قولترچوون و زۆرو داتاشینیان له هه مووان که مترو پینموونیان باشترین و باریان باشترینه، خه لکانیکن خوا بوهاوه لی پیغه مبه ره که ی و راوه ستاندنی ئایینه که ی هه لی بژاردوون، ده ی گه وره ییان بزانن و شوین پییان هه لبگرن، چونکه ئه وان له سهر پینموونی راست بوون.^۳

۱ - ته به رانی له المعجم الکبیر هیئاویه تی وه که له (المجمع ج ۱، ص ۱۷۳) دا هاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۷۳) ده لیت: عه لی کوپی زهیدی کوپی جیدعان لاوازه.

۴ - ئه بونه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۰۵) به و واتایه له ئیبن عومه ره وه هیئاویه تی، وه که له باسی سیفه تی هاوه لانی به پیزدا پیشتر هیئامان.

ئىبن عەبدولبەر (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۹۷) لە حوزەيفە ھاۋە ھىناۋىيەتى دەيوت: ئەي كۆمەلى قورئان خوينان لە خوا بترسن و پىي ئەوانەي پىش خوتان بگرن، بە خوا ئەگەر شويئيان بگەون زورچاك پىش كەوتوون، ئەگەر پىش بەراست و چەپدا لىيان لادەن زور گومرائەبن.^۱

تەبەرانى لە موصەبى كوپى سەعدە ھاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: باوكم كە لە مزگەوت نوپىژى دەكرد كورتى دەكردو بە تەواۋەتى كپنوش و چەمىنە ھاۋە دەبرد، ئەگەر لە مالدە نوپىژى بگەردايە بە دوورو درىژى نوپىژو كپنوش و سوجدەي دەبرد، وتم بابە گيان ئەگەر لە مزگەوتدا نوپىژ دەكەيت كورت دەيكەيت بەلام لە مالدە ھاۋە نوپىژت دوورو درىژە، وتى كوپى شيرىنم ئىمە پىشەواين و پىشەنگيمان پىۋە دەكرىت.^۲

تەبەرانى لە عەبدوللەي كوپى مەسعودە ھاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: شويئ كەوتە بن و بىدە دامەھىنن، ئەو تەن بەسە.^۳

ئىبن عەبدولبەر (ج ۲، ص ۱۸۷) لە ئىبن مەسعودە ھاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خوشەويستى ئەبو بەكرو عومەرو ناسىنى گەورەيان لە سوننەتە.

ئىبن عەبدولبەر (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۱۴) لە عەلىيە ھاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: وريابن پىشەنگى نەكەن بە كەسەكان چونكە كەس ھەيە كارى بەھەشتىەكان دەكات دواتر بە پىي زانىارى خوا لەسەرى دەگۆپىت و كاردەكات بە كارى دۆزەخىەكانە ھاۋە دەمرىت و لە دۆزەخىەكانە، كەس ھەيە كاردەكات بە كارى دۆزەخىەكان و بە پىي زانىارى خوا لەسەرى دەگۆپىت و كارى بەھەشتىەكان

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن عەساكىر لە حوزەيفە ھاۋە شىۋە ھىناۋىيانە. وەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۲۳) دا ھاۋە.

^۲ - ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۲) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن.

^۳ - ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۱) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن.

ده کوژینیتته وه؟) وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته (ده ستونیز راگرتن له سهر سه ختیه کان، زور هه نگاوانان بو مزگه و ته کان، چاوه پری کردنی نویژ دوا ی نویژ. ده ی ئه وه سه نگه ر گیریتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هی ناویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پیی وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چی ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا و صابروا و رابطوا) وتم نا، وتی: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده می پیغه مبه ر (ع) دا غه زایه ک نه بوو تییدا سه نگه ر نه گری، به لام چاوه پروانی نویژ دوا ی نویژ. ^۲

ترمزی به سه حیحی له ئه نه سه وه هی ناویه تی ئه م ئایه ته (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانی ئه و نویژه دابه زی که به (الصمة) ناسراوه. ^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

^۳ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

به وهی دیکه ی وت دهی ههستن بۆ لای ئهوان، به وه کردنی بهیهك بازنه، ههیهسه می (ج ۱، ص ۱۸۱) دهلیت ته بهرانی به سهحیحی کورتی هیناویه تی عه بدوللا به سه ر داپوشراوی هات و وتی کی ده مناسیت باشه، هه رکه سیش نامناسیت من عه بدوللا ی کوری مه سهوودم ئیوه له موحه مه دو هاوه لانی جی پینموونی ترن یان تاوتان داوه ته تاوانی گومرایی، ته واو.

ته بهرانی له عه مری کوری سه له مه وه هیناویه تی دهلیت: ئیمه له بهر ده رگای ئیبن مه سهوود دانیشتبووین، کاتیش نیوانی ئیواره و عیشا بوو، ئه بو موسا هات وتی: ئه بو عه بدوره حمان وه ره بۆ لامان، ئیبن مه سهوود هاته ده رو وتی ئه بو موسا له م کاته دا بۆچی هاتوویت؟ وتی هیچ به خوا به لام شتیکم بینی هه ژاندمی و خیریشه، به ئی هه ژاندمی و خیریشه، خه لکی له مزگه وت دانیشتوون و که سیکیش دهیوت به و جوړه "سبحان الله" و سوپاسی خوا بکه ن، عه بدوللا چوو ئه و دووانه ش له گه ئی چوون تا چوون بۆ لای خه لکه که، وتی چه نده زوو گومرا بوون هیشتا هاوه لانی موحه مه د زیندوون و خیزانه کانی ماون و جل و قاپ و قاچاغه کانی نه گوپاون، خراپه کانتان بژمیرن من زامنی ئه وه ده که م خوا چا که کانتان بژمیری.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۳، ص ۱۶۷) له عامری کوری عه بدوللا ی کوری زوبهیره وه هیناویه تی دهلیت هاتم بۆ لای باوکم وتی له کوی بوویت؟ وتم خه لکیکم دی له وانم چاکتر نه دیوه، یادی خویان ده کردو که سیان هه بوو له ترسی خوادا له هۆش ده چوو، منیش له گه لیان دانیشتم، ئه ویش وتی دوا ی ئه مه له گه لیان دامه نیشه، زانی قسه که م به دل نییه، وتی پیغه مبه رم (ﷺ) بینی قورئانی ده خویند، ئه بوبه کړو عومهر م بینی قورئانیان ده خویندو ئه وه یان توش نه ده بوو ئایا پیّت وایه

^۱ - ههیهسه می (ج ۱، ص ۱۸۱) دهلیت: له سه نه ده که دا موجالیدی کوری سه عید هیه که نه سانی به جی متمانه و بوخاری و ئه حمه دی کوری حه نبه ل و یه حیا به لاوازی ده زانن.

ئەوان لە ئەبوبەکر و عومەر زیاتر لە خوا بترسن؟ منیش بپروام کردو وایە بۆیە وازم لێهێنان.^۱

تەبەرانی لە (الجامع الکبیر) لە ئەبو صالح سەعیدی کوپی عەبدورەحمانی کوپی عەنزی تجیبیە وە هیناویەتی وەستا بوو و گیرانە وە بۆخەلک دەوت، صیلە ی کوپی حارثی غیفاری کە لە هاوێلانی پیغەمبەر (ﷺ) بوو وتی بەخوا بەلێنی پیغەمبەرمان بەجی نەهیشت و پەییوەندی خزمایەتیمان نەپچراند تا تۆو هاوێلانت لە نیوماندا دەرکەوتن.^۲

تەبەرانی لە عەمری کوپی زرارە وە هیناویەتی دەلێت عەبدوللای کوپی مەسعوود لە پروودا وەستا و منیش سەرقالی گیرانە وە بووم، وتی ئەی عەمر یان بیدعە یەکی گومراکەرت دا هیناوە یان تۆ لە موخەممەد (ﷺ) هاوێلانی پینمونتريت؟ بینیم بلأوهیان لیکرد تا بینیم کەس لە دەوری نەما.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - هەیسەمی (ج ۱، ص ۱۸۹) دەلێت: سەنەدەکی حەسەنە، بوخاری و بەغوی و موخەمەدی کوپی رەبیعی جیزی و ئیبن سکن هیناویانە، ئیبن سکن دەلێت: صیلە بەس ئەم فەرموودە ی هەیه، لە (الصابە ج ۲، ص ۱۹۳) دا هاتوو.

۳ - هەیسەمی (ج ۱، ص ۱۸۹) دەلێت: تەبەرانی لە المعجم الکبیر هیناویەتی و دوو سەنەدی هەیه، یەکیکیان کە سەکانی صەحیح، تەواو.

کہ نارگیری لہ شونکہ وتنی رایہ کی بی بنہ ما

ئین عہد ولبر لہ (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۳۴) لہ ئین شہا بہ وہ ہیناویہ تی عومہ ری کوپی خہ تتاب (ﷺ) لہ سہر مینبہر بوو وتی ئہی خہ لکینہ را لہ پیغہ مہری خواوہیہ و راستہ چونکہ خوا پیی نشان دہدات، لای ئیمہ گومان و زور لہ خوکردن لہ رادا ہئیہ^۱

ہر وہا لہ (ج ۲، ص ۱۳۵) لہ صدقہ ی کوپی ئہ بو عہد وللاوہ ہیناویہ تی عومہ ری کوپی خہ تتاب دہیوت: خواوہن راکان دوزمنانی سوننہ تہ کانن، ناتوانن بیپاریزن و لیبونہ تہ وہ لہ پاراستنی، شہرمیش دہکن کاتی پرسپاریان لی بکری بلین نازانین، بویہ بہ رای خویان بہرہ نگاری سوننہ ت دہینہ وہ، دہی لیان دور بن ہر وہا لہ (ج ۲، ص ۱۳۶) لہ عومہر وہ (ﷺ) دہ لیت: سوننہ ت ئوہیہ خواو پیغہ مہرہ کی دایانناوہ، ہلہ ی راو بوچوون مہکن بہ سوننہ ت بو ئوممہ ت^۲

ئین مونزیر لہ عہم ری کوپی دینار وہ ہیناویہ تی کہ سی بہ عومہ ری (ﷺ) وت: بہ وہی خوا نیشانی داویت، ئہ ویش وتی بیڈہنگ بہ ئہ و قسہ تایبہ تہ بو پیغہ مہر (ﷺ)^۳

تہ برانی لہ شہ عبیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: ئین مہ سعود (ﷺ) وتی: خو دور بگرن لہ ئایا وادہ بینیت، ئایا وادہ زانیت، چونکہ ئہ وہ کہسانی پیش ئیوہی لہ ناوبرد، پیوانہ ی شت بہ شت مہکن، گہرنا پیتان لہ چہ سپاویہ وہ زہ بوون دہ بیت، ئہ گہر کہ سیکتان پرسپاری لیکرا لہ سہر شتی کہ نہیدہ زانی با بلی خوا زانترہ، چونکہ ئہ و قسہ سی یہ کی زانستہ^۴

۱ - منقطع.

۲ - ئین ئہ بی حاتم و بہیہ قیش لہ عومہر وہ بہ ہمان شیوہ فہر موودہ ی یہ کہ میان ہیناوہ، وک لہ (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا ہاتوہ و ئوہ شی بو زیاد کردوہ (گومان ہیچ لہ حق زیاد ناکات).

۳ - لہ (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا ہاتوہ.

۴ - ضعیف.

۵ - ہیسہ می (ج ۱، ص ۱۸۰) دہ لیت: شہ عبی فہر موودہ ی لہ ئین مہ سعود نہ بیستوہ، لہ سہ نہ دہ کہ دا جابری جعفی ہئیہ کہ لاوازہ، تہ واو.

ته به رانی له (المعجم الكبير) له ئین مه سعو دوه هیناویه تی ده لیت: هه سالی ئه وهی دواتری له سالی پیشوو خراپتره، هیچ سالی له سالی دی باشترنیه، هیچ ئوممه تی له وی دی باشترنیه، به لام چوونی زاناو چاکه کانتان سه خته، خه لکی به پای خویان پیوانه بو شته کان ده کهن و ئیسلام دارماو تیکشکاو ده کهن.^۱

ئین عه بدولبر (ج ۲، ص ۱۳۵) بهو شیوه هیناویه تی ده لیت: ئه وه قورئان و سوننه تی پیغه مبه ره که یه تی، هه رکه س دواي ئه وه پای خوئی بلی نازانم ئایا له چاکه کانیدا ده یبینیته وه یان له خراپه کانیدا.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۳۳) له عه تا له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: پرسیارکرا له یه کی له هاوه لان له سه ر شتی، ئه ویش وتی شهرم له په روه ردگارم ده کهم له ناو ئوممه تی موحه مه ددا پای خویم بلیم.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۰) ده لیت: له سه نه ده که دا موجالیدی کوپی سه عید هه یه که شت تیکه ل ده کات.

ئيجتهادی هاوه لانی پیغه مبه‌ر (ع)

ئەبو داود و ترمذی و دارمی له موعازی کۆپی جه‌به‌له‌وه هیناویانه پیغه‌مبه‌ر (ع) کاتی ناردی بۆ یه‌مه‌ن فه‌رمووی (ئەگەر کیشه‌یه‌کت هاته به‌رده‌م چۆن دادوهری ده‌که‌یت) وتی به‌ قورئان دادوهری ده‌که‌م، فه‌رمووی (ئەگەر له‌ کتییی خوادا نه‌تبینی) وتی ده‌ی به‌ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ع) فه‌رمووی (ئەگەر له‌ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوادا به‌دیت نه‌کرد) وتی به‌ پای خۆم ئيجتهاد ده‌که‌م و که‌مه‌ترخه‌می نانویتم، پیغه‌مبه‌ر (ع) دای به‌سه‌ر سنگیداو فه‌رمووی (الحمد لله الذی وفق رسول الله لا یرضی به‌ رسول الله) واته‌ (سوپاس بۆ خوا که‌ نیرراوی پیغه‌مبه‌ری خوای پینمون کرد بۆ ئەوه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا پیی رازیه‌) ^١.

ئین سهد و ئین عه‌بدولبر له‌ (جامع بیان العلم) له‌ موچه‌مه‌دی کۆپی سیرینه‌وه هیناویانه ده‌لیت: دای پیغه‌مبه‌ر (ع) که‌س هینده‌ی ئەبو به‌کر (ع) به‌ سامتر نه‌بوو بۆ ئەوه‌ی نه‌ده‌زانرا، دای ئەویش که‌س هینده‌ی عومه‌ر (ع) به‌ سامتر نه‌بوو، ئەبو به‌کر کیشه‌یه‌کی ده‌هاته‌ پێ له‌ قورئان و سوننه‌تدا شتکی بۆ به‌دی نه‌ده‌کرد، ده‌یوت به‌ پای خۆم ئيجتهاد ده‌که‌م ئەگەر راست بوو له‌ خواوه‌یه، ئەگەر هه‌له‌ بی‌ت له‌ خۆمه‌وه‌یه‌و داوای لیخۆش بوون له‌ خوا ده‌که‌م ^٢.

ئین عه‌بدولبر له‌ (جامع بیان العلم ج ٢، ص ٥٦) له‌ شه‌عبی له‌ شوره‌یحه‌وه هیناویه‌تی عومه‌ر (ع) بۆی نووسی ئەگەر کیشه‌یه‌کت هاته‌ پێ به‌ پیی قورئان بریاری له‌سه‌ر بده‌، ئەگەر له‌ قورئاندا به‌دیت نه‌کرد به‌ پیی سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ع)، ئەگەر شتی هاته‌ پێ له‌ قورئان و سوننه‌تدا نه‌بوو به‌وه‌ بریاریده‌ که‌ یه‌ك ده‌نگی

^١ - ضعیف.

^٢ - له‌ (المشکاه ص ٣١٦) دا هاتوه‌.

^٣ - ضعیف.

^٤ - (کنز العمال ج ٥، ص ٢٤١).

خه لکی له سهره، نه گهر شتی هاته پیت له قورئان و سوننه تدا نه بوو کهس قسه ی تیدا نه کرد بوو کام دوو بریاره ت وویست وهری بگره (په پره وی بکه) له گیراوه یه کی دیکه دا هاتووه، نه گهر ویستت ئیجتهاد به رای خو ت بکه یت پیشپره وی بکه، نه گهر ویستت په له نه که یت بوه ستو و بریارمه ده، پیموایه دواخستن خیره بو ت.^۱

ئیین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۵۷) له ئیین مه سعووده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت هه رکهس کی شه یه کی بو خرایه پروو با به وه ی له قورئاندا هاتووه بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی که له قورئاندا نه بوو با به وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) بریاری پیداوو بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه تدا نه بوو با به بریاری پیاو چاکان بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه ت و بریاری پیاو چاکاندا نه بوو، با به رای خو ی ئیجتهاد بکات و بریاربدا ت و شهرم نه کات، له گیرانه وه یه کی دیکه دا با به رای خو ی ئیجتهاد بکات و نه لیت من واده بینم و ده ترسم، چونکه حه لال و حه رام پروون، له نیوان نه و دووانه هه ندی لیکچوون و نا پروونی هه ن، واز بینن له وه ی جیی گومان تانه بو نه وه ی جیی گومان تان نییه .

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۷) له عه بدوللای کوپی نه بو یه زیده وه هیناویه تی ده لی: بیستم له ئیین عه بباس (ﷺ) نه گهر پرسیا ری لیبرایه له سهر شتی نه گهر له قورئاندا به دی بکر دایه ده یوت: نه گهر نا ده چوو بو سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه گهر له و دووانه دا نه بوو به رای نه بو یه کړو عومه ری ده وت: نه گهر له وه شدا نه بوایه رای خو ی ده وت، هه روه ها له ئیین عه بباسه وه ده لیت: نه گهر رای عه لیمان (ﷺ) بو بهاتایه نه ملوو لاما ن ئی نه ده کرد.^۲

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۸) له مسروقه وه هیناویه تی ده لیت: پرسیا رم کرد له ئوبه ی کوپی که عب (ﷺ) له سهر شتی، نه ویش وتی ئایا پرووی داوه؟ وتم نا، وتی ده ی ده ستمان ئی هه لگره تا پرووده دا ت، نه گهر پرووی دا نه وکات رای خو مان ت پی ده لیین.

۱ - ضعیف.

۲ - ئیین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۱) به و واتایه فه رموده ی یه که م دینئ.

نیحتیات له فهتواداو کی له هاوه لآن فهتوای ده دا

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۳) له عه بدورپه حانی کوپی نه بو له یلاوه هیئاویه تی ده لیت: سه دو بیست هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) م بینی، و ایزانم وتی له مزگه وتدا- هه رکامیان فه رمووده یه کی ده گپراهه وه هزی ده کرد براکه ی له بری نه وه فه رمووده که بلیت و هه ر فه توا ده ریکیان هزی ده کرد براکه ی فه توا له بری نه بو بدات.^۱

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۵) له ئین مه سهووده وه هیئاویه تی ده لیت: هه رکه سه فه توا بدات بو هه رشتی که داوای فه توا ی لی ده کریت نه وه شیته.^۲

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له حوزه یفه وه هیئاویه تی ده لیت: سی جور که سه فه توا ده دن بو خه لک، که سی ناسخ و منسوخی قورئان شاره زاییت، نه میری چاره ی نه بییت، که مزه یه که زور له خو بکات.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له ئین سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ر به ئین مه سهوودی وت: ئایا نابیستم تو فه توا بو خه لک ده ده ییت؟ که رمه که شی بده به وه ی که سه رما که شی له خو گرتوه، له گپراهه وه یه کی دیکه دا، (ج ۲، ص ۱۴۳) (تو نه میر نیت).

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له نه بو مینها له وه هیئاویه تی ده لیت: پرسیارم کرد له زهیدی کوپی نه رقه م و به رائی کوپی عاذب (ﷺ) له سه ر سه رف، هه رچی پرسیارم له یه کیکیان ده کرد ده یوت: پرسیار له وی دیکه بکه چونکه نه وه له من باشترو زاناتره ئینجا فه رمووده که دینیت.

^۱ - ئین سه عد (ج ۶، ص ۱۱۰) له عه بدورپه حمانه وه به و شیوه هیئاویه تی و نه وه شی بو زیاد کردوه: له پشتیوانان.

^۲ - به و جوړه له ئین عه بباسه وه هیئاویه تی. ته به رائی له ئین مه سهووده وه به و شیوه هیئاویه تی و که سه کانی جی متمانه ن، وه که هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۳) ده لیت.

ئین عساکیر له ئه‌بو حوصه‌ینه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: که‌ستان هه‌یه له مه‌سه‌له‌یه‌کدا فه‌توا ده‌دات که ئه‌گه‌ر بخزیته به‌رده‌م عومهری کو‌ری خه‌تتاب (ع) هه‌موو خه‌لکی به‌دری بۆ‌کو‌ده‌کاته‌وه.^۱

ئین سه‌عد (ج ۴، ص ۱۵۱) له ئین عومهره‌وه هیناویه‌تی پرسیارکرا: له سه‌رده‌می پی‌غه‌مه‌ردا (ع) کێ فه‌توای ده‌دا بۆ خه‌لک؟ وتی ئه‌بۆبه‌کرو عومهر (ع) جگه له‌وان شک نابهم، هه‌روه‌ها له قاسمی کو‌ری مو‌حه‌مه‌ده‌وه (ع) ده‌لیت ئه‌بۆبه‌کرو عومهر و عوسمان و عه‌لی (ع) له سه‌رده‌می پی‌غه‌مه‌ردا (ع) فه‌تویان ده‌دا. هه‌روه‌ها له (ج ۴، ص ۱۵۷) له فوزه‌یلی کو‌ری ئه‌بو عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری دینار له باوکیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌بدو‌ره‌حمانی کو‌ری عه‌وف (ع) له وانه‌بوو که له سه‌رده‌می پی‌غه‌مه‌ردا (ع) فه‌توای ده‌دا، هه‌روه‌ها ئه‌بۆبه‌کرو عومهر و عوسمان و عه‌لیش به‌وه‌ی له پی‌غه‌مه‌ر (ع) ده‌یان بیست فه‌تویان ده‌دا.^۲

ئین سه‌عد (ج ۵، ص ۱۶۰) له ئه‌بو عه‌تیبه‌ی هه‌مه‌دانیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: من لای عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری مه‌سه‌عود (ع) دانیشتبووم که که‌سی هات و له‌سه‌ر شتی پرسیار لیکرد، وتی ئایا جگه من له که‌سی تر ئه‌و پرسیاره‌ت کردووه؟ وتی به‌لێ پرسیارم کرد له ئه‌بو موسا و ئا‌وای وت. عه‌بدو‌ل‌لای به‌ پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌وی وت، پاشان هه‌ستا و وتی له‌سه‌ر شتی پرسیارم لێ مه‌که‌ن تا کاتی ئه‌و زانیه له‌نیوتاندايه.

هه‌روه‌ها له ئه‌بو عه‌مری شه‌یبانییه‌وه هیناویه‌تی وتی: ئه‌بو موسای ئه‌شعه‌ری وتی تا ئه‌و زانیه له‌نیوتاندايه واته ئین مه‌سه‌عود پرسیار له من مه‌که‌ن.^۳

^۱ - وه‌ک له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا واهاتووه.

^۲ - ئین عساکیر له عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری دیناری ئه‌سه‌می له باوکیه‌وه به‌و شیوه هیناویه‌تی وه‌ک له (المنتخب ج ۵، ص ۱۷۷) دا هاتووه.

^۳ - ئه‌بو نه‌عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۹) له ئه‌بو حوصه‌ین له ئه‌بو عه‌تیبه و عامر له ئه‌بو موساوه به‌و شیوه هیناویه‌تی.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٦٧) له سه هلی کوږی نه بو خه یته مه وه هیڼاویه تی ده لیت: نه وانه ی له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) فه توایان ددا سی که س له کوچه ران و سی که س له پشتیوانان بوون: عومهر (ﷺ) و عوسمان (ﷺ) و عه ی (ﷺ) و ئوبه ی کوږی که عب (ﷺ) و موغازی کوږی جه به ل (ﷺ) و زهیدی کوږی ثابت (ﷺ)، هه روه ها له (ج ٤، ص ١٦٨) له مسروقه وه هیڼاویه تی ده لیت: فه توا درانی ناو هاو هلاڼی پیغه مبه ر (ﷺ) عومهر و عه ی و ئيبين مه سعو د و زهید و ئوبه ی کوږی که عب و نه بو موسای نه شعهری بوون.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٧٥) له قوبه یصه ی کوږی زوئه یبی کوږی حه لحه له وه هیڼاویه تی ده لیت: زهیدی کوږی ثابت له مه دینه دا سه رکرده بوو له بواری دادوهری و فه تواو قورئان خویندن و فره کاند ا له سه رده می عومهر و عوسمان و عه ی له شوینی له مه دینه، پینج سال دوا ی نه وه ش ته نانه ت کاتی موعاویه له سالی چل بوو به خه لیفه به و جوړه بوو تا له سالی چل و پینجا مرد.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٨١) له عه تائی کوږی یه ساره وه هیڼاویه تی عومهر و عوسمان (ﷺ) ئيبين عه بباسیان (ﷺ) بانگ ده کرد نه ویش له گه ل خه لکی به دردا راویژی ده کردو له سه رده می عومهر و عوسماندا تا مردنی فه توای ددا بو خه لک.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٨٧) له زیادی کوږی مینا نه وه هیڼاویه تی ده لیت: ئيبين عه بباس و ئيبين عومهر و نه بو سه عیدی خودری و نه بو هورهیره و عه بدوللای کوږی عه مری کوږی عاص و جابری کوږی عه بدوللای و پافعی کوږی خوده یبع و سه له مه ی کوږی نه کوه و نه بو واقیدی له یتی و عه بدوللای کوږی بجینه له گه ل چه ند هاو هلیکی دیکه ی هاوشیوه یاندا له مه دینه فه توایان دداو له پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووده یان ده گیرایه وه له و کاته وه ی عوسمان مرد تا نه وانیش مردن، نه وانه ی فه توایان له لا بوو، له وانه ئيبين عه بباس و ئيبين عومهر و نه بو هورهیره و جابری کوږی عه بدوللای (ﷺ) بوون.

زانسته کانی هاوه لانی (ﷺ)

ئه حمده له ئه بو زهره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به جیی هیشتن و بالنده له ئاسماندا بالی نه ده جولاند مه گهر ئه وهی زانیاری له سهر پیدابووین.^۱
ته به رانی ئه وهی بۆ زیاد کردوه پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی هه رچی له به هه شت نزیك و له دۆزه خ دوورتان بخاته وه بۆتان پوون کراوه ته وه.^۲

ئه حمده له عه مری کوپی عاصه وه هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هه زار په ندم وه رگرت.^۳

به غه وی و ئیبن عه ساکیرو جگه له ویش له عایشه وه هیناویانه - فهرمووده که دینیت - وتیایدا هاتوه: له هه ر خاڵێکدا ناکۆک بوونایه باوکم له ناوی ده بردو یه کلاهی ده کرده وه (ده پیره وه) وتیان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له کوئی بخریته ژیر خاک؟ که سمان زانیاری مان له سه ری نه بوو، ئه بو به کر (ﷺ) وتی بیستم پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (ما من بني يقبضی إلا دفن تحت مضجعه الذی مات فیه) واته (هه ر پیغه مبه ری بمری له و شوینهیدا ده خریته ژیر خاک که تیایدا مردوه) عایشه وتی: له سهر میراتی پیغه مبه (ﷺ) ناکۆک بوون، هیچ زانیاری یان له سه ری

^۱ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۳) ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیناویانه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - که سه کانی سه نه دی ته به رانی سه حیحن جگه له موحه مه دی کوپی عه بدوللای کوپی یه زیدی مقری که جی متمانه شه، له سه نه ده که ی ئه حمده دا که س هیه ناوی نه هاتوه. ته به رانی ش له ئه بو دهر دانه وه به و شیوهی فهرمووده که ی ئه بو زهر لای ئه حمده هیناویه تی، هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت: که سه کانی سه حیحن، ئیبن سه عد (ج ۴، ص ۱۷۰) له ئه بو زهره وه به و شیوه هیناویه تی.

^۴ - حسن.

^۵ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت سه نه ده که ی سه نه.

نه بوو، نه بوبه كر وتى: بيستم پيغه مبهري (ﷺ) ده يفرموو (انا معشر الانبياء لانورث ماتركنا صدقة) واته (ئيمه ي كوّمه لي پيغه مبهريان ميراث به جي ناهيّلين، صه ده قه مان به جي نه هيشتووه)^۱.

ته به راني له نه بوو ائيله وه هيناويه تي ده ليّت: عه بدوللا وتى: نه گهر زانستي عومهر (ﷺ) بخريته تاي ته رازويهك و زانستي هه موو خه لكي سهرزه وي بخريته تاكه ي تري زانستي عومهر قورستر ده بيّت، وه كييع وتى نه عمهش وتى: من نه وه م پي ناخوش بوو، چووم بو لاي ئيبراهيم و بوم باسكرد، نه ويش وتى بوچي پيّت ناخوشه؟ به خوا عه بدوللا چاكر له وه ي وتوه، من وا ده زانم نو له ده ي زانست به مهرگي عومهر نه ما^۲.

ته به راني له فرموده ده يكي دوورو دريژ له سهر مهرگي عومهر (ﷺ) له عه بدوللا وه هيناويه تي - واته ئيبين مه سعوود (ﷺ) - ده ليّت عومهر (ﷺ) له هه موومان زياتر خواي ده ناسي، له هه موومان زياتر قورئاني ده خويند، له هه موومان زياتر شاره زاي ئاييني خوا بوو^۳.

ئيبين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) له حوزده يفه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليّت: زانست وهك نه وه يه له مالدا له گه ل عومهر دا به سترابيته وه، هه روه ها له كه سيكي خه لكي

۱ - صحيح.

۲ - له (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۳۴۶) دا واها توه.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مي (ج ۹، ص ۶۹) ده ليّت: ته به راني به چه ند سه نه ديك هيناويه تي و كه سه كانى نه م سه نه ده صه حيحن جگه له نه سه دي كوپي موسا كه جي متمانه شه، ته واو، ئيبين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) به و شيويه هيناويه تي.

۵ - ضعيف.

۶ - له (المجمع الزوائد ج ۹، ص ۶۹) دا ها توه.

مهدينه وه دهليٽ: چووم ٻو لاي عومري ڪوري خه تتاب فقّه ناسه ڪان له لاي وهك مندال واپوون، له زانست و فيقهدا به سهرياندا زال بوو.

ته به راني له نئين ئيسحاق وه هيٺاويه تي علي (ﷺ) كه فاطمه ي به هاوسه رگرت فاطمه (رضي الله عنها) به پيغه مبهري فهرموو منت دا بهم چاو ڪزه ورگ زله، پيغه مبهري فهرمووي (لقد زوجتڪه وانه لاول اصحابي سلما واڪثرهم علما واعظمهم حلماً) واته (من توّم دا بئو يه ڪم هاو هلمه له ري ناشتیه وه و له هه موويان زانستي زياترو نه رمونياني گه ورتره).^۱

ته به راني و نه حمه د له مه عقه لي ڪوري يه ساره وه هيٺاويانه - بهو جو ره دهيه نيٽ - تيتيدا هاتو وه. (اما ترضين ان ازوجك اقدم امتي سلماً واڪثرهم علما واعظمهم حلماً).^۲

نئين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۴) له عه ليه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: به خوا هه ر نايه تي دابه زيب ي زانيومه له ڪوي و ٻو چي و له بهر چي دابه زيوه، خوي گه و ره دل يڪي هو شمه ندو زمان يڪي ره واني پي به خشيوم، هه روه ها له (ج ۴ ص ۱۵۶) له يه حياي ڪوري سه عيدي ڪوري موسه يبه وه هيٺاويه تي دهليٽ: عومر له ڪيشه يه ڪدا نه بو حه سه ني تيدا نه بوايه په ناي ده گرت به خوا.

نئين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۹) له مسروقه وه هيٺاويه تي دهليٽ: عه بدوللا و تي: هه ر سوره تي داده به زي من دم زاني له سه ر چي دابه زيوه، نه گه ر ڪه سي له من شاره زاتربي له قورنان و و شتر بگا ته لاي يان ناوا ده چووم ٻو لاي.

نئين سه عد (ج ۴، ص ۱۶۱) له زه يدي ڪوري وه هبه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پوڙي عه بدوللا (ﷺ) هات و عومر (ﷺ) دانيس تيبو، ڪاتي بيني ديٽ و تي ڪوي پر له فيقهه،

^۱ - هه يسه مي (ج ۹، ص ۱۰۲) دهليٽ نه فهرمووده سه حيه.

^۲ - هه يسه مي (ج ۹، ص ۱۰۱) دا دهليٽ: له سه نه ده ڪدا خال يدي ڪوري ته همان هه يه ڪه نه بو حلقه و جگه له ويش به جي متمان ي ده زانن، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪش جي متمان ه.

وابزانم ئەعمەش وتی زانست، لە ئەسەدی کوپی وداعه وه هیئاویەتی عومەر باسی ئیبن مەسعودی کردوو و تویەتی: کوپی پرکراوه لە زانست، ئەویش ئەهلی قادسیه دەخەم.

ئین سەعد (ج ۲، ص ۱۶۲) لە ئەبولبوختەر یە وه هیئاویەتی دەلیت: چووین بو لای عەلی و لەسەر هاوه لانی موحەممەد پرسیارمان لیکرد، وتی لەسەر کامیان؟ وتمان لەسەر عەبدوللای کوپی مەسعود (ﷺ) هەوالمان پیبده، وتی شارەزای قورئان و سوننەت بو، پاشان وهستاو هینده بەسە بو زانست، وتمان ئەی ئەبو موسا؟ وتی مۆرکیکی ناو زانستی لە خوگرت و دواتر لینی دەرچوو، وتمان ئەی عەمماری کوپی یاسر؟ وتی باوهرداریکە لە بیرچوو، ئەگەر باس بکرایە باس دەکرا، وتمان ئەی حوزەیفە؟ وتی لە ناو هاوه لاندای شارەزاترین بوو بە دوو پوووەکان، وتمان ئەی ئەبوزەر؟ وتی زانستیکی وەرگرت و دواتر تیایدا دەستەوسان کەوت، وتمان ئەی سەلمان؟ وتی زانستی یەکەم و کۆتایشی وەرگرت، دەریایەکی بی بێه و لە ئیمە ی ئالوبەیتە، وتمان ئەی خۆت ئەی ئەمیری باوهرداران؟ وتی ئەوەتان دەویست، ئەگەر داوام لیبکرایە دەمبەخشی، ئەگەریش بێدەنگ بوومایە بە من دەست پی دەکرا.

ئین سەعد (ج ۲، ص ۱۶۵) لە ئین مەسعوده وه هیئاویەتی دەلیت: موعازی کوپی جەبەل (ﷺ) ئومەتییکی ملکەچی خوا بوو پاک بوو و لە بیباوه ران نەبوو، وتم: ئەبو عەبدوڕەحمان پەلە ی کرد، خوا دەفەر مویت ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلَّهِ خَفِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ئەویش لینی دووبارە کردمەوه، منیش زانیم دەست ئەنقەست وتویەتی، بۆیە بێدەنگ بووم، وتی دەزانیت ئوممەت چیە؟ ملکە چیە؟ وتم خوا زاناترە، وتی ئوممەت ئەو یە خەلک فیری خیردەکات، ملکە چی گوێرایە لی خواو پیغەمبەرە کە یەتی، موعازیش وابوو خەلکی فیری خیر دەکردوو گوێرایە لی خواو پیغەمبەرە کە ی بوو.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٦٧) له مسروقوه هیناویه تی ده لیت: له هاوه لانی موحه ممه د (ﷺ) وورد بوومه وهو بینیم زانستیان لای شهش کهس یانه: عومه رو عه لی و عه بدوللاو مه عازو ئه بوهر داو زهیدی کوپی ثابت، له وانیش وورد بوومه وه سه یرم کرد زانستیان لای عه لی و عه بدوللا گرد بوته وه.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٧٦) له مه مسروقوه هیناویه تی ده لیت: چوومه مه دینه و له سه ر هاوه لانی پرسیارم کرد، زهیدی کوپی ثابت له پی چه سپاوانی (راسخین) ناو زانست بوو.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٨١) له مسروقوه هیناویه تی ده لیت عه بدوللا و تی: ئین عه بباس فریای دانی ده که سی ئیمه کهوت (واته زمان و گوفتاری ده که سمان) نه زر ئه وه شی بو زیاد کردوه: به راستی ئین عه بباس راقه کاریکی چاکی قورئان بوو.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٨١) له موجهیده وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) له بهر زوری زانستی پیی ده و ترا ده ریا.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٨١) له له یتی کوپی ئه بو سه لیمه وه هیناویه تی ده لیت: به تاو سسم وت له گه ل ئه و کوپه دایت - واته ئین عه بباس - و گه وه ره هاوه لانت به جیهیشتووه، وتی من حه فتا هاوه لم دیوه ئه گه ر له شتیکدا مشتومریان بوایه ده هاتن بولای ئین عه بباس.

ئین سه عد (ج ٤، ص ١٨٢) له عامری کوپی سه عدی کوپی ئه بووه قاسه وه هیناویه تی ده لیت بیستم باو کم ده یوت که سم نه دیوه هینده ی ئین عه بباس (ﷺ) تیگه یشتووی ئاماده بوو و هوشمه ندو زانست زورو نه رم و نیانی فراوان بیت، عومه ری کوپی خه ت تابم (ﷺ) بینی بو کیشه کان بانگی ده کردو دواتر ده یوت: کیشه یه ک هاتووه ته لات پاشان له قسه که ی دهر نه ده چوو و به شدار بووانی به دریش به کوچه رو پشتیوانانه وه له ده وری بوون.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له ئہبو زنادہوہ هیئاویہ تی عومہری کوپی خہ تتاب چوو بۆ لای ئین عہبباس کاتی تای هہبوو تا سہردانی بکات، عومہر وتی نہ خوشیہ کہت بیت بۆ ئیمہ خوا پشتیوانہ.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له تہلعی کوپی عہدوللاوہ هیئاویہ تی دهلیت: ئین عہبباس تیگہ یشتن و پیدادان و زانستی پیدراوہ، من عومہرم نہ دیوہ کہس پیش نہو بخت.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له موحممہدی کوپی ئوبہی کوپی کہ عہوہ هیئاویہ تی دهلیت: بیستم ئوبہی کوپی کہ عب ئین عہبباسی (ﷺ) لاوو هہستاو بہ ئین عہبباسی وت ئەمہ مہرہ کہبی ئەم ئوممہ تہ دهلیت، هوش و تیگہ یشتنی پیدراوہ و پیغمبەر (ﷺ) نزای بۆ کردوہ خوا له ناییندا شارہ زای بکات.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له تاوسہوہ هیئاویہ تی دهلیت: ئین عہبباس له زانستدا بہ سہر خہ لکدا بہرزبوو وک بہرزی دارخورمای دریژ بہ سہر کورتہ دارخورما.

حاکم (ج ۳، ص ۵۳۷) له ئہبو وائلوہ هیئاویہ تی دهلیت: من و هاوہ لیکم چووین بۆ حەج و ئین عہبباس (ﷺ) سہرپہرشتیاری حەج بوو، سورہ تی نوری دەخویندو پاقہی دەکرد، هاوہ لہ کہم وتی "سبحان اللہ" چی لہ سہری ئەم کابرایہوہ دیتہ دەری؟ ئەگەر تورک ئەوہ ببیستن موسولمان دەبن، حاکم وتی ئەم فہرمووہ سہنہدی صہحیحہ و بوخاری و موسلیم نہیان هیئاو، لہ گیرانہ و ہیہکی دیکہدا ہاتووہ و تہ قسہی کہسم وک قسہی ئەم کابرا نہ دیوہ و نہ ببیستووہ، ئەگەر فارس و پۆم ئەم قسانہ ببیستن موسلمان دەبن.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۴) له ئین عہبباسہوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: چووم بۆ لای عومہری کوپی خہ تتاب (ﷺ) و ئەویش لہ سہر شتی پرسیاری لیکردم کہ یہ علای

کوپری ئوومه یه له یه مهنه وه بۆی نوسی بوو، منیش تیایدا وه لأمم دایه وه، عومه (ﷺ) وتی: شایه تی ددهم تو گوفتاری بنه ماله ی پیغه مبه (ﷺ) دهرده یریت.

ئین سهد (ج ۴، ص ۱۸۲) له عتائه وه هیناویه تی ده لیت: خه لکی ده هاتن بۆ لای ئین عه بباس بۆ فیروونی شیعر، خه لکی بۆ ره چه له ک و خه لکی بۆ میژوو پروداوه کانی، هه رکامیان چیان ده ویست ئین عه بباس وه لأمی ده دانه وه.

ئین سهد (ج ۴، ص ۱۸۳) له عوبه یدول لای کوپری عه بدول لای کوپری عوتبه وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) به سیف هت گه لیکی زانست پیش خه لک که وت که پیش ئه و نه بوو، به فیهی که رای پیویست بوو بۆ به لگه، ههروه ها نه رم و نیانی و ریزو به خشنده یی هه بوو، که سم له و زانتر نه دیوه سه باره ت به فه رموده ی پیغه مبه (ﷺ) و شاره زاتر له وم نه دیوه له سه ر عه ربه ی و ته فسیری قورئان و حیساب و فه رزه کان و ئه وه ی ده چوو پرویداوه و رادروست تر که پیویستی به به لگه نه بی- به هوی پاستی گوفتاریه وه- پوژی داده نیشت ته نها باسی فیهی ده کرد، پوژی ته نها ته ئویل، پوژی باسی شه ره کان، پوژی شیعو پوژی میژوو، هه رگیز زانایه کم نه دیوه له لایدا دابنیشیت مه گه ر ئه وه ی ملی بۆ که چ کردیت، هه چ که سم نه دیوه پرسیا ری لیبکات مه گه ر ئه وه ی زانست وه لأمی له لا په یدا کردوه.

ئین سهد (ج ۴، ص ۱۸۶) له ئین عه بباس وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له گه ل گه وه هاوه لانی پشتیوانان و کوچه ران دابووم، له سه ر غه زاکانی پیغه مبه (ﷺ) و دابه زینی قورئان له و کاته دا پرسیا رم ده کرد، ده چووم بۆ لای هه رکامیان له به ر نزیک ی له پیغه مبه وه (ﷺ) دلخو ش ده بوو به چوونم بۆ لای، پوژی پرسیا رم کرد له ئوبه ی کوپری که عب که له پی چه سپاوانی ناو زانست بوو، سه باره ت به دابه زینی قورئان له مه دینه پرسیا رم لی کرد، وتی له مه دینه بیست و حه وت سور هت دابه زی و ئه وی دیکه ی هوموو له مه ککه بوو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٦) لە عیكرمه وه هیناویه تی ده لیت: له عه بدوللای کوری عه مری کوری عاصم بیست ده یوت ئین عه بباس زانا ترینمان بوو به وه ی پروویداو له سەر ئه وه ی هیچی له باره وه نه ها تیوو فقهیترین کهس بوو سه باره ت به دابه زینی شتی له و باره وه عیكرمه وتی به ئین عه بباسم ﷺ وت وای وت، وتی ئه و زانستی لایه و سه باره ت به حه لال و حه رام پرسیاری ده کرد له پیغه مبه ر ﷺ).

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٤) له عائیشه وه هیناویه تی که سه یری ئین عه بباسم کردو له شه وانی حه جدا بازنه بازنه له گه لی بوون، له سەر مه ناسی که کان پرسیاری ده کرد، ئه ویش وتی (عائیشه) ئین عه بباس شاره زاتره که چ مه نسیکک (به جیگه یان دنیك) ماوه.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٦) له یه عقوبی کوری زه ید له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: له جابری کوری عه بدوللام ﷺ بیست کاتی هه والی مه رگی ئین عه بباسی بیست به ده ستی دای به و ده سته که یداو وتی زانا ترین و له سەر خۆترین کهس مرد، به مه ئوممه ت توشی موسیبه تیک بوو که سا ریژی بو نییه.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٧) له ئه بوبه کری کوری موحه مه دی کوری عه مری کوری حه زمه وه هیناویه تی ده لیت کاتی ئین عه بباس ﷺ مرد پافعی کوری خدیج ﷺ) وتی ئه مرۆ که سی مرد که چی له نیوان پۆژه لآت و پۆژئا وادایه بو زانست پیوستان پی بوو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٣) له ئه بو که لسومه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی ئین عه بباس ﷺ) به خاک سپێردرا ئین حه نه فیه وتی ئه مرۆ ره ببانی ئه م ئوممه ته مرد. ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٧) له عه مری کوری دیناره وه هیناویه تی ده لیت ئین عومه ر ﷺ) له فیه نه سه که م ته مه نه کا ندا ئه ژمار ده کرا.

ده کوژینیتته وه؟) وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته (ده ستونیز راگرتن له سهر سه ختیه کان، زور هه نگاوانان بو مزگه و ته کان، چاوه پری کردنی نویژ دوا ی نویژ. ده ی ئه وه سه نگه ر گیریتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هی ناویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پیی وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چی ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا و صابروا و رابطوا) وتم نا، وتی: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده می پیغه مبه ر (ﷺ) دا غه زایه ک نه بوو تییدا سه نگه ر نه گری، به لام چاوه پروانی نویژ دوا ی نویژ. ^۲

ترمزی به سه حیحی له ئه نه سه وه هی ناویه تی ئه م ئایه ته (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانی ئه و نویژه دابه زی که به (الصمة) ناسراوه. ^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

^۳ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

منی به دهسته، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) بینین له سهر فهرزه کان پرسپاریان ده کرد له عائیشه.^۱

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۹) له مه حمودی کوپی لوبه یدوه هیناویه تی ده لیت ژنه کانی پیغه مبهرم (ﷺ) فهرمووده ی پیغه مبهریان (ﷺ) زور له بهر ده کرد به لام نمونه ی عائیشه و ئوم سه له مه نه بوون، عائیشه له سهرده می عومهر و عوسماندا فه توای ددا تا ئه و کاته ی مرد، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) عومهر و عوسمان ده یان نارد بو لای عائیشه و پرسپاریان له و ده کرد.

ته بهرانی له موعاویه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت سویند به خوا هیچکات و تار بیژیکی به تواناترو رهوان بیژترو وریا ترم له عائیشه نه دیوه.^۲ ههروه ها له عروه وه هیناویه تی ده لیت: هیچ ئافره تیکی شارهزا به پزیشکی و فیه و شعرم له عائیشه شارهزاتر نه دیوه.^۳

به زار- ده قه که هی ئه وه - و ئه حمه دو ته بهرانی له عروه وه هیناویانه ده لیت: به عائیشه م وت من سهیری بارت ده که م سهرم سو پرده می نی، ده تبینم له شارهزاترینی که سانیت، وتم خیزانی پیغه مبهرم (ﷺ) و کچی ئه بو به کر بی ههروایه، ده تبینم شارهزایت به میژوو و ره چه له ک و شیعر ی عه رب، وتم چی پیگریه تی که باوکی گه وره زانای قوره یشه، به لام سه یرم کرد شارهزای پزیشکیت ئه مه یان له کوی؟ ئه ویش دهستی گرتم و وتی ئه ی عوره یبه پیغه مبهرم (ﷺ) نازاره کانی زوریوون، پزیشکانی عه رب و عه جه م هه وال و زانیاریان بو ده نارد منیش ئه وه فیرووم، له گیرانه وه ی ئه حمه ددا: منیش چاره سهرم بو ده کرد.^۴

۱- ته بهرانی به و ده قه به سه نه دی حه سن هیناویه تی وه که هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) ده لیت.

۲- هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن،

۳- سه نه ده که ی حه سه نه، وه که هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) باسی ده کات.

۴- ضعیف.

زانایانی خواناس و زانا خراپه کان

ئیبین عهبدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۲۶) له عهبدوللای کورپی مهسعوده وه هیناویه تی به هاوه لانی وت کانگای زانست و چرای پینموونی و هاوده می مال و مؤمی شه و نویکاری دل و جل پینه کراوبن له ئاسماندا ناسراو و نادیار به خه لکی دنیا ده بن.

ئهبو نه عیم له (الحلیة) دا (ص ۷۷) له عهلییه وه (ﷺ) به و واتایه هیناویه تی به لām له گیرانه وه که ی ئه مدا هاتوو: له زه ویدا باسی بکه ن.

له بری ئه وه ی بلیت نادیار به خه لکی دنیا ده بن.

ئهبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۵) له وه بی کورپی مهنبه وه هیناویه تی ده لیّت: ئیبین عه عباس (ﷺ) بیستی خه لکی له بهردهرگای به نی سه هم مشتومرین بوو- و ابزانم وتی له سهر قهدهر- ئه ویش هه ستاو چوو بو لایان و گوچانه که ی دا به عیکرمه و دهستی له سهر ئه و دانا و ئه و دهسته که شی له سهر تاوس دانا، که گه یشته لایان پریان بو کرده وه و به خیره اتیان کرد، ئه ویش دانه نیش و پئی وتن شاره زاتریمتاتم پیلین، ئه وانیش پریان وت، وتی ئایا نازانن خوا هندی به نده ی هه ن ترسی خوا بی دهنگی کردوون، به لām لال و کویر نین، هه ندی زاناو ره وان بیژو قسه زان و خانه دان و شاره زان به پوژانی خویان، هه ن به لām که بیری گه وره یی خوا ده که نه وه عه قلیان سه ردانه وین و دلایان داشکاو زمانیان بیدهنگ ده بیّت تا ئه وه ی بیانه ویت به هوش بینه وه به کاری پاک به ره و لای خوا ده چن خویان به که مته رخه م ده زانن به لām ژیره و به هینن، له گه ل سته مکاران و خراپه کاراندا چاکه نوین و دووره په ریزن، به لām هه ولی زیاده بو زیادکاری ناده ن و به که میش پازی نابن بو، به کردار یارمه تی ناده ن، هه رکات پریان بگه یت سه رقالی گرنگی دانن و ترسو بیم دایگرتوون و دلّه خورپییانه، ئینجا له لایان چوو گه رایه وه بو کوره که ی خوی.

ئىبن عەساكىر لە مەسعوودە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر زانايان زانست ساز بىكەن و لاي دارودەستەى دايىبنىن دەبنە گەورە پىشەنگى خەلكى سەردەمى خۇيانن بەلام زانستيان لاي خەلكى دىنا داناوە تا شتى لە دىيائى ئەوان بەدەست بخەن، بەو ھەلاۋاز دەكەون، مەن بىستم لە پىغەمبەرتان (ﷺ) دەيفەرموو (مەن جەل الھەموم ھەما واحدا ھەم المعاد كفاھ اللھ سائر الھەموم، و مەن شەئىتە الھەموم احوال الدىنا لم يبال اللھ فى اى اوديتھا هلك) (ھەركەس خەم و ھەولەكانى بىكات بە يەك بۇ پۇژى دوايى خۋاي گەورە زامنى ھەموو خەم و ھەولەكانى دىكەى بۇ دەكات، ھەركەس ھەول و خەمەكان سەبارەت بە بارى دىنا تىرى بىكەن خۋاي گەورە باكى نىە ئەو كەسە لە چ دۆلىكى دىيادا لە ناو بچى).^۱

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۱۸۸) لە سوفىيانى كۆپى عويەينە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستمان ئىبن عەبباس وتى: ئەگەر ھەلگىرانى زانست بە ھەقى خۋى زانست ۋەربىگىر خۋاي گەورە فرىشتەكانى و پىياۋچاكان خۇشيان دەۋىن و لاي خەل ك شەرم و ساميان دەبى، بەلام زانست بۇ دىنا بەكار دىنن بەو ھەلاۋاز پىيەلگىرتوون و لاي خەل ك سووك دەبن.

عەبدولپەرھاق لە ئىبن مەسعوودە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: چۆنە كاتى ئاشووبى توۋشتان بوو تىايدا گەورە پەرۋەردە بى و بىرئىتە سوننەت و ئەگەر پۇژى گۆردىرا بوتى ئەو ناپەرۋايىيە؟ وتى ئەى ئەمە دەبىت؟ وتى كاتى دەست پاك و جىمتمانەتان كەم و سەركىردەتان زۆرۈ فىقھناستان كەم بن، شارەزايى بۇ جگە لە ئايىن بى و بە كارۈ كىردە ھە پۇژى دوايى ھەولى بە دەست ھىنانى دىنا بەن.^۲

۱ - حسن.

۲ - لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۳) دا ۋا ھاتوۋە، ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۱۸۷) لە ئىبن مەسعوودە ھە ھە شىۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - صحيح.

لە گېرپانە ۋە يەكدا دەپنە سۈننەتلىكى بىدئە ۋە خەلىكى لەسەرى دەچن، ئەگەر شىتلىكى لى بگۇپدرى دەوترى سۈننەت گۇپدرا، ئەۋەشى بۇ زىياد كىرەۋە فىقھناسانتان كەم و سەر كىرەكان زۆر بن و سەرقالى خەزن كىرە بن.

ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۷) لە ئەبو زەررە ھىناۋىيەتى دەلىت: دەزانن ئەم فەرمودانەى لە پىناۋ خوادا دەگىرىنەبەر كەسى فىرران نابى كە مەبەستى دنيا بىت، يان وتى: تەنھا لەبەر دنيا دەيەۋىن، ئەو كەسە نابىنى ھەرگىز بۇنى بەھەشت بىكات.

ھەرۋەھا لە (ج ۲، ص ۶) لە ئەبو مىعنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر بە كەعبى وت: زانايان دۋاى ئەۋەى زانستيان لەدلىاندا لەبەر كىرە لى تىگەيشتن ئەو زانستە بە چى دەفەۋتى؟ وتى تەماع و چوون بە دۋاى پىۋىستى و ۋىستەكاندا كە لاي خەلك ھەن. عەبدۇرەزاق لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى باسى ھەندى فىتنەى ئاخىر زەمانى كىرە عومەرىش پىنى وت ئەمانە كەى دەبن ئەى عەلى؟ وتى: كاتى شارەزا بوون بۇ جگە لە ئايىن بى، زانست فىربوون بۇ كار پى كىرە نەبى، بە كارى پۇژى دۋاى ھەۋلى بە دەستخستنى دنيا بدرى.^۲

ئىبن عەبدولبىر لە (جامع بيان العلم ج ۲ ص ۱۹۴) لە عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋەى ترسم ھەيە لىتان بوونى دوۋكەسە، كەسى بە ھەلە تەئۋىلى قورئان بىكات، كەسى لەسەر دەسەلات پىكەبەرى براكەى بىكات.^۳

ئىبن سەعدو ئەبو يەعلا لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ۋەفدى بەسەرە ھاتن بۇ لاي عومەر لە نىۋانىاندا ئەحنەفى كۆپى قەيس ھەبوو كە ئەۋانى ناردەۋەو

۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ھاتۇۋە، ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۸) بەو واتايە ھىناۋىيەتى،

۲ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ۋاھاتۇۋە.

۳ - ئىبن ئەبى شەيبە بەشى يەكەمى ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا ھاتۇۋە.

ئەوی ماوہیەك لای خۆی هیشتەو، دواتر وتی زانیت بۆچی تۆم هیشتەو؟
 پیغەمبەر (ﷺ) هۆشیاری پێی داین لە ھەر دوو پوویەکی زمان زیرەك، من ترسام تۆ
 لەوانە بیت و پشت بە خوا لەوانە نیت.^۱

بە یەھەقی و ئیبن نەجار لە ئەبو عوسمانی نەھدیەو ھیناویەتی دەلیت: بیستم
 عومەری کۆری خەتتاب لەسەر مینبەر دەیوت وریای دوو پووی زانا بن، وتیان
 دوو پوو چۆن زانا دەبیت؟ وتی قسە ی حەق و کردەوێ خراپ دەکات، جەغفەری
 فریابی و ئەبو یەعلاو نەسرو ئیبن عەساکیڕ لە عومەرەو ھیناویانە دەلیت: ئیمە
 دەمانوت ھەموو دوو پوویەکی زمان زیرەك ئەم ئوممەتە مألویران دەکات،
 موسەددەو جەغفەری فریابی لە ئەبو عوسمانی نەھدیەو ھیناویانە دەلیت: بیستم
 عومەری کۆری خەتتاب لەسەر مینبەر وتی: زیاترین کەسی کە ترسم لێی ھەبێ
 زیانی بۆ ئوممەت ھەبیت دوو پووی زانایە، وتیان ئەی ئەمیری باوەرداران دوو پوو
 چۆن زانا دەبیت؟ وتی زمانی زاناو دل و کردەوێ نەزانە.^۲

ئین عەبدولبەر لە (جامع بیان العلم ج ۱، ص) لە حوزەیفەو (ﷺ) ھیناویەتی
 دەلیت: وریای شوین و ھەلویستی ئاشووب بن، وتیان ئەبو عەبدوللأ شوین و
 ھەلویستی ئاشووب چیە؟ وتی بەر دەرگای سەرکردەکان، کەستان ھەیە دەچیت بۆ
 لای ئەمیر و درۆی بە راست دادەنێ و شتیکی پێی دەلیت (وہسف) کە تیایدا نیە، لە
 ئین مەسعوودیشەو دەلیت: لەبەر دەرگای سولتانەکاندا بڕی ئاشووب ھەن وەك
 داکوتانی و شتر، سویند بەوێ گیانمی بە دەستە ھەرچیەك لە دنیا یان بە دەست
 بخەن ئەوانیش ئەوێندە لە ئایینتان دەبن، یان وتی دوو بەرامبەری دەبن.

۱ - صحیح.

۲ - لە (کنز العمال ج، ص ۲۳۲) دا واهاتوو.

۳ - لە (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا واهاتوو.

(چوون و له بیر کردنی زانست)

حاکم (ج ۱، ص ۹۹) له عهوفی کوپی مالیکی ئەشجەعیە وه هیناویەتی پیغه مبهەر (ﷺ) پوژئی سهیری ئاسمانی کردو فهرمووی (هذا اوان يرفع العلم) (ئه وه کاتی که زانست هه لده گیرئ) که سئ له پشتیوانان که پیی دهوترا ئین لوبهید وتی ئەه پیغه مبهری خوا چوون زانست هه لده گیرئ له کاتی که له کتیبدا چه سپاوه و دلەکان و هریانگرتوو؟ پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ان كنت لاحسبك من افقه اهل المدينة) (من توّم وا داده نا که له فیهنا سترینی خه لکی مه دینه بیت) پاشان باسی گومرایی جوله که وه مه سیحی کرد که له سهەر دهستیان چیان کرد به په یامی خوا (کتیبی خوا) ده لیت: گه شتم به شه دادی کوپی ئەوس و فهرمووده که ی عهوفی کوپی مالیکم پی وت، وتی عهوف راست ده کات، ئایا یه که م به شی هه لگیرانی زانست پی بلیم؟ وتم به لئ، وتی خشوع و له خوا ترسی تا ئەوه ی که سیکی به خشوع نابینی.^۱

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۵۲) دا به و شیوه یه هینا یه تی و له گیرانه وه که یدا هاتوو که سئ له پشتیوانان پیی دهوترا زیاد ی کوپی لوبهید پیی وت: ئەه پیغه مبهری خوا زانستمان له نیودا هه لده گیرئ له کاتی که قورئانمان له نیودایه و ژن و مندالمان فیڕ کردوون، له گیرانه وه یه کدا هاتوو پاشان شه داد وتی فهرمووی: (ئایا ده زانیت هه لگیرانی زانست چیه؟) وتم نازانم، فهرمووی (ذهاب اوعینة، هل تدری ای العلم يرفع) (نه مانی

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیت: ئەم فهرمووده یه سه حیه و بوخاری و موسلیم به هه موو گیره ره وه کانیه وه به به لگه ی ده گرن، زه هه بی وا ده لیت، به زارو ته به رانی له عهوفه وه به و شیوه هیناویانه، وه که له (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۲۰۰) دا واهاتوو.

وهرگره کانی و تیگه یشتووه کانی، ئایا ده زانیت چی زانست هه لده گیری؟ وتم نازانم، فهرمووی خشوع تا ئه وهی به خشوعی نابینی،^۱ حاکم له ئه بو دهرداو ئین لیدی ئه نساری و ته به رانیش له سه وافی کوپی عسال و وه حشی کوپی حه ربه وه هی ناویه تی، وه ک له (المجمع) دا به و واتایه هاتووه، له گیرانه وهیه کی ئه بو دهرداو ئه وه ته ورات و ئینجیل لای جوله که و مه سیح ن چ سودیکی هیه به یان، له گیرانه وهی وه حشیدا: سه ری پی به رز ناکه نه وه، له گیرانه وهی ئین لیدا: له گه ئیدا سوو دمه ند به هیچ نابن.

ته به رانی له عه بدوللای کوپی مه سه ووده وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: ئیسلام چۆن که م ده کات؟ وتیان وه ک رهنگی جل، وه ک چه وری ئاژهل، وه ک که می درهم له بهر زۆر شار دنه وهی، ئه وه وایه و گه وره تر له وهیش مه رگ یان چوونی زانایانه، (هه یسه می ج ۱ ص ۲۰۲) ده لیت که سه کانی جیمتمانن، ته به رانی له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هی ناویه تی ده لیت: ته رمی زهیدی کوپی ثابتم بینی (له وئ بووم) کاتی خرایه ناو گوڤه کهی ئین عه بباس وتی: ئه ی ئه وانه: هه رکه س هه ز ده کات بزانی چوونی زانست چۆنه ئه و چوونی زانست ئاوایه، ئه ری به خوا ئه مپو زانستیکی زۆر چووه.^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۷۷) له عه ماری کوپی ئه بو عه ماره وه هی ناویه تی ده لیت کاتی زهیدی کوپی ثابت مرد له سایه ی کوڤشکا لای ئین عه بباس

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۲۰۲) ده لیت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی زهیدی کوپی جدعان هیه که

ده کوژینیتته وه؟) وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته (ده ستونیز راگرتن له سهر سه ختیه کان، زور هه نگاونان بو مزگه و ته کان، چاوه پری کردنی نویژ دوا ی نویژ. ده ی ئه وه سه نگه ر گیریتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هی ناویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پیی وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چی ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا و صابروا و رابطوا) وتم نا، وتی: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده می پیغه مبه ر (ع) دا غه زایه ک نه بوو تییدا سه نگه ر نه گری، به لام چاوه پروانی نویژ دوا ی نویژ. ^۲

ترمزی به سه حیحی له ئه نه سه وه هی ناویه تی ئه م ئایه ته (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانی ئه و نویژه دابه زی که به (الصمة) ناسراوه. ^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

^۳ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

گه ياندنى زانست با كاريشى پينه كاتو

په ناگرتن له زانستى بى سوود

به يهه قى و ئين عه ساكړ له جابري كورې عه بدوللاوه هيناويانه ده لیت: حوزه يفه پيى وتين: ئيمه هم زانسته مان هه لگرت و ده يگه يه نين به ئيوه نه گهر چى كاريشى پينه كه ين.^۱

حاكم (ج ۱، ص ۱۰۴) له نه بو هوره يره وه هيناوييه تى ده لیت: پينغه مبه ر (ﷺ) نزاى ده كردو ده يفه رموو (اللهم انى اعوذ بك من الأربع: من علم لا ينفع و قلب لا يخشع و نفس لا تشيع و دعا لا يسمع) (خوايه په نا ده گرم به تو له چوار شت: له زانستى كى بى سوود و دلى خشوعى نه بى و د روونى تير نه بى و نزا يه ك نه بى ستریت)^۲.

^۱ - له (كنز العمال ج ۷، ص ۲۴) دا واهاتووه.

^۲ - صحيح.

^۳ - حاكم ده لیت هم فهرمووده صه حيحه و بوخارى و موسليم نه يان هيناوه، زه مه بى ده لیت صه حيحه، به و جوړه ش له فهرمووده ي نه نه سدا هيناوييه تى و له سهر مهرجى موسليم به صه حيچى داناوه.

(بهشی سینزه ههم)

(ههزو هاندانی پیغه مبهرا (ﷺ) و هاوه لآن بو
یادی خوا چۆن بووه و چۆن بهیانی و ئیواره و
شهوو روژو له سهفهرو دانیشتندا له سهری
بهردهوام بوون؟ چۆن خه لکیان هاندهدا؟
زیکرو یادیان چۆن بوو؟)

ههزو هاندانى پيغه مبهەر (ﷺ) له يادو زىكرى خوادا

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۸۲) له ئەوبانەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت:
 لەگەل پيغه مبهەر (ﷺ) له رېیە کدا بووین و ئیمەش لەگەلی بووین کە کوچەران وتیان:
 ئەگەر بمانزانیا یە چ سامانی باشە کاتى خوا ئایەتی لەسەر زیرو زیو دابەزاندووہ؟
 عومەر وتی ئەگەر دەتانەویت لای پيغه مبهەر (ﷺ) ئەو پرسیارەتان بۆ دەکەم، وتیان
 بەلى، ئەویش چو بۆ لای پيغه مبهەر (ﷺ) منیش سواری و شترەکەم بووم و کەوتمە
 شوینی، وتی پيغه مبهەری خوا کوچەران کاتى بیستیان خوا چى لەسەر زیرو زیو
 دابەزاندووہ وتیان خۆزگە دەمانزانى چ سامانى باشتەرە کاتى خوا ئەمەى لەسەر
 زیرو زیو دابەزاندووہ، فەرمووی (لیتخذ احدکم لسانا ذکرا وقلبا شاکرا و زوجة
 مؤمنة تعین احدکم علی ایمانة) (با ھەرکامتان زمانیکی بە زیکرو دلیکی
 سوپاسگوزارو ھاوسەرێکی باوەردار بگریتە خۆ کە یارمەتی ئیمانتان بدات). له
 گیرانەوہیەکی دیکەدا (و زوجة تعینه علی الاخرة) (ھاوسەری بۆ پۆژی دواى
 یارمەتی بدات) ئەحمەدو ترمزی بە ھەسەن و ئیبن ماجە لە ئەوبانەوہ بەو واتایە
 ھیناویانە، عەبدو پەرەزاق لە عەلیەوہ (ﷺ) سەبارەت بە ئایەتی ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ
 وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ھیناویەتی پيغه مبهەر (ﷺ)
 فەرمووی (تبا للذهب تبا للفضة) (دەست شکاوی بۆ زیرو، دەست شکاوی بۆ زیو)
 سى جار فەرمووی، ئەمە لای ھاوولان سەخت بوو وتیان ئەى چ سامانى بگرینە
 خۆ؟ فەرموودەکە بەو شیوہی پيغشوو بە کورتى دینى^{۱، ۲}.

موسلیم لە ئەبوھورەیرەوہ ھیناویەتی دەلیت: پيغه مبهەر (ﷺ) لەرپەگەى مەککەدا
 دەچوو کە دای بەسەر شاخی کدا پيى دەوترا جەمدان، فەرمووی (سیروا، هذا جمدان

۱ - صحیح.

۲ - وەك له (تەفسیری ئیبن کەثیر ج ۲، ص ۳۵۱) دا واهاتووہ.

سبق المفردون) (پرۆن، ئەو جەمدانە، تاکەکان پێشکەوتن) وتیان ئەو پێغەمبەری
خوایا تاکەکان کامانەن؟ فەرمووی (ئەوانە ی زۆر یادی خوا دەکەن)

ترمزی هینایەتی وتیان ئەو پێغەمبەر تاکەکان کین؟ فەرمووی (خووگرتووان بە
یادی خوا، یادو زیکر قورسیەکانیان لەسەر شان لادەبات و لە پوژی دوایدا بە بار
سووکی دین) (المستهترون بذكر الله، يضع الذكر عنهم اثقالم فيأتون الله يوم القيامة
خفافاً).^١

تەبەرانی لە موعاذی کۆری جەبەلەو هیناویەتی دەلیت: ئیمە لەگەڵ
پێغەمبەر (ﷺ) دەچووین کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی پێشکەوتوان کوان؟ وتیان
خەلکی چوون و هەندێ دوا کەوتن، فەرمووی (این السابقون الذين يستهترون
بذكر الله؟ من احب ان يرتع في رياض الجنة فليكثر ذكر الله) (کوان ئەو پێشکەوتوانە
خووگرتوون بە یادی خوا، هەركەس حەز دەکات لە باخچەکانی بەهەشتدا بێت و
بچێ با زۆر یادی خوا بکات).^{٢،٣}

ترمزی لە ئەبو سەعیدی خوریەو هیناویەتی پێغەمبەر (ﷺ) پرسیری لیکرا
چ بەندەیک لای خوا لە پوژی دوایدا پلە ی بەرزترە؟ فەرمووی (ئەوانە ی زۆر یادی
خوا دەکەن) و تە ئەو پێغەمبەری خوا تەنانت لەوانە ی لە پێی خوادا غەزا دەکەن؟
فەرمووی (ئەگەر بە شمشیرەکە ی لە نیو بێباوەرە و هاوڵدانەراندا بجەنگی تا
شمشیرەکە ی دەشکێت و گەوزاوی خوین بێ بە دنیایەو ئەوانە ی زۆر زیکری خوا

١ - ضعیف.

٢ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٥٩) دا واهاتوو، تەبەرانی لە ئەبو دەردائەو بە دەقی
ترمزی هیناویەتی وە کە (المجمع ج ١٠، ص ٧٥) دا هاتوو.

٣ - ضعیف.

٤ - هەیسەمی ج ١٠، ص ٧٥) دەلیت: لە سەندەکەدا موسای کۆری عوبەیدە هەیه کە لاوازە.

دهكهن لهو پلهيان بهررتره) لو ضرب بسيفة في الكفار والمشرکين حتى ينکسر ويختصنّب دما لکان الذاکرون الله کثیرا افضل منه درجة^۱.^۲

تهبه رانی له دوو موعجه می (الصغیر والوسیط) دا له جابره وه هیئاویه تی که پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (ئاده میزاد هیچ کاری ناکات له زیکری خوا کردن زیاتر رزگار که ربیت بوی) وترا ته نانه ت جیهادی پیی خوایش؟ فهرمووی (ته نانه ت جیهادی پیی خوایش مه گهر ئه وهی بی شمشیره که ی بجهنکی وه شینی تا ده پچری ده شکي)^۳.^۴

ئه حمده له موعازی کوپی ئه نه س له پیغه مبه ره وه (ع) هیئاویه تی که سی پرسپاری لی کردو وتی چ جیهادی پاداشتی گه وره تره؟ فهرمووی (اکثرهم الله تبارک وتعالی ذکر) (ئه وه یان زیاتر زیکری خوا دهکات) وتی ئه ی کام پیاو چاکانه پاداشتیان گه وره تره؟ فهرمووی (ئه وه یان زیاتر زیکری خوی گه وره دهکات) پاشان باسی نویژو زهکات وحه ج و فیری کرد له هه موویاندا پیغه مبه ر (ع) هه مان شتی ده فهرموو، ئه بویه کر به عومهری وت ئه ی ئه بو حه فس زیکر کاران هه موو خیریکیان برد، پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (به لی)^۵.^۶

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی ده لیت فهرمووده که غریبه، به یهقی به کورتی هیئاویه تی، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۵۶) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - مونزیری (ج ۳، ص ۵۶) و (هیسسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت که سهکانی هه ردوکیان سهحیح، ته به رانی له موعازی کوپی جه به له وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه که له (المجمع ج ۱۰، ص ۷۳) دا هاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - (هیسسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیئاویانه به لام وتی پرسپاری لی کرد کام مواجهیده گه وره ترین پله ی هیه؟ له سه نه ده که دا زیادی کوپی فائید هیه که لاوازه و جی متمانه شه، ئین له یعه ش وایه، که سهکانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

ترمزی له عهبدوللای کورپی بسره وه هیئاویه تی که سی و تی ئه ی پیغه مبهری
خوا شه ریعه تی ئیسلام زوره، شتی کم پی بلی تا په یوه سستی بم، فه رمووی (به رده وام
زمانت به یادی خوا پاراو بیّت) (لا یزال لسانک طبا من ذکر الله)^{۱، ۲}.
ته به رانی له مالیکی کورپی یه خامره وه هیئاویه تی موعادی کورپی جه به ل پیی
وتن کوّتا قسه که دوا ی ئه وه پیغه مبهری خوام به جی هیشت ئه وه بوو وتم کام کار
لای خوا خوشه ویستره؟ فه رمووی (ان تموت ولسانک ربط من ذکر الله) (بمریت و
زمانت به یادی خوا پاراو بیّت)^{۳، ۴}.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت فه رمووده که چه سه نی غه ریبه، حاکم هیئاویه تی ده لیت سه نه ده که ی صه حیحه
و ئین ما جه و ئین چه بانیش له صه حیحه که یدا هیئاویانه، وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳،
ص ۵۴) دا هاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - (ه یسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیئاویه تی، له و ریگه دا خالی دی
کورپی یه زیدی کورپی عه بدوپه حمانی کورپی ئه بو مالیک هیه و کوّمه لیک به لاوازی ده زانن، ئه بو
زه رعه ی دیمه شقی و جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، به زار
له ریگه ی دیکه وه هیئاویه تی به لام تیایدا وتوو یه تی چاکترین کارم پی بلی ئه وه ی زیاتر له خوا
نزیکم ده کاته وه، سه نه ده که ی چه سه نه ته واو، ئین ئه بی دنیا و ئین چه بان له صه حیحه که یدا
هیئاویانه وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۵۵) دا هاتوو، ئین نه جاریش هیئاویه تی وه که
له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا هاتوو.

هاندان و ويستی هاوه لائن بڙيادو زيکري خوا

ئيبن ئه بي دنيا له عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: خو تان به يادو باسي خه لك سهر قال مه كهن چونكه به لايه، يادي خوا بكن، ههروه ها ئه حمه ديش له (الزهد وهناد) له عومره وه هيئاويه تي ده لئيت: يادي خوا بكن چونكه شيفايه، خو دوور بگرن له يادي خه لك چونكه دهرده.^۱

ئيبن موباراك له (الزهد) له عوسمانه وه هيئاويه تي ده لئيت ئه گهر دله كانمان پاك بن له يادي خوا سواو بيزار نابن.^۲

به يهه قى له ئيبن مه سعووده وه هيئاويه تي ده لئيت زور يادي خوا بكن و ده تواني هاوده مي كهس نه كهيت جگه له وه ي بڙيادو زيکري خوا يارمه تيت ديدات.^۳

ئه حمه د له حه بيبي كوري عوبه يده وه هيئاويه تي كه سي هات بڙ لاي ئه بو دهر داو پي و ت: وه سيه تم بڙ بكه ئه ويش پي و ت له خو شيدا يادي خوا بكه له ته نگانه دا بيرت ده كات، ئه گهر شتيكي دنيا ت هاته ري بزانه به ره و كوي ده چي ت.^۴

ئه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۱۹) له ئه بو دهر دا ئه وه هيئاويه تي ده لئيت ئايا چاكترين و خو شه ويسترين كارتان لاي خواو گه شه و نه شو نما تريني له په له تاندا پي بلئم؟ چاكتره له وه ي غه زاي دڙ به دوژمنتان بكن و بدن له ملتان و بدن له مليان، چاكتره له وه ي دره هم و دينار ببه خشن، وتيان ئه بو دهر دا ئه وه چيه؟ وتي يادي خوا، يادي خوا گه و ره تره.

ئه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۱۹) له ئه بو دهر دا ئه وه هيئاويه تي ئه وه ي زمانيان به يادي خوا پاراوه ده چنه به هه شت و پي ده كه نن.

۱ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا واهاتووه.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتووه.

۴ - له (صفة الصفوة ج ۱، ص ۲۵۸) دا واهاتووه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۵) لە موعاۋى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت مەۋقە ھېچ كاری ناكات ھىندەى يادى خوا پزگارى بكات لە سزای خوا، وتیان ئەى ئەبو عەبدۇررەھمان تەنانت جىھادى پى خواش؟ وتى ئەۋە مەگەر ئەۋەى بە شمشىرەكەى بىجەنگى دەشكى چونكە خوا لە قورئاندا دەفەر مویت (و لذكر الله اكبر).

ئىبن ئەبى شەبىيە لە عەبدۇللەى كۆرى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يادى خوا بە بەيانى و ئىۋارە چاكتەرە لە شمشىر شكاندن لە پى خوا بە خشىنى سامانى زور.

(جەزى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ زىكرى خوا)

ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) فەر مەۋى (ئەگەر لەگەل خەلىكى دابنىشم لە دۋاى نوپىرى بەيانى يادى خوا بىكەن تا خور ھەلىدى لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم و لە برى بوۋنى ھەر كەسىكىيان دۈنەزە ھەزار بىت، ئەگەر لەگەل خەلى دابنىشم لە دۋاى نوپىرى عەسر يادى خوا بىكەن تا خورئۈۋا دەبىت لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم كە لە برى بوۋنى (دە) ھەركاميان دۈنەزە ھەزار بىت) ۲. ۱.

ئەحمەدو ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بە مەرفوعى ھىناۋىيانە دەلىت: ھەركەس نوپىرى عەسر بكات دۈاتەر دابنىشىت و بە لای خىردا بچى تا شەۋ دىت باشترە لەۋەى ھەشت لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بكات، لە گىرپانەۋەيەكى ئەبو يەعلادا

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە

۲ - ضعيف.

۳ - (مەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۰۵) دەلىت لە سەنەدەكەدا موختەسەب ئەبو عائىد ھەيە كە ئىبن حەبان بە جى متمانەۋ جگە لەۋ بە لاۋازى دەزانن،

دهلیت: نه گهر له گهل خه لکی دابنیشم که له بهر به بیان تا هه لهاتنی خور یادی خوا بکه ن لام خو شه ویستتره له وهی خوری به پرودا هه لدی (دنیا).^۱

ته به رانی له (المعجم الكبير والمعجم الوسيط) دا به چهند سه نه دیکی لاواز له سه هلی کوپی ساعديه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده فهرمویت (لان اشهد الصبح ثم اجلس فأذكر الله عز وجل حتى تطلع الشمس احب الى من ان احمل على جياذ الخيل في سبيل الله حتى تطلع الشمس) (نه گهر ناماده ی نویژی به یانی به و دواتر دابنیشم یادی خوا بکه م تا خور هه لدی لام خو شه ویستتره له وهی له سه ر پشتی نه سپ له ری خوادا لیبه نوم تا خور هه لدی).^۲

به زار له عه بباسی کوپی عه بدولموته لیبه وه هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (نه گهر له نویژی به یانی به دابنیشم تا خور هه لدی لام خو شه ویستتره له وهی چوار که س له پوله کانی ئیسماعیل ئازاد بکه م) هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۶ دهلیت به زارو ته به رانی هیناویانه به لام ته به رانی وای هیناوه: نه گهر نویژی به یانی بکه م و تا خور هه لدی یادی خوا بکه م لام خو شه ویستتره له سه ر نه سپ له ری خوادا تا خور هه لدی، له سه نه دی هه ردووکیاندا موحه ممه دی کوپی نه بو حه مید هه یه که لاوازه، ته واو. موسلیم و ترمزی له نه بو هوریره وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (نه گهر بلیم سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) لام خو شه ویستتره له وهی خوری له سه ر هه لدی (دنیا)).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۵) دهلیت: نه بو یه علا له گیرانه وه یه کدا یه زیدی رقاشی هیناوه که زورینه ی به لاوازی ده زانن و جی متمانه شه، له گیرانه وه که ی نه حمه ددا یه زیدی رقاشی نه هاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - له (مجمع الزوائد ج ۱۰، ص ۱۰۵) دا واهاتوو.

۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۸۴) دا واهاتوو.

ٺه حمده له ٺهبو ٺومامه وه (ﷺ) هيٺاويه تي پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (ٺه گهر دابنيشم يادي خواو الله اڪبرو سوپاس و همدى خواو ولا اله الا الله بڪهم تا خور هه لڏي لام خوشه ويستتره له وهى دوو گهردن له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم، له دواي عه سريش تا خورئاوا ده بيت الله اڪبر و لا اله الا الله و سبحان الله بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى چوار گهردن له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم، ٺه گهر له نويڙي عه سره وه تا ٺاوابووني خور يادي خوا بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى ٺه وهنده ٺه وهنده له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم) ^۱.

(هه زى هاوه لان (ﷺ) بؤ زير)

ته به راني له عه بدوللاي ڪوپى مه سعووده وه هيٺاويه تي ده لڏيت: ٺه گهر پوڙي تا شهو يادي خوا بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى جلهوى ٺه سڀ پوڙي تا ٺيواره بگرم. ^۲

ته به راني له (المعجم الكبير) له ٺهبو عوبه يدهى ڪوپى عه بدوللاي ڪوپى مه سعووده وه هيٺاويه تي ده لڏيت: بؤ عه بدوللاي ڪوپى مه سعوود سهخت بوو به بي يادي خوا قسه بڪات. ^۴

^۱ - حسن.

^۲ - (هه يسه مى ج ۱، ص ۱۰۴) ده لڏيت ٺه حمده هه مووي و ته به راني به شيوهى گيڙانه وهى دووهم هيٺاويانه و سه نه ده ڪانيشي هه سه نن، ته واو.

^۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۷۵) ده لڏيت ته به راني له ريگه ي قاسم له ٺيبن مه سعوودى باوڪيه وه هيٺاويه تي و فرموده ي ٺي نه بيستوه.

^۴ - (هه يسه مى ج ۲، ص ۲۱۹) ده لڏيت: ٺهبو عوبه يده فهرموده ي له باوڪيه وه نه بيستوه و ڪه سه ڪانى ديڪه ي جي متمانه له گيڙانه وهيه ڪيدا له سهري سهخت بوو پاش هه ٺه اتنى به ره به يان قسه بڪات تا نويڙي به ياني بڪات، ته واو.

لە عەتائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود چوۋ بۇ لاي خەلكانى دۋاي بەرەبەيان قەسەيان دەكرد پىگىرى قەسەكرىنى لىكرىدن و تى ئىۋە بۇ نويژ ھاتوون يان نويژ بىكەن يان بىدەنگ بن.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۱۹) لە ئەبو دەردائەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر سەد جار اللہ اکبر بىكەم لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى سەد دىنار بىبەخشم.

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۳۵) لە موعادى كوپرى حەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر لە بەيانىيەۋە تا شەۋ قەسە بىكەم لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى لەسەر ئەسپ لە پىي خۋادا لىبنەۋم لە بەيانىيەۋە تا شەۋ.

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۵۹) لە ئەنەسى كوپرى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل ئەبو موسا لە پىگەدا بووین كە بىستى خەلک قەسە دەكەن، قەسە كارىكى بىست و تى ئەى ئەنەس ئەمە چىە؟ با برۆین يادى پەرۋەردگارمان بىكەن، چونكە ئەوانە ھەركاميان خەرىكە بە زمانى پىست بدپىت، فەرمودەكە دىنىت ۋەك لە باسى ئىمان بە پۇژى دوايىدا ھاتوۋە.

تەبەرانى لە موعادى كوپرى عەبدوللاى كوپرى رافىعەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە كۆپىكدا بووم عەبدوللاى كوپرى عومەر (ﷺ) ۋ عەبدوللاى كوپرى جەغفەر (ﷺ) ۋ عەبدوللاى كوپرى ئەبو عومەيرە (ﷺ) لەۋى بوون، ئىبن ئەبى عومەيرە و تى: لە موعازى كوپرى جەبەلم (ﷺ) بىست دەيوت پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دوۋ وشە يەككىيان تا لاي عەرشە كۆتايى بۇ نىيە، ئەۋى دىكەيش نىۋانى ئاسمان و زەۋى پردەكات، لا الہ الا اللہ واللہ اکبر) ئىبن عومەر بە ئىبن ئەبو عومەيرەى و تى تۆ ئەۋەت

^۱ - ھەيسەمى ج ۲، ص ۲۱۹) دەلىت: عەتا فەرموۋەدى لە ئىبن مەسعودەۋە نەبىستوۋە كەسەكانى دىكەى جى متمانەن.

لی بیست؟ وتی به لی، ئین عومهر (ﷺ) گریا تا ریشی به فرمیسکی ته پوو، وتی نه وانه دوو وشه خۆشمانده وین وابهسته یان بوین.^۲

ئین سه عد (ج ۷، ص ۲۲) له جه ریره وه هیناویه تی ده لیت: نه نه سی کوری مالیک ئیحرامی به ست لای خاوه ن په چه له کی، هه رچی ده وت یادی خوا ی ده کرد تا ته واو بوو، ده لیت پی وت برازا گیان ئیحرام به ستن به و شیوه ده بیت.

(کۆری یادی خوا ی گه وه)

ئه حمه دو ئه بو یه علاو ئین حه بان له سه حیه که یداو به یه قی و جگه له وانیش له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (يقول الله عز وجل يوم القيامة سيعلم اهل الجمع من اهل الكرم) (خوا ی گه وه له پوژی دوا ییدا ده فهرمویت دواتر خه لکی کو بو وه ده زانن داروده سته ی ریز کامانه) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا ده سته ی ریز کامانه؟ فهرمووی (ده سته ی کۆره کانی زیکر)^۳.
ئین زه نجه ویه و ترمزی له عومه ره وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته یه کی به ره و نه جد ناردو له وی ده سته و تیکی زوریان ده ست که وت و خیرا هاتنه وه، یه کی له وانه ی نه چوو بوو وتی هیچ ده سته یه کمان نه دیوه هینه خیراو پر ده سته وت بیته وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئایا خه لکی کتان پی بلیم که

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۴) دا ده لیت گپه ره وه کانی تا لای موعادی کوری عه بدولل جی متمانه جگه له ئین لوه یعه و ئین لوه یعه فهرمووده ی هسه نه و که سه کانی دیکه ش جی متمانه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۳) دا هاتوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۶) ده لیت ئه حمه د به دوو سه نه د هیناویه تی و سه نه دیکیان هسه نه و ئه بو یه علایش وا هیناویه تی.

دسته و تيان باشترو گه پانه وه يان خير اتره؟ خه لکي ٿا ماده ي نوڙي به ياني بوون دواتر له ڪڙه ڪانياندا دانيشتون يادي خويان ڪردووه تا خور هه ٿاتووه، ٺهوانه خير اتر ده گه پينه وهو ده سته و تيان باشترو) له ده ڦيڪدا (خه لکاني نوڙي به ياني ده ڪن پاشان له ڪڙه ڪانياندا داده نيشن يادي خوا ده ڪن تا خور هه ٿديت پاشان دوو پڪات نوڙ ده ڪن و دواتر ده گه پينه وهو بؤ لاي مال و مناليان، ٺهوانه له گه پانه وه (تاودان) خير اتر ده سته و تيان له وان باشترو) ^۱.

ته به راني له عه بدو پر حمان ي ڪڙي سهلي ڪڙي هه نيفه وه هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) له ماليڪدا بوو ڪه ٺهه ٿا به ته ي بؤ دابه زي (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي...) ٺهويش هاته دهر بيني خه لکي يادي خوا ده ڪن، هه يانه ڦڙ بلاو پيست وشڪ و خاوهن يه ڪ جله ڪاتي ٺهواني بيني له گه ٿيان دانيشت و فهرمووي (الحمد لله الذي جعل في امتي من امرني ان اصبر نفسي معهم) (سوپاس بؤ خوا ڪه ڪه سان يڪي له ٺوممه تمدا داناهه ڪه فهرماني پيڪردم دهر وونم له گه ٺهواندا خوراگر راگرم) ^۲.

ته به راني له (المعجم الصغير) له ٺيبن عه بباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) داي به لاي عه بدو ٿلاي ڪڙي ره واحه داو باسي هاوه لاني ده ڪرد، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (اما انكم الملاء الذين امرني الله ان اصبر نفسي معكم) (ٺيوه

^۱ - ضعيف.

^۲ - ترمزي ده ٿيت فهرمووده ڪه غريبه و تنها لهم پرووه به دي ده ڪهين له سه نه ده ڪه دا هه مادي ڪڙي ٺهيو هه ميد هه يه ڪه لاوازه، له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۸) دا واهاتووه، به زار له ٺهيو هوريره وه به و اتا به هيٺاويه تي، له گيڙانه وه ڪهيدا هاتووه: ٺهيو به ڪر وتي ٺه ي پيغه مبهري خوا بهو جوڙه هاتووه، (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۷) ده ٿيت: له سه نه ده ڪه دا هه ميد ي مهولاي ٺيبن عه لقه هه يه ڪه لاوازه.

^۳ - صحيح.

^۴ - له (ته فسيري ٺيبن ڪه ٿير ج ۳، ص ۸۱) دا واهاتووه.

ئەو دەستەن كە خوا فەرمانى پيكرەم لەگەلتان خۆ پاگرم) پاشان ئەم ئايەتەي خويند (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي) تا (وكان امر فرطاً) كاتى ژمارەتان دادەنیشت فريشتهكانيش لەگەلتان دادەنیشن، ئەگەر سوبحانەللا بكن ئەوانيش دەيكن، ئەگەر الحمد لله يان الله اكبر بكن ئەوانيش دەيكن، پاشان بەرز دەبنەو ە بۆ لای پەرۋەردگارو خويشى لەوان زاناترە دەلین: پەرۋەردگار بەندەكانت سوبحانەللايان كرد ئيمەيش كردمان، الله اكبر الحمد لله يان كرد ئيمەيش كردمان، پەرۋەردگارمان دەفەرمويت: ئەي فريشتهكانم ئيوە بە شايت دەگرم لييان خوش بووم، ئەوانيش دەلین لە نيوياندا فلان و فلان تاوانكار ەن، خوا دەفەرمويت ئەوانە خەلكيكن دانىشتويان لييان سەر كەش و شەقى ناييت.^۱

ئەبو نەعيم لە (الحليه ج ۱، ص ۳۴۲) لە ثابتى بەنانىو ە هينايو ەتى دەلئت: سەلمان (ﷺ) لە گەل دەستەيەكدا بوو كە يادى خويان دەكرد، پيغەمبەر (ﷺ) دای بە لايداو ئەوانيش وەستان، فەرمووى (چيتان دەوت؟) وتمان ئەي پيغەمبەرى خوا يادى خوامان دەكرد، فەرمووى (بليّن، چونكە من پەحمەتم بينى دادەبەزى بەسەرتاندا بۆيە ەزەم كرد لەگەلتاندا بەشدار بم) پاشان فەرمووى (سوپاس بۆ خوا كە لە ئومەتەكەمدا كەسى واى داناو ە كە فەرمانى پيكرەدوم لەگەلتاندا خۆم رابگرم).

ئيين ئەبى دنياو ئەبو يەعلاو بەزارو تەبەرانى و حاكم، بە صەحيحى داناو، و بەيھەقى لە جابرەو ە (ﷺ) هينايو ەتى دەلئت: پيغەمبەر (ﷺ) ەات بۆ لامان و فەرمووى (يا ايها الناس تن الله سرايا من الملائكة تعل وتقف على مجالس الذكر في الأرض فارتعوا في رياض الجنة) وتيان ئەي باخچەكانى بەھەشت لە كوین؟ فەرمووى (مجالس الذكر، فاغدوا أروحو في ذكر الله وذكرنا أنفسكم من كان يحب

^۱ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۷۶) دەلئت لە سەنەدەكدا موھەممەدى كورى حمادى كووفى ھەيە كە لاوازە

ان يعلم منزلته عندالله فلينظر كيف منزلة الله عنده؟ فإن الله ينزل العبد منه حيث انزل من نفسه) (کۆرهکانی زیکر، دهی بهیانی یان ئیواره له یادی خوادا بن و دهروونتان به بیرى سهراقال بکهن، ههركهس حهز دهکات بزانی پلهو پایهی لای خوا چهنده با سهیر بکات پلهو پایهی خوا لای ئه و چۆنه؟ چونکه خوای گهوره به پیی دانای پلهو پایه له دهروونی بهندهدا پلهو پایهی بهنده لای خوای دادهنی^۱).

تهبه رانی له (المعجم الصغير) له جابری کوپی سهمره وه هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که نوێژی بهیانی دهکرد داده نیشیت یادی خوای دهکرد تا خۆر هه لدهات، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۷) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن، جگه له دهقی (یادی خوای دهکرد) هوی دیکه ی له فهرمووده ی سه حیحدا هاتوه.

ئه حمه دو ته به رانی له عه بدوللای کوپی عه مره وه هیناویه تی ده لیت وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ده سته که وتی کوپی زیکر چیه؟ فهرمووی (به هه شت)^۲.
ئین عه ساکیر له ئین مه سه ووده وه هیناویه تی ده لی کوپی زیکر بوژینه ره وه ی زانسته و خشوع به ده کان ده به خشیت^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۵) ده لیت: له سه نه ده کانیاندا عومه ری مه ولای عه فره هه یه که قسه له سه ر کردنی دینیت، که سه کانی دیکه جی متمانه و ناسراوو جی به لگه ن و فهرمووده که ش حه سه نه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۷) ده لیت: له سه نه ده که دا عومه ری کوپی عه بدوللای عه فره هه یه که چه ندی به جی متمانه و ده سته یه ک به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن.

۳ - حسن لغیره.

۴ - سه نه دی ئه حمه د حه سه نه وه (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۸) و مونزیری (ج ۳، ص ۶۵) ده لیت.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتوه.

(كەفارەتى كۆپۈ دانىشتىن)

ئىبن ئەبى دىناۋ نەسائى دەقەكە ھى ئەم دوۋانەيە، و حاكم و بىھەقى لە عائىشەۋە ھىناۋيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە لە كۆپى دادەنىشت يان نوپىزى بىكرىايە چەند وشەيەكى دەوت، پىرسىارم كرد لە عائىشە كە ئەو وشانە چى بوون، وتى ئەگەر بە خىر قسەى كرد مۆرك بوو بەسەريانەۋە تا پۇژى دوايى، بە خراپە قسەى كرد كەفارەتەكەى ئەۋەيە (سبحانك اللهم وبحمدك لا اله الا انت استغفرک واتوب اليك).^۱

ئەبو دەردا لە ئەبو بەرزەى ئەسلەمىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆتاي كۆپدا كە دەيوست ھەستى دەيفەرموو (سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا اله الا انت استغفك و أتوب اليك) يەكى وتى ئەى پىغەمبەرى خوا تۆ قسەيەكت كرد كە جاران نەتدەفەرموو، فەرموۋى (كفارة لما يكون في المجلس)^۲ (كەفارەتە بۆ ئەۋەى لە كۆپكەدايە) نەسائىش ھىناۋىيەتى دەقەكە ھى ئەۋە لەگەل حاكم بە صەحىحى دانائە، و تەبەرانى لە ھەرسى موعجەمەكەيدا بە كورتى بە سەنەدى جىيىد لە رافعى كۆپى خۇدەيچەۋە بەو شىۋەى فەرموۋدەى ئەبو بەرزە ھىناۋىيەتى و دواى (أتوب اليك) ئەمەشى بۆ زياد كردوۋە (عملت سوء أو ظلمت نفسي فاغفر لي انه لا يغفر الذنوب الا أنت) (خراپم كردوۋە سەتەم لە خۆم كردوۋە، دەى لىم خۆش بە چونكە تەنھا تۆ لە تاۋانەكان خۆش دەبىت) وتمان ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو وشانە تازە فەرموونت، فەرموۋى (بەلى جبرئيل هات بۆ لامو فەرموۋى ئەى موحەممەد كەفارەتەكانى كۆپۈ دانىشتىن)^{۳، ۴}.

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۲) دا ۋاھاتوۋە.

تەبەرانى لە (المعجم الصغير الأوسط) لە زوبەيرى كۆپى عەوامە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: وتمان ئەي پېغەمبەرى خوا ئىمە ئەگەر لە لات ھەستايىن قسەي سەردەمى نەزانى دەكەين، فەرموۋى (ئەگەر لەو كۆپانەدا دانىشتىن كە تيايدا ترسان بۇ سەر دەروونتان ھەبوو لەو شۆيىنە تاندا بلىن اللهم سبحانه وبحمده ان لا اله الا انت نستغفرک ونتوب اليك، كە فارەتە بۇتان بۇ ئەۋەي توۋشى بوون) ^{۱، ۲}

ئەبو دەرداۋ ئىبن حبان لە صەحيحە كەيدا لە عەبدوللەي كۆپى عەمرى كۆپى عاصە ۋە ھىناۋىيە ۋەتى: ھەندى ۋە شە ھەن ھەركەس لە كۆپى ھەق يان پوۋچەل ۋە باتلدا لە كاتى ھەستانىدا سى جار بىئاللىت كە فارەتە بۇي، لە ھەر كۆپىكى خىرو زىكرىشدا بلى خۋاي گەورە مۆرى كۆتايى بەۋانە بۇ لىدەدات ۋەك چۆن مۆرى سەر پەراۋ لىدەدات، (سبحانك الله.....) ^{۳، ۴}

(خويندى قورئان)

ئىبن حبان لە فەرموۋىدەيەكى دوورودرىژ لە ئەبو زەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت وتم ئەي پېغەمبەرى خوا ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (لە خوا بترسە چونكە سەرى ھەموو شتىكە) (عليك بتقوى الله فإنه راس الأمر كله) وتم ئەي پېغەمبەرى خوا زياتر ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (عليك بتلاوة القرآن فإنه نور لك الأرض وذخر لك في السماء) (قورئان بخوينە، چونكە لە زەۋىدا پوۋناكىيە بۇت ۋە لە ئاسمانىشدا خەزىنەيە بۇت) ^{۱، ۲}

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۴۲) دەلىت لە سەنەدەكەدا كەس ھەيە نايناسم.

^۳ - صحيح.

^۴ - بە ھەمان شىۋەي فەرموۋىدەكەي عائىشە دىنىت، لە (الترغيب والترهيب) دا ۋاھاتوۋە.

^۵ - ضعيف.

تہیالسی و ئەحمەد و ئیبن جەریر و تہبەرانی و ئەبو نەعیم لە ئەوسى كۆپى حوزەیفەى ئەقەفەوہ هیناویانە دەلیت: وەفدى ئەقیف بووین چووین بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) ئەخلافیەکان لای موغیرەى كۆپى شوعبەو مالیکیهکان لای چادرەكەى دابەزى، پیغەمبەر (ﷺ) دەهات بۆ لامان و دواى نوێژى عیسا قەسەى بۆ دەکردین لە تاو زۆر وەستانی قاچەکانى ئەملاولای پیدەکرد، زۆربەى فەرماشتى سکاڵا بوو لە قورەیش، دەیفەرموو (لە مەككە لاواز بووین، كە هاتینە مەدینە پێژى خەلكەكەمان گرت و شەپرى جەنگ بەسەر بوو، جارێ بۆمان و جارێ لە دژمان) شەوێ لە كاتى جارانی نەهات بۆ لامان، دواتر هات و وتان ئەى پیغەمبەرەى خوا ئەمشەو لە كاتى خۆیدا نەهاتیت، فەرمووی (ئە طرا على حزبی من القرآن فأحببت ان لا اخرج حتى اقراه) (شتى لە حیزبى قورئانەكەم مابوو حەزم كرد نەیهەمە دەر تا بیخوینم یان فەرمووی تەواوى بكەم) كە بەیانى هات لە هاوہ لان پرسیارمان كرد حیزبى قورئان چۆنەو چیە؟ وتیان سى و پینج و حەوت و نۆزدەو یانزەو سیانزەو حیزبى موفەصەل^۲، ئەبو دەرداد (ج ۲، ص ۳۱۰) لە ئەوسى كۆپى حوزەیفەوہ بەو شیوہ بە دووردیژى هیناویەتى، لە گیرانەوہكەى ئەمدا هاتووہ (فكرهت ان اجىء حتى اتمه) (حەزم نەكرد بێم تا تەواوى بكەم).

ئەبو داود لە موغیرەى كۆپى شوعبەوہ هیناویەتى دەلیت: كەسى لە پیغەمبەر (ﷺ) مۆلەتى وەرگرت كە لە نێوان مەككەو مەدینەدا بوو، وتى ئەمشەو حیزبى قورئانەكەم لە دەست چوو، من هیچ شتى پێش ئەو ناخەم.^۳

ئەبو نەعیم لە (الحلیە ج ۱، ص ۲۵۸) لە ئەبو سەلەمەوہ هیناویەتى دەلیت: عومەرى كۆپى خەتتاب بە ئەبو موسای دەوت: خوامان بە بیر بێنەوہ، ئینجا

۱ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۸) دا واهاتووہ.

۲ - ضعیف.

۳ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۲) دا واهاتووہ.

۴ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا واهاتووہ.

قورئانى دەخوئىند، ئىبن سەعد(ج ۴، ص ۱۰۹) لە ئەبو سەلەمە ۋە بە ۋە شىۋە
ھىناۋىيەتى، لە ھەبىبى كۆپى ئەبو مەزروۋە دەلىت: بىستمان ۋا بزائىن عومەرى
كۆپى خەتتاب بە ئەبو مووسا ئەشعەرى ۋت خوامان يىر بخەرەۋە، ئەۋىش
قورئانى بەسەردا خوئىند، دەنگىشى بۇ قورئان خۇش بوو، لە ئەبو نەزەرە دەلىت
عومەر بە ئەبو مووسا ۋت تامەزىۋى لاي پەرۋەردگارمان بىكە، ئەۋىش قورئانى
خوئىند، ۋتايان كاتى نوئىزە، عومەر ۋتى مەگەر ئىمەش لە نوئىزدا نىن؟

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن عباس ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب
كە دەچۈۋىيە مال قورئانەكەى دەكردەۋە دەخوئىند.^۱

ئەھمەد لە(الزهد) ۋ ئىبن عەساكىر لە عوسمانەۋە(رضي الله عنه) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەز
ناكەم شەۋو پۇژىك بەسەردا بىت مەگەر پىروانمە قورئان، ۋاتە خوئىندى قورئان.^۲
ھەرۋەھا لە عوسمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر دلتان پاك بىت لە فەرمايشتى
خوا تىر نابىن، لە(كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا ۋاھاتوۋە، بەيھەقى لە(الاسماء
والصفات ص ۱۸۲) لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەمىرى باۋەرداران عوسمانى
كۆپى عەففان(رضي الله عنه) ۋتى: ئەگەر دلەكانمان پاك بن لە فەرمايشتى پەرۋەردگارمان
تىر نابىن، من ھەز ناكەم پۇژى بەسەردا تىپەرى ۋ تىايدا نەپوانمە قورئان،
عوسمان كە مرد لە تاۋ زۆر خوئىندەۋەى قورئان پەرەكانى كۆنەۋ دىراپوون.

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن مەسعود ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: درىزە بدەن بە
پىروانىنە ناۋ قورئان.^۳

^۱ - لە(كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۴) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە(كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۵) دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - لە(كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ئين سہ عديش (ج ٤، ص ١٧٠) لہ حبيبى ڪورى شہيدہ وہ ھيٺاويہ تي بہ نافع وٽرا: ٽين عومہر لہ مالہ ويدا چي دہ ڪرد؟ وٽي بہرگہي ناگرن، بڻ ھہر نويڙي دہست نويڙي دہگرت و لہ نيوانياندا قورٺاني دہخويند.

حاکم (ج ١، ص ٢٤٢) لہ ٽين ٺہبو ماليڪہ وہ ھيٺاويہ تي دہليٽ: عيڪرمہي ڪوري ٺہبو جہل قورٺاني ھلڊہگرت و لہسہر پروي دايدهناو دہگرياو دہيوت فہرمايشتي پەرہردگارم، کٽيبي پەرہردگارم.^١

ٽين ٺہبي داود لہ ٽين عومہر وہ ھيٺاويہ تي دہليٽ: ھہرڪس صہلہوات بدات لہسہر پيغہمبہر (ﷺ) دہ خيرى بڻ دہنوسريٽ، ٺہگہر يہ کيڪتان لہ بازارہ وہ گہرايہ وہ بڻ مال با قورٺانہ کي بکاتہ وہو قورٺان بخويني چونکہ بہ ھہر پيتي دہ خيرى بڻ دہنوسريٽ، ھہر وہا لہ گيٺانہ ويہ کي ديڪہيدا دہليٽ: خوا بڻ ھہر پيتي دہ خيرى بڻ دہنوسريٽ، من ناليم (الم) بہ لکو دہليم ٺہلف دہو لام دہو ميم دہ.^٢

(خويندني سورہ تہ ڪاني قورٺان

لہ شہوو رڙو سہفہرو مالہ وہ)

ٽين عہساڪير لہ عوقبہي عامري جوهہنيہ وہ ھيٺاويہ تي دہليٽ: گہيشتم بہ پيغہمبہر (ﷺ) و پيني فہرمووم (يا عقبہ بن عامر صل من قطعك واعط من حرمك، واعف عمن ظلمك) ٺہي عوقبہي ڪوري عامر سہرداني ٺہوہ بکہ پيہوہنديٽ لہ گہل دہبري، ببہخشہ بہوہي بيٻہشت دہڪات، لہوہ خوش بہ کہ ستمت ليدهڪات) پاشان گہيشتم بہ پيغہمبہر (ﷺ) فہرمووي (ٺہي عوقبہ ٺايا چہند سورہ تيڪت پي

^١ - زہہبي دہليٽ فہرموودہ کہ مورسہلہ.

^٢ - لہ سہنہدي ھہردو ڪياندا سہوري مہولاي جہعدہي ڪوري ھوبہيرہ ھيہ، وہك لہ (كنز العمال

بَلِّغْ كِه خُوا لِه تِه وِرَات و زه بوورو ئىنجيل و قورئاندا نمونه ي دانه به زاندوو؟ هيچ شهوى به سهر ياندا نه هاتوو مه گهر ئه وهى له و شه ودا خوئندوومن، قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق، قل اعوذوا برب الناس) له و كاته وهى پيغه مبه (ﷺ) فرمانى پيكردم هه مو شهوى دمخويند، حقه وازيان ئى نه هينم له كاتي كدا پيغه مبه (ﷺ) فرمانى پيكردوم پييان^۱.

نه سائى له عائيشه وه (ﷺ) هيناويه تى پيغه مبه (ﷺ) كه دهچويه سهر جيگه كه ي دهسته كانى كو دهكرده وه فوى پيدا دهكردن و تياياندا (قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق) ي دهخويند وواتر دهسته كانى دههينا به سهر له شيدا چهنده بيتوانيايه، سهر تا دهستى به سهر سهريدا دههينا له گهل پوى پيشه وهى له شى، سى جار ئه وهى دهكرد، ئيبن نه جار له عائيشه وه هيناويه تى دهليت: پيغه مبه (ﷺ) كه دهچويه سهر جيگه كه ي فوى دهكرد به نيو دوو له پى دهستيدا (قل هو الله احد و قل اعوذوا برب الفلق و قل اعوذوا برب الناس) ي دهخويند ئينجا دهسته كانى دههينا به سهر ده موچاوو باله كانى و سهر سنگيدا و هه رلايه كى ديكه ي جهسته ي كه دهستى پى بگه يشتايه، عائيشه دهليت: كاتى نه خوشيه كه ي له سهر سهخت بوو فرمانى پيكردم ئه وهى پى بكم^۲.

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۳) دا واهاتوو.

۳ - صحيح.

۴ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۶۸) دا واهاتوو، له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۵۹) دا دهلى هه ر شه ش زاناي فرموده جگه له نه سائى هيناويانه به واتاي فرموده ي نه جار به لام نه دهليت: سوورته په نا پيگره كان و (قل هو الله احد).

ترمزی له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خوت تا (الم تنزیل) و (تبارک الذي بيده الملك) ی ده خویند،^۱ تاوس ده لیت به حه فتا خیر فه زلیان هیه به سهر هه موو سوره تیکی قورئاندا.^۲

ترمزی و نه بو داود له عربازی کوپی ساریه وه (ﷺ) هیئاویه تی (ﷺ) موسه بیحاته کانی ده خویند پیش نه وه ی بخه ویت، کاتی راده کشا، دهیوت ثایه تیکیان تیدایه له هه زار ثایه خاوهن فه زل تره،^۳ ترمزی له عائیشه وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خوت تا زومه روبه نی ئیسرایلی ده خویند.^۴

ترمزی (ج ۲، ص ۱۷۶) له فره وه ی کوپی نه وه له وه هیئاویه تی هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتی نه ی پیغه مبه ری خوا شتیکم فی ر بکه که چومه سهر جیگه کهم بیلیم، فره مووی (قل یا ایها الکافرون) بخوینه چونکه نه و سوره ته دووره په ریژی و به راته ته له هاو هل دانان (اقرأ قل یا ایها الکافرون فأنها من الشرک).^۵

حاکم له عه بدوللای کوپی مه سهو ده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له گوپدا دین بو لای که سو لای قاچه کانیه وه دین، ده لیت: لای منه وه پیتان بو نیه سوره تی مولکی ده خویند، دواتر له لای سنگیه وه دین یان وتی سکی، ده لیت لای منه وه پیتان بو نیه نه و سوره تی مولکی ده خویند، مولک ریگره له سزای ناو گوپ، له ته وراتدا هیه سوره تی مولک هه رکهس شه ویک بیخوینی زوری خوینده وه و زور چاکی خویند وه.^۶

لای نه سائی به کورتی هاتوه هه رکهس هه موو شه ویک سوره تی تبارک بخوینی خوا به وه له سزای ناو گوپ ده پیاریژی، ئیمه له سه رده می پیغه مبه ردا به و

۱ - صحیح.

۲ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۷۶) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا هاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - صحیح.

۷ - حاکم ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه.

سوره ته مان دهوت (المانعة) (پيگر) له قورئاندا ههيه و سوره تيکه و هه رکه س هه موو شه وی بيخوینی زوری کردوو و زور چاکی کردوو.^۱

ئه بو عوبه يده و سه عیدی کوپی مه نسوورو عه بدی کوپی حه میدو به يهه قی له (شعب الأيمان) له عومهری کوپی خه تتابه وه (ع) هیناویانه ده لیت هه رکه س (البقرة ال عمران النساء) له شه وی کدا بخوینی له ناو (قانتین) دا ناوی ده نوسریت.^۲

ئه بو به علا له جوبه ییری کوپی موعه مه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) پیی فه رمووم: (ئه ی جوبه ییر ئایا حه ز ده که ییت ئه گهر له سه فه ریك ده رچوویت له پایه به رزترین هاو دلا نت بیت له شیوه داو له هه موویان تویشووت زیاتر بیت) و تم به لی به دایکه مه وه به قوربانت بم، فه رمووی (ده ی ئه م پینچ سوره ته بخوینه): (قل یا ایها الکافرون، اذا جاء نصر الله والفتح، قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق، قل اعوذوا برب الناس) بو هه ر سوره تی به (بسم الله الرحمن الرحيم) ده ست بکه، به (بسم الله الرحمن الرحيم) کو تای به ینه به قورئان خویندنه که ت) جوبه ییر وتی: من ده و له مه ند بووم و سامانم زور بوو، که ده چووم بو سه فه ر له شیوه دا له هه موویان که م پوو خسار ترو له تویشوودا که متر بووم، له و کاته وه ی پیغه مبه ری خوا (ع) ئه وانی فی ر کردم ده مخویند له هه موویان شیوه چاکترو تویشوو زیاتر بووم تا له سه فه رم ده گه رامه وه.^۳

۱ - حسن.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۳۸) دا هاتوو، به يهه قی له ئیبن مه سعوده وه به دوورو دریزی هیناویه تی وه له (کنز العمال ج ۱، ۲۲۳) دا هاتوو.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتوو.

۴ - ضعیف.

ئهو داودو ترمزي و نه سائي به سهنه دي صهحيح له عهبدوللاي ڪوري
خوبه يبه وه هيناويانه دهليٽ شهويڪي تاريڪو باراناوي سهخت بوو چووين بو لاي
پيغه مبر (ﷺ) تا نويڙمان بو بڪات، پئي گهيشتين، فهمووي (بلي) منيش هيچم
نهوت، ههمدي فهمووي (بلي) هيچم نهوت، ههمدي فهمووي (بلي) وتم ئه
پيغه مبري خوا چي بليم؟ فهمووي (قل هو الله احد) و دوو پهنا پيگرهڪه کاتي شهو
به ياني دهكه يته وه سي جار بيانلي بو ههمو شتي بهست دهڪن) ۲.

سه عيدي ڪوري مهنسوورو نيين فهميس له عليه وه (ﷺ) هيناويانه دهليٽ:
هرهڪس له دواي نويڙي به ياني ده جار (قل هو الله احد) بخويني ئه و پوڙه
تاوانيڪي پي ناگات با شهيتان هر هوليڪيشي له گه لدا بدات. ۴

(خويندني چهند نايه تيڪي قورن)

له شهوو پوڙو سهفهرو ماله وهدا

به يهه قي له (شعب الايمان) له عليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: بيستم
پيغه مبر (ﷺ) له سهر پله کاني ئه م مينبره دهيفه رموو (هرهڪس له دواي ههمو
نويڙي نايه ته لڪورسي بخويني هيچ پي چوونه به هه شتي ليئاگري جگه له مردن،
هرهڪس سيش کاتي دهچي ته جي خهوتني بيخويني خوا له سهر مالي خوي و مالي
دراوسيڪهي و خهلي دهو روبهري پاريزراوي دهڪات) (من قرا اية الكرسي دبر كل

۱ - (هيسمي ج ۱۰، ص ۱۲۴) دهليٽ له سهنه دهڪه دا كهس هيه كه نايانناسم

۲ - حسن.

۳ - ترمزي دهليٽ فهمووده كه حه سهنه صهحيحه، له (الاذڪاري نه ووهي ص ۹۶) دا واهاتوه

۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۲۲) دا واهاتوه.

صلاة لم يمنع من دخول الجنة رلا الموت، ومن قراها يأخذ مضجعة امنه الله على داره دار جاره اهل دويرات حول^۱.

نه بو عوبه يد له (الفضائل) و ثينن ئه يشه يبه و دارمی و جگه له و انيش له عه ليه وه هينا و يانه ده لیت: نابینم که سی له ئیسلامدا له دایک بووبی یان هو شی کرد بیته وه شه و بنوی به بی خویندنن ئه م ئایه ته ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ نه گهر ده زانن نه و ئایه ته چیه؟! پیغه مبه ره که تان له که نزیکی ژیر عهرشه وه پیی به خشراره و به هیچ پیغه مبه ریکی پیش پیغه مبه ری ئیوه نه به خشراره، هیچ شه وی نه خه و تووم تا سی جار نه یخوینم، له دوو رکاتی دوا ی عیشاداو له ویتیشداو کاتیکیش ده چمه نا جیگه که م ده یخوینم.^۲

دارمی و موسه دده و موحه ممه دی کوپی نه سرو ئینن فهریس و ئینن مه رده ویه له عه لیه وه هینا و یانه ده لیت: وام نه ده بینن که سی عه قلی هه بی بخه وی تا کو تا ئایه ته کانی سوره تی به قهره نه خوینی چونکه نه وانه له که نزیکی ژیر عهرشه وه.^۳ دارمی له عوسمانه وه (ع) هینا و یه تی ده لیت: هه رکه س له شه وی کدا کو تا یی ال عمران بخوینی شه و نویژی شه ویکی بو ده نو سرت.^۴

۱ - صحیح لغیره.

۲ - بهیه قی ده لیت سه نه ده که ی لا وازه، له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتووه.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتووه.

تەبەرانى شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەبدوللا ۋاتە ئىبن مەسعوود ۋتى: ھەركەس لە مالىكدا دە ئايەتى سورەتى بەقەرە بخوینى شەیتان ئەۋ شەۋە تا بەيانى ناچىتە ئەۋ مالى: چوار ئايەتى يەكەمى ۋ ئايەتەلكورسى ۋ دوا ئايەتى دواترى ۋ كۆتايىيەكانى سورەتى بەقەرە.^۱

نەسائى ۋ حاكىم ۋ تەبەرانى ۋ ئەبو نەعیم ۋ بەيھەقى ۋ سەئىدى كۆرى مەنسور ۋ جگە لەۋانىش لە ئوبەى كۆرى كەعبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە جەرىنىكى ھەبۋە خورماى تىادا بۋە، چاۋى لىبۋە، سەيرى كەم دەكات، شەۋى پاسەۋانى كەرد ئازەلى ۋەك ھەرزەكارى ۋابو ھات، دەلىت: سەلام كەرد ۋەلامى دايەۋە، ۋتم تۆ چىت جنۆكە يان مروف؟ ۋتى جنۆكە، ۋتم دەستم بەدرى، دەستى دامى، دەستى لە دەستى سەگ ۋ مووى لە مووى سەگ بو، ۋتم جنۆكە ئاۋا دروستكراۋە، ۋتى: ۋا دەتزانى جنۆكە خەسلەتى لەمن بەھىزترىان ھەيە، ۋتم بۆچى ۋاتكرد؟ ۋتى: بىستمان تۆ كەسىكىت ھەزەت بە خىرە بۆيە ھەزەمانكرد لە خۇراكت بىبەش نەيىن، ۋتم ئەى چى ئىمە لە ئىۋە دەپارىزىت؟ ۋتى ئەم ئايەتەلكورسىيە لە سورەتى بەقەرەدايە، ھەركەس ئىۋارە بىخوینى تا بەيانى لە ئىمە پارىزاۋ دەبى، ھەركەس بەيانى بىخوینى تا ئىۋارە لىمان پارىزاۋ دەبىت، بەيانى ئوبەى چوۋ بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ۋ بۆى گىپرايەۋە ۋ ئویش فەرموۋى (پىسەكە راستى كەرد) (صدق الخبىث) ^۲.

تەبەرانى لە ەبدوللاى كۆرى بوسرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە حىمىس دەرجوۋم ۋ شەۋ لە چۆلەۋانىك بووم، خەلكىكى سەر زەۋى لام بو، ئەم ئايەتەى سورەتى ئەعرافم خویند ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ﴾ تا كۆتايى، ھەندى بە

^۱ - ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت: كەسەكانى صەحىحن بەلام شەعبى فەرموۋەدى لە ئىبن مەسعوود نەبىستۋە، تەۋاۋ.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتوۋە، (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت تەبەرانى ھىناۋىيەتى ۋ كەسەكانى جى متمانەن.

ههندیکی دیکه یان وت: ئیستا پاسه وانی بکه ن تا به یانی دهکاته وه، به یانی سواری و لآخه کهم بووم.^۱

ئین عه ساگیر له عه لائی کوپی له جلاجه وه هیناویه تی که به کوپه کانی وت: که خستمتانه ناوگوپه کهم بمخه نه ناوی و بلین به ناوی خواوله سه رسونه تی پیغه مبه ری خوا، خو لم به سه ردا بکه ن و له سه ر سه رم سه ره تا و کو تایی به قهره بخوینن، چونکه من ئین عومه رم بینی ئه وه ی به سوننه ت ده زانی.^۲

ئین زه نجه ویه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه رکه س هه ز ده کات پشکی گه وه ی تای ته رازوو به ری با ئه م ئایه ته سی جار بخوینی (سبحان ربك رب العزة عما یصفون.....) الصافات ۱۸۰.^۳

ئه بو یه علا له عه بدوللای کوپی عوبه یدی کوپی عومه یره وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوپه حمانی کوپی عه وف که ده چویه مالی خو ی له سوچه کانیدا ئایه ته لکورسی ده خویند.^۴

^۱ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۳) ده لیت: له سه نه ده که دا موسه بیی کوپی واضع هیه که هه ندی به جی متمانه و ده سته یه که به لاوازی ده زانن. که سه کانی دیکه سه حیجن، ته واو.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ۱۱۹) دا واهاتوو.

^۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا هاتوو.

^۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۸) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن به لام عه بدوللای فه رمووده ی له ئین عه وف نه بیستوو.

(وتنی وشہی پاکی (لا الہ الا اللہ))

بوخاری له ئەبو ھورەیرەوہ (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی دەلیت: وتم ئەی پیغەمبەری خوا بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەتت لە پۆژی دوااییدا کین؟ فەرمووی (ئەو ئەبو ھورەیرە دڵنیاووم کەس پیش تو لەسەر ئەو فەرموودە پرسیارم لێنەکات کاتی بیستم سووریت لەسەر فەرموودە، بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەت لە پۆژی دوااییدا ئەوێە کە دەلیت لا الہ الا اللہ پوخت و پاک لە دلیەوہ یان دەروونیەوہ) (لقد ظننت یا ابا ھریرۃ ان لا یسألنی عن هذا الحدیث احد اول لما رأیت من حرصک علی الحدیث، أسعد الناس بشفاعتی يوم القيامة من قال لا الہ الا اللہ خالصا من قلبه او نفسه).^۱

تەبەرانی لە زەیدی کوپی ئەرقەمەوہ بە مەرفوعی ھیناویەتی فەرمووی (ھەرکەس بە پاک و پوختی بلی لا الہ الا اللہ دەچیت بەھەشت) وترا پاک و پوختیەکە (اخلاص) چیە؟ فەرمووی (لە حەرەمەکانی خوا پێی لی بگری) (ان تحجزۃ عن محارم اللہ).^۲

نەسائی و ئیبن حبان لە صەحیحەکەیدا و حاکم بە صەحیحی داناوہ، لە ئەبو سەعیدی خودرەوہ (رضی اللہ عنہ) لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) ھیناویانە فەرمووی (مووسل سەلامی خوای لیبت و تی ئەو پەرەردگارا شتیکم فیڕ بکە تا پێی یادی تو بکەم و لیئ بپاریمەوہ، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی ئەو پەرەردگارا ھەموو بەندەکان ت ئەو دەلین، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی من شتیکم دەوێت تاییبەتی بکەیت

^۱ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۲) دا واما تووہ.

^۲ - موضوع.

^۳ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۴) دا واما تووہ.

له گیرانه و هیه کدا هاتووه پیغه مبهری خوا (علیه السلام) فہرموی: (لو ان السموات السبع وعامرهن غیری والأرضین السبع فی کفة ولا الہ الا اللہ فی کفة مالت بہن لا الہ الا اللہ).^۳

١- ضعيف.

٢- له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٧٥) دا واهاتووه، ئه بو يه علاش له ئه بو سه عيده وه بهو شيوه هيناويه تي.

۳- (هه‌یه‌می ج ۱۰، ص ۸۲) ده‌لیت که سه‌کانی جی کتمانەن و لاوازیه‌کیشیان تێداهه.

به خو زلزانين نيه، به لكو خو به زل زانين نهويه خه لكك به گه مژه بزاني و سووك و كه م له گه ليان بجولييته وه).^۱

له گيرانه وهيه كيشدا هاتووه فهرمووي (ولو ان السموات والارض وما فيهما كانت حلقة فوضعت لا اله الا الله عليهما لقصمتهما).

نه حمده به سهنه دي حه سهن و ته به راني و جگه له وانيش له يه علاي كوري شاده وه هيناوايه ده لیت: نه بو شيداي كوري نهوس بو ي گيرامه وه عوباده ي كوري صامتیش ناماده بوو به راستي دانا وتي لاي پيغه مبه ر (ﷺ) بووين فهرمووي (ثايا نامويه كتان تيدياه؟) واته نه هلي كيتاب، وتمان نا نه ي پيغه مبه ري خوا، فرماني كرد به داخستني دهرگاكان و فهرمووي (دهسته كانتان به رز بكه نه وه بلين لا اله الا الله) نيمه ش ماوه يه ك دهسته كانمان به رز كرده وه، نينجا فهرمووي (سوپاس بو خوا، خوايه تو به و وشه يه منت نارد و فرمانت پيكردم به و وشه و به لينى به هه شتت پيدام له سهرى و توش له به لين لا نادهيت) پاشان فهرمووي (مورده تان ليبيت چونكه خوا ليتان خوش بوو).^۲

نه حمده له نه بو زهره وه هيناويه تي وتم: نه ي پيغه مبه ري خوا وه سيه تم بكه، فهرمووي (نه گهر خراپه يه كت كرد به دوايدا چا كه يه ك بكه دهيسرپيته وه) (اذا عملت

۱ - صحيح.

۲ - (هيسه مى ج ۱۰، ص ۸۴) ده لیت له سهنه ده كه دا موچه ممه دي كوري نيسحاق هيه كه موده لله سه، كه سه كاني دي كه ي صه حيحن، ته واو. حاكم له عه بدوللوه به و شيوه هيناويه تي و ده لیت: سهنه ده كه ي صه حيحه، وه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۷) دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۵) دا واهاتووه، (هيسه مى ج ۱۰، ص ۸۱) ده لیت نه حمده هيناويه تي و له سهنه ده كه دا راشدي كوري داود هيه كه هه ندي به جي متمانه ي دوزان و لاوازيه كيشي تيدياه، كه سه كاني دي كه جي متمانه ن، ته واو.

سيئة فأتبعها حسنة تمحها) وتم ئهى پيغه مبهرى خوا ئايا لا اله الا الله له چا كه كانه؟
 فهرمووى (ئوه چا كترينى چا كه كانه) (هي افضل الحسنات)^١.
 ئيبن خه سره وه له عومهرى كورى خه تنابه وه (ﷺ) هيناويه تى كه ئه وانى بينى لا
 اله الا الله والله اكبر يان ده كرد، وتى به خواى كه عبه ئه وه يه، پيى وترا چيه؟ وتى
 ئه وه وشهى له خوا ترسيه و ئه وان پيى شيا وترو داروده ستين.^٢
 عه بدوره زاقو ئيبن جهريرو ئيبن مونزيرو ئيبن ئه بى حاتم و حاكم و به يه هقى
 له عليه وه (ﷺ) هيناويانه سه باره ت به ئايه تى (والزمهم كلمة التقوى) وتى: (لا اله
 الا الله) يه.^٤

(زيكره كانى سوبحانه لا وه مدو لا اله الا الله و الله اكبر وه وه له)

ئه حمه دو ئه بويه علا و نه سائى ده كه كه مى ئه مه و ئيبن حبان له سه حيحه كه يدا و
 حاكم به سه حيحى دانا وه، له ئه بو سه عيذى خودريه وه (ﷺ) هيناويانه
 پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووى (له ما وه چا كه كان زور بلين) وتيان ئهى پيغه مبهرى خوا
 ئه وان ه چين؟ فهرمووى (الله اكبر ولا اله الا الله وسبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة
 الا بالله)^٥.

^١ - صحيح.

^٢ - (هيسه مى ج ١٠، ص ٨١) كه سه كانى جى متمانه ن به لام شمري كورى عه تيه له
 ماموستا كانيه وه له ئه بو زهره وه هيناويه تى و ناوى كه سيانى نه هينا وه.

^٣ - له (كنز العمال ج ١، ص ٢٠٧) دا واهاتوه.

^٤ - ئيبن جهريرو جگه له ويش له عليه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيناويانه و ئه وه شى بو زياد
 كردوه (الله اكبر) له (كنالعمال ج ١، ص ٢٦٥) دا واهاتوه.

^٥ - ضعيف.

^٦ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩١) دا واهاتوه و (هيسه مى ج ١٠، ص ٨٧) بو گيرنه وه
 ئه حمه دو ئه بو يه علا ده لئيت سه نه ده كه يان سه نه.

نه سائي دهقه كه هي ئه مه و حاكم و به يهه قى له ئه بو هوره يره وه (ﷺ) هيئاويانه
 پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (خذوا جنتكم) (قه لغانقان وهر بگرن) وتيان ئه ي پيغه مبه رى
 خوا دوزمنى حازره؟ فهرمووى (نا، به لام قه لغانقان به پرووى دوزه ختان هه لگرن) بليين
 سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر چونكه ئه وانه له پوڙى دواييدا وهك
 قه لغانى پيش و دواوه دين و ئه وانه ماوه چا كه كانن) (لا ولكن جنتكم من النار، قولوا
 سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر فانهن ياتين يوم القيامة مجنات
 ومعقبات وهن الباقيات الصالحات) حاكم ده ليت: له سهر مهرجى موسليم صه حيحه،
 له گيړانه وه يه كدا (منجيات) (پزگار كه رن) واته نونه كه پيش جيمه كه كه وتووه،
 ته به رانى له (المعجم الأوسط) دا وا هيئاوييه تى و ئه مه شى بو زياد كردووه (ولا حول
 ولا قوة الا بالله).^٢

ئيبن ئه بى دنيا و نه سائي و ته به رانى و به زار له عيمرانه وه هيئاويانه ده ليت
 پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (ئايا كه ستان ناتوانى هه موو پوڙى وهك ئوحد كار بكات؟)
 وتيان ئه ي پيغه مبه رى خوا كى ده توانى هه موو پوڙى هينده ي ئوحد كار بكات؟
 فهرمووى (هه مووتان ده توانن) وتيان ئه ي پيغه مبه رى خوا چوڻ؟ فهرمووى (سبحان
 الله له ئوحد كه وره تره، الحمد لله له ئوحد كه وره تره لا اله الا الله له ئوحد
 كه وره تره، الله اكبر له ئوحد كه وره تره).^٣

١ - حسن.

٢ - له (المعجم الصغير) له فهرمووده ي ئه بو هوره يره وه هيئاوييه تى و نيوانى هه ردو ده قى كو
 كردو ته وه (ومنجيات ومجنبات) سه نه ده كه ي جهيدو به هيژه، له (الترغيب والترهيب ص ٩٢) دا
 واهاتووه، ته به رانى له (المعجم الأوسط) له ئه نه سه وه هيئاوييه تى، له گيړانه وه كه يدا ئه مه ش
 هاتووه (فانهن مقدمات وهن منجيات وهن معقبات وهن الباقيات الصالحات) له سه نه ده كه دا
 كه ثبرى كورى سه ليم هه يه كه لاوازه، وهك (هه يسه مى ج ١٠، ص ٨٩) ده ليت.

٣ - ضعيف.

٤ - (هه يسه مى ج ١٠، ص ٩١) ده ليت ته به رانى و به زار هيئاويانه و كه سه كانيان صه حيحن،
 مونزبرى له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩٤) دا ده ليت ئه بى دنيا و نه سائي و ته به رانى و به زار
 هه موويان له سه سه ن له عيمرانه وه هيئاويانه و ئه ويش فهرمووده ي له عيمرانه وه

ئىبن ماجە بەسەنەدى ھەسەن دەقەكە ھى ئەو، ھاكم دەلى سەنەدى ھەحىجە، لە ئەبو ھورەيرە ھىناووانە پىغەمبەر (ﷺ) دای بە لايدا كاتى درەختىكى دەناشت، ھەرمووى (ئەى ئەبو ھورەيرە چى دەنىژىت؟) وتە درەختى، ھەرمووى (ئایا چاندنىكت پى بلىم لەوە باشتەرى؟) (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر بهەر دانەيەكى لە بەهەشتتدا درەختىكت بۆ دەنىژىت) (الا ادلك على غراس خير من هذا؟ سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر تغرس لك بكل واحدة شجرة في الجنة).^۱

ترمى لە ئەبو ھورەيرە ھىناووانە دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (اذا مررت برياض الجنة فارتعوا) (ئەگەر داتان بە لاى باخچەكانى بەهەشتتدا) وتە ئەى پىغەمبەرى خوا باخچەى بەهەشت چى؟ ھەرمووى (مەگەوتەكان) وتە ئەى رتە چى؟ ھەرمووى (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر).^۲

ئەحمەد لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناووانە پىغەمبەر (ﷺ) لىقى گرتە تەكاندى دانەكەوت، دووم جارىش وا بوو، جارى شىيەم داتەكى، ئىنجا ھەرمووى (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر تاوانەكان دادەتەكىنن وەك چۆن درەخت گەلاى خۆى دادەتەكىنىت).^۳

نەبىستوو، دەشلىن ھەرموودەى لى بىستوو، كەسەكانى سەنەدەكانى ھەحىجە بەلام عومەرى كۆپى مەنسورى مامۇستاي نەسائى ھەيە كە جى مەمانەيە، تەوا.

۱ - صحيح.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۸۴) دا واھاتوو.

۳ - ضعيف.

۴ - ترمى دەلىت ھەرموودەكە غەربە، مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۷) دا دەلىت لەگەل غەربى ھەرموودەكە دا سەنەدى ھەسەنە.

۵ - حسن.

۶ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۳) دا دەلىت كەسەكانى سەنەدەكەى ھەحىجە، ترمىش بەو وايايە ھىناووانە.

موسلیم له سه عدی کورپی ئه بی وه قاصه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ده شته کیه که هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی قه یه کم فی ر بکه تا بیلیم، فهرمووی (بلی لا اله الا الله وحده لا شریک له الله اکبر کبیرا والحمد لله کثیرا وسبحان الله رب العالمین ولا حول ولا قوه الا بالله العزیز الحکیم) وتی ئه مانه بۆ په روه ردگارم ئه ی بۆ خۆم چی؟ فهرمووی (بلی خواجه لیم خوش به و په حمم پی بکه و پینموونیم بکه و پوزیم بده) له فهرمووده که ی ئه بو مالیکی ئه شجه عیدا ئه وه ش هاتووه (له ش ساغم بکه) (وعافنی) له گیرانه وه یه کدا ده فهرمویت (ئه وانه دنیا و پوژی دوایت بۆ ده که نه وه)، ئین ئه بی دنیا له ئین ئه بی ئه وفا وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت ده شته کیه که وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من له گه ل قورئان بووم به لام ده ره قه تی نایه م (نایتوانم) بویه شتی کم فی ر بکه به رامبه ر به قورئان خیرم هه بی، فهرمووی (بلی سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) ئه ویش وتی و به چه نه کانی ده یژمارد، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه بۆ په روه ردگارم ئه ی بۆ خۆم چی؟ فهرمووی بلی (اللهم اغفلی وارحمنی وعافنی وارزقنی) (خوا یه لیم خوش به و په حمم پی بکه و پارینزاوم بکه و پوزیم پی ببه خشه) و ایزانم (پینموونیم بکه) ش هاتبوو، ده شته کیه که چوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ده شته کیه که چوو و دوو دهستی پر خیر کرد) ^۱.

موسلیم و نه سائی له ئه بو زه ره وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئایا پیت بلیم خوشه ویستترین قسه لای خوا چیه) (الا اخبرک بأجوب الکلام الی الله) و تم ئه ی پیغه مبه ری خوا پیم بلی خوشه ویستترین قسه لای خوا چیه، فهرمووی (خوشه ویستترین قسه لای خوا بریتیه له سبحان الله وبحمده) (ان احب

۱ - حسن.

۲ - به یه قی به کورتی هیناویه تی و ئه وه شی بۆ زیاد کردووه (ولا حول ولا قوه الا بالله) سه نه ده که ی جهیده، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۰) دا واهاتووه.

الكلام الى الله سبحانه الله وبحمده) ترمزی هیئناویه تی بلام ئه وای هیئاوه بریتیه له (سبحان ربی وبحمده) ده لیت فەرمووده که حه سه نی سه حیه، له گێرانه وهیه کی موسلیمدا هاتوو پرسیار کرا له پیغه مبه ر (ﷺ) به فز لترین قسه چیه؟ فەرمووی (ئه وهی خوا هه لیب ژاردوو بۆ فریشته کانی، یان بۆ بنده کانی، سبحان الله وبحمده).

حاکم به سه حیهی داناوه، له فەرمووده ی ئیسحاق ی کوپی عه بدوللای کوپی ئه بو ته له له باوکیه وه له باپی ریه وه هیئاویه تی و ده قه که ی وا هیئاوه پیغه مبه ر (ﷺ) فەرمووی (هه رکه س بلی لا اله الا الله ده چیته به هه شت یان به هه شتی بۆ واجب ده بیته، هه رکه س بلی سبحان الله وبحمده سه د جار، خوا سه د و بیست و چوار هه زار چاکه و بۆ دنوسریت) و تیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ده ی که وا بوو که سمان به هیلاک ناچیته، فەرمووی (به لی، که ستان به چاکه کان دیت ئه گه ر بخریته سه ر شاخی قورسی ده که ن پاشان نیعه ته که کان دین ئه وانه ده بن، پاشان دوا ی ئه وه خوا ی گه وه به میهره بانی و ره حمه تی خوی ده جو لیتته وه) (بلی ان احدکم لیجی بالحسنات لو وضعت علی جبل أثقلته ثم تجيء النعم فتذهب بتلك ثم يتناول الرب بعد ذلك برحمته)^۱.

موسلیم و ترمزی به سه حیهی داناوه، و نه سائی له سه عده وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: لای پیغه مبه ری (ﷺ) خوا بووین فەرمووی (یعجز احدکم ان یکسب کل یوم الف حسنة) (که ستان ناتوانی هه موو پوژی هه زار چاکه به ده ست بینی؟) یه کی له وانه دانیشتبوو پرسیار ی لی کرد چۆن که سمانه هه زار چاکه به ده ست به ینین؟ فەرمووی (یسبح مائة تسبیحة فتکتب له الف حسنة او تحط عنه خطیئة) (سه د

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۲، ص ۸۱) دا واهاتوو.

سبحان الله بکات بهوه هزار چاکه ی بۆ دهنوسریت یان تاوانیکی لهسه ر دهپریتتهوه).^۱

حاکم به صهحیحی داناوه، له قهیسى کورپی سهعدی کورپی عوبادهوه هیناویهتی باوکی بردیه لای پیغه مبه ر (ﷺ) که خزمه تی بکات ده لیت: پیغه مبه ری خوا هات بۆ لام و منیش دوو پکات نویژم کرد، به قاجی لییدام و فهرمووی (الا ادلك على باب من ابواب الجنة) وتم به لى، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله) (ئایا ناگادارت بکه مه وه له دهرگایه ک له دهرگاکانی به هه شت؟).^۲

ئین ماچه و ئین ئه بی دنیا و ئین حبان له صهحیه کهیدا له ئه بو زهر وه هیناویه تی ده لیت: له پشت پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده چووم به پید، پیی فهرمووم (یا ابا ذر الا ادلك على كنز من كنوز الجنة) (ئهی ئه بو زهر ئایا که نزی له که نزه کانی به هه شتت پی نیشان بدهم) وتم به لى، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله).^۳

ته به رانی له عه بدوللای کورپی سهعدی کورپی ئه بو وه قاصه وه هیناویه تی ده لیت: ئه بو ئه ییوبی ئه نساری پیی وتم: ئایا وشه یه کت فیر بکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) فیری کردم؟ وتم به لى ئه ی مامه گیان، وتی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی کاتی دابه زی بۆ لام فهرمووی (ئهی ئه بو ئه ییوب ئایا وشه یه ک له که نزی به هه شتت

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ۸۳) هاتوو ده لیت گێژانه وه ی موسلیم وایه و ترمزی و نه سائیش هیناویانه: ده سپریتته وه، به بی باسی هه زار، خواش داناتره، ته واو. ههروه ها ئین ئه بی شه یبه و ئه حمه دو عه بدی کورپی حه مید و ئین حبان و ئه بو نه عیم هیناویانه، وه ک له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا هاتوو.

^۲ - صحیح.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۴) دا واهاتوو.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا واهاتوو.

فیر بکه م؟) وتم به لئی ئه ی پیغمبه ری خوا به دایکمه وه به قوربانت بم،
فه رموو (زور بلی لا حول ولا قوۃ الا بالله) ^۱.

ئه حمده به سه نه دی سه سه ن و ئین ئه بی دنیا و ئین حبان له سه حیحه کهیدا
له ئه بو ئه ییوبه وه هیناویانه پیغمبه ر (ﷺ) ئه و شه وه ی به رز کرایه وه دای به لای
ئیه راهیم (علیه السلام) دا ئه ویش فه رموو ئه ی جبره ئیل کیّت له گه له؟ وتی ئه وه
موحه ممه ده، ئیه راهیم (علیه السلام) پیی فه رموو ئه ی موحه ممه د برۆ بۆ لای
ئه ممه ته که ت و پییان بلی با زور بنه ونه چاندنی ناو به هه شت، چونکه خوئی چاک و
پاک و زه وی فراوانه، وتی چاندنی ناو به هه شت چیه؟ وتی (لا حول ولا قوۃ الا
بالله) ^۲.

ته به رانی ش هیناویه تی، له گێرانه که دا ها تو وه سه لامی لی کردم و به خیر
ها تنی کردم و وتی به ئومه ته که ت بلی ....^۳

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۲) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت هه رکه س
بلی بسم الله یادی خوای کردوه، هه رکه س بلی الحمد لله سوپاسی خوای کردوه،
هه رکه س بلی الله اکبر خوای به گه وره زانیوه، هه رکه س بلی لا اله الا الله خوای به ته نها
زانیوه، هه رکه س بلی لا حول ولا قوۃ الا بالله موسلمان بو وه خوئی به ده سه ته وه دا وه
به ها و که نزیککی له به هشتدا بۆ هیه.

ئه حمده له میتره فه وه هیناویه تی ده لیت: عیمران (ﷺ) پیی وتم: ئه مپۆ فه رمو ده ت
بۆ ده گێر مه وه به لکو له مپۆ به دا وه خوا سوو ده ندت بکات پیی، بزانه چاکترین
به نه ده کانی خوا له پۆژی داویدا ئه وانه ن که زور هه مدو سوپاسی خوا ده که ن ^۱.

۱ - صحیح.

۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۹۸) ته به رانی له (المعجم الکبیر والأوسط) به دوو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی
سه نه دیکیان جی متمانه ن، ته واو.

۳ - صحیح لغیره.

۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا ها تو وه.

۵ - (هه یسه می ج ۱، ص ۹۷) ده لیت: که سه کانی ئه حمده سه حیحن جگه له عه بد و لای کورپی
عه بد و په حمانی کورپی عه بد و لای کورپی عومه ر که جی متمانه شه.

ئین ئه بی حاته م له ئین عه بیاسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت عومه ر وتی: (سبحان الله ولا اله الا الله) مان زانی ئه ی الحمد لله چیه؟ علی (ﷺ) وتی وشه یه که خوا بو خوی پی پازییه و حه زده کات بو تریت، عه سکه ری له (الأمثال) له ئه بو زبیا نه وه هیناویه تی ئین کوا، پرسیا ری له عه ی کرد له سه ر سبحان الله، وتی: وشه یه که خوا پی پازییه بو خوی، پاک زانی نی خوا یه له خرا په، ئه بولحه سه نی به کالی به و شیوه لییه وه هیناویه تی.^۲

به یه قی له (شعب الأیمان) له عومه ره وه هیناویه تی فه رمانی کرد بدری له دوو که س، یه کیکیان ده یوت به ناوی خوا، ئه وی دیکه ش ده یوت، سبحان الله، ئه ویش وتی هاوار بو ت سوک بده له وه ی سبحان الله ده کات چونکه (سبحان الله) ته نها له دلی باوه داردا ئارام ده گری.^۱

ته به رانی له عه بدوللای کو پی مه سه ووده وه هیناویه تی ده یوت: ئه گه ر فه رمووده یه کم بو گیرانه وه له قورئاندا به راست زانی نی ئه و فه رمووده یه تان بو ده هیئم، چونکه به نده ی موسلمان ئه گه ر وتی سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر وتبارک الله فریشته یه که ده یانگری ت و ده یانخاته ژیر بالی پاشان به رزیان ده کاته وه و ده دات به لای هه ر ده سته یه کی فریشته کاندای لێخو ش بوون بو بیژره که ی ده که ن تا ده یانباته خزمه ت خوی گه وه، پاشان عه بدوللای ئه م ئایه ته ی خوینده وه (الیه یصعدالکرم الطیب والعمل الصالح یرفعه).^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۵) ده لیت ئه حمه د به مه وقوفی هیناویه تی و نیمچه مه رفووعه و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

^۳ - وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا هاتووه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا واهاتووه.

^۵ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۰) ده لیت: له سه نه ده که دا مه سه ووده هیه که جی متمانه یه به لام شت تی که ل ده کات و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته راو. حاکم هیناویه تی و ده لیت سه نه ده که ی سه حیحه، له گیرانه وه که یدا هاتووه: تا ده یانباته خزمه ت خوی میه ره بان.

(هه لېزاردنې كۆز يكره كان له سهر زؤر دانانيان)

شەش زاناي فەرموودە جگە لە بوخارى لە جوهره وه هيناويانه پيغه مبهەر (ﷺ) لە لای دەچوو، پاشان دواي چيشتهنگا گهرايه وه جوهره يريه دانيشتبوو، فەرمووی: هيشتا له سەر ئەو بارهيت كه له سەری به جيمهيشتيت (مازلت على الحال التي فارقتك عليها؟) وتی به لای، فەرمووی (دواي تو چوار وشەم سيجار وت ئەگەر پيوانه بکريت له گەل ئەوهی تو وت دەمپيوان سبحان الله وبحمده عدد خلقه سبحان الله رضاء نفسه، سبحان الله زنة عرشه، ومداد كلماته) له گيړانه وه يکەي موسليدا وا هاتوو (سبحان الله عدد خلقه سبحان الله رضاء نفسه، سبحان الله زنة عرشه، سبحان الله مداد كلماته) نه سائي له کو تاييه كهيدا هيناويه تي (والحمد لله كذلك) له گيړانه وه يه كهيدا هاتوو (سبحان الله وبحمده ولا اله الا الله والله اكبر عدد خلقه ورضاء نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته).^١

ئەبو داود و ترمزى به حەسەنى داناوه نه سائي و ئيبن حبان له صەحيحه كهيدا و حاكم به صەحيحى داناوه، له سەعدى كورپى ئەبو وه قاصه وه (ﷺ) هيناويانه له گەل پيغه مبهەر (ﷺ) چوو بو لای ئافره تي كه دهنگى له بهر دەستدا بوو سوبحانه لای پى دەکرد، پيغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (هه والت پيبدەم به شتي له وه له سەرت ئاساتر، يان به فەزلتر، بيت، فەرمووی سبحان الله عددا خلق في سماء سبحان الله عددا خلق في الأرض، سبحان الله عددا بين ذلك، سبحان الله عددا هو خالق والله اكبر يش بهو شيوه و الحمد لله يش بهو شيوه و لا اله الا الله يش بهو شيوه و لا حول ولا قوة الا بالله يش بهو شيوه) ^{٢، ٣}

^١ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩٨) دا واهاتوو.

^٢ - ضعيف.

^٣ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩٩) دا واهاتوو.

ئەحمەدو ئیبن ئەبی دنیا دەقەقە هی ئەو، و نەسائی و ئیبن خوزەیمە و ئیبن حبان لە صحیحە کە یاندا بە کورتی و حاکم بە صحیحی داناو، لەسەر مەرجی بوخاری و موسلیم، لە ئەبو ئوما مەوہ (ﷺ) هیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) منی بینی کە لیوہ کانم دەجولاند، پیی فەرمووم (ئەی ئەبو ئوما مەوہ بۆ چی شتی لیوہ کانت دەجولینیت؟) و تە ئەی پیغەمبەری خوا یادی خوا دەکەم، فەرمووی (ئایا هەوالت پیبەدەم بە زۆرترو بە فەزڵتر لە زیکری شەو و پوژت؟) و تە بە ئی ئەی پیغەمبەری خوا، فەرمووی بلی (سبحان الله عدما خلق سبحان الله ملء ما خلق سبحان الله عددا في الأرض سبحان الله عدد ملء ما في الأرض والسماء سبحان الله عدما احصى كتابه سبحان الله ملء ما احصى كتابه، سبحان الله عدد كل شيء، سبحان الله ملء كل شيء والحمد لله عدما خلق، والحمد لله ملء ما خلق والحمد لله عدما احصى كتابه والحمد لله ملء عما احصى كتابه والحمد لله عدد كل شيء والحمد لله ملء كل شيء) تەبەرانی بە دوو سەنەد هیناویەتی سەنەدیکیان حەسەنە و دەقەقە و هیناوە فەرمووی: (ئایا شتیکت پیی بلیم ئەگەر بیلیت پاشان شەو و پوژ خۆت ماندوو بکەیت نەگەیت بەو دە؟) و تە بە ئی، فەرمووی بلی الحمد لله، بە کورتی هیناویەتی و دە فەرمویت (وہک ئەوہش سبحان الله و وہک ئەوہ الله اکبر بکەیت).^۱

تەبەرانی بە سەنەدیکی دیکە هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (افلا ادلك على ما هو اكبر من ذكر الليل على النهار؟ تقول الحمد لله) (ئایا پێنموونیت بکەم بۆ شتی لە شەو و پوژ گەورەتر بی؟ بلی الحمد لله) بە کورتی دەیهینیت، لە گێرانی وەیکدا دە فەرمویت (بەوہش سبحان الله بکەیت) پاشان فەرمووی (فیریان ببەو دواي خۆت ئەوانە دواي خۆت فیربکە).^۲

۱ - حسن.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۹) دا واهاتوو.

۳ - له سەنەدە کەدا لەشی کوری ئەبو سەلیم هەیه کە مودەللەسە، وە (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۹۳) دەلیت.

تہہ رانی و بہ زار لہ ثہ بو دہردائہ وہ ہیناویانہ دلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) سہیری کردم لہ لیوہ کانم دہ جولاند، فہرموی (تہی ثہ بو دہردا تہو چیّ دلّیت؟) وتم یادی خوا دہکہم، فہرموی (تایا لہوہ باشرت فیرنہکہم لہ زیکری خوا شہو لہ گہل پوژو پوژ لہ گہل شہو؟) وتم بہ لیّ، فہرموی (سبحان اللہ عدما خلق سبحان اللہ عدد کل شیء سبحان اللہ ملء ما احصى كتابه والحمد لله عدما خلق والحمد لله ملء ما خلق والحمد لله ملء ما احصى كتابه) ۱، ۲.

تہحمد لہ تہنہ سہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) لہ بازنیہ کدا دانیشتبوم کہ سیّ ہات و سہلامی کرد لہ پیغہ مہر (ﷺ) و خہ لکہ کہ و وتی سہلام و رہمہ تی خواتان لیبتّ، پیغہ مہر (ﷺ) وہ لامی دایہ وہ (وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته) کہ کابرا دانیشت وتی سوپاسیکی زورو پاک و بیگہردو بہرہ کت تیدابوو بؤ خوی گہورہ وک چوّن پەرہردگارمان حہز دہکات سوپاس بکریّ و شیاویہ تی، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (چوّن وت؟) تہویش وتیہ وہ، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (والذي نفسي بيده لقد ابتدرها عشرة املك كلهم حريص على ان يكتبها فما دروا كيف يكتبونها حتى رفعوها الى ذي العزة فقال اكتبوها كما قال عبدي) (سویند بہوہی گیانمی بہدہستہ فریشتہ پیشرکییان بؤ دہکرد ہر کامیان سوور بوون لہ سہر تہوہی بینوسن نہیانزانی چوّن بینوسن تا بہرزیان کردہ وہ بؤ لای خوی خاوہن عزیزت، خواش فہرموی وک چوّن بہندہکہم فہرموی بینوسنہ وہ) ۳، ۴.

۱ - ضعیف.

۲ - ہہسہمی ج ۱۰، ص ۹۴ دلّیت لہ سہندہ کدا لہیش کوپی ثہ بو سہلیم ہہیہ کہ چیّ متمانہیہ بہلام شت تیگہل دہکات، تہبو ئیسرائیلی مہلائیش ہہیہ کہ فہرموودہی حہسہنہ کہ سہکانی دیکہیان صہحیح، تہواو. لہ پہراویژہکہی لہ ئین حہجہرہوہ ہاتوہ: زیاتر لاوازیہکیہ تی، ہندیکیان لہ گہل خراب لہ بہرکردن و شیواویدا بہ راستگو و ہسفی دہکن.

۳ - ضعیف.

۴ - مونزیری لہ (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۰۳) دا دلّیت: تہحمد گپراویہ تیہوہ کہ سہکانی چیّ متمانہن، نہسانی و ئین حبان لہ صہحیحہ کیدا ہیناویانہ بہلام تہوان دلّین (کما یحب ربنا ویرضی).

ته به رانی به سه نه دی چه سه ن، ده قه که هی نه وه، به یه ه قی و ئین نه بی دنیا له نه بو نه ییوبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: که سیك لای پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی (الحمد لله حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (من صاحب الکلمه) (کی خاوه نی نه و قسه بوو؟) کابرا بیده نگ بوو وایزانی شتیکی وتووه که پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ناخوش بووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (کی بوو؟ چونکه راستی وت) کابرا وتی من وتم نه ی پیغه مبه ری خوا هیوای خیرم پیی هیه، فه رمووی سویند به وه ی گیانمی به ده سته سیانزه فریشته م بینی ده سته پیخشه ریان ده کرد بو وشه که ت تا کامیان به رزی بکه نه وه بو لای خوی گه وره) (والذي نفسي بيده لقد رایت ثلاثة عشر ملکا یبتدرون کلمتک ایهم یرفعها الی الله تبارک وتعالی) ^۱.

(زیکره کانی دوا ی نویژه کان و کاتی خه وتن)

بوخاری و موسلیم ده قه که هی نه وه، له نه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویانه هه ژاره کوچه رکان هاتن بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان ده وله مه ندان پله به رزه کان و به خششی دانراویان برده وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (وما ذاک؟) (کوا (چون؟)) و تیان وه ک ئیمه نویژ ده که ن و پوژوو ده گرن و ده به خشن و ئیمه ناب به خشین و نازاد ده که ن و ئیمه نازاد ناکه یین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئایا شتیکتان فی ر بکه م که پیی بکه نه وه به وه ی پیشتان که وتووه و پییشی نه وانه ی دواتان بکه ون؟ که س له ئیوه خاوه ن فه زلتر نه بی مه گه ر وه ک ئیوه بکات؟) و تیان به لی نه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (له دوا ی هه موو نویژیک سی و سی جار سبحان الله الله اکبر الحمد لله) بکه ن، نه بو صالح ده لیت: کوچه ران گه رانه وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان براکانمان نه وانه ی سامانیان هیه بیستوو یانه چی ده که یین نه وانیش وا ده که ن،

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۲) دا واهاتووه.

پيغهمبر (ﷺ) فہرمووی (ئوہ فہزلی خوايہ دہيہ خشيت بہہر کہ سيک کہ بيہويت) سوممی دہليت ئہم فہرموودہم بؤ يہکیٰ لہ کہسو منالم گيڙايہوہ وتی: ليت تیک چوہ، بہلکو پئی فہرموويت: سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله سی و چوار جار الله اکبر بکہيت، دہليت: گہرامہوہ بؤ لای ئہبو صالح و ئوہم پئی وت، ئویش دہستی گرتو وتی: الله اکبر و سبحان الله و الحمد لله، الله اکبر و سبحان الله و الحمد لله تا بہ ہموويانہوہ سی و سی جار دہليت، ئہبو داود هيٺاويہتی و دہقہکھی ئاوايہ: ئہبو ہورہيرہ (ﷺ) وتی ئہبو زہر (ﷺ) وتی ئہی پيغهمبري خوا دہولہ مہندان پاداشتہ کانيان بردوونہ تہوہ، بہو واتايہ دہيہيت،^۱ لہ گيڙانہوہ کيدا هاتوہ پيغهمبر (ﷺ) فہرمووی (دواي ہموو نويڙيک سی و سی جار الله اکبر و سی و سی جار الحمد لله و سی و سی جار سبحان الله بکہيت و بہ لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير کوٽايی پئی بينيت لہ تاوانہ کانت دہبووريت ئہگہر تہنانت وک کہفی دہريا بن) ترمزی هيٺاويہتی و بہ حہسہنی داناوہ و نہسائی لہ فہرموودہی ئيبن عہباسہوہ بہو شيوہ هيٺاويانہو تيايدا دہليت فہرمووی (ئہگہر نويڙتان کرد سی و سی جار بلين سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر و لا اله الا الله چہند جاري)^۲

ئہحمہدو بہزارو تہبہرانی بہ چہند سہنہديٰ لہ ئوم دہردائوہ هيٺاويانہ دہليت: کہسی لای ئہبو دہردا دابہزي و ئہبو دہردا وتی دہمينيتہوہ تا پئی خوش

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - لہ (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۱۰) دا واهاتوہ، بوخاری لہ (التاريخ وتة يالسی) و ئيبن عہساكير لہ ئہبو زہرہوہ بہو شيوہ هيٺاويانہو دواي ئہوہ باسی بہخششہ کان (صدقات) دہکەن، وک لہ (کنز العمال ج ۳، ص ۳۱۵) دا هاتوہ دہليت: سہنہدہکھی حہسہنہ، بہزار لہ ئيبن عومہرہوہ (ﷺ) تہواو بہ دوورو دريڙي هيٺاويہتی وک لہ (المجمع ج ۱۰، ص ۱۰۱) دا هاتوہ.

کهین یان له سهر پییت تاشتیکت بدهمی؟ وتی به لکو له سهر پیم، وتی دهی من تویشوویهکت ددهمی نه گهر له وه باشرم بدیبایه پیم ده دایت، چووم بو لای پیغمبر (ﷺ) و وتم نهی پیغمبره ری خوا دهوله مەندان دنیاو قیامه تیان بردووه و نویژ ده کهین و نهوانیش نویژ ده کهن، پوژوو ده گرین و نهوانیش پوژوو ده گرن، ده به خشن و ئیمه نا به خشین، فهرمووی (ئایا شتیمت پی نیشان بدهم نه گهر تو کردت کهس پیشت نه کهوی که له پیشت تو بووه و نهوانه ی دواشت کهس پیست نه گاته وه مه گهر نه وهی وه که نه وه بکات که ده کهیت، له دوا ی هه موو نویژی سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر)^۱.

عه بدو ره زاق و ئین زه نه جو یه له قه تاده وه به موره سی هی ناویانه ده لیست: خه لکی له هه ژاره باوهر داره کان و تیان نهی پیغمبره ری خوا دهوله مەندان پاداشتیان برد ده به خشن و ئیمه نا به خشین، نه فه قه ده دن و ئیمه نا یده ی، فهرمووی (ارایتم لو ان مال الدنيا وضع بعض على بعض اكان بالغاً السماء) (ئایا پیستان وایه نه گهر سامانی دنیا له سهریه ک دابنری ئایا ده گاته ئاسمان؟) و تیان نا نهی پیغمبره ری خوا، فهرمووی (ئایا شتیکتان پی بلیم ریشه ی له زهوی و لقی له ئاسمان بیست؟ له دوا ی هه موو نویژی بلین: لا اله الا الله والله اکبر و سبحان الله و بحمده ده جار، نهوانه ریشه یان له زهوی و لقیان له ئاسمانه)^۲.

ئه حمده له عه لیه وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغمبره (ﷺ) کاتی فاته می دا به عه (ﷺ) له گه لیدا جلیکی (خمیه) ی نارد له گه ل سهرینیکی پیسته که ناوه که ی

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۰) ده لیست: یه کی له سه نه ده کانی ته به رانی که سه کانی سه حیح، عه بدو ره زاق هی ناویه تی وه که له (ج ۱، ص ۲۹۶) دا هاتووه و نه وه شی بو زیاده کردووه: وه که ئیمه جیهاد و نویژه نوسراوه کان ده کهن.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۷) دا واهاتووه.

لیف (گه لاو ٲروشی دار خورما) بوو له گهل دوو و جامی ناوو دوو شمه کی ناو (کونه دهبو لهو جوړانه)، ٲوژئی عه لی به فاتیمه ی وت به خوا هینده ماندووم سنگم هاواریه تی، خوا که نیزه کی داوه ته دهست باوکت، ٲروو داوای خزمه تکاری کی لیبکه، وتی به خوا منیش هینده هه ویرم شیلاوه دهسته کانم تو یکلایان هه لداوه، چوو بو لای ٲیغه مبه ر (ﷺ) نه ویش فهرمووی (کچه نازیزه کهم بو چی هاتوویت؟) فاتیمه ده لیت: شهرم کرد داوای لیبکه م، وتم هاتووم سه لامت لیبکه م، گه ٲرایه وهو عه لی وتی چیت کرد؟ وتی شهرم کرد داوای لیبکه م، ئینجا هه ردوو ٲیکه وه چوون بو لای ٲیغه مبه ر (ﷺ) عه لی وتی نه ی ٲیغه مبه ری خوا ته واو ماندوو بووم و سنگم سکا لایه تی، فاتیمه ش وتی هینده هه ویرم شیلا دهستم تو یکلای هه لدا، خوا که نیزه کی زوری خستووه ته بهر دهستت یه کی کمان بده ری تا خزمه تمان بکات، فهرمووی (به خوا ٲیتان نابه خشم و واز بیتم دارو دهسته ی صوفه له برسیتیدا سکیان ٲیچ بخوات هیچ شک نابه م ٲیتان ببه خشم به لام نه مانه ده فروشم و ٲاره کیان به سه ریاندا ده به خشمه وه) هه ردوو کیان گه ٲانه وه، ٲیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لایان، چوو بوونه ناو جیگه که یان، سهیری کرد سهریان داپوشیوه و قاچیان ده رکه وتووه، نه گهر قاچیان داپوشن سهریان ده رده که وی هه ردوو کیان ٲاٲه رین و هه ستانه وه، فهرمووی (مکانکما) (له شوینی خو تاندا بن) ٲاشان فهرمووی (نایا هه و التان ٲیبدم به چاکتر له وه ی داواتان لی کردم؟) وتیان به لی، فهرمووی (چه ند وشه یه ک جبریل فی ری کردم فهرمووی له دوا ی هه موو نویژی ده جار سبحان الله و ده جار الحمد لله و ده جار الله اکبر بکه ن، که چوونه نا جیگه که تان سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر بکه ن) عه لی (کرم الله وجهه) (خوا ٲرووی ٲیزدار بکات) وتی به خوا لهو کاته وه ی له ٲیغه مبه ر (ﷺ) بیستووه دهست بهر داریان

نه بووم، ئين كوا پيى وت: تهنانهت شهوى صفين؟ وتى ئهى خه لكى عيراق خوا له گه لتان بجهنگى تهنانهت شهوى صفين^۱.

حه ميدى و ئين ئه بى شهيبه و عه بدوره زاق و عه دهنى و ئين جهريرو حاكم و جگه له وانيش له عه تائى كوپى سائيبه وه له باوكى له عهليه وه به دوورو دريژى هيناويانه، نه سائى و ئين ماجة هه نديكى هيناوه وه كه له (كنز العمال ج ۸، ص ۶۶) دا هاتوو، ئه بو شهيبه له فهرموده ي عهليه وه هيناويه تى پيغه مبهري (ع) فهرمووى (ئايا ئاگادارتان بكه مه وه له شتى كه له خزمه تكارى بو تان باشر بى؟ له دواى هه مو نويزي سى و سى جار سبحان الله و سى و سى جار الحمد لله و سى و چوار جار الله اكبر بكه، نه گهر شهو چونه جيتى خه وتنتان ئه وه سه ده).^۲

ئه حمه د له فهرموده ي ئوم سه له وه (ع) هيناويه تى فاتيمه (ع) هات بو لاي پيغه مبهري (ع) و سكالاي نه بوونى خزمه تكارى كرد، وتى ئهى پيغه مبهري خوا له تاو هه وير شي لان تو يكله هه لدا، جارى هارين و جارى شي لان، پيغه مبهري (ع) پيى فهرموو (نه گهر خوا پوزى شتيكت بداتى بو ت دهنيري، من ئاگادارت ده كه مه وه له شتى له وه چاكت، نه گهر چوويته ناو جيگه كه ت سى و سى جار سبحان الله و سى و سى جار الحمد لله و سى و چوار جار الله اكبر بكه، ئه مه سه د دهكات، له خزمه تكار بو ت باشره وه نه گهر نويزي به يانيت كرد بلى لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله المد يحي ويميت بيده الخير وهو على كل شىء القدير ده جار دواى نويزي به يانى و ده جار دواى نويزي ئيواره بيللى، چونكه به هه ر يه كيكيان ده

^۱ - ضعيف.

^۲ - مونزيرى له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۱۲) دا ده ليت: ئه حمه د گيراويه تيه وه و ده قه كه هى ئه وه، بوخارى و موسليم و ئه بو داود و ترمزى هيناويانه و جى ناموزى له و ده قه دا ههيه، سه نه ده كه ي جهيده و گيره ره وه كانى جى متمانه و عه تائى كوپى سائيب جى متمانه يه و حه مادي كوپى سه له مه پيش شت تيكه لكردن لى بيستوه، ته واوئين سه عد (ج ۸، ص ۲۵) له عهليه وه به هه مان شيوه هيناويه تى.

^۳ - له (كنز العمال) دا هاتوه.

خیرت بۆ دهنوسری و ده تاوانت دهسپێتهوه، وه ههه کامیان وهه پرزگار کردنی مندالیککی (نهوهیهکی) ئیسماعیله رهوا نیه بۆ تاوانی ئهوه پرۆژه نوسرابی پیتی بگات مهگهه هاوهه دانان بیته، لا اله الا الله وحده لا شریک له، وه ئهوه پاسهوانته له نیوان ئهوه ماوهیهی بهیانی بیلی یلت شهو بیلیته، له ههموو شهیتان و ههموو خراپهیهه دهتپاریزیت) ^{۱، ۲}

بهزار له جابهوه (الله) هیئاویهتی پیغهمههر (الله) که نویژی بکردایه دهیغهرموو (لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيء القدير اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت ولا راد لما قضيت ولا ينفع ذا الجد منك الجد) ^{۳، ۴}

تهبههرانی له موغیرهوه (الله) به ههه مان شیوهی فرهمودهی جابه هیئاویهتی بهلام له گیرانهوهکهیدا هاتوه: له دواي ههموو نویژیک، ئهوهشی بۆ زیاد کردوه: (وهو حي لا يموت بيده الخير) ئهوهشی نههیئاوه (الله لا مانع) تا کووتایی ^۵

۱ - حسن.

۲ - (ههیهه می ج ۱۰، ص ۱۰۸) دهلیته ئهحهه دو تهبههرانی بهو شیوهه کورتهر لهو هیئاویانه، تهبههرانی وایههئاوه (هی تحرسک) (ئهوه و ته) دهتپاریزیت) له جیاتی (هو) سههه دی ههردووکیان ههسهه، تهواو

۳ - حسن.

۴ - (ههیهه می ج ۱۰، ص ۱۰۳) دهلیته سههه دهکیان ههسهه، بهزار له ئیین عههباسهوه به ههه مان شیوه هیئاویهتی بهلام له گیرانهوهکهیدا هاتوه: کاتی له نویژههکی دهبوویهوه ههروهه (بیده الخير) ی زیاد کردوهه باسی (یحي ويميت) ی نههیئاوه، ههروهه قسهی (ولا راد لما قضيت) ههیهه می دهلیته: بهزارو تهبههرانی به ههه مان شیوه هیئاویانه بهلام ئهههشی بۆ زیاد کردوهه (یحي ويميت) نههیئاوه (بیده) سههه دی ههردووکیان ههسهه

۵ - (ههیهه می ج ۱۰، ص ۱۰۳) دهلیته کهسهه کانی سههه دههکی سهههه، ههروهه له سههههیدا به کورتهی هاتوه.

(زیکره کانی به یانی و ئیواره)

ئەبو داود و نەسائی لە عەبدولحەمیدی مەولای بەنی هاشمەو هیناویانە دایکی کە خزمەتی کچانی پیغەمبەری خۆی دەکرد بۆی گیرایەو کچەکی پیغەمبەر (ﷺ) بۆی گیرایەو فیری کردو دەیفەرموو: (کاتی به یانی هەڵدەستیت بلی: سبحان الله وبحمده ولا قوة الا بالله ماشاء الله کان وما لم یثأ لم یکن اعلم ان الله على کل شیء قدير وان الله قد احاط بكل شیء علما، هەرکەس ئەوانە بلی کاتی به یانی هەڵدەستی دەپاریزێ تا ئیواره دەکاتەو، هەرکەس کاتی ئیواره بیانلی دەپاریزێ تا به یانی دەکاتەو).^۱

ئەبو داود لە ئەبو دەر دائەو هیناویەتی دەلیت: هەرکەس کاتی به یانی دەکاتەو کاتی ئیواره دەکاتەو بلی: حسبني الله لا اله الا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم، حەوت جار بیلێ خوا زامنی دەبی بۆئەوێ گرنگیەتی بە راستگویی بی یان درۆزنی.^۲

(زیکری خوا لە بازارەکان و شوینەکانی بیئاگاییدا)

تەبەرانێ لە ئەحمەدەو (ﷺ) هیناویەتی فەرمووی (احب العمل الى الله عز وجل سبعة الحديث وابعض الأعمال الى الله عز وجل التعريف) واتە (خۆشەویستترین کار لای خۆی گەورە سوبحانە للای قسەیه و بێزراوترین کارەکان لای خۆی گەورە لادانە) وتمان ئەو پیغەمبەری خوا سوبحانە للای قسە چیه؟ فەرمووی (خەلکی قسە دەکەن و کەسیش سوبحانە للا بکات) وتمان ئەو پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو لادان

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری لە (مختصر السنن) دەلیت: ئافەرەتیکی نادیار لە سەنەدەکیدە هەیه، هەرودە ئیبن سنی هیناویەتی، وەك له (تحفة الذاکرین ص ۶۶) دا هاتوو.

۳ - موضوع.

چيه؟ فهرمووى (خهلكى له خيڙدا بن دراوسى و هاوهل پرسياريان لى بكات، بلين ئيمه به شهرين)^۱.

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له ئەبو ئیدریسی خەولانیەوه هیئاویەتی دەلیت: موغاز (ﷺ) وتی تۆ له گەل خەلكى دادەنیشیت كه بیگومان دەنەونه قسه، ئەگەر بینیت بیناگابوون ئەو كات پوو بکەرە پەرەردگارت، ولید دەلیت: باسی کرد بۆ یەزیدی کوپی جابر، وتی بەلى، ئەبو تەلەحە حکیمی کوپی دینار بۆی گیرامەوه دیانوت: نیشانەى نزای وەرگیراو ئەو یە ئەگەر بینیت خەلك بیناگابوون لەو كاتەدا پوو بکەرە پەرەردگارت.^۲

ئین ئەبى دنیاو جگە لەویش له ئەبو قلابەوه هیئاویانە دەلیت: دوو كەس له بازار بە یەك گەشتن، یەكێکیان بەوى وت: وەرە با له بیناگایی خەلكدا داوی لیخۆشبوون لای خوا بکەین، وایکردوو یەکیان مرد، ئەوى دیکە له خەویدا بینى، وتی زانیم خوا ئیوارەى ئەو پۆژەى له بازار بە یەك گەشتین لیمان خۆشبوو.^۳

(زیکرەکانى ناو سەفەر)

ئەحمەدو تەبەرانی له ئەبو لاسى خوزاعیەوه هیئاویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لەسەر وشتریکى صەدەقە كە بەرەو حەج دەچوو سواری کردین، وتان ئەى پیغەمبەرى خوا بۆچی لەسەر ئەو وشترە سواریمان دەکەیت؟ فهرمووى (مامن بصیر الا فی ذرۆتە شیطان فاذکروا اسم الله عز وجل اذا ارکبتموها کما امرکم الله ثم

^۱ - ضعیف.

^۲ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۳) دا واهاتوو، (هەیسەمى ج ۱۰، ص ۸۱) دەلیت له سەنەدەكەدا فەزلى کوپی موختار هەیه كە لاوازه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۱) دا واهاتوو

امتنهوها لانفسکم، فانها تحمل باذن الله عز وجل^۱ واته (هەر وشتی له لووتکهیدا شهیتانی هیه، بویه کاتی سواری دهن وه په روهر دگارتان فه رمانی پیکردون ناوی خوا بینن، پاشان له خزمه تی خوتاندا به کاری بهینن، چونکه به مؤله تی خوی گه وره بار هه نده گری).^۲

له (الأصابة ج ۴، ص ۱۶۸) له ژياننامه ی ئه بو لاسدا هیناویه تی که له پیغمبره وه (ﷺ) گیراویه تیه وه سه باره ت به سوار بوونی وشتی صه ده ده که له حه جدا، بوخاری له صه حیه کهیدا به ته علیقی هیناویه تی، به غه وی و جگه له ویش له ئه بو سه هلی خوزاعیه وه (ﷺ) هیناویانه (پیغمبر (ﷺ) له سهر وشتی سواری کردین...).

ئه حمده له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغمبر (ﷺ) له سهر ولاخه که ی له گه ل خوی سواری کرد، کاتی له سهری وه ستا پیغمبر (ﷺ) سی الله اکبر و سی سبحان الله و یه لا اله الا الله ی کرد، پاشان له سهری پی پراکشاند، پیکه نی، پاشان پرووی تیکردو فه رمووی (مامن امری، یرکب دابته فیصنع کما صنعت الا اقبل الله عز وجل فضحك اليه کما ضحکت اليک) واته (ههرکه سی سواری ولاخه که ی بیئت و وه که نه وه بکات که من کردم خوی گه وره پرووی تیده کات و بوی پیده که نیئت وه که چون من بوت پیکه نیم).^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت ئه حمده و ته به رانی به چهند سه نه دی هیناویانه که سه کانی سه نه دیکیان صه حیحن جگه له موحه مده دی کوپی ئیسحاق که راشکاوی سه ماعی له یه کیکیاندا هیه، ته واو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت: له سه نه ده که دا ئه بو به کری کوپی ئه بو مه ریه م هیه که لاوازه.

ته به رانی له نه بو مه لیچی کورې ئوسامه له باوکیه وه هیځاویه تی ده لیت له دواي پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووم که وشتره که مان وه ستاو دا که وت، وتم شهیتان پړو بکات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (لا تقل تعس الشیطان، فانه یعظم حتی یصیر مثل البيت ویقول بقوتي ولكن قل بسم الله فانه یصیر مثل الذباب) واته (مه لی شهیتان پړو بکات، چونکه گه وره ده بی تا وهک مالی لی دیت و ده لیت به هیژو قوه تی خوم، به لام بللی بسم الله چونکه ده گوړیت و وهک میشی لیدیت)^۱.

ئه حمده به چه ند س نه دیک له نه بو ته میمه ی هجیمیه وه لهو که سه وه که له دواي پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووه هیځاویه تی ده لیت: من له سر گوی دریژي له پشتیه وه بووم، به هه مان شیوه ده یه نیئت، له گیرانه وه که یدا هاتووه ده لی (صرعته بقوتي، واذا قلت بسم الله تصاعرت الیه نفسه حتی یكون اصغر من ذباب) (به هیژي خوم په کم خست، نه گهر بلیت به ناوی خوا شهیتان خوی لا بچووک ده بیته وه تا نه وه ی له میش بچووکتر ده بی)^۲.

ئه حمده دو نه بو یه علا له نه نه سی کورې مالیکه وه هیځاویانه پیغه مبه ر (ﷺ) که ده چوویه سر به رزایی زه وییه که ده یه رموو (اللهم لك الشرف على كل شرف ولك الحمد على كل حال) واته (خوایه به سر هه موو شهره فو گه وره ییه کدا شهره فو گه وره یی بو تو یه، له هه موو باریکدا سوپاس بو تو یه)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۲) ده لیت که سه کانی صه حیحن جگه له مه حه ممه دی کورې حه مران که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - که سه کانی س نه ده که ی صه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - (هه یسه می) ده لیت: تیایدا زیاده ی نومه یری هه یه که متمانه ی به سر لاوازیدا زاله، که سه کانی دیکه ی س نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەنەسە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە شۈينى دادەبەزىن، سوبجانە للآمان دەکرد تا كۆلەكە مانكرده^۱.

تەبەرانى لە عەوفە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود (رضي الله عنه) كە لە مالى دەردەچو دەيوت بەناۋى خوا، پشتەم بەست بەخوا ھىچ ھىزو توانايەك نىە جگە لە خوا، موخەممەدى كۆرى كەعب دەلىت: ئەمە لە قورئاندا ھەيە (اركبوا فيها بسم الله) دەلىت: پشتەمان بە خوا بەست^۲.

(سەلەۋات دان لە سەر پىغەمبەر (ﷺ))

ئەحمەد ئىبن مۇنىع رەۋيانى و ھاكىم و بەيھەقى لە (شعب الإيمان) و سەئىدى كۆرى مەنسۇرو عەبدى كۆرى ھەمىد لە ئوبەى كۆرى كەعبە ھە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كەسى يەكى شەو دەچو ھەلدەسا و دەيفەرموو (ئەى خەلكىنە يادى خوا بكن، فەرموى يەكەم (راجفة) ھات و بە دوايدا فوى دووھم (رادفة) دىت، مەرگ بە ھەى تىيادايە ھات) و تە ئەى پىغەمبەرى خوا مەن زۆر سەلەۋات لە سەر دەدەم، ئايا چەندە لە سەلەۋاتم بۆ تۆ دابنىم؟ فەرموى (چەندە ويستت) و تە چوار يەك؟ فەرموى (چەندت ويست ئەگەر زىيادى بكەيت باشتەرە) و تە دەى دوو لە سى، فەرموى (چەندت ويست ئەگەر زىيادى بكەيت باشتەرە) و تە ھەموى بۆ تۆ

^۱ - صحيح.

^۲ - شوعبە دەلىت: سوبجانە للآ به زمان، سەنەدەكەى جەيدەو وەك (ھەيسەمى ج ۱، ص ۱۳۳) دەلىت: پىشتىش ھەندى چىرۆك لە باسى زىكرى جىھاددا ھاتوۋە.

^۳ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۲۹) دەلىت: تەبەرانى بە مەوقوفى ھىناۋىيەتى و سەنەدەكەى مۇنقەتتە، لە سەنەدەكەدا مەسعودى ھەيە كە شت تىكەل دەكات، تەۋاۋ.

داده نیم، فەرمووی (دهی نیازو ویستت زامن ده بی و له تاوانت ده بوردریّت) (اذا تكفى همك وتغفر لك ذنبك)^۱.

ئەبو یەعلا دەقەكە هی ئەوه و ئیبن ئەبی دنیا له عەبدو پرەحمانی کوپی عەوفەوه
هیناویانه دەلیت: پینج یان چوار له هاوه لآن پیغەمبەرمان بەجی ئەدەهیشت بەسەر
پیویستی شهوو پۆژیمان بەجیدەگەیاندا، من هاتم بۆ لای و ئەو دەرچوو بوو، چووم
بە شوینیدا، چوویە حەوشە یەکی خانەدانان، نوێژی کردو کپنووشی دوورو درێژی
برد، منیش گریام و وتم خوا گیانی دەرکرد، سەری بەرز کردەوه و بانگی کردم و
فەرمووی (چیتە؟) وتم ئەی پیغەمبەری خوا سوجدەکەت درێژ کردەوه و وتم خوا
گیانی پیغەمبەرەکە ی دەرکردو هەرگیز نایبینم، فەرمووی (سوجدە ی سوپاسم برد
بۆ پەروەردگارم که له ئوممەتدا بەخششی کردم، هەرکەس له ئوممەتدا
صەله واتیکم له سەربدات خوا ده چاکە ی بۆ دەنوسیّت و ده خراپە ی ئی دەسپێتەوه)^۲
حاکم و ئەحمەد له عەبدو پرەحمانهوه بهو واتایە هیناویانه و له گیرانهوه کەیاندا
هاتوو و تی فەرمووی (جبریل (علیه السلام) پیی فەرمووم: بزانه موژدەت پێدەدەم
خوا ی گەوره دەفەرمویت هەرکەس صەله واتیکت له سەربدات صەله واتی له سەر
دەدەم، هەرکەس سەلامت ئی بکات سەلامی لێدەکەم) له گیرانهوه یە کدا ئەوه ی زیاد
کردوو (بە ئی، هاتوو یە ک لای پەروەردگارمەوه (عزوجل) هات بۆ لام و فەرمووی
هەرکەس له ئوممەتەکەت صەله واتیکت له سەربدات خوا بهوه ده چاکە ی بۆ

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا هاتوو بۆ گیرانهوه کە ی ئیبن مونیعیش دەلیت حەسەنه،
ترمزی هیناویەتی و دەلیت حەسەنی صەحیحە، حاکم به صەحیحی داناوه وەک له (الترغیب
والترهیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتوو، تەبەرانی به سەنەدی حەسەن هیناویەتی، وەک له (الترغیب
والترهیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتوو، ئەبو نەعیم هیناویەتی له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا له ئیبن
حبانی کوپی مونقذوه به کوپتی و لابردنی کو تاییه کە ی هاتوو.

۳ - حسن لغیره.

دهنوسی و ده خراپه ی لی دهسپیتته وهو ده پله بهرزی دهکاته وهو به هه مان شیوه وه لآمی ده داته وه) ^۱، ^۲.

حاکم به صه حیچی داناوه، له که عبی کوپی عه جره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (مینبه ر ئاماده بکه ن) ئاماده مانکرد، که پله یه که چوویه سهر فهرمووی ئامین، که پله ی دووم چوویه سهر فهرمووی ئامین، که سییه م پله چوویه سهر فهرمووی ئامین، کاتی دابه زی وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه مپرو شتی کمان لی بیستیت که جاران نه مانده بیست، فهرمووی (ان جبریل عرض لی فقال بعد من ادرك رمضان فلم يغفرله قلت آمین، فلما رقيت الثانية قال بعد من ذكرت عنده فلم يصل عليك قلت آمین، فلما رقيت الثالثة قال بعد من ادرك ابوية الكبر عنده او احدهما فلم يدخله الجنة قلت آمین) واته (جبریل خوی نیشاندام و تی له ناو چی ئه وهی ده گات به رهمه زان و لیخو شبوونی بو نه بووی، وتم ئامین، که چوومه سهر پله کانی دووم و تی له ناو چی ئه وهی تو له لای باسبرکیت و سه له واتت له سهر نه دات وتم ئامین، که چوومه سهر سییه م و تی له ناو چی ئه وهی دایک و باوکی پیر ده که ون له لای یان یه کیکیان لای پیر ده که وی به لام نه ییبه نه به هه شت، وتم ئامین) ^۳، ^۴.

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - ئیین حبان له صه حیحه که یداو ته به رانی بهو شیوه هیناویانه، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۵۷) دا هاتوو، عه بدو ره زاق بهو شیوه هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶) دا هاتوو، فهرمووده که چه نندین ریگه و دهقی جیاوازی هیه.

^۳ - صحیح.

^۴ - ئیین حبان له صه حیحه که یدا له مالیکی کوپی حوهیره شه وهو به زارو ته به رانی له عه بدو لآی کوپی حارشی جوزئی زوبه یدی وهو ئیین خوزه یمه و ئیین حبان له ئه بو هوره یره وهو ته به رانی له ئیین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۶۶) دا هاتوو، ته به رانی ش فهرمووده که ی که عبی هیناوه و که سه کانی جی متمانه ن وه (هه یسه می) ده لیت، فهرمووده که ی مالیکی شی هیناوه و عیمرانی کوپی ئیینی تیدایه که ئیین حبان به جی متمانه و

ئيبن عاصم له ئەبو زەرەوہ هیناویەتی دەلیت: پۆژی دەرچووم و چووم بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (الا اخبرکم بأبخل الناس؟) واتە (ئایا هەواتان پێبەم بە پیسکە ترین کەس؟) وتمان بەئێ ئەو پیغەمبەری خوا، فەرمووی (ئەوێ لەلای باس بکړیم و سەلەواتم لەسەر ئەدات، ئەو پیسکەترینی خەلکە) (من ذكرت عنده فلم یصل علی فذلک أبخل الناس)^۱.

مالیک و ئیبن ئەبی شەیبە و موسلیم و چوارەکی دیک و ئیبن ماجە و عەبدورەزاق و عەبدی کۆری حەمید له ئەبو مەسعودەوہ هیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لامان و لەگەڵمان لە کۆری سەعدی کۆری عوبادەدا دانیشت، بەشیری کۆری سەعد کە ئەبو نەعمانی کۆری سەعد بوو پێی وت: خوا فەرمانی پێ کردین کە سەلەوات لەسەر بەدین، ئەو چۆن سەلەوات لەسەر بەدین ئەو پیغەمبەری خوا؟ پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی بێدەنگ بوو تا هیوامان دەخواست خۆزگە پرسیاری لێنەکردایە، پاشان فەرمووی (بَلِّغِ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّيْتَ عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ وَ عَلٰی بَارِكٍ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَكْتَ عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مُّجِيْدٌ، وَالسَّلَامُ سەلامیش وەك ئەوێ کە فێربوون)^۲.

ئیبن ماجە له ئیبن مەسعودەوہ بە مەوقوفی بە سەنەدی حەسەن هیناویەتی دەلیت: ئەگەر سەلەواتان دا لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) جوان سەلەوات بەدین چونکە نازانن لەوانە یە بخێتە پوو بۆی، پێیان وت دەو فێرمان بکە، وتی بَلِّغِ اللّٰهُمَّ اجعل صلوات ورحمتك على سيد المرسلين وامام المتقين وخاتم النبيين محمد

چەندی لەو پێگەوہ بە لاوازی دەزانن، ئیبن حبان هیناویەتی وەك (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۱۶۶) هیناویەتی.

۱ - صحیح لغيره.

۲ - له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۷۰) دا واهاتووہ.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۷) دا واهاتووہ.

عبدك ورسولك امام الخير وقائد الخير ورسول الرحمة، اللهم ابعثه مقاما محمودا يخطبه به الأولون والآخرون، اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى ابراهيم انك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد^١.

خه تیب و ئه سبه هانی له ئه بو به کری صدیقه وه هیناویانه ده لیت: سه له وات له سهر پیغه مبه (ﷺ) سهر وه ترین شته بو تاوانه کان زیاتر له کوژینه وهی ئاو بو ناگر، سه لام کردن له پیغه مبه (ﷺ) له گهردن ئازاد کردن گهره تره، خوشه ویستی پیغه مبه (ﷺ) له پرگار کردنی گیانه کان گهره تره، یان وتی له شمشیر وه شانندن له پیناو خوادا.^٢

ترمزی له عومهری کوپی خه تابه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدا وه ستاوه و هیچی لیبه رز نابیته وه تا سه له وات بدهین له سهر پیغه مبه ره که ت، ئین راهه ویه به سه نه دی سه حیج له عومه ره وه هیناویه تی ده لیت: بو ی باسکردم نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدایه، به و شیوه دهیه نییت، ره هاوی له عومه ره وه هیناویه تی ده لیت نزا هه مووی ناچیته ئاسمان تا سه له وات بدهین له سهر پیغه مبه (ﷺ) جا ئه گهر سه له وات هات نزا که به رز ده کریته وه.^٣

١ - ضعیف.

٢ - له (الترغیب والترهیب ج ٣، ص ١٦٥) دا واهاتوه، پیشتریش هینامان علی (ﷺ) چون ده رپرینه کانی فیرده کهین.

٣ - له (کنز العمال ج ١، ص ٣١٣) دا واهاتوه.

٤ - حسن.

٥ - دیله می و عهبد و لقادری ره هاوی له ئه ربه عیندا له عومه ره وه به مه رفوعی به شیوه ی ده قی ترمزی هیناویانه ده لیت: له عومه ره وه به مه وقوفی له قسه که یه وه وه رگی پراوه ته وه ئه مه ش له مه رفوع سه حیختره، زانای فه رموده ی عیراقی ده لیت: ئه مه ئه گهر مه وقوفی له سهر بییت ئه وا نمونه ی وا پیش راو بوچوونه که ناوتری، به لکو ئه وه شتیکی وه ستاوه بو یه حوکمی مه رفوعی

ته بهراني له (المعجم الأوسط) به مه وقوفى له عهليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهلييت: هه موو نزايله ڀاده گيريت تا سهله وات دهوات له سهر موحه ممه د (ﷺ)،^۱ بهيهه قى له عهليه وه هيناويه تي دهلييت: هه ركهس له پوڙي ههينيدا سه د جار سهله وات بدات له سهر پيغه مبه ر (ﷺ) له پوڙي دواييدا پووناكيه ك له پووخسايه تي كه خهك دهلييت: نه مه چي كردي.^۲

عه بدو پر ه زاق له نيين عه عباسه وه هيناويه تي دهلييت: شياو نيه سهله وات بدهيت جگه بو پيغه مبه ران.^۳

ته بهراني له نيين عه عباسه وه هيناويه تي دهلييت: نابي سهله وات بدرى له سهر كهس جگه له پيغه مبه ر (ﷺ).^۴

هيه وه كڙمه ليكي پيشه واياني فه رمووده و ئوصولى دهليين، له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۳) دا واهاتووه.

۱ - صحيح.

۲ - مونزيري له (الترغيب والترهيب) دا دهلييت: گير ره وه كاني جي متمانه ن وهنديكيان به مرفوعى ده زانن و مه وقوفه كهى دروستره، بهيهه قى له (شعب الايمان) و عوبه يدولاى عيشى له فه رمووده يه كداو عه بدولقادرى ره هاوى له ئه ربه عيندا هيناويانه، وهك له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) هاتووه.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) دا واهاتووه.

۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶).

۵ - (هيسه مى ج ۱۰، ص ۱۶۷) دهلييت ته بهراني به موقوفى هيناويه تي و كهسه كاني سه نه ده كهى صه حيحن، ته واو.

(داواى لىخۆشبوون)

ئەبو داودو تەرمەزى لە ئىبن عومەرەو ھىناوئەنە دەلىت: ئىمە لەھەك كۆردا سەد جار ئەو ھەمان بۆ پىغەمبەر (ﷺ) دەژمارد (رب اغفر لي وتب علي انك انت التواب الرحيم) واتە (خوایە لىم خۆشەو لىم ببورە، بە راستى تۆ لىخۆشبووى مېھربانى).^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلى ج ۱، ص ۲۷۶) لە حوزەیفەو (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: سکاڵام کرد لاى پىغەمبەر (ﷺ) لە زمان درىژىم، فەرمووى (این انت من استغفر) واتە (تۆ لەگەل داواى لىخۆشبووندا چۆنیت) من ھەموو پۆژى سەد جار لاى خوا داواى لىخۆشبوون دەکەم.^۲

لە گىرانەو ھەیکى دیکەى لاى ئەبو نەعیم ھىناوئەتە دەلىت ھاتم بۆ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و وتم ئەى پىغەمبەرەى خوا زمانم بەرامبەر مال و مائەم توندە دەترسم بمباتە ناو دۆزەخ، بە ھەمان شىو ھىناوئەتە.

ئىبن ئەبى دنیاو بەیھەقى و ئەسبەھانى لە ئەنەسى كۆرى مالیکەو ھىناوئەنە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە پىگەیدا بوو فەرمووى استغفروا الله) واتە (داواى لىخۆشبوون لاى خوا بکەن) (ئىمەش داواى لىخۆشبوونمان کرد، فەرمووى (اتموها سبعین مرة) واتە (بیکەن بە ھەفتا جار) ئىمەش وتمان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ما من عبد ولا أمة يستغفر الله في يوم سبعين مرة الا غفر الله له سبع مائة ذنب و قد خاب عبد أو أمة عمل في يوم وليلة أكثر من سبع مائة ذنب) واتە (ھەر بەندەھەك (نیرۆمى) لە پۆژىکدا ھەفتا جار داواى لىخۆشبوون لاى خوا بکات ئەو

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - ئىبن ئەبى شەیبە لە حوزەیفەو بە ھەمان شىو ھىناوئەتە وەك لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا ھاتووە.

خوا له كهوت سهد تاوانى خوښ دهبيت، مالويران و دهست شكاو دهبيت كهسى له پوژو شه ويكدا زياتر له كهوت سهد تاوان بكات) ^۱.

ئيبين ئه بى شه يبه و ئيبين مونيع به صه حيى دااناوه، له عهلى كوپرى په بيه وه هيناويه تى ده ليت: عهلى ﷺ له دواى خو يه وه سوارى كردم، پاشان بردى بؤ لاي (الحره) پاشان سهرى به ره و ئاسمان به رز كرده وه و تى خوايه له تاوانه كانم خوښ به، جگه له تو كهس له تاوانه كانم خوښ نابيت، پاشان لاي به لادا كرده وه و پي كه نى، وتم ئه ي ئه ميرى باوه رداران ئه مه چو ن داواى لي خو ش بوون لاي خوا ده كه ت و سه يرى منيش ده كه ت پي ده كه نى؟ و تى پيغه مبه ر ﷺ له دواى خو يه وه سوارى كردم و هينا مى بؤ لاي (الحره) پاشان سهرى به ره و ئاسمان به رز كرده وه و فهرمو وى (اللهم اغفر لي ذنوبي فانه لا يغفر الذنوب احد غيرك) پاشان لاي كرده وه به لاداو پي كه نى، وتم ئه ي پيغه مبه رى خوا ئه مه چيه داواى لي خو ش بوون له په روه ردا گارت ده كه ت و لا به لاي مندا ده كه ي ته وه و پي ده كه نيت؟ فهرمو وى (پي كه نيم بؤ پي كه نينى په روه ردا گارم له بهر سهر سوپمانى له به نده كه ي كه ده زانيت جگه له و كهس له تاوانه كان خوښ نابيت) واته (ضحكت لضحك ربي لعجبه لعبده انه يعلم انه لا يغفر الذنوب احد غيره) ^۲.

ئهو به علاو ئيبين عه ساكير له ئه بو هوره يره وه هينا و يانه ده ليت: دواى پيغه مبه ر ﷺ كه سم نه ديوه هينده ي ئه و زور بلى (استغفر الله واتوب اليه) ^۳.

^۱ - ضعيف.

^۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۳۱) دا هاتوه، ئيبين نه جار به هه مان شي وه هينا و يه تى وه كه له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا هاتوه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتوه.

^۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتوه.

حاکم له موحه ممه دى کوپرى عه بدوللاى کوپرى موحه ممه دى کوپرى جابرى
 کوپرى عه بدوللا له باوکى له باپيريه وه هیناويه تى ده لیت: که سیك هات بو لای
 پیغه مبه (ﷺ) و وتی: وای بو تاوانه کانم، وای بو تاوانه کانم، دوو یان سی جار
 وتی، پیغه مبه (ﷺ) پیى فهرموو (بلی) خوايه لیخوشبوونت له تاوانه کانم فراواترو
 په حمه ت له کردارم لام جی هیواتره) نه ویش وتی، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (عد)
 واته (بیلیروه) نه ویش وتیه وه، جاری سییه میش هه روا، پاشان پیغه مبه (ﷺ)
 فهرمووی (قم غفرالله لك) واته (هسته خوا لیت خوشبوو).^۱

نه حمه له الزهدو هناد له عومه ره وه (ﷺ) هیناویانه بیستی که سی دهیوت:
 استغفر الله واتوب اليه، نه ویش وتی مالویران! خوشکه که شی بلی (فاغفرلي وتب
 علي).^۲

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تى ده لیت عه لی (ﷺ) وتی: سهرم
 سوپده مینى له وهى به هیلک ده چیت و دربارز بوونیشی له گه لدايه، پیى وترا نه وه
 چیه؟ وتی داواى لیخوشبوون.^۳

ئین ئه بى شه یبه له نه بو دردائه وه هیناویه تى ده لیت: سهر به رزی بو نه وهی
 له لاپه رهیدا ماویه کی (به شیکی) داواى لیخوشبوون به دی ده کات.^۴
 ته به رانی به مه وقوفی له عه بدوللاى کوپرى مه سعووده وه (ﷺ) هیناویه تى
 ده لیت: هه رکه س سی جار بلی استغفرالله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب
 اليه، لیخوشبوونی بو هیه ته نانه ت نه گهر له کشان رابکات.^۵

۱ - ضعيف.

۲ - حاکم ده لیت: گپره وه کانى مه دینه بین و یککیان به جرج و ته عدیل نه ناسراوه، له (الترغیب
 والترهیب ج ۳، ص ۱۳۲) دا واهاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

حاکم (ج ۳، ص ۳۱۶) له عهبدوللای کورپی مه سعووده وه هیئاویه تی دهلیت: ئەگەر تاوانه کانم بزانن دوو کەس بە دوامدا نایەن و خۆل دێکن بەسەر سەرمدا، ھەز دێکەم بە عهبدوللای کورپی پشقل بانگ بکریم بەلام خوا لە تاوانی لە تاوانه کانم خوش بییت.^۲

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۸۳) له ئەبو ھورەیرە وه هیئاویه تی دهلیت: من ھەموو پوژنی دوانزە ھەزار جار داوای لیخو شبوون لای خوا دێکەم و دێگەریمەو بو لای، ئەمەش بە پینی ئاست و پلە ی ئایینم یان بە پینی ئایینی.^۳

حاکم بە مەوقوفی لە بەرائیەو هیئاویه تی کەسی پینی وت: ئەی ئەبو عەممارە (ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة) ئایا ئەو کەسە یە خوێ دەخاتە ناو دوژمن و دێگەنگی تا دێگورنی؟ وتی نا، ئەو کەسە یە کە تاوان دێکات، دهلیت خوا لەو تاوانه خوش نابیت.^۴

ئەوێ دەچیتە بازە ی زیکرەوێ

تەبەرانی بە سەنەدی ھەسەن لە ئەبو دەر دائەو (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لیبحثن الله اقواما يوم القيامة في وجوههم النور على منابر اللؤلؤ يغبطهم الناس ليسوا بأنبياء ولا شهداء) واتە (خوای گەرە لە پوژنی دوا ییدا دەستە یە ک زیندوو دێکاتەوێ پووناکی لە پووخساریاندا یە لەسەر مینبەری مروارین

۱- (ھەیسەمی ج ۱، ص ۲۱۰) دهلیت کەسەکانی جی متمانەن.

۲- حاکم بە صەحیحی داناو و زەھەبیش لەسەری کۆکە.

۳- لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۲۸۸) دا ھاتوو: بە پینی تاوانم.

۴- صحیح لغیرە.

۵- حاکم دهلیت لەسەر مەر جی بوخاری و موسلیم صەحیحە، لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۳۲) دا ھا توو.

خه لکی خۆزگه یان پی دهخوازن، پیغه مبه ران و شه هیدان نین) ده لیت ده شته کیه ک له سهر نه ژنوکانی که وتی وتی نهی پیغه مبه ری خوا بیانی با بیاناسین، فهرمووی (هم المتحابون فی الله من قبائل شتی و بلاد شتی یجتمعون علی ذکر الله یذکرونه) واته (ئه وانه ئه و که سانه له بهر خوا یه کیان خوش دهویت، له چهند هۆزیککی جیاو له ولاتی جیا جیا له سهر یادی خوا کۆده بنه وه و یادی خوا ده که ن).^۱

ههروه ها له عمری کوری عه به سه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) ده یه فهرموو (عن یمین الرحمن وکلتا یده یمین، رجال لیسوا بأنبیاء ولا شهداء یعشی بیاض وجوههم نظر الناظرین یغبطهم النبیون والشهداء بمقعدهم وقربهم من الله عزوجل) واته (له لای راستی خواوه، هه ردوو دهستی راستن، که سانی هه ن پیغه مبه ران و شه هیدان نین سپیایی دهم و چاویان دیدی پوانه ران راده کیشت پیغه مبه ران و شه هیدان خۆزگه دهخوازن به شوینیان و نزیکیان له خوی گه وه) وترا نهی پیغه مبه ری خوا ئه وانه کی؟ فهرمووی ئه وانه کۆمه لیککی که نار گرتوو له خۆزگه کانه له سهر یادی خوا کۆده بنه وه و جوانترین و پاکترین قسه وهرده گرن وه ک چون بخوری خورما پاکیه کانی وهرده گریت.^۲

ته به رانی له (المعجم الأوسط) له ئه نه سی کوری ماله سه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ لای هاوہ لانی و سهیری کرد قسه ده که ن، وتیان باسی باری سه رده می نه فامیمان ده کرد چون خوی گه وه رپنموونی کردین، جاران چهند له گومراییدا بووین، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (احسنتم واعجبه هکذا کونوا وهکذا فافعلوا) واته (چاکتان کردو جی سهر سوپرمانه، واین و ابکه ن).^۳

۱ - حسن لغیره.

۲ - ضعیف.

۳ - سه نه ده که ی موقاریب و بی گرفته، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۶) دا واهاتوو، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۷) بۆ فهرمووده که ی عه مری کوری عه به سه ده لیت: ته به رانی گیراویه تیه وه و که سه کانی جی متمانه ن، ته واه

۴ - حسن.

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: زۆر باسى عومەر بکەن چونکە عومەر کاتى باسى دەکەن باسى دادپەرورە دەکەن، کە باسى دادپەرورە کرا زىکرى خوا دەکرىت.^۲

ھەر ھەھا لە عائىشە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: کۆرە کانتان بە سەلەوات دان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) و باسى عومەرى کۆرى خەتتاب پرايىننە ھە.^۳

(شۆيىنە وارو راستى زىکرە کان)

بەزار لە ئىبن عەبباسە ھىناوئەتە دەلىت کە سىک وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ئەولياى خوا کىن؟ فەرمووى (الذين اذا رؤوا ذكر الله) (ئەوانەى ئەگەر بىنران يادى خوا بکرىت).^۴

حەسەنى کۆرى سەفيان و ئەبو نەعیم لە حەزەلەى نووسەرى ئوسىدە ھە کە لە نووسەرانى بەر دەستى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، ھىناوئەتە دەلىت: لە خزمەت پىغەمبەردا بووين، باسى بە ھەشت و دۆزەخى بۆ کردىن تا ئەوئەى بلىى بە چاو بىبينىن، ھەستام بۆ لاى مال و منال و کۆرم و پىکەنیم و وريام کردن، ئەو بارەم بىرکەوتە ھە کە تيايدا بووين، فەرموودە کە دىنىت ھە ک پىشتەر لە باسى باوەر بە بە ھەشت و دۆزەخدا ھىنامان، لە کۆتاييدا ھاتو ھە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (يا حنظلة لو كنتم عند اهليكم كما تكونوا عندي لصافحتكم الملائكة على فرشكم وفي

^۱ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۸۰) دەلىت: لە سەنە دەکەدا موبارەكى کۆرى فضالە ھەيە کە جى متمانەيە و چەندىکىش بە لاوازی دەزانن و کە سەکانى دیکەش سەحیح.

^۲ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۱) دا ھاواتو ھە.

^۳ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۴) دا ھاواتو ھە.

^۴ - صحیح.

^۵ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۷۸) دەلىت: بەزار لە عەلى کۆرى حەربى رازى مامۇستايە ھە ھىناوئەتە کە ناياسم کە سەکانى دیکەى جى متمانەن.

الطريق، يا حنظلة ساعة وساعة) (ئەى حەنزلە ئەگەر لاى مال و منالتان وەك ئەو بارە بن كە لاى منن فریشتەكان لەسەر راخەرو لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، ئەى حەنزلە ساتەو ساتە) ^۱ تەیاڵسى و ئەبو نەعیم هیئاویانە (ئەگەر وا بن كە لاى منن ئەوا فریشتە بە بالەكانیان سیبەرتان بۆ دەكەن).

ئیین نەجار لە ئەبو هورەیرە (رضی اللہ عنہ) هیئاویەتى دەلیت و تم ئەى پیغەمبەرى خوا ئیمە کاتى لاى توین دلمان نەرم و چاومان لە دنیا دوورو پوومان لە پوژى دواییه، فەرمووی (لو تكونون اذا ضربتم عندي كما تكونون عندي لزارتكم الملائكة ولصافحتكم في الطريق، ولو لم تذبوا الجاء الله بقوم يذنبون حتى تبلغ خطاياهم عنان السماء فيستغفرون الله فيغفر لهم ما كان منهم ولا يبالي) (ئەگەر لە لام چوون وەك ئەو بارە بن كە لاى منن فریشتەكان سەردانتان دەكەن و لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، وە ئەگەر تاوان نەكەن خوا خەلكى دینى تاوان دەكەن تا تاوانەكانیان دەگاتە كەشكەشەى ئاسمان، ئەو كات داواى لیخو شبوون لە خوا دەكەن و خواش لە تاوانەكانیان خو ش دەبیى با كیشى نیه) ^۲.

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۰۹) لە عروەى كوپى زوبەیرەو هیئاویەتى دەلیت: داواى كچەكەى عەبدوللای كوپى عومەرم كردو ئەو كات لە تەوافدا بووین، بێدەنگ بوو وەلامى نەدامەو، و تم ئەگەر پازى بوایە وەلامى دەدامەو، بە خوا هەرگیز وشەیه كیشى دووبارە ناكەمەو، قەدەرى وا بوو پیش من هاتە مەدینه، پاشان من هاتم و چوومه مزگەوتى پیغەمبەر (ﷺ) و مافى خویم داو هاتم بۆ لاى و ئەویش بەخیر هاتنى كردم و وتى كەى هاتیتەو؟ و تم ئیستا هاتوومه تەو، وتى ئایا تۆ باسى سەودەى كچی عەبدوللأت لاكردم كاتى لە تەوافدا بووین و لەبەر.

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۱۰۱) دا واهاتوو.

ئه حمه دو جه عفری کوپی فریابی له عوقبهی کوپی عامروه هیناویانه پیغه مبه (ع) به که سیکی فرموو که پیی دهوترا (ذوالبجادی) (انه اواده) ئه مهش له بهر ئه وهی زور یادی خوی ده کرد به قورئان خویندن و نزا کردن و دهنگیشی بهرز ده کرده وه، ته واو.^۱

ژماردنی زیگرو بنه رتهی ته سبیح

ترمذی و حاکم له صفیه وه (ع) هیناویانه پیغه مبه (ع) چوو بو لای و له بهر دهستی دا چوار هزار دهک هه بوو که ته سبیحاتی پیده کردن، فرمووی (الا اعلمک بأکثر مما سبعت به؟) (ئایا فیتر بکه به شتی که زیاتر بی له وهی ته سبیحاتی پیده کهیت؟) وتی به لی فیرم بکه، فرمووی (سبحان الله به هیندهی دروستکراوه کانی) حاکم ده لیت فرمووی (بلی سبحان الله به ژماره ی هه رچی شتی که دروستی کردوه).^۲

به غه وی له ئه بو صه فیه ی مه ولای پیغه مبه وه (ع) هیناویانه قاپیکی پیسته ی بو داده نرا..... ده هینرا که چه وی تیدا بوو تا نیوه ی پوژ به وانه ته سبیحاتی ده کرد پاشان هه لده گیران. کاتی نویژی یه که می ده کرد سبحان الله ی ده کرد تا ئیواره ده هات.^۳

پێگهی که شیرێ کوپی عه بدولای کوپی عه مری کوپی عه وف له باوکی له باپیری وه بهر شیوه هیناویانه تی.

۱ - حسن.

۲ - منکر.

۳ - ترمذی ده لیت فرمووده یه کی غه ربه و له فرمووده ی صه فیه وه ناینا سین جگه له م پروه وه له فرمووده ی هاشمی کوپی سعیدی کووفی، سه نه ده که شی ناسراو نیه، له (الترغیب والترهیب، ج ۳، ص ۹۹) دا هاتوه، پیشتتر له کوکرده وهی زیکره کاندای شتی کمان لی هیناوه.

۴ - له (البداية والنهاية ج ۵، ص ۳۲۲) دا وا هاتوه.

به غهوى له يونسى كورې عوبه يد له دايكيه وه هيناويه تى ده لى: نه بو صه فيه يه كى له كوچه رانم بينى به دهنك ته سبيحاتى ده كرد.^۱

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۸۳) له نه بو هوره يره وه هيناويه تى ده زويه كى هه بو كه دوو هزار دانه ي پيوه بو، نه ده خوت تا به وانه ته سبيحاتى ده كرد. نه بو داود (ج ۳، ص ۵۵) له نه بو نه زره وه هيناويه تى ده لى: گه وره يه كى ته فاوه پيى وتم: ميوانى نه بو هوره يره بووم له مه دينه كه س له هاوېلانى پيغه مبه رم نه دى هينده ي نه و ميوانخواو رووپيډه ربى، من پوژى لاي بووم و نه ويش له سه ر پاخه رى بوو كي سى كى به ردو چه وى پيوو-يان دهنك- له خواريه وه كه نيزه كي كى ره شى بوو، ته سبيحاتى پيډه كردن تا چى له كيسه كه دا هه بوو ته واو بوو داي به كه نيزه كه كه، نه ويش كوى كردنه وه و كردنيه وه ناو كيسه كه و هيناويه وه بو نه بو هوره يره-^{۲، ۳}

ئين سه عدج ۳، ص ۱۴۳ له كه كيمى كورې ده يله ميه وه هيناويه تى يه عد به چه و ته سبيحاتى ده كرد.

نه ده بو ناكارى زيكرو چه ند باره ي چاكه كان

ئين جهرير له ئين عومره وه هيناويه تى ده لى: گه ر ويستت يادى خوا نه كه يت مه گه ر به پاكي نه بىت، نه وا وابكه.^۴

نه حمه د له نه بو عوسمانى نه هديه وه هيناويه تى ده لى له نه بو هوره يره م بيست ده يوت: بيستم خواى گه وره به يه ك چاكه هه زار هه زار (مليونيك) چاكه

^۱ - بوخارى هيناويه تى - واته له صه حيحا نا - له (الأصابة ج ۴، ص ۱۰۹) يشدا هاتووه، ئين سه عديش (ج ۷، ص ۶۰) هيناويه تى

^۲ - ضعيف.

^۳ - به دورو دريژى فهرمووده كه ديئيت.

^۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۹) دا واهاتووه.

دهبه خشی به بنده که ی، نه بو هورهیرهش وتی نه خیر له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیفرموو خوای گه وره هزار هزار چاکه ی پیده به خشیت، پاشان نه وهم ئایه ته ی خوینده وه ﴿يُضَاعِفُهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ نه ویش وتی نه گهر خوای گه وره ده فهرمویت پاداشتیکی گه وره ده ی کی هیهه پیژده که ی دیاری بکات، له گیرانه وهیه کیشدا ده لیت هاتم بو لای نه بو هورهیره و وتم بیستم تو ده لیت: چاکه به هزار هزار چاکه پاداشتی ده بیت، وتی بو سهرت له وه سوپ ده مینی؟ به خوا له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیفرموو- به و شیوه هیئاویه تی-^۲.

^۱ - صحیح لغیره.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۴۵) ده لیت نه حمده به دوو سه نه دو به زاریش به هه مان شیوه هیئاویانه، یه کی له سه نه ده کانی نه حمده جه ییده، ته واو.

(179

شیوه و ئادابی نزا

ئیین ئەبی شەیبە لە موعازی کوپی جەبەلەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) دای بە لای کابرایە کدا کە دەیوت خوایە مە داوای خۆراگریت لێدەکەم، پیغمبەر (ﷺ) فرمووی (سألت الله البلاء فسأله المعافاة) (داوای بە لای خوار کرد دەی داوای دەربازبوونی (بکە) دای بە لای کە سیکدا دەیوت خوایە مە داوای هەموو بەخششت لێدەکەم، پیغمبەر (ﷺ) فرمووی (ئەی ئادەمیزاد ئایا دەزانیت تەواوی بەخشش چین) وتی ئەی پیغمبەری خوا بە هیوای خێر ئەو دوایەم کرد، فرمووی (فإن من تمام النعمة دخول الجنة والفوز من النار) (دە تەواوی بەخشش چوونە بەهشت و بردنەوێه - پزگار بوون - لە دۆزەخ) دای بە لای کە سیکدا دەیوت ئەی خاوەن پێزو شکۆ، فرمووی (لقد استجيب لك فسال) (بەراستی وەلامت درایەو دەی داواکە) ^{۱، ۲}

ئیین ئەبی شەیبە لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) چوو بۆ لای کابرایە ک دەیوت خوایە داوای خۆراگریت لێدەکەم، ئەمەش لە تاو ماندوو بوونی، پیغمبەر (ﷺ) پێی فرموو (هل كنت تدعو الله بشئ) (ئایا داوای هێچت لە خوا دەکرد) وتی مە دەموت خوایە هەر سزایەکی پۆژی دوایم هەیه پێشی خە بۆ دنیام، پیغمبەر (ﷺ) پێی فرموو (الا قلت اللهم اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار) (بۆ ئەت و ت خوایە لە دنیا دا چاکە و لە پۆژی دواییشدا چاکە مان بۆ بێنە و لە سزای دۆزەخ بمان پارێزە) لای خوا نزی بو کرد خواش شیقای دا ^{۳، ۴}

۱ - ضعیف.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۲) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰) دا واهاتوو ئیین نەجاریش بەو شیوه لێوێ هیناوه وەک لە کنز العمال دا هاتوو.

ٺهيو نه عيم له به شيري ڪوري خه صاصيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ)
 فهرمووي (احمد لله الذي جاء من ربيع القشع حتى اسلمت على يدي رسول
 الله) (سوپاسي ٺهيو خوايه دهڪم كهله ربيع قهشع مي هيٺا تا له سهر دوو دهستي
 پيڻه مبهري (ﷺ) موسولمان بوو) وتم ٺهي پيڻه مبهري خوا لاي خوا نزام بوٻكه پيش
 تو بممريٽ، فهرمووي (لست ادعوا بهذا لاحد) (نزاي ٺهوهم بو ڪهس نه ڪردووه).^۱

ٺيبن ٺهبي شهيبه و ٺهحمه دو ٺهيو داود و نه سائي و جگه له وانيش له ٺهبي
 ڪوري ڪه عبه وه (ﷺ) هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) ٺهگر نزاي بو ڪه سي
 بگردايه له خويوه دهستي پيڻه ڪرد، پوڙي باسي موسا (عليه السلام) ي ڪرد
 فهرمووي (رهحمه تي خوا له ٺيمه و له موسا ٺهگر خوي رابگرتايه هاوہ له ڪهي زور
 سهرسورهيٺهري ٺي دهدي، به لام فهرمووي (ان سالتك عن شي بعدها فلا تصاحبني
 قد بلغت من لدني عذرا) دريڙهي پيڻه ٺهوه،^۲ ترمزي بهو شيوه هيٺاويه تي و ٺهوي
 باس نه ڪردووه: پوڙي باسي موساي ڪرد، تا ڪوتاي فهرمووده ڪه.^۳

ته به راني به سه نه دي ڪه سهن له ٺهيو ٺهيو به وه دهقه هيٺاويه تي ڪاتي نزاي
 ده ڪرد له خويوه دهستي پيڻه ڪرد.^۴

ٺيبن ٺهبي شهيبه له شه عبيه وه هيٺاويه تي دهليٽ عايشه به ٺيبن ٺهبي
 سائيبي دادوهري مه ڪهي وت: له نزادا له سهر وا خوت بگره، چونڪه من له گهل
 پيڻه مبهري خوا (ﷺ) وهاوہ لاني بووم و ٺهوان و ايان نه ده ڪرد.^۵

۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۴۷) دا واهاتووه.

۲ - صحيح.

۳ - ههروهه دهليٽ فهرمووده ڪه ڪه سهني غريبي صهحيه. له (كنز العمال ج ۱، ص ۹۰) دا
 هاتووه.

۴ - صحيح.

۵ - وهك له (المجمع ج ۱۰، ص ۱۵۲) دا واهاتووه.

۶ - صحيح.

۷ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۵۲) دا واهاتووه.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بو عوبه یه له عومه ره وه هیئاویانه له که سیکی بیست له دهست فیتنه په نای ده گرت به خوا، عومه و تی: خواجه من په نا ده گرم به تو له دهق و ته کانی، ئایا داوا له خواده کهیت مال و منال و سامانت نه داتی، یان و تی مال و کوپرت نه داتی، له ده قیکدا و تی: ئایا چه ز ده کهیت خوا سامان و کوپرت پی نه به خشی؟ کامتان په نای گرت له فیتنه با په نا له سهر شوینه واره کانی بگریت^۱.

ته به رانی له مو حاریبی کوپی دنار له مامیه وه هیئاویه تی ده لیت: من ده مدا به لای عه بدوللای کوپی مه سعوددا - له به ره به یاندا - بیستم ده یوت: خواجه بانگت کردم هاتم و فرمانت پی کردم گوپرایه ل بووم، ئه مه به ره به یانه دهی لیم خوش به، پیی گه ییشتم و وتم: چه ند وشه یه کم بیست ئه م به یانیه ده توتن، وتم چی وتووه، ئه ویش و تی یه عقوب کوپه کانی دواخست بو ده مه و به یان^۲.

دهست بهرز کردنه وه له نزا داو هیئانیان به ده مو چاودا

حاکم له عومه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که نزا ی ده کرد دهسته کانی بهرز ده کرده وه، کاتی لیده بوویه وه ده یه ئنا به سهر ده مو چاویدا، ههروه ها حاکم و ترمزی - به سه حیحی زانیوه - له عومه ره وه هیئاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که له نزا دا دهستی بهرز ده کرده وه داینه ده نان تا ده یه ئنان به ده مو چاویدا. عه بدولغهنی له غضاح الاشکال له عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت:

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹.

^۳ - ضعیف.

^۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۵) ده لیت: له سه ته ده که دا عه بدو په رحمانی کوپی ئیسه قاقی کووفی هه یه که لاوازه.

پیغه مبهرم (ﷺ) لای بهرده زهیته کان بینی بهناو له پی دهسته کانی نزای دهکرد، که لیټوویه وه هیټانی به دهم وچا ویدا.^۱

ئه حمده له عائیشه وه (ﷺ) هیټاویه تی ده لیټ: پیغه مبهرم (ﷺ) دهسته کانی بهرز ده کرده وه و نزای دهکرد تا من له بهرز کرده وه یان داده مام.^۲

بوخاری له الأدب المفرد ص ۹۰ له عائیشه وه (ﷺ) هیټاویه تی پیغه مبهرم (ﷺ) بینی نزای دهکردو دهسته کانی بهرز کردبوویه وه و دهیغه رموو (من مروّقم دهی سزام مه ده، هه رکه سی له باوه پدارانم قسه پی وتبی یان ئازاردابی دهی له سه ری سزام مه ده).^۳

عه بدوره زاق له عروه وه هیټاویه تی پیغه مبهرم (ﷺ) دای به لای هندی دهشته کیدا که موسولمان ببون و ئه حزابیش هاتبوو بۆ ولاتیان، دهسته کانی بهرز کرده وه و نزای بۆ دهکردن و دهسته کانی بهره و پوو خساری کردبوونه وه، دهشته کیه ک پیی وت به دایک و باو کمه وه به قوریانت بم ئه ی پیغه مبهری خوا دهسته کانت دریز بکه ره وه، ئه ویش دهسته کانی بهره و پوو دریز کرده وه و بهره و ئاسمان بهرزی نه کرده وه.^۴

^۱ - ضعیف.

^۲ - له کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹ دا واهاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۶۸ ده لیټ ئه حمده به سی سهند هیټاویه تی و که سه کانیان سه حیجن، ته و او. عه بدوره زاق به هه مان شیوه لیوه هیټاوه و ئه وه شی زیاده کردوه فهرمووی (خوایه من مروّقم، دهی سزام مه ده به قسه وتنی که سیك قسه م پی وتبی یان ئازاری دابی) له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱ دا واهاتوه.

^۵ - صحیح.

^۶ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱.

قبيله بوو و دهسته کانی بهره و ئاسمان بهرز کردبویه وه و نژای دهکرد و هاواری دهکرد و نژای کرد و خه لکی له گه لیدا نژایان دهکرد، پاشان دهستی عه بباسی کرد و وتی خواجه ئیمه به مامی پیغه مبه ره که ت سکا لآت لا ده کهین، عه بباس ماویه کی زۆر له پالیدا وه ستابوو، عه بباسیش نژای دهکرد و چاوه کانی فرمیسکیان ده پرشت. ئین سهد ج ۲، ص ۲۹۴ له ئه بو سه عیدی مه ولای ئه بو ئوسهیده وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوری خه تتاب (ﷺ) شه و دوی عیشا به مزگه وتدا ده گه پراو هه رکه سی بدیبا یه ده ریده کرد مه گه ر که سی نو یژی بکرایه، دای به لای دهسته یه کی هاوه لانی پیغه مبه ردا (ﷺ) که له نیویاندا ئوبه ی کوری که عب هه بوو، وتی ئه وانه کین؟ ئوبه ی وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران دهسته یه کی که سانی تۆن، وتی بوچی دوی نو یژ ماونه ته وه؟ وتی دانیش توین یادی خوا ده کهین، ئه ویش له گه لیان دانیش ت، پاشان به نزیک کی لای خوی وت: بگره، ده لیت نژای کرد و یه که یه که داوای لیکردن نزا بکه ن تا گه یشته سه ره ی من، من له پالیدا بووم وتی بگره، ئاماده بووم نزا کردنه که م ته زوویه کی توش کردم تا ئه وه ی ههستی به و باره م کرد، وتی: ئه گه ر بلیت خواجه لیمان خوش به، خواجه ره حمان پیبکه به سه، ده لیت: پاشان عومهر نژای کرد و که س له و خه لکه به هینده ی ئه و گریان و فرمیسکی زۆر نه بوو، پاشان وتی خه لکینه ده ی ئیستا بلاوه ی لیبکه ن.

ته به رانی له ئه بو هورهیره له حه بیبی کوری مه سه له مه ی فه هریه وه - که وه لامدراوه بوو - هیناویه تی ئه میری سوپییه که بوو، پئی بری کاتی گه یشته دوژمن به خه لکی وت: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست ده یفه رموو هه ر دهسته یه که کو یبنه وه و هه ندی نزا بکه ن و ئه وانی دیکه ش هه موویان ئامین بکه ن خوا وه لامیان ده داته وه، پاشان سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد و وتی: خواجه خو ینمان بپاریزه و

پاداشتی شهیدانمان پی^۱ ببهخشه، لهو باره دا بوون که هنباتی نه میری دوژمنه کان دابه زی هاته لای حهیب^۲.

پیشتر له باسی هیوای شهیدی و نزا بوکردنیدا له معقه لی کوپی یه ساره وه هینامان که فهرموده که ی به دوورو دریشی هینا بوو، تیایدا قسه که ی نوعمانی کوپی موقرین ههیه که وتی: من داوایه که له خوا ده که م و داوام له هه رکامانه نامینی بو بکات، خواجه نه مرو شهیدی به سه رکه وتنی موسولمانانه وه ببهخشه به نوعمان و فتهح ببهخشه به موسولمانان^۳.

ئه حمه دو ته به رانی له عوقبه ی کوپی عامره وه هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) به که سیکی فهرموو ﴿انه او﴾ که به (ذی الجادین) ناسرابوو، له بهر نه وه ی زور به قورئان یادی خوی ده کرد، له نزایشدا دهنگی بهرز ده کرده وه^۴.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۷۰ ده لیت ته به رانی هیناویه تی و ده لیت هنبات به پومی واته به پررسی سوپا، که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، جگه له ئین لهیعه که فهرموده ی سه سه نه، ته واو.

۳ - ته به ری هیناویه تی و ته به رانی وا هیناویه تی، که سه کانی سه نه ده که شی سه حیحن، له گپرا نه وه یه کدا نه وه ی زیاد کردوه خه لکه که نامینیان کرد. وه که له المجمع ج ۶، ۲۱۶ دا هاتوه، حاکم ج ۳، ۲۹۴ له فهرموده یه کی دورودریشدا بهو شیوه هیناویه تی.

۴ - هه یسه می (ج ۹، ص ۳۶۹) ده لیت سه نه دی هه ردوکیان سه سه نه، ئین جه ریریش به هه مان شیوه له عوقبه وه هیناویه تی، وه که له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۲، ص ۳۹۵) دا واهاتوه.

داوای نزا له پیاو چاکان

ئەبو داود و ترمذی له عومەر وە (ﷺ) هیناویانە دەلیت: بۆ عەمرە مۆلەتم له پیغەمبەر (ﷺ) وەرگرت و ئەویش مۆلەتی دام و فەرمووی (لاتنسایا اخی من دعائک) (برا گیان له نزاتدا له بیرمان مەکه) عومەر وتی: وشەیهک بوو بە هەموو دنیا مە دەگۆڕیەوه.^۱

ئێبێن ئەبی شەیبە له ئەبو ئومامەیی باهلیهوه هیناویهتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەرچوو ئیمەش تامەرزۆ بوین نزامان بۆ بکات، پیی وتین و فەرمووی (خوایه لیمان خوشبەو رەحمان پی بکە و لیمان رازی بەو لیمان قبول بکە و بمانبەرە ناو بەهەشت و له دۆزەخ رزگارمان بکە و هەموو بارمان چاک بکە) ئیمەش حەزمان دەرکرد زیاتر نزامان بۆ بکات، فەرمووی (جمعت لکم الامر) (هەمووم بۆ کوکردنەوه).^۲

ئێبێن ئەبی دنیا له تەلحەیی کوپی عەبدوللاوه (ﷺ) هیناویهتی دەلیت: پۆژی کەسی چوو جله کانی لا برد و له زەوی رەقەلال و گەرمدا دەرئایهوه و بەخۆی دەوت: ئاگری دۆزەخ بچەرە، بەردی شەو بیکاری پۆژ، لەو بارەدا بوو کە پیغەمبەر (ﷺ) له سیبەری دەرختیکدا بوو بیینی، هات بۆ لای، کابرا وتی دەرۆم بەسەرمدا زال بوو، پیغەمبەر (ﷺ) پیی فەرموو (بزانە دەرگا کانی ئاسمانت بۆ کراونەتەوه، خوا لای فریشتەکان بە تۆوه دەرنازی) ﴿اما لقد فتحت لك ابواب السماء ولقد بأهى بك الملائكة﴾ پاشان بە هاوہ لانی فەرموو ﴿تزدوا من اخیکم﴾ (داوا له براکەتان بکەن) کەس هەبوو دەیوت ئەی فلان نزام بۆ بکە، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ﴿عمهم﴾ (نزا بۆ

۱ - ضعیف.

۲ - ئێبێن سەعد ج ۳، ص ۲۷۳ له عومەر وە بەو واتایە هیناویهتی.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱ دا واهاتوو.

له ئه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: براكانت له به سره وه هاتوون و نه مړو له زاویه ن تا تو لای خوا نزیان بو بکهیت، ده لیت: پیی و ترا: خواجه لیمان خوشبه و په حمان پی بکه و له دنیا و پوژنی دوايشدا چاکه بینه پیمان و له سزای دوزهخ بمان پاریزه، داوای زیاتریان لیکرد، ئه ویش ههروای وت، وتی: به سه خیری دنیا و پوژنی دوايتان بو بیت.

نزا بو ئه وهی سه رکه ش ده بی

ئین ئه بی حاتم له یه زیدی کوپی ئه صممه وه هیئاویه تی ده لیت: که سیکی خه لکی شام خراپه یه کی هه بوو، ده هات بو لای عومهری کوپی خه تتاب، عومهر به دوايدا گه پراو وتی فلانی کوپی فلان چی کرد ؟ وتیان ئه ی ئه میری باوه پداران له سه ر ئه و خواردنه وه یه به رده وامه، عومهر نوسه ره که ی بانگ کرد وتی بنوسه له عومهری کوپی خه تتابه وه بو فلانی کوپی فلان، سه لامت لیبت، من سوپاسی ئه و خواجه ت له سه ر ده که م که هیچ په رستراوی نیه جگه له و لیخوش بووی تاوانه کان و وه رگری ته و به کان و سزا تونده و هیچ په رستراوی نیه جگه له و بو لای ئه و ده گه پړینه وه. پاشان به هاوه لانی وت: نزا بو برا که تان بکه ن تا خوا دلی قبول بکات و لیی خوش بیت، که نامه که ی عومهر گه یشته ده ست کابرا خویندیه وه و دووباره ی کرده وه و ده یوت: لیخوش بووی تاوانه کان و ته و به وه رگرو سزا توند، به راستی منی له سزای خوا بیدار کرده ته وه و به لینی پیداووم خوا لیم خوش بیت. ئه بوو نه عیم له فهرمووده ی جفه ری کوپی برقانه وه هیئاویه تی و ئه وه شی زیاد کرده وه به رده وام ده یوته وه و دواتر گریا تا به چاکی ده ست به رداری بوو، که عومهر ههوالی بیسته وه وتی: ئه گه ر براهه کتان بینی زه لیلیه کتان هیه و بکه ن و راستی بکه نه وه و پیشی راست بکه نه وه و داوا له خوا بکه ن لیی خوش بیت و مه بنه هاریکاری شه ی تان له دژی.

١ - له ته فسیری ئین که سیر ج ٤، ص ٧٠ و هاتووه.

ئه و شتانه ی له سه ره تای نزا دا ده وتريت

ئه بو داود و ترمزی - به حه سه نی داناوه - وئین ماچ و ئین حه بان له سه حیه که ی له بورهیره وه هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) له که سیکی بیست دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی شایه تی ددهم تو خوایت و هیچ په رستراوی نیه جگه له تو ی ته نه ی بی هاوه ل که مندالی نه بووه و له کهس نه بووه و کهس هاوشانی نیه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی به راستی به و ناوه گه وه له خوا پارایت وه که نه گهر به وه داوا بکریت خوا ده به خشیت و نه گهر نزا ی پی بکریت گیرا ده بیت^۱.

ترمزی - به حه سه نی داناوه - له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) بیستی که سی دهی وت: ﴿يا ذا الجلال والإكرام﴾ (ئه ی خاوه ریزو شکو) پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی ﴿قد استجيب لك فسال﴾ (بو ت گیرا بوو دهی داوا بکه)^۲.

ئه حمده - ده که که هی نه وه - و ئین ماچ له نه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای نه بو عه ییاس زهیدی کوپی هاشمی زوره قیدا که نویژی ده کرد و دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی که سوپاس بو تو یه هیچ په رستراوی نیه جگه له تو نه ی حه ننان نه ی مه ننان نه ی بدیع السموات والأرض نه ی خاوه ن ریزو شکو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی ﴿لقد سألت الله بأسمه الأعظم الذي إذا دعى به أجاب وإذا سئل به أعطى﴾ (به راستی داوات له خوا کرد به و ناوه

۱ - صحیح.

۲ - حاکم هیناویه تی به لām نه و هیناویه تی: به راستی به ناوی گه وهی خوا داوات له خوا کرد، حاکم ده لیت له سه ره مرجی بوخاری و موسلیم سه حیه، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه. نه سائی هیناویه تی، وه که له الازکاری ئیمامی نه وهی ص ۵۰۱ دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه.

گه وری که نه گهر نزای پی بکریّت وه لأمده داته وه و نه گهر داوای پیده کریّت ده به خشیت^۱ ئەبو داود و نه سائی و ئیین حبان له سه حیح که یداو حاکم هیئاویانه، ئەو چواره ئەوه یان بۆ زیاد کردوه، ﴿یا حی یا قیوم﴾^۲.

ته به رانی له المعجم الأوسط له ئەنه سه وه (ع) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ع) دای به لای ده شته کیه کدا که نویژی ده کردو ده یوت: ئەه ئەوه ی چاوه کان نایبینن، گومانه کان تی که لی نابن، وه صفکه ران ناتوانن وه صفی بکن، پووداوه کان نایگۆپن و ترسی له بازنه و هاتن و چوونه کان نیه، قورسی شاخه کان و پیوانی ده ریاکان و ژماره ی دلۆپه بارانه کان و ژماره ی گه لای داره کان و ژماره ی ئەوانه ده زانیّت که شه و تاریک و پوژ پوژنیان ده کاته وه ده زانی چ ئاسمانی له ئاسمان و زهویه ک له زهویدا و ده ریا یه ک له ناخی دا و شاخی تیایدا چی هیه، چاکترینی ته مه نم له کو تاییه وه و چاکترینی کارم له کو تای ته مه نم و چاکترینی پوژانم ئەو کاته دابنی که تیایدا ده گه مه وه پیّت، پیغه مبه ر (ع) که سیکی پاسپارد تا لای ده شته کیه که بیّت و پیی فه رموو (نه گهر نویژه که ی کرد بیهینه بۆ لام) کاتی نویژی کرد هیئای، له هه ندی کانه وه بری زیڕ به دیاری هیئرا بوو بۆ پیغه مبه ر (ع) کاتی ده شته کیه که هات زیڕه که ی بۆ خسته پوو و فه رموو ئەه ده شته کی تو له چ هۆزیکیت ؟ وتی ئەه پیغه مبه ری خوا له به نی عامری کوپی سه عسه عه، فه رموو ﴿هل تدری لم وهبت لك الذهب ؟﴾ (ده زانیّت بۆچی زیړه که م پیدایت ؟) وتی له به ر په یوه ندی نیوان ئیمه و تو ئەه پیغه مبه ری خوا، فه رموو (إن للرحم حقاً ولكن وهبت لك الذهب بحسن

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیّت: له سه ر مه رجی موسلیم سه حیح، حاکم له گیرانه وه یه کدا ئەوه ی زیاد کردوه، داوای به هه شتت لی ده که م و په نا ده گرم به تو له دۆزه خ، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

ثناك على الله عزوجل) (خزمايه تي مافي خوی ههيه، به لآم زيړه كه م پيدايت له بهر چاك ستايش كردنت بو په روه دگار) ^۱.

ټيبن ماچه ص ٦٩٨ له عائشه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: بيستم پيغه مبه (ﷺ) دهيفه رموو (خوايه من داوات ليده كه م بهو ناوه پاكه چاكه پوخته پيروزه خوشه ويستري كه نه گهر پي نرات لي بكريت وريده گريت و نه گهر داوات لي بكريت پي ده به خشيت و نه گهر پي داواي رحمت لي بكريت رحمت ده كه يت و نه گهر پي داواي دهر بازبونت لي بكريت دهر بازي ده كه يت) پوژي فره رموي (هي عائشه نايا ده زانيت خوا نه و ناوه ي پي نيشان دام كه نه گهر داواي پي بكريت وريده گريت؟) عائشه وتي: وتم نه ي پيغه مبه ري خوا به دايكم و باوكمه وه به قوربانن بم ده ي فيرم بكه، فره رموي (انه لا ينبغي لك يا عائشة) (بو تشياو نيه نه ي عائشه) منيش كه نارم گرت و ماوه يه ك دانيشتم، پاشان هستا و سه ريم ماچ كرد و دواتر وتم نه ي پيغه مبه ري خوا فيرم بكه، فره رموي (بو تشياو نيه نه ي عائشه نه گهر فيرت بكه تشياو نيه بو پي داوا له هيچ له دنيا بكه بت) منيش هستا و دست نويزم گرت، پاشان دوو پكات نويزم كرد، دواتر وتم: خوايه من داوات ليده كه م نه ي الله و داوات ليده كه م نه ي رحمان و داوات ليده كه م نه ي خاوه چاكه ي ميهره بان (البر الرحيم) به هه رموو ناوه چاك و پاكه كانت كه لبيان فير بووم نه وانه ش نايانزانم داوات ليده كه م لي خوش بيت و رحمت پي بكه يت، پيغه مبه (ﷺ) پي كه ني، پاشان فره رموي نه و ناوه له و ناوانه دايه كه پييان نرات كرد. ^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مي ج ١٠ ص ١٥٨ ده ليت كه سه كاني سه حيحن جكه له عه بدولاي كوري موحه ممه د نه بو عه بدو پر حمانی نه زه می كه جي متمانه شه. ته واو.

^۳ - ضعيف.

ئه حمده له سه له مهی کوری ئه کوهی ئه سه له مهوه هیئاویه تی: نه مبیستوه
پیغه مبه (ﷺ) نزایه ک بکات مه گهر به (سبحان ربی العلی الاعلی الوهاب) دهستی
پیده کرد^۱.

ئین نه جار له ئه نه سهوه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ئه گهر سه د نزای
بکر دایه سه ره تاو نیوه ندو کو تاییه که ی ئه مه ی ده فره موو ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾^۲.

ئه حمده و ئه بو داود و ترمزی - ده قه که هی ئه وه و به حه سه نی داناوه - نه سائی
و ئین خوزه یه و ئین حبان له سه حیه که یاندا له فوزاله ی کوری عوبه یده وه
هیئاویانه و تی: پیغه مبه (ﷺ) دانیشتبوو که که سیك هاته ژوو رو نویژی کرد، و تی
خوایه لیم خووش به و ره حمم پی بکه، پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (ئه ی نویژ که ره په له ت
کرد، ئه گهر نویژت کرد و دانیشتیت سوپاسی خوا بکه به و شیوه ی شیایویه تی و
سه لاوات له سه ر من بده پاشان داوای لیبکه) پاشان که سیکی دیکه نویژی کرد و
سوپاسی خوا ی کرد و سه لاواتی دا له سه ر پیغه مبه (ﷺ) پیغه مبه (ﷺ) پیی
فره موو (ئه ی نویژ که ر نزا بکه لیت و ه ر ده گیریت)^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۵۶ دا ده لیت: ئه حمده و ته به رانی به هه مان شیوه هیئاویانه و له سه نه ده که دا
عومه ری کوری راشیدی یه مامی هیه که چه ندی به جی متمانه ی ده زانن که سه کانی دیکه سه حیح،
ته واو، ئین ئه بی شه یبه له سه له مه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰ دا
واها تووه.

۳ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰).

۴ - صحیح.

۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۷) دا واها تووه، ته به رانی به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که
له (المجمع ج ۱، ص ۱۵۵) دا واها تووه.

ته به رانی له عهبدوللای کورپی مه سهووده وه هیئاویه تی ده لیت: نه گهر هه
کهستان ویستی نزا بکات با سه رتا به مه دح و ستایشی خوا به و جوړه ی
شیئاویه تی ده ست پیبکات، پاشان سه لاوات بدات له سه ر پیغه مبه ر (ع) پاشان با
دواتر نزا بکات چونکه نه وه بو سه ر که وتن با شتره^۱.

نزا کانی پیغه مبه ر (ع) بو ئوممه ته که ی

به یه ه قی له عه بیاسی کورپی کرداسه وه (ع) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ع)
نیواړه ی عه ره فه نزا ی لیخو ش بوون و په حمه تی بو ئوممه ته که ی کرد و نزا ی زوری بو
کردوون، خوا ی گه وړه سه روشی بو نارد که وه ریده گرم جگه له سته می نیوان
خویان، به لام تاوانی نیوان من و نه وان لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ع) فه رمووی
(یا رب انک قادر علی ان تذهب هذا المظلوم خيراً من مظلّمته وتغفر لهذا
الظالم) (په روه ردگارا تو ده توانیت پا داشتی نه و سته م لیکراوه بده یته وه له سه ر
سته م لیکرانی و له و سته م کاره ش خو ش بیت) خوا ی گه وړه نه و شه وه وه لامی
نه دایه وه، بو به یانی له موزده لیفه هه مان نزا ی کرد و خوا ی گه وړه وه لامی دایه وه
من لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ع) زه رده خه نه ی کرد، هاوه لانی پییان وت: نه ی
پیغه مبه ری خوا له کاتی که دا زه رده خه نه ت کرد که جاران نه تده کرد؟ فه رمووی (به
دوژمنی خوا ئیبلیس پیکه نیم کاتی زانی خوا ی گه وړه نزا ی منی بو ئوممه ته که م
وه رگرت داکه وت و هاواری مه یل و قورپیوانی کرد و خو لی ده کرد به سه ر سه ری

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له وه ی نه بو عوبه یده فه رمووده ی له
باوکی نه بیستوه، ته واز.

خویدا ﴿تبسمت من عدو الله إبليس إنه لما علم أن الله عزوجل قد استجاب لي في امتي اهوى يدعو بالويل والثبور ويعثو بالتراب على راسه﴾.^١

ئین وەھب لە عەبدوللای کوپی عەمرەوہ (ﷺ) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) ئەم دەقە ی ئیراھیمی دەخویندەوہ کە لە قورئاندا ھاتووہ ﴿رب إنهن اضلن كثيراً من الناس﴾ دەقی عیسا (علیہ السلام) (غن تعذبهم فأنهم عبادک) پاشان دەستەکانی بەرز کردەوہ و فەرمووی (خوایە ئوممەتەکەم، خوایە ئوممەتەکەم) لەگەڵیدا گریا، خوا فەرمووی ئە ی جبریل برۆ بۆ لای موحمەد - پەرەردگارت دانائەرە - پرسیاری لیبکە بۆچی دەگریت؟ جبریل ھاتە لای و پرسیاری لیکرد و پیغەمبەر (ﷺ) وەلامی دایەوہ و ئەویش ھەوالتی بردەوہ، خوا فەرمووی برۆ بۆ لای موحمەد و پێی بلی: ئیمە سەبارەت بە ئوممەتەکەت پازیت دەکەین و دلگراوت ناکەین، لە تەفسیری ئین کەسیر ج ٢، ص ٥٤٠ دا ھاواتووہ. تەبەرانی لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) نزای کرد بۆ ئوممەتەکە ی و فەرمووی ﴿اللهم اقبل بقلوبهم على طاعتك وحط من ورائهم برحمتك﴾.^٢

بەزار لە عائیشەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت کاتی بینیم پیغەمبەر (ﷺ) خو ی بۆنخۆش کرد و تە ئە ی پیغەمبەری خوا لای خوا نزام بۆ بکە، فەرمووی (اللهم اغفر لعائیش ما تقدم من ذنبها وما تأخر ما أسررت وما اعلنت) (خوایە لە تاوانی پیشتر و دواتر و پەنھان و ئاشکرای عائیشە خو ش بە) عائیشە پیکەنی تا لە تاو پیکەنین سەری کەوتە کو ش ی، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی نزا کەمت پی خو ش بوو (ایسرك دعائی) وتی چۆن دلخۆش نەبم بە نزا کەت؟ فەرمووی (والله إنها لدعوتی لأمتی فی کل صلاة) (بە خوا ئەو ھندە نزامە بۆ ئوممەتەکەم لە ھەموو نوێژیکدا).^٤

١ - ضعیف.

٢ - ضعیف.

٣ - ھەیسەمی ج ١٠، ص ٦٩ دەلیت لە سەنەدە کە دا ئەبو شەیبە ھەبە کە لاوازە، تەواو.

٤ - صحیح.

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو چوار خه لیفه که

ئەبو نەعیم له (الحلیة) له ئەنەسەوه (ﷺ) بە مەرفوعی هیناویەتی پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (اللهم اجعل ابابکر معی فی درجتی یوم القیامه) (خوایه ئەبو بەکر له پوژی دوایدا له گەل من له پلهی خۆمدا دابنێ) ٢. ٣.

ئەحمەد و ترمذی - بە صەحیحی داناو - و ئیبن سەعد و جگە له وانیش له عومەرەوه و نەسائی له خەببایەوه بە مەرفوعی هیناویانە پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (خوایه ئیسلام بە خوشەویستترینی ئەم دوو کەسە لای خۆت عیزەتمەند بکە بە عومەری کۆری خەتتاب یان بە ئەبو جەهلی کۆری هیشام) ئیبن ماجە و حاکم و بەیھەقی له عائیشەوه بە مەرفوعی هیناویانە پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب خاصة (خوایه بە عومەر پالپشتی ئیسلام بکە) ﴿اللهم اید الإسلام بعمر﴾ ٦. ٥.

ئیبن عەساکیر له زەیدی کۆری ئەسلەمەوه هیناویەتی عوسمان (ﷺ) و شتریکی نارد بو پیغه مبهەر (ﷺ) ئەویش فەرمووی (اللهم جوزه علی الصراط) هەرۆها له عائیشەوه ئەبو سەعید وادەلێن.

ئەبو نەعیمیش له ئەبو سەعیدەوه بە مەرفوعی هیناویەتی فەرمووی (خوایه من له عوسمان پازیم دەی تۆیش لیی پازی بە) سێ جار فەرمووی.

١ - هەیسەمی (ج ٩، ص ٢٤٤) دەلالت کە سەکانی صەحیح جگە له ئەحمەدی کۆری مەنسوری رەمادی - کە جی متمانەشە - تەواو.

٢ - صحیح.

٣ - له (المنتخب ج ٤، ص ٢٤٥) دا واها تۆوه.

٤ - صحیح.

٥ - ضعیف.

٦ - له (المنتخب ج ٤، ص ٣٧٠) دا واها تۆوه.

ته به رانی له المعجم الأوسط و ئه بو نه عیم له الحلیه و ئین عه ساکیر له ئین مه سعو ده وه به مه رفوعی هیناویانه پیغه مبه (ع) فه رموی (ع) اللهم اغفر لعیمان ما اقبل وما ادبر وما اخفی وما اعلن وما اسرو ما اجهر (ع) (خوایه له پابردوو داهاتوو و نادیارو ئاشکراو په نهان و دهر خراوی عوسمان خوش به).^۱

ئین ئه بی عاصم و ئین جهریر به سه حیجی داناوه - و ته به رانی له المعجم الأوسط و ئین شاهین له (السنه) له علیه وه (ع) هیناویانه ده لیت پوژی ئازارم هه بوو هاتم بو لای پیغه مبه (ع) و له شوینی خویدا داینیشاندوم و هه ستا نوژی ده کردو به شیککی جله که ی دا به سه رمدا، پاشان فه رموی (دهرباز بویت ئه ی کوپی ئه بو تالیب، هیچ خراپ نیه بو سه رت، بو خوم لای خوا داوای هه رچیم کردبی به و شیوه ش بو توم داوا کردوه، هه رچیم له خوا داوا کردبی پیی به خشیوم به لام پیم و ترا، داوی تو هیچ پیغه مبه ری نیه) منیش هه ستام وه ئه وه وابوو هیچ نه بو بویت.^۲

به زار له زهیدی کوپی یه سیع و سه عدی کوپی وه هب و عه مری کوپی زی مورره وه هیناویه تی ده لین له عه لیمان (ع) بیست ده یوت: هه ر کهس سویند ده دم که فه رمایشتی پیغه مبه ری (ع) له پوژی غه دیری خوم بیستبی کاتی هه ستا، سیانزه کهس هه ستان و شایه تیان دا پیغه مبه ر (ع) فه رموی (ئایا من بو باوه پرداران له خویمان بو خویمان له پیشتر نیم ؟) و تیان با ئه ی پیغه مبه ری خوا، ئه ویش ده ستی عه لی گرت و فه رموی (هه ر کهس من مه ولای بم ئه مه ش مه ولایه تی، خوایه له گه ل ئه وه به که له گه لیه تی، دژایه تی ئه وه ش بکه که دوژمنیه تی، ئه وه شت خوش بویت که

۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۶) دا واهاتوه.

۲ - له المنتخب (ج ۵، ص ۴۳) دا واهاتوه.

ئەوی خوۆش دەوێت، رقت لەوه بێت که رقی لەوه، ئەوه سەربخه که سەری دەخات و ئەوه بشکێنه که ئەو دەشکێنی.^۱

تەبەرانی لە ئین عەبباسەوه هیناویەتی بەم دەقه ﴿اللهم اعنه و اعن به وارحم به وانصره وانصره، اللهم وال من والاه و عاد من عاداه﴾ (خوایه پالپشتی بهو پالپشتی پی بکه، رەحمی پی بکه و پیی رەحم بنوینە، سەری بخەو پیی سەربخە، خوایه لەگەڵ ئەوه به که لەگەڵیەتی و دژی ئەوه به که دژیایەتی دەکات).^۲

حاکم لە عەلیەوه به مەرفوعی هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایه زمانی چەسپاو دلی پینمونی بکه) (اللهم ثبت لسانه واهد قلبه) ئین عەباس دەلیت فەرمووی (اللهم اهد للقضاء) (خوایه پینمونی بکه بۆ دادوەری).^۳

^۱ - هەیسەمی (ج ۹، ص ۱۰۵) دەلیت که سەکانی صەحیحن بەلام فیتری کوپی خەلیفه صەحیح نیه هەرچەند جی متمانه شه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۳۲) واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - وهك له (المنتخب ج ۵، ص ۳۵) دا واهاتوه.

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆسەعدى كۆرى ئەبى ۋە قاصو زوبەيرى كۆرى عەۋام

ئىبن عەساكىرو ئىبن نەجار لە ئەبو بەكرەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: بىستم
پىغەمبەر (ﷺ) بە سەعدى دەرەمۋى (اللهم سدد سمعه واجب دعوته وحببه) (خوایە
تېرى پىك و نزاى ۋەرگىراۋو خوشەۋىستى بکە).^۱
ترمىزى و ئىبن حبان و حاكم لە سەعدەۋە بە مەرفوعى ھىناۋيانە
پىغەمبەر (ﷺ) فەرەمۋى (خوایە ئەگەر سەعد نزاى لاكرىت لىي ۋەرگەر).^۲
ئەبو يەعلاۋ ئىبن عەساكىر لە زوبەيرى كۆرى عەۋامەۋە ھىناۋيانە دەلىت:
پىغەمبەر نزاى بۆ خۇم و كوپو كوپەزاشم کرد.^۳

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ ئالى بەیتەكەى

ئەبو يەعلا لە ئوم سەلەمەۋە (ﷺ) كە ژنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىيەتى
پىغەمبەر (ﷺ) بە فاتمەى فەرەمۋى (مىردەكەت بىنە بۆ لام) ئەۋىش ھىناى،
پىغەمبەر (ﷺ) جلىكى دا بەسەرياندا كە لە ژىر مندابوو، ھى خەبەر بوو لەۋى
بەدەستمان ھىناۋو، پاشان فەرەمۋى ﴿اللهم هؤلاء آل محمد فاجعل صلواتك
وبركاتك على آل محمد كما جعلتها على آل إبراهيم إنك حميد مجيد﴾ (خوایە
ئەۋانە ئالى موحەممەدەن دەى سەلەۋات ۋ بەرەكەتەكانت دانى لەسەرى چۆن داتنا
لەسەر ئالى ئىبراھىم، بەپراستى تۆ سوپاس كارىت شكۆدارىت).^۴

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) ھاتوۋە.

۴ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) دا ۋاھاتوۋە.

۵ - ضعيف.

ته به رانی له ئه بو عه ماره وه هیناویه تی ده لیت: من لای واثله ی کوپی ئه سقه ع دانیشتبووم، کاتی باسی عه لیان ده کرد قسه یان پی ده وت، که هه ستان وتی: دابنیشه با له سه ر ئه وان ه ی قسه یان وت هه و آلت پی بده م، من پوژی لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووم که عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان ه اتن، ئه ویش جلیکی دا به سه ریاندا و فره مووی (خوایه ئالو به ی تی منن ده ی پیسیان لی لاده و ته و او پاکیان بکه ره وه) و تم ئه ی پیغه مبه ری خوا منیش فره مووی توش، ده لیت: به خوا ئه وه پوخته ترین کارمه لای خرم، له گیرانه وه یه کدا که وره ترین هیوام بوو.^۲

ته به رانی له (المعجم الأوسط) له عه لیه وه هیناویه تی چوو بو لای عه لی و راخه ریکی بلا و کرد بو یه وه، خو ی و عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان له سه ری دانیشتن، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ملا و ئه ولای گرت و به ده وریاندا به ستیه وه، پاشان فره مووی (خوایه وه ک چو ن من لیان پازیم توش لیان پازی به).^۴

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۶) ده لیت: له سه نه ده که دا عوقبه ی کوپی عه بدوللای ره فاعی هه یه که لاوازه، به کور تکر د نه وه ی سه لاوات دانه که هیناویه تی.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۷) ده لیت ته به رانی به دوو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی ده قه که سه حیحن جگه له کلثومی کوپی زیاده، ئیبن حبانیش به جی متمانه ی داده نی و لاوازیشی تیدا یه. ته و او.

^۴ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۹) ده لیت: که سه کانی سه حیحن جگه له عه بدوللای کوپی توفه یل که جی متمانه شه، ئه بو سیدان کونیه یه تی.

شہش زانای فہرموودہش جگہ لہ ئہبو داود لہ بہرائہوہ ہیئاویانہ دہلّیت پیغہمبہر (ﷺ) بینی حوسہینی لہسہر شانی ہہلگرتبوو دہیفہرموو (خوایہ من خوشم دہویت، دہی تۆش خوشت بویت).^۱

نزاکانی پیغہمبہر (ﷺ) بۆ عہباس و کورہکانی

ترمذی - بہحسہنی داناوہ - و ئہبو یہعلا لہ ئیین عہباسہوہ بہ مہرفوعی ہیئاویانہ پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (اللہم اغفر للعباس ءئلده مغفرة ظاهرة وباطنة اللهم اخلفه فی ولدہ) (خوایہ لہ عہباس و کورہکە ی خوش بہ، لیخوش بونیکی دیار و نادیار، خوایہ مندالی بۆ بہجیبہیلّہ، مندالی بہیلّہرہوہ)^۲ ئیین عہساگیر لہ ئہبو ہورہیرہوہ ہیئاویہتی پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (خوایہ لہ عہباس خوش بہ لہ شاراوہو دیار و ہرچار و نادیار و ئہوہی لہ خووی و لہنہوہی دہییت تا پۆژی دوا ی.

ہہروہا ئیین عہساگیر و خہتیب لہ ئہبو ہورہیرہوہ ہیئاویانہ پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (خوایہ خوش بہ لہ عہباس و لہ کوپی عہباس و لہوہی ئہوانی خوش دہویت) ئیین عہساگیر لہ عاصم لہ باوکیہوہ ہیئاویہتی پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (العباس عمی و صنو ابی وبقیة ابا ئی) (عہباس مامم و پشتی باوکم و ماوہی باو باپیرانمہ) ہہروہا فہرمووی (خوایہ لہ تاوانی خوش بہو چاکترینی کاری ئی قبول بکە، خراپہی ئہوہی دہیکات لہسہری مہنوسہ نہوہکانی ئسلا ح بکە).^۳

تہبہرانی لہ ئہبو ئوسہیدی ساعدیہوہ ہیئاویہتی دہلّیت پیغہمبہر (ﷺ) بہ عہیاسی کوپی عبدول لموتہلیبی فہرموو (لاتبرح منزلک وبنوک غذا حتی اتيکم فآل ی

^۱ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۱۰۵) دا واهاتوہ.

^۲ - حسن.

^۳ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۲۰۷) دا واهاتوہ.

فیکم حاجة) به یانی خوت و مندا له کانت له مال بن تا دیم بو لاتان چونکه کاریکم پیتانه) چاوه پریان کرد تا دواي چیشته نگا هات بو لایان. فهرمووی سه لامتان لیبت، وتیان علیک السلام ورحمه الله وبرکاته، فهرمووی (به یانیتان چونه ؟) وتیان سوپاسی خوا ده کهین فهرمووی (نزیك ببنه وهو بدنه پال یه کدی) تا وایانکرد ئه ویش به عه باکهی سهرشانی دایپوشین و فهرمووی (خوایه ئه وه مامی من و پشتی باوکمه، ئه وانهش ئالو بهیتی منن، دهی له ئاگر دایانپوشه وهک داپوشینی من به ئه م عه بایه م بویان) ئه وی خوارووی ده رگا و حه وشه کانی مال ئامینیان کرد وتیان ئامین، ئامین، ئامین.^۱

ئیین ئه بی شه یبه له ئیین عه باسه وه هیئاویه تی ده لیئت: من له مالی مه یموونه (ﷺ) بووم که جامی ده ستنویژی پیغه مبه ری (ﷺ) هیئایه به ردهستی، فهرمووی (کی ئه مه ی بو دانام ؟) مه یموونه وتی عه بدوللا، فهرمووی (اللهم فقهه فی الدین وعلّمه التأویل)^۲ (خوایه له ئاییندا شاره زایی بکه و لیكدانه وهی فی ربکه) ئیین نه جار ته نها نزا که ی لیوه هیئاوه (خوایه قورئانی فی ربکه و له ئاییندا شاره زایی بکه).^۳ ئیین ماچه و ئیین سه عدو ته به رانی به و ده قه لیئانه وه هیئاوه ﴿اللهم علّمه الحکمه وتأویل الکتاب﴾. ئه بو نه عیم له الحلیه له ئیین عومه ره وه به و ده قه هیئاویه تی ﴿اللهم بارک فیه وانشره منه﴾.^۴

۱ - حسن.

۲ - هه مان سه رضاه وه یسه می (ج ۹، ص ۲۷۰) ده لیئت: سه نه ده که ی حه سه نه، هه ره ها به یه قی له ئه بو ئوسه یده وه به و شیوه یه و ئیین ماچه به کورتی لیوه ی هیئاوه، وهک له البدایه والنهایه (ج ۶، ص ۱۳۳) دا واهاتوه. ئه بو نه عیم له الدلائل ص ۱۵۴ دا به دوورو دریژی لیوه ی هیئاوه.

۳ - صحیح.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتوه.

۵ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۸) دا واهاتوه.

نزاکانی پیغه مبهرا (ع) بو جه عفری کوری نه بو تالیبو کوره که ی و زهیدی کوری حاربه وئین ره واحة (ره زای خوا له هه موویان)

ته بهرانی و ئین عه ساگیر له ئین عه باس و ئه حمه دو ئین عه ساگیر له
عه بدوللای کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ع) فهرمووی ﴿اللهم اخلف
جعفرا فی ولده﴾ ته یاسی و ئین سه عدو ئه حمه دو جگه له وانیش له عه بدوللای
کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ع) فهرمووی ﴿اللهم اخلف جعفرا فی اهله
وبارك عبد الله فی صفقة یمینه﴾ سی جار فهرمووی،^۲ ئین نه بی شه یبه له
شه عبیه وه هیناویه تی جه عفری کوری نه بو تالیب (ع) پوژی موئته له به لقا
کوژرا، پیغه مبهرا (ع) فهرمووی (خوایه به باشت له به جیهیشتن بو بهنده چاکه کانت
کهس له بنه ماله ی جه عفر به جی بهیله)^۳.

ئین سه عد (ج ۳، ص ۴۶) له نه بو مه یسه ره وه هیناویه تی ده لیت: کاتی
پیغه مبهرا (ع) هه والی کوژرانی زهیدی کوری حارته و جه عفر و ئین ره واحة ی
بیست هه ستا و باسی گه وره ییانی کرد و له زهیده وه دهستی پیکرد و
فهرمووی (خوایه له زهید خوش به، خوایه له زهید خوش به، خوایه له جعفر و
عه بدوللای کوری ره واحة خوش به).

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - ضعیف.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۵) دا واهاتوه. ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۹) له شه عبیه وه به هه مان
شیوه هیناویه تی.

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ بنه ماله ی یاسرو نه بو سه له مه و ئوسامه ی کوری زهید

ئه حمه دو ئیین سه عد له عوسمانی کوری عه ففانه وه هیناویانه
پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (خوایه له ئالی یاسر خوش به، وایشت کرد) ئیین عه ساکیر
له عائیشه وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی ﴿اللهم بارک فی عمار﴾ (خوایه
به ره که ت پرژه به سه ر عه مارد) ^۱.

ئه حمه دو موسلیم و نه بو داود له ئوم سه له مه وه هیناویانه
پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (خوایه له نه بو سه له مه خوش به و پله ی له نیو نزیکاندا
به رز که ره وه، له دوا ی خوی له نیو که سی بۆ به جیبه ی له و له ئیمه و له ویش خوش
به نه ی په ره وردگاری جیهانیان، ناو گۆره که ی بۆ فراوان بکه و تییدا پووناکی بۆ
دابنی) ^۲.

ئه حمه دو نه بو یه علا و نه سائی و ئیین حبان له ئوسامه ی کوری زهیده وه
هیناویانه ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) ده یگرتم و له سه ر پانی دای ده نیشاندم و سه نه و
حوسه ی نیشی له سه ر پانی چه پی داده نا و دواتر له ملی ده گرتین و ده یفه رموو (خوایه
من په حمم هیه بۆیان تۆش په حمیان پی بکه) ^۳.

ئه حمه دو ترمزی - به سه نه ی داناوه - و ته به رانیشت جگه له وانیش له
ئوسامه وه هیناویانه ده لیت: کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) نه وه ی له سه ر قورس بوو من و
خه لکیش به ره و مه دینه دابه زین، هاتم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) بیده نگ بوو قسه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - فهرمووده که دینیت وه که له المنتخب (ج ۵، ص ۲۴۵) دا واهاتوه.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۱۹) دا هاتوه.

^۴ - ئیین سه عد (ج ۴، ص ۶۲) له ئوسامه وه به و شیوه یه هیناویه تی، له گیرانه وه یه کی دیکه دا به و
ده قه لیوه ی هیناوه: خوایه من خوشم ده وین ده ی تۆیش خوشت بوین.

نه ده كرد، پيغه مبهـر (عليه السلام) ده سـتى له سـهر من دادهـناو بهـرزى دهـكردنهـوه، منـيش دهـمزانى نهـو نـزاي بو دهـكردم^۱.

نـزاکانـى پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) بو عهـ مـرى کـورى عاصـ و حهـ کـيمى کـورى حـيزامـ و جـهـريرـو خـيزانـى بـسر (عليه السلام)

ئـيـن عهـددى له جـابـرهـوه هـيـناوـيهـتى پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) فهـرمووى (خـوايه له عهـمـرى کـورى عاصـ خـوش بهـ) (سى جار) (من نهـگـر بانگـم بـكردايهـ بو صـهـدهـقه دهـيـينا بـوم)^۲.

تهـبهـرانى له حهـكـيمهـوه هـيـناوـيهـتى پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) فهـرمووى ﴿اللهم بارك له فى صـفـقه يده﴾ (خـوايه بهـرهـكهـت بخـهـره ناو بهـرى دهـسنى) بهـ حهـكـيمى كـورى حـيزامى فهـرموو، عهـبـدورهـزاق و ئـيـن ئهـبى شـهـيبه له حهـكـيمهـوه هـيـناوـيانه پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) ناردى تا بهـ دـينـارى هـهـندى قـوربانى بو بـكـريـت، نهـويش كـرى و بهـ دوو دـينـار فرـوشـتـيهـوه و بهـ دـينـارى بهـرخـيـكى كـرى و نهـو دـينـارهـكهـشى هـيـناوـيهـوه، پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) نـزاي بهـرهـكهـتى بو كـردو فهـرمانى پـيـكـرد دـينـارهـكه بـكات بهـ خـير^۳.

تهـبهـرانى له جـهـريرـوه هـيـناوـيهـتى دهـليـت: من لهـسـر نهـسـپ نهـدهـوه سـتام، نهـوهـم باسـكـرد بو پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) نهـويش بهـدهـستى داى بهـسـر سـنگـمدا تا دهـستى پـيغـه مـبهـرم لهـسـر سـنگـم بـينى، فهـرمووى (اللهم اـبـتـهـ واجـعـلهـ هـاديا مـهـديا) (خـوايه چـهـسـپاوى بـكهـو بهـ پـيـنـمـوون و پـيـنـمـونـكارى بـگـيـره) لهـوه بهـدوا لهـسـر نهـسـپهـكهـم نهـدهـكهـوتم، ئـيـن ئهـبى شـهـيبه لهـ جـهـريرـوه هـيـناوـيهـتى دهـليـت: پـيغـه مـبهـر (عليه السلام) پـيـى

^۱ - صحيح.

^۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۵) و له المنتخب (ج ۵، ص ۱۳۶) دا هاتووه.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۵۰) دا واهاتووه.

^۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۹) دا واهاتووه.

فەرمووم (الا لترىعني من ذي الخصلة) (ئايا ئاسودەم ئاكەيت لەسەر زىلخەسلە) مالى بوو كە لە سەر دەمى نە قاميدا ھى خەسەم بوو بە كەبى يەمانى ناو دەبرا، وتم ئەى پىغەمبەرى خوا من كە سىڭم لەسەر ئەسپ ناو دەستم - بەو شىۋە ھىناۋىيەتى -^۱ ئىبن عەساكىر لە عەبدوللاى كورى بىر ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: من و باوكم لەبەر دەرگاي مائمان دانىشتبوين كە پىغەمبەر (ﷺ) بە سواری و لاخى ھات، باوكم پىي وت: ئايا ئەى پىغەمبەرى خوا دانابەزىت و نان بخۆيت و نزاى بەرەكەت بكەيت ؟ ئەویش دابەزى و نانى خوارد و فەرمووى (خوایە پەحمیان پى بکە و لپان خوش بەو بەرەكەت بخەرە ناو پوزیانەو) تەبەرانى بە دوورو درىژى ھىناۋىيەتى و ئەو ھىشى بۆ زیاد کردووه. بەر دەوام فراوانى پوزیمان لە لای پەرودەگارمانەو بەدى دەکرد.^۲

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ بەرائى كورى مەروورو سەعدى كورى عوبادەو ئەبو قەتادە (رضي الله عنه)

ئىبن مەندەو ئىبن عەساكىر لە نەزەلى كورى عەمرى غىفارىيەو ھىناۋىيە كەسى لە غىسفار ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ئەویش فەرمووى (ناوت چىيە؟) وتى نەبھان، فەرمووى (تۆ موكرىم يت) پىغەمبەر (ﷺ) پاش ئەو ھى ھاتە مەدىنە نوپژى كرد لەسەر بەرائى كورى مەروورو فەرمووى (اللهم صلّ على البراء بن معرور ولا تعجبه عنك يوم القيامة وادخله الجنة وقد فعلت) (خوایە سەلاۋات بدە لەسەر بەرائى كورى

^۱ - وهك له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۲) دا واهاتووه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۰) دا واهاتووه.

مه‌عروړ له پوژي دواييدا له خوټي دوور مه‌گرو بېخه‌ره به‌ه‌شت و نه‌و‌شت
کردووه).^۱

ئيبين سه‌عد (ج ۳، ص ۲۶۰) له عه‌بدوللای کوږي نه‌بو قه‌تاده‌وه ده‌ليټ يه‌که‌م
که‌س پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) نوټي له‌سهر کرد کاتي هاته مه‌دينه به‌رائي کوږي مه‌عروړ
بوو، له‌گه‌ل هاوه لانيدا چوو ريزي له‌سهر به‌ست و فهرمووي (خوايه ليی خوش به‌و
ره‌حمي پيښکه و نه‌و‌شت کردووه).

نه‌بو داود له قه‌يسي کوږي سه‌عده‌وه هي‌ناويه‌تي ده‌ليټ: (خوايه سه‌لاوات و
ره‌حمه‌ت بنيره بو سهر خي‌زاني سه‌عدي کوږي عوباده) (اللهم اجعل صلاتك
ورحمتك على يل سعد بن عباد) ^۲.

نه‌بو نه‌عيم له نه‌بو قه‌تاده‌وه هي‌ناويه‌تي ده‌ليټ: له‌گه‌ل پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل
چه‌ند سه‌فه‌ريکدا ناماده بووين که به لای ولاخه‌که‌دا لار بويه‌وه، هه‌مدی وابوو،
ئينجا فهرمووي (خوايه نه‌بو قه‌تاده بپاري‌زه وه له شوه‌وه منی پاراست، وا دياره
ماندوومان کردبيټ) ^۴.

^۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۴۴) دا واهاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - المنتخب (ج ۵، ص ۱۹۰).

^۴ - صحيح.

^۵ - ته‌به‌راني ته‌نها نزاكه‌ي هي‌ناوه، له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۱) دا واهاتووه.

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ ئەهه سی کوری مالیک و هاوه لانی دیکه (ﷺ)

ئەبو نەعیم له ئەهه سهوه هیئاویه تی ده لیت: (ئوم سه لیم وتی ئەی پیغه مبهری خوا نزا بۆ ئەهه س بکه، فهرمووی) (خوایه سامان و مندالی زیاد بکه و بهرکه ته تیبخه بۆی).^۱

ته بهرانی له ئەبو دهر دانه وه هیئاویه تی که سی پپی و ترا حهرمه له هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) وتی ئەی پیغه مبهری خوا باوه ر لیڤه دایه - ئاماژهی بۆ زمانی کرد - و دوپووی لیڤه دایه - ئاماژهی بۆ دلی کرد - و زۆر کهم یادی خوا ده کهم، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (خوایه زمانیکی زیکرکه رو دلکی به خشوعی پیبده پۆزی پی ببه خشه تا ئەوهی خوش بویت که منی خوش ده ویت و باری بۆ خیر بگۆره)^۲.

ته بهرانی له ته له بیه وه هیئاویه تی هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئەویش فهرمووی (ئه گهر موله تی دا یان تا موله ت پی دهری) ده لیت هینده خوا بیه ویت دهر نه که وت، پاشان بانگی کرد و دهستی هینا به سه ر ده موچا ویدا و فهرمووی (خوایه له ته له ب خوش به و په حمی پی بکه) سی جار فهرمووی.^۳

^۱ - فهرموده که دینیت وه که له الاصابه (ج ۵، ص ۱۴۲) دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۴۰۲) ده لیت له سه نه ده که دا گیره ره وه یه که هه یه که ناوی نه هاتوه و که سه کانی دیکی جی متمانه ن.

^۴ - ضعیف.

^۵ - هه یسه می (ج ۹، ص ۴۰۲) ده لیت: مه لقامی کوری تلب دوان لییا نه وه گیرا وه ته وه. که سه کانی دیکه جی متمانه ن. ئین سه عد (ج ۷، ص ۴۲) ده لیت له گیرا نه وه یه که دا ده لیت وتم ئەی پیغه مبهری خوا داوای لیخوش بوونم بۆ بکه، به هه مان شیوه ده یه نیت.

ئین سسه عدو ته به رانی له ئه بو موساوه هیئاویانه پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (خوایه عوبهید ئه بو عامر له پوژی دوا ییدا له سه روی زوړترین خه لکه وه دابنې).^۱

ئه بو نه عیم له حه سانی کوړی شدا ده وه هیئاویه تی دایکی هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من هاتوم بو لات تا نزا بو ئه م کوړم بکه یت و به گه وړه و پاک داینیت، پیغه مبه (ﷺ) له ئاوی جامی ده ستو یژی هه ستا به ده ست نو یژ گرتن و ده ستی هیئا به دم و چا ویدا و فره مووی ﴿اللهم بارک لها فیه واجعله کبیراً طیباً﴾.^۲

نزای پیغه مبه (ﷺ) بو هاوه له لاوازه کانی

به زار له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) پاش ئه وه ی سه لامی کرد پرووی له قیبله بوو ده سته کانی به رز کرده وه و فره مووی (خوایه سه له مه ی کوړی هیشام و عه ییاشی کوړی ئه بو ره بیعه و وه لیدی کوړی وه لید ئه و لاوازه ی موسو لمانان پزگار بکه که هیچیان پی ناکړی و پی نازان).^۳

ئین سسه عد (ج ۴، ص ۱۳۰) له ئه بو هورهیره وه به و شیوه هیئاویه تی به لام له گیرانه وه یه کدا هاتوو: (اللهم انج) (خوایه رزگاری بکه) له گیرانه وه یه کی دیکه دا

^۱ - صحیح.

^۲ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۹) دا واهاتوو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۷) دا واهاتوو.

^۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۲) ده لیت: له سه نه ده کدا علی کوړی زه ید هه یه که ناکوکی له سه ره، که سه کانی دیکه جی متمانه ن. له سه حیه که دا هاتوو له قنوت دا خو یند وویه تی. ته و او.

وتی: کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) له چه مینه وهی نویژی به یانی هه لده ستا دهیغه رموو (خوایه وه لیدی کوپی وه لیدو سه له مهی کوپی هیشامو عه یاشی کوپی ئه بی ره بیعه و لاوازی ناو مه که پزگار بکه، خوایه توندیت به رانبهر موزه ر توند بکه ره وه، خوایه بیکه به سالانی وه ک سالانی یوسف).

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) دوا ی نویژه کان

ئه بو داود و نه سائی - ده که که هی ئه وه - وئین خوزه یمه و ئین حبان له سه حیه که یانداو حاکم - به سه حیهی داناوه له سه ر جه می بوخاری و موسلیم - له موعازی کوپی جه به له وه هی ناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) پوژی دهستی گرت، پاشان فه رموی (یا معاز والله انی لأحبک) (ئه ی موعاز سویند به خوا من زور خوشم ده ویت) موعاز پیی وت: به دایک و باوکمه وه به قوربانتم ئه ی پیغه مبهری خوا به خوا منیش تو م خوش ده ویت، فه رموی (وه سیه تت بو ده که م ئه ی موعاز واز نه هی نی له وه ی دوا ی هه موو نویژیک بلیت ﴿اللهم اعنی علی ذکرک وشکرک وحسن عبادتک﴾ موعاز مه نابعی به و وه سیه ته کرد، مه نابعیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو ئه بو عه بدوره حمان، ئه بو ئه بوره حمانیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو عوقبه ی کوپی موسلیم^۱.

ته به رانی له عه و نی کوپی عه بدوللای کوپی عوتبه وه هی ناویه تی ده لیت: که سی که له لای عه بدوللای کوپی عه و نی کوپی عاصه وه نویژی ده کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه وتی: ﴿اللهم انت السلام ومنک السلام، تبارکت یا ذا الجلال والإکرام﴾ پاشان له پال عه بدوللای کوپی عه مردا (ﷺ) نویژی کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه و نویژی ده کرد، کابرا پیکه نی، ئین عومه ر پیی وت: بو چی

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب والترهیب (ج ۳، ص ۱۱۴) دا واهاتوه.

پيښه كه نيت؟ وتى من له پال عه بدوللاى كوپى عه مر نويزم ده كرد بيستم واى دهوت. ئين عومهر وتى پيغه مبه (ع) نه وهى ده فرموو.^۱

ئين نه بى شه يبه له صلهى كوپى زفره وه هيناويه تى ده لئيت: بيستم ئين عومهر له دواى نويز نه وهى دهوت - فرموده كه به هه مان شيوه ده هينيت.^۲ نه بو داود (ج ۲، ص ۳۵۹) له عائشه وه هيناويه تى پيغه مبه (ع) كاتى سه لامى ده دايه وه ده يفرموو - به هه مان شيوه هيناويه تى.

ته به رانى له نه نسي كوپى ماليكه وه هيناويه تى پيغه مبه (ع) كاتى نويزى ده كردو ليده بوويه وه ده ستى راستى ده هينا به سهر سه ريده او ده يفرموو ﴿بسم الله الذى لا اله الا هو الرحمن الرحيم، اللهم اذهب عني الهم والحزن﴾^۳ له گيرانه وه يه كدا ده ستى راستى ده هينا به سهر ته ويلى داو فرمووى ﴿اللهم اذهب عني الغم والحزن﴾.^۴

ته به رانى له نه بو نه يوبه وه هيناويه تى ده لئيت: هه رچى له دواى پيغه مبه رتانه وه نويزى كرد بئيت بيس توومه كاتى ليده بوويه وه ده يفرموو ﴿اللهم اغفر خطاياى وذنوبى كلها﴾ ﴿اللهم وانعشنى واجبرنى واهدنى لصالح الأعمال والأخلاق، لا يهدى لصالحها ولا يصرف سيئها إلا أنت﴾.^۵

ته به رانى له ئين عومهر وه هيناويه تى ده لئيت: هه رچى له دواى پيغه مبه رتانه وه نويزم كرد بى كاتى ته واو ده بوو ده يفرموو ﴿اللهم اغفر لي خطئى

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مى (ج ۱، ص ۱۰۲) ده لئيت كه سه كانى سه حيحن.

^۳ - به لام مرفوعى له فرموده كوپى عامر داناوه، وه كه له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۵) دا واهاتوه.

^۴ - ضعيف.

^۵ - له (ج ۱، ص ۱۱۰) دا ده لئيت: ته به رانى له المعجم اللوسگ وبه زار به هه مان شيوه به چه ند سه نه ديك هيناويه تى و تيايدا زه يدى عه مى هه كه هه ندى به جى متمانه و زورينه به لاوازي ده زانن، كه سه كانى ديكه يه كى له سه نه ده كانى ته به رانى جى متمانه، ناكوكى له سهر هه نديكيان هه يه. ته واو.

^۶ - هه يسه مى (ج ۱، ص ۱۱۱) ده لئيت: ته به رانى له المعجم الصغير الاوسط دا هيناويه تى و سه نه ده كه ي جييده.

وعمدی، اللهم اهدنی لصالح الأعمال و الأخلاق إنه لایهدی لصالحها ولا یصرف
سینها إلا أنت^۱.

ته به رانی له المعجم الصغیر له ثوم سه له مه وه هیئاویه تی ده لیئت:
پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی نویژی به یانی ده یفه رموو ﴿اللهم إنی أسألك رزقا طیباً
وعلماً نافعا وعملاً مقبلاً﴾^۲.

ته به رانی له عائیشه وه هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی هه موو
نویژیک ده یفه رموو (اللهم رب جبریل ومیکائیل وإسرافیل أعذنی من حرّ النار وعذاب
القبر) (خوایه په روه ردگاری جبریل ومیکائیل و ئیسرافیل له گهرمای ناگرو سزای ناو
گوږ بمپاریزه و په نام بده)^۳.

ئین ئه بی شه یبه له ئه بو به کړه وه هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی
نویژ ده یفه رموو (خوایه من په ناده گرم به تو له کوفرو هه ژاری و سزای ناو گوږ)^۴.
نه سائی له مو عاویه وه هیئاویه تی ده لیئت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) له نویژ
ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿اللهم لا مانع لها اعطیت ولا معطي لما منعت ولا ینفع ذا
الجد منك الجد﴾^{۵، ۶}.

۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۳) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن.

۲ - صحیح.

۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۱) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن. ته واو.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۰) ده لیئت: ته به رانی له المعجم الأوسط دا ده لیئت له عه لی کوپی سه عیدی پازی
ماموستایه وه هیئاویه تی و قسه یه کی بی زیانی له سه ره و که سه کانی جی متمانه ن، نه سائی جگه له قسه ی (له دوا ی
هه موو نویژی) هیئاویه تی، ته واو.

۶ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۶) دا واهاتووه.

۷ - صحیح.

۸ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۱۹۶) دا هاتووه.

ئەبۇ داۋود (ج ۲، ص ۳۵۸) لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئاۋى دەست نۆيژم ھىنا بۆ پىغەمبەر (ﷺ) دەست نۆيژى گرت و نۆيژى كرد و دواتر فەرموۋى ﴿اللهم اغفر لي ذنبي ووسع لي في داري وبارك لي في رزقي﴾^۱.

ئەبۇ داۋود (ج ۲، ص ۳۵۸) لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) لە دواى نۆيژى دەيفەرموۋى ﴿اللهم ربنا ورب كل شيء اجعلني مخلصاً لك واهلي في كل ساعة في الدنيا والآخرة يا ذا الجلال والإكرام اسمع واستجب، الله أكبر الله أكبر اللهم نور السموات والأرض الله أكبر الله أكبر، حسبى الله ونعم الوكيل﴾ الله أكبر الله أكبر.^۲

ھەر ۋەھا لە ەلەيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە لە نۆيژ سەلامى دەدايەۋە دەيفەرموۋى ﴿اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أسرفت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم والمؤخر لا إله إلا أنت﴾ (خاۋىيە لىم خۇش بە لەۋەى پىشترو دواتر كردوۋە ئەۋەى پەنھان و ئەۋەى ئاشكرا كردوۋە ئەۋەى زىيادە پەۋىم ئى كردوۋە. لەۋەش كە تۆ لە من زىاتر پىيى شارەزايىت. تۆ لە پىش و كۆتايىت ھىچ پەروەردگار ئى نىيە جگە لە تۆ).

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶) دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - صحيح.

نزاكانى پيغه مبهري (ﷺ) له به يانى و ئيواره دا

ئه حمده له عه بدوللای کورې قاسمه وه هیناویه تی ده لیت: دراوسییه کی پیغه مبهري (ﷺ) پنی وتم که ده مبیست پیغه مبهري (ﷺ) له به ره به یاندا دهیفرموو (خوايه من په نا ده گرم به تو له سزای گوړوله فیتنه ی گوړ) ﴿اللهم اعوذ بك من عذاب القبر ومن فتنة القبر﴾^{۱، ۲}

به زار له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی که پیغه مبهري (ﷺ) کاتی به یانی ده کرده وه دهیفرموو ﴿اصبحنا واصبح الملك لله والحمد لله لا شريك له لا اله الا هو واليه المصير﴾^{۳، ۴}

موسليم و ترمزی و ئه بو داود هیناویانه وه که له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۸) له ئین مه سعوده وه هاتوه ده لیت: پیغه مبهري (ﷺ) که ئواره ده هات دهیفرموو ﴿امسینا وامسى الملك لله والحمد لله لا اله الا الله وحده لا يشرك له له الملك واه الحمد وهو على كل شيء قدير رب اسألك خير ما فى هذه الليلة و خیرما بعدها، واعوذ بك من شر ما فى هذه الليلة وشر ما بعدها رب اعوذ بك من الكسل وسوء الكبر لب اعوذ بك من عذاب فى النار وعذاب فى القبر﴾ (ئواره مان کرده وه ومو لك بو خوايه و سوپاس بو خوا هيچ په رستراوى نيه جگه له خواى تهنه اى بى هاوتا مو لك و سوپاس بو ئه وه و به سهر هه موو شتي كدا به توانايه، خوايه داواى خيرى ناو ئه م شه وه و خيرى دواتريت ليده كه م، په نا ده گرم به تو له خراپه ی ناو ئه م شه وه و خراپه ی دواترى، خوايه په نا ده گرم به تو له تهمبه لى و خراپى و خوبه زل زانين، خوايه په نا ده گرم به تو له سزای ناو ناگرو سزای ناو گوړ) بو به يانينش به هه مان شيوه دهیفرموو به لام له برى (امسى) (اصبح) ده فهرموو.

۱ - صحيح.

۲ - هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۱۵) ده لیت كه سه كانى سه نه ده جى متمانه ن.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۱۴) ده لیت سه نه ده كه ی جهيده.

ئەھمەد ۋە تەبەرەنى لە ەبەدولپەرھەمانى كۆپى ئوبزاورە (ﷺ) لە
پېغەمبەرە (ﷺ) ھېناۋىيەتى كە بەيانى ۋ ئىۋارە دەھات دەيفەرەموو (بەيانىمان
كردەۋە لەسەر مىللەتى ئىسلام يان ئىۋارەمان كەردەۋە لەسەر پاكى ئىسلام ۋ لەسەر
ۋشەي نياز پاكى ۋ لەسەر ئايىنى پېغەمبەرەمان موحەممەد (ﷺ) ۋ لەسەر مىللەتى
باۋكەمان ئىبراھىم ۋ پاك ۋ مۇسلمان بوو لە ھاۋەلە دانەرەن نەبوو).^۱

ئەھمەد لە ئەبو سەلامە ۋ ھېناۋىيەتى دەلېت: كەسەك لە مەزگەۋتى ھىمىس بوو
تېپەرە، ۋ تىيان ئەۋە خەزمەتكارى پېغەمبەر (ﷺ) مەنەش چووم بۆلەي ۋ تە:
فەرەموودەيەكم پى بلى كە لە پېغەمبەرە (ﷺ) بېستەي ۋ لە نىۋان تۆۋ كەساندا
ئالوگۆپى پى نەكرابى، ۋ تى پېغەمبەر (ﷺ) فەرەموۋى (ھەر بەندەيەكى مۇسولمان
كاتى بەيانى دەكەتەۋە كاتى ئىۋارە دەكەتەۋە سى جار بلى پازىم بە خوا
پەرەردگارم ۋ ئىسلام ئايىنم ۋ موحەممەد پېغەمبەرەم بىت مافە لەسەر خوا لە پۇژى
دوايىدا پازى بكات).^۲

ئىبن ئەبى شەيبە لە ەبەدوللەي كۆپى عومەرەۋە ھېناۋىيەتى دەلېت:
پېغەمبەر (ﷺ) لە نزاى بەيانى ۋ ئىۋارەيدا نزاىەكى ھەبوو كە تا دىناي بە جېھېشت
يان تا مرد دەست بەردارى نەبوو (اللهم إني أسألك العافية في الدنيا والآخرة، اللهم
أسألك العفو والعافية في ديني ودنياي وأهلي ومالي، اللهم استر عوراتي وآمن
روعاتي اللهم احفظني من بين يدي ومن خلفي وعن شمالي ومن فوقي وأعوذ

۱ - صحيح.

۲ - كەسەكانى ھەردووكيان صەھىحن ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۱۶) دەلېت.

۳ - صحيح.

۴ - تەبەرەنى بە ھەمان شىۋە ھېناۋىيەتى ۋ كەسەكانى جى متمانەن. ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰،
ص ۱۱۶) دەلېت ئەبو داۋود ۋ نەسائەش ھېناۋىانە.

بعظمتك ان اغتال من تحتى) جوبه يري كورى سوله يمان ده لیت واته به نا خدا بردن، نازانم ثایا نه مه فره میشتی پیغمبر (ﷺ) بوو یان قسه ی جوبه یر.^۱

نه حمه دو ئیبن مونیعو نه بو یه علاو ئیبن سنی له نه بو به کره وه هیئاویانه ده لیت پیغمبر (ﷺ) فره منی پیکردم کاتی به یانیم کرده وه کاتی ئیواره هاتو کاتی شهو چوومه ناو جیگه کهم بلیم (اللهم فاگر السموات والارچ عالم الغیب والشهاده انت رب کل شی و ملیکه اشهد ان لا اله الا انت وحدک لا شریک لک وان محمداً عبدک ورسولک، واعوذ بک من شر نفسی وشر الشیگان وشرکھ و ان اقترف علی نفسی سوواً اجره إلی مسلم)^۲.

ئیبن عه ساکیر له ئیبن مه سعوده وه هیئاویه تی ده لیت: که سیک هات بو لای پیغمبر (ﷺ) وتی نه ی پیغمبر ی خوا به خوا من ترسم بو خووم مال و مندال و ژن و سامانم هیه، پیغمبر (ﷺ) پیی فره مو (هرکات به یانیت کرده وه و ئیواره ت کرده وه بلی بسم الله علی دینی و نفسی و ولدی و اهلی و مالی) کابرا نه وه ی وت و دواتر هاته وه بو لای پیغمبر (ﷺ) پیغمبر (ﷺ) پیی فره مو (ما صنعت فیما کنت تجد؟) (چیتکرد له و باره ی تییدا بووبت؟) وتی: سویند به وه ی تو ی به حق ناردو وه نه وه ی به دیم ده کرد نه ماوه.^۳

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۴) دا واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۴) دا هاتووه. نه بو داود و ترمزی به جیاوازیه کی کهم له ده قدا له فره موده ی نه بو هوره یره وه هیئاویانه.

۵ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۹۴) دا واهاتووه.

نزاکانی پیغہ مبر (ﷺ) له کاتی خه وتن و بیداریدا

موسلیم و ترمزی و ئه بو داود له ئه نه سه وه هیئاویانه پیغہ مبر (ﷺ) که ده چوو
بو ناو جیگه که ی ده یفه رموو (الحمد لله الذي اطعمنا وسقانا و كفانا و آوانا، فكم ممن
لا كافي له ولا وؤدى).

ئه بو داود له ئین عومهر وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که ده چوو یه ناو
جیگه که ی ده یفه رموو (الحمد لله الذي كفاني و آواني و اطعمني وسقاني، والحمد لله
الذي منّ عليّ فأفضا و أعطاني فأجزل، الحمد لله على كل حال، اللهم ربّ كلّ شيء
ومليكة اعوذ بالله من النار).^{۱، ۲}

ترمزی له حوزه یفه وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که ده یویست بخه ویت
دهستی ده خسته ژیر سه ری و دواتر ده یفه رموو (اللهم قني عذابك يوم تجمع او تبعث
عبادك) (خوايه ئه و پوژده ی به نده کانت کو ده که یته وه یان زیندوو ده که یته وه له سزای
خوت بمپاریزه).^{۳، ۴}

ئه بو داود له ئه بو ئه زه هری ئه نماریه وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که شه و
ده چوو یه ناو جیگه که ی ده یفه رموو ﴿بسم الله وضعت جنبي لله، اللهم اغفر لي
ذنبي واخسأ شيطاني وفك رهاني واجعلني في الندي الاعلى﴾.^{۵، ۶}

^۱ - صحیح.

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۶) دا واهاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه. به زار له ئه نه سه وه به و شیوه هیئاویه تی و به و
دهقه هیئاویه تی (یوم تبعث) سه نه ده که ی چه سه نه. وه که هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۳) ده یلیت. ئین
ئهبی شه یبه و ئین جه ریر. به دوو دهق به سه حیچی داناوه، هیئاویانه وه که له کنز العمال (ج ۸،
ص ۶۷) دا هاتوه.

^۵ - صحیح.

^۶ - جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

ئەبو داود لە عەلیەوہ (ﷺ) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە دەچووێە ناو جینگەکە ی دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بوجهك الكريم وبكلماتك التامات من شرکه دابە انت آخذ بناصيتها انت تكشف المغرم والمأثم، اللهم لا یغرم جندک ولا یخلف وعدک ولا ینفع ذا الجد منك الجد، سبحانک اللهم وبحمدک﴾^۱.

ئەحمەد لە عەبدوللای کوپی عەرەوہ ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کاتی دەیویست بخەوێت دەیفەرموو ﴿اللهم فاطر السموات والأرض عالم الغیب والشهادة رب كل شيء وإله كل شيء، أشهد أن لا إله إلا أنت وحدك لا شریک لك وأن محمداً عبدک ورسولک والملائکة يشهدون اللهم إني أعوذ بك من الشیطان وشرکه او ان اقترف علی نفسی سوءاً وأجره إلى مسلم﴾^۲ ئەبو عەبدورەحمان دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) عەبدوللای کوپی عەمری فیروی ئەوہ دەکرد و کاتی دەیویست بخەوێت ئەوہی دەفەرموو.^۳

تەبەرانی بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی بە لām لە گێرانیوہیە کدا ھاتوہ ﴿علی نفسی إثمًا﴾ لە گێرانیوہیە ک لە عەبدوللای کوپی عەرەوہ ھیناویەتی بە عەبدوللای کوپی زەیدی وت: ئایا چەند وشە یەکت فیڕ بکەم کە پیغەمبەر (ﷺ) فیروی ئەبو بەکری دەکردن تا کاتی دەیەوی بخەوێت بیانلیت - بە ھەمان شیوہ دەیھینیت -^۴.

^۱ - ضعیف.

^۲ - لە الأذکار نەویدا ھاتوہ، نەسائیش ھیناویەتی و لە کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا دەیداتوہ پال نەسائی و ئیبن جەریر و ئیبن ئەبی دنیا بە ھەمان شیوہ ھیناویانە.

^۳ - صحیح.

^۴ - سەنەدەکی حەسەنە وەک ھەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۲) دەلیت. لە گێرانیوہیە کی دیکەدا بە سەنەدی حەسەن لێیوہ ھیناوە ﴿واعوذ بك أن اقترف﴾ لە بری ﴿ان اقترف﴾.

^۵ - ھەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۳) دەلیت: تەبەرانی بە دوو سەنەد ھیناویەتی و کە سەکانی سەنەدی یەکەم صەحیح جگە لە یەحیای کوپی عەبدوللای مەغازی کە دەستەیک بە جیمتمانە ی دەزانن و جگە لەوانیش بە لاوازی دەزانن. تەواو پیشتریش لەو بارەوہ فەرموودەکی ئەبو بەکرمان ھینا.

ئه حمده به سەنەدى حەسەن لە عەبدوللای كۆپى عەمرەو هیناویەتى
پێغه مبهەر (ﷺ) ئەگەر بیویستایە پابكشیئت بۆ خو دەیفەر موو ﴿باسمك ربی
فاغفر لی ذنوبی﴾ (پەروەردگارم بە ناوی تۆو، دەى لە تاوانەكانم خوۆش بە) ١. ٢.

تەبەرانی لە المعجم الأوسط لە عەلیەو (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: شەویك لای
پێغه مبهەر (ﷺ) مامەو، بیستم كە لە نوێژى دەبویەو دەچوویە ناو جیگەكەى
دەیفەر موو ﴿اللهم اعوذ بمعافاتك من عقوبتك، واعوذ برضاك من سخطك، واعوذ بك
منك، اللهم لا ستطیع ثناءً علیك ولو حرصت ولكن انت كما اثنت علی نفسك﴾ ٣. ٤.
ئین جەریر- بە صەحیحى داناو- وئین ئەبى شەیبە لە بەرائەو هیناویانە
دەلیت: پێغه مبهەر (ﷺ) كە دەچوویە ناو جیگەكەى دەیفەر موو ﴿اللهم إلیك أسلمت
نفسی و وجهت وجهی إلیك فووضت امری وإلیك الجأت ظهري رغبة ورهبة إلی،
لا ملجأ ولا منبعی منك غلا إلیك، آمنت بكتابك الذى أنزلت ونبیك الذى أرسلت﴾ لە
كنز العمال (ج ٨، ص ٦٧) دا واهاتوو.

بوخارى و ئەبوداود و ترمزى لە حوزەیفەو هیناویانە پێغه مبهەر (ﷺ) كە
دەچوویە ناو جیگەكەى دەیفەر موو ﴿باسمك اللهم احیا ءاموت﴾ كە بە یانیش
هەلەسا دەیفەر موو ﴿الحمد لله الذى أحیانا بعد ما أماتنا وإلیه النشور﴾ ٥.

١ - حسن.

٢ - له المعجم (ج ١٠، ص ١٢٣) دا واهاتوو.

٣ - ضعيف.

٤ - هه یسه مى (ج ١٠، ص ١٢٤) دەلیت: كەسەكانى صەحیحن جگە لە ئیبراھیمی كۆپى عەبدوللای كۆپى
عەبدولقادرى كە ئین حبان بە جى متمانەى دەزانیت. تەواو. هەرەها نەسانى و یوسفى قازى لە عەلیەو بە هەمان
شیو هیناویانە وەك لە كنز العمال (ج ١، ص ٣٠٤) دا هاتوو.

٥ - له جمع الفوائد (ج ٢، ص ٢٥٩) دا واهاتوو.

ئین جهریریش- به صه حیچی داناوه- له ئه بو زه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، به لام وا هیئاویه تی ﴿اللهم باسمک نموت ونحیا﴾ وهک له کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا واهاتوه.

ئه بو داود له عایشه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که له شه و بیدار ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿لا إله إلا أنت سبحانک اللهم وبحمدک استغفرک لذنبی واسألك رحمتک، اللهم ذنبی علماً ولا ترزق قلبي بعد إذ هدیتني، وهب لی من لدنک رحمة إنک انت الوهاب﴾^{۱، ۲}

نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) له کۆره کان و له کاتی چوونه مزگه وت و مال و له مزگه وت و مال دهرچوون

ترمذی له ئین عومهر وه هیئاویه تی ده ئیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که مجار له کۆری هه لده سا مه گه ر ئه و نزیانه ی بو هاوه لانی بکرایه ﴿اللهم اقسماً لنا من خشیتک ما تحول به بیننا و بین معصیتک ومن طاعتک ما تبلّغنا به جنّتک ومن الیقین ما تهون به علینا مصیبات الدنیا ومتعنا بأسماعنا و ابصارنا وقوتنا ما احييتنا، واجعله الوارث منا واجعل ثأرنا على نـت ضلـمنا، وانصرنا على من عادانا ولا تجعل مصیبتنا فی دیننا ولا تجعل الدنیا اکثر همّنا ولا مبلغ علمنا ولا تسلط علینا من لا یرحمنا﴾^{۳، ۴}

^۱ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) داواها توه

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

^۳ - حسن.

^۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه. پیشتیش له باسی که فاره تی کۆپدا هه ندی شتمان سه باره ت به م باسه هیئا.

ئەبو داود و ترمزی و نەسائی لە ئوم سەله مەوێ هیناویانە پیغەمبەر (ﷺ) کە لە مال دەر دەچوو دەیفەرموو ﴿بسم الله توكلت على الله، اللهم إنا نعوذ بك أن نزل أو نفصل أو نظلم أن نجعل أو يجعل علينا﴾^{۱، ۲}

ئەبو داود لە ئیبن عەمری کۆری عاصوێ هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە چووێه مزگەوت دەیفەرموو ﴿أعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم﴾ کە ئەوێ دەوت شەیتان دەیوت ئەمڕۆ پێکەردێک لە من پارێزراو بوو.^۳

ترمزی لە فاتمەێ کچی حوسەین لە دایە گەورەێه وە فاتیمەێ گەورە هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کە دەضوویە مزطەوت صەلاواتی دەدا لە سەر ئیغەمبەر (ﷺ) و دەیفەرموو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب رحمتك﴾ (خوایە لە تاوانەکانی خوێش بە و دەرگاکانی رەحمەتی خوێم بۆ بکەرەوێ) کاتێ لە مزگەوتیش دەر دەچوو صەلاواتی دەدا لە سەر موخەممەد و دەیفەرموو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب فضلك﴾^{۴، ۵}

۱ - صحیح.

۲ - لە المجمع (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتووێ.

۳ - صحیح.

۴ - صحیح.

۵ - ئەحمەد و ئیبن ماجە هیناویانە وەك لە المشكاة (ص ۶۲) دا واهاتووێ. لە گێرانی وەكە یاندا دەلیت کە چووێه مزگەوت و کاتێ دەر دەچوو دەیفەرموو ﴿بسم الله والسلام على رسول الله﴾ لە بری صەلاواتی دەدا لە سەر موخەممەد. ترمزی دەلیت: سەنە دەکەێ مۆتتە سەیل نیە، فاتیمەێ کچی حوسەینیش فاتیمەێ گەورەێ نەدیوێ.

نزاکانی پیغه مبه (ﷺ) له سه فهدا

ئه حمه دو به زار له عليه وه هينا و يانه پیغه مبه (ﷺ) که بیویستایه سه فهدر بکات دهیغه رموو ﴿اللهم بك اصول بك اجول وبك اسير﴾.^۱

موسلیم و نه بو داود و ترمزی له ئین عومه ره وه هينا و يانه پیغه مبه (ﷺ) که له سه ه و شتره که ی ده چویه ده ری بو سه فهدر، سوپاسی خواو سو بجان له لا و الله اکبری سی جار ده کرد، پاشان دهیغه رموو ﴿سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين وانا إلى ربنا لمنقلبون، اللهم انا نسالك في سفرنا هذا البر والتقوى ومن العمل ما ترضى اللهم هون علينا سفرنا هذا واطوعنا بعد الأرض اللهم انت صاحب في السفر والخليفة في الأهل، اللهم إني أعوذ بك من وعثاء السفر وكآبة المنظر وسوء المنقلب في الأهل والمال﴾ کاتی ده گه پرایه وه هه مان شتی ده فهدر رموو نه وه شی بو زیاد ده کرد ﴿أَبْؤن تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا سَاجِدُونَ﴾.^۲

نه بو یه علا له به رائه وه هينا و يه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) که بو سه فهدر یك ده رده چوو دهیغه رموو ﴿اللهم بلاغاً يبلِّغ خيراً مغفرة من ورضوانا، بيدك الخير إنك على كل شيء قدير، اللهم انت صاحب في السفر والخليفة في الأهل، اللهم هون علينا السفر واطوعنا الأرض اللهم أعوذ بك من وعثاء السفر كآبة المنقلب﴾.^۳

موسلیم و نه بو داود له نه بو هوره یه ره وه هينا و يانه پیغه مبه (ﷺ) که له سه فهدر بوو به یانی ده کرده وه دهیغه رموو ﴿سمع سامع بحمد لله وحسن بلائه علينا، ربنا صاحبنا وفضل علينا عائزاً بالله من النار﴾.^۴

^۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۰) ده لیت که سه کانی هه ردو وکیان جی متمانه ن.

^۲ - صحیح.

^۳ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۰) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له فیتری کوری خه لیفه که جی متمانه شه. ته و او.

^۶ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۲) دا واهاتوه.

ته به رانی له المعجم الأوسط له ثبین عومره وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له گهل پیغه مبهردا (ع.ک.ا) سه فه رمان ده کرد که ویستی بجیته گوندیکه وه فه رموی ﴿اللهم بارک لنا فیها﴾ سی جار فه رموی ئینجا فه رموی ﴿اللهم ارزقنا حیاها وحیبتنا إلی اهلها وحبب صالحی اهلها إلینا﴾ (خوایه له مه یای ئیره پوزیمان بدهو لای خه لکه که ی خو شه ویستمان بکه و پیاو چاکه کانی لامان خو شه ویست بکه) ^۱.

ته به رانی له صوهه یبه وه هیناویه تی پیغه مبهردا (ع.ک.ا) هر گوندیکی بدیا یه و بیویستایه چیته ناویه وه کاتی دهیدی ده فه رمو ﴿اللهم رب السموات السبع وما اضللن وبه الرياح وما ذررن، إنا نسأل خیر هذه القرية ونعوذ بك من شرها وشر اهلها وشر ما فیها﴾ ^۲. پیشتیش نزا کانی پیغه مبهردا (ع.ک.ا) له سه فهردا باسکرد له کاتی گرنکی نزا کان له جیهادی ری خوادا.

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۴) ده لیت: سه نه ده که ی جهیده.

^۳ - حسن.

^۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۵) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عه تای کوپی ئه بی مهروان و باوکی که هه ردو کیشیان جی متمانه ن، ته واو..

نزاكانی پیغه مبهرا (ﷺ) له مالئاوايدا

ئهبو داود (ج ۳، ص ۲۲۲) له قهزه عوه هیناویه تی ده لیت: ئیبن عه مبر پیی وتم: وهره با مالئاوايت لیبکه م بهو جوړه ی پیغه مبهرا (ﷺ) مالئاواي لیکردم (استودع الله دینک و امانتک و خواتیهم عملک) (نایین و سپارده و کوټا کارت دده مده دست خوا).^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له سالمه وه هیناویه تی ئیبن عومر نه گهر که سیکی بدایه نیازی سه فهری هیه پیی دهوت لیم نزیك بهر وه تا وهك مالئاواي پیغه مبهرا (ﷺ) مالئاوايت لیبکه م.^۲

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له نه نه سه وه هیناویه تی که سیك هات بو لای پیغه مبهرا (ﷺ) وتی ئهی پیغه مبر ی خوا من دمه ویت سه فهر بکه م، شتیکم پی بلی، فهرمووی (زودل الله التقوی) (خوا تویشووی له خوا ترسانت پی بدات) پاشان فهرمووی (وغفر ذنبك) (له تاوانیک خویش بیت)، وتی به دایک و باوکه مه وه به قورانت بم زیاتر، فهرمووی (له هرکوی هه بویت خیرت بو ئاسان بکات).^{۳، ۴}

ته به رانی و به زار له هیشامی کوپی قه تاده ی ره هاویه وه له باوکیه وه قه تاده (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی پیغه مبهرا (ﷺ) دژ به هوزده کی ئالای دایه دهستم دهستیم گرت و مالئاوايیم لیکرد، پیغه مبهرا (ﷺ) فهرمووی ﴿جعل الله التقوی زادك وغفر ذنبك ووجهك للخیر حیثما توجهت﴾.^{۵، ۶}

۱ - صحیح.

۲ - بهو شیوه دهیښنیت - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده سه نه دی حه سه نی سه حیجی غه ریه.

۳ - حسن صحیح.

۴ - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده حه سه نی غه ریه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۱) ده لیت: که سه کانی هه ردوکیان جی متمانه ن.

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی که سی وتی ئه ی پیغه مبهی خوا ده مه ویّت سه فەر بکه م ده ی وه سیه تم بۆ بکه، فەر مووی ﴿علیک بتقوی الله التکبیر علی کلّ شرف﴾ (له خوا بترسه و الله اکبر بکه له هه موو شوینی) کاتی کابرا چوو پیغه مبهر (ﷺ) فەر مووی (اللهم اطولة العبد وهون علیه السفر) (خوایه دووری بۆ پیچهره وه و سه فهری له سه ر ئاسان بکه) ^۱.

نزاکانی پیغه مبهر (ﷺ) له کاتی خواردن و خواردنه وه و جل پۆشیندا

بوخاری و ئه بو داود و ترمزی له ئه بو ئوما مه وه هیئاویانه پیغه مبهر (ﷺ) که سه فره که ی هه لده گیرا ده یفه رموو (الحمد لله كثيراً طيباء مباركاً فيه غير مكفى ولا مودّع ولا مستغنى عنه ربنا).

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه ده لیّت: پیغه مبهر (ﷺ) که نانی ده خوارد یان ئاوی ده خوارد وه ده یفه رموو ﴿الحمد لله الذى اطعنا وسقانا وجعلنا من المسلمين﴾ ^{۲، ۳}.

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه پیغه مبهر (ﷺ) ئه گهر جلیکی تازهی بکر دایه ته بهری ده یفه رموو ﴿اللهم لك الحمد انت كسوتنى هذا - ناوی ئه و جلە ی ده هیئا یان کراس بوایه یان میزه ر یان عه با - اسألك خيره وخيرما صنع له واعوذ بك من شره وشر ما صنع له﴾ ^۴.

۱ - حسن.

۲ - ترمزی ده لیّت ئه م فەر مووده هه سه نه.

۳ - صحیح.

۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

نزاكانى پيغہ مبر (ﷺ) له كاتى بينينى مانگو هره بوسكه و هرو ره شه بادا

ترمذى (ج ۲، ص ۱۸۳) له ته لعه وه هيئاويه تى پيغہ مبر (ﷺ) نه گهر مانگى چوارده شه وهى بديبايه دهيفه رموو ﴿اللهم اهلّ علينا باليمن والسلامة والاسلام، ربي وربك الله﴾.^۱

ئين عه ساكبر له ئين عومره وه بهو دهقه هيئاويه تى ﴿الله اكبر اللهم اهلّ علينا بالامن والامان والسلامة والاسلام والتوفيق لما تحب وترضى ربنا وربك الله﴾.^۲

ته به رانى له رافيعى كوپى خوده يبه وه هيئاويه تى ده لئيت: پيغہ مبر (ﷺ) كه مانگى چوارده شه وهى ده بينى دهيفه رموو (خير ورشد) پاشان دهيفه رموو ﴿اللهم انى اسألك من خير هذا الشهر وخير القدر واعوذ بك من شره﴾ سى جار دهيفه رموو.^{۳، ۴}

ترمذى له ئين عومره وه هيئاويه تى پيغہ مبر (ﷺ) كه دهنگى هوره بروسكهى ده بيست دهيفه رموو ﴿اللهم لاتقتنا بغضبك ولا تهلكنا بعذابك وعافنا قبل ذلك﴾.^{۵، ۶}

۱ - صحيح.

۲ - وهك له كنز العمال (ج ۴، ص ۳۲۶) دا واهاتوه. ته به رانيش له ئين عومره وه به هه مان شيوه هيئاويه تى به لام ئه مهى نه هيئاوه (الله اكبر) هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده لئيت له سه نه ده كه دا عوسمانى كوپى ئيبراهيمى هيئاوه كه لاوازيه كى تيدايه.

۳ - حسن.

۴ - سه نه ده كهى حه سه نه وهك هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده لئيت.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

۶ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له عائیشہ وہ هیئناویانہ پیغہ مبر (ﷺ) کاتی
 هه لکردنی ره شه با دهیفرموو ﴿اللهم انی ایاک خیرا و خیرما فیها و خیر ما ارسلت
 به و اعوذ بک من شرها و شر ما فیها و شر ما ارسلت به﴾ (خوایه من داوای خیری ئه
 ره شه بایه و خیری ناوی و خیری ئه وهیت لیده کهم که پیئت ناردوه. په نا ده گرم به
 تو له خراپه ی و خراپه ی ئه وهی تیادایه و خراپه ی ئه وهی پیئت ناردوه)

ئه بو داود له عائیشہ وه هیئناویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که له ناسوی ئاسمانه وه
 گه شه یه کی بدیبا یه کاری به جیده هیشت، ئه گهریش له نویژدا بوایه دریژده
 پیئنه ددها، پاشان دهیفرموو ﴿اللهم انی اعوذ بک من شرها﴾ ئه گهر باران
 دایبکرایه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً هنیئاً﴾^۱.

ئیین ئه بی شه یبه له عائیشہ وه هیئناویه تی ده لیت: پیغہ مبر (ﷺ) هه وریکی
 قورسی له ناسویه که وه بدیبا یه کارو باره که ی به جیده هیشت، ئه گهریش له نویژدا
 بوایه تا بجیت به دهمیه وه، ئینجا دهیفرموو: ﴿اللهم انا نعوذ بک من شر ما ارسل به
 ﴾ ئه گهر داباریبا یه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً نافعا﴾ دوو یان سی جار دهیفرموو.
 ئه گهر خوا لایبردایه و باران داینه کرایه سوپاسی خوات له سهر ده کرد^۲.

ته به رانی له المعجم الکبیر و الأوسط له سه له مه ی کوپی ئه کو ده وه هیئناویه تی
 ده لیت: ئه گهر ره شه با توندی بکرایه پیغہ مبر (ﷺ) دهیفرموو (اللهم لقعاً
 لاعقیماً) (خوایه به رداری ئه ک بی به)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۵) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۴، ص ۲۹۰) دا واهاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له موغیره ی کوپی

عه بدو ره حمان که جی متمانه شه. ته و او.

نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) لہ کاتی دیاری نہ کراودا

موسلیم لہ ئین مہ سعو دہوہ هیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم إني أسألك الهدى والتقى والعفاف والغنى ﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئہ بو موسای ئہ شعریہ وہ لہ پیغہ مہر وہ (ﷺ) هیئاویانہ ئہ و نزیایہ دہ کرد ﴿ اللہم اغفر لي خطيئتي وجهلي وإسرافي في أمري وما أنت أعلم به مني، اللہم اغفر لي جدّي وهزلي وخطئي وعمدي، وكل ذلك عندي، اللہم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أضرت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم وأنت المؤخر وأنت على كل شيء قدير ﴾.

موسلیم لہ ئہ بو ہورہ یرہ وہ هیئاویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم أصلح لي ديني الذي هو عصمة أمري، وأصلح لي دنياي التي فيها معاشي، وأصلح لي اخرتي التي فيها معادي، واجعل الحياة زيادة لي في كل خير، واجعل الموت راحة لي من كل شر ﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئین عہ باسہ وہ هیئاویانہ پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم لك أسلمت وبك آمنت وعليك توكلت وإليك أنبت وبك خاصمت اللهم إني أعوذ بعزتك لا إله إلا أنت ان تضلني أنت الحي الذي لا تموت والجن والأنس يموتون ﴾. ترمزی لہ ئوم سہ لہ مہ وہ هیئاویہ تی دہ لیت: زوربہ ی نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) بریتیبوو لہ ﴿ يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك ﴾^۱.

ترمزی لہ عائیشہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی دہ لیت پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم عافني في جسدي وعافني في بصري واجعله الوارث مني لا إله إلا أنت الحليم الكريم، سبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾^۲.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی دہ لیت فہ رموو دہ یہ کی حہ سہ نہ.

۳ - ضعیف.

ترمرزی و نه بو داود و ئین ماجه له ئین عه ببا سه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای ده کرد و ده یفه رموو ﴿رب اعنی ولا تعن علی، وانصرنی ولا تنصر علی، وامکر لی ولا تمکر علی، واهدنی ویسر هدا ی، وانصرنی علی من بغی علی، رب اهلنی لک شاکراً لک ذاکراً لک راهباً لک مطوعاً إلیک مجیباً﴾ (منیبا) تقبل توبتی واغسل حوبتی واحب دعوتی وثبت حجتی واهد قلبی وسدد لسانی واسلل سخیمة قلبی ﴿له گیرانه وهی ترمیزیدا هاتووہ ﴿واها منیبا﴾^۱ ۲.

حاکم له ئین مه سعوده وه هی ناویه تی - له سه ر مه رجی موسلیم به سه حیجی داناوه - ده لیت: له نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) بریتی بوو ﴿اللهم إنا نسألك موجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والسلامة من كل إثم والغنيمة من كل بر والفوز بالجنة والنجاة من النار﴾^۳ ۴.

نه حمه دو ته به رانی له عه بدوللای کوپی عومهره وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) نزای ده کرد ﴿اللهم اغفر لنا ذنوبنا وظامنا وهزلنا وجدنا وعمدنا وكل ذلك عندنا﴾^۵ ۶.

ته به رانی و نه حمه دو به راز له عیمرانی کوپی حوصه ینه وه هی ناویانه ده لیت: به گشتی نزای پیغه مبه ر (ﷺ) بریتی بوو له ﴿اللهم اغفر لی ما اخطأت وما تعمدت وما اسررت وما اعلنت وما جهلت وما تعمدت﴾ (خوایه له و تاوانه م خو ش به که به

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت فه رموده یه کی سه نه نی سه حیجه.

۳ - صحیح.

۴ - له الاذکاری نیامی نه وه وی (ص ۴۹۸) دا واهاتووہ.

۵ - حسن.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۲) ده لیت سه نه دی هه ردوکیان سه نه.

ههله و دهست نه نقهست کردومه، نه وهی به نهینی و به ناشکرا کردومه، نه وهی به نه زانی و نه وهی به نه نقهست کردومه^۱.

نه حمده له عایشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم احسن خلقی فأحسن خلقی﴾ (خوایه دروست کردنی منت جوان کردوه، دهی ئاکاریشم جوان بگیړه)^۲.

نه حمده و نه بو یه علا به دوو سه نه دی حه سه ن له ئوم سه له مه وه هیئاویانه پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿رب اغفر لی وارحم واهدنی السبیل الاقوم﴾^۳.
ته به رانی له المعجم الأوسط له نه نه سی کوری مالک وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿یا ولی الإسلام واهله ثبتنی به حتی القاک﴾^۴.

نه حمده و ته به رانی له بسری کوری نه بو نه رته نه وه هیئاویانه ده لیت: بیستم پیغه مبه (ﷺ) نزی ده کردو دهیغه رموو ﴿اللهم احسن عاقبتنا فی الأمور کلها واجرنا من خزی الدنیا وعذاب الآخرة﴾ (خوایه له هه موو کارو باریکدا سه ره نجامان چاک بگیړه و له سه ر شوړی دنیاو سزای پوژنی دواى بمانپاریزه)^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیحن جگه له عه ونی عه قبلی که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۳) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن. نه حمده و نه بو یه علا له ئیین مه سه وده به سه نه دی سه حیحن به هه مان شیوه هیئاویانه.

۵ - ضعیف.

۶ - صحیح.

۷ - که سه کانی جی متمانه ن وه هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۴ و ۱۷۶) ده لیت.

۸ - حسن.

ته به رانی ئه وهی بۆ زیاد کردووه هه رکه سی ئه و نزا یه بکات پێش ئه وهی توشی به لا بیئت ده مریت.^۱

ئه حمه دو ته به رانی له ئه بو سه رمه وه هی ناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أسألك غنائی و غنی مولای﴾^۲.

به زار له ئه وانه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أسألك الطیبات و ترک المنکرات و حب المساکین و ان تتوب علی و ان اردت بعبادک فتنه ان تقبضنی غیر مفتون﴾^۳.

ته به رانی له عایشه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم احعل اوسع رزقک علی عند کبر سنّی و انقطاع عمری﴾ (خوا یه فراوانترینی پوزیت بۆ سه ر من له کاتی پیری و برانی ته مه نم دابنی)^۴.

۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۸) ده لیّت: که سه کانی ئه حمه د و یه کی له سه نه ده کانی ته به رانی که سه کانی جی متمانه ن.

۲ - صحیح.

۳ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۷۸) ده لیّت یه کی له سه نه ده کانی ئه حمه د که سه کانی سه حیحن.

۴ - حسن.

۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۱) ده لیّت سه نه ده که ی سه سه نه.

۶ - حسن.

۷ - سه نه ده که ی سه سه نه وه هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۲) ده لیّت.

ڪوئي نزاڪان

ئيبن ئه بي شهيه به له عائشه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبهر (ﷺ) هه زى به ڪوئي نزاو بو و جگه له وهى واز ليده هيٺا.^۱

حاکم له عائشه وه هيٺاويه تي ئه بو به ڪر (ﷺ) چو و بولاي پيغه مبهر (ﷺ) ويستي قسه يه ڪي بولڪات ڪه له عائشه ي بشاري ته وه، عائشه ش نزاى ده ڪرد، پيغه مبهر (ﷺ) پيئي فهرموو ﴿يا عائشه، عليك بالكوامل الجوامع﴾ (ئهي عائشه ته و او ڪو ڪان بلئي) ڪاتي عائشه ته و او بوو پريسياري ڪرد له پيغه مبهر (ﷺ) ئه ويش به عائشه ي فهرموو بلئي ﴿اللهم اني اسألك من الخير كله عاجله و آجله و ما علمت منه و ما لم اعلم و اسألك من غير ما سألك من عبدك و رسولك محمد و استعيزك مما استعاذك منه عبدك و رسولك محمد، و اسألك ما قضيت لي من امر انت تجعل عاقبة رشدا﴾ (خوايه من داواي هه موو خيرت ليده ڪم پيشخراو و داخراوي و ئه وهى دهيزانم و ئه وهى نايزانم، داواي به هه شتت ليده ڪم له گهل هه ر و ته يان ڪرداري ڪه له به هه شت نزيڪم ده ڪاته وه، په نا ده گرم به تو له هه موو خراپه، پيشخراو و داخراوي و ئه وهى دهيزانم و ئه وهى نايزانم، داواي ئه و خيرت ليده ڪم ڪه به نده و نيرواوت موحه ممد داواي ڪردو وه، په نات پيده گرم له وهى به نده و نيرواوت موحه ممد له دهستي په ناي گرتو وه به تو، داوات ليده ڪم له و بواره دا قه زاي منت دانا وه ڪوتاييه ڪي باش و خيردارييت).^۲

ئهممه و ئيبن ماچه له عائشه وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي و ئه وهى بول زياد ڪردو وه (په نا ده گرم به تو له ئاگرو هه ر و ته و ڪرداري له ڏوزه نزيڪم ده ڪاته وه).^۳

^۱ - له كنز العمال (ج ۱، ۲۹۰) دا واهاتو وه.

^۲ - كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶).

^۳ - حاکم ده لئيت ئهم فهرمووده سه نه دي صهحيه وه ڪه له الذڪاري ئيمامي نه وهى (ص ۵۰۶) دا واهاتو وه.

بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۴) دا له عائشه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) هاته ژوور بۆ لام ومن نویژم ده کردو پیویستییه کی هه بوو، منیش له سه ری وه ستام، فه رموی ﴿یا عائشه علیک بجمال الدعا و جوامعه﴾ (ئهی عائشه کۆو ته واوی نزا بلی) که لیبوومه وه وتم ئهی پیغه مبه ری خوا کۆو ته واوی نزا کان چیه ؟^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۹۰) له ئه بو ئومامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) نزایه کی زۆری کرد که شتی کمان له بهر نه کرد بوو، وتمان ئهی پیغه مبه ری خوا نزایه کی زۆرت کرد که هیچیمان ئی له بهر نه کرد، فه رموی ﴿الا ادکم علی ما یجمع ذلک کلّه؟﴾ (ئایا شتی کتان پی بلیم که هه موو ئه وانه کۆ بکاته وه ؟) ده لین ﴿اللهم إنا نسألك من خير ما سألك منه نبيك محمد وتعوذ بك من شر ما استعاذ منه نبيك محمد، وانت المستعان وعليك البلاغ ولا حول ولا قوة إلا بالله﴾.^۲

په نا گرتن

بوخاری و موسلیم له ئه نه سه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والهرم والبغل وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات﴾ له گێرانه وه یه کدا ﴿وضلع الدین وغلبة الرجال﴾ (قورسی قه رزو زالی بونی پیاوان).

موسلیم له عائشه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) له نزایه کدا ده یفه رموو (خوایه من په نا ده گرم به تو له خراپه ی ئه وه ی کردومه و خراپه ی ئه وه ی نه مکردوه).

^۱ - به هه مان شیوه له گه ل زیاده کی حاکم هیناویه تی.

^۲ - ترمزی ده لیت: ئه م فه رموده هه سه نی غه ربه، بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۹) به و واتایه هیناویه تی.

له ئيبن عومره وه ده لئيت: له نزاى پيغه مبه ر (ﷺ) برى تي بوو له ﴿اللهم إني أعوذ بك من زوال نعمتك وتحوّل عافيتك وفجأة نعمتك وجميع سخطك﴾ (خوايه من په نا ده گرم به تو له نه مانى به خششت و گوږانى عافيه تت و كتوپرى به لاو سزات و هه موو توږه يت).

له زه يدى كوږى نه رقه مه وه ده لئيت: نه وه تان پي ده ليم كه پيغه مبه ر (ﷺ) ده يفه رموو، نه وه ده يفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والبخل والهّم وعذاب القبر، اللهم أن نفسي تقواها وزكّها أنت خير من زكاها أنت وليها ومولاها، اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع ومن قلب لا يخشع ومن نفس لا تشيع ومن دعوة لا يستجاب لها﴾.

چوار زاناي فه رمووده به سه نه دى سه حيح له عايشه وه هي ناويانه پيغه مبه ر (ﷺ) نه وه وشانه ي بو نزا به كار ده هي ناو ده يفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من فتنة النار وعذاب النار ومن شر الغنى والفقر﴾ (خوايه من په نا ده گرم به تو له فيتنه ي دو زه خ و سزاى ناگرو له خراپه ي ده وله مه ندى و هه ژارى).^۱

ترمزي له عوقبه ي كوږى ماليكه وه هي ناويه تي ده لئيت پيغه مبه ر (ﷺ) ده يفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من منكرات الأخلاق و الأعمال والأهواء﴾^۲.
 نه بو داود و نه سائي به دوو سه نه دى سه حيح له نه نه سه وه هي ناويانه پيغه مبه ر (ﷺ) ده يفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من البرص والجنون والجذام وسيء الأسقام﴾.

نه بو داود و نه سائي له نه بوليوسرى سه حابيه وه هي ناويانه پيغه مبه ر (ﷺ) نزاى ده كردو ده فه رموو: ﴿اللهم إني أعوذ بك من الهدم وأعوذ بك من التردّي، وأعوذ

^۱ - صحيح.

^۲ - صحيح.

^۳ - ترمزي ده لئيت فه رمووده يه كى حه سه نه.

بك من الغرق والحرق والهرم، وأعوذ بك من أن يتغلبنى الشكان عند الموت، وأعوذ بك أن أموت فى سبيلك مدبراً و أعوذ بك أن أموت مديناً ﴿٢﴾.

ئەبو داود و نەسائى بە سەنەدى سەحیح لە ئەبو ھورەیرەو ھیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من الجوع فأنه بئس الضجيع وأعوذ بك من الخيانة فأنها بئست البطانة﴾ (خوايە پەنا دەگرم بە تۆ لە برسیەتی چونکە خراپترین، وە پەنا دەگرم بە تۆ لە ناپاکى چونکە خراپترین هاو دەم و پشتم) ٢، ٤. ئەبو داود و نەسائى دەیان وت پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من الشقاق و النفاق و سوء الأخلاق﴾ ٥.

تەبەرانی لە المعجم الصغير لە ئەنەسەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من القسوة والغفلة والحيلة و الذلة والمسكنة، و أعوذ بك من الفسوق والشقاق والنفاق والسمعة والرياء، وأعوذ بك من الصمم والبكم والجنون والجزام وسيىء الأسقام﴾ ٦، ٧.

تەبەرانی لە عوقبەى كوپى عامرەو ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من يوم السوء و من ليلة السوء و من ساعة السوء و من صاحب السوء و من جار السوء فى دار المقامة﴾ (خوايە پەنا دەگرم بە تۆ لە پوژى خراپ و

١ - صحيح.

٢ - ئەمە دەقى ئەبو داودە.

٣ - ضعيف.

٤ - له الأذكار (ص ٤٩٩) دا واهاتوو.

٥ - له تيسير الوصول (ج ٢، ص ١٨٣) دا واهاتوو.

٦ - صحيح.

٧ - هه يسه مى (ج ١٠، ص ١٤٣) دا دەلیت: کەسەکانى سەنەدەکە سەحیحن.

شهوی خراپ و کاتی خراپ و هاو هللی خراپ و دراوسی خراپ و له مائی دانیشتندا) ^۱.

ئه حمه دو ئیین ئه بی شه بیه و ئه بو داود و نه سائی وجگه له وانیش له عومه ره وه
هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) په نای ده گرت له پینچ شت ﴿اللهم انی اعوذ بک من البغل
والجن وفتنة الصدر وعذاب القبر وسوء الحمر﴾ ^۲.
ئه بو نه عیم له الحلیه له عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) هه سه ن و
حوسه نی (ﷺ) په نا ده داو ده یفه رموو ﴿اعینکما بکلمات الله التامة من کل شیطان
وهامة ومن کل عین لامة﴾ ^۳.

په ناگرتن له جنوکه

ئه حمه دو ئه بو یه علا له ئه بو ئه یاده وه هیناویانه ده لیت به عه بدوره حمانی
کوپی خنبشی ته میم وت- که گه وره بو- ئایا پیغه مبه رت (ﷺ) بینی؟ وتی به لئ،
وتم شه وی که جنوکه کان هه لمه تیان برد بو ی پیغه مبه ر (ﷺ) چی کرد، وتی:
شه ی تانه کان ئه و شه وه دابه زین بو سهر پیغه مبه ر (ﷺ) له نیو دۆل و ده شتداو له
نیویاندا شه ی تانی هه بوو ئاگریکی به ده سه ته وه بوو ده یویست پیی ده موچاوی
پیغه مبه ر (ﷺ) بسوتینی، جبریل دابه زی بو لای و وتی: ئه ی موحه ممه د بلی،
فه رموی چی بلیم وتی: بلی ﴿اعوذ بکلمات الله التامة من شر ما خلق وژا وبرا ومن

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۴۴) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له بشیری کوپی ثابت که جی
متمانه شه.

^۳ - صحیح.

^۴ - صحیح.

^۵ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) داواها توه.

ماينزل من السما و من شر ما يعرج فيها و من شرفتن الليل والنهار و من شر كل
 غارق إلا غارقاً يغرق بخير يا رحمان ﴿ بهوه ئاگره كه يان كوزا يه وهو خوا شكاندنى ^۱ ۲
 ئه حمه دو حاكم و ترمزى له (الدعوات) له ئوبه ي كوپى كه عبه وه هيناويانه
 ده لئيت: من لاي پيغه مبه ر (ﷺ) بووم كه ده شته كيه هات وتى ئه ي پيغه مبه رى خوا
 من برايه كم هيه و ئازارو نه خووشى له گه له. فهرمووى (ئازارى چيه ؟) وتى جوړه
 ده ست ليوه شاندينكى هيه، فهرمووى ده ي بيهينه بو لام، ئه ويش هيناي،
 پيغه مبه ر (ﷺ) به سوره تى فاتحه و چوار ئايه تى سهره تاي به قهره و ئه و دوو ئايه ته
 ﴿والهكم إله واحد﴾ و ئايه ته لكورسى و سى ئايه تى كو تايى سوره تى به قهره و
 ئايه تى له ئال عمران ﴿اشهد الله انه لا إله إلا هو﴾ و ئايه تى له الاعراف ﴿إن ربكم
 الله﴾ و كو تاي سوره تى المؤمنين ﴿فتعالى الله الملك الحق﴾ و ئايه تى له سورة تى الجن
 ﴿وانه تعالى جد ربنا﴾ و ده ئايه تى له سهره تاي الصافات و سى ئايه تى له كو تاي
 سوره تى حه شر و ﴿قول هو الله أحد﴾ دوو په نا پيگره كه ﴿قل أعوذ برب
 الناس﴾ و ﴿قل أعوذ برب الخلق﴾ په ناى دا بو لاي خوا، كابرا هه تا وه كه ئه وه ي
 هه رگيز هيچى نه بووييت ^۲ ۳.

ئه گهر شه و راچله كى يان ترسا چى بلئيت

۱ - صحيح.

۲ - مونزيرى له الترغيب والترهيب (ج ۳، ص ۱۱۷) دا ده لئيت: ههركاميان سه نه ديكي جه ييدى بى
 به لگه ي هه يه و ماليك له الموطأ له يه حياى كوپى سه عيده وه به مورسه لى هيناويه تى. نه سائيش
 له فهرمووده ي ئيين مه سه ووده وه بهو شيوه هيناويه تى، ته و او. ئيين شه يبه ش له مه كعو له بهو
 واتايه به كورتي له گه ل جياوازيه كه له ده قه كانى په نا گرتندا هيناويه تى وه كه له كنز
 العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتووه.

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەبو ئوما مەو ھەيئەتە دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) ھەۋالى دا بە پىغەمبەر (ﷺ) لە ھەندى بەرچاۋكە ۋەتن كە شەۋ دەيانىنى پىرى نادات شەۋنۆيژ بكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەي خالىدى كۆپى ۋەلىد ئايا چەند ۋەشەيەكت فىر بكم بيانلىيت و سى جار بيانلىيت خوا ئەۋەت ئى لا ببات ؟) ۋتى: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا بە دايكم ۋاۋكەمەۋ بە قوربانت بم، من لەبەر ھىوام بەتۋ ئەم سكالام لا كردىت، فەرموۋى بلى ﴿أعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وعقابه و سر عباد و من همزات الشياطين و أن يحضرون﴾ عائىشە ۋتى: چەند شەۋيكي نەبرد تا خالىدى كۆپى ۋەلىد ھات و ۋتى ئەي پىغەمبەرى خوا بە دايك ۋاۋكەمەۋ بە قوربانت بم سوۋىند بەۋكەسەي تۋى بە ھەق ناردوۋە ئەۋ ۋشانەي فىرت كردم كەسى جار ۋتم خۋاي گەۋرە ئەۋ بارەي لەسەر لا بردم كە جارن بەدىم كرد، گويم لىنيە بەشەۋ بچمە ناۋ لانكەي شىرى^۱.

نەسائى ۋ ئەبو داۋود ۋ ھاكم - بە ھەيئەت دانائە - ۋ ترمزى بە ھەسەنى دانائە ۋ دەھكە ھى ئەۋە - لە ھەمرى كۆپى شوعەيب لە ۋاۋكەيەۋە لە باپىرىەۋە ھىئاۋيانە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ﴿إذا فرغ أحدكم في النوم فليقل أعوذ بكلمات الله التامات.....﴾ (ئەگەر كەسىكتان لە خەۋدا ترسا (پاچلەكى) بابلى ﴿أعوذ.....﴾ ھەمان نزاى بەۋ شىۋە ھىئا. دەلىت: ھەبۇللاي كۆپى ھەمر ئەۋەي دا دەدا بەۋ مەنالا ئەي كە ھۇشيان كەردبۇۋىەۋە، ھەركامىشيان ھۇشيان نەكەردبۇۋىەۋە لە پەرىيەكدا دەينوۋسى ۋ دواتر دەيكرە مى. لە گىرەنەۋەيەكى نەسائىدا دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد كەسى بوۋ لە خەۋيدا رادەچلەكا. ئەۋەي باسكرد بوۋ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى (ئەگەر پاكشايت بلى ﴿أعوذ بكلمات الله.....﴾ بە

^۱ - موضوع.

^۲ - له الترغيب والترهيب (ج ۳، ص ۱۱۶) دا ۋاھاتوۋە. ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۲۷) دەلىت لە سەنەدەكدا ھەكەمى كۆپى ھەبۇللاي ئىلى ھەيە كە مەتروكە.

هه مان شيو نه ڏيڻي. ماليڪيش له الموطا ڏيڻي بيسم خالیدی کوري و ليد به پيغهمبر (ﷺ) ي و ت من له خه و مڊا د ترسم و راده چله کيم. پيغهمبر (ﷺ) پني فهرموو (ده بلي...) به هه مان شيو دهيهيڻي.^۱

نه حمده له و ليدی کوري و ليدوه هيناويه تي ڏيڻي: نه ي پيغهمبري خوا من ترس و توکان به ديدده کم، فهرموو (نه گهر چوويته ناو جيگه که ت بلي...) به هه مان شيو دهيهيڻي.^۲

نزای ناخوشي و خه فته و دلته نگی و په زاره

نه حمده و نه سائي و ئين جهرير- به صهحيحی داناوه- و ئين حبان و جگه له و انيش له عهليه وه هيناويه تي ڏيڻي: پيغهمبر (ﷺ) نه و وشانه ي فيرکردم فهرماني پيکردم نه گهر دلته نگی يان سه ختيه کم هاته ري بيلم ﴿ لا اله الا الله العليم الكريم، سبحان الله و تبارك الله رب العرش العظيم والحمد لله العالمين ﴾.^۳

ئين نه جار له نه سه وه هيناويه تي پيغهمبر (ﷺ) نه گهر سه ختيه کی بهاتايه ته ري دهيفه رموو ﴿ يا حي يا القيوم برحمتك استغيث ﴾.^۴

^۱ - ضعيف.

^۲ - له الترغيب والترهيب (ج ۳) دا وا هاتوه.

^۳ - صحيح.

^۴ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۸) هاتوه و ئين حبان به صهحيحی داناوه. حاكم هيناويه تي- وله سه مرجی موسليم به صهحيحی داناوه- وه له تعفة الذاکرين (ص ۱۹۴) هاتوه. پيشتر چهند ريگه يه که له باسی فيرکردنی زيړه که کانداهاتوه.

^۵ - حسن.

^۶ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۹) دا واهاتوه.

ئين جهرير له نه سمانى كچي عومهيسهوه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) نه گهر شتي غه مباري بگردايه يا دلته نگ و خهفته بار بوايه دهيفه رموو ﴿الله الله ربى لا اشرك به شيئا﴾ (الله الله پهروه ردگارمه هيچ هاوہ ليكي بو دانانيم).^۱

ههروه ها ئين جهريرو ئين نه بي شهيبه له نه سمانه وه بهو دهقه هيٺاويانه: پيغه مبر (ﷺ) چهند وشهيه كي فير كردم تا له كاتي دلته نگيدا بياننيم - بهو جوړه دهيه نيت.^۲

ته به راني له المعجم الأوسط والكبير له ئين عهباسه وه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) دوولاي درگاي دهست پيوه گرت و نيمهش له مالدا بووين، فهرمووي ﴿يا بني عبدالمطلب إذا نزل بكم كرب أوجهد أو لأواء فقولوا الله ربنا لا نشرك به شيئا﴾ (نهى بهنى عهبدولموته ليب نه گهر دلته نگي يان نارده ته تي يان هيلاكه كتان به سهردا دابهزي بلين الله الله پهروه ردگارمانه و هيچ هاوہ ليكي بو دانانين).^۳

ئين جهرير له ئين عهباسه وه بهو شيوه به زياده كهيه وه بهو دهقه هيٺاويه تي ﴿الله الله لا شريك له﴾.^۴

بوخاري و موسليم له ئين عهباسه وه هيٺاويانه پيغه مبر (ﷺ) له كاتي دلته نگيدا دهيفه رموو ﴿لا إله إلا الله العظيم العليم، لا إله إلا الله رب العرش العظيم، لا إله إلا الله رب السموات والأرض ورب العرش الكريم﴾.^۵

^۱ - صحيح.

^۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوه.

^۳ - ههيسه مي (ج ۱۰، ص ۱۳۷) ده ليت له سهنه ده كه دا صالحى كوپي عهبدول لا نه بو يه حيا ههيه كه لا وازه.

^۴ - وهك له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا هاتوه.

^۵ - وهك له تحفة الذاكرين (ص ۱۹۳) دا واهاتوه.

ئین عه ساگیر له ثقبانه وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه گهر شتی بیزاری
بکرداریه دهیغه رموو ﴿الله الله ربی لا اشرك به شیئا﴾^۱.

حاکم له ئەبو دهر دانه وه هیئاویه تی ده لیت: هه به ندهیه که ههوت جار
به پراستی یان ناپراستی بلی ﴿حسبی الله لا إله إلا هو علیه توکلت وهو رب العرش
العظیم﴾ خوا هوێ خه مباری ناهیلی^۲.

بوخاری له الأدب المفرد (ص، ۱۰۵) له ئین عه نباسه وه هیئاویه تی ده لیت:
هه رکه سه خه فهت یان په ژاره یان دلهنگی یان ترس له سولتانیکی تووش بوو ئەم
نزیانه بکات گیرا ده بی بوی ﴿أسألك بلا إله إلا أنت رب السموات والسبع ورب
العرش العظیم، وأسألك بلا إله إلا أنت رب السموات السبع ورب العرش الکرم،
وأسألك بلا إله إلا أنت رب السموات السبع والأرضین للسبع وما فیهن إنک علی کل
شیء قدير﴾، پاشان داوای پیویستییه کهت له خوا بکه.

۱ - صحیح.

۲ - وه که له کنز العمال (ج ۱، ۳۰۰) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو.

نزای ترسی سولتان

خه رائیتی له (مکارم الأخلاق) له عهلیه وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) چهند وشهیه کی فیرکرد تا له کاتی ترسی سولتان و هه موو شتی کدا بیلیت که دهیترسی نی^۱ ﴿ لا إله إلا الله العظيم الكريم سبحانه الله رب السماوات السبع رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ له لایان بلی ﴿ إني أعوذ بك من شر عبادك ﴾^۲.

ئین عه ساگیر له نه بو رافعه وه هیئاویه تی عه بدوللای کوپی جه عفری کچه که ی ماره کرد له چه حاجی کوپی یوسف پی و ت: ئه گهر هاته ژوور بۆ لات بلی ﴿ لا إله إلا الله الحليم الكريم سبحانه الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ دهیوت پیغه مبه (ﷺ) ئه گهر شتی کی بهاتایه ته ری وایده فهرموو. ده لیت به وه پی نه گه یشت^۳.

ئین ئه بی شه یبه له ئین عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: ئه گهر چوویت بۆ لای سولتان نیکی توقینهر ترسایت به سه رتا زال بی (سته مت لیبکات) بلی الله اکبر الله اکبر، خوا له هه موو دروستکراوه کانی به عیزه تهره. خوا له وانه به عیزه تهره که من لیی ده ترسم و هوشیاری له پوودا وهرده گرم، په نا ده گرم به و خوایه ی هیچ په رستراوی نیه جگه له و، ئه و حه و ت ئاسمانه که ی راگرتوو ه تا نه که ونه سه ر زه و ی مه گهر به مؤله تی خوی، په نات پیده گرم له ژیا نی فلان به نده ت و سه ربازو شوینکه و ت و ها وده مه جنۆکه و مروقه کانی، خوایه له ده ست ژیا نیان دراوسی و پالپشتم به شکۆت به رزو په نات گه وره و ناو ت پیروزه و هیچ په رستراوی نیه جگه له تو، سی جار بیللی^۴.

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۹) دا واهاتوو.

^۳ - حسن.

^۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو.

^۵ - صحیح.

^۶ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو. ته به رانیش له ئین عه عباسه وه به و شیوه به جیاوازیه کی که له المفرد (ص ۱۰۶) له ئین عه عباسه وه به و شیوه هیئاویه تی.

ئین ئه بی شه یبه و ئین جه ریر له ئین مه سعوده وه هیناویانه ده لیت: نه گهر یه کیکتان پی شه وایه کی هه بوو ده ترسا له خو به زلزان و سته می بابلت (اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم کن لی جاراً من فلان واحزابه واشیاعه من الجن والانس ان یفرطوا علیّ وان یطفوا، عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک) به وه لهو به ریرسه وه شتیکتان تووش نابیت که رقتان لی بیت.^۱

ته به رانی له ئین مه سعوده وه به مه رفوعی بهو شیوه هیناویه تی. له گیرانه وه یه کدا هاتوو (کن لی جاراً من شرفلان بی فلان وشر الحب والانس واتباعهم ان یفرط علی احدمنهم عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک).^۲

نزی قه زدانه وه

(ترمذی ج ۱، ص ۱۹۵) له ئه بو وائیله وه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی نوسه ری هات بو لای و وتی من ناتوانم بنوسم ده ی یارمه تیم بده، وتی ئایا چه ند وشه یه کت فی ربکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) فی ری کردم ؟ نه گهر وه ک شاخی (سیر) بیت خوا له سهرت لاده دات، فه رموی بلی (اللهم اکفنی بعلاک عن درامک، واغننی بفضلک عمّن سواک)^۳.^۴

ئه بو داود (ج ۲، ص ۳۷۰) له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: پوژی پیغه مبه ر (ﷺ) چوو یه مزگه وت که سی له پشتیوانان پیی وترا ئه بو ئوما مه، فه رموی (ئه ی ئه بو ئوما مه بوچی ده تبینم له جگه له کاتی نویژدا له مزگه وت

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو. بوخاریش له (الادب المفرد ص ۱۰۴) له ئین مه سعوده وه به مه وقوفی بهو واتایه به کورتتر له وه هیناویه تی.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۲۷) ده لیت: له سه نه ده که دا جه ناده ی کوپی سلم هه یه که ئین حبان به جی متمانه و جگه لهو به جی متمانه ی ده زانن و که سه کانی دیکه سه حیجن. ته واو.

^۳ - حسن.

^۴ - ترمذی ده لیت ئه م فه رموده حه سه نی غه ربه.

دانیشتوویت ؟) وتی هه ندی په ژارهم له گه له و قهرزم له سهره ئه ی پیغه مبهری خوا،
 فهرمووی (ئایا وتهیه کت فی ربکم نه گهر بیلیت خوا په ژارته لاببات و قهرزه که ت
 له سهر لابه ری) وتم به لئ ئه ی پیغه مبهری خوا، فهرمووی (نه گهر به یانیت کرده وه و
 ئیوارته کرده وه بلی) اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن وأعوذ بك من العجز والكسل
 وأعوذ بك من الجبن والبخل وأعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال) ده لیت: نه وه م
 کرد خوا په ژاره ی نه هیشتم و قهرزه که ی له سهر لابر دم.^۱

ته به رانی له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناوویه تی پیغه مبهر (ﷺ) پوژی
 هه یینی بوی گه را، کاتی پیغه مبهر (ﷺ) نویژی کرد و موعاز هات، فهرمووی (ئه ی
 موعاز بوچی نه مبینیت ؟) وتی ئه ی پیغه مبهری خوا جوله که یه ک.. لام بوو، منیش
 هاتم بیم بولات نه وه پیی لی گرتم. پیغه مبهر (ﷺ) پیی فهرموو (ئه ی موعاز ئایا
 نزایه کت فی ربکم نزای پی بکه یت نه گهر هینده ی شاخی (میصر) قهرزت له سهر بیته
 خوا له سهرت لاببات، ده ی موعاز له خوا بیاریره وه بلی) اللهم مالك الملك تؤتي الملك
 من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتزل من تشاء بيدك الخير إنك
 على كل شيء قدير، تولج الليل في النهار وتولج النهار في الليل وتخرج الحي من
 الميت وتخرج الميت من الحي وترزق من تشاء بغير حساب رحمان الدنيا والآخرة
 ورحيمهما تعلى منهما من تشاء وتمنع من تشاء، ارحمني رحمه تغنيني بها عن
 رحمه عن سواك)^{۲، ۳}

ته به رانی له المعجم الصغير له نه نه سی کوپی مالیکه وه هیناوویه تی ده لیت:
 پیغه مبهر (ﷺ) به موعازی فهرموو (ئایا نزایه کت فی ربکم نزای پی بکه یت نه گهر

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۶) ده لیت له سه نه ده که دا نه سری کوپی مه زروق هه یه که نایناسم،
 که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن به لام سه عیدی کوپی موسه یب له موعازی نه بیستوه.

هيئن ڏهه شاخون جوڙيو ته سهر بيٺ ڇو اه سهرت لابتات ؟ نهى موعان
بلى... به هه مان شيوه هيئاويه تي به لام له (تولج الليل، تا ڪوتاي نه هيئاوه، له
گيڙانه وه ڪهى نه ڏا واهاتوه (رحمان الدنيا والاخرة تعطيها من تشاء وتمنع منها
من تشاء)^۱.

نڙاي له به رڪردن

(ترمذي ج ۲، ص ۹۱۶) له نيين عه باسوه هيئاويه تي ده لئيت: ئيمه لاي
پيغه مبر (ﷺ) بووين ڪه عه ڪوري نه بوتاليب هات بو لاي وتي به دايڪ و
باوڪم وه به قوربانن بم نه م قورئانه له سنگمدا ناوه ستي و نازانم چوڻ به سهريدا
زال بم، پيغه مبر (ﷺ) پئي فهرموو (نهى نه بولحه سن ئايا چهند وشه يه ڪت فير بڪه
ڪه ڇو پييان سودمه نندت بڪات به وهى فيريان بوويت و نه وهى له دهرونتدا
فيربوويت چه سپاوى بڪات ؟) وتي به لئى نهى پيغه مبرى ڇو ڏا دهى فيرم بڪه،
فهرمووى (نه گهر شهوى هه ييني هات نه گهر توانيت له سئ يه ڪي ڪوتاي شهو ڏا
هه ستيت نهوا ساتيڪي جي شايهت هه وه نزا تيايدا وه رگيراوه، يه عقوبى برام به
ڪور ڪانى وت ﴿سوف استغفر لكم ربي﴾ ده لئيت تا شهوى هه ييني دئيت. نه گهر
نه تواني نهوا له نيوهى ڏا هه سته، نه گهر نه تتوانى له سهره تايه وه هه سته و چوار
رڪات نويڙ بڪه، له رڪاتي يه ڪه ڏا فاتيهه قورئان و سورته تي ياسين بخوينه، له
رڪاتي دووه ڏا فاتيهه قورئان و (حم الدخان) بخوينه، له رڪاتي سئيه ڏا فاتيهه
قورئان و (الم تنزيل السجدة) بخوينه، له رڪاتي چواره ڏا فاتيهه قورئان و (تبارك
المفصل) بخوينه، نه گهر له شايه تومان بويت وه سوپاسى ڇو يڪه به چاڪي
ستائيشي ڇو يڪه وه لاوات له سهر من بدهو له سهر هه موو پيغه مبرانئيش بدهو
ڏاواي ليخوشبوون بو باوه ڀڊاراني نيرو مى و نهو برايانهت بڪه ڪه به ئيمان پيشت

^۱ - صحيح.

^۲ - به هه مان شيوه هيئاويه تي. (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۱۸۶) ده لئيت ڪه سه ڪانى سه نه ده ڪه جي متمانن.

کهوتن پاشان له کوټایی ئه ودا بلی: خواجه به واز هینان له سه رکه شی و تاوانه کان به یه کجاری تا منت هیشتوه ته وه په حمم پی بکه، په حمم پی بکه ئه رکی بگره نه ستو بی گرنه نیه بوم، روزیم بده به چاک پوانین له نیو ئه ودا که تو له من رازی بکات، خواجه داهینه رو سازینه ری ئاسمانه کان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی که بی سنوره داوات ئی ده کهم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پووناکی پووت دلم په یوه ست بکه یت به له بهر کردنی کتیبه که ت وه ک فیرت کردم و پوزیم بده بخوینم به و شیوه یی تو له من رازی بکات، خواجه سازینه ری ئاسمان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی بی سنور داوات ئی ده کهم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پووناکی پووت به کتیبه که ت بینایم پوناک بکه یت و زمانم پیی پاراو کراوه بکه یت و پیی والای ببه خشی به دهرنوم و سنگم فراوان بکه یت پیی و جهسته می پی بشو یت چونکه جگه له تو که س له سه ر حق یارمه تیم نادات و ته نها تو ئه وه دینیت، هیچ هیرو قوه تی نیه جگه له خوای بالای گه و ره) ئه ی ئه بولحه سه ن سی هه یینی یان پینج یان هه وت هه یینی ئه وه بکه پشت به خوا گه را ده بی ت، سویند به وه ی منی به حق ناردوه هه رگیز هه له به موسولمان ناکات، ئین عه بباس ده لی ت سویند به خوا هینده ی نه برد پینج یان هه وت هه یینی بوو تا عه لی هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) له کوپکی وه هه مان کوپدا وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من پیشترو وام لیها تبوو ته نها چوار ئایه ت و نمونه ی وام له بهر ده کرد، که ده مخویندن به سه ر دهرنومدا چارم نه ده کردن، که چی ئه مپو چل ئایه ت و نمونه ی و (هینده) فیربووم که ده مخویندن به سه ر خو مدا و امده زانی قورئان له بهر چاومدایه، من فه رمووده م ده بیست که ده مویست بیلیمه وه چارم نه ده کرد، ئه مپو چه ندین فه رمووده ده بیستم و که ده یان لیمه وه پیتیکی له بیرنا کهم، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و کات پیی فه رموو (سویند به خوای که عبه ئه بولحه سه ن باوه رداره ^۱).

نزاكانى هاوه لآن (ﷺ)

ئه حمده له (الزهد) له حه سه نه وه هيناويه تى ده لئيت: بيسستم ئه بو به كر (ﷺ) له نزايه كدا ده يوت: خوايه من داواى ئه وه تى ده كه م كه له سه ره نه نجامدا خير ده بى، خوايه ئه وه م بو بكه كه خيرم پى بدات بو ره زامه ندى توو پله به رزه كانى ناو به هه شته نه پراوه كان، سه عىدى كورپى مه نسوور و جگه له وىش له مو عاويه كورپى قره وه هيناويانه ئه بو به كرى صديق له نزايه كدا ده يوت: خوايه چاكترينى ته مه نم له كو تايى و چاكترينى كارم كو تاييه كانى و چاكترينى پوژه كانم له و پوژه دابنى كه پي تده گم.^۲

ئيين ئه بى دنيا له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه مى جاشونه وه هيناويه تى ده لئيت: كه سى كه بپروام پييه تى وتى ئه بو به كر له نزايه كدا ده يوت: داواى ته واوى به خشش له هه موو شته كانداو سوپاس كر دنت له سه ريان ده كه م تا رازى ده بيت و داوى رازى بوونيش دوات ليد ه كه م كه خير بي نيته پيم له هه رچيه كدا خيرى تيايه به هه موو ئاسانكارى به كى هه موو كاره كان نه وه ك به قورس كاره كانيان ئه بى به خشنده.

هه روه ها له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه وه له ئه بو به زىدى مه دائينييه وه هيناويه تى ده لئيت: له نزاى ئه بو به كرى صديق برى تى بوو له (خوايه ئيمان و دلنبايى و له س ساغى و نياز پاكيم پى به خشه).^۲

ئيين ئه بى شهي به و ئه بو نه عيم له الحية له عومه روه هيناويانه ده يوت: خوايه من په نا ده گرم به تو له وهى له بيئاگاييدا دابمي نيت يان له بيئاگاييه كدا ده ستبه ردارم بيت يان له بيئاگايانم بگيريت.

^۱ - ترمزى ده لئيت ئه م فه رموده حه سه نى غه ريبه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتووه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتووه.

ٺه حمده له الذهب له حه سه نه وه هيٺاويه تي عومهر (ﷺ) ده يوت: خوابه
كرده وهم چاڪ و پوخت له بهر خوٽ بگيرهو ريي مهده هيچي تيڏا بيت بو
خه ٺڪ (پروپا مايي).

ئين سه عدو بوخاري له الادب المفرد له عومري ڪوري مهيمونه وه هيٺاويانه
عومهر ڪوري خه ٽتاب لهو نزاينه دا كه نزا ي پيڏه ڪرد ده يوت: خوابه له گهل
چاڪه ڪارندا بميريٺه وه ناو خراپه ڪارندا دامه ني و له سزاي دوزخ بمپاريزه و
په يوه ستي چاڪه ڪارنام بڪه، ٺه حمه ديش له الذهب له ٺه بولعه تاهيه وه هيٺاويه تي
ده ليٽ: زياتر نزا ي عومهر ڪوري خه ٽتاب كه ده مبست ٺه وه بوو (اللهم عافنا واعف
عنا).

ئين سه عدو ٺه بو نه عيم له الحلية له حه فسه وه هيٺاويانه بيستي باوڪي
ده يوت: خوابه ڪوراني ريي خوٽ و مهرگي ناو شاري پيغه مبه ره كه تم پي به خشه،
وتم چون ٺه وه ده بيت؟ وتي خوا چي بويٽ و له ڪوي بيه ويٽ ده يڪات.

ئين ٺه بي حاتم له عومهر وه هيٺاويه تي ده ليٽ: خوابه له سته م و بيباوهريم
خوش به يه ڪي وتي ٺه ي ٺه ميري باوهرداران ٺه مه بو سته م، به لام بو بيباوهري چي
وتي مروٽ زور ستم ڪارو بيباوهري نويٺه.

لاله ڪائي له ٺه بو عوسماني نه هديه وه هيٺاويه تي ده ليٽ: بيستم عومهر ڪوري
خه ٽتاب ته وافي كه عبه ي ده ڪردو ده يوت: خوابه ٺه گهر منت له به خته وهريدا
ناونوس ڪردوه بمهيه ره وه، ٺه گهر له به ته ختيدا ناو نوست ڪردووم ناوم تيايدا
بسره ره وه له به خته وهريدا بمنووسه، چونكه تو چيت بويٽ ده يسرپيته وه و
ده چه سپينيت وئومولڪتاب لاي خوٽه.

١ - له (كنز العمال ج ١، ص ٣٠٣) دا واهاتووه.

٢ - له (كنز العمال ج ١، ص ٣٠٣) دا واهاتووه. عهدي ڪوري حه ميد و ئين جهريزو ئين
مونزيريش ڪورتر له وه هيٺاويانه، وه كه له (كنز العمال ج ١، ص ٣٠٤) دا واهاتووه.

ئین سەعد (ج ۳، ص ۳۱۹) لە سائیبی کوپی یەزید لە باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: عومەری کوپی خەتتابم بینی لە چۆله وانی شهو لە مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) له کاتی وشکه سالیه که دا شهو نویژی ده کردو دهیوت: خوايه به ساله کان له ناومان مبه وه به لآمان له سه ر لابه، ئەم وشه ی ده وته وه.

ههروه ها (ج ۳، ص ۳۲۰) لە سائیبه وه هیناویه تی ده لیت: بینیم عومەری کوپی خەتتاب له کاتی وشکه سالیه که دا جلیکی له به ردا بوو که شانزه پینه و عه باکه شی پینج و بستی بوو و دهیوت: خوايه له ناو چوونی ئوممه تی موحه ممه د له سه ر پیی من دامه نی.

بوخاری و مالیک و ئین پراهه ویه و ئەبو نه عیم له الحلیه - به سه حیحی داناوه - له زهیدی کوپی ئەسه لم له باوکیه وه هیناویه تی عومەری کوپی خەتتاب دهیوت: خوايه کوشتنم به دهستی که سی مه گیره که رکاتی یان سوچه دهی که هه بی وله پۆژی دوایدا لای تو بیکات به به لگه بۆم.^۱

ئەبو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۵۴) له سه عیدی کوپی موسیبه وه هیناویه تی عومەری کوپی خەتتاب ورده به ردیکی کوکرده وه و پاشان لایه کی جله که ی دا به سه ریدا، دواتر له سه ری پاکشاو ده سه ته کانی به ره و ئاسمان به رزکرده وه و دواتر دهیوت: خوايه ته مه نم زۆرو هیزم لاواز بووه و بلاو بوومه ته وه، ده ی به بی فه وتان و که مه ترخه می بمبه ره وه بۆ لای خۆت.

ههروه ها له ئەسه وده ی کوپی یه زیدی محاریبه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومەری کوپی خەتتاب بوو به خه لیفه له سه ر مینبه ر وه ستاو سوپاس و ستایشی خوا ی کردو دواتر وتی: ئەه ی خه لکینه بزائن من بانگه واز که رم ده ی خو بسه پیئن، خوايه من توند و توپه م ده ی به نه رمونیانم بگیړه، من ده ست داخه رم ده ی به ده ست به خشنده م بگیړه، من لاوازم ده ی به هیزم بکه.

۱ - صحیح.

۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۱۳) داها توه.

ئەبۇ يەئلا بە سەنەدى سەھىھ لى سەئىدى كۆرى مۇسەببەھ ھىناۋىيەتى دەلىل: ئومۇمىي كاتى لە سەر تەرمى نوپۇزى دەكرى دەيوت: ئەم بەندەت دەستى لە دىنا بەرداۋ بە جىنى ھىشت بۇ خەلەكەكى و ھەژارى بەردەم تۆيە تۆيش ھىچ پىۋىستىت پىنى نىيە، ئەو شايەتى دەدا ھىچ پەرسىراۋى نىيە جگە لە خواۋ مەھمەدەش بەندەو نىرراۋى تۆيە، خوايە لىي خۇش بەو چاۋ پۇشى لىبەكەو بىگەيەنە بە پىغەمبەرەكەي.^۱

بەيھەقى لە كەئىرى كۆرى مۇدركەۋە ھىناۋىيەتى ئومۇمىي كە لە سەر مۇدۋىيەك دەۋەستە دەيوت: خوايە كەس و كارو سامان و خىلى داۋەتەۋە دەست تۆۋ تاۋانىشى زۆرە دەى لىي خۇش بە.^۲

يوسفى قازى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەيوت: (اعوذ بك من جهد البلاء ودرك الشقاء وشماتة الأعداء واعوذ بك من السجن والقيد والسوط).^۳

دەينەۋەرى لە ئەۋرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: بىستەم عەلى كۆرى ئەبۇ تالىب ۋا نزاى دەكرى: خوايە تاۋانەكانم زىان بە تۆ ناگەيەنن و پەھمەتى تۆ بۇ من ھىچ لە تۆ كەم ناكات.^۴

ئىبن نەجار لە عەلىيەۋە ھىناۋىيەتى كە مانگى دەبىنى دەيوت: خوايە من داۋاى خىرى ئەم مانگە ۋە تەج و سەركەۋەتنى و بەرەكەتى و پۇزى و پوناكى و پىنمۇنىت لى دەكەم و پەنادەگرم بە تۆ لە خراپەى ئەۋەى تىيادايە ۋە خراپەى دواترى.^۵

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۳) دا ھاۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) دا ۋاھاۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۴) دا ۋاھاۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۵) دا ۋاھاۋە.

^۵ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۳۲۶) دا ۋاھاۋە.

بہیہ قیٰ له عومہری کوپری سہ عیدی نہ خہ عیہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: له پشت
عہ لی کوپری ئەبو تالیبہ وہ له سہر تہ رمی ئیبنو لمو کہ نہ ف نو یژم دہ کرد، چوار الله
اکبری له سہر کردو سہ لامیکی دایہ وہ دواتر خستیہ ناو گوپرہ کھی وتی: خواہیہ ئەمہ
بہندی تۆو کوپری بہندی تۆیہ لای تۆ دابہزی و تۆش بہ خیرترین کہ سیت کہ
دادہ بہ زینیت بۆی، خواہیہ دہروازہو گوپری بۆ فراوان بکہو له تاوانی خوش بہ
چونکہ تہنہا خیری لیدہ بینین و تۆیش زاناتریت، شایہ تی دہدا ہیچ پەرستراویٰ نیہ
جگہ له خواو تۆیش مو حہ ممہ دی پیغہ ممہری خوایت.^۱

ئین جہریر له ئەبوہ یاجی ئەسہ دیہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: من تہ وافی کہ عہم
دہ کرد، بینیم کہ سی دہ یوت: خواہیہ له پیسکھی دہروم بمپاریژہ لہ وہ زیاتری
نہ دہوت - پیموت، ئەویش وتی لہ وہ بپاریژیم دزی ناکہم و زینا ناکہم و وانا کہم،
کہ سہ کہ عہدو پرہ حمانی کوپری عوف بوو.^۲

ئین ئەبی شہیبہ له ئەبو عوبہ یدہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: پرسیارکرا له
عہدوللا ئەو نزایہ ی ئەو شہوہ پیغہ ممہر (ﷺ) پیی فہرموویت (نزا کہ پیٹ
دہری) چ نزایہ کت کرد؟ وتی وتم: (خواہیہ ئیمانیکھی یی ہلگہ پانہ وہو
بہ خششیکھی نہ پراوہ و ہاودہ می پیغہ ممہرت لہ بہر زاییہ کانی بہہ شتتدا
بہہ شتی نہ پراوہت لی داوادہ کہم).^۳

ئەبو نہ عیم له الحلیہ (ج ۱، ص ۱۲۷) لہ ئەبو عوبہ یدہ وہ لہ باوکیہ وہ هیٰناویہ تی
دہ لیت: من شہویٰ نو یژم دہ کرد کہ پیغہ ممہر (ﷺ) دای بہ لامدا لہ گہل ئەبووبہ کرو

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) داواہاتووہ.

۲ - له تہ فیسری ئین کہ ثیر (ج ۴، ص ۳۳۹) داواہاتووہ.

۳ - ضعیف.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۷) داواہاتووہ، ئین عہ ساکیرش له عومہرہ وہ لہ گہل زیادہ ی
چیوکی نو یژو نزایدا هیٰناویہ تی، وەك له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۶) داواہاتووہ.

عومەردا، پیڤه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (سل تعطه) (داوا بکه پیت دەدری) عومەر وتی: پاشان من چووم بۆ لای عەبدوللأ وتی: من نزایە کم هەیه ناتوانم وازی لیبھینم - بە هەمان شیوە هیناویەتی - ئەمەشی بۆ زیاد کردووە (بیلبیلە چاوی کە نەبریتەو) ^۱ لە گیرانەو هیهکی دیکە لییهووە لە عەونی کوپی عەبدوللأو هیناویەتی ئەبو بەکر گەرایەووە بۆ لای عەبدوللأ وتی: ئەو نزایە کە مێک لە مەو پێش کردت بیلیرەووە بۆم، وتی: سوپاس و ستایشی خوام کردو دواتر وتم هیچ پەرستراوی نیە جگە لە تۆ بەلێنت حەق و گەیشتن پیت حەق و بەهەشت حەق و دۆزخ حەق و نێردراوانت حەق و کتیبەت حەق و پیڤه مبهەرانە حەق و موخە مەد حەقە. ^۲

بوخاری لە (الأدب المفرد ص ۹۳) لە شەقیقەووە هیناویەتی دەلێت: عەبدوللأ زۆر ئەم نزایانە دەکرد: خوایە نێوانمان چاک بکەو پێگەکانی ئیسلامان نیشان بدەو لە تاریکیەکانەو بەرەو پوناکی پزگارمان بکەو خوایە دیارو نادیارەکانمان ئی دوربگرەو بەرەکت بخەرە بیستن و بینایی و دل و ژن و مندالەکانمانەووە و لیمان خوشبە، بەراستی تۆ لیبور دەی میهرەبانی، خوایە بە سوپاسگوزارانی بەخششت و ستایشکارانی و دانپێدانەرانی دامانبنی و بەخششەکانمان بۆ تەواو بکە.

تەبەرانی لە ئەبولئەحە و صەووە هیناویەتی دەلێت: لە عەبدوللأی کوپی مەسعوودم بیست ئەم نزایە دەکرد (خوایە من داواي ئەو بەخششە مۆرکراوەت لی دەکەم کە پیت بەخشیوم و ئەو بەلایە خۆت کە توشت کردووم و ئەو فەضلەت کە پیت داوم خوایە بمخەرە بەهەشت، خوایە بە فەزل و منەت و پەرەمەتی خۆت بمخەرە بەهەشت. ^{۳، ۴}

۱ - ضعیف.

۲ - ئەبو نەعیم (ج ۱، ص ۱۲۸) دەلێت: سەعیدی کوپی ئەبولحەسام لە شەریکەووە هیناویەتی و سەعیدی کوپی موسەبیی هیناوەتە نێوان عەون و عەبدوللأ، پاشان لەو پێگەیهووە دەیهینی.

۳ - صحیح.

۴ - (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۱۸۵) دەلێت کە سەکانی سەنەدە کە صەحیح.

ههروه‌ها له ئەبو قولابه‌وه له ئیبن مه‌سعوده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: خوايه ئەگەر له نیو به‌د به‌ختاندا ناوت نویسوم بمسپروه‌وه له ناو به‌خته‌وه‌راندا ناو نویسم بکه.^۱

له عه‌بدوللای کورپی عه‌کیمیشه‌وه هی‌ناویه‌تی ئیبن مه‌سعود ئەم نزایه‌ی ده‌کرد: خوايه باوه‌رو د‌ل‌نیایی و تی‌گه‌یشتم زیادبکه-یان وتی زانستم-^۲.

هه‌روه‌ها له ئەبو وائيله‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پ‌وژئی پاش ئەوه‌ی له نویژی به‌یانی بوینه‌وه مؤله‌تمان ئی وه‌رگرت پرسیارم له ئیبن مه‌سعود کرد وتی بی‌نه ژوور. وتمان که‌می چاوه‌پ‌ئی ده‌که‌ین نه‌وه‌ک ئەوانه‌ی ناوما‌ل کاریکیان هه‌بی. ئەویش به‌ سوبحانه‌للأ‌هات وتی واده‌زانن بنه‌ماله‌ی عه‌بدوللأ‌ له بی‌ئاگایدان. پاشان وتی ئەه‌ی که‌نیزه‌ک بزانه خ‌و‌ر هه‌له‌اتووه، وتی نا، پاشان تا س‌ی جار پ‌ی‌ی وت، س‌ی‌یه‌م جار وتی به‌ل‌ی، ئەویش وتی سوپاس بو‌خوا که ئەم پ‌وژه‌ی پ‌ی به‌خشین و له زه‌بونی‌ه‌کانمان خ‌و‌ش بو-وابزانم وتی به‌ ئاگر س‌زای نه‌داین-^۳.

ته‌به‌رانی له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له‌وه هی‌ناویه‌تی عه‌بدوللای کورپی مه‌سعوود هاته‌(سده الشوق) وتی خوايه من داوای خ‌ی‌ری ئ‌یره‌و خ‌ی‌ری خه‌لکه‌که‌یت ئی ده‌که‌م و له خ‌راپه‌ی ئ‌یره‌و خ‌راپه‌ی خه‌لکه‌که‌ی په‌نات پ‌ی ده‌گرم-^۴.

۱ - ضعیف.

۲ - هه‌یسه‌می ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که سه‌حیحن به‌لام ئەبو قولابه ئیبن مه‌سعوودی نه‌دیوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه‌یسه‌می ده‌لیت سه‌نه‌ده‌که‌ی جه‌ییده.

۵ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۱۸) ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن.

۶ - صحیح.

۷ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۲۹) ده‌لیت ته‌به‌رانی به‌ مه‌وقوفی هی‌ناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن جگه له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له که‌جی متمانه‌شه.

تہ بہ رانی لہ قہ تادہ وہ ھیناویہ تی ئین مہ سعود ٺہ گہر بیویستایہ بجیتہ گوندیک دہیوت: خوایہ ٺہی پەرہ ردگاری ٺاسمانہ کان و ٺہ وہی ٺاسمانہ کان سیبہ ریان بؤ کردوون، ٺہی پەرہ ردگاری شہیتانہ کان و ٺہ وانہ ش کہ شہیتانہ کان گومرایان دہکن، ٺہی پەرہ ردگاری پەرہ سباکان و ٺہ وانہی پەرش و بلاویان دہخن، داوی خیری ٺہم شوینہ و خیری ناویت لی دہکم، پہ ناشت پی دہگرم لہ خراپہی و خراپہی ناوی.^۱

ٺہ بو نہ عیم لہ الحلیۃ (ج ۱، ص ۲۳۳) لہ ٺہ وری کوپی یہ زیدہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: موعازی کوپی جہل (ﷺ) کہ شہ و نویژی دہ کرد دہیوت: خوایہ چاوه کان خہ و توون و ٺہ ستیرہ کان تاویان داوه توش زیندوی قہیومیت، خوایہ ھہ و لدانم بؤ بہہ شست ھیناوش و پاگردنم لہ دوزخ لاوازه، خوایہ لای خوت پینموونیہ کم بؤ دابنی کہ تا پوژی دوی بیبہیت، بہ راستی تو لہ بہ لین لاندہیت.^۲

ئین ئیسحاق لہ پیگہی عروہ لہ ٺنیکی بہنی نہ جارہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: مالی من لہ دریرترین مالہکانی دہوری مزگہوت بو، بیلال ھہ موو بہ یانیہ ک بؤ نویژ بانگی لہ سہر دہدا، بہرہ بیان دہات و لہ سہر مالہ کہ دادہ نیشت و چاوه پی بہ یانی دہ کرد، کہ کاتی دہات دہہ ستاو دواتر دہیوت خوایہ من سوپاست دہکم و پشت پی دہہ ستم بہرانبہر قورہیش کہ ٺایینہ کہت پیک را بگرن، ٺنہ کہ وتی پاشان بانگی دہدا، بہ خوا نہ مدیوہ شہوی ٺہ وہ نہ لیت - واتہ ٺہ و شتانہ - ٺہ بو داود لہ فہرموودہیہ کہ وہ بہ تاکی لیوہی گیراوه تہ وہ.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - (ھیسہ می ج ۱۰، ص ۱۳۵) دہلیت کہ سہکانی صہیحین بہ لام قہ تادہ ئین مہ سعودی نہ دیوہ.

۳ - منقطع.

۴ - تہ بہ رانی ھیناویہ تی و سہ نہ دہکی مونقہ تیعہ. وک (ھیسہ می ج ۱۰، ص ۱۸۵) دہلیت.

۵ - حسن.

۶ - لہ (البدایہ والنہایہ ج ۳، ص ۲۲۳) داواھا تووہ.

ته به رانى له زهيدى كورې ثابته وه هيناويه تى كاتې راده كشا ده يوت: خوايه من داواى دهوله مهندي مال و منداډ و مهولات ليده كه م و په نات پيده گرم له وهى نرات به رانبر خزمې هه بې كه په يوه نديم له گهل بريوه.^۱

ئين سه عد (ج ۳، ص ۶۱۴) له عروه وه هيناويه تى سه عدى كورې عوباده (ﷺ) نزاى ده كرد خوايه سوپاس و شكوم پې ببه خشه، هيچ شكويه نيه به بې كارو هيچ كاريك نيه به بې سامان، خوايه كه م باشم ناكات و منيش به رانبرى باش نابم.

ئهو نه عيم له الحليه (ج ۱، ص ۲۱۹) له بيلالى كورې سه عده وه هيناويه تى ده لیت: ئهو دهر دا ده يوت: خوايه په نات پيده گرم له ناكوكى دل، وتيان ناكوكى دل چى يه ؟ وتى له هر دوليكدا سامانم بو دابنرى.

هروه ها له (ج ۱، ص ۲۲۰) له ئيسماعيلى كورې عوبه يدولاوه هيناويه تى ئهو دهر دا ده يوت: خوايه له گهل چا كه كاراندا بممرينه و له گهل خراپه كاراندا مه مهيلره وه، له لوقمانى كورې عامر له ئهو دهر دا وه كه ده يوت: خوايه به كاريكى خراپ توشم مه كه و تاقيم مه كه روه تا پيى بيم به كه سيكى خراپ.

هروه ها له (ج ۱، ص ۲۲۳) له حسانى كورې عه تيه وه هيناويه تى ئهو دهر دا ده يوت: خوايه په نات پې ده گرم دلى زاناكان نه فرينم ئى بكن، وتيان چوډ دليان نه فرينم ئى ده كن ؟ وتى رقيان لي م بيت.

ئهو نه عيم له الحليه (ج ۱، ص ۲۲۴) له عه بدوللاى كورې يه زيدى كورې پريعى ديمه شقيه وه هيناويه تى ده لیت: ئهو دهر دا وتى: شه ويك له سه رته تاي شه وه و چووم بو مزگه وت، كه چوومه ژور دام به لاي كه سيكدا كړنوشى بر دبوو ده يوت: خوايه من ترساو په نا هينرم دهى له سزاي خو ت په نام بده، من داواكارى هه ژارم دهى له فه زلى خو ت پوزيم بده، تاوانبار نا تا پوزش به ينمه وه. به هيزيش نيم تا خو م سه ربخه م، به لام تاوانباريكم كه داواى ليخوشبون ده كم، ده لیت: ئهو دهر دا به ياني له تاو سه رسامى به و وشانه هاوه له كانى فيرى ئهو نزايه ده كرد.

^۱ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۱۲۵) ده لیت سه نه ده كه ى جه ييده.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۹) له ئومامه ی کوپری خه زه نه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم پیری به و په پری دهنگی هاواری ده کرد خواجه من په نا ده گرم به تو له خراپه، هیچ تیکه لی نه بیست. وتم نه وه کییه ؟ و ترا نه وه ی نه بو دردايه.

حاکم له نه بو دردايه وه هیئاویه تی ده یوت: خواجه من په نا ده گرم به تو له وه ی له کارم شتی بخه یته پروو بو عه بدوللای کوپری په واحة ی برام که شهرمی لی بکات.^۱

نه بو نه عیم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۰۸) له نافع وه هیئاویه تی ئیبن عومەر (رضی الله عنه) له سهر صه فا نزای ده کرد خواجه دووره تاوانم بگره به ئایینه که ت و گوپرایه لی کردنی خو ت و پیغه مبه ره که ت، خواجه له سنوره کانت دوورم بخه ره وه، خواجه له وانم بگیړه که توو فریشته کانت و پیغه مبه ره کانی توو به نده چاکه کانی خو ش ده ویت، خواجه لای خو ت خو شه ویستم بکه، لای فریشته کانت و پیغه مبه ره کانت و به نده چاکه کانت خو شه ویستم بکه، خواجه بو ئاسانی ئاسانکاریم بو بکه، له سه ختی دوورم بگره و لیم خو ش به له پوژی دوا ی و دنیا ی یه که مدا، بمگیړه به پی شه و له خواتر سه کان، خواجه توو فه رموته ﴿ادعونی استجب لکم﴾ تویش له به لئین لانا ده یست، خواجه نه گهر پینمونیت کردووم بو ئیسلام ده ی جیام مه که ره وه لی و نه ویش له من دامه پنه تا ده مبه یته وه بو لای خو ت و هر له سهر نه و باوه پره بم.

ئه م نزایه ی ده کرد له گه ل نزایه کی دوورو در یژیدا له سهر صه فا و مه رو و له عه رفات و له نیوان دوو (جمره) وله ته و افیشدا.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۴) له عه بدوللای کوپری سه بره وه هیئاویه تی ده لیت: ئیبن عومەر (رضی الله عنه) که به یانی ده کرده وه ده یوت: خواجه له و به ندانه تم بگیړه که گه وره ترین پشکی هه موو خیریکم له لات هه بی که به یانیان دابه شی ده که یست و نه و رووناکیه ی پینمونی پی ده ده یست و نه و پر حمه ته ی بلاوی ده که یته وه و نه و

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۶) دا واهاتوه.

پۆزیه ی بلاوی ده که یته وه و زیانی که لای ده به یت و به لایه که هه لای ده گریت و
ناشوبی که ده یگۆریت^۱.

به زار له سه عیدی کوپی جوبه یره وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) ده یوت:
خوایه من به پووناکی پووت که ئاسمانه کان و زهوی پی پونا که داوات لیده کهم که په ناو
پاراستن و که نار و ژیر بالی رهحه تتدا دامبنیت^۲.

بوخاری له (الادب المفرد ص ۱۰۱) له سه عیده وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس
ده یوت: خوایه قه ناعه تم پی بده و به ره که تی تیبخه بۆم و له دوا ی هه موو نا ئاماده ییه که
خیرینه^۳.

ئیسماعیلی قازی له تاوسه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئین عه بباس ده یوت:
خوایه شه فاعه تی گه وره ی موحه ممه د قبول بکه و پله ی به رزی به رزتر بکه ره وه و پشکی
ته واوی له دنیا و دوا پۆژدا پی ببه خشه وه چون به خشیت به ئیبراهیم و موسا (علیهما
السلام)^۴.

ته به رانی له ئوم در دانه وه هیناویه تی ده لیت: فو زاله ی کوپی عوبه ید ده یوت: خوایه
داوی په زامه ندی به قه زاو قه دهرت ئی ده کهم، ژیانی خو ش ی دوا ی مه رگت ئی داوا ده کهم،
چیژی پوانین بو پوت و تاسه ی دیدارت به بی زیان و فیتنه ی گو مپرا که رت ئی داوا ده کهم
ده لیت ئه و نزایانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یکردن^۵.

۱ - صحیح.

۲ - ته به رانی به و شیوه لیوه ی هیناوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۴) ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - ئین که ئیر له ته فسیره که یدا (ج ۳، ص ۵۱۳) ده لیت سه نه ده که ی جه یدی به هیزی سه حیحه، ته واو.

۷ - حسن.

۸ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۷۷) ده لیت ته به رانی له دوو موعجه می وه سیت و که بیر به سه نه دی
جی متمانه هیناویه تی، ته واو.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۳۹) له مه قبریوه له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی مهروان له و نازارهیدا که تیایدا مرد هات بو لای وتی نهی نه بو هورهیره خوا شیفات بدات، نهویش وتی خوایه من دیداری توم پی خوشه دهی توش دیداری منت پی خوش بیت، مهروان نهگیشته لای هاوه لانی (قطا) نه بو هورهیره مرد.

ته بهرانی له (المعجم الأوسط) له عه بدوللای کوری هیشامه وه هیئاویه تی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) فیری ثم نزایه ده بوون کاتی ده چوویه سالی نوی یان مانگی نوی خوایه به ئاسایش و باوه پرو سه لامه تی و ئیسلام و په زامندی خوی میهره بان و جیاو دوری له شهیتان بیهینه به سه رماندا^۱.

بزار له نه بو نومامه ی کوری سه هل له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده لیت: پیموت چی نه و خه لکه ده ترسینی که چوونه گوندی یان لای گوندی بوون ده لین (خوایه تییدا پوزیان بو دابی) وتی نه وان له سته می والی و نه بارینی باران ده ترسان^۲.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۳) له ثابت وه هیئاویه تی ده لیت: نه نه س (ﷺ) که نزای بو براکه ی ده کرد ده یوت: خوا سه له واتی خه لکیکی چاکه کاری له سه ر دابی، سته مکارو خراپه کار نه بن و شه و نویژو پوژ به پوژوو بن.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۱۰۶) له عه بدوللای کوری زوبهیره وه هیئاویه تی کاتی هه وه بروسکه ی ده بیست وازی ده هیئا له قسه کردن و ده یوت: «يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ» پاشان ده یوت ثم ترساندنه بو خه لکی سه رزه وی سه خت و تونده^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده لیت سه نه ده کی سه سه نه، له په راویزه کهیدا لای ئین چه جهر هاتوو: له سه نه ده که دا رشدینی کوری سه عدی هاتوو که لا وازه.

۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له قه یسی کوری سالم که جیمتمان شه.

۴ - مالیک له ئین زوبهیره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی له المشکا دا، به لام ثم وتی نه هیئاوه پاشان وتی تا کو تایی.

نزای هاوه لآن (ﷺ) بۆ یه کدی

ئین عه ساگیر له سه یفی کوپی عومەر له موچه ممه دو ته لحه و مهلب و عه مرو سه عیده وه هیناویه تی ده لێن:

سه ماکی کوپی مه خزه مه و سه ماکی کوپی عوبه ی دو سه ماکی کوپی خه رشه هاتن بۆ لای عومەر. عومەر وتی به ره که تی خواتان لیبت، خواجه ئیسلامیان پی بهرز رابگره و پیان پالپشتی ئیسلام بکه.^۱

ئین ئه بی شه یبه و ته به رانی و ئه بو نه عیم له المعرفه له عه بدوره حمانی کوپی که عبی کوپی مالیکه وه هیناویانه ده لیت: من پیش پره وی باو کم بووم کاتی چاوی له ده ستدا، کاتی له گه لی درده چووم بۆ نوێژی هینی بانگی بیست داوای لیخو شبوونی بۆ ئه بو ئومامه ئه سه عدی کوپی زاره ده کردو نزای بۆ ده کرد، منیش پیم وت ئه ی بابه گیان چیته کاتی بانگت بیست داوای لیخو شبوونت بۆ ئه بو ئومامه کردو نزات بۆ کردو سه لاوات له سه ردا؟ وتی کوپی شیرینم ئه و یه که م کهس بوو پیش هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) له (البقیع الغضامات) له گوڕستانی به نی بیاضه کوپی ده کردینه وه، وتم: ئه و پۆژه چه ند بوون؟ وتی چل کهس بووین.^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۲۴۳) له ئه بو ئه لعه لائی کوپی شخیر له که سیکی به نی به کری کوپی وائیله وه هیناویه تی ده لیت: من له گه ل بوره یده ی ئه سه له می له (جستان) بووم که قسه م له پرووی عه لی و عوسمان ته لحه و زوبه یردا کرد تا

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۱) دا واهاتوه.

^۲ - (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۶).

ڀاڙي ٿو وهر ٻيگرم، ٿو وڃي ڀووي ڪرده ڦيبلو دهسته ڪاني بهر ڪرده وهو وٽي
 خواهه له عوسمان خوش بهو له عهلي ڪوري ٿو تاليب خوش بهو له تهلهي
 ڪوري عوبهيدولا خوش بهو له زوبهيري ڪوري عوام خوش بهو، پاشان سهيري
 ڪردم وٽي: بي باوك تو بڪرڙي مني (دهتهوي بمڪوريت)؟ وتم بهخوا نه مويست
 بتڪورم بهلام ٿمهم له تو ويست، وٽي خهلي له لايه خواهه پيشر وييان بو
 بووه، ٿو گهر بيهو ٿ به پيشينه يان خوش دهيت لييان و ٿو گهر يش بيهو ٿ
 بههوي داهينان و ٿو نجامداني ڪارهوه سزايان ديدات، حسابيان لاي خواهه.

بهشی پانزه هم

چون پیغمبر (ﷺ) و هاو لاندی له جومعه و جماعت و حج و غزاو هموو باره کاند و تاربان دداو ده که و تنه هاندان له سر به جیگه یاندنی فرمان با تهنات پیچه وانه ی بهر چاوی و نه زمو نه کان بیت؟ چون به دووریان ده گرتن له دنیاو چیژه خیرا کانی و هانیان ددان بو رږږی دوايي و چیژه ماوه کانی ههروه ک نه وهی نوممه تی ئیسلامی رابگرن ده وله مند و هه ژارو تایبه تی و گشتی یه کانی له سر به جیگه یاندنی فرمانه ئاراسته کراوه کانی خواو پیغمبر (ﷺ) بو یان به جیگه یه نن، تهویش به خو ماندوو کردن و به خشیانی مال و سامانیان، نه وان له سر سامانی فهوتاو خوشیه ئاوا بوه کان رایان ده هینان.

یه کهم وتاری موچه ممه د پیغه مبهری خوا (ﷺ)

پیغه مبهر (ﷺ) له مه دینه نه وه بوو له نیوانیاندا وهستاو سوپاس و ستایشی
 خوای کرد به و شیوه یه ی شیواو یه تی، پاشان فهرمووی: (پاشان نه ی خه لکینه
 تویشوو بو خوتان پیش بخه ن ده زانن سویند به خوا کهستان دهری پاشان واز له
 مه پرو مالته که ی ده هیئت و هیچ شوانیکی نیه، پاشان په روه ردگاری پیی
 ده فهرمووی هیچ نیوه ندو ریگری که پیی لی بگری له نیوان نه و خوادا نیه، (ثایا
 نیروای من نه هات بو لاتان تا پیئت رابگه یه نیئت و سامانم پی نه دایت و فزلم
 به سهردا نه رشتیت ؟ ده ی چیت پیشخست بو خوت ؟ نه ویش سهیری راست و چه پ
 ده کات و هیچ نابینی، پاشان سهیری به رده می کرد ته نها دوزه خی بینی، ده ی
 هه رکامتان توانی ده موچاوی له دوزه خ پیاریزی با بیپاریزیست باببه له ته
 خورمایه کیش بیئت، هه رکه س نه وه شی به دینه کرد با به وشه یه کی پاک و جوان،
 چونکه به وه پاداشتی خیری به ده به رانبر تا حه وت سه د به رانبر ده دریته وه،
 سه لام و ره حه ت و به رکه تی خوا له پیغه مبهری خوا) پاشان پیغه مبهر (ﷺ)
 جاریکی دی وتاری فهرموو (سوپاس بو خوا سوپاسی ده کهم و پشتی پی ده به ستم،
 په نا ده گرین به خوا له خراپه ی دهرنمان و خراپه ی کاره کانمان، هه رکه س خوا
 رینموونی بکات هیچ گومراکه ریکی بو نیه، هه رکه سیش گومرا بیئت هیچ
 رینموونیه کی بو نیه، شایه تی ده دم هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاکی بی
 هاوه ل، چاکترین فهرمایشت فهرمایشتی کتیبی خوایه، هه رکه س خوا له دهرنیدا
 رازاوه ی بکات و پاش بیباوه ری بیباته ناو ئیسلام به سهر قسه ی خه لکدا قسه ی
 خوا پیش بخت، سه رکه وتوه، قورئان راستترین و په وان بیژانه ترین (گه یه نه رترین)
 فهرمایشته، هه رکه ستان خوش بویت که خوای خوش ده ویت، خواتان له هه موو
 دله کانتان خوش بویت، له خواو یادکردنی خوا بیزارمه بن و دله کانتان به پرووی دا
 ره ق نه بن، چونکه هه رکه س هه لبریزی و جیابکاته وه نه و نا و نراوه به چاکه ی

کاره کانی و چاکترینی بهنده کان و قسه ی باش و هه موو ئه و حه لال و حه رامه ی بو
خه لک هینراوه، ده ی خوا به رستن و هیچ هاوہ لیکی بو دامه نین و به شیایوی خوی
لیی بترسن، خوا به راست بزائن به چاکترینی ئه و قسانه ی به دمه کانتان ده یانلین،
له نیوانتانا به پوخی خوا یه کترتان خوش بویت، خوا توپره ده بییت به لیینی
بشکینریت، سه لام و ره حمهت و به ره که تی خوتان له سه ربی^۱ ۲.

وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) له هه یینیدا

ئیین جه ریر (ج ۲، ص ۱۱۵) له سه عیدی کوپی عه بدو پرهمانی جومه حیه وه
هیناویه تی له سه ر وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) له یه که م هه یینیدا که له مه دینه له ناو
به نی سالم کردی له عه وفه وه ده یگی پیته وه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (سو پاس بو
خوا، سو پاسی خوا ده که م و پشتی پی ده به ستم و داوای لیخوش بوون و پینموونی
لیده که م، بروای پی دینم و بیباوه ری له پوودا نانوینم و دژایه تی ئه وه ده که م که
به رانبه ری بی باوه ره، شایه تی ده دم هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاکی بی
هاوه ل وه موحه مه دیش به نده و نی رراوی ئه وه، به پینموونی و پروناکی و
ناموژگاری له سه ر پی پیغه مبه ران و که می زانست و گو مپایی خه لک و پچپانی له
کات و نزیک بوونه وه له پوژی دواپی و نزیک له مه رگ ناردی هه رکه س گو پرایه لی
خوا و پیغه مبه رکه ی بییت ریک راست پیکاویه تی. هه رکه س لییان لا بدات و یاخی
بییت سه رکه ش بووه و زیده پوپی کردووه و گو مپاییه کی دوورو دریزتی توش بووه،
وه سیه تتان لیده که م به له خوا ترسان چونکه چاکترین وه سیه ته که موسلمان بو

۱ - ضعیف.

۲ - ئەم ریگه ی فه رمووده یه مورسه له، له (البدايه والنهایه ج ۳، ص ۲۱۴) دا واهاتووه. ئیین
عه ساکیر له ئه نه سه وه یه که م وتاری پیغه مبه ری (ﷺ) به ده قی دیکه به کورتی هیناویه تی وه
پیشتر هیناومانه.

موسلماننى بىكەت ھانى بىدات بۇ پۇژى دىۋى و فەرمانى پى بىكەت بە لە خوا ترسان، دەى وىيا بن لەۋەى خوا بەرانبەرى وىيى پىداۋن و ئامۇژگارى لەۋە چاكترو دىكر لەۋە چاكترنى، لە خواترسان بۇ ئەۋەى كارى پى بىكەت لەسەرىيەتى ترس و بىمى لەپەرۋەردىگارى يارىدەدەرى پاستە بۇ ئەۋەى بارى پۇژى دىۋىيەى ئىۋە نىازتانه بۇى(ھەۋلى بۇ دەدەن) ئەۋەى بارى نىۋان خۇى و خۇى لەبارى نەينى و ئاشكرا چاك بىكەت و مەبەستى بەۋە تەنھا بۇ خوا بىت دەبىتە دىكرى بۇى لە پىشخەرى كارى و خەزىنەيەك بۇ دىۋى مردن كاتى كەس ھەژارە بەۋەى پىشى خستۋە، جگە لەۋەش خەز دەكەت نىۋانى ئەۋە ئەۋە كارە خراپەى ماۋەيەكى دۋور بىت، خوا ھۇشيارىتان پى دەدات لەمەر خۇى خواش بەرانبەر بەندەكان بە سۆزۈ مېەرە، ئەۋە كەسەى قسەى بەرپاست و بەلنى بەدەست بەينى ھىچ لادانى لەۋە نىە؟ چۈنكە خوا دەفەرمۇيت ﴿مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ (لاى من قسە ناگۇپرىت و من بەرانبەر بەندەكان ستم كارنىم) دەى لە پىشخەرى كارتان و دىۋىيەى كارتان لەبارى ئاشكراۋ نەينى دا لە خوا بترسن چۈنكە ھەركەس لە خوا بترسى تاۋانەكانى لى دەسپرىتەۋەۋ پاداشتى گەۋرەى بۇ دادەنرى، ھەر كەس لە خوا بترسى سەركەۋتلىكى گەۋرەى بەدەستەينەۋە، لە خوا ترسان پۋەكان سىپى دەكەت و پەرۋەردىگارى پازى و پلەى بەرز دەكاتەۋە، پىشكى خۇتان ۋەربگرن و كەمتەرخەمى مەكەن بەرانبەر خدا، خوا كىبى خۇى فىرى ئىۋە كردوۋ پى خۇى بۇ داپشتن تا ئەۋانە بناسى كە پاست دەكەن و درۆزنانش بناسى، دەى ۋەك چۈن خدا چاكەى لەگەل كردن چاكە بكەن و دژايەتى دۆژمانى خوا بكەن و لە پى خۋادا بە واتاى تەۋاۋى خۇى جىھاد بكەن ئەۋە جىۋا پاك پايگرتۋون و ناۋى ناۋن موسولمانان تا ئەۋەى لەبەرچاۋ پۋونى لادەداۋ بە ھىلاكدا بچىۋ ئەۋەى بە پى پۋونى خۇى زىندوۋ پادەگرى زىندوۋ پايگرىت، ھىچ ھىزى نىە جگە لە خوا، دەى زۆر يادى بكەن و كار بكەن بۇ دۋرۇژ، چۈنكە ھەركەس نىۋانى خۇى و خوا پاك بىكەت خوا بەسە بۇ نىۋانى ئەۋە خەك، ئەمە چۈنكە خوا لە قەزا لەسەر خەك دادەنىۋ خەلكى

له سهر ټو دانانين و خوا به سهر خه لکدا دهسته لاتی هه يه و ټوان دسه لاتیان به پرويدا نيه، الله اکبر، هيچ هيڅی نيه جگه له خواي گوره).^۱

وتاره ګاني پیغه مېهر (ﷺ) له غه زاکاندا

ته به رانی و به زار له حه راره وه که يه کی بووه له هاوېلاند هیناویانه ده لیت: له گه ل پیغه مېهر (ﷺ) غه زامان کردو گه یشتین به دوژمنان، پیغه مېهر (ﷺ) هه ستاو سوپاس و ستایشی خواي کردو دواتر فهرمووی (ټه ی خه لکینه ټیوه به یانیتان له نیوان سه وزو زه ردو سوورو ټه ودا که له ناوباره کاندا هه يه کرده وه، ده ی ټه گهر گه یشتن به دوژمنتان پیشره وی بکن، چونکه هه رکه سی له ری خوادا هه لکوتی دوو خوړی عین به ره و لای کیپرکی ده کن، ټه گهر شه هید به بوو یه که م دلوی خوینی ده که ویتته سه رزه وی خواي گوره هه موو تاوانیکی دسریتته وه دوو خوړیه که ش ته پو توژ له ده موچاوی دسرپن و ده لین نیستا کاتت هات، ټه ویش ده لیت من بو ټو دوانه تانم).^۲

ته به رانی له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مېهر (ﷺ) کاتی له غه زای ته بوك دابه زی، هه ستا وتاری بو خه لکداو فهرمووی (ټه ی خه لکینه داوی به لگه و نیشانه له پیغه مېهر تان مه کن، ټه وانه قهومی صالح بوون داویان له پیغه مېهر یان کرد تا وشتریکیان بو بنیریت، ټه ویش کردی، وشتره که له م لاه (فج) ده هات و پوژی هاتنی

۱ - ضعیف.

۲ - له (البدایه والنهایه ج ۳، ص ۲۱۳) ده لیت: ټین جهریر به و شیوه هیناویه تی و نیرسالی له سه نه ده که دا هه يه، ته وای. هه وره ها قورتوی له ته فسرده که یدا (ج ۱۸، ص ۹۸) به هه مان شیوه به دوورو دریتی به بی سه نه د هیناویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۷۵) ده لیت له سه نه ده که دا عه باسی کوپی فزلی ټه نساری هه يه که لاوازه.

ئاوه که ی ئەوانی دەخواردەوه و ئەوانیش شیرەکیان دەدۆشی وه له ئەوانه ی سودمه ند بن له سەر شیر، پاشان له و لاوه دهات سهریان بری، خوا سی پۆژی بو دانان به یینی خوا بی درۆیه، پاشان دهنگه به رزه که هات و خوا ئەوانه ی له ناوبرد که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون جگه له که سیك که له حهره می خوادا بوو، حهره می خوا له سزای خوا پاراستی و ترا ئه ی پیغه مبه ری خوا ئەوه کی بوو ؟ فهرمووی (ابورغال).^۱

ته به رانی له حه سه نی کوپی علیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) پۆژی غه زای ته بوک چوویه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای کردوو پاشان فهرمووی (ئهی خه لکینه من ته نها ئه و فهرمانه تان پی ده که م که خوا فرمانی پی کردوون و ئه و پیگریه تان ئی ده که م که خوا پیگری ئی کردوون، ده ی له داوادا جوانی بنوینن، چونکه سویند به وه ی گیانی ئه بولقا سمی به ده سه ته که ستان پۆزییه که ی داوای ده کات و به دوایدا ده چی وه ک چون سهره مه رگی و ئه جه له که ی به دوایدا ده گه ری، ئه گه ر شتیکتان له سهر قورس بوو به گوپراهی ئی خوای گه وره داوای بکه ن و به دوایدا بچن).^۲

ته به رانی له عه بدوللای کوپی عه مره وه هیناویه تی ده لیت: کاتی فه تحی مه که که کرا بو پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (کفوا السلاح إلا خزاعه من بنی بکر) (چه ک لا به ن جگه له خوزاعه له به نی به ک) تا نویژی عه سری کرد موله تی دان ئینجا فهرمووی (کفوا السلاح) که سیکی خوزاعه گه یشت به که سیکی به نی به ک له به یانیدا له موزده لیفه و کوشتی، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی بیست و هه ستاو وتاری داو

^۱ - (هه یسه می ج ۷، ص ۳۸) ده لیت: ته به رانی و به زارو ئه حمه د به هه مان شیوه هیناویانه که سه کانی سه نه ده که ی ئه حمه دیش که سانی سه حیح، ته واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۶) دا واهاتوه.

فهرمووی بینیم پشتی دابوو به که عبه وه (دوژمنتین کهس بهرانبهر به خوا ئه وه یه له حهره مدا کوشتن بکات یان جگه له بکوژه کهی بکوژی یان به دوژمنایه تی و خوینی سهرده می نه فامی کهس بکوژیئت) کهسی هه ستاو وتی فلان؟ کوپمه. پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (لا دعوة فی الاسلام ذهب امر الجاهلیة الولد للفراش والعامر الأثلب) (له بانگه وازی ئیسلامدا وانیه، باری نه فامی چوو، منداڵ بو دایکی سهر چی ده بیئت، ئه سله بیش بو زیناکاره). وتیان ئه ثله ب چی یه؟ فهرمووی (بهرد) فهرمووی (دوای به یانی نویت نیه تا خوړ هه لدی. هیچ نویژیک دوای عه سر نیه تا خوړ ئاوا ده بیئت) فهرمووی (نافرته به سهر پورو خالوژنیدا ماره ناکری).^۱

(ئین ماجه ص ۴۷۸) له ئین عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له سهر پلیکانه ی که عبه بوو هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کردو فهرمووی (سوپاس بو ئه و خویه ی به ئینی راست کرد به نده که ی سهر سه خت و به تهنه حیزبه کانی شکاند، بزائن بکوژی به هه له بکوژی قامچی و داره، تیایدا سه د و شتر هیه تیایدا چلیان نه وه که ی له سکیدا بیئت، بزائن هه موو تۆله سه ندنه وه یه که له سه ر ده می نه فامی و خوینی له چیئر ئه م دوو قاچه م دایه جگه له وه ی له خزمه تکاری که عبه و ئاوگیږی حاجییان بیئت، بزائن من ئه و دوانه م داوه ته وه به کهس و خاوه نیان وه که ئه وه ی که بوون).^۲

ئین ئه بی حاته م له ئین عومه ره وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبهه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له وشتره که ی (القصواء) ته وافی کردو به داره دهستی که له دهستییدا بوو پایه کانی ده ست لیده دا، که بینی له مرگه وتدا وشتره که دانانیشتیت تا له سه ر دهستی خه لک دابه زی، بردی بو (بطن المسیل) له وی دانیشیت، پاشان پیغه مبهه (ﷺ)

^۱ - (هه یسه می ج ۶، ص ۱۷۸) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن. له سه حییدا لیوه ی هاتوو ره پیگری کردوو له نویژ له دوای نویژی به یانی. له (السنن) یشدا هه ندیکی هاتوو، ته واو.

له سهر و لاخه که ی وتاری بۆ دان و سوپاس و ستایشی خوی کرد به و شیوه یی که شیاوییه تی و دواتر فهرمووی (ئهی خه لکینه خوی گه وره عه یبه ی نه فامی و به رزو گه وره پاگرتنی به باوبا پیرانی له سهر لابر دوون، ئیدی خه لکی دوو جوړن: که سی چاکه کارو له خوا ترسو و به ریزه له به رده م خوادا، که سی لادهری سهر که ش که لای خوا که م و سوکه، خوی گه وره ده فهرمویت ﴿إِنَّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ پاشان فهرمووی (ئهمه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بۆ خووم و ئیوه ش ده که م) ^۱.

وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ مانگی ره مه زان

ئین حوزه یه له سه لمانه وه (ﷺ) هیناوییه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له کوئا پوژی شه عباندا وتاری بۆ داین و فهرمووی (ئهی خه لکینه و مانگی گه وره ی پیروز پایگرتن، مانگی شه ویکی تیدایه که چاکتره له هه زار مانگ، خوا پوژوه که ی کردوه به فهرزو هه ستانی شه وی- نوێژکردن- به خوشبه ختی و سونه تی داناوه، هه رکه سه تیایدا به خه سه له تیکی خیر نزیك بیته وه وه ئه وه وایه فهرزیکی جگه له و مانگه دا به جیگه یانده ی، هه رکه سی تیایدا فهرزی به جیگه یه نیته وه وه وایه هه فتا فهرزی له جگه له و مانگه دا به جیگه یانده ی، ئه وه مانگی خوڤاگریه و خوڤاگریش پاداشته که ی به هه شته، مانگی یه کسان و مانگی که تیایدا پوژی باوه ردار زیاد ده کریته، هه رکه سی تیایدا نانی به ربانگی پوژوه وانی بدات لیخو ش

^۱ - صحیح.

^۲ - عه بدی کوپی هه مید به و شیوه هیناوییه تی. هه روه که له ته فسیری ئین که شیر (ج ۴، ص ۲۱۸)

بوۋنە بۇ تاۋانەكانى و پزگار بوۋنى گەردن لە دۆزەخ و لە پاداشتیدا ۋەك ئەۋى بۇ ھەيە بەبى ئەۋەى ھىچ لە پاداشتى ئەۋ كەم بكات) وتیان ئەى پىغەمبەرى خوا ھەموومان ھىندەمان نىہ تا نانې پۆژۋە وانى بدهىن، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (خوا ئەۋ پاداشتە دەدات بەۋەى بە خورمايەك يان قومى ئاۋ يان قومى شىر بەربانگ بۇ پۆژۋەوان بكاتەۋە، ئەۋە مانگىكە سەرەتاكەى پەحمەت و نىۋەندەكەى لىخۇش بوۋن و كۆتايىيەكەشى پزگار بوۋنە لە دۆزەخ، ھەركەس تىايدا ئاسان كارى بۇ مەملۈكەكەى بكات (ماندوۋى نەكات) خوا لىى خۇش دەبىت و لە دۆزەخ پزگارى دەكات، تىايدا زۆر چۈار شت بكەن: دوو خەسلەت يان پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن، دوو خەسلەت يىشيان ھىچ باكيكى تىدانىہ بۆتان، ئەۋ دوو خەسلەتەى پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن شاىەتى لا إله إلا الله و داۋاى لىخۇش بوۋن لاى خواىە، دوو خەسلەتەكەش كە ھىچ باكيكى تىدا نىہ بۆتان داۋاى بەھەشت لە خوا بكەن و پەناى پى بگرن لە دۆزەخ، ھەركەس ئاۋ بەپۆژۋەوانى بدات خوا لە ھەۋزەكەمدا قومى ئاۋى پىدەدات كە تىنوۋ نابىت تا دەچىتە بەھەشت) ^۱.

ئىبن نەجار لە ئەنەسەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتى پەمەزان نزيك بوۋىەۋە پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى نوپۇژى ئىۋارەدا كورتە و تارىكى بۇ داين و ھەرموۋى (پەمەزان بەرەۋ پوۋتان ھات و ئىۋارەش بەرەۋ پوۋى دەچن، دەى بزائن

^۱ - منكر.

^۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۲۱۸) دا دەلىت: ئىبن خوزەيمە لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىەتى، پاشان دەلىت ھەۋالەكە راستە، لە رىگەى بەيھەقى يەۋە ھىناۋىەتى و ئەبۇ شەيخى كوپى حبانىش بە كورتى لەۋ دوۋانەۋە ھىناۋىەتى، تەۋاۋ. ئىبن نەجارىش بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۲۳) دا ۋاھاتوۋە.

هیچ کەس لە ئەهلی قیبلە نامی نی مه‌گەر ئەوهی له یه‌که‌م شه‌وی ڕه‌مه‌زانه‌دا لیخۆش بوونی به‌رده‌که‌وێت.^۱

ئەسبەهانی له‌ الترغیب والترهیب له‌ علیه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: یه‌که‌م شه‌وی ڕه‌مه‌زان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستاو ستایشی خ‌وای کردو فه‌رمووی (ئە‌ی خه‌لکینه‌ خ‌وای گه‌وره‌ له‌ دوژمنی جنۆکه‌تان پاراستنی، به‌لینی وه‌لام دانه‌وه‌ی پیداون و ده‌فه‌رموێت ﴿ادعونی استجب لکم﴾ (داوام لی‌بکه‌ن بۆ‌تان گیراده‌که‌م) بزانه‌ن خ‌وای گه‌وره‌ بۆ‌ هه‌ر شه‌یتانیکی سه‌ر سه‌خت هه‌وت فریشته‌ی داناوه‌ به‌ر نابیت تا مانگی ڕه‌مه‌زان ته‌واو ده‌بیت، بزانه‌ن ده‌رگا‌کانی ئاسمان له‌ یه‌که‌م شه‌ویه‌وه‌ تا کو‌تا شه‌وی کراوه‌ن، نزایش تیایدا قبول کراوه‌) تا یه‌که‌م شه‌وی ده‌یه‌ هات پشتوینی توند کردو له‌ نیویاندا ده‌رچوو ئیعتکافی کردو شه‌وه‌کانی زیندو ڕاده‌گرت، وترا توند کردنی پشتوین چی یه‌؟ وتی له‌و شه‌وانه‌دا دووری ده‌گرت له‌ ژنه‌کان.^۲

وتاری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ جه‌خت‌کردنه‌وه‌ له‌ نوێژی هه‌ینی

(ئێ‌بن ماجه‌ ص ۱۷۲) له‌ جابه‌روه‌ (ﷺ) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وتاری بۆ‌ داین و فه‌رمووی (ئە‌ی خه‌لکینه‌ پیش ئە‌وه‌ی به‌رمان بگه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ‌ لای خوا، پیش‌په‌ڕه‌وی به‌ کاره‌ چاکه‌کان بکه‌ن پیش ئە‌وه‌ی سه‌رقال بکری‌ن و ئە‌وه‌ی له‌ نیوان ئیوه‌و په‌روه‌ردگارتاندا هه‌یه‌ به‌ زۆر زی‌کر کردنتان بۆ‌ خواو زۆر به‌خشین به‌ په‌نه‌ان و ئاشکرا بگه‌یه‌نن به‌وه‌ پۆزی ده‌دری‌ن و سه‌رده‌خ‌ری‌ن و زال ده‌کری‌ن، بزانه‌ن خوا له‌م شوینه‌م و له‌م پۆژه‌م و له‌م مانگه‌م و له‌م سه‌له‌مدا تا پۆژی داویی هه‌ینی له‌سه‌رتان فه‌رز‌کردوو هه‌رکە‌س له‌ ژیا‌نمدا- یان د‌وای خ‌ۆم- وازی لی‌به‌ینی پی‌شه‌وا یه‌کی دادپه‌روه‌ر یان سه‌ته‌مکاریش هه‌بی له‌به‌ر ئە‌وه‌ی به‌ که‌می بگری‌ و نکولی لی‌ بکات

^۱ - له‌ (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۵) داواها‌ت‌وه‌.

^۲ - له‌ (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۳) داواها‌ت‌وه‌.

خوای گه وره باری کۆنه کاته وه و به ره کت نه خاته کارو بارو هیچ نویژو زه کات و
حه ج و پۆژوو چاکه یه کیشی بۆ نیه تا نه و کاته ی ته و به ده کات. هه رکه س ته و به
بکات خوا لی خواش ده بیئت، بزانی ئافره ت بهر نویژی بۆ پیاو نه کات، هیچ
ده شته کیه کیش بهر نویژی بۆ کۆچهر نه کات، فاجر بهر نویژی بۆ باوه ردارئ نه کات
مه گهر به ده سه لاتی بیشکینی که له شمشیر و قامچیه که ی بترسی.^۱

ئه بو یه علا به دوو سه نه د له جابری کوپی عه بدوللوه هیناویه تی ده لیئت
پیغه مبه ر (ع) له پۆژی هه ینیدا هه ستاو وتاری داو فهرمووی (له وانه یه که سی کاتی
هه ینی بیئت و ماوه ی میلی له مه دینه دوور بیئت ئاماده ی هه ینی نابییئت) پاشان
فهرمووی (له وانه یه که س کاتی هه ینی بیئت و له دووری دوو میل له مه دینه بیئت
ئاماده ی هه ینیه که ده بیئت) له سییه مده فهرمووی (له وانه یه له دووری سی میل له
مه دینه دوور بیئت ئاماده ی هه ینیه که نه بیئت و خوا مو ر بنیئت به سه ر دلێه وه).^۲

وتاره کانی پیغه مبه ر (ع) له هه جدا

(حاکم ج ۱، ص ۹۳) له ئین عه باسه وه هیناویه تی پیغه مبه ر (ع) له هه جی
مالئاویدا وتاری دا بۆ خه لک و فهرمووی (شه یتان بی هیوا بوو له وه ی له خا کتاند
به ره ستری، به لام رازی یه له جگه له وه دا گوپرایه لی بکری له کرداره کانتاندا که به
سو ک و گالته یان ده گرن، ده ی ئه ی خه لکینه وریابن من له نیوتاندا ئه وه م به
جیه یشتوو ه که تا ده ستی پیوه بگرن هه رگیز گو مپرا نابن، کتیبی خوا و سونه تی
پیغه مبه ره که ی (ع)، هه موو موسلمانئ برا ی موسولمانه، موسولمانان بران و بۆ

^۱ - مونزیری (له الترغیب والترهیب ج ۲، ص ۳۱) دا ده لیئت: ته به رانی له فهرمووده ی ئه بو
سه عیدی خودریه وه کورتر له وه هیناویه تی.

^۲ - ضعیف.

کهس دروست نیه له مائی براهی ببات مهگهر شهوهی له دهرونی خویه وه پیی بدات، ستهم مهکن و دواى من مهگهرینه وه بۆ بیباوه پری و بدن له ملی یه کدی) ^۱، ^۲ شه فهرموودهی وتاری پیغه مبهه (ﷺ) له سه رهینانی له سه حیدا کوکن که فهرمووی (شهی خه لکینه من له نیوتاندا شه وه به جیهیشتوو که ههرگیز دواى شه وه گومرا نابن، شهگهر دهستی پیوه بگرن، کتیبی خوا، نیوه بهرپرسیارن له من شهی نیوه چی ده لئین ؟) ^۳.

ته به رانی شه بو به کری خه ففاف له موعجه مه که یداو ئین نه جار له ئین عه به سه وه هیناویانه ده لئیت: پیغه مبهه (ﷺ) له مزگه وتی (الخیف) وتاری بۆ داین و به و جوړه شیایه تی سوپاسی خواى کرد، پاشان فهرمووی (ههرکهس خه می لای پوژى دواى بیٹ خوا بارى کو ده کاته وه و ده وله مه ندیه که ی ده خاته بهرچاوانی و دنیا به زه لیلی دیت لای، ههرکهس خه می لای دنیا بیٹ خوا بارى په شیو ده کات و هه ژاریه که ی ده خاته بهرچاوانی و دنیا نایه ت بۆ لای جگه له وه ی بۆی نوسراوه) ^۴.
ئین نه جار له ئین عومه ره وه هیناویه تی ده لئیت پیغه مبهه (ﷺ) وتاری بۆ داین له مزگه وتی (الخیف) له مینا و فهرمووی (خوا چاوی له و به نده بیٹ که قسه که م ده بیستیت و وه ری ده گری و ده بیات بۆ براهی ده یگپریته وه، سی کهس هه ن دلی موسلمان خه وشیان پی ناگری نیاز پاکی له کاردا بۆ خوا، ئاموژگاری بهرپرسان،

^۱ - صحیح.

^۲ - (حاکم ج ۱، ص ۹۳) ده لئیت بوخاری به چه ند فهرمووده یه کی عیکرمه و موسلیم به شه بو شه یس به لگه یان بۆ هیناوه، هه موو گپره ره وه کانی له سه ریان کوکن.

^۳ - باسی ده ست گرتن به سونه ته وه له م وتاره دا نامویه و پیویستی پییه تی، ته واو، زه هه بیش له سه ری کوکه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۲) دا واهاتوو.

پەيۋەستى كۆمەلى مۇسلمانان چۈنكى بانگەۋازيان لە پشتيانەۋە گەمارۇ دەدات) ^۱ ۲. مۇسلىم لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى فەرمودەكە بە دوورو دريژى لە سەر سىفەتى حەج ھاتوۋە تىايدا ھاتوۋە: پىغەمبەر (ﷺ) مۆلەتى دا ھاتە غەرەفە، لەۋى بىنى چادريكى بۇ ھەلدراۋو، لەۋى دابەزى تا خۆر كەل بوو فەرمانى كرد و شترەكەي (القصواء) بھىنن بۆى ھىنراۋ تا ناودۇل ھات، وتارى دا بۇ خەلك و فەرموۋى (خوينتان و سامانتان لە سەرتان ھەرامە ۋەك ھەرامى ئەمپۇتان لەم مانگەتاندا لەم شارەتاندا، بزانن ھەموو شتى لەبارى سەردەمى نەزانى لە ژىر پىكانماد كە وتوۋە خوينى سەردەمى نەقامىش كە وتوۋە، يەكەم خوين لە خوينمان دەيخەم خۆى ئىبن پەببەي كۆرى خارثە كە لە ناۋ بەنى سەعددا شىرى خواردو ھوزەيل كوشتيان. سۈى سەردەمى نەقامى كە وتوۋە يەكەم سوش كە فېرى دەدەم سۈى غەباسى كۆرى غەبدولموتەلىبە ئەۋا ھەموۋى فېرى درا، سەبارەت بە ئافرەتان لە خوا بترسن چۈنكى ئىۋە بە سپاردەى خوا ۋەرتان گرتوون و داۋىنيان بە وشەى خوا بۇتان ھەلۇل بوۋە، ماقتان بە سەريانەۋە ھەيە كەسى كە پقتانە لىى نەھىننە سەر جىگەۋبانتان ئەگەر واتان كرد لىيان بدەن بە لىدانىكى ناقورس، ئەۋانىش مافيان ھەيە بە سەرتانەۋە پۆزى و بەرگيان بە شىۋەيەكى راست و پەۋا بدەن، لە نىۋوتاندا ئەۋەم بە جىھىشتوۋە كە ھەرگىز دۋاى ئەۋە گومرا نابن ئەگەر دەستى پىۋە بگرن كىيىى خوا، ئىۋە پرسىيارم لىدەكەن دەى ئىۋە چى دەلىن ؟) وتيان شاىەتى دەدەين تۈگەياندت و ئامۇزگاريت كردو بە جىنگەياند، ئەۋىش پەنجەى بەرەۋ

۱ - صحيح.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۸) دا ۋاھاتوۋە.

ناسمان بهر ڪردهو و بهرو خهڪ دهيجولاندو فهرمووي (خوويه شاهيد به خوويه شاهيد به) سي جار فهرمووي.^۱

بوخاري له نيين عهباسه وه هيناويه تي پيغهمبر (ﷺ) پوڙي قورباني ڪردن وتاري دا بو خهڪ و فهرمووي (ئهي خهڪينه ئه مڙو چ پوڙيڪه؟) وتيان پوڙيڪي حهرام، فهرمووي (ئمه چ شاريڪه؟) وتيان شاريڪي حهرام، فهرمووي (ئهي ئمه چ مانگيڪه؟) وتيان مانگيڪي حهرام، فهرمووي (دهي خوينتان و سامانتان و ٽاپروتان له يه ڪدي حهرامه وه حهرامي ئه مڙوتان له م شاره تاندا له مانگه تاندا) به چهند جاري دووبارهي ڪردهو، پاشان سهري بهر ڪردهو و فهرمووي (خوويه ٿايا گهياندم؟ خوويه وا گهياندم) نيين عهباس وتي سويند به وهي گيانمي به دهسته ئه وه وهسيه تي پيغهمبر (ﷺ) بوو بو ئوممه ته ڪهي با ئه وهي ناماده يه بيگه يه نيٽ به وهي ناماده نيه، پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (دواي من به بيپاوهر مه گهريئه وه بدن له گهردني يه ڪدي).^۲

ئهممه له جهريره وه هيناويه تي دهليٽ پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (بلي خه لڪي بيدهنگ بن)^۳ پاشان ئه وڪات فهرمووي (لا اعرفن بعد ما اري ترجعون كفاراً يچرب بعچكم رقاب بعچ) له گيڙانه وه يه ڪي ديڪهي ليئه وه له حهجي مالئاوايدا فهرمووي (ئهي جهرير بلي خه لڪي بيدهنگ بن) به هه مان شيوه هيناويه تي.^۴

^۱ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۴۸) دا واهاتوه، ئه بو داودو نيين ماچه هيناويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوه.

^۲ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۴) دا وا هاتوه، ئهممه دو نيين ئه بي شهيبه و نيين ماچه له نيين عومه ره وه ته بهراني له عهماره وه ئهممه دو به غهوي له ئه بو غاديه وه (ﷺ) هيناويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا واهاتوه.

^۳ - صحيح.

^۴ - وه له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۷) دا واهاتوه.

موسلیم له ئوم حوصهینه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) چه جی مالئاوایم کردو ئوسامه و بیلام بینین یه کیکیان ره شو ی و شتره که ی پیغه مبه ری (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) گرتبوو، نه وی دیکه شیان جله که ی به رز کردبو و به وه له گه رما ده یپاراست تا (جمره العقبه) ی وه شان د، پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) شتیکی زوری فهرموو، پاشان بیستم ده یفه رموو (إن امر علیکم عبد مجدّع - حسبته ا قالت اسود - یقودکم بکتاب الله فاسمعوا له واطیعوا) (نه گه ر به نده یه کی که منه ندام - وایزنام وتی ره ش - بوو به نه میرتان به کتبی خا پیشه نگی کردن لی بیستن و گوپراه لی بن).^۱

نه حمه د له نه بو ئومامه وه (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) له وتاری سالی چه جی مالئاواییدا فهرمووی (خوای گه وره مافی هه موو خاوه ن مافیکی داوه و هیچ وه سیه تی بو که سی میرات نیه، کوپ بو جیگه و بو زیناکار به رده و حیسابیان لای خوایه، هه رکه سه بو جگه لای باوکی بکات یان خو ی بداته وه پال جگه له مه والیه کانی نه و نه فرینی خوای لیبت تا پوژی دوا ی، هیچ ئافره تی به بی مؤله تی میرده که ی له ماله که ی نه به خشیت) وترا نه ی پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) ته نانه ت خواردنیش؟ فهرمووی (نه وه چاکترینی سامانمانه) پاشان پیغه مبه ری خوا (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) فهرمووی (العاریه مؤداه والمنعه مردوده، والدین مقچی، والزعم غارم).^۲

نه حمه د له نه بو ئومامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) نه و پوژ له سه ر و شتری (جدعا) (گو ی براو) بوو، دوو پیکانی له سه ر شو ن پیکه ی دانا بوو به رز بوو

^۱ - له (البدايه والنهایه ج ۵، ص ۱۹۶) دا واهاتووه، نه سائیش به هه مان شیوه هیناویه تی. وه که له (کنز العمال ج ۲، ص ۶۲) دا واهاتووه، (ئین سه د ج ۲، ص ۱۸۴) به هه مان شیوه هیناویه تی. - صحیح.

^۲ - چوار زانای فهرمووده هیناویانه و ترمزی ده لیت فهرمووده که چه سه نه، نه بو داود ده لیت نه بو ئومامه وتی پوژی قوربانی کردن له مینا وتاره که ی پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۰۰۰) بیست.

تا خه ڪ دهنگي ببيستي، بهو پهري دهنگيه وه فهرمووي (نايا دهبيستن؟) يه ڪي له دهسته ڪاني خه ڪ وتي ئه ي پيغه مبهري خوا هيچمان پي راده سپيريت؟ فهرمووي (پهروهردگارتان بهرستن و پينج نويژه ڪه تان بڪه و مانگه ڪه تان - په مه زان - پوڙوو بگرن و نه گهر زمانتان پيڪرا گوپرايه ل بن، ده چنه به هه شتي پهروهردگارتان) ^۱.

ئهو داود له عه بدوره حماني ڪوري مه عازي ته يمي (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) وتاري بو داين و ئيمه له مينا بووين، گويمان ڪرايه وه تا ئه وه ي ده يفه رموو ده مانبيست له ڪا تي ڪدا له شويني خو مان دا بووين، پيغه مبهري (ﷺ) شيوه نه رڪه ڪاني فيرده ڪردن تا گه يشته وه شاندي بهرده ڪان، ئه و ڪات دوو سه باحه ڪي دانا، پاشان فهرمووي بهردي (چه وي) وه شاندي، فهرماني به ڪوچهران ڪرد له پيشه وه ي مزگهوت دابه زين، فهرماني به پشتيوانانيش ڪرد له دواوه ي مزگهوت دابه زين، پاشان دواي ئه وه خه لڪي دابه زين ^۲.

ئين سه عد (ج ۲، ص ۱۸۵) و نه حمه دو نه سائيش هه رواو ئهو داوديش له رافيعي ڪوري عه مري موزه ني وه (ﷺ) هيئاويانه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) بيني له مينا له سه ر ولاخي ڪي سپي خال خالي وتاري بو خه ڪ ده داو عه ليش پي بو ده ڪرده وه خه لڪيش هه ندي به پيو بوون و هه ندي دانيشتبوون ^۳.

نه حمه د له ئهو حره ي رقاشيه وه له ماميه وه هيئاويه تي ده ليت: من جلّه وي وشتره ڪي پيغه مبهري (ﷺ) له ني وه ندي پوڙاني (التشريق) دا گرتبوو ڪه خه لڪي

۱ - صحيح.

۲ - ترمذي هيئاويه تي و ده ليت: فهرمووده ي ڪي حه سه ني سه حيه، له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

۳ - صحيح.

۴ - له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

مالئاواييان ليده كرد، فهرمووي (ئهي خه لكينه ئايا ده زانن ئيوه له چ مانگيكدان؟ وه له چ پوژيكدان؟ وه له چ شاربيكدان؟ وتيان له پوژيكي حهرام دايين و مانگيكي حهرام و شاربيكي حهرام، فهرمووي (دهي خوينتان و سامانتان و ئابروتان له سهرتان حهرامه وهك حهرامي ئه مپوتان دا له م مانگه تاندا له م شاره تاندا تا دهگه نه وه به خودا) پاشان فهرمووي (ليم ببيستن ده ژين، وريا بن سته م مهكهن چونكه مالى موسولمان حه لال نيه بوتان مه گهر به ويستي خوئي، وريا بن هه موو خوئي و سامان و پيژو شانازيه كي سهرده مي نه فامي له ژير نه م دوو پييه مديه تا پوژي دوايي، يه كه م خوئي ده خريته ژير پيم خويني په بيهي كوپي حارشي كوپي عه بدولموته ليه لاي به ني سه عه شيري خواردو و هوزهيل كوشتيان، بزائن هه موو سويه كي سهرده مي نه فامي فري دراوه و خوا قه زاي وا داناوه، يه كه م سوو فري بدري سووي عه بباسي كوپي عه بدولموته ليه لاي، سهرمايه تان بو خوتانه سته م مهكهن و سته متان ئي نه كرى، وريا بن سهرده م وهك شيوهي خوئي ده خوليتته وه له و پوژه وهي خوا ئاسمانه كان و زه وي دروست كردو و پاشان نه م ئايه ته ي خويند ﴿انَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ وريا بن دواي من مه گه پي نه وه بو بيباوه پي بدن له گهر دني يه كدي، وريا بن شهيتان بيهيوا بووه له وهي نويزكه ران بيه رستن به لام نه و له تيكداني نيوانتاندايه، سه باره ت به ئافره تان له خوا بترسن چونكه نه وانه لاتان نه مانه تن و بو خويان هيچيان له ده ست نيه، نه وان مافيان له سه ر تانه و ئيوه ش مافتان له سهريان هيه به وهي جگه له ئيوه كه س نه هي نه سه ر جيتان و له مالتاندا موله ت به كه سي نه دهن كه ئيوه حه زي پي ناكهن، نه گهر له (نشون) لادانيان ترسان ئاموزگار ييان بكه ن و سه رجييان ئي بتوري نين و به لي دان يكي نا قورس و بي زيان لييان بدن، نه وان پوزي و به رگيان به شيوه يه كي په و او دروست بو هيه، ئيوه به نه مانه تي خوا نه وان تان بردوون و به وشه ي خوا داوينيان به حه لال داناوه بو خوتان، وريا بن هه ركه س سپارده يه كي لايه بابيداته وه به

خاوه نه که ی) دهستی کرده و و فرمووی (ثایا گه یاندم ثایا گه یاندم ؟) پاشان فرمووی با ئه و ی ناماده یه بیگه یه نیّت به و ی ناماده نیه، چونکه له وانه یه پیگه یه نراویک به خته و هر تربیت - پی - له بیسهری) حمید ده نیّت: حه سهن کاتی ئه و و ته ی پی گه یشت وتی سویند به خوا گه یانندیان به خه لکانی که پیی به خته و هر ترن.^۱

به زار له ئیبن عومره و به و و اتایه هیئاویه تی و له سه رتا که یه و به و ی بو زیاد کرد و و وتی ئه و سوره ته له مینا دابه زی بو سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی له نیوه ندی پوژانی (التشریق) له حه جی مالئا واییدا بوو ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ ئه و کات زانی کاتی مالئا واییه، بویه فرمانی کرد و و شتره که ی (القصواء) به یئن، بو ی هیئرا، ئینجا سوار بوو، له عه قبه وه ستا لای خه لک و هیئده ی خوا بیه ویت خه لکی له ده وری کو بو و نه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) سوپاس و ستایشی خوی گه و ره ی کرد به و جو ره ی شیاویه تی، پاشان فرمووی (اما بعد ایها الناس فإن کلّ دم کان فی الجاهلیة فهو هدر) فرموده که دینیت و تیایدا هاتوو (ئه ی خه لکینه شه یقان بیهیوا بووه له شارتاندا له کوّتا زه مان بپه رستری، ئه و لیّتان پازی یه به کاره به که م سه یرکراوه کان، ده ی بو ئاینتان وریای بن به هو ی کاره به که م سه یرکراوه کان) ئه و هشی زیاد کرد و و فرمووی (ئه ی خه لکینه من له نیوتاندا ئه و م به جیه یشتوو که ئه گه ر وه ربیگرن هه رگیز گومرانا بن، کتیبی خوا دوه کاری پی بکه ن) له کوّتاییه که شدا هاتوو (ده ی بزائن، ئه و هتان ناماده یه بیگه یه نیّت به و هتان که ناماده نیه، دوا ی من هیچ پیغه مبه ری نیه و دوا ی ئیوه هیچ ئوممه تی نیه) پاشان ده سته کانی به رز کرده و و فرمووی (خوایه شاهید به)^{۱، ۲}

۱ - ضعیف.

۲ - صحیح.

به يهه قی له جابری کوږی عه بدوللأوه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له نیوه ندی پوژانی ته شریقا وتاری مائناوای بو داین و فهرمووی (نه ی خه لکینه په روه ردگار تان یه که و باوکتان یه که، وریابن هیچ فزلیکی عهره بی به سهر عه جه می و عه جه می به سهر عهره بی و سور به سهر پش و پش به سهر سوردا نیه جگه به ته قوا، به پیز ترینتان لای خوا له خوا ترس ترینتانه، بزائن نایا گه یاندم؟) وتیان به لئ نه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (ده ی با ناماده تان بیگه یه نیت به وه ی ناماده نه بووه).^۲

(ناین ماحه ص ۵۶۵) له عه بدوللای کوږی مه سعوده وه هیڼاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سهر و شتره که ی (المخصرمه) بوو له عهره فات که فهرمووی (نایا ده زائن نه مه چ پوژیک و چ مانگیک و چ شاریکه؟) وتیان نه مه شاریکی حهرام و مانگیکی حهرام و پوژیک ی حهرامه، فهرمووی (ده بزائن سامانتان و خوینتان له یه کدی له سهر تان حهرامه وه ک حهرامی نه مانگه تان له شاره تان له پوژه تاندا، وریا بن من له سهر حهوز و نیوه له گه لان به زورتر داده نیم، ده ی پووم پش مه کن، وریا بن من خه لکانی پزگار ده که م و خه لکانی له ده ستیان پزگار ده کریم، ده لیم په روه ردگارا هاوۀ له که کانم، ده فهرمویت تونازانیت دواي تو چییان کردو داهینا)^۳.

^۱ - ناین عومه به دوورو دريژي نه فهرمووده ی هیڼاوه له (البدایه والنهایه ج ۵، ص ۲۰۲) دا. فهرمووده که ی نه بو حره ی په قاشیش له مامیه وه له لایه نه به غه وی و باوردی و ناین مه رده یه شه وه به دوورو دريژي هاتووه. وه له (کنز العمال ج ۳، ص ۲۶) دا هاتووه.

^۲ - به يهه قی ده لیت که سی که له بیرچوونی هیه له سه نه ده که دا هیه، له (الترغیب والترهیب ج ۴، ص ۳۹۲) دا واهاتووه.

^۳ - صحیح.

^۴ - ناین ماحه ده لیت فهرمووده که غریبه، نه حمه دیش به هه مان شیوه هیڼاویه تی وه له (کنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا هاتووه.

وتارہ کانی پیغہ مبر (ﷺ) له سر ده جال و موسه یله مه و یه نجووج و مه نجووج و داچوون

ئه حمده له عه بدوللای کورپی عومهره وه هیئاویه تی ده لیت له حه جی مالئاوایدا
قسه مان ده کردو نه مان ده زانی مالئاوایه له پیغهمبر (ﷺ). له حه جی مالئاوایدا
پیغهمبر (ﷺ) وتاری داو باسی مه سیحی ده جالی کردو زور له سهری چوو، پاشان
فهرمووی (خوای گه وره هر پیغهمبریکی ناردبی نوممه ته که ی هوشیاری پیداو،
نوح و پیغهمبرانی دواتری هوشیاران پیداو به لام له به زم و باری له ئیوه
شاراوه ته وه)، ئه وه تان لی شاراوه نه بیئت په روه ردگارتان چاوی کویر نیه) ^۱.

ئه حمده دو ته به رانی - ده قه هی ئه وه - له سه فینه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت:
پیغهمبر (ﷺ) وتاری بو داین و فهرمووی (پیش من هر پیغهمبری بووه هوشیاری
به نوممه ته که ی داوه له سر ده جال، ئه و چاوی چه پی کویره، چاوی راستی پارچه
گوشتیکی (په له یه کی) توندو توخی هیه، له نیو چاوانیدا نوسراوه کافر، له گه لیدا
دوو دۆل درده چن، یه کیکیان به هه شت و ئه ویتریان ناگره، به هه شتی ئه و دۆزه خو
دۆزه خی ئه و به هه شته، دوو فریشته ی له گه ل دایه وه دوو پیغهمبرن له
پیغهمبران، یه کیکیان له راستیه وه ئه ویتریان له چه پیه وه، ئه مه ش فیتنه یه بو
خه لک، ده لیت مه گهر من په روه ردگارتان نیم زیندوو ده که مه وه و ده مرینم؟ یه کیک له
فریشته کان ده لیت درۆت کرد، هه رکه س له خه لک ببیستی له گه ل ئه و فریشته
ده بیئت، ئه وی دیکه ش ده لیت راست ده که یت، خه لکی ده بیستن واده زانن ده جالی
به راست داناوه، ئه وه ش فیتنه و تاقیکردنه وه یه، پاشان ده چیت تا دیته مه دینه و

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۷، ص ۳۳۸) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن و هه ندیکی له
سه حیحه که دا ها تووه، ته واو.

موله تی پینادریت تیايدا، دواتر دهلیت نه وه گوندی نه و کابرایه، پاشان دهچیت تا دیته شام له وی خوی گه وره لای (عقبه افیق) له ناوی ده بات^۱.

نه حمده له جه نادهی کورې نه بو نومه ییه ی نه زدیوه هی ناویه تی دهلیت: من و یه کیك له پشتیوانان چوین بو لای هاوہلیکی پیغه مبه ر (ﷺ) وتمان فرموده یه کمان بو بلای که پیغه مبه ر (ﷺ) له سر ده جال فرمودو بیتي و لیت بیستیت، وتی پیغه مبه ر (ﷺ) وتاری بو داین و فرمودی (هوشیاریتان پیده دم له سر ده جال- سی جار- هرچی پیغه مبه ر هوشیاری له سر داوه، نهی نومته ده جال له نیو نیوه دایه، نه و که سیکی گنم رنگی چاوی چه پ بر او، به هشتیک و دوزه خیکی له گه له، له گه لیدا چند شاخی له نان و روبرای له ناو هیه، نه و باران دبارینی و درخت ناروینی، به سر دهرونی کدا زال ده بی و دهی کوژیت و به سر جگه له و دا زال نابیت، له زه ویدا چل به یانی ده مینیت ه وه ده گاته هه موو کونج و لایه ک، نزیکي چوار مزگه وت نابیت ه وه، مزگه وتی (الحرام) و مزگه وتی مه دینه و مزگه وتی (الطور) و مزگه وتی (الأقصى) لیتان تیکه ل نه بی چونکه په روه ردگار تان کویر نیه)^۲.

(حاکم ج ۴، ص ۵۳۶) له نه بو نومامه ی باهلیه وه هی ناویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) پوژي وتاری بو داین و زوربه ی وتاره که ی باسی ده جال بوو له باریه وه قسه ی بو ده کردین تا له وتاره که ی لیبوویه وه، نه و پوژه تیايدا پیی فرمودین (خوا هر پیغه مبه ریکی نار دبی هوشیاری داوه به پیغه مبه ر که ی له سر

۱- حسن.

۲- (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۰) دهلیت که سه کانی جیمتمان نه و قسه یه کی بی زیانیش له سر هه ندیکیان هیه، ته و او.

۳- صحیح.

۴- (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۳) دهلیت: که سه کانی سه نه ده که که سانی سه حیجن.

دەجال، من كۆتاي پىغەمبەرانمۇ ئىۋەش كۆتاي گەلەنۇ دەجال بى ئەملەۋ ئەۋلا لە
 نىۋان ئىۋەدا دەردەچى، ئەگەر دەرجىت و من لە نىۋتاندا بىم من پالپىشتى ھەموو
 مۇسلماننىكم، ۋە ئەگەر دۋاي من لە نىۋتاندا دەرجى ھەموو كەسى بەرپىرسى
 خۇيەتى و خواش بەرامبەر ھەر مۇسلمانى جىگرەۋەى من، ئەۋ لە پىيەك لە نىۋان
 عىراق شامدا دەردەچىت، بەراست و بە چەپدا خراپە دەنئەۋە، ئەۋ بەندەكانى خوا
 دەى پى چەسپاۋ بن، چونكە ئەۋ دەست پىدەكات دەلىت من پىغەمبەرم دۋاي
 منىش پىغەمبەرى دى نىيە، دواتر زۆرتر دەچىت تا دەلىت من پەرۋەردگارتانم، ئىۋە
 پەرۋەردگارتان نابىنن تا دەمرن، ئەۋ لە نىۋ چاۋانيدا نوسراۋە كافر، ھەموو
 باۋەردارىك دەخوئىنئەۋە، ھەركەس لە ئىۋە پىي گەيشت با تف بكاتە ناۋچاۋى و
 سەرەتاكانى سورەتى (اصحاب الكهف) بخوئىنى، ئەۋ زال دەبى بەسەر نەفسى لە
 ئادەمىزادداۋ دەيكوژىت و زىندۋى دەكاتەۋە لەۋە تىپەرناكات و بەسەر جگە لەۋ
 نەفسەدا زال نابىت، لە فىتنەۋ تاقىكردنەۋەى ئەۋەيە بە ھەشتىك و دۆزەخىكى
 لەگەلدایە جا دۆزەخەكەى ئەۋ بەھەشتەۋە بەھەشتەكەى دۆزەخە، ھەر كەس بەر
 ئاگرى كەۋت با چاۋەكانى دابخات و پەنا بباتە بەر خوا ئاگرەكە لەسەرى ساردو
 سەلامەت دەبىت ۋەك چۆن ئاگر بۆ سەر ئىبراھىم ساردو سەلامەت بوو، لە
 فىتنەكەى ئەۋەشە دەدا بە لای دەستەيەكدا بىرۋاي پىدېنن و بەراستى دەزانن،
 ئەۋىش ھاۋارىيان بۆ دەكات و ئاسمان ئەۋ پۆژەيان بارانىيان بەسەردا دەبارىنىۋ ئەۋ
 پۆژە زەۋى بۆيان بە پىت دەبىۋ ئەۋ پۆژە ۋلاخ و مالايتيان لە جاران باشتەر دەچن و
 قەلەۋ ترو مل بەرزترو شىر زىياتر، دەدات بە لای دەستەيەكدا بىرۋاي پى ناھىنن و بە
 درۋى دەخەنەۋە، ئەۋىش لە دژيان ھاۋار دەكات، بەۋە ھىچ گىيانەۋەرىك لەۋان بە
 زىندۋىتى بەيانى ناكاتەۋە، پۆژەكانى چل پۆژن، پۆژى ۋەك سالىك و پۆژىك ۋەك
 مانگىك و پۆژى ۋەك ھەفتەيەك و پۆژى ۋەك پۆژانى دىكە، كۆتا پۆژەكانى ۋەك
 تراۋىلكە (سەراب) ۋايە، كەس بەيانى لەبەر دەرگاي مەدىنەيە پىش ئەۋەى بگاتە
 لای دەرگاگەى دىكەى ئىۋارە دەكاتەۋە) وتيان ئەۋ پىغەمبەرى خوا لەۋ پۆژە

بوو به جیت گیاند، پاشان فهرمووی (پاشان خه لکانی بانگه شهی نه وه ده کهن گیرانی نه و خوره و نه و مانگو و ناو ابوونی نه و نه ستیرانه له هه لاهاتنیان له بهر مهرگی که سانی گه وره ی سهرزه وی یه، نه وان درو ده کهن به لام چهند نایه تیکن له نایه ته کانی خوی گه وره که به نده کانی پی تاقی ده کاته وه تا بروانی کامیان ته و به ی لاده کات، به خوا من له و کاته وه ی هه ستاوم نویژ ده کم دهر و انم بو نه وه ی نیوه له باری دنیا و دوا پرژتاندان پی ده گهن، به خوا پرژی دوا یی نایه ت تا سی (۳۰) درون دهر ده کهن کو تایان که کویری ده جاله که چاوی چه قی مه سحراره وه چاوی نه بو یه حیا- پیریکی نه و کاتی نیو پشتیوانان بوو له نیوان نه و مالی عایشه دا بوو- وایه هه ر کات دهر ده چیت بانگه شه ده کات خواجه، هه ر که س بر وای پی بهینی و به راستی بزانی و شوینی بکه ویت کرده وه ی باشی پیشتری سودی پی ناگه یه نیت، هه ر که سیش بر وای پی نه کات و به دروی بزانیته له سهر هیچی له کرده وه ی پاردووی سزا ندریت، دواتر به سهر هه موو سهر زه ویدا زال و دیار ده بیته جگه له هه ره م و به یتولموقه ده سه، له به یتولمه قدیس دا گه ماروی باوه پرداران ده دات، بومه له رزه یه کی توند دایان ده گریته پاشان خوی گه وره له ناوی ده بات تا بناغه ی حه وشه که- حه سه نی نه شیه ب ده لیت ره گی درخت- هاوار ده کات- یان وتی ده لیت- نه ی باوه پردار یان وتی نه ی موسولمان- نه وه جوله که یه- یان وتی نه وه بیباوه ره- وهره بیکورده، فهرمووی: نه وه هه رگیز وانا بیته تا چهند پرووداوی ده بینن له دهر و نتاندان باریان گه وره ده بیته و له نیو خوتاندان پرسیارده کهن نایا پیغه مبه رتان هیچ باسی نه وه ی بو کردوون؟ هه روه ها تا چهند شاخی له ریزی خو یان ناو ابن دبکه ون، پاشان به دوا ی نه وه دا گرتن و سه ندنه وه یه (القبضی) ده لیت پاشان ناماده ی وتاریکی سه مره بووم که تیایدا نه و وتاره ی باسکرد که وشه یه کیشی له شوینی خوی پاش و پیش پی نه کرد،^۱

هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۴۲ ده‌لیت: ئەحمەدو بەزار هەندیکیان هیناوه‌و تیایدا ده‌فرمویت (هەرکەس پشت بەخوا ببەستی و بلی پەرودەگارم خوايه زیندوووه‌و نامری هیچ سزایه‌کی له‌سەر نیه، هەرکەسیش بلی تو پەرودەگاری منیت تووشی بوو هەڵخەڵەتاوه).^۱

ئەحمەدو تەبەرانی له‌ئەبو بەکره‌وه هیناویانه ده‌لیت: پیش ئەوه پیغمبەر (ﷺ) قسه له‌سەر موسه‌یله‌مه بکات خەلکی زۆر گه‌وره‌یان ده‌کرد، پیغمبەر (ﷺ) وتاری له‌سەر داو فرمووی (پاشان، سه‌بارەت به‌باری ئەو کابرای که زۆر له‌سەری ده‌لین ئەوه درۆزنیکه له‌سی (۳۰) درۆزنه‌که له‌نیوه‌ندی پۆژی دوااییدا دەرده‌چن، هەرچی شاره‌ ترسو بیمی مه‌سیحی پی ده‌گات).^۲

ئەحمەدو تەبەرانی له‌ ئیبن حەرمله‌وه له‌ خالیدی کوپی عه‌بدوللای کوپی حەرمله‌ له‌ پوریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغمبەر (ﷺ) سه‌ری له‌ تاو پیوه‌دانی دوپشکه‌وه به‌ستبوو فرمووی (ئیه‌ ده‌لین هیچ دوژمنی نیه، ئیه‌ به‌رده‌وام شه‌ر ده‌کن تا یه‌ئجوج و مه‌ئجوج که پوو پان و چاو بچوک قژو موو سوور باون. دین و له‌ هه‌موو به‌رزاییه‌که‌وه دەرده‌که‌ون ده‌موچاویان وه‌ک قه‌لغانی یه‌ک له‌سەر یه‌ک وایه).^۳

^۱ - که‌سه‌کانی ئەحمەد سه‌حیحن جگه‌ له‌ عه‌لبه‌ی کوپی عباد که ئیبن حبان به‌ جی متمانه‌ی داناوه، ته‌واو.

^۲ - صحیح.

^۳ - (هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۳۲) ده‌لیت یه‌کی له‌ سه‌نه‌ده‌کانی ئەحمەدو تەبەرانی که‌سانی سه‌حیحن - ته‌واو - (حاکم ج ۴، ص ۵۴۱) له‌ ئەبو بەکره‌وه به‌و شیوه‌ هیناویه‌تی و ئەوه‌شی بو‌ زیادکردوو (جگه‌ له‌ مه‌دینه که له‌سەر هه‌موو ده‌روازه‌یه‌کی ئەو پۆی دوو فریشته هه‌ن ترسی مه‌سیحی ئی ده‌تویننه‌وه).

^۴ - ضعیف.

ٺه حمه دو ته به راني له به قيره ي ڙني قه عقا عوه هي ناويانه ده لئيت: من له
 ڪوڀو نه يزي ٺافره تاندا دانيشتبووم ڪه بيستم پيغه مبه (ﷺ) وتاري دهاو به
 دهستي چه قى ٺاماڙهي ده ڪردو ده يفهرموو (ٺهي خه لکينه ٺه گهر بيستان به
 داچونيڪ ليڙهه دا پوڙي دواي ديٽ) ۲. ۲

۱- (هه يسه مي ج ۸، ص ۶) ده لئيت ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه ڪه ساني سه حيحن.

۲- ضعيف.

۳- (هه يسه مي ج ۸، ص ۹) ده لئيت: له سه نه ده ڪه دا ٺيبن ٺيسحاق هه يه ڪه موده له سه و ڪه سه ڪاني
 ديڪه ي يه ڪي له سه نه ده ڪاني ٺه حمه د ڪه ساني سه حيحن. ته واو.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سەركۆنە كردنى غەيبەت

ئەبۇ يەعلا لە بەرائەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ دايىن تا گوۋى لە عەتيقەى ناۋمال بوو فەرموۋى (ئەى كۆمەلى ئەوانەى بە زمانى باۋەرى ھىناۋە ئيمان نەچۈۋەتە ناۋ دلى، غەيبەتى مۇسلمانان مەكەن و بە شوۋىن عەيب و ئابروياندا مەچن، چونكە ھەركەس شوۋىن ئابروى براكەى بكەۋىت خوا شوۋىن ئابروى دەكەۋىت، ھەركەس شىش خوا شوۋىن ئابروى بكەۋىت لە نىۋەندى مالى خۇيدا ئابروى دەبات).^{۱، ۲}

تەبەرانى لە ئىبن عەباسەۋە بەو شىۋە ھىناۋىيەتى بەلام لە گىرانەۋەكەيدا ھاتوۋە (لا تؤذوا المؤمنين ولا تبعوا عوراتهم، فانه من يتبع عورة اخيه المسلم هتك الله ستره) (ئيمانداران ئازار مەدەن و شوۋىن ئابرويان مەكەن، چونكە ھەركەس شوۋىن ئابروى برا مۇسولمانەكەى بكەۋىت خوا پەردەو پۇشتەى دەشكىنىت).^{۳، ۴}

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر فەرمان بە چاكەو رىگرى لە خراپە

ئىبن ماجە و ئىبن حبان لە عائىشەۋە (ﷺ) ھىناۋىيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۇ لام كە پووخسارىم بىنى زانىم شتىكى لايە، دەستنوۋىژى گرت و كەس قسەى نەكرد، من خۇم لكاند بە حوجرەكەۋە تا فەرمائىشتەكەى بىيستم، لەسەر مېنبر دابەزى و سوپاس و ستايشى خۋاى كردو فەرموۋى (يا ايها الناس إن الله

^۱ - حسن.

^۲ - (ھەيسەمى ج ۸، ص ۹۳) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

^۳ - حسن.

^۴ - (ھەيسەمى ج ۸، ص ۹۴) دەلىت كەسەكانى جى متمانەن بەيھەقى لە بەرائەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۰) دا ۋاھاتوۋە.

يقول لكم مروا بالمعروف وانها عن المنكر قبل ان تدعوا فلا اجيب لكم وتسألوني فلا اعطيكم وتستنصروني فلا انصرکم) (ئەي خەلکينە خوا پيتان دەفەر مويّت: چاکە بەرەو پيی بەرن و پيگري لە خراپە بکەن پيش ئەوەی نزا بکەن و بۆتان گيرا نەکەم و داوام لیبکەن نەتاندمی و داوای سەرکەوتنم لیبکەن و سەرتان نەخەم) لەوہ زیاتری نەفەر موو تا دابەزی^۱.

وتاری پیغە مبهەر (ﷺ) لە ھۆشیاری دان لە سەر ئاکاری خراپ

حاکم- لە سەر مەرجی موسلیم بە صەحیحی داناوہو دەقەکە ھە ئەوہ- وئەبو داود بە کورتی لە عەبدوللای کورپی عومەر وەو ھیناوەیانە دەلیت: پیغە مبهەر (ﷺ) وتاری بۆ داين و فەر مووی (وریای ستم بن چونکە ستم تاریکی پوژی دوايیە، وریای داوین پیسی و داوین پیسکاری نواندن بن، وریای پوژدی بن چونکە ئەوانە ی پیش ئیوہ بە پوژدی لە ناوچوون، فەرمانی پیکردن بە پچراندنی خزمایەتی ئەوانیش بریان، فەرمانی پیکردن بە بەخیلی ئەوانیش کردیان، فەرمانی پیکردن بە خراپە ئەوانیش فاجر بوون و خراپەیان کرد) کەسی ھەستاو وتی ئەي پیغە مبهری خوا کام ئیسلام بە فەزڵتەر؟ فەر مووی (ئەوہی موسولمانان لە زمان و دەستت پارێزراو بن) ئەو کابرا یان جگە لەو وتی: ئەي پیغە مبهری خوا کام کوچ چاکترینە؟ فەر مووی (واز لەوہ بیهینی کە پەر وەردگارت حەزی پی ناکات، کوچ دوو گوچە کوچی حازرو کوچی بادی، کوچی بادی ئەوہیە ئەگەر بانگرا وەلام بدریتەوہو ئەگەر فەرمانکرا جیبەجی بکری، کوچی ئامادە گەر وەترینە لە دەستکەوت و بە

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترہیب ج ۴، ص ۱۲) دا واهاتوہ، ئەحمەد و بەزار بە ھەمان شیوہ ھیناویانە وەك لە (المجمع ج ۷، ص ۲۶۶) دا واهاتوہ.

فه زلتره له پاداشدا) ١. ٢ له سهره تاكه شيه وه ئه وهى زياد كردووه (اياكم والخيانة فانها بنست البطانة). (ورياى ناپاكي بن چونكه هاوده ميكي خراپه). ٢.

وتارى پيغه مبهري (ﷺ) سه بارهت به هو شياري دان له سهر تاوانه گه وره كان

ئه حمه دو ترمزى - ده ليت فه رموده كه غه ريبه - به غه وى و ئيبين قانع و ئه بو نه عيم له ئه يمه نى كورپى خريمه وه هينا و يانه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى ده دا فه رمووى (ئهى خه لكينه شايه تى دانى درو هاوسهنگ به هاوهل دانان بو خوا وه ستاوه، سى جار فه رمووى، پاشان ئه م ئايه تهى خوينده وه (فاجتنبوا الرجس من الاوثان واجتنبوا قول الزور) ٤. ٥.

ئيبين ئه بى دنيا له ئه نه سى كورپى ماليكه وه (ﷺ) هينا و يه تى ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى بو داين و باسى سوو گه وره ي مه سه له كه ي كردو فه رمووى (دره مى كه كه سى له سوو وه ده ستى بكه وي ت لاي خوا له تاواندا له سى و شهش زينا گه وره تره كه كه سى بيكات، گه وره ترين سووش ئا بروى كه سى موسولمانه) ٦. ٧.

١ - صحيح.

٢ - له (الترغيب والترهيب ج ٤، ص ١٥٨) دا واهاتووه، ته به رانى له هه رماسى كورپى زياده وه به كورتى هينا و يه تى وه كه له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٤٦٧) دا هاتووه.

٣ - ضعيف.

٤ - ضعيف.

٥ - له (كنز العمال ج ٤، ص ٧) دا واهاتووه.

٦ - صحيح لغيره.

٧ - له (الترغيب والترهيب ج ٤، ص ٢٨٢) دا واهاتووه.

ئین ئه بی شه یه له ئین موسای ئه شعریه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (عربی) پوژی و تار ی بو داین و فه رمووی (ئهی خه لکینه له هاو هالانان بترسن چونکه شاراو تهر له تر په ی میرووله) که سی که ویستی قسه بکات وتی: چون خومانی لی بپاریزین له کاتی کدا سوکتره له تر په ی میرووله ئهی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی بلین (اللهم إنا نعوذ بك أن نشرك ونحن نعلمة ونستغفرک لما لا نعلمة) (خوایه ئیمه په نا ده گرین به تو به وه ی هاو هال دابین و ئیمه بیزانین و داوای لیخوش بوونت لی ده که یین بو ئه وه ی نایزانین) ^۱.

وتاری پیغه مبه ر (عربی) له سه ر سوپاسگوزاری

عه بدولای کور ی ئه حمه دو به زارو ته به رانی له نوعمانی کور ی به شیر ه وه هیناویانه ده لیت پیغه مبه ر (عربی) له سه ر ئه و مینه ره فه رمووی (من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر ومن لم یشکر الناس لم یشکر الله عزوجل، والتحدث بنعمة الله شکر وترکها کفر، والجماعه رحمه و الفرقة عذاب) (هه رکه س سوپاس له سه ر که م نه کات سوپاس له سه ر زور ناکات، هه رکه س سوپاسی خه لک نه کات سوپاسی خوا ناکات، باسکردنی به خششی خوا سوپاسکردنه و باسنه کردنی کو فر پیکردنه دان پیدانه نانه، کو مه لبون ره حمه ت و جیای سزایه) ئه بو ئوما مه ی باهلی وتی به ره و ره شی گه وه بچن، که سی وتی ره شی گه وه چیه؟ ئه بو ئوما مه ئه و ئایه ته ی سوره تی نوری خوینده وه ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾ ^۲. ئین نه جار له ئه بو زه ره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (عربی) و تار ی ده داو ئه م ئایه ته ی خوینده وه (اعلموا ال داود شکراً وقلیل من عبادی الشکور)

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - له (کنز العمال ج ۲، ۱۹۶) دا واهاتوه.

^۳ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۸) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

پاشان ھەرموۋى (من اوتى ثلاث فقد اوتى مثل ما اوتى داود، خشية الله فى السروا العلانية والعدل فى الغضب والرضا والقصد فى الفقر والغناء) (ھەركەس سىيانى ھەبىت ۋەك داۋدى كىردۈۋە، لە خوا ترسان لە نەيتى ۋە ئاشكرادا، دادپەرۋەرى لە توپەرى ۋە زامەندى خالدا، پاسترەۋى لە ھەژارى ۋە ھۆلەمەندىدا).^۱

ۋتارى پىغەمبەر (ﷺ) لە سەر چاكەى ژيان

عەسكەرى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) داۋ ھەرموۋى (ھىچ خىرى نىيە لە ژياندا جگە بۆ گويگىرىكى تىگەشتوۋ يان زانايەكى زمان پاراۋ (دەربى) ئەى خەلىكىنە ئىۋە لە سەر دەمى ئاگر بەستدان (ھەدنة) ۋە بەپىردنتان خىرايە ۋە ئىۋە شەۋ پوژ دەبىنن ھەموۋ نويىيەك كۆن دەكەن ۋە ھەموۋ دورىك نزيك دەكەنەۋە ھەموۋ جى بەلىنى دىنن، دەى ئامادەبن بۆ جىھاد لەبەر دوورى (مىضمار) مىقداد ۋتى ئەى پىغەمبەرى خوا ھودنە چى يە؟ ھەرموۋى (بە لاۋ داپران ئەگەر بارەكان بەسەرتاندا داكەۋتن ۋەك بەشە شەۋى تارىك بىنەۋنە قورئان، چونكە شەفاعەتارىكى سكالاکارۋ قسە ۋەرگىراۋىكى بەپاست دانراۋە، ھەركەس لە پىش خۆيەۋە داىبنى بەرەۋ بەھەشت دەىبات، ھەركەسپش لە دوايەۋە داىبنىت بەرەۋ دۆزەخى دەىبات، قورئان بەلگەۋ پىنىشاندرە بۆ چاكتىرىنى پىگەۋ جىاكەرەۋەى بىبىك ۋ بىنەما نىيە، دىارۋ ناخى ھەيە، دىارەكەى ھوكم ۋ ناخى زانستە، دەرىيى قولەۋ سەرسۈرپىنەرەكانى نازمىردىن ۋ زاناکان لىي تىر نابن،

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ئەو پەتە پتەوی خواپە و پێی راست پێنموونی کراوە. تیایدا چراکانی پێنموونی و پووناکی بە خشی حیکمەت و پێنیشاندەری بە لگە هەیه).^۱

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) لە سەر چاوە بێرینه دنیا

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۳، ص ۲۰۲) لە حوسەینی کورپی عەلیەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) م بینێ وتاری بۆ هاوێ لانی دەداو دەیفەر موو (ئەوی خەلکینە وەک ئەوێ مردن تیایدا لە سەر جگە لە ئیمە نوسرابی، وەک ئەوێ حەق تیایدا لە سەر جگە لە ئیمە واجب بووبی، وەک ئەوێ ئەو مردوانە بە پێ دەکرین سەفەرێکی کەم بی، و بۆ لامان بگەرێنەو، دوامان دەخوین وەک ئەوێ دوای ئەوان نەمری هەمیشە بی، هەموو ئامۆزگاریە کمان لە بیر کردوو و لە هەموو چەرە سەرێکی گەرە بێخەم بووین، سەر بەرزی بۆ ئەوێ عەیب و عاری خۆی سەر قالی کردوو لە پوانینە عەیب و عاری خەلک، سەر بەرزی بۆ ئەوێ دەستکەوتی پاکە و نەینی چاکە و ئاشکرای دروست و باشە پێرەوی راستال و پێکە، سەر بەرزی بۆ ئەوێ لە بەرخا بە بی هیچ کەمیە خاکیە و لەوێ کۆی دەکاتەو بە بی تاوان و لادان دەبە خشی و تیکەلی دارو دەستە فیقھو داناییە و پەحمی بۆ دارو دەستە زەلیلی و هەژاران هەیه، سەر بەرزی بۆ ئەوێ زیادە سامانی دەبە خشی و زیادە قسە دەگریتەو و سوننەت فراوانی پێداو و لەبری سوننەت ناچی بۆ هیچ

^۱ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸).

بيدعه يهك) پاشان دابه زى،^۱ له سهره تاكهيدا ده لئيت پيغه مبهه (ﷺ) له سهر و شتره كهى (الجدعاء) وتارى بو دايى و فهرمووى (ئهى خه لكينه) به هه مان شيوه ده يه نيئت وئه وه شى بو زياد كردووه (بيوتهم اجدائهم وناكل تراثهم) (ماله كانيان گورپانن و ئيمه ش دواماره يان ده خوئين) له گيرانه وه كهيدا هاتووه (شوئين سوننه ت بكه وى و به ره و بيدعه تىي نه پهرينيئت) به زار له ئه نه سه وه به هه مان شيوه هيئاويه تى، له گيرانه وه كهيدا هاتووه له سهروشتري عه زباى نه وهك جه دعا نه بوو، له گيرانه وه كه ياندا هاتووه (نبوتهم اجدائهم) له گيرانه وه كهيدا هاتووه تيكه لى دارو ده ستهى فيقه بيت و دوور بگريئت له دارو ده ستهى گومان و بيدعه و ئاشكرائى چاك و دروست بى و خه لكى له خراپه ي دوور بگرى)^۲.

ته به رانى له (المعجم الأوسط) له عائشه وه هيئاويه تى ده لئيت: پيغه مبهه (ﷺ) له سهر مينبهه بوو خه لكى له دهورى بوون فهرمووى (ئهى خه لكينه له خوا شهرم بكه ن به ته واوى واتاى شهرم) كه سى و تى ئهى پيغه مبهه رى خوا ئيمه شهرم له خوا بكهين؟ فهرمووى (من كان منكم مستحييا فلا يبيتن ليلة الا واجلة بين عينيه وليحفظ البطن وما وعى الراس وما حوى وليذكر الموت والبلى، وليترك زينة الدنيا) (ههركامتان شهرم دهكات شهوى ناخه وى مه گه ر ئه وهى سهره مه رگى له بهر چاوى بيت، وه باسكى و ئه وهى وه رگرو خاوه ن وه عيه و سه رو ئه وهى له خو ده گريئت

۱ - ئه بو نه عيم ده لئيت ئهم فهرمووده له فهرمووده ي ئه نه س له پيغه مبهه وه (ﷺ) ده گيريتنه وه، ته واو، ئيين عه ساكير به هه مان شيوه فهرمووده كهى ئه نه س دينيئت وهك له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۴) دا واهاتووه.

۲ - ضعيف.

۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۲۲۹) ده لئيت به زار هيئاويه تى و له سه نه ده كه دا نه سرى كوپى ميحزه رو لاوازى ديكه ي جگه له وه هه ن، ته واو.

بیاریزیت، وهبا بیرى مهرگو و توو شبوون و نه مان بکاته وه و واز له جوانی دنیا بیئى^۱.

وتاری پیغه مبهەر (عزیز) سه بارهت به چه شر

بوخاری و موسلیم و جگه له وان له ئیبن عه ببا سه وه هیئاویانه دهلیت بیستم پیغه مبهەر (عزیز) له سهەر مینههر و تاری ده داو دهیفرموو (ئیوه به پی په تی و پروتی و خه ته نه نه کراوی ده گه نه وه به خوا) له گیرانه وهیه کدا ئه وهی بو زیاد کردووه (پیاده) له گیرانه وهیه کدا دهلیت پیغه مبهەر (عزیز) له نیوماندا هه ستا ئاموژگاری ده کردین فه رمووی (ئهی خه لکینه ئیوه به پی په تی پروت و خه ته نه نه کراوی لای خوا کو ده کرینه وه) (کما بدانا اول خلق نعیده وعداً علینا إنا کنا فاعلین) بزائن یه که می دروستکراوه کان به بهری ئیبراهیمدا (علیه السلام) ده کری، بزائن که سانی له ئوممه ته که م ده هیئریت و به ره و چه پ ده بریت ده لیم خوایه هاو له کانم ده فه رمویت تو نازانیت دوا ی تو چیان کردو داهینا، منیش وهک ئه وه ده لیم که به نده ی صالح وتی (كنت عليهم شهيدا مادمت فيهم) تا (العزیز الحکیم) پیم ده وتری نه وان به رده وام به دوا ی خو یاندا هه لده گه رانه وه له و کاته وهی تو لییان جیا بوو یته وه و به جیته یشتن) له گیرانه وهیه کی دیکه دا ها تووه فه رمووی منیش ده لیم (سعقاً سعقاً) (دوورین دوور بن)^۲.

۱ - حسن.

۲ - ترمزی له ئیبن مه سعود وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و دهلیت فه رمووده یه کی غه ربه، له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۲۰۰) داوا ها تووه.

۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۲۴۵) داوا ها تووه.

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر قه دهر

ته به رانی له (المعجم الأوسط) و نه بوسه هلی جندیسا بووری له عه لیه وه (ﷺ)
هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) چوویه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای
کردو فهرمووی (کتیبی خوا تیايدا دارودسته که ی به هه شتیه کانی به ناویان و
ره چه له کیانه وه نویسه و کویان ده کاته وه زیاده و که م ناکه ن تا پوژی دوايي، پاشان
فهرمووی کتیبی تیايدا خوا دارو ده سته ی دوزه خیه کانی به ناویان و ره چه له کیانه وه
نویسه و، کویان ده کاته وه زیاده و که م ناکه ن تا پوژی دوايي، هاوه لی به هه شت
موکراره به کاری دارو ده سته ی به هه شت با هه رکاری بکات، هاوه لی دوزه خ
موکراره به کاری دارو ده سته ی دوزه خ با هه رکاری بکات هه ندی جار پی
به دبختی به دارو ده سته ی به خته وه ری ده گیریت تا ده وتریت چه نده لیان ده چن
به لکو هه ر له وانن، به خته وه ری پیان ده گاته وه وه ولی پرگار کردنیان ده دات،
هه ندی جار پی به خته وه ری به دارو ده سته ی به خته وه ری ده گیریت تا ده وتریت
چه نده له وان ده چن به لکو هه ر له وانن، به دبختی پیان ده گاته وه وه ولی
ده هینانیان ده دات، هه رکه س خوا له (ام الكتاب) دا به به خته وه ری بینووسیت له
دنیا ده ری ناکات تا به کاری به کاری دینیت که پیش مردنی پی به خته وه ری
ده کات با ته نانه ت هینده ی کاتی جووله ی ده ست بی له دوشینی و شتردا، هه رکه س
خوا له کتیدا به به دبخت ناوی نویسیبت له وه دنیا ده ری ناکات تا کاریکی پی
ده کات له پیش مردنی که پی به دبختی ده کات با ته نانه ت هینده ی کاتی جووله ی
ده ست بی له دوشینی و شتردا، کاره کان به سهره نجامه کانیان) ۱.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سوۋدى مېھرى پىغەمبەر (ﷺ)

ئىبن نەجار لە ئەبو سەئىدە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەربوۋ دەيفەرموۋ (ئەو چىيە كەسانى دەلىن: مېھرى پىغەمبەر (ﷺ) لە پۇژى دوايىدا سوۋدى نىيە، بەخۇا مېھرى مەن لە دىئاۋ پۇژى دوايىدا گەيشتوۋ پەيۋەستە، مەن ئەي خەلكىنە لە پۇژى دوايىدا لە پىش ئىۋەۋە لەسەر ھەۋز دەيم، كەسانى دەلىن ئەي پىغەمبەرى خۇا مەن فلانى كوپرى فلانم، مەنىش دەلىم بۇ رەچەلەك دەيناسم، بەلام ئىۋە دۋاى مەن لاتان داۋ بە قەھەرى ھەلگەرەنەۋە) ۲. ۱.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) سەبارەت بە والىيە كاربە دەستەكان

تەبەرانى لە ئەبو سەئىدە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ داين و تيايدا فەرموۋى (بزانن مەن خەرىكە داۋام لىبكرى و ۋەلام بەدەمەۋە لە دۋاى مەۋە كاربە دەستانى بىن بۇ لاتان كە كاردەكەن بەۋەى دەيزانن و كاردەكەن بەۋەى دەيناسن، گوپرايەلى ئەۋانە گوپرايەلى يە، بە ھەمان شىۋە سەردەمى دەيىنن دواتر كاربە دەستانى لە دۋايان دىن بۇ تان كاردەكەن بەۋەى ئىۋە نايزانن و كاردەكەن بەۋەى نايناسن، ھەركەس پىشەنگيان بكات و دلسۆزيان بۇ بنوئىنى ئەۋانە لە ناۋچوون و لە ناۋبەرن و بەجەستەتان تىكەلىان بكەن و بە كارەكانتان لىيان جىابگرن، شاىيەتى لەسەر چاكەكار بەدەن كە چاكەكارەۋ لەسەر خراپەكارىش) ۴. ۱.

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۸۷) داۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۷، ص ۲۲۳) دەلىت تەبەرانى بە المعجم الأوسط ھىناۋىيەتى و تيايدا ھەمادى كوپرى ۋاقدى صەفار ھەيە كە لاۋازە.

۲ - صحيح.

۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۱۹۸) دا ۋاھاتوۋە، ئەھمەدىش لە ئەبو سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە تەفسىرى (ئىبن كەئىر ج ۳، ص ۲۵۶) دا ھاتوۋە.

۴ - ضعيف.

(بوخاری ج ۲، ص ۹۸۲) له ئه‌بو حه‌میدی ساعیدیوه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کار به‌ده‌ستکی دانا، کار به‌ده‌سته‌که کاتی له کاره‌که‌ی ته‌واو بوو هات بو‌لای وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌وه بو‌ئیوه‌و ئه‌مه‌ش دیاریم کرا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ئه‌گه‌ر له مائی باوک و دایکت دابنیشتیایه سه‌یرت بکردایه ئایا خه‌لاتت ده‌کرا یان نا؟) پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دوا‌ی نویژ هه‌ستاو شایه‌توو‌مانی فه‌رمووو سوپاسی خوای کرد به‌وجو‌ری شیاویه‌تی و دواتر فه‌رمووی (پاشان باری ئه‌و کار به‌ده‌سته چی یه که ده‌یخه‌نه سه‌ر کارێ دیته‌وه لامان و ده‌لیت ئه‌مه له کاره‌که‌تان و ئه‌مه‌ش خه‌لاتم کرا، ئایا ئه‌گه‌ر له مائی باوکی و دایکی دابنیشتیایه سه‌بری بکردایه خه‌لاتی ده‌کرا یان نا؟ ده سویند به‌وه‌ی گیانی موچه‌مه‌دی به‌ده‌سته هه‌رکامتان شتی ناپاکی لی بکات له پوژی دوا‌ییدا ده‌هینری و له‌سه‌ر گه‌ردنی هه‌لده‌گیریت، ئه‌گه‌ر و شتری به‌هینری نرکه‌و ده‌نگی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مانگایه به‌هینری بو‌په‌ی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مه‌پری به‌هینری باره‌ی ده‌بی، به‌پراستی من که‌یاند‌م) ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی به‌رزکرده‌وه تا سه‌یری سپیایی بن بالیمان کرد، ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت زه‌یدی کو‌پی ثابتیش له‌گه‌ل مندا ئه‌مه‌ی له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بیست بو‌ون پرسیری لی بکه‌ن.^۲

^۱ - (هه‌یسه‌می ج ۵، ص ۲۳۷) ده‌لیت ته‌به‌رانی له‌ الأوسط له موچه‌مه‌دی عه‌لی مروزی مامۆستایه‌وه هیناویه‌تی که‌ لاوازه. ته‌واو.

^۲ - موسلیم و ئه‌بو داود و ئه‌حمه‌دیش هیناویانه وه‌ک له الجامع الصغیر دا هاتوه.

وتارى پيغه مبهري (ع.ه. ۱۴۰۰) له سهر پشتيوانان

نه حمده له نه بو قه تاده وه هيناويه تي ده لیت: بیستم پیغه مبهري (ع.ه. ۱۴۰۰) له سهر مینه به پشتيوانانی فرموو (بزانن خه لکی جلی سهر و پشتيوانان جلی خوارو و من، نه گهر خه لکی شیوی بگرن و پشتيوانانیش شیوی بگرن به دناییه وه من شیوه که ی پشتيوانان ده گرمه بهر، نه گهر کوچ نه بویه من یه کی ده بوم له پشتيوانان، جا هر که سه کاروباری پشتيوانانی گرتنه ده ست با چاکه له گهل چاکه کاریان بکات و چاوپوښی له خراپه کاریان بکات، هر که س بیان ترسینی نه وه ی ترساندوه که له نیوان نه و دوانه دایه - نامارهی بو خوی کرد) ۱، ۲.

هر وه ها له عه بدولای کوری که عی کوری مالیکی نه نساریه وه که یه کیک بوو له و سیانه ی توراندن دای گرتن واته باوکی هیناويه تي هندی له هاو هلاوی پیغه مبهري (ع.ه. ۱۴۰۰) پییان و ت پوښی پیغه مبهري (ع.ه. ۱۴۰۰) سهری خوی به ستبوو درچوو له وتاره که یدا فرمووی (پاشان نه ی کومه لی کوچهران نیوه و اتان لیها توه زیاده که و پشتيوانان له و شیوه ی که نه مړو له سهری هن زیاتر ناکه ن، پشتيوانان نه و پشته من که داومه ته پالیان ده ی ریزي به ریزيان بگرن و چاوپوښی له خراپه کاریان بکه ن) ۳، ۴.

۱ - صحیح.

۲ - (هیسسه می ج ۱۰، ص ۳۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له یه حیای کوری نه زری نه نساری که جی متماننه شه.

۳ - صحیح.

۴ - (هیسسه می ج ۱۰، ص ۳۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متماننه ن.

وتاره جیاجیاکانی پیغه مبهەر (ﷺ)

ئەبو یەعلاو بەزار لە ئەبو بەکرەو هیناویانە دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) لەسەر پلەکانی مینهەر بوو دەیفەرموو (اتقوا النار ولو بشق تمرة فأنها تقيم الحوج وتدفع ميتة السوء وتقع من الجائع موقعها من الشبعان) (لە ناگر بترسن و خۆپاریزن و با بە لەتە خورما یەکی ش بیئت، چونکە لاری ریک دەکاتەو و مردووی خراپە (پەلە ی خراپە) لادەبات و شوینی برسی لە تیر دادەنێ).^۱

ئەحمەد و ئین ئەبی شەیبە و ئین ماجە لە عامری کوری رەبیع لە باوکیەو هیناویانە دەلیت: بیستم پیغه مبهەر (ﷺ) و تاری دەداو دەیفەرموو (هەرکەس سەلەواتیکم لەسەر بدات فريشته کان بەردەوام سەلەواتی لەسەر دەدەن تا سەلەوات لەسەر من بدات، دە ی با بەندەیک لەو دا زیاد یان کەم بکات).^۲

ئین جەریر لە عەبدوللای کوری عەمرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) لە نیوماندا هەستاو و تاری دەداو دەیفەرموو (من ستره ان يزحزح عن النار ويدخل الجنة فليدركه موته وهو يؤمن بالله واليوم الآخر وليأت إلى الناس ما يجب ان يؤتى إليه) (کێ حەز دەکات لە دۆزەخ دوور بگرێ بچیت بەهەشت با کە مەرگی پێی دەکات ئەو پڕوای هەبی بەخواو پۆژی دوا یی و ئەو ببات بۆ خەلک کە حەز دەکات بەینریت بۆلای).^۳

بوخاری و موسلیم لە ئەنەسەو هیناویانە دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) و تاريکی دا کە هەرگیز و تاري لەو شیووم نەبیستوو، فەرمووی (ئەگەر ئەو بزانن کە من

۱ - ضعيف جدا.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۱۳۴) داواها توه.

۳ - حسن.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۶۰) دا واها توه.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۷۶) داواها توه.

دەيزانم بە دۇنيايىيە ۋە كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھاۋەلان سەريان دانەۋاندو گريان داي گرتن.

لە گىرپانە ۋە يەكدا پىغەمبەر (ﷺ) شتىكى لەسەر ھاۋەلانى بىست و وتارى داو فەرموۋى (بەھەشت و دۆزەخم بۇ خرايە پوو ۋەك ئەمروم لە خىرو خراپەدا نەدى، ۋە ئەگەر ئەۋە بزائن كە من دەيزانم كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھىچ پۇژى ھىندەى ئەو پۇژە بۇ ھاۋەلان سەخت نەبوو، سەريان دانەۋاندو گريان دايگرتببون.^۱

ئىبن ئەبى حاتمە لە ئەبو سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) وتارى داو ئەم نايەتەى خوئندەۋە (ئە من يأت ربه مجرماً فأن له جهنم لا يموت فيها ولا يحيى) پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (أما أهلها الذين هم أهلها فلا يموتون فيها ولا يحيون، وأما الذين ليسوا من أهلها فأن النار تمسهم ثم يقوم الشفعاء فيشفعون فتجعل الضباط فيؤتى بهم نهراً يقال له الحياة أو الحيوان فينبتون كما ينبت العشب فى الحميا السيل)^۲. (ئەو دەستەى كە دەستەى ئەوئ تيايدا نامرن و زىندوو ناكرىنەۋە، ئەۋانەش لە دەستەى نىن ئەۋا دۆزەخ توشيان دەبى پاشان سكالآكاران ھەلدەستن سكالآۋ داۋادەكەن، دەستەكان دەھىنرىن بۇ پوبارى پىي دەوترى ژيان يان (الحيوان) سەردەردىننەۋە ۋەك چۆن گژوگيا لە نىو لىتاۋى لافاۋدا سەردەردىنى)

ئىبن ئەبى دىئاۋ ئىبن نەجار لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە نىۋماندا ھەستائ فەرموۋى (ئەى خەلكىنە گومانئان بۇ

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە تەفسىرى (ئىبن كەئب ج ۴، ص ۱۵۹) داۋاھاتوۋە.

پەرور دگاری جیهانیان باش بیټ، چونکه پەرور دگار له گهل گومانی بنده که یدایه بوی).^۱

(حاکم ج ۴، ص ۴۲۶) له ئه بو زوهیری ئه قه فیه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) له وتاره که یدا دهیغه رموو (ئهی خه لکینه خه ریکه دارو دهسته ی به هشت و داو دهسته ی دۆزه خ بناسن) یان فه رموو ی (چاکتان و خراپتان) یه کی وتی ئهی پیغه مبه ری خوا به چی؟ فه رموو ی (به ستایشی باش و ستایشی خراپ، نیوه شایه تی یه کدین به سه ر یه که وه).^۲

حه سه نی کوپی سو فیان و ئه بو نه عیم له عه بد و لالی کوپی ئه عله به وه له باوکیه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له نیوتاندا هه ستاو وتاری داو فه رمانی کرد به سه ده قه ی فیتر یه ک مشت خورما یان مشت ی جو بو هه رکه سیك، یان فه رموو ی بو هه سه ریك - گه وه و بچووک و نازاد و کو یله ش -^۳.

کو وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ)

به یه قی له (الدلائل) وئین عه ساکیر له میژو وه که یدا له عوقبه ی کوپی عامری جو هه نیه وه هیئاویانه ده لیت: له غه زای ته بوکدا ده رچووین، پیغه مبه ر (ﷺ) پاکشا له شه ویکدا، هه ئه سا تا خوړ هینده ی رمی ده رها تبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو ی (الم اقل لك يا بيلال اكل لنا الفجر) (ئهی بیلال مه گه ر پیم نه وتیت به یانیمان بو بیاریزه)

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۴۳) داوا هاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - حاکم ده لیت ئه م فه رموو ده سه نه دی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یئاوه، زه هه بی ده لیت سه حیه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۳۸) داوا هاتوه.

وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا منیش هه‌مان باری توّم به‌سه‌ره‌ات، که‌سیک چوویه
 ئه‌ولاو دواتر نویژی کرد پاشان سوپاسی خوی کردو پاشان ستایشی له‌سه‌ر کرد،
 ئینجا فه‌رمووی (پاشان راستترین وته‌ کتیبی خوایه‌و پته‌وترین ری وشه‌ی له
 خواترسیه‌و چاکترین میلله‌ت میلله‌تی ئیبراهیمه‌و چاکترین سوننه‌ته‌کان سوننه‌تی
 موحه‌مه‌دن، شه‌ره‌فمه‌ندانه‌ترین قسه‌ یادی خوایه‌، چاکترین چیروک و گپ‌رانه‌وه‌ ئه‌و
 قورئانه‌یه‌، چاکترین کاره‌کان ئه‌وانه‌ن عه‌زم به‌کاربیّت، خراپترینی کاره‌کان
 داهینراوه‌کانیه‌تی، چاکترین پینموونی پینموونی پیغه‌مبه‌رانه‌، چاکترین مه‌رگ
 کوژرانی شه‌هیدانه‌، کوپ‌رانه‌ترین کوپ‌ری گوم‌رای دوی پینموونی یه‌، چاکترین
 زانست ئه‌وه‌یه‌ سود به‌خش بیّت، چاکترین پینموونی ئه‌وه‌یه‌ بگریته‌ به‌ر، خراپترین
 کوپ‌ری کوپ‌ری دلّه، ده‌ستی به‌رز چاکتره‌ له‌ ده‌ستی نزم، ئه‌وه‌ی که‌م و به‌سه‌ باشتره
 له‌وه‌ی زۆرو تیرکه‌ره‌، خراپترین پوژش هی‌نانه‌وه‌ ئه‌و کاته‌یه‌ مه‌رگ ناماده‌ بیّت،
 خراپترین په‌شیمانی هی‌ پوژشی دوی یه‌، خه‌لکانی هه‌ن نویژ ناکه‌ن مه‌گه‌ر له
 دواوه‌، هه‌یه‌ نا به‌ ئاشکرا نه‌بیّت یادی خوا ناکات، گه‌وره‌ترینی تاوانه‌کان زمانی
 درۆزنه‌، چاکترین ده‌وله‌مه‌ندی ده‌وله‌مه‌ندی ده‌رونه‌، چاکترینی توپ‌شوو له
 خواترسانه‌، سه‌ری دانایی له‌ خوا ترسانه‌، چاکترین شتی له‌ دلّا بچه‌سپی
 دل‌نیاپی، گومانکاری له‌ بی‌باوه‌ریه‌، شیوه‌ن کردن له‌ کاری نه‌قامیه‌، ناپاکی له
 خوڵه‌میش کوکراوه‌ی دۆزه‌خه‌، که‌نز کوک‌ردنه‌وه‌ له‌ داخ‌کردنی ئاگره‌، شیعر له
 ئاوازه‌کانی ئیبلیس، مه‌ی کوک‌ره‌وه‌ ری‌کخه‌ری تاوانه‌، ئافه‌ره‌تان په‌تی شه‌یتان،
 گه‌نجان به‌شیکن له‌ شیّتی، خراپترین ده‌سکه‌وت ده‌سکه‌وتی سه‌وه‌، خراپترین
 خواردن خواردنی مالی هه‌تیوه‌، به‌خته‌وه‌ری ئه‌وه‌یه‌ به‌ جگه‌ له‌ خوئی ئاموژگاری
 بکری، به‌دبه‌خت ئه‌وه‌یه‌ له‌ سکی دایکیدا لاساریبّت، هه‌رکامتان ده‌گورپیت بۆ باری
 چوار بال، کاروبار به‌ کوّتاییه‌که‌یه‌تی، ده‌سکه‌وتی کار کوّتاییه‌کانیه‌تی، خراپترین
 گپ‌رانه‌وه‌ گپ‌رانه‌وه‌ی درۆیه‌، هه‌رچه‌یک که‌ دیت نزیکه‌، قسه‌ وتن به‌ موسلمان فاسق
 بوونه‌، کوشتنی باوه‌ردار کوفره‌، خواردنی گوشتی له‌سه‌رکه‌ش بوونه‌ له‌ خوا،

دەستۈردانە سامانى ۋەك دەستۈردانە خۇيىيەتى، ھەركەس سۈيىند بەسەر خوا
بخوات بە درۋى دەخاتەۋە، ھەركەس لىخۇش بوۋنى ھەبى خوا لىي خۇش دەبىت،
ھەركەس لىبۈوردنى ھەبىت خوا لىي دەبۈورى، ھەركەس قىن بخواتەۋە خوا
پاداشتى دەداتەۋە، ھەركەس لەسەر سەختى و موسىيىبەتى خۇپاگرىي خوا قەرە
بوۋى بۇ دەكاتەۋە، ھەركەس شوين سومە بکەۋى خوا سومە دارى دەكات،
ھەركەس خۇپاگرىي خوا ئاسان و سووك دەكات، ھەركەس لە خوا ياخى بىت خوا
سزاي دەدات، خۋايە لە من و ئومەتەكەم خۇش بە، خۋايە لە من و ئومەتەكەم
خۇش بە، خۋايە لە من و ئومەتەكەم خۇش بە، داۋاي لىخۇش بوۋن لە خوا دەكەم
بۇ خۇم و ئۈۋەش) ^۱.

ئەحمەد لە عياضى كۆپى حمارى مەجاشىيەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ)
پۇژى و تارى داۋ تىايدا فەرموۋى (پەرۋەردگارم فەرمانى پىكرىم ئەۋەى نايزانن
فىرتان بىكەم لەۋەى كە لەمپۇژەمدا فىرى بوۋم، ھەر سامانى بەندەكانم بەدەستى
دەخەن ھەلەلە، من (خۋاي گەرە) ھەموو بەندەكانم بە پاكى دروست كىردوۋە
شەيتانەكان ھاتن بۇ لايان و لە ئايىنيان گومپايان كىردن و ئەۋەى بۇم ھەلەل
كىردبوۋن لىيان ھەرام كىردن و فەمانيان پىكرىم ھاۋەلىكم بۇ دابنىن كە ھىچ
دەستەلەتم پى دانەبەزاندوۋە، پاشان خۋاي گەرە سەيرى زەۋى كىردو لە ەرەب و
عەجەميان توۋرەبوۋ جگە لە ماۋەيەك لە بەنى ئىسرائىل وتى من تۇم ناردوۋە تا

^۱ - ضعيف.

^۲ - ئەبۇ نەسرى سىجىزىش لە ئەبۇ دەردائەۋە بە مەرفوعى ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ئەبۇ
نەعیم لە الحلیة والضاعى لە الشهاب لە ئىبن مەسعودەۋە بە مەوقوفى ھىناۋىيە، ھەندى لەۋان
شەرحى (الشهاب) يان كىردوۋە دەلىن فەرموۋدەكە ھەسەنى غەرىبە، ەسكەرۈ دەیلەمیش لە
عوقبەۋە ھىناۋىيە، لە الجامع الصغیرى سیوتیدا و شەرھەكەى (فیض القدیر) ی مەناۋى (ج ۲، ص ۱۷۹)
دا ۋاھاتوۋە، حاكم لە فەرموۋدەكەى عەقبەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (زاد المعاد ج ۳، ص ۷) داۋاھاتوۋە.

تا قیت بکه مه وه و پیّت تا قی بکه مه وه، کتیبیکم بو دابه زاندوویت که ئاو نایشواته وه
 خه وتوو بیدار دهیخوینیتته وه، پاشان خوا فه رمانی پیکردم قورپهیش کلپه پیبدهم،
 وتم په روه ردگارم سه رم نه وکات سه رم ده شکینن و وهک ناخی برژاو جیی دیلن،
 فه رمووی دهی داوای ده رچوونیان ئی بکه، وهک چۆن داوای ده رچوونیان لیگردیت و
 غه زایان بکه غه زات ده کهین و به سه ریاندا به خشه دواتر به سه رتدا ده به خشین و
 سوپایه که بنیره پینج نه وهندهی ده نیرین، به وانیهی گوپرایه لئن شه پ له گه ل نه وانیه
 بکه که لیّت یاخی ده بن، ده ستهی به هه شت سیانن، خاوه ن ده سته لاتی دادوهری
 سه رکه وتوو به خشه رو چاکه کار، که سیکی میهره بانی دلنهرم بو هه موو نزیک
 خزم و موسلمانن، که سیکی پاکی هه ژاری خاوه ن مال و منالی چاکه کارو به خشه ره
 دار و ده ستهی دۆزه خیش پینجن، لاوازی که هیچ ئایینی نیه، نه وانیهی له نییوتاندا
 شوینکه وتهن و به داوای مال و مندال و ساماندا ناچن نه و ناپاکه ی که ترسی
 چاوچنۆکی بو شاروه نییه و نه گهریش که م بیّت ناپاکی لیده کات، که سی هه رچی
 به یانی و ئیواره ده کاته وه له سه ر مال و مندال و سامانت فیلت ئی ده کات هه روه ها
 باسی پیسکه یی یان درۆو ئاکار خراپی کردووه.

نه حمه دو ترمزی و حاکم و به یه قی له نه بو سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیئاویانه
 ده لیّت: پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی عه سری کردو نه وه ی بیرى چوو بیرى چوو، له نیو
 وتاره که یدا فه رمووی (پاشان دنیا شیرین و سه وزه، خوا تیایدا به جیگیر دایناون
 سهیر ده کات بزانی چۆن کارده کهن دهی له دنیاو له ژن بترسن و خو پپارینن،
 چونکه یه که م فیتنه ی به نی ئیسرائیل له ئافره تاندا بوو، وریابن ئاده میزاد له سه ر
 چه ند چینیکى جیاجیا دروستکراون، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت و به
 باوه پرداری ده ژى و به باوه پرداری ده مریت، هه یان به بیباوه پى له دایک ده بیّت به بی
 باوه پى ده ژى و به بی باوه پى ده مریت، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت، وریا بن

۱- موسلیم و نه سائیش هیئاویانه، وهک له ته فسیری (ئین که ژیر ج ۲، ص ۳۵) دا واهاتووه.

تورپهیی پشکوویه که ناوسکی ئاده میزاددا داده گیرسینی، ئایا سهیری پشکووی چاوهکانی و فوتیبوونی مل و قورگی ناکه، ئه گهر یه کیکتان شتیکی له وهی بینی ئه وه با له سه زهوی دابنیشیت، بزانی چاکترینی که سهکان ئه وه یه تورپهیی هیواش و په زامه ندی خیرایه، خراپترینی که سهکان ئه وه یه زوو تورپه ده بیئت و درهنگ رازی ده بیئت، ئه گهر که سی تورپهیی هیواش و دامرکانه وهشی هیواشه ئه وهش زوو تورپه ده بی و دامرکانه وهشی خیرایه، ئه مه یان به رامبه ر ئه ویانه، بزانی چاکترینی بازرگانان ئه وه یه که به جیگه یاندنی باش و داوای باش بیئت، خراپترینی بازرگانان ئه وه یه که به جیگه یاندنی خراپ و داوای خراپه، ئه گهر که سی به جیگه یاندنی باش و داوای خراپ یان به جیگه یاندنی خراپ و داوای چاک بیئت ئه وه به وه یه، بزانی هه ر ناپاکی له پوژی دوا ییدا به پیی ناپاکیه تی ئالایه کی هه یه، وریابن گه وره ترین ناپاکی ئه میریکی گشتیه، بزانی که س له ترسی خه لک ریگره بی ئه گهر حه قی زانی قسه ی حه ق بکات، وریابن چاکترینی جیهاد وشه یه کی حه قه لای سولتانیکی سته مکار، بزانی نمونه ی ئه وه ی له دنیا دا ماوه له وه ییدا که چووه وه که ئه وه ی که له ئه مپووتاندا ماوه له وه ی که لی چووه وایه).^۱

ئین مه رده ویه و به یه قی له (شعب الایمان) و ئین عه ساکیر له سائیبی کوپی مه جان له خه لکی شامه وه که هاوه لانی بینیه هیناویه تی ده لیئت: کاتی عومه ر چوویه شام سوپاس و ستایشی خوای کرد و که وته ئاموژگاری و زیکرد و فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه، پاشان وتی پیغه مبه ر له نیوماندا وتاری ده دا و وه ستابو و وه که ئه م وه ستانه ی من له نیوانتاند. فه رمانی کرد به له خوا ترسان و سیله ی

۱ - ضعیف.

۲ - له الجامع و شهرحه کیدا ها تووه. مه ناوی ج ۲، ص ۱۸۱ ده لیئت له سه نه ده که دا عه لی کوپی زه میدی کوپی جدعان هه یه که زه هه بی که (الضعفاء) دا هیناویه تی. ئه حمه دو یه حیا ده لین هیه نیه. ته واو.

په حم و چاککردنی نیوانی که سهکان و فهرمووی (علیکم بالجماعة) له ده قیکدا هاتووه (گوینګرو گوپرایه ل بن، چونکه دهستی خوا له سهر کو مه ل بوونه، شهیتان له گه ل یه کدایه و له دوو دورتره. که سی به تهنه له گه ل نافرته تی نه بی، چونکه شهیتان سییه میانه، هر که س خراپه ی خوی پی خراپ و چاکه ی پی خوش بوو، نه وه نامارژهی موسلمانې باوه پرداره، نامارژهی دوو پروو نه وه یه که خراپه ی خوی به خراپه نازانی و چاکه ی دلخوشتی ناکات، نه گهر خهیریکی کرد له و خیره دا لای خوا هیچ پاداشتی نییه، نه گهریش خراپه یه کی کرد له سهر نه و خراپه یه له سزای خوا ناترسی، ده ی له داوای دنیا دا به جوانی داوا بکن، چونکه خوا زامنی پوزیتان بووه. هه موو نه و کاره ی بو ته و او ده کری که نیشکهر بووه، پشت به خوا ببهستن بو کاره کانتان، چونکه خوا چی بویت دهی سرپیتته وه و ده چه سپینې و نومولکیتاب لای خوا یه. صه له واتی خوا له سهر پیغه مبه رمان موحه ممه دو ئالی و سه لام و په حمه تی خوی له سهر، سه لامتان لیبت).^۱

(کوټا وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ))

ته به رانی له مو عاوییه ی کوپری نه بو سو فیانه وه هی ناوییه تی ده لیټ: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (صبوا علی من سيع قرب من آبار شتی حتی اخرج الی الناس فاعهد إلیهم) (له حوت سه تل له بیرې جیا جیا ناوم به سهر دا بکن تا بچم بو لای خه لک و رایانسیپرم) ئینجا سهری به سستبوو چوویه دهر تا چوویه سهر مینبه رو سو پاس و ستایشی خوی کردو پاشان فهرمووی (به نده یه ک سهر پشک کرا له نیوان دونیا و نه وه ی لای خوا یه، نه ویش نه وه ی ه لبرارد که لای خوا یه). تهنه نه بوبه کر لیی تیگه یشت و گریا، وتی به دایک و باوک و مندا لمانه وه به قوربانت بین،

^۱ - به یه قی و ئین عه ساکیر ده لئین نه وه وتاری عومهری کوپری خه تتاب بوو بو خه لکی شام که له پیغه مبه ره وه (ﷺ) وهریگرتبوو. له (کنز العمال، ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (لەسەرخۆبە، بەفەزلىتىن كەس لاي مەن لە ھاۋەلىتى و خاۋەن دەستدا كۆپى ئەبوقۇخافەيە، سەيرى ئەو دەرگا بەرۋودا كراۋانەى ناو مزگەوت بىكەن و دايانىبخەن جگە لە دەرگاي ئەبۇبەكر، چۈنكى مەن پۈۋناكىيەكم ئى دىۋە) ۱.

بەيھەقى لە ئەيۋبى كۆپى بەشېرەۋە ھىناۋىيەتى، پېغەمبەر (ﷺ) لە نەخۇشەيەكەيدا ھەرموۋى (افىضوا علي) (ئام بەسەردا بىكەن) بەو شىۋەيە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۇ زىاد كىردۈۋە: يەكەم شەت پاش سوپاس و ستايشى خوا باسى كىرد باسى ھاۋەلانى ئۈخود بو، داۋاي لىخۇشېۋون و نزاى بۇ كىردن، پاشان ھەرموۋى ئەى كۆمەلى كۆچەرەن ئىۋە زىاددەكەن و پىشتىۋانان لەسەر بارى خۇيانن زىاد ناكەن، ئەۋان تايىبەتەندانى مەن كە خۇم داۋەتە پالان، دەى رېزى بەرېزىيان بگىرەن و چاۋپۇشى لە خراپەكارىيان بىكەن) پاشان ھەرموۋى (ئەى خەلىكىنە بەندەيەك لە بەندەكانى خوا) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و تىايدا ھاتۈۋە: ئەۋ بەكر لەنىۋ خەلىكا لىتى تىگەيشەت و گىريا ۲.

ئەھمەد لە ئەۋ سەئىدەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) و تارى داۋ ھەرموۋى (خوا بەندەيەكى سەر پىشك كىرد لە نىۋان دىناۋ ئەۋەى لاي خۇيەتى، ئەۋ بەندەش ئەۋەى لاي خۇى ھەلبىزارد) ئەۋ بەكر گىريا، ئىمەش سەرمان سۈرما لەۋ گىريانى بەۋەى پېغەمبەر (ﷺ) باسى بەندەيەكى كىرد، پېغەمبەر (ﷺ) خۇى سەر پىشك كراۋەكەبوۋ ئەۋ بەكر لە ھەموۋمان پىۋى زانائىرېۋ، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (خاۋەن مەنەتتىن كەس لەسەرم لە ھاۋەلىتى و سامانىدا ئەۋ بەكرە، ئەگەر ھاۋدەمىكى تەۋام (خلىل) جگە لە پەرۋەردىگارم بگىرتايە ئەۋ بەكرەم دىگىرت بەلام

۱ - حسن.

۲ - ھەيسەمى (ج ۹، ص ۴۲) دەلىت: تەبەرانى بە كورتى ھىناۋىيەتى، بەلام ئەۋەى بۇ زىاد كىردۈۋە: باسى كۆزراۋانى ئۈخودى كىرد و زۆر سەلاۋاتى لەسەردان، سەنەدەكى حەسەنە. تەۋاۋ.

۳ - ضعيف.

۴ - ئىبن كەئىر لە (البدایة ج ۵، ص ۲۲۹) دەلىت: ئەم سەنەدە مۇرسەلە و چەندىن شاىەتى ھەن.

خۆشەويستى و ھۆگرى ئىسلامە، لە مزگەوتدا دەرگايەك نامىنى مەگەر داخرايى جگە لە دەگای ئەبو بەكر.

بوخارى لە ئىبن عەبباسەو ھىناوئەتى پىغەمبەر (ﷺ) لەو نەخۆشەييدا كە تاييدا مرد سەرى خۆى بە بەستنىكى رەش بەستبوو و لىفەيەكى دابوو بەسەر شانەدانيدا دەرچوو و لەسەر مەنبەر دانىشت، وتارەكە سەبارەت بە پشتيوانان دىنى تا وتى: كۆتا كۆرپوو كە پىغەمبەر (ﷺ) تاييدا دانىشت تا مرد، واتە كۆتا وتارى پىغەمبەر (ﷺ) بوو.

تەبەرانى لە عەبدوللەى كۆپى كەعبى مالىكەو لە باوكىو، كە يەكى بوو لەو سىانەى نەدوینران، ھىناوئەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا وتارى دەداو سوپاس و ستایشى خواى كردو داواى لىخۆشبوونى كرد بۆ ئەو شەھیدانەى پۆژى ئوھود كۆژان و فرموى (ئىو ئەى كۆمەلى كۆچەران) وەسىيەتى بۆ پشتيوانان بەو شىوئى پىشوى فرمودەى ئەيىوب لاى بەيھەقى دىنى.

تەبەرانى لەعەبدوللەى كۆپى كەعبى مالىك لە باوكىو ھىناوئەتى دەلىت كۆتا وتارى پىغەمبەر (ﷺ) بە ھەمانشۆو بە كورتى دەيھىنى.

حاکم (ج ٤، ص ٧٨) لە عەبدوللەى كۆپى كەعبەو لە باوكىو بەو شىو ھىناوئەتى ئەبو ھورەيرەو ئىبن عەباس دەیانوت بىستمان پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆتا وتاريدا دەیفەموو (ھەركەس ئەو پىنج نوێژە لەسەر نوسراوانە بە جەماعەت بپارىزى يەكەم كەسە لەسەر پردى صىراط دەپەرێتەو وەك تىشكى برقەدار، خواش لە يەكەم دەستەى شوین كەوتواندا حەشرى دەكات و لە ھەموو پۆژو شەويكدا بيانپارىزى پاداشتى وەك ھەزار شەھید وایە كە لە رۆى خوادا كۆژابن).

١- بوخارى و موسلىم بە ھەمان شىو ھىناوئەت وە لە (البدایة والنہایة ج ٥، ص ٢٢٩) دا ھاتووە.

٢- لە (البدایة والنہایة ج ٥، ص ٢٢٠) دا ھاتووە، ئىبن سەدە (ج ٢، ص ٢٥١) لە ئەبو سەعیدەو بەو واتایە ھىناوئەتى.

٣- (ھەيسەمى ج ١٠، ص ٣٧) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحیح.

٤- (ھەيسەمى ج ١٠، ص ٣٧) دەلىت كەسەكانى تەبەرانى صەحیح، تەواو.

٥- ضعیف.

٦- (ھەيسەمى ج ٢، ص ٣٩) دەلىت لە سەنەدەكەدا بەقیەى كۆپى وەلىد ھەيە كە مودەللەسەو عەنقەئەى ھەيە، تەواو.

(وتاری پیغەمبەر ﷺ) لە بەیانیهوه تا ئیواره

حاکم (ج ۴، ص ۴۸۷) لە ئەبو زەیدی ئەنساریهوه هیناویهتی دەلیت: پیغەمبەر ﷺ نوێژی بهیانی بۆ کردین و وتاری بۆ داین تا نیوهپۆ، پاشان دابهزی و نوێژی نیوهپۆی کرد، دواتر وتاری بۆ داین تا عەسر ئینجا دابهزی و نوێژی عەسری کرد، پاشان سەرکەوت و وتاری بۆ داین تا ئیواره، ھاوآی پیداین چی دەبیّت و زانترینمان زیاترینی لەبەر کرد.^۱

(چۆنیی پیغەمبەر ﷺ) لە کاتی وتاردا

ئەبن سەعد (ج ۱، ص ۳۷۶) لە جابری کوپی عەبدوللّاه هیناویهتی پیغەمبەر ﷺ ئەگەر وتاری بۆ خەلک بدایە چاوهکانی سوور دەبوون و دەنگی بەرز دەکردەوه و توپەیی زیادی دەکرد وەک ئەوهی بیداری بەخش بیّت لە مەڕ سوپایەک کە ھاتبی یان نزیکتان بوو بیّتەوه پاشان دەیفەرموو (من نیردراوم و پۆژی دواپیش وەک ئەو دوانە) ئاماژەى بە پەنجەى نیوەندو شایەتوومانى دەکرد، پاشان دەیفەرموو (چاکترین پێنموونی پێنموونی موخەممەدەو خراپترینى بارەکان داھینانەکانیەتی و ھەموو بیدعەیک گومپاییە، ھەركەس بمری و سامانی بە جی بهیلى ئەوا بۆ مال و منالیەتی، ھەركەسیش قەرزى یان لە دەست چوونی بەجی بهیلى بۆ من و لەسەر منە).^۲

۱ - صحیح.

۲ - حاکم دەلیت سەنەدەکی صحیح و بوخاری و موسلیم ئەیانھێناوه، زەھەبیش بە صحیحی داناوه.

۳ - بەیھەقی لە (الاسماء والصفات ص ۱۴۴) لە جابرهوه بە ھەمان شیوه هیناویەتی و لە گیرانەو ھەکیدە ھاتووه: دەنگی بەرزکردەوه، موسلیم لە صحیحی خویدا هیناویەتی.

(وتاره کانی نه میری باوه رداران نه بو به کری صدیق (ﷺ))

ئین سهدو مه حاملی و جگه له وانیش له عروه وه هیئاویانه ده لیت: کاتی نه بو به کر بوو به خلیفه وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: پاشان نهی خه لکینه من کارو بارتانم گرتوه ته ده ست و من چاکترینتان نیم به لام قورئان دابه زیوه و سوننه ته کانی پیغه مبه (ﷺ) دانراون، زانیومانه ژیرترینی ژیری له خوا ترسان و گه مژه ترینی گه مژه یی خراپیه، به هیژترینتان لای من لاوازه تا مافی لی وهرده گرمه وه، لاواژترینتان لای من به هیژه تا مافی وهرده گرم، نهی خه لکینه من شوین که و ته م و بیدعه ساز نیم، نه گهر چاکم کرد یارمه تیم بدهن، نه گهر لامدا پیکم بکه نه وه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوم و نیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۰) دا هاتوه دهینه وهری له عه بدولای کوی عه کیمه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی نه بو به کر به یعه تی پیدرا چوویه سهر مینه رو پله کانی له شوینه که ی پیغه مبه (ﷺ) دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: نهی خه لکینه بزائن، به هه مان شیوه هیئاویه تی و له کو تاییه کهیدا نه وهی بو زیاد کردوه، مو حاسه به ی خوتان بکه ن پیش نه وهی مو حاسه به بکرین، ههر گه لی واز له جیهادی پیی خوا به یئن خوا هه ژاریان ده کات، ههر گه لی تیایدا داوین پیسی دهر بکه ویت خوا هه موویان تووشی به لا ده کات، دهی تا گوپرایه لی خوام گوپرایه لیم بکه ن، نه گهر له فرمانی خوی گه وره لامدا هیچ گوپرایه لیه کم له سهرتان نیه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوم و نیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا واهاتوه، به یه هقی ج ۶، ص ۳۵۳ له حه سه نه وه هیئاویه تی و هه ندی له وهی پیشووی هیئاوه و له دوی گه مژه ترین گه مژه یی خراپه کاریه نه مه ی هیئاوه، بزائن لای من راستگو یی نه مانه ته و درو خیانه ته، له دوی وته ی من باشتترینتان نیم حه سه ن وتی: به خوا نه و باشتترینان بوو به بی بهرگریکردن به لام باوه ردار خاکی ده جو لیته وه، نه وهشی زیاد کردوه وتی: حه زم ده کرد که سیکی دیکه تان نه م کاره له یری من وهرگیری، حه سه ن ده لیت به خوا

پاست دهکات نه گهر نیوه منتان بویت، بهو شیوهی خوا پیغه مبه ره که ی به سروس له سهر پاست دهگرت من نه وه نیم به لکو منیش مروقیکم بویه وریا بن.^۱

نه بوزهری هرهوی و نیین راههویه هیئاوایانه وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۲۶) دا هاتووه له حهسه نه وه که نه بو به کری صدیق وتاری داو وتی به خوا من باشتړینتان نیم و من حهزم بهم شوینهم نه ده کردو حهزم ده کرد له نیوتاندا که سی نه مه ی له دهست وهر بگرتمایه، نایا وادهزانن من له نیوتاندا به سوننه تی پیغه مبه (ع) کار ده که؟ دهی پیی هه لناسم، پیغه مبه (ع) به سروس پاک راده گیراو فریشته ی له که لدا بووو منیش شهیتانم له که ل که دهستم لی بهرنادات، نه گهر تووړه بووم دوورم لی بگرن تا کار نه که مه سهر ههست و پوو خسارتان، دهی وریام بن، نه گهر پیک چوم یارمه تیم بدن، نه گهریش لامدا پاستم بکه نه وه، حهسه نه دهلیت سویند به خوا وتاری بوو دوا ی نه وه وتاری وا نه بوو.

نه بو زهری هرهوی له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه به کورتی هیئاوایه تی وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۶) دا هاتووه، له گیرانه وه که یدا هاتووه: من مروقیکم و پاست ده پیکم و هه له ده پیکم، دهی نه گهر پاستم پیکا سوپاسی خوا بکه ن، وه نه گهر هه له م کرد پاستم بکه نه وه.^۲

نه حمه دیش له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه هیئاوایه تی دهلیت: من لای خه لیفه ی پیغه مبه (ع) نه بو به کری صدیق دانیشتبووم، نه مهش مانگی دوا ی مردنی پیغه مبه (ع) چیروکی باس دهکات له ناو خه لکدا بانگ کرا، کاتی نویژه، خه لکی کو بوونه وه، چوویه سهر مینه بر شتیکی بو دروستکرا بوو که له سهری وتاری ددها، نه وهش یه که م وتاری ناو ئیسلام بوو، سوپاس و ستایشی خوا ی کردو دواتر وتی: نه ی خه لکینه حهزم ده کرد جگه له من نه م کاره ی له دهست وهر

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

بگرتماہ، نہ گہر بہ سوننہ تی پیغہ مہرتان سہیرم کہن نایتوانم، ئەو لە شہیتان بہ دوور بوو و لە ئاسمانہ وہ سروشی بو دادہ بەزی،^۱ (ہہیسە می ج ۵، ص ۱۸۴) دەلیت لە سەنەدە کەدا عیسای کورپی موسەریب ھەیە کہ لاوازە، پیشتر لە ڕیگە ی عیسای کورپی عەتیە لای تەبەرانی لەو وتارە مان ھینا کہ وتی: خەلکی بە حەزو ناحەز ھاتنە ناو ئیسلام، ئەوان جی پەناو دراوسینی خوان، ئەگەر توانیتان خوا شتی لە زیمە ی خۆتان داوا نەکات بیکەن، من شەیتانیکم لایە ئەگەر بینیتان توورە بووم لیم دوور بگرن تا سووکایەتی بە ھەست و پرووتان نەکەم، ئە ی خەلکینە بە وردی بچن بە دوا ی دەستکەوتەکانی غولامە کانتاندا، چونکە گوشتی بە حەرام پەیدا بووبی بو ی نیە بچیتە بە ھەشت.^۲

تەبەری لە میژووە کەیدا (ج ۲، ص ۴۶۰) لە عاصمی کورپی عەد دیە وہ ھیناویەتی دەلیت: بانگەری ئەبو بەکر پوژی دوا ی مردنی ئەبو بەکر ھاواری کرد تا سوپای ئوسامە بنیری وتی: بزائن لە مەدینە کەس لە سەربازی ئوسامە نەمینێ مەگەر چووبی بو سەربازگە کە ی (جورف) ھەستا و وتاری دا بو خەلک و سوپاسی ستایشی خوا ی کرد و وتی: ئە ی خەلکینە من وە ک ئیوہم و نازانم لەوانە یە ئەرکیکم بەسەردا بەدەن کہ پیغە مہر (ﷺ) بەرگە ی گرتبی، خوا موخە مەدی لە جیھانیاندا ھەلبژاردو و لە چەر مە سەریە کان پاک ی پاگرت، من شوینکە و تەم و بیدعە ساز نیم، ئەگەر راست بووم شوینم کە و ن ئەگەر لامدا راستم بکەنە وہ، پیغە مہر (ﷺ) مردو کەس لەم ئوممە تە سکا لای ستەمی لیدانی قامچیە کیشی نەبوو، بزائن من شەیتانیکم ھە یە دەستم لی ھەلناگری، ئەگەر ھات بو لام لیم دوور بگرن تا ھەست و پرووتان لە کەدار نەکەم، ئیوہ بە یانی و ئیوارە لە چاوہ پروانی سەرمەرگی کدان کہ زانستە کە ی لیتان نادیار کراوہ، جا ئەگەر توانیتان ئەو سەرمەرگە کہ ھات ئیوہ لە

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

كارى چاكەدا بن وابكەن، تەنھا پىشت بە خواش ئەۋەتەن پى دەكرى، دەى بۇ ئامادەسازى مەرگەتەن كىبرىكى بكن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتەن پى كارەتەن پى بپى، خەلكى مەرگىيان لەبىر كىردۈۋە كارىيان بۇ جگە لەۋەى دەى ورىا بن وانەبن، خىراۋ خىراۋ نەجات و نەجات، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىراۋ دىارىكرەۋ ھەى كە خىرا دەچى، ورىاى مەرگە بن و پەند ۋەربگىرەن لە باۋباپىران و مندالان و برايان و خۇزگە بە زىندۈۋەكان مەبەن جگە لە خۇزگەى مردۈۋەكان پى دەخۋازەن.

ئىبن زەنجەۋىيە لە سەئىدى كۆپى ئەبو مەرىيە مەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستەم كاتى ئەبو بەكر (ﷺ) بوو بە خەلىفە چۈۋىيە سەر مەنبەرە سوپاس و ستايشى خۋاى كىردۈ دواتر وتى: بەخۋا ئەگەر لەبەر فېرۇ چۈۋىيە بارتەن نەبۋاىيە ئىمە ئامادە بىن ھەزەم دەكرە ئەم كارە لە گەردەن ئەۋەتەن بۋاىيە كە زۇر رەقەم بۇى ھەى، دواتر ھىچ خىرى لى نەدىبائە، بزانەن سەرگەش و بەدبەختتەن كەسى دىناۋ دۋاپۇژ پاشاكانەن، خەلكى سەرىيان بەرز كىردەۋە، ئەۋىش وتى لەسەر خۇبن ئىۋە پەلە دەكەن، ھەر پاشاىيەك دەسەلات ۋەردەگرى خۋا مۈلكى دەزانىت پىش ئەۋەى پى بدات، بۇىيە نىۋەى تەمەنى كەم دەكەتەۋە ترس و خەفەت دەكەتە ھاۋدەمى و لەۋەيدا لە دەست يەتى دۈۋر لەۋەى بەدەستى خەلكە تامەزىۋى دەكات و ژيانى بەر تەسك دەبىت ئەگەرچى خۋاردەنى پاك و جلى جوان بپۇشى تا سىبەرى دەپۋاۋ گىيانى دەچى ۋ دەگەرپىتەۋە لای خۋا، خواش بە سەختى موحاسەبەى دەكات و كەم لىي خۇش دەبى، بزانەن ھەژاران لىخۇشبوۋانەن، بزانەن ھەژاران لىخۇشبوۋانەن، بزانەن ھەژاران لىخۇشبوۋانەن.^۱

ئەبو نەئىم لە (الحلیۋە ج ۱، ص ۳۵) لە عەبدوللای كۆپى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى بۇ داین و وتى: پاشان ۋەسىيەتتەن بۇ دەكەم بە لە خۋا ترسان و ستايشى خۋا بكن بەۋ جۈرەى شىاۋىيەتى و ھىۋاۋ ترس تىكەل

^۱ - لە (كنز العمال ج ۳، ص ۱۶۲) دا ۋاھاتۈۋە.

بەكەن و زۆر چوون لەسەر داواكردن بگرنە بەر، چونكە خوا ۋەسفى زەكەرىيا و مال ۋە منالى كردوو ۋە دەفەرموئەت (ئەھم كائوا يۇسارەون فې الخىرات و يەدعوئنا رغباً و رهباً و كائوا لنا خاشعین) پاشان ئەى بەندەكانى خوا بزائن خاى گەورە بە حەقى خۆى ئىۋەى بە پەھن گرتوو، لەسەر ئەۋەش بەلئىنتانى لى سەندوون كەمى لەنا و چووى لە ئىۋە كرىۋە بە زۆرى ماۋە لەنا و نەچوون، ئەۋە كىتەبى خواىە لە ناۋتاندا و سەر سۈپەنەرىيەكانى لە ناۋ ناچى ۋە پروناكىيەكەى ناكوژئەتەۋە، دەى قسەى بە راست بزائن و كىتەبەكەى بە ئامۇژگارى ۋە رېگرن و بەرچاۋ پوونى لىۋەر بگرن بۆ پۆژى تارىكى، بەلكو بۆ پەرسەش دروستى كردوون و بەرپەزە نووسەرەكانى لەسەر پاسپاردوون تا چى دەكەن بىنووسن، پاشان بەندەكانى خوا بزائن بەيانى و ئىۋارە لە نۆبەى سەرەمەرگىكدان كە زانىارى لەسەرى لىتان نادىارە، ئەگەر توانىتان كاتى سەرەمەرگەتەن دىت لە كارى پى خاۋا بن وابكەن، ئەمەش ناتوانن مەگەر بە پىشتىۋانى خوا، دەى بۆ ئاسانكارى سەرەمەرگەتەن كىركى بەكەن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتەن بىت و بەرە خراپەترىنى كارەكانتەن بگىرئەتەۋە، چونكە خەلكانى ئەجەلىان بۆ جگە لە خۆيان دادەنئەن و خۆيان لە بىر دەكەن دەى رېگىرتەن لىدەكەم وابن، فرىاد فرىاد، پزگار بوون پزگار بوون، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىرا ھەىە كە بارى خىراىە.^۱

ئەبو نەعم (الحلىة ج ۱، ص ۳۵) لە عومەرى كۆرى دىنارەۋە ھىناۋىيەتى دەلئەت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى داۋ وتى: ۋەسىيەتتەن بۆ دەكەم بە لە خواترسان بە ھەژارى و لاۋزىتەن لى بترسن و ستايشى بەكەن بەۋ جۆرەى شىاۋىيەتى و داۋى لىخۆشبوونى لىبەكەن چونكە ئەۋ لىبوردەى، بە ھەمان شىۋەى فەرموودەكەى عەبدوللاى كۆرى عەكىم ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۆ زىاد كردوو، بزائن ئىۋە تا

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە ۋە تادۋ حاكىم بەيھەقىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەنە، ئىبن ئەبى دىناش ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۶) ۱۵ ھاتوو.

پوخت له بهر خوا کار بکهن گوپراهه لی په روهر دگارتان و پاریزهری مافتان بوو، دهی له پوژه کانی پیشووتاندا باجه کانتان بدن و بیکه ن به سوننه تی بهر دهستان له کاتی هه ژاری و پیو یستیتاندا وه فا خوازی پیشینه تان ده بی، پاشان به نده کانی خوا بیر ده که نه وه له وانه ی پیشو دوینی چو ن بوون و نه مړو چو ن، کوان نه و پاشایانه ی زهویان له ده ست بوو و بنیادیان دهنه؟ له بیر چوون و باسیان نه ما، نه مړو هیچ نین، مالیان ویرانه یه به وهی سته میان کردو له ناو تاریکیه کانی گوپره کاند، نایا هیچیان لی هه ست ده کری یان چرپه یه کیشیان لی ده بیستری، نه و هاوړی و برایانه تان که ده تانناسین کوان؟ چیان پیش خستو هات رییان و تووشی به خته وهی یان به دبختی بوون، خوا له گه ل هر به نده یه کیدا هیچی له نیواندا نیه تا به وه خیری بداتی یان خراپه ی لی لا بدات جگه له گوپراهه لی خواو شوینکه وتنی فرمانی، خیری نیه له خوشیه ک دواتری دوزخ بیت و هیچ خراپه یه ک نیه له ناخوشیه ک دواتر به هه شت بیت، نه مه ده لیم و داوای لیخو شبوون له خوا ده که م بو خو م و نیوه ش.

له نه عیمی کوپری نه معه شه وه هی ناویه تی ده لیت: له وتاری نه بو به کردا (ﷺ) هاتبوو: پاشان نیوه به یانی و نیواره له بهر دم سه رمه رگیکی دیاریکراودان، به هه مان شیوه ی فرموده ی عه بدوللای کوپری عه کیم هی ناویه تی و نه وه شی بو زیاد کردوه هیچ خیری نیه له قسه یه کدا له بهر خوا نه بیت و هیچ خیری له سامانیکدا نیه که له بهر خوا نه به خشری، خیر نیه له وه دا که نه فامی به سه ر نه رمونیانی و ژیریدا زال بیت، هیچ خیری نیه له وه دا له ری خوادا له سه رکونه ی سه رکونه که ران ده ترسی.^۱

^۱ - له (الحلیه ج ۱، ۳۶) دا هاتوو. ته به رانی به دوورو دريژي له ريگه ی نعيمی کوپری نه معه وه به زياده يه ک هی ناویه تی که نه بو نه عيم باسی کردوه وه ک نین که ثیر له (تهفسیره کهیدا ج ۴، ص ۳۴۲) هی ناویه تی ده لیت: سه نه ده که ی جهیده و که سه کانی هه موویان جی متمانه ن،

ته بهری له میژوو دهکیدا (ج ۱، ص ۶۶) له عاصی کوپی عه ددیوه به سه نه دی که سه بقی تیدایه نه و وتاره ی هیئاوه، سه رها وتاریکی دیکه دینی وهک هیئامان، پاشان ده لیت: ههروه ها هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد پاشان وتی: خوا له کاره کاندایه نه وه قبول دهکات که له بهر خوی بیت، دهی له کاره کانتاندا له بهر خوا بیکه، بزانی نه و کاره ی له بهر خوا دهیکه گویا په نه که که دهیکه نه و هه له یه که به سه ریدا زالبوون و باجیکه به جیتان گه یاندوه و پیشینه یه که له پوژانی فه رتاودا بو ماوه نه فه وتاوی پیشتان خستوه بو کاتی هه ژاری و پیوستیتان، نهی به نه دهکانی خوا په ند وهر بگرن به مردوه کانتان و بیربکه نه وه له وانه ی پیشووتان دوینی چون بوون و نه مرؤ چون، خو سه پینان کوان؟ کوان نه وانه ی باسی شهرو زالبوونی مهیدانی شهریان هه بو؟ میژوو دهیانله رینیتته وه و پهرش و کهوته قسه کان به سه ریاندا دهکون و به جیان دین، پیسه کان بو ئافره ته پیسه کان و ئافره ته پیسه کان بو پیاوه پیسه کان، کوان نه و پاشایانه ی زهویان به ده ست بوو بنیادیان ده نا؟ دوور که وتن و باسیان له بیر کران و بوونه هیچ، بزانی خونا داوییهکانی له سهریان هیشتو ته وه و ئاره زووهکانیان لی براوه و چوون و کارهکانیان کاریان و دنیاش دنیای جگه له وانه و ئیمهش دوی نه وان ماوین.

حه کیم و عه سه کهری و به یه هقی له نه بو به کری کوپی موحه ممه دی کوپی عه مری کوپی حه زمه وه هیئاویانه ده لیت نه بو به کر وتاری بو داین و وتی پیغه مبه ر (عربی) فهرمووی (تعوذوا بالله من خشوع النفاق) (په نا بگرن به خوا له خشوعی دوو پووی)

ماموستا کهشی جهریری کوپی عوسمان که نه عیمی کوپی نه معیه نایناسم نه فی و چه سپانی له سه رپی جگه له وهی نه بو داودی سحبه ستانی حوکی داوه به وهی ماموستاکانی جهریر هه موویان جی متمانه ن، چه ند شاهیدی له چه ند لایه کی دیکه وه نه و وتاره یان گپراوه ته وه.

وتیان ئەی پیڤه مبه‌ری خوا خشوعی دوو پوویی چیه؟ فه‌رمووی (خشوعی جه‌سته‌و دوو پوویی دل).^۱

ئەبو نه‌عیم له (الحلیة) و ئیبن جهریر له ئەبولعالیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کری صدیق و تازی بۆ داین و وتی پیڤه مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی (للا عن رکعتان وللمقیم اربع، مولدي بمكة ومهاجري بالمدينة فاذا خرجت مصعدا من ذي الحليفة صليت ركعتين حتی اربع).^۲

ئەحمەد له الزهد له ئەبو زه‌مه‌روه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر و تازی دا بۆ خه‌لک و سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی: دواتر شامتان بۆ فه‌تح ده‌کریت و دینه‌ خاکیکی چاک و تیایدا تیر نان و پۆن ده‌خۆن و دواتر تیایدا مزگه‌وت بنیاد ده‌نن، وریا بن خوا واتان لی‌بینیت بۆ رابواردن بچنه‌ ناوی به‌لکو مزگه‌وت بۆ زی‌کر بنیاد نراوه.^۳

ئیب‌ن ئەبی شه‌یبه له ئەنه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر (ﷺ) و تازی بۆ داین و باسی سه‌ره‌تای دروستبوونی مرو‌قی ده‌کرد و ده‌یوت دوو جار له پیره‌وی میزه‌وه دروستکراوه، هی‌نده باسی ده‌کرد تا هه‌ر کامان بی‌زی له خۆی ده‌کرده‌وه.^۴ پی‌یشت‌ر و تاره‌که‌ی ئەبو به‌کرمان هی‌نا له‌سه‌ر هاندان دژبه‌ شه‌ری هه‌لگه‌پاوه‌کان و و تازی له‌سه‌ر هاندان بۆ جیهاد، و تازی له‌سه‌ر ده‌رچوون بۆ شه‌ری پۆم و و تازی له‌ کاتی چوونیان بۆ شام له‌باسی جیهاددا، و تازی له‌سه‌ر هۆشیاری‌دان له‌ دووبه‌ره‌کی و و تازی له‌ چه‌سپاندنی مه‌رگی پیڤه مبه‌ر (ﷺ) و پشت به‌ستن به‌ ئایینه‌که‌ی و و تازی بۆ له‌ پی‌یشت‌ر بوونی قور‌ه‌یش بۆ خه‌لافه‌ت و و تازی له‌ پۆزش هی‌نانه‌وه له‌ قبول‌کرنی

^۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۲۹) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا هاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۵) دا واهاتوه.

خیلافه و وتاری له بهر په چدانه وهی به یعه و وتاری له سهر سیفه ته کانی خلیفه له باسی گرنکی دانی هاوه لآن به یه کده نگی و یه کپیزی، وتاری له سهر پاقه ی نایه تی (لَا یَضُرُّکُمْ مِّنْ ضَلٍّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ) له باسی فرمان به چاکه و پیگری له خراپه.

(وتاره کانی نه میری باوه داران

عومهری کوری خه کتاب (ﷺ))

ئین سه عد (ج ۳، ص ۲۷۵) له همیدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: که سی که ناماده ی مهرگی نه بو به کر بوو وتی که عومهر له به خاک سپاردنی لی بوویه وه دهستی هینا به سهر خوئی گوږه کهیدا تا توژی پروات، ئینجا له شوینی خوئی هه ستاو وتاری داو وتی خوا ئیوه به من و منی به ئیوه تاقیکردووه ته وه و منی له نیوانتاندا هیشتووه ته وه دوا ی دوو هاوه لم، به خوا چی کارتان بیته لام و که سی جگه له من بیگریته ده ست و لیم دوورو نادیار نه بیته که مته رخه می له به شو سپارده دا ناکه م، نه گهر چاکه بکه ن چاکه یان له گهل ده که م، نه گهریش خراپه بکه ن چاره یان ده که م، کابرا وتی به خوا تا دنیای به جیهیشت له وه زیاتر نه چوو.

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوری خه کتاب چوو یه سهر مینه بر وتی: خوی گه وره وام نابینیت من خوم شیاو به کوپی نه بو به کر بزانه م، پلیکانی دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی قورئان بخوینن پیی شاره زا ده بن و کاری پیبکه ن ده بنه داروده سته ی، خوتا پیوان بکه ن پیش نه وه ی بکیشرین، خو برا زینه وه بو خسته نه پوهه گه وره که نه و پروژ له به رده م خوادا ده خرینه پروو شاره وه تان نامینی، خاوه ن ماف ناگات به ماف که له سهر که شی خوادا گوپرایه لی بنوینی، وریا بن من له مال و سامانی خوادا خوم

داناوه له په‌لی به‌رپرسي هه‌تیودا ئه‌گه‌ر پی‌ویستم نه‌بوو لی‌ی وهرناگرم، ئه‌گه‌ریش هه‌ژار که‌وتم به‌ره‌واو دروستی لی‌ی ده‌خۆم.^۱

ئیب‌ن موباره‌ک و سه‌عیدی کو‌ری مه‌نسوورو ئه‌حمه‌د له‌ الزه‌دو ئیب‌ن ئه‌بی شه‌یبه‌و جگه‌ له‌وانیش له‌عه‌مره‌وه هی‌ناویانه له‌ وتاره‌که‌یدا وتی: مو‌حاسه‌به‌ی خۆتا بکه‌ن پی‌ش ئه‌وه‌ی مو‌حاسه‌به‌ بکری‌ن چونکه‌ بۆ مو‌حاسه‌به‌تان ئاساتره‌، خۆتان بی‌یون پی‌ش ئه‌وه‌ی بی‌یوری‌ن، خۆ برا‌زیننه‌وه بۆ خسته‌نه‌روی گه‌وره‌ ئه‌و پۆژه‌ی ده‌خړینه‌ روو و هی‌چتان لی‌ شاراه‌و نیه‌.^۲

ئه‌حمه‌دو ئیب‌ن سه‌عدو موسه‌ده‌دو ئیب‌ن خوزه‌یمه‌و حاکم و به‌یه‌قی و جگه‌ له‌وانیش له‌ ئه‌بو فراسه‌وه هی‌ناویانه ده‌لیت: عومه‌ری کو‌ری خه‌تتاب وتاری داو وتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ ئیمه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌رمان (ﷺ) له‌ نی‌ودا بوو و سروشی بۆ داده‌به‌زی و خوا هه‌والی ئی‌وه‌ی پی‌ده‌داین ئی‌وه‌مان ده‌ناسی، برا‌زن پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو و سروش دا‌برا، ئیمه‌ به‌وه‌ی پی‌تان ده‌لیت ده‌تانناسین، هه‌رکامتان چاکه‌ی نواد گومانی خیری پی‌ده‌به‌ین و له‌سه‌ری خۆشمان ده‌ویت، هه‌رکس خراپه‌یه‌کمان بۆ نیشان بدات گومانی خراپی پی‌ده‌به‌ین و له‌سه‌ری ر‌قمان لی‌ی ده‌بی‌ت، نه‌ه‌نیه‌کانتان له‌ نی‌وان خۆتان و په‌روه‌ردگار تاندایه‌، برا‌زن باری‌ هاتووه‌ و من واده‌زانم هه‌رکس قورئان له‌به‌ر خوا و به‌خششی خوا بخوینی‌ و ده‌زانم کو‌تاییه‌که‌ی و ده‌بی‌ خه‌لکانی ده‌یخوینن له‌به‌ر ئه‌وه‌ی لای خه‌لکه‌، ده‌ی له‌به‌ر خوا بی‌خوینن و به‌ کاره‌کانتان بتانه‌وی، وریا بن به‌خوا من کار به‌ده‌ستانم نانیرم بۆ لاتان تا بدن به‌ پرووتانداو سامانتان ببه‌ن، به‌لکو ده‌یان نیرم بۆ لاتان تا ئایینتان فی‌ر بکه‌ن و شاره‌زایی سو‌ننه‌تتان بکه‌ن، هه‌رکس به‌ جگه‌ له‌وه‌ کار ده‌کات به‌رزی بکه‌نه‌وه بۆ لام سو‌یند

^۱ - له‌ (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۰) دا واهاتووه‌، فه‌زائیلی له‌ شه‌عبیه‌وه به‌ هه‌مان شی‌وه هی‌ناویه‌تی

وه‌ک له‌ (الریاض النفره ج ۲، ص ۸۹) دا هاتووه‌

^۲ - له‌ (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا واهاتووه‌.

بهودی گیانمی به دهسته تولهی لی دهکه مه وه بوی، وریا بن مه دهن له موسلمانان و زهلیلیان بکه و مه یانبه نه لای درهختی چوار دور دراو و به فیرویان بدن^۱.

عه بدوره زاق و ته یالسی و نه حمه دو دارمی و ترمزی به صه حیچی داناوه، و نه بو داود و نه سائی و ئین ماجه و جگه له وانیش له نه بو عه جفائه وه هیئاویانه ده لیت: عومهر و تاری داو وتی: وریا بن له مارهیی ئافره تاندا پومه چن، چونکه نه گهر له دنیا دا پیزداری بیّت یان لای خوا له خوا ترسان بوایه پیغه مبه (ﷺ) له هه مووتان له پیشتر بوو پیی، پیغه مبه (ﷺ) بو هیچ ژنیکی و بو به شوودانی هیچ کچیکیشی له دوانزه ئوقیه زیاتر نه چوو، هه نیه بو مارهیی ژن هینده ده چی تا ده بیته دورژنایه تی بوی له دهروونیداو ئافره ته که ده لیت: له بهر تو په تم هه لواسی بو نه وهش له غه زاکانتاندا ده لیئ: فلان کهس شه هید بوو یان فلان به شه هیدی مرد، له وانیه له دهسته وسانی و لاخه که ی یان لاشانی و لاخه که ی زیر یان وهره قی دانا بیّت به مه بهستی بازرگانی، وا مه لیئ، به لکو نه وه بلین که پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من قتل او مات فی سبیل الله فهو فی الجنة) (هه رکهس له پیی خوادا کوژرا یان مرد له به هه شته)^۲.

سه عیدی کوپی مه نسوورو نه بو یه علا له مه سروه وه هیئاویانه ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب چوو یه سه ر مینه رو دواتر وتی: نه ی خه لکینه زوریتان له مارهییدا چیه؟ پیغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی مارهیی نیوانیان له چوار سه د دره هم

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۹) دا ها تووه، (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۱) ده لیت نه مدیوه نه بو فراس جه رح و ره خنه ی له سه ربی و جی متمانه شی پیدرابی، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته واو. حاکم (ج ۴، ص ۴۳۹) ده لیت نه م فهرمووده له سه ر مه رجی موسلیم صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یئاوه و زه هه بیش له سه ری کوکه.

۳ - صحیح.

تینه ده پیری، نه گهر زوری نه وه له خوا ترسی لای خویان پیزداری بوايه نه تانده توانی پیش پیغه مبه ران و هاو هلانی بکون، له (کنز العمال) واهاتووه، پیشتر هندی پری نه و وتاره مان له باسی هاوسه گریدا هیئا.

نه بو داود له کتیبی (القديّة) و ئین جهریرو ئین نه بی حاته م و جگه له وانیش له عومه روه هیئاویانه له جابیه وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: هرکس خوا پینمونی بکات هیچ گومراییه کی بو نیه و هرکس خوا گومرای بکات هیچ پینموونییه کی بو نیه، قه شه یه که له بهر ده میدا بو به فارسی قسه یه کی کرد، عومه به وهرگیرکی وت که وهرگیرانی بو ده کرد چی ده لیت؟ وتی ده لیت خوا هیچ کهس گومرا ناکات، عومه وتی: درو ده کهیت نه ی دوزمنی خوا، خوا تو ی دروست کردو نه ویش گومرای کردویت و نه ویش نه گهر بیه ویت ده تخاته ناو دوزه خ، نه گهر به لینی بریار دراو نه بوايه ده مدا له ملت، پاشان وتی خوا که ناده می دروست کرد وچه کانی نایه وه و به هشتیه کان و کاری نه وانی نووسی و ده سته ی دوزه خیه کان و نه و کارانه ی ده یکن، پاشان وتی: نه وانه بو نه وی و بو نه وی، خه لکی بلاوه یان کردو له سهر قه در که و تنه ناکوکی، لاله کائی و ئین عه ساکیرو جگه له وانیش له عه بدوره حماني کوری ئوبز او ه هیئاویانه ده لیت عومه هات، پیی وترا خه لکانی له سهر قه در قسه ده کهن، نه ویش هه ستاو وتاری داو وتی: نه ی خه لکینه نه وانه ی پیش ئیوه به هیلک چوونیان له سهر مه سه له ی قه در بوو، سویند به وه ی گیانی عومه ری به ده سته بیستم دوو کهس له سهری قسه بکه ن ده دم له ملیان، خه لکی بیده نگ بوون و دوا ی نه وه کهس قسه ی نه کرد تا له سه رده می حه ججا جدا هه لکه وته یه که ده رکه وت.^۱

عه ده نی له باهلیه وه هیئاویه تی عومه له نیو خه لکدا هه ستاو وتاری دا کاتی هاته شام له جابیه وه وتاری داو وتی فیری قورئان بن پیی شاره زا ده بن و کاری

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۸۶) دا واهاتووه.

پېښکەن دەبنە داودەستەي، چونکە ناگاتە پایەي خاوەن مافی بەوہی لە سەرکەشی خوادا گوێرپرایەلي بکړي، بزانی ئەجەل نزیک و پوژي خوا دوور ناخاتەو، قسەيەکی بە حەق و بیر خستەوہیەکی گەورەي، بزانی نیوانی بەندەو پوژيەکی پەردەيەك ھەيە ئەگەر خوی رابگریت پوژيەکی دیت بۆ لای، ئەگەریش تیکي بشکیني پەردە دەپړي و ناگاتە سەرووی پوژيەکی، ئەسپ پەروەردە بکەن و تیر بەاوێژن و نەعل لە پی بکەن و وەك مەعد بژین، وریای ئاکاری عەجەم و دراوسییەتی خو سەپینان بن و لە نیوتاندا خاچ بەرز نەکړیتەو و لەسەر سفردیەك دانەنیشن کە مەي تیدا دەخوریتەو و بەبی جل و پەردە نەچنە حەمام و واز لە ژانانتان نەھیلن بچنە حەمامەکان چونکە ئەو حەلال نیە، وریا بن دواي ئەوہی لە ولاتیان دابەزین عەقدیکی عەجەم وەرنەگرن کە کوئتتان بگات، چونکە دەبی بگەرینەو بۆ ولاتتان، وریای بچووکەکان بن نەیانخەنە گەردنتان، سامانی مەرو مالاتی عەرەب لەگەل خوتان ببەن بۆ ھەر شویني کە دیبەن، بزانی خواردنەوہکان لە سی شت دروست دەکړین، لە میوژو ھەنگوین و خورما، ھەركامیان بمەیت مەي و حەلال نیە، بزانی خوا سی دەستە پاك ناکاتەو و سەیریان ناکات و لە پوژي دوايیدا نزیکیان ناکاتەو و سزایەکی سەختیان بۆ ھەيە، کەسی دەستی بدات بە پێشەواکەي کە مەبەستی پیی دنیا بیت، ئەگەر دەستی کەوت وەفای بۆ دەبی و ئەگەر نا وەفای بۆ نابي، کەسیکیش دواي عەسر کالایەك ببات و سویند بە خوا بخوات کە ئەوہندەي پێداوہ لەبەر ئەو بکەردیت، قسە و تن بە باوہردار فاسق بوون و کوشتنی بیباوہریە، بۆت پەوا نیە لەسەر و سی پوژ براکەت نەدویني، ھەركەس بچی بۆ لای جادوگەر یان فالی یان قاوہ گرەوہیەك و پەروا بە قسەکی بکات بیباوہری نواندوہ بەوہی دابەزیوہ بۆ سەر موخەمەد.

١ - (کنز العمال ج ٨، ص ٢٠٧) دا واهاتوہ.

له (كنز العمال ج ٨، ص ٢١٠) له مووسای کوری عوقبه وه هیئاویه تی ده لیت: نه مه وتاری عومهری کوری خه تتاب بوو له پوژی جابیه، پاشان وهسیه تتان بو ده کم به له خواترسان نهو خواجهی ده مینی و جگه لهو له ناو ده چی، به گوپرایه لی خوا وهلیه کانی پیزدارو به سهرکesh بوون لی دوزمنانی گومرا ده کات، هیلاک بهری هیلاکیه ک پوژی نیه له کاری گومراییه که حسابی بکات به پینموونی یان نه کردنی حقیق که به گومرایی بزانی، حه قترین شتی که سهر پهرشتیار له سهر پهرشتیه کهیدا به لینی دهاا نهو هیه به لین به خه لک بدات بهو مافهی له لایه ن خواوه له سهریه تی له ئهرکی ئایینیان که خوا به رهو نهو ئایینه پینموونی کردوون، نیمه له سهرمانه فهرمانی نهو هتان پیبکهین که خوا فهرمانی پیکردوون گوپرایه لی بنو پیکریتان لیبکهین له وهی خوا پیکری لی کردوون که نهویش لادان و یاخیبوونه لی، ههروه ها فهرمانی تیدا به جی بگه یه نین له نیو دورووزی خه لکداو باکمان مه بی به وهی به لای حه قدا ده دات، من ده زانم خه لکانی هیوا خوازی ناو ئایینیان و ده لین له گه ل نوپژ که راندا نوپژ ده کهین و له گه ل مواهیداندا جیهاد ده کهین و بهر کوچ ده کهین، هه موو نه مانه خه لکی ده یکه ن که به حقی خوی نایگره نه ستو، ئیمان به خو پارازنده وه نیه به لکو نوپژ کاتیکی هیه که خوا دایناوه و ته نها لهو کاته دا دروست و گونجاوه، کاتی نوپژی به یانی نهو کاته یه که سی شهوی به رهو ئاوابوون ده بات و له سهر پوژوه وان خواردن و خواردنه وه قه ده غه ده کریت، دهی پشکی له قورئان وه ربگرن، کاتی نوپژی نیوه پوش نهو کاته یه خوړ که می له گه ردوون که چ ده نوینی تا سیبهرت وه ک خوته، نهو کاته یه که مه هجر به جی ده هیلری، نه گه ر زستان بوو کاتی خوړ له گه ردوون که چ ده بی تا له سهر نه بروی راستت ده بی، له گه ل مهرجه کانی خوا له سهر ده ست نوپژو چه مینه وه و کپنووش، نه مه تا له نوپژ خه وترو نه بی، کاتی نوپژی عه سر نهو هیه خوړ سپی و پوخته پیش نه وهی زهرده لگه ری به ماوهی پی سوار و و شری قورس که دوو فهرسه خ ببری له پیش ئاوابوونی خوړه، نوپژی خه وتنانیش کاتی شهو تاریک هه لده گه ری و

سوورايى ئاسۇ نامىنى تا سىيەكى شەۋ دەمىنى، ھەركەس پېش چاۋى داخست و خەۋت خوا چاۋەكانى دانەخا، ئەۋ كاتە كاتى نوپۇزە ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ كەس ھەيە دەلىت من كۆچم كىدوۋە كۆچىشى نە كىدوۋە، كۆچەران ئەۋانەن ۋازيان لە خراپەكان ھىناۋە، خەلكانى دەلىن جىھادمان كىدوۋە، جىھادى پىي خوا جىھادى دژ بە دوژمن و دوور گىرتنە لە ھەرام، ھەندى جار خەلكانى شەپ بە چاكى دەكەن لە پىناۋ پاداشت و زىكردا نايكەن، بەلكو شەپ مەرگىكە لە مەرگەكان و ھەركەس لەسەر چى شەپى كىدوۋە بەۋە دەپىت، كەس ھەيە بە سىروشتە دىلپىرەكەى شەپ دەكات و ئەۋەى ناسراۋە نەناسراۋە پزگار دەكات، كەس ھەيە بە سىروشتى خۆى ترسنىۋكە و دايك و باوكى دەدات بە دەستەۋە، سەگ لە پشت خاۋەنىيەۋە دەۋەپى، بزانن پۇژۋو ھەرامىكە تىايدا نابى ئازارى موسولمانان بدرى ۋەك چۆن مەۋقە لە چىژى خواردن و خواردنەۋە ھاۋسەر پىگىرى لىدەكرىت دەى ئەۋە پۇژۋوى تەۋاۋە، زەكات دان كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرزى كىدوۋە تا دەروونىانى پى پاك پابگىن چاكەى ئى چاۋەپوان ناكەن، دەى لەۋەى ئامۇژگاريتان دەكرى تىبگەن چونكە شەپ بەر كەۋتوۋ ئەۋەى شەپى ئايىنى كرابى و بەختەۋەرىش ئەۋەى بە جگە لەۋە ئامۇژگارى بكى و لارو بەدبەختىش ئەۋەى لەناۋ سكى دايكىيەۋە لاسار بى، خراپىتىنى كارەكان بىدە سازىيەكانىيەتى، دەستگىرتن بە سوننەتەۋە باشترە لە خۆ ماندوۋ كىدن لە بىدەيەكدا، خەلكى بىزارىيەكيان لە سولتانىان ھەيە دەى پەنا دەگىر بە خوا ئەۋە بگات بە من، ئىۋەش دووربن لە زۆر پق و ئارەزۋى شوپىنكەۋتەۋە دىناى بە دۋادا چوۋو من دەترسم پال بدەن بە لاي ئەۋانەدا كە سىتەم دەكەن، دەى دىنيا بن لەۋەى سامانى لا دەبى، بنەۋە ئەۋ قورئانە چونكە تىايدا پرووناكى و شىفا ھەيە جگە لەۋەش بەدبەختىيە، ئەۋەى لەسەرمە لەۋەى كە خوا كارو بارو ئامۇژگارى كىدن ئىۋەى پى سپاردوۋم بەجىمگەياند، ھەرامانمان كىد خۇراك و موۋچەتان بدرى، سەربازەكانمان بۇ ناۋنوس كىدن و مەغازىيەكانتاۋمان بۇ ئامادە كىدن و مال و ھالمان بۇ چەسپاندن و

ئەوێ پیتان گەشت بۆمان زیادو فراوان کردن و ئەوێش کە لەسەری شەپتان دەکرد هەروا، دەی هیچ بەلگەیهکتان لای خوا نیە بەلکو خوا بەلگەێ لەسەرتان هەیه، ئەمە دەلیم و لای خوا داوای لیخۆشبوون دەکەم بۆ خۆم و ئێوێش.

ئێبێن کەتیر لە (البداية والنهاية ج ٧، ص ٥٦) سەیف باسی لەوێ دەکات لە دەقەکەیدا بەوێ عومەر لە مەدینە بە سواری ئەسپی سوار بوو تا خێرا بچی دواێ ئەوێ عەلی کوپی ئەبو تالیبی لەسەر دانا، چوو تا گەشتە جاییە لەوێ دابەزی و وتاریکی دوور درێژی پیشکەش کرد، تیایدا هااتبوو: ئەێ خەلکێنە نەینێه کانتان باش بکەن ئاشکراتان چاک دەبی، کار بکەن بۆ پوژی دواپیتان دنیااتان زامن دەبی، بزانی هەرکەس لە نیو ئەو ئەدەمدا باوکیکی زیندوو نیە و لە نیوان ئەو و خواشدا هیچ نیە دەێ هەرکەس خۆشەوێستی پێی بەهەشتی دەوێت با پەییوێستی کۆمەڵبوون بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکدایە و لە دوان دوور ترە، هیچ کامتان بە تەنھا لەگەڵ ئافرەتی نەبی چونکە شەیتان سییەمیانه، هەرکەس چاکەکانی دلخۆش و خراپەێ دلگرانی بکات ئەوێ باوەردارە، ئەمەێ لە وتاریکی دوورو درێژدا هیناوە کە ئێمە کورتمان کردووەتووە، تەواو.^١

ئەحمەد (ج ١، ص ١٨) لە ئێبێن عومەرەوێ هیناویەتی عومەری کوپی خەتتاب لە جاییە وتاری داو وتی: پێغەمبەر (ﷺ) لەم شوینەێ من لە نیوتاندا هەستاو فەرمووی (وہسیہتی خیر بە هاوہلانم بخوانن، دواتر ئەوانەێ دواێ ئەوان دین، پاشان درۆ بلاو دەبیئەوێ تا کەس هەیه پێش ئەوێ پرسیارو داواکاری لیبکری دەستپیشخەری بۆ شایەتی دەدات، هەرکامتان نیوہندی بەهەشتی (بحبحة) ویست با پەییوێستی جەماعەت بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکەو ئەو لە دوان دوورترە، کەستان لەگەڵ ژنی بە تەنھا نەبی چونکە شەیتان سییەمیانه، هەرکەس چاکەێ خۆشحال و خراپەێ دلگرانی بکات ئەوێ باوەردارە).

ههروه ها له (ج ۱، ص ۵۱) له سوهیدی کوپی غه فله وه هیئاویه تی عومهر (به هه مان) له جابیه وتاری دا بو خه لک و وتی: پیغه مبهه (ﷺ) ریگری کرد له پویشینی ئاوریشم جگه له هینده ی شوینی دوو یان سی یان چوار په نجه، ئاماره شی کرد به دهستی،^۱ له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۷۹) یشدا سهیف دوا ی باسی هاتنی عومهر دوا ی تاعوونی عه مواس له کو تایی سالی حه قده دا ده لیت: کاتی ویستی بگه ریته وه بو مه دینه (له ذیلحه جه ی ئه و ساله دا) وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: بزانی من له سه ر ئیوه دانراوم و ئه وه ی له سه رم بوو سه بارت به وه ی خوا باری ئیوه ی دامه ده ست گه یاندم، ئه گه ر خوا بیه ویت له نیوتاندا ده سته کوه ت و مال و مه غازیتانمان فراوان کردوه، ئه وه ی لامانه پیمان گه یاندن، سه ربازمان بو ری کخستن و عروجمان بو ئاماده ساز کردن، ئاماده سازیمان کردوه بو تان و چی ده سته کوه تان پیگه یشتووه بو مان فراوان و زیاد کردوون، ئه وه ش له شامتاندا له سه ری ده جه نگان هه روا، خواردنه کانیشتانمان بو ناوه یانان، فه رمانمانکرد به مووچه و پوزی و ده سته کوه ته کانتان، هه رکه س شتیکی زانی که پیویست بوو کاری پیبکری با فیрман بکات و پیمان بلی تا به ویستی خوا کاری پیبکه یین، هیژیش ته نها لای خوایه، ته واو.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۸۱) له عروه ی کوپی زوبه یرو جگه له ویشه وه هیئاویه تی عومهر وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کرد به و جوژه ی شیواویه تی، پاشان خه لکی بیر هیئاویه به یادی خواو پوژی دوا یی، پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من به به رپرستان دانراوم و ئه گه ر هیوا ی ئه وه نه بیئت چاکترینتان بم بو تان و به هیژترینتان بم له سه رتان و سه رسه خترینتان بم بو خو گرتنی گرنگی کاروبارتان ئه وه م له نه ستو نه ده گرت لی تان، به سه بو عومهر غه مبارو دلگران بی که چاوه ریی هاتنی مو حاسه به یه بو وهرگرتنی مافه کانتان چون داده نریت و

ھەلدەگىرىت من لە كوى دايان بنىم و چۆن لە نىوتاندا پى بېرم، دەى پەرۋەردگارم پىشتىوانە چونكە عومەر متمانەى بە ھىزو لىزانى نىيە ئەگەر خۋاى پەرۋەردگارى بە رەحمەت و پىشتىوانى و پالپىشتى خۋى فرىاي نەكەۋىت.

بەو سەنەدەش ھىناۋىيەتى عومەر وتارى داو وتى: خوا كارو بارى ئىۋەى داۋەتە دەستم و منىش چاكتىن شت بۆتان دەزانم و داوا لە خوا دەكەم لەسەرى پالپىشتەم بىكات و لە لای پاسەوانىم بىكات ۋەك لە جگە لەۋىدا پاسەۋانى كردووم، ھەرۋەھا دادپەرۋەرىم پى بىبەخشى لە دابەشكردنتاندا ۋەك ئەۋەى فەرمانى پىكردوۋە، من كەسىكى موسولمان و بەندەيەكى لاۋازم ئەگەر خوا پىشتىوان نەبى، ھەرگىز ئەو خىلافەتەتان كە لەسەرى دانراۋم ھىچ لە ئاكارم ناگۆرىت پىشت بەخوا، گەرەيى بۆ خۋاىو بەندەكان ھىچيان لى نىيە، دەى كەستان نەلەين عومەر لەو كاتەۋەى بوو بە خەلىفە گۆرا، لە خۆمەۋە حەق دەناسم و پىشپەرۋەى دەكەم و بارى خۆمتان بۆ پروون دەكەمەۋە، جا ھەر كەسى پىۋىستىيەكى ھەبوو يان ستەمىكى لاۋو يان لە ئاكارىكدا سەركۆنەى لەسەرمان ھەبوو با بىتە لام و پىم بلى چونكە كەسىم لە ئىۋە، دەى لە خوا بترسن لە نەينى و ئاشكراۋ حورمەت و ئاپروۋتانداندا لە خۆتانەۋە حەق بەدەن و بەسەر يەكدا ھەول مەدەن حوكم بە لای مندا بىنن، چونكە نىۋانى من و ھەر كەسى ھىچى تىدا نىيە، من ئەۋەتانم لا ئازىزە كە باش بىت و بەرامبەرم بە عىزەت و راست بلى بىت، ئىۋە خەلكانىكن بە گىشتى لە ولاتى خوادان، خەلكى شۋىنى ھىچ كىشتوكال و شىردانى تىدا نىيە جگە لەۋەى خوا بۆى دەنيرى، خۋاى گەرە بەلەينى رىزدارىيەكى زۆرى پىداۋن و منىش لە سپاردەكەم و ئەۋەشى تىايدام بەپىرسم، پىشت بەخوا ئاگادارم بەۋەى لە دەۋرو لە لامە و نايدەمە دەست كەسو دۋاى ئەۋەش ناتوانم جگە بە يارمەتى جى متمانەكان و دارو دەستەى ئامۆرگارىتان بۆ گىشتى، من سپاردەكەم نادەمە كەسى جگە لەۋان پىشت بەخوا.

ئىبن جەرىر لە مىژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۲۸۲) ھىناۋىيەتى عومەر وتارى داو پاش سوپاس و ستايشى خۋا سەلەۋاتدان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەى خەلكىنە

هه‌ندی له‌چاوه‌سه‌ر بوون هه‌ژاریه‌و هه‌ندی له‌بیهیوایی ده‌وله‌مه‌ندیه، ئیوه‌ئه‌وه‌ کۆده‌که‌نه‌وه‌ که‌ نا‌یخۆن‌و هیوای ئه‌وه‌ ده‌خوازن که‌ پێی ناگه‌ن، ئیوه‌ئه‌جه‌لتان له‌سه‌ره‌ ده‌ی مالی سه‌رکه‌شی چیه، ئیوه‌ له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا سه‌روشی خواییتان به‌دیده‌که‌ر جا هه‌رچی نه‌ینی بوایه‌ په‌نه‌انیه‌که‌ی ده‌رده‌که‌وت‌و هه‌رچی ئاشکرا بوایه‌ ئاشکراکه‌ی وه‌رده‌گیرا، ده‌ی چاکترینی کاری خۆتانمان بو‌ نیشان به‌دن‌و خواش دانا تره‌ به‌ نه‌ینییه‌کان چونکه‌ هه‌رکه‌س شتی‌کمان بو‌ نیشان بدات‌و بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ بکات په‌نه‌ان‌و ناخی چاکه‌ به‌روای پێناکه‌ین، هه‌رکه‌سیش چاکه‌یه‌کمان به‌ ئاشکرا بو‌ بنوینی گومانی باشی پێده‌به‌ین، بزانه‌ هه‌ندی له‌ چروکی به‌شی‌که‌ له‌ دو‌وپوویی، ده‌ی به‌خشن ﴿خِیْوًا لِّأَنْفُسِکُمْ وَمَنْ یُّوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئه‌ی خه‌لکینه‌ دل‌و ده‌روونتان پاک‌و کاروبارتان پێک رابگرن‌و له‌ خوای په‌روه‌ردگارتان بترسن‌و جلی قیبتی مه‌که‌نه‌ به‌ری ژنه‌کانتان چونکه‌ ئه‌گه‌ر پشتی دانه‌پۆشی وه‌سف ده‌کری، ده‌ی خه‌لکینه‌ من هیوام وایه‌ به‌ پێکی ده‌رچم نه‌ هیچم بو‌ بی‌و نه‌ هیچم له‌سه‌ربی، هیوام وایه‌ ئه‌گه‌ر که‌می یان زۆر له‌ نیوتاندا بم به‌ حق کارتانه‌ نیودا بکه‌م پشت به‌ خوا، یه‌ک موسوڵمانیش نه‌می‌نی ئه‌گه‌ر له‌ مالی خۆشیدا بی‌ به‌شو پشکی خۆی له‌ سامانی خوادا بگاته‌ ده‌ستی‌و خۆی کاری بو‌ نه‌کات‌و پوژی بو‌ دانه‌نی، ئه‌و سامانه‌ی خوا پێیداوون چاکی رابگرن، که‌می‌ک له‌ نه‌رم‌و نیانیدا باشت‌ره‌ له‌ زۆریک له‌ توندو تیژیدا شه‌پو کوشتن مه‌رگی‌که‌ له‌ مه‌رگه‌کان تووشی چاک‌و خراپ ده‌بی، شه‌هید ئه‌وه‌یه‌ چاوه‌ریی پاداشتی لای خوایه، ئه‌گه‌ر که‌سی‌ک‌تان وشت‌ریکی بینی با پشت به‌به‌ستی به‌ درێژی زه‌به‌لاح تا به‌ گوچانه‌که‌ی لی‌ بدات ئه‌گه‌ر بینی دل‌ی ئاسنه‌(ره‌قه‌) با بی‌فرۆشیت.

ئىبن جەرير لە مەبئۇوھە كەيدا (ج ٣، ص ٢٨٢) لە عروەو جگە لە ویشەوھە هەناو یەتیی دەلیت و تیان: عومەر و تارى داو و تى: خاوى گەورە سوپاس و ستایش بۆ ئەوھ بىت سوپاسى لەسەر پىويست كردن و حەجى لەسەر دانان و بەو پىزەى دنياو دوا پۆزەى بەبى داواتان بۆى و حەزتان لىي پىي بەخشين، خاوى گەورە دروستى كردوون و ئىوھ بۆ خۆى و پەرستشى نەبوون، خوا دەيتوانى بتانكات بە سووكترين دروستكراوى لەسەرى گشتى دروستكراوھەكانى بۆ ئىوھ دانان و ئىوھى نەكرد بە

شتی جگه له خوی (سخر لکم ما فی السموات وما فی الأرض واسیع علیکم نعمه
 ظاهرة وباطنة) له وشکانی و ده ریادا هه لیگرتوون و پۆزی پاکی پیداون به لکو
 سوپاس گوزار بن، پاشان بیستن و بینینی پیداون له گه ل به خششه کانی خوا
 له سهرتان، هه ندی نیعمه ت هه موو ئاده میزاد به پیکه وتوو، تیایدا هه ندی تایبته
 کراوه به دارو دهسته ی نایینتان، پاشان لهو به خششانه به گشتی و تایبته یوه له
 دهو له ت و کات و چینتاندا هه ن، لهو به خششانه به خششی نیه به تایبته بگات به
 که سی مه گهر ئه وه ی پیی ده گات له نیوان هه موو خه لکدا دابه شی بکات و سوپاسی
 به دوایاندا بی ت و مافیان قورس بکات به بی یارمه تی خوا له گه ل ئیمان به خوا
 پیغه مبه ره کهیدا، ئیوه له سهر زه ویدا دانراون و به سهر خه لکیکدا زالن و خوا
 ئاینه که تانی سهر خستوو، هیچ ئومه ته یکی پیچه وانه به نایینتان نابیت مه گهر
 دوو ئومه ت، ئومه تی ک دوو خواز له ئیسلام و موسلمانان سهرانه تان پیده دهن و
 وریای ژیان و بژیوی خویان و سهر شانیا ن باری قورسه و ئیوه ش سوودتان بو
 هه یه، ئومه ته یکی ش چاوه پروانی پرودا و سزای توندی خوا به شه و پۆژ، خوا
 دلێ پر کردوون له ترسو هیچ په ناگه یه کیان نیه په نای بو بهن و بو
 پا کردو و یه کیان نیه متمانه ی پی بکه ن، سهر بازانی خوا تیکیان شکاندون و
 دابه زیوه ته مه دیدانیا ن له گه ل ژیا ن فراوانی و زۆری سامان و به دوا داهاتنی دهسته کان و
 به ره بهستی سهر سنووره کان پشت به خوا سه لامه تی به رزو شکو دابه زیوه، لهو
 سه لامه ته ی لهو کاته وه ی ئیسلام هاتوو ئومه ت هینده پیی باش نه بووه، خوا
 جی سوپاسه له گه ل لهو فتوحاته گه ورا نه ی هر ولا تی کدا، ئیدی بوچی له گه ل
 ئه مه دا سوپاسی سوپاس گوزاران و یادی یادکاران و ئیجتیهادی موحته هیدان نه بی
 له گه ل ئه م هه موو نیعمه تانه دا که ئه ژمار نا کرین و پیوانه نا کرین و ناتوانری مافیان
 به جی بگه یه نریت مه گهر به یارمه تی و په حمه ت و میهره بانی خوا، داوا لهو خوا به
 ده که یه که هیچ په رستراوی نیه جگه لهو که سه ی ئه مه ی پی به خشین تا کار کردن
 به گوپراهی لی و پیشهره یی بو په زامه ندی خویمان پی به خشی، بهنده کانی خوا بیرى

پیدانی خوا بۆتان بکهنه وه هیوای به ته و او گه یشتنی به خششی خوا له سهرتان بخوانن له کوپی تاک و دوانه تاندا، چونکه خوا به مووسای فهر موو ﴿اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ﴾ به موحه ممه دیشی فهر موو ﴿إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ دهی نه گهر ئیوه لاوازو بیبهشی خیری دنیا بن له سهر لقیکی حق برای پیدینن و بوی دهحه سینه وه له گهل ناینی خواو نایینه که یداو هیوای خیری دای مهرگی پی دهخوانن نه وه یه ره وایه، به لام ئیوه له هه موو خه لک ژیا تان باشتر زوتر نه زانی به رامهر به خواش له وییه، نه گهر نه وهی پی هه ولی پزگاری ئیوهی دا به ختیکی دنیا ییتانی ئی نه بوو جگه له وهی متمانه یه بۆتان له پوژی دوا ییتاندا نه و پوژی گه پانه وه و به پرودا که وتنه وه به ره و نه وییه، ئیوه له ژیا نی سهختی وادا بن که زور سازه کان له سهری بن له سهر پشتکان چروک بن لیی جگه له وه نیشان بدن له پیش نه ودا نه و کات فهزی دنیا و ریژی دوا پوژتان بو کو ده کاته وه نه وهش که دهیوت له نیوتاندا بو نه وی کو بکاته وه، دهی خواتان بیر دهخه مه وه له دل و دهروونتاندا مافی خوا بزانی، نه کهن بیزانن و که مته رخه می بکهن له سهر گوپراهی لی خواو له گهل به خته وهی به خششه کاندای دهست تیگهل بکهن له ترسی گوپراهی لی و گواستنه وهی و گوپانی چونکه هیچ شتی هیندهی پی نه زانی نی به خشش دامالهری به خشش نیه، سوپاس پاریزهره بو جگه له وه و گه شه یه بو به خشش و گیرا کردنی دای زیاتر نه مه مافی خوا بوو له سهرم بۆتان تا فرمان و ریگری واجبتان پی بلیم.

ئىبن جەرير له كوله بيه وه هيناويه تي ده لیت: عومەر پۆرى هینی وتاری داو سورتهی ئال عیمرانی خویند، که گه یشته ئەم ئایه ته ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾ وتی پۆری ئوحد که ئەوانمان شکاند رامکرد تا چوومه سەر شاخه که، دەمدی وه که بهرخی شاخاوی سەر و خوارم بوو و خه لکی ده یانوت موحه ممد کوژرا، وتم هه رکه س بلی موحه ممد کوژرا ده یکوژم، ئیمه له سەر شاخه که کو بووینه وه ئەم ئایه ته دابهزی ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾.

نښن مونږیز له کوله یې به وه هیڅاویته دهلیت: عومر له سهر مینېهر سوره تی
 ئال عیمرانی ده خویندو وتاری بؤ داین و دهیوت: ئەم سوره ته ئوحد بوو، پاشان
 وتی: پوږی ئوحد له دهوری پیغه مېهر (ﷺ) بلاوه مان کرد، من چوومه سهر
 شاخه که بیستم جوله که یه که دهیوت موحه ممد کوژا، وتم بیستم هه رکه س بلې
 موحه ممد کوژا ددهم له ملی، سه یرم کرد پیغه مېهر (ﷺ) دیار بوو و خه لکی
 گه پانه وه بؤ لای، ئەوکات ئەو ئایه ته دابه زی ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
 الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ
 شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾^۱.

ئهو عوبه یدو خه رائیتی و صابوونی و عه بدوړه زاق له عه بدوللای کوپی عه ددی
 کوپی خیاره وه هیڅاویانه وتی: بیستم عومهری کوپی خه تتاب له سهر مینېهر
 دهیوت: بهنده نه گهر له بهر خوا خاکی بوو خوا دانایی بهر ده کاته وه و بږیره وه خوا
 بتبوژینیته وه، خویشی له دهروونی خویدا که مه و له بهر چاوی خه لک گه وره یه،
 نه گهر خوئی به گه وره زانی و خو به زل زانی گرتی خوا به پروی زه ویدا ده یشکینیته وه و
 ده فهرموئی و س به خوا نوزت بېړی، خوئی به گه وره ده زانی و له بهر چاوی خه لک
 که م و سووکه تا ئه وهی له بهر از لایان سووکت.^۲

خه تیپ له ئهو سه عیدی خودریه وه هیڅاویته دهلیت: عومهری کوپی خه تتاب
 وتاری بؤ داین و وتی من له وانه یه له شتی که بؤتان ده گونجی پیگریتان لیبکه م و
 شتانیکتان پی بلیم که بؤتان شیاو و گونجاو نین، له کوټایی قورئاندا دابه زینی
 ئایه تی سوو بوو، پیغه مېهر (ﷺ) مردو بؤی پوون نه کردینه وه، دهی ئه وهی
 گوماندارتان ده کات وازی لی بهینن بؤ ئه وهی گوماننتان ناهیلی.^۳

۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۳۸) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۲، چ ۱۴۳) دا واهاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۲۳۲) دا واهاتوه.

ئه حمه دو ئه بو يه علاو ئه بو عوبه يد له ئيبن عه ببا سه وه هيئاويانه ده ليئت:
 عومر (رضي الله عنه) وتاري داو باسي ره جمى كردو وتي: فيلى لى مه كهن چونكه سنوريكه
 له سنوره كاني خوا، بزائن پيغه مبه ر (ﷺ) ره جمى كردو وه ئيمه ش دواي ئه و
 كردو ومانه، ئه گهر كه ساني نه يانوتايه عومر زياده يه كي خسته قورئان كه تيايدا
 نيه له لايه كي موصحه فه كه وه ده منووسي عومر ي كوپي خه تتاب و عه بدو ره جماني
 كوپي عه وف و فلان و فلان شايه تي ده دن پيغه مبه ر (ﷺ) ره جمى كردو وه ئيمه ش
 دواي ئه و ره جمان كردو وه، بزائن دواي ئيوه خه لكاني دين به ره جم (به رد باران
 كردن) و ده جال و شه فاعه ت و سزاي ناو گوږو هاتنه ده ري خه لكاني له دوزه خ پاش
 ته واو بووني سزايان به روا ناكهن.

مالك و ئيبن سه عدو موسه دده و حاكم له سه عيدي كوپي موسه يبه وه هيئاويانه
 عومر كه له مينا دابه زي له ئه بته ح دانيشت و كلويه كي خولي كوكرده وه لايه كي
 جله گهي به سه ردا داو دواتر له سه ري پاكشاو ده سته كاني به ره و ئاسمان به رز
 كردو وه وتي: خوايه ته مه نم زور بووه و لاواز بووم و هاو لا تيانم فراوان و بلاو بوون
 ده ي به بي فه وتان و كه مته رخه مي بمبه ره وه لاي خوت، كه هاته وه مه دينه وتاري دا
 بو خه لك و وتي ئه ي خه لكينه من فره زه كانم به فره زو سوننه ته كانم به سوننه ت بو
 دانان و له سه ر پووني به جي م هيشتن، پاشان ده ستي راستي دا به سه ر ده ستي
 چه پيدا و وتي به راست و چه پدا گو مړا ده بن به خه لك، پاشان وريا بن ره جم له بير
 بكه ن و يه كي بلي له قورئاندا باسي نابيين، من پيغه مبه ر (ﷺ) بينيوه ره جمى
 كردو وه ئيمه ش دواي ئه و ره جمان كردو وه، به خوا ئه گهر له به ر ئه وه نه بيت خه لك
 بلي عومر زياده ي بو قورئان نووسي له قورئاندا ده منووسي ئيمه خويندو ومانه:
 پياوو ژن ئه گهر زينايان كرد ره جميان بكه ن، سه عيد وتي: زولحه جه چوو تا ليى
 درا.

ته يالسى و ئيين سهدو ئيين ئه بى شه يبه و ئه حمه دو ئيين حبان و موسليم و نه سائى و ئه بو عوانه و ئه بو يه علا له مه عدانى كوپى ئه بو ته لحه ي يه عمر يه وه هيئاويانه عومهرى كوپى خه تتاب پوژى هه ينى چوو يه سهر مينبهرو سوپاس و ستايشى خواى كرد، پاشان باسى پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه بو به كرى كردو وتى من خه ويكم بينيوه ته نها وا ده زانم مه رگم نزىكه، بينيم كه له شيرى دوو دهنووكى لي دام سور رهنگ، منيش گيڙامه وه بو ئه مسائى كچى عومه يس و وتى كه سيكى عه جه م ده تكوژيت، خه لكى فه رمانم پي ده كه ن كه سى دواى خو م دا بنيم، خوا ئايينى خو ي و ئه و خيلافه ته له ناو نابات كه پيغه مبه ره كه ي پى ناردو وه، ئه گه ر باريكم بو پيشخرا ئه و شور او راويژ له و ش ه ش كه سانه بيت كه پيغه مبه ر (ﷺ) مردو ليان پازى بو، عوسمان و عه لى و زوبه يرو ته لعه و عه بدو په حمانى كوپى عه وف و سعدى كوپ ئه بى وه قاص، به يعه تتان به هه ر كاميان دا گويگرو گويڙايه لى بن، من ده زانم خه لكانى ئه و كار ده توانن، من له سهر ئيسلام به ده ستانى خو م شه ر م له گه ل كردون ئه وانه دوژمنانى گومراى بي باوه پى ئيسلامن و من واز له هيج ناهينم له لام گرنگتره، ئه ي هاوار له و كاته وه ي هاوده مى پيغه مبه ر (ﷺ) بووم هينده ي مه سه له ي ..... بو هيج شتى لي م تووږه نه بووه تا ئه وه ي به په نجه كانى داي به سهر سنگمداو وتى: ئايا (الصيف) ت به سه كه له كو تايى سوره تى النساء دابه زى، من ئه گه ر بژيم دادو بپريارىكى بو داده پيژم كه ئه وه ي خوينده وارو نه خوينده واره بيزانى، من خوا به شايه ت ده گرم له سهر سه ركرده كانى ناوچه كان كه من ناردوومن تا خه لكى فيرى ئاينيان و سوننه تى پيغه مبه ريان بكه ن و ئه وه ي به سه رياندا گشگير كراو به رزى بكه نه وه بو م، پاشان ئيوه ئه ي خه لكينه له دوو دره خت ده خو ن كه به پيسيان ده زانم، سيرو پياز، ئه ي هاوار، به خوا من پيغه مبه رى خوام ده دى كه بو نى له كه سيك به دى ده كرد فه رمانى پي ده كردو ده ستى ده گيراو له مزگه وت ده رده كرا تا

دەبرايە بە قەيە، جا ھەرکەس ھەردەبوو بێخوات با بیکوئینی، ئینجا وتاری پوژی
 ھەینی دا بۆ خەلک و پوژی چوار شەممە چوار پوژ لە مانگی زیلحەجە مابوو پیکرا.^۱
 تەبەرانی لە (المعجم الأوسط) و ئەحمەد و شاشی و بەیھەقی و سەعیدی کۆری
 مەنسور لە یەساری کۆری مەروورەو ھیناویانە دەلیت عومەر (رضی اللہ عنہ) وتاری بۆ
 داین و وتی ئەی خەلکینە پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەم مزگەوتە ی دروستکردو ئیمە ی
 کوچەران و پشتیوانان لەگەڵی بووین، ئەگەر قەرەباغی زۆر بوو با ھەرکامتان و
 لەسەر پشتی براکە ی کړنوش بەری، بینی خەلکانی لە پیگەدا نوێژیان دەکرد،
 وتی لە مزگەوتدا نوێژ بکەن.^۲

ئىبن عەساكىرو سەئىدى كوپرى مەنسور و تەمام لە ئىبن عومەر و دەھىنا و يانە دەلىت كاتى عومەرى كوپرى خەتتاب بوو بە خەلىفە و تارى دا بو خەلك و وتى: پيغمبەر (ﷺ) مۆلەتى مۆتەھى پىداين سى جارو دواتر حەرامى كرد، سوئند بەخوا ھەركەسى بناسم مۆتەھى بكات و ژنى ھەبى بەرد بارانى دھكەم مەگەر چوار شاھىتم بو بىنى كە شاھىتى بدن پيغمبەر (ﷺ) پاش حەرام كردنى ھەللى كرد و دەھى ھەركەسى لە موسولمانان بىنىم مۆتەھى بكات سەد جەلای لیدە دەم، مەگەر چوار شاھىتم بو بىنى كە پيغمبەر (ﷺ) پاش حەرام كردنى ھەللى كرد و دەھى.

بهیهقی له عه‌بدوللای کورپی سه‌عید له باپیری‌ه‌وه هی‌ناویه‌تی بیستی عومهری کورپی خه‌تتاب (ﷺ) له‌سه‌ر مین‌به‌ر ده‌یوت ئه‌ی کۆمه‌لی موسولمانان خ‌وای گه‌وره له ولاتانی عه‌جه‌مه‌وه ژن و منالی ئه‌وانی پیدان که نه‌یدا‌بوون به پیغه‌م‌به‌ر (ﷺ) و ئه‌بو به‌کریش، من ده‌زانم که‌سانی ده‌چنه لای ژنان، ده‌ی هه‌رکه‌س له ژنی له ئا‌فره‌تانی عه‌جه‌م من‌دالی بوو ئه‌وا دایکی من‌داله‌که مه‌فروشن چونکه ئه‌گه‌ر وا‌بکه‌ن له‌وانه‌یه که‌س له‌گه‌ل حه‌رام‌یدا جووت بی‌و نه‌شرانی.^۲

١ - له (كنز العمال ج ٣، ص ١٥٣) دا واها توه.

۲ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۵۹) دا واهاتووه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۹۲) دا واهاتوره.

ئىبن جەرر لە مەعرور يان ئىبن مەعرورى تەمىمىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: بىيستم
 عومەرى كۆپى خەتتاب چوۋىيە سەر مەنبەر ۋە لە خوار شويىنى پېغەمبەر (ﷺ) بە
 دوو پلىكان دانىشت، وتى ۋەسىيەتتان بۇ دەكەم لە خوا بترسن و گويگرو گويپرايەل
 بن بۇ ئەۋ كەسەى خوا كاروبارى ئىۋەى داۋەتە دەستى.^۱

بەيھەقى لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت عومەرى كۆپى خەتتاب لە
 وتارىدا دەيوت: ھەركامتان لە دەست ئارەزوو توۋپەيى و چاۋچىۋكى پارىزراو
 بى و بەرەۋ پاستگۆيى رېنمونى كرابى سەر كەۋتوۋە چونكە بەرەۋ خىرى
 رادەكىشى، ھەركەس درۆبكات خراپە دەكات، ھەركەس خراپە بكات بە ھىلاك
 دەچى، ورياي خراپە بن، تاوان و دەرچوۋنى كەسى چى بى كە لە خۆل دروستكراۋە
 بۇ ناو خۆل دەگەرپىتەۋە، ئەمرو زىندوو بەيانى مردوۋە، كارى پوژ بۇ پوژ بكنە،
 دور بگرن لە نزاى ستەملىكراۋ، خوتان بە مردوۋان بژمىرن.^۲

بوخارى لە (الأدب المفرد) و ئىبن خوزەيمە ۋە جەعفەرى فريابى لە قوبەيسەۋە
 ھىناۋىيە تى دەلىت بىيستم عومەر لە سەر مەنبەر بوو دەيوت: ھەركەس پەحم نەكات
 پەحمى پىناكرىت، ھەركەس لىخوشبۋونى نەبى لىخوشبۋونى بۇ نىيە، ھەركەس
 تەۋبە ۋەرگرتنى نەبى تەۋبەى بۇ نىيە، ھەركەس ترسو تەقۋاى نەبى ترسو تەقۋاى
 بۇ نىيە.^۳

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۵۴) لە عەبدوللەي كۆپى خەراش لە مامىيە ۋە
 ھىناۋىيە تى دەلىت: بىيستم عومەرى كۆپى خەتتاب لە وتارىدا دەيوت: خوايە بە
 پەتى خۆت پەيۋەست و لە سەر فەرمانى خۆت چەسپاۋمان بكنە، ئەحمەد شى لە

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - حسن.

۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە.

الزهد و رهياني و لاله کائي و نيين عه ساکير هيئاويانه و نه و شيان بو زياد کردوه:
له فه زلي خوتمان پي ببه خشه.^۱

نه حمه د(ج ۱، ص ۱۷) له نه بو سه عيده وه هيئاويه تي ده ليت عومر وتاري دا بو
خه ک و وتي خوي گه وره چندي ويست موله تي دا به پيغه مبه ركه ي، پيغه مبه ري
خواش له پيناو خوادا پري بري ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلُقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَنَّعَ
بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ وهك خوا فه رمانی پيكردون، داوينی
نه و ئافره تانه ش پاك راگرن.^۲

نه حمه د(ج ۱، ص ۲۰) له نيين زوبه يره وه هيئاويه تي ده ليت: بيستم عومري
كوپي خه تتاب له وتاريدا ده يوت له پيغه مبه ري خوي بيستوه ده يفه موو(هه ركه س
له دنيا ئاوريشم بپوشي له پوژي دواييدا نايپوشي).^۳

نه حمه د(ج ۱، ص ۳۴) له نه بو عوبه يدي مه ولاي عه بدورپه حماني كوپي عه وفه وه
هيئاويه تي له گه ل عومري كوپي خه تتابدا ئاماده ي جه ژن بووو پيش نه وه ي وتار
بدات به بي بانگو قامه ت نويزي كرد، پاشان وتاري داو وتي: نه ي خه لكينه
پيغه مبه ري خوا دووره په ريزي كردوه له پوژووي نه و دوو پوژه، يه كيكيان پوژي
پوژوو كردنه وه و جه ژن تانه، نه وي ديكه ش نه و پوژه ي له بونه تان ده خون.

۱ - وهك له (كنز العمال ج ۱۰، ص ۳۰۳) دا هاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - صحيح.

ٺه حمده (ج ١، ص ٤٣) له عهلقه مهى ڪوپرى وه قاصى له يثيه وه هيئاويه تي بيستي عومهرى ڪوپرى خه تتاب وتارى دها بؤ خه لك و ده يوت: بيستم پيغه مبهري خوا دهيفه رموو (انما الأعمال بالنيات وانما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله، ومن كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة يتزوجها فهجرته الى ما هاجر اليه) (ڪار به نيته وه هر ڪه سهو به پيى نيته ڪه يه تي هر ڪه س ڪوچى له بهر خواو پيغه مبهري ڪه ي بيت ٺهوا ڪوچه ڪه ي بؤ خواو پيغه مبهري ڪه يه تي، هر ڪه سيش ڪوچى له بهر دنيا يه ڪ بيت ڪه ده ستي بڪه وي يان ڙنى به هاوسهر بگري ٺهوا ڪوچى ٺهويه ڪه ڪوچى بؤ ڪرد وه).^١

ٺيبن سهه (ج ٣، ص ٣٢٢) له سوله يمانى ڪوپرى يه ساره وه هيئاويه تي ده لئيت: عومهرى ڪوپرى خه تتاب له سالى نه بو نيدا وتارى دا بؤ خه لك و وتى: ٺه ي خه لڪينه له خوا بترسن سه بهارت به خوتان و ٺه واره تان ڪه خه لك ٺاگادارى نيه، من به ٺيوه و ٺيوه ش به من له تاقير دنه وه داين، نازانم توڙه يى من جگه له ٺيوه يان ٺيوه بؤ جگه له من بيت يان من و ٺيوه شى داگرتوه، ده ي با له خوا بپار يينه وه دلان ساغ بڪات و په حمان پي بڪات و وشڪه ساليان له سهر لابتات، ٺه و پوڙ عومهر بينرا ده سته ڪانى بهرز ڪرد بوويه وه نزاى ده ڪرد و ٺه و خه لڪيش زور گريان، ٺينجا عومهر دابه زى.^٢

ٺه حمده (ج ١، ص ٤٤) له ٺه بو عوسمانى نه هديه وه هيئاويه تي ده لئيت: من له ڙير مينبهري عومهر دا دانيش تبووم ڪه وتارى دها بؤ خه لك و له وتاره ڪه يدا ده يوت: بيستم پيغه مبهري خوا (ﷺ) دهيفه رموو (ان اخوف ما اخاف على هذه الأمة كل منافق عليم اللسان) (ترسناڪترين شتى بؤ سهر ٺوممه ته ڪم ليى ده ترسم هه موو دوو بوويه ڪى زمان زانايه)، پيشتر يش وتاره ڪاتى عومهر مان له باسى يه ڪدهنگى و يه ڪريزدا هيان.^٣

١- صحيح.

٢- صحيح.

٣- صحيح.

وتاره کانی نه میری باوه رداران عوسمانی کوری عه فنان (ﷺ)

ئین سه عد (ج ۳، ص ۶۲) له ئیبراهیمی کوری عه بدوره حمانی مه خزومیه وه هیناویه تی عوسمان (ﷺ) که به یعه تی پیدرا چوو بۆ لای خه لک و وتاری بۆ دان و سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: ئه ی خه لکینه یه کهم سوار بوون سه خته و دوی نه مپۆ پۆژانی هه ن و نه که ربژیم وتار به هه مانشیوه دیته خزمه تان و ئیمه وتار بیژن و دواتر خوا فیрман ده کات.

ئین جهریر له میژوه کهیدا (ج ۳، ص ۳۰۵) له ریگهی سه یف له به دری کوری عوسمان له مامیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی ئه هلی شوورا به یعه تیان دا به عوسمان ده رچوو له و په ری دلته نگیدا بوو، چوویه مینه ره که ی پیغه مبه ری خوا و وتاری دا بۆ خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو سه له وانی دا له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی ئیوه له مالی گوپان و چووندان و له پاشماوه ی ته مه ندان، ده ی خیر پیش مه رگتان بخه ن هینده ی ده توانن چونکه به یانی و ئیواره ده که نه وه، وریابن دنیا به سه ر سه رکه شیدا پیچراوه یه وه ﴿فَلَا تُغْنِکُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغْنِکُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ په ند وه ربگرن له وه ی که پابردوه دواتر ورده کار بن و بیئاگا مه بن چونکه ئه و لیقان بیئاگا نیه، کوان کوران و برایانی دنیا که دنیا یان گرتنه ده ست و بنیادیان ناو ماوه یه کی دوورودریژ تیایدا ده یانگوزهراند؟ ئایا قووتی نه دان؟ ده ی دنیا فری ده نه ئه و باره ی که خوا فری داوه، به دوی دوا پۆژدا بچن، چونکه خوا نمونه ی بۆ هیناوه ته وه و به خیرای داناوه ده فره رمویت ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا {٤٥} الْأَمْوَالُ وَالْأَنْفُسُ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ (الكهف ٤٥) خه لکی چوون به ره و پووی به یعه تیان پیدرا.

ئىبن جەرر (ج ۳، ص ۴۴۶) بە سەنەدىيى كە سەيفى تىدایە لە عوتبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت عوسمان دۋاى ئەۋەى بەيىعتى پىدرا وتارى دا بۆ خەلك و وتى: پاشان من ئەۋەم خراۋەتە سەر شان و قىۋولمە، بزائن من شوينكەۋتەم بىدە ساز نىم، رىيا بن لە دۋاى قورئان و سوننەتى پىغەمبەر كەى ئىۋە سىيەم شىتقان لە سەر منە: ئەۋىش شوينكەۋتەنى ئەۋانەى پىش خۆم لەۋەى لە سەرى يەكەنگن و داتانناۋە بوو بە سوننەتى ئەھلى خىر لەۋەى ھەروا داتاننەناۋە، دەست گرتەۋە لىتان مەگەر لەۋەى ھەزى پىۋىست بوونىتان ھەبى، بزائن دىنا سەۋزەۋ لای خەلك خۆشەۋ زۆرىكى خەلك داۋىانە بە لايدا، دەى پال مەدەنەۋە بە دىناۋە و متمانەى پى مەكەن چونكە متمانەى نىە، بزائن دىنا ۋە لا نراۋ نىە مەگەر ئەۋەى ۋەلاى دەنىت.

دەينەۋەرى لە (المجالسة) و ئىبن عەساكىر لە مۇجاھىدەۋە ھىناۋىانە دەلىت: عوسمانى كۆپى عەففان وتارى داۋ لە وتارەكەيدا وتى: ئادەمىزاد بزائن كە فرىشتەى مەرگ كە پاسپىردراۋە بۆت بەردەۋام بە دۋاى تۆۋەيەۋ لەۋ كاتەۋەى تۆ لە دىنايت ھەنگاۋى بۆ جگە لە تۆ ناۋە، ۋا دىارە لەبەر تۆ پىي تىرى پىۋەۋە بەرەۋ پووت دى، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ ئامادە سازى بۆ بكو بىئاگا مەبە چونكە ئەۋ لىت بىئاگا نىە، بزائە ئەى ئادەمىزاد ئەگەر لە خۆت بىئاگا بىت و ئامادە ساز نەبىت جگە لە تۆ ئامادە سازى بۆ ناكات، ھەر دەبىت بگەيتەۋە بە خوا، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ مەيدەرە پال جگە لە خۆت، والسلام.^۱

دەينەۋەرى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىانە عوسمانى كۆپى عەففان وتارى دا بۆ خەلك و سوپاس و ستايشى خۋاى كردو وتى: ئەى خەلكىنە لە خوا بترسن چونكە لە خوا ترسى دەۋلەمەندى و دەستكەۋتە، زىرتىن كەس ئەۋەيە بە

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹) دا ۋاھاتوۋە.

خودا بچیتته وه کار بکات بو دواي مهرگو له پرووناکی خوا پرووناکیهک بو تاریکی ناو گوږ وهر بگریټ، با هر بندهیهک بترسی له وهی خوا به کویری حه شری بکات له کاتیځدا چاوی هیه، به سه بو دانا قسهی پوخت بیستی و که پش له دور وه هاوار دهکات، بزنان هرکهس خواي له گه لدا بی له هیچ نه ترسی و هرکهس خوا له درټی بیت دواي نه وه چ هیوایه کی هه بیت.^۱

ئین جهریرو ئین ئه بی حاتم له حه سه نه وه هیناویانه ده لیت: عوسمانم له سه ر مین به ر بین و تی: نهی خه لکینه له نهینانه دا له خوا بترسن چونکه من بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (والذي نفس محمد بيده ما عمل احد عملا قط سرا الا البسه الله رداءه علانية، ان خيرا فغير وان شرا فشر) (سویند به وهی گیانی موحه مبه دی به دهسته هرکه سی به نهینی کاری بکا خوا به ئاشراییه که ی عه باکه ی ده دات به سه ردا، نه گه ر خیر بوو نه وا خیره و نه گه ر خراپ بوو نه وا خراپه) پاشان نه و نایه ته ی خویند (وریاشا، نه یفه رموو وریشا، (وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ)^۲.

نه حمه دو به زارو مروزی و شاشی و نه بو یه علاو سه عیدی کوپی مونسوور له عه بدی کوپی زاهیره وه هیناویانه ده لیت: بیستم عوسمان و تاری ده داو ده یوت: سویند به خوا ئیمه له سه فه رو مال هاو ده می پیغه مبه ر (ﷺ) بووین، نه و سه ردا نی خو شی ئیمه ی ده کردو له مردوو خسته نه ژیر خاکدا له گه لمان بوو له گه لمان شه پی ده کردو به زور که م دلنه وایی داینه وه خه لکانی هه ندی شتم پی ده لین له سه ری له وانه یه که سیان هرگیز نه یان دی بیټ.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۱۳۷) دا واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۴۴) دا واهاتوه.

(ههيسه مى ج ۷، ص ۲۲۸) ده لئيت نه حمه دو نه بو يه علا هيئاويانه و نه بو يه علا نه وهشى بو زياد كردووه: نه عيوني كورى ژنى فه زده ق وتى: نهى نه هثل تو گورپوته، وتى نه وه كييه؟ وتيان نه عيون، وتى به لكو تو نهى به نده، خه لكى پرويانكرده نه عيون تا لئى بدن، يه كى له بهنى له يث خه لكه كهى له نه عيون دوور خسته وه تا برديه مالى خوى.^۱

شافعى و بهيه قى (ج ۸، ص ۹) له ماليكه وه له سو هه يلى كورى ماليكى مامى له باوكيه وه هيئاويانه بيستى عوسمانى كورى عه فغان له وتاره كهيدا ده يفه رموو: بچووك مه خه نه ئيشكردن چونكه كه ئيشتان پيكر دزى ده كات، كه نيزه كى بى پيشه مه خه نه كاسپى و كار كردن چونكه نه گهر نه وه تان پى پاسپارد كاسپى به داوينى ده كات، نه گهر خوا تواناي داون ده ستبگر نه وه، له خواردندا پاك و خوشى خواردن بخون.^۲

بهيه قى له زهيدى كورى سه لته وه هيئاويه تى بيستى عوسمان له سهر مينبه ر ده يوت: نهى خه لكى نه ورياي تاو له بن چونكه باسكراوه له مالى يه كيكتاندا، ههركهس نه وهى له مالدا هه بوو با بيسووتينى يان بيشكينى، جاريكى تر عوسمان له سهر مينبه ر بوو وتى نهى خه لكى نه من له سهر نه و تاو له يه قسه م بو كردن و نه مدي ده رى بكه ن و فريى بدن، خه ريكه فه رمان بكه م به باره دارو دواتر بنيرم بو هه ر مالى نه وهى تيدا يه بيسووتينم به سه رياندا.^۳

^۱ - كه سه كانى سه نه ده كه سه حيحن جگه له عه ببادى كورى زاهير كه جى متمانه شه، ته واو.

^۲ - ضعيف.

^۳ - بهيه قى ده لئيت هه ندى له عوسمانه وه به مه رفووعى ده يه نينن له فه رمووده كهى شه وريه وه، ره فعكرده كه شى لاوازه، له (كنز العمال ج ۵، ص ۶۷) دا واهاتووه.

^۴ - له كنز العمال ج ۷، ص ۳۲۴) دا واهاتووه.

بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سالامى مەۋلاى عەبدۇرەھمانى كۆپى ھەمىدەۋە
ھىناۋىيەنە عوسمانى كۆپى عەففان لە مينا نوپۇشى دەكرىدو دواتر وتارى دا بۇ
خەلەك و وتى ئەى خەلەكىنە سوننەت سوننەت پىغەمبەر (ﷺ) و دوو ھاۋەلەكەيەتى،
بەلام پروداۋى گىشتى ناو خەلەك ترسام بىكەن بە سوننەت.^۱

ئىبن عەساكىر لە قوتەيبەى كۆپى موسلىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەججى
كۆپى يوسف وتارى بۇ دايىن و باسى كۆپى بۇ كردين و بەردەۋام دەيوت: مالى
تەنھايى و مالى نامۇيىيە، تا گىراو ئەۋانەى دەۋرىشى گىراند، پاشان وتى بىستم لە
ئەمىرى باۋەرداران عەبدولمەلىكى كۆپى مەروان دەيوت: بىستم مەروان لە وتارىدا
دەيوت: پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى ھەر كۆپىكى بىكرىدەى و باسى بىكرىدەى دەگىرا.^۲

ئەحمەد (ج ۱، ص ۶۲) لە سەئىدى كۆپى موسەيبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستم
عوسمانى كۆپى عەففان لەسەر مەنبەر وتارى دەداۋ دەيوت: مەن لە ئىۋان
جولەكەدا (ھۆزىكى جولەكە) خورمەم دەفرۇشت، بەو ھۆزە دەۋترا بەنو قەينوقاع، بە
قازانجى دەمفرۇشت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەى بىستم و فەرموۋى (ئەگەر كېرىت پىۋانەى
بەو ئەگەرىش فرۇشتت پىۋانەى بەكە).^۳

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۴۴۶) لە رېگەى سەيف لە بەدرى كۆپى
عوسمان لە مامىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆتا وتارى عوسمان لە جەماعەتدا ئەۋەبوو
وتى: خوا دىناى پىداۋن تا دوا پۇژى پى بەدەست بخەن، پىۋى نەداۋن تا پالى پى
بەدەنەۋە، دىنا لەناۋ دەچى و دوا پۇژ دەمىننەتەۋە، دەى لەناۋ چوۋ نەتانخەلەتتى و

۱ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹).

۳ - حسن.

۴ - ئەحمەد (ج ۱، ص ۷۲) لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمان بىنى لە وتارەكەيدا

فەرمانى دەكرىد بە كوشتنى سەگ و سەبىنى كۆتر.

پیشتریش باسی وتاری عوسمانان کرد له فهزلی پاسهوانی پیی خوا له باسی
جهاددا.

(وتارہ گانی نہ میری باوہرداران
عہ لی کوری نہ بو تالیب (رضی اللہ عنہ))

[illegible]

ئەگەر خێرتان بینی وەریبگرن، ئەگەر خراپەتان بینی لێی دوربگرن، بیر بکەنەو
 کە ئیوە کەم و لاواز بوون لە زەویدا، ئەبو شەیح لە عەلیەو هیناویەتی و تەری داو
 وتی: خێلی کەسی بۆ کەسە کە لە کەسە کە بۆ خێلە کە باشترە، ئەو ئەگەر دەستیان
 لێ بگریتهو یەك دەست کەمی کردوو، بەلام دەستیکی زۆر لەگەڵ هەواداری و
 پاراستنیان و سەرخستنیان بۆی وازی لێ دینن تا ئەوێ لەوانە یە کەس پشتگیری
 کەسی بکات و تەنها بە رەچەلەکی بیناسی، من لەسەر ئەمە چەند ئایەتیکی
 قورئانمان بەسەردا دەخوینمەو، ئەم ئایەتە ی خویند ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ
 آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (هود: ۸۰) عەلی وتی پایە ی پتەو خێلە، لوو خێلی نەبوو،
 سویند بەوێ هیچ خۆیە ک نیه جگە لەو خوا داوی لوو هەر پیغەمبەرێکی ناردبێ
 لەناو سامانیکی (دەسەلاتیکی) هۆزە کەیدا بوو، ئەم ئایەتە ی لەسەر شووعیب
 خویندەو (وانا لنراک فینا ضعیفا) دەلیت دەست بەستراو بوو بۆیە بە لاوازیان
 دادەنا (ولو لا رهطک لرجمناک) عەلی وتی: سویند بەوێ هیچ پەرستراوی نیه جگە
 لەو لە پەرەدگاریان نەترسان بەلکو لە هۆز ترسان.^۱

حوسینی کۆری یەحیای قەتان و بەیەهقی لە شەعبیەو هیناویانە دەلیت: عەلی
 لە پەرمەزاندای و تەری دەدا دواتر دەیوت ئەمە ئەو مانگە پیرۆزیە کە تیایدا خوا
 پۆژووی فەرز کردوو و شەو نوێژی فەرز نەکردوو تا کەسی هۆشیاری لەو
 وەریگری بلی ئەگەر فلان پۆژوو بگری پۆژوو دەگرم و ئەگەر فلان پۆژووی کردو
 پۆژوو دەکەمەو، وریا بن پۆژوو خواردن و خواردنەو نیه، بەلکو لە خۆ
 گرتنەو شە لە درۆ پووچەلی و کوفر، وریا بن پیش مانگ مەکەون ئەگەر مانگتان
 بینی پۆژوو بگرن و ئەگەر هەمدی بینیتان پۆژوو بکەنەو، ئەگەر لیئان دیار نەبوو

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۵۰) دا واهاتوو.

ماوهی مانگه که ته‌واو بکه‌ن، ده‌لیت دواي نوږځی به‌یانی و نوږځی عه‌سر نه‌مه‌ی ده‌وت.^۱

صابوونی و ئین عه‌ساکیر له عه‌لیه‌وه هی‌ناویانه وتاری داو سوپاس و ستایشی خواي کرد پاشان باسی مه‌رگی کردو وتی: به‌نده‌کانی خوا به‌خوا مه‌رگ ئی درباربوونی نیه، نه‌گه‌ر بوی هه‌ستن ده‌تانگری نه‌گه‌ر لیی پراکه‌ن پی‌تان ده‌گاته‌وه، ده‌ی فریاد فریاد، پزگاری پزگاری، داواکاریکی تیژو خیرا به‌دواتانه‌وه‌یه (گوږ)، ده‌ی له فشارو ترسو تاریکی گوږ بترسن، وریا بن گوږ چالیکه له چاله‌کانی دوزخ یان باخچه‌یه که له باخچه‌کانی به‌هه‌شت، بزاندن هه‌موو پوږی سی جار قسه ده‌کات و ده‌لیت من مالی تاریکیم، من مالی کریم، من مالی ترسم، بزاندن له پشت نه‌وه‌وه سه‌ختتر هه‌یه، ناگری که تینه‌که‌ی زورو چالی قول و به‌رگی ناسن و خه‌زنه‌داری مالیکه، هیچ په‌حمه‌تیکی خواي تیدا نیه، وریا بن له پشت نه‌وه‌وه به‌هه‌شتی هه‌یه که پانیه‌که‌ی هی‌نده‌ی ناسمانه‌کان و زه‌ویه بو له خوا ترسان ناماده کراوه، خوا ئیمه‌و ئیوه‌ش له خوا ترسان بگیری و ئیمه‌و ئیوه‌ش له سزای سه‌خت بیاریزی.^۲

ئین که‌تیر له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۶) دا ئهم وتاره‌ی له ئوصبوغی کوپی نه‌باته‌وه هی‌ناوه‌و ده‌لیت پوږی عه‌لی چوویه سه‌ر مینه‌رو سوپا و ستایشی خواي کردو باسی مه‌رگی کرد، وتاره‌که به‌و جوړه دینیت و له دواي (من مالی ترسم) نه‌مه‌ی هی‌ناوه: له پشت نه‌مه‌وه پوږی هه‌یه تیایدا منال و پیرو گه‌وره تیایدا سه‌ر مه‌ست ده‌بی و سک پر سکه‌که‌ی داده‌نیت و خه‌لکی ده‌بینین سه‌رخوشیش نین به‌لکو سزای خوا سه‌خته، له گیرانه‌وه‌که‌یدا نه‌وه‌شی زیاد کردووه: گریاو موسولمانانی ده‌وریشی گریان.

^۱ - کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۲.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۰) دا واهاتووه.

دهینه وهری و ئین عه ساگیر له عه بدوللای کوری صالحی عه جلی له باوکیه وه
هیناویانه دهلیت: عهلی کوری ئه بو تالیب پوژی و تاری داو سوپاس و ستایشی
خوای کردو سه له واتی دا له سهر پیغه مبه (ﷺ) و پاشان وتی: بهنده کانی خوا
ژیانی دنیا سهرکه شتان نه کات چونکه دنیا شوینی به لای چوارده ور دهره، به
له ناوچوون ناسراوه، به ناپاکی وه سفکراوه، چی تیدایه به ره و ئاوابوون ده چی و له
نیو خه لکه کهیدا چهند ده ولت و سهره سهره یه که، ئه وهی بو ی دابه زی هه رگیز له
خرابه ی پزگاری نابیت، خه لکه کهی ساتی له خوشگوزهرانی و کامه رانیان که
ده که ونه به لاو سهرکه شی، ژیان تیایدا سهرکونه کراو خوشگوزهرانی تیایدا نا
هه می شه یه، که سه کانی ناوی چهند ئامانجیکی له بهر چاو دانراون و به تیره کانی
تیریان ئاراسته ده کات و به مهرگی ده یان شکی نی، بهنده کانی خوا ئیوه و ئه وهی که
له م دنیا یه دان له ریگه ی ئه وه وه که چوه که ته مه نی له ئیوه زیاترو توانای له ئیوه
زورترو بینا و مالی زیاترو جیدهستی زورتربوو که چی دهنگیان کپ و کوژراوه بوو
پاشان ماوه ی زوری خو ی و جهسته یان فه و تاو مالیان ویرانه و جیدهستیان سپراوه
بوو و گوژان به کوشکی بنیاد نراو و کورسی و پاخهرو پشتی سازراوی بهرد،
بهرده کانی ش به سهر گوژه کانه وهن که له سهرویرانه ی فه و تاو بینایان به خول بنیاد
نراوه، شوینی نزیک کراوه و دانیشتووی ناموی نیوان دارودهسته ی بینا و ترساوان و
دارودهسته ی سه رقالبووانه، به بنیاد و بینا ئارام ناگرن و په ییوهندی دراوسییه تی
نیوانیان له نزیک و پیکه وه لکانی مالیانه وه نیه، چون په ییوهندی له نیوانیاندا
هه بی که به که له کی له ناو بهری ویران و دامای کردوون و تاش و بهرده کان
خواردونیان؟ دوا ی ژیان بوون به مردوو دوا ی خوشگوزهرانی بوون به ئیسک و
پروسک، خوشه ویستان وه لایان نان و له خولدا نیشته جی بوون و هیچ په ناو
دهربازیه کیان نیه، هاوار، ئه مه قسه یه که ده یلیت و له دوا یانه وه بهرزه خه تا پوژی

زىندوو دەكرىنەۋە ۋەك ئەۋەى ئىۋەش ۋەك ئەۋان لە ژىيانى لەناۋ چوون و مالى
مردوۋاندا تووش بووين، كەۋتبنە ئەۋ شۋىنەۋ ئەۋ مالىئاۋايى خۋازە بتانگريته خۇ،
دەى چى دەكەن ئەگەر بارەكان كۆتاييان پى بى ۋ گۆرەكان ھەلۋەشۋىنەۋە چى لە
دەروۋنەكاندا ھەيە بىتەۋە كايە لەبەردەم خۋايەكى بە تۋاناۋ شىكۇدا بۇ چىنەۋەى
رەنجتان ۋەستان؟ دلەكان لە تاۋ تاۋانى پىشۋويان دىق دەكەن ۋ پەردەتان لەسەر لا
دەبرى ۋ عەيب ۋ نەينىەكانتان دەردەكەۋى، ئەۋ كات ھەركەس بە پىي ئەۋەى بە
دەستى ھىناۋە پاداشت دەدرىتەۋە تا ئەۋانەى خراپەيان كىدوۋە بەپىي
كىدەۋەيان ۋ ئەۋانەى چاكەيان كىدوۋە بە چاكە پاداشت بدرىنەۋە، كىتب دادەنرى
تاۋانباران دەبىنىت تۋقاون لەۋەى تىيادايە ۋ دەلۋن خۋزگە ئەم كىتبە نەبۋايە كە
گەرۋە ۋ بچوۋكى بە جىنەھىشتۋەۋ ھەموۋى ژماردوۋە چىمان كىدوۋە تىيادا
دەبىنن ۋ پەرۋەردگارىش سىتەم لە كەس ناكات، خۋا ئىمە ۋ ئىۋەش ۋا لىبكات بە
كىتبەكەى كار بەكەين ۋ شۋىنكەۋتەى ئازىزانى بىن تا شۋىنى سۋكنايى ۋ
دانىشتنى فەزلى خۋا بمانگريتهۋە بە راستى ئەۋ سۋپاسكارى شىكۇدارە.^۱

ئىبن جەۋزى لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۲۴) دا بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى ۋ لە
سەرەتاكەيەۋە ھاتوۋە: عەلى كۆپى ئەۋ تالىب ۋ تارى داۋ ۋتى: سۋپاس بۇ خۋا،
سۋپاسى دەكەم ۋ پىشتى پى دەبەستەم ۋ بىروى پى دىنم ۋ پىشتى پى دەبەستەم،
شاىەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋى نىە جگە لە خۋاى بى ھاۋتاۋ موخەممەدىش بەندەۋ
نېردراۋى خۋايە، خۋا بە رېنمونى ۋ ئايىنى حەق ناردى تا لارىتان لا بەرىت پىي ۋ
لە بىئاگايى بىدارتان بىكاتەۋە، بزانن ئىۋە دەمرن ۋ دۋاى مەرگ زىندوو دەكرىنەۋەۋ
لەسەر كارەكانتان دەۋەستىنرىن ۋ لەسەريان پاداشت دەدرىنەۋە، دەى ژىيانى دىنا
سەرەشتان نەكات، بەۋ شىۋە دەيھىنىت.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۶) ۋ (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۳) دا ھاتوۋە.

ئەبۇ نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۷۷) لە جەغھەرى كۆپى موحەممەد لە باۋكى لە باپىرىيەۋە ھىناۋىيەتى ئەلى (ﷺ) لەگەل تەرمىكدا چو، كاتىك تەرمەكە خرايە ناو گۆرەكەى كەس و كارەكەى شىۋەن و گرىانيان دەسپىكرد، ئەلى وتى بۇ چى دەگرىن؟ بەخۇ ئەگەر چاۋ بىنيان ۋەك ھى مردوۋەكەيان بىت ئەۋ چاۋ بىنيان سەرسام پايان دەگرىت لەسەر مردوۋەكەيان، ئەۋە لە نىۋياندا گەپانەۋەى بۇ ھەيە دواترىش گەپانەۋە تا كەسيان نامىنن، پاشان ھەستاۋ وتى: بەندەكانى خۇا ۋەسىيەتتان بۇ دەكەم بە لە خۇا ترسان، ئەۋ خۇايەى نىۋونەى بۇ ھىناۋەتەۋەۋ كات و مەرگى بۇ دىارى كردوون و گوۋى بۇ داناون تا چى دەبىستى لىي تىبگەن و بىنن تا پەردەى لاچى بۇتان و دل تا چى تووش دەبى لە رىزبەندى ۋىنەكانىدا لىي تىبگات، ئەۋەشى بىيادى ناۋە چونكە خۇا بى مان دروستى نەكردوون و ھەروا باسى لەسەر نەھىناۋن، بەلكو بە بەخششە تەۋاۋەكان رىزدارى كردوون و بە زۆرتىن بەخششەكان بەخششى كردوون و سەرمىرى بە چوار دەورتاندا داناوۋە پاداشتى بۇ قەپرەۋل داناون و لە سەختى و خۇشىدا، دەى بەندەكانى خۇا لە خۇا بترسن و لە داخاۋىدا گورچ و گول بن و كار پىش بخەن بۇ دواى پەردى پىۋىستىيەكان و لەناۋەرى ئارەزوۋەكان (مەرگ) چونكە دىنا خۇشىيەكانى بەردەۋام نىن و دلىيى لە تووش بوون و بەسەردا ھاتنەكانى نى، سەركەشىيەكى زۆرو سايەيەكى لاۋازو سەنادىكى لاربوۋەۋە بە ۋىستى زىدەپۇيى دەپوات و بە سەختى ئارەزوۋەكانى بەدواى خۇدادەگەپىتەۋە، بەندەكانى خۇا پەند لەپوۋداۋو بەسەرھاتەكان ۋەربگرن، پەند لە ئايەت و ئەتەر و جىدەستەكان ۋەربگرن، بە ترساندەكانى راجلەكن و سوود لە ئامۇزگارىيەكان ۋەربگرن، ۋەك ئەۋەى مەرگ قەپى پىدا كرىدن و مالى خۇل لە خۇى گرتبن و تۇقىنەرى بارەكان بە فوۋى (صور) ھاتنەۋەى ناو گۆرەكان توۋشتان بوۋى، چوون بەرەۋ مەحشەر و دەستانى لىپچىنەۋە بە چوار دەوردانى توانى خۇاى خاۋەن دەسەلات، ھەركەسىۋ شۇفەرىكى لەگەلە كە بەرەۋ مەيدانى حەشرى دەبات و شايەتى كە شايەتى دەدات

لەسەر كارى، زهوى به پووناكى پهروهردگارى پرشنگاوى و پووناك دهبى و كتيب دادهنرى و پيغه مبه ران و شه هيدان دههينرين و به حق و راستى و بهبى سته ملي كردن دادوه ريتان له نيودا دهكريت، بۆ ئه و پۆزه شارو ولاتان پيكا ددهن و هاواركه ر هاوار دهكات پۆژى ليكه له لوه شان و به دهركه وتنه و خۆر تيشكى ناميني و ئارزه له كانيش له شويى حه شردا حه شر دهكرين، نهينيه كان دهردهكه ون و خراپه كاران قور به سهر دهبن، دلله كان شيو دهكه ون و تونديه كى زۆرو سزايه كى شيوه ن خواز له لايه ن خواوه تووشى دۆزه خيه كان دهبيت، دۆزه خ دهردهكه ويى كه نركه و هاوارو گرمه و توورپه يى و ترساندى ههيه، گهرماي كليه و تيني زۆرو گهرمى بزيه كه ددهات، ئه وهى هه ميشه ييه تيايدا هه ناسه يه كيشى بۆ نيه، ئاهو خه فه تى نابريته وه و كووت و به ندى لا ناچى، كوومه لى فريشته يان له گه لدان موژده ي دابه زيني زۆرى گرو تين و تيندانى دۆزه خيان پيده دهن، له خواو خوشه ويستانى خوا دوورو جيان و به ره و دۆزه خ دهبرين، به ندهكانى خوا له خوا بترسن، ترسانى له زهليلى و سهردانه واندن و وريايى ببينه و خوت بگروه و بۆ داوا خيرا بكه و پرگار بوونى به پاكردن و ههنگاوى پاكردن و چوون به ره و گه رانه وه بۆ قيامهت و تويشو پى بوون بنوينه، به سه كه خوا بينه رو توله سينه، به سه كتيب سكالاکاره، به سه بۆ به هه شت پاداشت و دۆزه خ سزا به خش بيت، لاي خوا داواي ليخوشبوون بۆ خوم ئيوه ش دهكه م.

دهينه وه رى و ئين عه ساكير له عه ليه وه (ﷺ) هيناوايه و تارى دا بۆ خه لك و سوپاس و ستايشى خواي كرد، پاشان وتى: دنيا پشتى هه لكردو موله تى مائلاوايى دا، دوا پۆژيش وا هات و خوى نواند، ئه مپرو ئاوازو خووشى و سبه ينى كيبرىكى، وريا بن ئيوه له پۆژانى هيووا ئاواتيكدان كه له پشتيه وه ئه جهل ههيه، ههركه س پيش هاتنى سه ره مه رگى له پۆژانى هيويدا كه مه ترخه مى بكات دهست شكاوو قور به سه ره، وريا بن له كاتى خوشيدا كار بكه ن بۆ خوا وهك چۆن له كاتى ترسو سه ختيدا كارى بۆ دهكه ن، بزائن، من كه سى خه و تووترم له داخوازي كه رى

به ههشت نه دیوه و کەسی خەوتوو ترم لە کەسی پا کردوو لە دۆزەخ نە دیوه، هەرکەس حەق سوودی پێ نەگەیه نیت پوچەل و باتل زبانی پێ نەگەیه نیت، هەرکەس پینموونی پێکی نەکاتەوه گومرایی لایەدا، وریا بن ئیوه فەرمانی کارتان پیکراوه و بەرهو تویشوو هەلگرتن پینموونی کران، ئەهی خەلکینە بزانی دنیا خستنه پروویەکی نامادەیه و چاک و خراپ لێی دەخۆن، دواپۆژ بەلینیکی پاسته و تیایدا خوای بە توانا حوکم دەکات شەیتان مۆژدەهی هەژارو فەرمانی پیداوین پیسیستان بۆ دەخاتە پوو خواش بەلینیی لیخو شبوون و فەزلی خوستان پێ دەدات، چونکە خوای گەوره بەلینیی بەهەشتی داوه بۆ ئەوهی گوپرایەلی دەکات و دۆزەخی بۆ ئەوهی لێی یاخی دەبێ، ئەوه دۆزەخیکە دەنگی دانامرکیتهوه دیلی بەرنابیت، گەرمای سەخت و قوولی زۆرو ئاوی کولخواردوه، ترسناکترین لێی دەرسم شوینکەوتنی ئارەزووه کان هیوا درێژیه.^۱

ئێین نەجار لە زیادی ئەعرابیەوه هیناویەتی دەلیت: ئەمیری باوه پداران عەلی کوپی ئەبو تالیب لەسەر مینبەری کوفە لە دواي فیتنە و دەس بەتالبوونی لە شەپی نەهرهوان و تازی پیشکەش کردو سوپاسی خوای کردو پەند هیلاکی کردو گریا تا پیشی بە فرمیسکەکانی تەپبوو، دواتر پیشی تەکاندو چەند دلۆپیکی بەر خەلکی کەوت، ئیمە دەمانوت هەرکەس لەو دلۆپانەهی بەر بکەویت خوا دۆزەخی لەسەر حەرام دەکات، پاشان وتی ئەهی خەلکینە لەوانە مەبن بەبێ کردار هیوای پۆژی دوايي دەکەن و بە هۆی هیوا درێژیهوه تەوبە و گەپانەوه دوا دەخەن، لە دنیا دا قسەي دنیا نەویستان و کردەي دنیا ویستان دەنوینی، ئەگەر لە دنیاي پیدیری لێی

۱- له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۴) دا واهاتوه، ئێین کە شیر لە (البداية والنهاية ج ۸، ص ۷) ئەو وتارەي بە دوورو درێژی لە وەکیع لە عەمری کوپی منبە لە ئەوفاي کوپی دلەوه هیناوه دەلیت لە گیرانەوهیه کدا واهاتوه: شوینکەوتنی ئارەزووه کان پێ لە حەق دەگریت و هیوا درێژی پۆژی دوايي لەبیر دەباتەوه

تیر ناخوات و نه گهر پیی نه دری پازی نابی، ناتوانی سوپاس بکات له سهر نه وهی پیی دراوه و هیوای زیاتر له وه دهخوای که ماوه، فه رمان دهکات و خوئی نایکات و دووره په ریژی دهکات و خوئی واز ناهینی، پیاوچاکانی خوش دهویت و کرداری نه وان ناکات و پقی له سته مکارانه و خویشی له وانه، دهروونی زال بووه به سهر نه وهیدا که گومان دهبات و به سهر دلنیایدا زال نابی، نه گهر بیباک بوو ناشووب و نه گهر نه خوش بوو خهفت دایده گری و نه گهر هه ژار کهوت بی هیواو ترساو دهبی، نه و له نیوان تاوان و به خششدا دیت و ده پوات، سه لامه ته و سوپاس ناکات و تووش دهبی و خو پراگر نیه له سهری، وهک نه وهی بیدار کراوه له مهرگ بو جگه له وه، وهک نه وهی که سی که به لین و سهرکونه پووی تیگردوه جگه له وه، نهی نامانجه کانی مهرگ، نهی بارمته کانی مردن، نهی میوهی زمان و نهی پووناکی پووداران، نهی بیده نگبوانی به ردهم سکالا، نهی نه وهی فیتنه کان دایگرتووه و له مه عریفه ی په ندوه رگرتنه کان دوور خراوه ته وه، به حق نه مه ده لیم: نهی نه وهی پژگاری بووه به مه عریفه ی دهروونی بووه و نه وهش مالویران بووه له خو یه وه، خوا ده فهرمویت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ خوا ئیمه و ئیوهش له وانه بگپریت که ناموژگاری ده بیستن و وه ریده گرن و بانگ ده کرین بو کارو کار ده کن.^۱

ئین نه بی دنیا و ئین عه ساگیر له یه حیای کوپی یه عمره وه هیناویانه عه لی کوپی نه بو تالیب و تاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: نهی خه لکینه نه وانی پیش ئیوه به گرتنه بهری تاوان و سهرکهشی له ناوچوون چونکه خوا په رست و نه حباره کانیا ن ریگریان لی نه ده کردن، خوی گه وره سزای به سهر دا داباراندن، دهی فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن پیش نه وهی نه و سزایه ی تووشی نه وان بووه تووشی ئیوهش بیت، بزائن فه رمان به چاکه و ریگری

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۵) دا واهاتوه.

لە خراپە پۇزى نابېرىۋ مەرگ پېش ناخات، بارەكە لە ئاسمانەۋە بۇ زەۋى دادەبەزىت ۋەك دلوپى باران بۇ ھەركەسى بەۋ جۆرەى خوا قەدەرى بۇ دانائە بە بى كەم و زیاد مال و منال يان سامان يان گيان كەم و زیاد ناكات، ئەگەر كەسىكتان لە مال و منال يان سامان يان گيانىكدا توۋشى كەمى بوو بىنى خەلكى دىكە جۆرىكى دىكەيە با ئەۋە نەبىت بە فېتنە بۇى چونكە كەسى موسولمان ھەرچەندە كەمىيەكى بەرچاۋ كەۋت ملکہچىيەكى بۇ دەنۋىنى كاتى باس دەكرى و زۆرى خەلك ۋەك كەسى قومار كەر وايە كە لە يەكەم قوماردا ھىۋاى وايە دەستكەۋتى بۇ بە دەست بخات و پىدانی لەسەر لابات، موسولمانى پاكى دوور لە ناپاكىش چاۋەپى يەكى لە دوو چاكەكەيە ئەگەر داۋا لە خوا بكات لای خوا باشتى بۇ ھەيە، يان خوا سامانى پىدەدات و ئەۋكات خاۋەن مال و سامان و ژن و مال دەبى، چاندن دوو جۆرە: مال و منال بۇ دىناۋ كارى چاك بۇ پۇژى دوايى، خوا بۇ خەلكانىك ھەردووكيان دەبەخشىت، سوفيانى كوپى عوبەينە دەلىت كى بەۋ جوانىيەى ئەۋ قسە دەكات جگە لە ەلى كوپى ئەۋ تالىب.

بەيھەقى لە ئەۋ وائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەلى(ﷺ) لە كوفە وتارى داۋ بىستم لە وتارەكەيدا دەيوت ئەى خەلكىنە ھەركەس چاۋەژار بى ھەژار دەكەۋى و ھەركەس تەمەن بكات توۋش دەبى، ھەركەس ئامادەسازى توۋشبوۋنى نەبى كە

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۶) دا ۋاھاتوۋە، لە (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۸) لە ئىبن ئەبى دىناۋە بە سەنەدەكەى لە يەحياۋە ھىناۋىيەتى و لە (بارەكە لە ئاسمانەۋە دادەبەزى) تا كۆتايىيەكەى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، تىايدا ئەمە ھاتوۋە (كە خاۋەن مال و منال و سامان بوو پەرچەلەك و ئايىنىشى لەگەلدا بى، يان خوا لە پۇژى دوايىدا پىنى دەبەخشى، جا پۇژى دوايى باشترو ماۋەترە، چاندن دوانە دىيائى كە سامان و لە خوا ترسانە، پۇژى دوايى كە ماۋە لەناۋ نەچۈۋە باشەكانن.

تووشبوو خو پاناگری، هه رکهس خاوهن مولک بئ پيشخستنی ههیه و هه رکه سیش راویژ نه کات په شیمانه، له پشت نه م قسانه وه دهیوت: خه ریکه وای لیبیت ئیسلام تهنا ناوی بمینی و قورئان تهنا وینهی بمینی، دهیوت وریا بن کهس شهرم نه کات له فیروون، هه رکهس پرسپاری لیبکری له وهی نایزانی با بلئی نازانم، مزگه وته کانی نه مروتان بنیاد و ده کانه و جهسته تان ویرانن له پینموونی، خراپی ژیر ئاسمان فیهنا سه کانتانن فیتنه له وانه وه درده که ویت و له وانیشه وه ده گه ریته وه، که سی هستاو وتی: ئهی چی ئهی ئه میری باوه پداران، وتی کاتی فیه له ناو بچوک و گه مژه کانتانداو داوین پیسی له ناوچه کانتانداو ده سلات له ناو بچوکه کانتاندا دردهوت ئه و کات پوژی دواپی دیت.^۱

ئین که ئیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۳۰۷) دا هیناویه تی عهلی (ﷺ) له نیویاندا هه ستا تا وتار بدات، وتی سوپاس بو خوی داهینه ری ئاسمانه کان و هینه ری به یانی و بلاوکه ره وهی مردو وه کان و زیندو وکه ره وهی ئه وانه ی له ناو گوپه کاندان، شایه تی ده دم که هیچ په رستراوی نیه جگه له خواو موچه ممه دیش بهنده و نیردراوی خویه، وه سیه تان بو ده که م به له خوا ترسان چونکه چاکترین شتی بهنده کان ته وه سوولی پیبکه ن ئیمان و جیهادی پی خویه، وشه ی نیاز پاکیش که پاک و فیتره ته، نویژکردن که میلله ته و زه کات دان چونکه له فره زی خویه، پوژووی په مه زان چونکه قه لغانه له سزای خوا، حه جی مالی خوا چونکه دژی هه ژاری و له ناو به ری تاوانه، په یوه ندی خزمایه تی چونکه زیاده کهری سامان و دوا خه رو له بیر به ری مه رگه و خو شه ویستی ناو که سوکاری، به خشینی نهینی چونکه هه له ده سپرته وه توو په یی په ره ردگار ده کوژینیته وه، چاکه کردن چونکه خراپه له مردو و درده گری و له سه ختیه کان ده پیاریزی، له زیکری خوا دا پوچن چونکه چاکترین زیکهر، برۆن به ره و ئه وهی که به لئین دراوه به له خوا ترسان چونکه

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۸) دا واهاتوه.

بەلئىنى خوا راستىن بەلئىنە، پىشەنگى بىكەن بە پىنمۈنى و پىبازى
 پىغەمبەرتان (ﷺ) چۈنكە چاكتىن پىنمۈنىيە، سۈننەتى پىغەمبەر بىگرە بەر
 چۈنكە چاكتىنى سۈننەتەكانە، فېرى قورئان بن چۈنكە بە فەزلىتىن قەسەيە، لە
 ئايىندا شارەزا بن چۈنكە بەھارى دالانە و بە پووناكى قورئان شىفا بخوازن چۈنكە
 شىفايە بۇ دەردى ناو دالان، بە چاكى بىخوئىننەۋە چۈنكە جۈانتىن گىپرانەۋەيە،
 ئەگەر قورئانتان لا خويئرا گوئى لى بىگرن و بىدەنگ بن بەلكو پەھمتان پى بىكرىت،
 ئەگەر بە زانستى پىنمۈنى كران كارىكەن بەۋەي دەيزانن بەلكو پىنمۈنى بىكرىن،
 چۈنكە زاناي ئىشكەر بەبى زانستى ۋەك نەزانى خۇ سەپىنە كە لە نەزانىيەكەي پىك
 نابىتەۋە وايە، بەلكو ۋا دەبىنم بەلگە گەۋرەترو ھىمانى بەردەۋامترە بەسەر ئەۋ
 زانايەي كە زانستى لى دامالراۋە تا ئەۋ نەزانەي لە نەزانى خۇيدا دەستە ۋەستاۋە،
 ھەردووكيان مالوئىرانى گومپابوون، دوو دل مەبن گەرنا گومان دەكەن، گومان
 مەكەن گەرنا بىباۋەر دەبن، مۆلەت بە خۇتان مەدەن كە لادەدەن، لە ھەقدا لامەدەن
 ئەگەرنا خەسارۋمەند دەبن، وريا بن لە راست و پىكەرەۋى ئەۋەيە متمانە بىكەن، لە
 متمانەش ئەۋەيە سەركەش نەبن، ئەۋەتان زۆرتەر ئامۇژگارى خۇي دەكات زياتر
 گوپرايەلى پەرۋەردىگارىيەتى ناپاكتىننتان بۇ خۇي لادەرتىننتانە لە پەرۋەردىگارى،
 ھەركەس گوپرايەلى خوا بىكات پارىزراۋە مۇژدەي بۇ ھەيە، ھەركەس لە خوا
 ياخى بىت دەترسى ۋ پەشىمان دەبىتەۋە، پاشان (داۋاي دلىيى لە خوا بىكەن و لە
 سەلامەتىدا بەرەۋ لاي بچن، چاكتىن بەردەۋامى دەروون دلىيىيە، سۈورتىنى
 كارەكان چاكتىنەكانىيەتى)، داھىنراۋەكانى خراپتىنەكانىيەتى، ھەموو داھىنراۋى
 بىدەۋ ھەموو داھىنەرى (لە ئايىندا) بىدەۋ داھىنەرە، ھەركەس بىدەۋ ساز بى
 فەۋتاۋە، ھەركەس بىدەۋەك داھىننى سۈننەتتىكى لە بەرامبەرادا ۋازلىھىناۋە،
 گەمژە ئەۋەيە ئايىنى ۋەلا نابى ۋ خۇي خەسارۋ مەند كىردى، پوپامايى لە ھاۋەل
 دانانە و نياز پاكى لە كاردا لە ئىمانە، كۆپى پابواردن قورئان لە بىر دەباتەۋە
 شەيتان تىايدا ئامادەيەۋ بانگەۋاز بۇ ھەر لارىكە دەكات، كۆپى ئافرەتان دالان

ژەنگاۋى دەكات و چاۋەكان پۈۋى تىدەكەن و داۋى شەيتانە، دەى لەگەل خوا پاست
 بن چونكە خوا لەگەل پاستگۈدايە، دوور بگرن لە درۆ چونكە درۆ دوورگرتوۋ لە
 ئيمانە، وريابن پاستگۈيى لە كەنارى پزگارى و پزىزدايە و درۆ لە كەنارى كەوتن و
 ھىلاكىدايە، وريا بن و ھەق بلىن پىي دەناسرىن و كارى پىبەكەن لە دارو دەستەى
 دەبن، سپاردە بدەنەۋە بە خاۋەنەكەى و پەيۋەندى خزمایەتى بكن لەگەل ئەۋەى
 پەيۋەندىتان لەگەل دەپرى، فەزل بېژن بەسەر ئەۋەدا كە بىبەشتان دەكات، ئەگەر
 بەلىنتان دا بىبەنە سەر، ئەگەر ھوكمتان دا دادپەرۋەر بن، بە باۋاپىرانتانەۋە
 مەنازن و بە ناۋاناتۆرە كەس ناۋ نەبەن، شتى يەكدى زەوت مەكەن، پالپشتى لاۋازو
 ستەملىكراۋ ھەژاران و كەسانى پىي خوا و پىبوارو داۋاكەران و كۆيلەكان بكن،
 پەحم بكن بە بىۋەژن و ھەتىۋ، سەلام بلاۋ بكنەۋەۋ و ەلامى سەلام بدەنەۋە ۋەك
 خۇى يان باشتەر لە خۇى ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ
 وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ پىزى لاۋاز بگرن و مل دانەۋىنن بۆ
 دراۋسى، سەردانى نەخۇش بكن و لەگەل تەرمدا بچن و بەندەى خوا بن و براى يەك
 بن، پاشان دنيا پۈۋى ۋەرگىپراۋ مۆلەتى مالئالۋاىي داۋپۆژى دۋاىي پۈۋى تىكردين،
 ئەمپۆر رۆژى ئامادەسازى و سبەى كىبرىكى، پىشتىن بەھەشت و نيازو كۆتا دۆزەخ،
 وريا بن لە پۆژانىكى مۆلەتدان كە دۋاى ئەۋە مەرگ دى و پەلەيەتى، ھەركەس لە
 پۆژى مۆلەتيدا پىش ھاتنى مەرگى بە نياز پاكى بۆ خوا كار بكات كارى باشى
 كردۈۋە بە ھىۋاى دەگات، ھەركەس كەمتەرخەمى تيا بكات بە خەسارەت چۈۋە
 ھىۋا براۋە ئۈمىدى زيانى پىگەياندۈۋە، دەى لە خۇشى و ناخۇشىدا كار بكن،
 ئەگەر خۇشەكتان ھەبۈۋ سوپاسى خوا بكن و بىرى ناخۇشىتان ھەبى، ئەگەر
 ناخۇشىەكتان تۈۋش بوۋ يادى خوا بكن و خۇشى بنىنە لا، چونكە خوا مۆلەتى
 چاكەى داۋە بۆ موسولمانان و زىادەش ھەيە بۆئەۋەى سوپاسگوزار بىت، من نابىنم
 كەس ۋەك داۋاكارى بەھەشت و پاكردوۋ لە دۆزەخ خەۋتوۋ بىت، زۆرتىن
 دەستكەۋتۈۋش لە شتى كە بۆ پۆژى بەدەستى خستۈۋە كە تيايدا خەزىنەكان

دەكرینه وەو نهینهكان نامینن و گەورەكان تیایدا كۆ دەبنەو، هەركەس حەق سوودی پێنەگەیه نیت پووچی و باتل زيانى پى دەگەیه نیت، هەركەس پینموونی به پى راستدا نهیبات گومرایى رايدەكیشیت، هەركەس دلنیاى سوودی پینەگەیه نیت گومان زیانمەندى دەكات، هەركەس ئیستای سوودی پینەگەیه نیت ئەوێ لى دوورە شەلترو ئامادەنبووی دەستەوسانتەر، ئیو فەرمانتان پینکراو بەكارو پیتان پى نیشان دراوہ بۆ تویشوو، بزائن ترسناکترین شتى لى دەترسم دوو شتن: هیوا درێژی و شوینکەوتنى ئارەزووہكان، هیوا درێژی پۆژی دواى لەبەر دەباتەو، شوینکەوتنى ئارەزووہكان لە حەق دوورت دەگرى، وریا بن دنیا پووی وەرگیراو چووو پۆژی دواى بەرەو پوومان دیت، هەردووکیان کوپیان هەیه، دەى کوپى پۆژی دواى بن ئەگەر توانیتان و لە کوپانى دنیا مەبن، ئەمڕۆ کارەو موخاسەبە نیه، سبەینى موخاسەبە یەو کار نیه، ئین کەثیر دەلیت ئەم وتارە زۆر بە سوودو پەوان بیژانەو کۆکەرەو دوور گر لە خراپەیه، چەند شاھیدی لە چەند لایەکی دیکەو بە مۆتەسیلى لییان گیراوەتەر، سوپاس و مەت بۆ خوايه، تەواو. تەبەرانی لە ئەبو خیرەوہ هیناویەتى دەلیت: من هاو دەمى عەلى بووم تا هاتە کووفەو چوویە سەر مینبەر و سوپاس و ستایشى خودای کردو، پاشان وتى ئیوہ بارتان چۆنە ئەگەر لە نیوانتاندا نەوہى پیغەمبەرتان (ﷺ) هەبى؟ وتیان بە چاکى خزمەتیان دەکەین، وتى سویند بە خوا دینە ناوتان و ئیوہش دەچن بۆیان و دەیانکوژن پاشان وتى:

هم اوردوه بالغرور وغردوا..... اجیبوا دعاه لانجاة ولا غزرا^۱

هەیسەمى (ج ۹ ص ۱۹۱) دەلیت لە سەنەدەكەدا سەعیدی کوپى وەهەب هەیه كە دوایینەو نایاسم، وتارى بۆ داین و وتى: هەركەس بلى شتیكمان لایە دەخوینینەو جگە لە قورئان و ئەم پەراوہ پەراویكە تیایدا دانى وشترو شتى لە

برینه کانی تیډایه ئهوا درؤ دهکات، تیایدا وتی پیځه مبهړ (ﷺ) فه رموی (المدينة حرم ما بین عیر الی ثور فمن احدث فيها حدثا او اوى محدثا فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله منه يوم القيامة عدلا ولا صرفا، ومن ادعى الى غير ابية او تولى غير مواليد عليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله من يوم القيامة صرفا ولا عدلا، وذمة المسلمين واحدة يسعى بها ادناهم).

ئهحمه (د ج ۱، ص ۱۲۷) له ئیبراهیمی نه خه عیه وه هیئاویه تی ده لیت: عهلقه مهی کوپی قهیس، دای بهو مینبه ره داو وتی عه لی (ﷺ) له سهر ئه م مینبه ره وتاری بو داین و سوپاس و ستایشی خوی له سهر کردو چهند خوا بیه ویت زیکری کردو وتی: چاکترین که سان دوی پیځه مبهړ نه بوبه کرو پاشان عومه ربون، پاشان دوی ئه وان هندی شتمان کرد خوا حوکمی تیادا ده دات، هه روه ها له (ج ۱، ص ۱۰۶) له ئه بو جوحه یفه وه هیئاویه تی چوویه سهر مینبه راته عه لی (ﷺ) سوپاس و ستایشی خوی کردو سه لاواتی دا له سهر پیځه مبهړ (ﷺ) و وتی چاکترینی ئه م ئوممه ته دوی پیځه مبهړ که ی نه بوبه کرو دوهم عومه ره، خوا خیر دینیتته ئه و شوین و باره ی که پیی خوشه، هه روه ها له وه بی سه وائییه وه به و واتایه هیئاویه تی، به لام ئه مه ی نه هیئاوه (پاشان چهند باریکمان داهینا) ده لیت وتی دوور نییه لامان که سوکنایی له سهر زمانی عومه ر (ﷺ) دهر ده که وی.

ئین ئه بی عاصم و ئین شاهین و لاله کائی و ئه سبه هانی و ئین عه ساکیر له عهلقه مه وه هیئاویانه ده لیت: عه لی (ﷺ) وتاری بو داین و سوپاس و ستایشی خوی له سهر کردو دواتر وتی: بیستوومه خه لکانی فه زی من ده دن به سهر نه بوبه کرو عومه ردا (ﷺ)، ئه گهر من پیش ئه وه ئه م قسم بکر دایه له سهری خه لکم سزا ده دا، به لام هه زنا که م پیش وتنی ئه م سزای که س بده م، هه رکه س دوی ئه م شوینهم شتی له وه بلی ئه وه درؤ هه له به سته ی کردو وه و چی سزا له سهر ئه و که سه هیه له سهر ئه مانه ش هیه. چاکترین که س دوی پیځه مبهړی خوا (ﷺ) نه بوبه کرو

پاشان عومره (ﷺ) پاشان دواى ئه وان هه ندى شتمان كرد كه خوا به ويستى خوئى
حوكمى له سهر دهدات.^۱

ئه بو نه عيم له (الحلية) له زهيدى كور وهه به وه هيناويه تى سوهيدى كورى غه فله
چوو بو لاي عهلى (ﷺ) له كاتى خيلافه تيدا، وتى ئه ي ئه ميرى باورداران من دام به
لاى خه لكى كدا باسى ئه بوبه كرو عومهرىيان به جوئى ده كرد كه ئه وان وانه بوون،
ئه ويش هه ستاو چوو به سهر مينبه رو وتى سويند به وهى دانه ي دهره ي ناوه ته نها
باوردارى به فه زلى ئه بوبه كرو عومهرى خوئى ده وئى و سهر كه شى دهرچوو رقيه تى
له و دووانه، خوئى ويستى ئه وان نزيك بوونه وه و رقبوون لييان دهرچوونه. چيه
خه لكانيك باسى دوو براو دوو وه زيرو دوو هاوه لى پيغه مبه ر (ﷺ) و دوو گه و ره ي
قورده يش و دوو باوكى موسلمانان ده كه ن؟ من دوورم له وانه ي به خراپه باسى ئه و
دووانه ده كه ن و سزاي له سهره.^۲ پيشتري پيش ئه م وتاره به دوورو دريژى هاتووه له
باسى توورده بوون له كه سه گه و ره كان.

لاهه كائى و ئه بو تاليبي عشارى و نه سر له عهلى كورى حوسه ي نه وه هيناويانه
ده لئى گه نجى كى به نى هاشم به عهلى كورى ئه بو تاليبي وت كاتى له صفين هاتووه
بيستم ئه ي ئه ميرى باورداران له هه يني دا وتارت ده دا ده وتوت خوايه به و جو ره ي
خه ليفه راشيدينه كانت ئيسلام كرد ئيمه ش ئيسلام بكه، ئه وانه كي ن؟ چاوه كانى
پرفرميئسك بوون و وتى ئه بوبه كرو عومهر دوو پيشه واي ريئموونى و گه و ره و زاناي
ئيسلامن و دواى پيغه مبه ر (ﷺ) ريئموونى به وانه، هه ركه س شوئينيان بكه وئى به ره و
ريئى راست ريئموونى ده كرى، هه ركه س پيشه نكيان پيوه بكات راست ده چي
هه ركه س په يوه ستيان بي له حيزبى خوايه، حيزبى خواش سهركه وتوانن.^۳

۱ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۶) دا واهاتووه.

۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۳) دا هاتووه.

۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۴) دا هاتووه.

ئه حمه د (ج ٦، ص ١١٦) له شه یخکی بهی ته میمه وه هیناویه تی ده لیت: عه (ﷺ) وتاری بو داین یان وتی: خه لکی سهرده میکیان به سهردا دی ئه وهی شتی له دهسته ده یگه زیت، ده لیت فرمانی نه کراوه به وهش، خوا ده فره مویت فه زلی نیوانتان له بیر مه کهن خراپه کان گه وره و به رزو چاکه کان زه لیل ده کهن و ناچاران ده فروشرین، پیغمه بهر (ﷺ) ریگری کردوه له فروشتنی ناچاران فروشتنی (الغرر) و فروشتنی به رهه م شیت پیگه یشتنی.^١

ئه حمه د (ج ١، ص ١٤١) له ئه بو عوبه یدهی مه ولای عه بدوره حمانی کوری عه وه وه هیناویه تی ده لیت: پاشان له گه ل بینیم پیش ئه وهی وتار بدات به بی بانگو قامه ت نویژی کرد، پاشان وتاری داو وتی ئه ی خه لکینه پیغمه بهری خوا ریگری کردوه پاش سی شه و قوربانیه کانتان بخون، ده ی ئیدی وانه کهن.

ئه حمه د (ج ١، ص ١٥٠) له ربعی کوری حه راشه وه هیناویه تی بیستی ده یوت: پیغمه بهر (ﷺ) فره مووی (لا تکزبوا علی فانه من یکذب علی یلج النار) (درو به ده مه وه مه کهن چونکه هه رکه س درو به ده مه وه بکات ده چیتته دوزه خ کلپه ی پی دها) ته یالسی (ص ١٧) له ربعیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.^٢

ئه حمه د (ج ١، ص ١٥٦) له ئه بو عه بدوره حمانی وه میه وه هیناویه تی ده لیت: عه (ﷺ) وتاری داو وتی ئه ی خه لکینه سنور له سه ر نزیکانتان په یره و بکه ن کامیان شووی کرد بوو یان نا، چونکه که نه کیکی پیغمه بهر (ﷺ) زینای کرد پیغمه بهر (ﷺ) فره مان پی کردم سنوری له سه ر په یره و بکه م منیش چووم سه یرم کرد نزیکه (تماس) خوینی مندالبوون بوو، ترسام ئه گه ر جه لدی لیبدم بمریت،

١ - ضعیف.

٢ - صحیح.

هاتم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئه وهم بۆ باس کرد، ئه ویش فهرمووی (احسنت) (باشت کرد).^۱

عه بدو پره زاقو و ئه بو عوبه یده و حاکم و ئه بو نه عیم له عه مری کوپی عه لانه وه هیناویانه ده لیت عه لی (ﷺ) وتاری داو وتی ئه ی خه لکینه سویند به وه هیچ په رستراویک نیه جگه له و له مال و سامانتان کهم و زۆر هیچم ده ست لینه داوه جگه له مه. له کراسه کهیدا شتیکی ده رهینا که بۆنی تیدا بو، وتی دیهقانی خه لاتی کردم.^۲

ئین مه رده ویه له عومه یری کوپی عه بدولمه لیکه وه هیناویه تی ده لیت: عه لی کوپی ئه بو تالیب (ﷺ) له سه ر مینه بر کووفه وتاری بۆ داین وتی: من ئه گهر پرسیارم له پیغه مبهەر (ﷺ) نه کردایه پیشمه ده وت و ئه گهر پرسیارم لی بکر دایه له سه ر خیر هه والی پیده دام بۆی گیرامه وه و فهرمووی (خوای گه وره ده فره مویت: سویند به به رزیم له سه رو عه رشه وه هه ر خه لکی گوندی و خه لکی مالی و که سی له ده شت و ده ری له سه ر ئه وه بن که من پیم ناخۆشه له یاخی بوون لیم پاشان له وه وه بۆ ئه وه ی من پیم خۆشه له گوپرایه لیم منیش ده گوپیم بۆیان له و سزایه م که پێیان ناخۆشه و بۆ ئه وه ی پێیان خۆشه له په حمه تم، هه ر خه لکیکی گوندی و خه لکی مالی و که سی له ده شت و ده ر له سه ر ئه وه بن که من پیم خۆشه له گوپرایه لیم دواتر بگوپین لیلی بۆ ئه وه ی پیم ناخۆشه له یاخی بوون و لادان لیم منیش بۆیان ده گوپیم له وه ی پێیان خۆشه له په حمه تم بۆ ئه وه ی پێیان ناخۆشه له توو پره بوونم.^۳

^۱ - حسن.

^۲ - له (المنتخب ج ۵، ص ۵۴) دا و هاتووه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۳) دا و هاتووه.

وتارەكانى ئەمىرى باۋەرداران ھەسەنى كۆرى ەلى (ﷺ)

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۸) لە ھوبەيرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ەلى كۆرى ئەبو تالىب مرد ھەسەنى كۆرى ەلى (ﷺ) ھەستە ۋە چۈيە سەر مېنەبەر وتى ئەى خەلىكىنە ئەمشە ۋە كەسى مرد كە پېشىنان پېشى نەكە وتوون ۋە دوايىنەكان پىي نەكەشتوۋە، پېغەمبەر (ﷺ) بە دەستە دەينارد ۋە جبرىل لە پاستى ۋە مىكائىل لە سەروويە ۋە چۈرەدەريان دەدا لاي نەدەكرەدە ۋە تا خوا فتى بۇ دەنارد، تەنھا ەوت سەد درەمى بەجىھىشت ويستى خزمەتكارىكى پى بېرى، لە ۋە شەۋەدا كە پۇخى عيساى كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە شەۋى بىست ۋە ەوتى پەمەزان مرد، لە گىرەنە ۋە يەكى دىكەدا ھاتوۋە، مرد... تا كۆتايىيەكەى.^۱

ئەبو يەعلا ۋە ئىبن جرير ۋە ئىبن عساكەر لە ھەسەنە ۋە ھىناۋىيە ۋەك لە (المنتخب ج ۵، ص ۱۶۱) دا ھاتوۋە كاتى ەلى (ﷺ) كۆرە ھەستە ۋە تارى داۋ سوپاى ۋە ستايشى خۋاى كرد ۋە پاشان وتى: پاشان بەخوا ئەمشە ۋە شەۋىكدا كە قورئانى تىدا دابەزى ۋە عيساى كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە يوشەى كۆرى نون گەنجى موسا كۆرە دا بەسەر بەنى ئىسرائىلدا لە ۋە شەۋەدا كە سىكتان كۈشت.

تەبەرانى لە ئەبو توفەيلە ۋە بە واتاى گىرەنە ۋە كانى ئىبن سەعد ۋە ئەبو يەعلا ۋە جگە لە وىش ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۇ زىاد كردوۋە پاشان وتى: ھەركەس منى ناسى ناسىۋمى ۋە ھەركەس نەيناسم من ھەسەنى كۆرى موحەممەد (ﷺ) پاشان ئەم ئايەتەى خويندە ۋە كە يوسف وتى ﴿اَتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ پاشان كىبى خۋاى گرەتەبەر، پاشان وتى من كۆرى مۇژدەدەرم، من كۆرى ترسىنەرم، من كۆرى پېغەمبەرم، من كۆرى ئومۇم كە بە مۇلەتى خوا بانگەواز بۇ خوا دەكات، من كۆرى چراى پووناكى بەخشم، من كۆرى ئەۋەم كە بە پەحمەت بۇ

^۱ - ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۶۵) لە ھوبەيرە ۋە بە دەقى دوۋەم بە واتايە ھىناۋىيەتى، ئەحمەدیش (ج ۱، ص ۱۹۹) بە كورتى لىۋەى ھىناۋە.

جيهانيان نيږدراوه، من لهو ئالو بهيتم كه خوا پيسى لى لابر دوون و پاك رايگرتوون، من لهو ئالو بهيتم كه خوا خوشه ويستى و هه وادارى ئهوانى فهرز كردووه و لهو قورئانهى بۆ سهر موحه ممد دابه زيوه هاتووه ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾^۱ به لام بهزار وايهيناوه: ئالاي پيڊه دا كه جهنگ قورس ده بوو جبريل له لاي راستيه وه شهري ده كرد، ده لئيت: له بيست و يهكى رهمه زاندا بوو.^۲

حاكم له (المستدرک ج ۳، ص ۱۷۲) له على كوپى حوسهينه وه (ﷺ) به واتاي گيڤرانه وه كهى ئه بو توفيل هيناويه تى و ئه وه شى بۆ زياد كردووه: من لهو ئالو بهيتم كه جبريل داده به زى بۆ لمان و لاي ئيمه بهرز ده بوويه وه، ئه وه شى زياد كردووه ﴿وَمَنْ يَفْتَرِ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾ جا چا كه به ده ست خستنى خوشه ويستى ئيمهى ئالو بهيتم، زه هه بى ده لئيت سه حيح نيه و حاكم بيڊهنگ بوو له سه رى.

ته به رانى له ئه بو جه ميله وه هيناويه تى كاتى على كوژرا هه سه نى كوپى على بوو به خه ليفه كاتى نويزى ده كرد بۆ خه لك كه سى هه ستا بۆ لاي و خه نجه ريكي ليڊا، چه ند مانگى نه خوش كه وت، پاشان هه ستاو له سه ر مينبه ر وتارى داو وتى ئه ي خه لكى عيراق له خوا بترسن سه باره ت به ئيمه چونكه ئيمه سه ركرده و پيشره تانين، ئيمه ئه و ئالو بهيتمه ين كه خوا ده فره مويت ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ ئه و پوژه به رده وام قسه ي ده كرد تا له مرگه وتدا ده بينرا ده گريا.^۳

^۱ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۱۴۶) ده لئيت ته به رانى به كورتى و ئه بو يه علا به كورتى و بهزار به هه مان شيوه هيناويانه.

^۲ - ئه حمده به كورتى يهكى زور هيناويه تى و سه نه ده كه ي ئه حمده و چه ند ريگه يه كهى بهزار و ته به رانى له المعجم الكبير دا هه سه نن. ته واو.

^۳ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۱۷۲) ده لئيت كه سه كانى جى متمانه، ته واو.

ئین ئه بی حاتم له ئه بو جه میله وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و له گیرانه وه کهیدا هاتوو بهردهوام دهیوت تا کهس له ئه هلی مزگهوت نه ما مه گهر ئه وهی هه موو ده گریان.^۱

ته به رانی له المعجم الکبیر له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لیم (ع) له نه خله بی نی کاتی مو عاویه له گه لی ئاشته وایی کرد، مو عاویه پیی وت: ئه گهر بر او ده ته وه دهی قسه بکهو بهو خه لکه بلی که تو ئه م کارهت داوه ته ده ست من، و ا بزانه سو فیان وتی به خه لک بلی که و ازت له و کارو باره هیئاوه، ئه ویش هه ستایه سه ر مینه رو سو پاس و ستایشی خوی کرد، شه عبی ده لیت: من گویم لی گرت پاشان وتی: پاشان ژیرانه ترین شت له خوا تر سانه و گه مر هین ترین شت لادان و تاوانه، ئه و باره ی من و مو عاویه له سه ری نا کوک بوین یان مافی منه و له بهر ویستی چاکه بو ئه م ئوممه ته و نه پزانی خوینیان وازی لی دینم بو مو عاویه، یان حه قه بو که سی که له من شیاو تره بو ی بو یه ئه مه ده که م، ده زانه له وانه یه فی تنه یه ک بی ت بو تانه و حه سانه وه یه کی کاتی بی ت.^۲

حاکم (ج ۳، ص ۱۷۵) له ری گه ی مو جالی د له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لی (ع) له نه خله و تاری بو داین کاتی له گه ل مو عاویه ری ککه و تنی کرد، هه ستاو سو پاس و ستایشی خوی کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی، دوی کاتی بی ت ئه مه ی هیئاوه ئه مه ده لیم و لای خوا داوای لی خو ش بوون بو خو م و ئیوه ش ده که م.^۳

^۱ - وهک له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۳، ص ۴۸۶) دا هاتوو.

^۲ - هه یسه می (ج ۴، ص ۲۰۸) ده لیت له سه نه ده که دا مو جالی دی کوری سه عید هه یه که قسه ی له سه ره و جی متمانه شه و که سه کانی دی که ی سه حیح، ته و او.

^۳ - به یه قی (ج ۸، ص ۱۷۳) له ری گه ی مو جالی ده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی.

وٽين جهرير له ميڙوهه كهيدا (ج ٤، ص ١٢٤) هيٺاويه تي حه سه ني ڪوري عه لي له و تاره دا ده يوت: پاشان ئي خه لڪينه خوا پڙيموني ڪردوون به سه ره تاهان و خويني پاراستوون به ڪو تاهان، ئم باره ماوهيه ڪه و دنيا چهند ده ولت و سه رده ميڪه، خواي گه وره به پڙغه مبه ركه ي (ﷺ) ده فهرميوت: ﴿وَإِنْ أَذْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ وايد هينم تاقير دنه وهيه ڪه بو تان و حه سانه وهيه ڪه تا ماوهيه ڪ.

وتاري ئه ميري باوه رداران موعاويه ي ڪوري ئه بو سوفيان (ﷺ)

ٽين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ١، ص ٢٠) له موحه ممد ي ڪوري ڪه عبي ڪوره زيه وه هيٺاويه تي ده لئيت: موعاويه ي ڪوري ئه بو سوفيان (ﷺ) له مه دينه وتاري ده داو ده يوت (لا مانع لما اعطى الله ولا معطى لما منع الله ولا ينفع ذا الجد منه الجدمن يرد الله به خيرا يفقهه في الدين) (ئي خه لڪينه هيچ پڙگري نيه بو ئه وه ي خوا پڙي ده به خشئ، هيچ به خشه ري نيه بو ئه وه ي خوا لي ده گري ته وه، خاوه ن گرنكي سودي بو نابي، هه ركه س خوا خير ي بو بويت له ٽايندا شاره زاي ده كات) ئم وشامه م له پڙغه مبه ر (ﷺ) له سه ر پله ڪاني ئم مينبه ره.

هه روه ها له موحه ممد ي ڪوري عه بدولبر حمانه وه هيٺاويه تي ده لئيت: بيستم موعاويه وتاري بو داين و ده يوت: بيستم پڙغه مبه ر (ﷺ) ده فهرموو: (من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين وانما انا قاسم والله يعطى، ولن تزال هذه الامة قائمة على الحق لا يضرهم من خالفهم حتى ياتي امر الله) (هه ركه س خوا خير ي بو بويت له ٽايندا شاره زاي ده كات، من دابه ش ڪهرو خوا به خشه ره، ئم ئوممه ته به رده وام له سه ر حه قه ئه وه ي لئيان لاده دات زيانيان پڙي ناگه يه نيٽ تا فرماني خوا ديٽ).^١

ئەحمەدو ئەبو یەعلاو یەعقوبی کوپی سوفیان و جگە لەویش لە عومەری کوپی
 ھانیئەو ھیناویانە موعاویەیی کوپی ئەبو سوفیان (ﷺ) وتاری بۆ دان و وتی:
 بیستم پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو: (بەردەوام دەستەیکە لە ئوممەتەکەم لەسەر
 فەرمانی خوان ئەوێ پیچەوانەیان دەکات یان پشتیان بەر دەدات زیانیان پێ
 ناگەیەنێت تا فەرمانی خوا دێت و ئەوان لەسەر ئەوێ) لە دەقیکی دیکەدا (بەسەر
 خەڵکدا زالن) عومەیری کوپی ھانی دەلیت: مالیکی کوپی یەخامر ھەستاو وتی لە
 موعاذی کوپی جەبەلم بیست لە شام بوو ئەوێ دەوت،^۱ ئیبن عەساکیڕ لە یونسی
 کوپی جەلیسی جوندیەو ھیناویەتی بە ھەمان شیو دەیھینێت ئەوێشی بۆ
 زیادکردوو پاشان ئەم ئایەتە و **وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ خُذْ هَؤُلَاءِ وَآلَكَ مَعَكَ عَلَى السُّورَةِ** (آل عمران
 ۵۵) ھەروەھا لە مەكحول لە موعاویەو ھیناویەتی کە کاتی لەسەر مینبەر بوو
 وتاری دەدا وتی بیستم پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (ئەو خەڵکینە زانست فیر بوون و
 فیکھ بە فیکھ وەرگرتنە، ھەرکەس خوا خیری بۆ بویت لە ئاییندا شارەزای دەکات،
 بەندە زاناکانی خوا دەترسن. بەردەوام دەستەیکە لە ئوممەتەکەم لەسەر ھەقن و
 بەسەر خەڵکدا دیارو زالن گوییان لێ نیه کێ پیچەوانەیان دەبێ و کێ دژایەتیان
 دەکات تا فەرمانی خوا دێت و ئەوان زال و دیارن).^۲

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - (کنز العمال ج ۷، ص ۱۳۰) دا وا ھاتوو.

وتاره کانی نه میری باوه پرداران عه بدوللای کوری زوبهیر

ته بهرانی له موحه ممه دی کوری عه بدوللای ته قه فيه وه هیناویه تی ده لیت:
 ناماده ی وتاری ئین زوبهیر بووم له کاتی حه جدا وتی: هه ستمان نه کرد تا پوژئی
 پیش (الترویة) لمان دهرچوو و ئیحرامی به سستبوو، که سیّ خاوه ن بالایه کی جوان
 هات و وتیان نه وه نه میری باوه پردارانه، چوویه سهر مینبهرو دوو جلی سپی له بهردا
 بوو، سه لامی له خه لکه که کردو نه وانیش وه لایمان دایه وه، پاشان جواترین
 (لبیک) ی کرد که شتی وام ههرگیز نه بیستبوو، پاشان سوپاس و ستایشی خوی
 کرد، ئینجا وتی: پاشان ئیوه له چه ندین ئاسووه وهک وه فد هاتوون بو لای (مالی)
 خوا، ده ی مافه له سهر خوا پیزی وه فدی بگری، ههرکهس هاتووه داوای نه وه بکات
 که لای خوییه نهوا داواکاری لای خوا بی هیواو دهست به تال نابی، ده ی به کردار
 قسه کانتان پشت راست بکه نه وه چونکه کردار مولک سه لمینی وتهیه، نیاز نیازی
 دلّه کانه، الله الله بو نه م پوژانه تان، نه م پوژانه تیایاندا خوا له تاوانه کان خوش
 ده بیّت، له چه ندین ئاسووه هاتوون، به نیازی بازرگانی سامان و دنیا نه هاتوونه ته
 ئیره، پاشان (لبیک) ی کردو خه لکیش (لبیک) یان کرد، قسه یه کی زوری کرد، دواتر
 وتی: پاشان خوی گه وره له قورئانه کهیدا فهرموویه تی: ﴿الْحَجُّ أَشْهَرُ مَعْلُومَاتٍ﴾
 ده ی نه وه سی مانگه شه وال و زولقه عده وه ده پوژئی ذیلحه جه ﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ﴾
 ﴿فَلَا رَفْثَ﴾ جووت نه بی (نه چیته لای هاوسه ری) ﴿وَلَا فُسُوقَ﴾ قسه و جنیو نه لی (وَلَا
 جِدَالَ) ده مه بولی و گاله نه کات (وما وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
 التَّقْوَى) ههروه ها ده فهرمویت ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ بازرگانی بو
 حه لال کردن پاشان فهرمووی ﴿فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ﴾ نهو شوینه ی که تیایدا
 ده وه ستن تا خورئاوا ده بیّت دواتر ده که ونه ری ﴿فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ نهو
 شاخانه ن که به زوری له موزده لیفه ن ﴿وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ﴾ نه مه به گشتی نیه، نه وه
 بو خه لکی ولاته که یه ده سته یه که ده چوون و خه لکیش له عه رفهات ده چوون خواش

ئەوھى لى قبول نەکردن (خۆيان جيا بکەنەو) بۆيە ئەم ئايەتەى دابەزاند ﴿ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾ بۆ شوينەكانتەن ئەوان لە ھەجیان دەبوونەو ھە باو باپیرانیانەو ھەیاننازی، خواش ئەم ئايەتەى دابەزاند ﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ﴾ لە دنياياندا کار دەکەن بۆ دنياو دوا پوژيان، دەلێت پاشان قورئانی خویند تا گەیشتە ﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ ئەوانى پوژانی (التشريق) تياياندا يادی خوا ھە (سبحان الله والحمد لله ولااله الا الله والله اكبر) خوا ھە شكودار دانان ھەبى، پاشان باسى شوينى خەلكى کرد، وتى: خەلكى مەدينە لە (ذی الملیفة) و خەلكى عیراق لە (العقیق) و خەلكى نەجدو تائیف لە (قرن) و خەلكى یەمەن لە (یللم) و دواتر نزاى دژى بى باو ھەپانى ئەھلى كیتاب کردو وتى خوايە بى باو ھەپانى ئەھلى كیتاب سزا بدە، ئەوانەى نكولى لە ئايەتەكانت دەکەن و پيغەمبەرانت ھە درۆ دەخەنەو ھە رى لە ريبازى دەگرن، خوايە سزايان بدەو دلایان بکە ھە ئافرەتانی خراپ نزاى ھەكى زورى کرد پاشان وتى: لیڤەدا كەسانى ھەن خوا دلای كویڤ کردوون ھەك چۆن چاوى كویڤ کردوون ھەتواى مۆتە دەدەن ھەو ھە پیاو لە خورسانەو ھە پیرەو ھە ھەج بیٹ تا کاتی دیت دەلێن لە ھەجەكەت تا ئیڤە ھە ھەمرە نوسراو ئیستا ھەدوا ھە ھەج دەنوسرى، سویند ھە خوا مۆتە تەنھا بۆ گەمارۆ دراو، پاشان (لبیک) ى کردو خەلكیش (لبیک) یان کرد، ھەرگیز پوژى وام نەدیو ھیندە بگريت^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - ھەیسەمى (ج ۳، ص ۲۵۰) دەلێت لە سەنەدەكەدا سەعیدى كوپى مەرزە بان ھەیە كە جى متمانەشەو قسەى ھەكى زورىشى لە سەر، جگە لەویشى تىدایە كە نايناسم. تەواو. ئەبو نەعیمیش لە (الھلیة ج ۱، ص ۳۳۶) لە موخەمەدى كوپى عەبدوللای تەقەفیو ھە ھەمان شیو ھیناویەتى بەلام تیايدا ئەوھى نەھیناو (قسەى ھەكى زورى کرد... تا وتەى گەمارۆدرا) لە سەنەدەكەیدا سەعیدى كوپى مەرزە بان ھەیە.

ئين جرير له ته فسیره ڪهيدا (ج ۲، ص ۱۶۸) له هيڏا ڪوپي عمره وه هيڏا ويه تي دهليٽ: عه بدولائي ڪوپي زوبه ير له وتاره ڪهيدا وتي بزانن هممو عه رده وه ستانيڪه جگه له (بطن عرنه) بزانن موزده ليفه هممو ويه ستانه جگه له (بطن محسن).

ئهو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۳۳۷) له عه باسي ڪوپي سه هلي ڪوپي سه عدي ساعدي نه نساريه وه هيڏا ويه تي دهليٽ: بيستم ئين زوبه ير له وتاري سهر مينبهري مه ڪهيدا دهوت ئي خه لکينه پيغه مبهري خوا (ﷺ) دهيفه رموو (لو ان ابن ادم اعطى واديا من ذهب احب اليه ثانيا ولو اعطى ثانيا احب اليه ثالثا، ولا يملأ جوف ابن ادم الا التراب ويتوب الله على من تاب) (نه گهر ئاده ميزاد دولي له زيڙي پيڊري دووه مي لا ئازيز دهبيٽ، نه گهر دوواني پيڊريٽ سييه مي لا خوشه ويست دهبيٽ، هيچ بوشايي و (ناوسكي) ئاده ميزاد تير ناكات جگه له خول، خوا خوش دهبيٽ له وه ي ته وبه بکات).

ئهو داودو ته يالسي (ص ۱۹۵) له عه تائي ڪوپي ئهو رباحه وه هيڏا ويانه دهليٽ: ئين زوبه ير وتاري بو ده داين ڪه وتي پيغه مبهري (ﷺ) فهرمو وي (نويڙي له م مزگه وتي مندا له هزار نويڙي جگه ليڙه به فزل تره جگه له مزگه وتي الحرام، وه نويڙ له مزگه وتي الحرام به سهد به رامبهري فزلي هيه) عه تا وتي واته سهد هزار، دهليٽ وتم ئي موحه ممد ئهو فزله ي له مزگه وتي "الحرام" باس ده ڪري به تنها له وييه يان له هممو شوينه ڪاني ئه وي، فهرمو وي نا به لکو هممو يان چوونڪه هممو يان به شيڪن له مزگه وت.

نه حمده له موسنه ده ڪهيدا (ج ۴، ص ۴) له وه بي ڪوپي ڪيسان ي مه ولا ي ئين زوبه يره وه هيڏا ويه تي دهليٽ: بيستم ئين زوبه ير له پوڙي جهڙن کاتي نويڙي

دهکرد پیش وتار دواتر ههستاو وتاری داو وتی: ئە ی خەلکینه ههردوو سوننه تی خواو پیغه مبه رخوا.

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له پابته وه هیناویه تی ده لیت بیستم عه بدولای کوری زوبه یر وتاری ده داو ده یوت: موحه ممه د (ﷺ) فه رموی (هه رکه س له دنیا ئاو ریشم بیوشی له پوژی دوا ییدا (نایپو شیت).

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له ئەبو زوبه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدولای کوری زوبه یر له سه ر ئەم گوڤه قسه ی ده کردو ده یوت پیغه مبه ر (ﷺ) ئە گه ر له دوا ی نوێژ یان نوێژه کان سه لامی بدایه ته وه ده یفه رموو (لا اله الا الله وحده لا شریک له له ملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لاحول ولا قوة الا بالله ولا نعبد الا اياه، اهل النعمة والفضل والثناء لا اله الا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون).

ئه حمده (ج ٤، ص ٦) له پوه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدولای کوری زوبه یر له سه ر مینه ر بوو ده یوت: ئەوه پوژی عاشورایه، ده ی پوژووی تیدا بگرن چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی کردو وه به پوژوو گرتنی.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ١٨٦) له کلثومی کوری جه به ره وه هیناویه تی ده لیت: ئین زوبه یر وتاری بو داین و وتی: ئە ی خەلکی مه که که بیستوومه که سانیک ی قوڤه یش یاریه که ده که ن پیی ده وتری نه رده شیر که له مه یسه ره، خوا ده فه رمویت (انما الخمر والميسر) من سویند به خوا ده خوّم هه رکه سی ببینم ئەو یاریه ی پییه له پوو پوو خساری سزای ده ده م و شتی ده ده م به وه ی ده یه ینیت بۆم.

وتاره كانى عه بدوللاى كورى مه سعود (عليه السلام)

ته به رانى له ئه بو دهر دائه وه هيناويه تى ده لئيت: پيغه مبه ر (عليه السلام) وتاريكى كورتى
پيشكهش كرد، له وتاره كه ي بوويه وه فهرمووى (ئهى ئه بوبه كر هسته وتار بده)
ئو ویش وتاره كه ي له پيغه مبه ر (عليه السلام) كورتربوو، ئينجا كه ليبوويه وه پيغه مبه ر (عليه السلام)
فهرمووى (عومر هسته وتار بده) ئو ویش وتاريكى كورتتر له هى هه ردووكياني
پيشكهش كرد، كه ليبوويه وه پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى (ئهى فلان هسته وتار بده)
ئو ویش خو ي له گه ل ماندوو كرد پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى (اسكت، او اجلس، فان
التشقيق من الشيطان وان البيان من السحر) (بيدهنگ به، يان دابنيشه، چونكه زور
له خو كردن له شهيتانه و به يان و ره وان بيژى) (له سيحره)) فهرمووى: (ئهى كورى ام
عه بد هسته وتار بده) ئو ویش هه ستاو سوپاس و ستايشى خوا ي كرد، پاشان وتى
خه لكينه خوا ي گه وره په روه ردگارمان و ئيسلام نايينمان و قورئان پيشه وامان و
كه عبه قيبله مان و ئه مه ش پيغه مبه رمانه، به ده ستى ناماژهى كرد بو پيغه مبه ر (عليه السلام)
پازين به وه ي خوا و پيغه مبه ركه ي بو ئيمه پي پازين، رقامانه له وه ي خوا و
پيغه مبه ركه ي رقيان لييه تى بو مان، پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى: (ئيين ئه م عه بد
پيكاي، ئيين ئوم عه بد پيكاي و راستى وت، پازيم به وه ي خوا بو خو م و
ئوممه ته كه م و ئيين ئوم عه بد پي پازيه) ^۱.

ئيين عه ساكير ده لئيت: سه عيدي كورى جوبه ير له ئه بو دهر دائه وه به هه مان
شيوه هيناويه تى، له گيرانه وه يه كدا هاتوو (رضيت ما رضى الله بقلى ولا متى وابن
ام عبد، وكرهت ماكرهه الله لي ولا متى وابن ام عبد) ئيين عه ساكير ده لئيت: سه عيدي
كورى جوبه ير ئه بو دهر دائي نه ديوه، له عه مري كورى حوره ي شيشه وه فهرمووده كه ي

۱ - (عليه السلام)

۲ - هيسه مى (ج ۹، ص ۲۹۰) ده لئيت: كه سه كانى جي متمانه ن به لام عوبه يدوللاى كورى عوسمانى
كورى خو ئه يم له ئه بو دهر دائي نه بيسستوو، خواش زاناتره، ته واو.

ھىناۋە تىايدا ھاتوۋە: پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو (قەسە بىكە) ئەۋىش لە سەرەتاي قەسەكەيەۋە سوپاس و ستايشى خۋاي كردو سەلامى بۆ سەر پىغەمبەر ناردو شايەتومانى بە ھەقى وت و وتى: پازىن بە خوا پەرۋەردگارمان و ئىسلام ئايىنمان بىت و منىش بۆ ئىۋە بەۋە پازىم كە خواۋ پىغەمبەر كەي پازى بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بۆ ئىۋە پازىم بەۋە كۆپى ئوم عەبد پىيى پازى بو).^۱

ئەحمەد (ج ۱، ص ۴۲۱) لە ئەبو ئەھۋەسى جەشەمىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود پۇژى وتارى دەدا كە مارى بەسەر دىۋارەكەدا دەچو، ئەۋىش وتارەكەي بىرى و بەدارەكەي دەستى لىيدا تا كۈشتى، بىستم پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرمو (ھەركەس مارى بىكۆژى ۋەك ئەۋە وايە كەسىكى بى باۋەرى خويىن ھەللى كۈشتى) (من قتل حية فكانما قتل رجلا مشركا قد حل دمه).

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۶۳) لە ئەبو ۋائىلەۋە ھىناۋىيەتى عەبدوللەي كۆپى مەسعود لە مەدىنەۋە بۆ كۈۋفە بە ھەشت پۇژ چوۋ كاتى عوسمانى كۆپى عەففان بوو بە خەلىفە، سوپاس و ستايشى خۋاي كرد پاشان وتى: پاشان ئەمىرى باۋەرداران عومەرى كۆپى خەتتاب مردو لەو پۇژە پۇژى پىر گىرمانترمان نەدىۋە، ئىمەي ھاۋەلانى موحەممەد كۆ بويىنەتەۋە چاكرتمان لە سەرۋتر نەخستە پوۋ تا بەيەتمان دا بە ئەمىرى باۋەرداران عوسمان، دەي ئىۋەش بەيەتتى پىبەدەن.

^۱ - لە (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۷) دا ۋا ھاتوۋە.

وتاری عوتبهی کوری غه زوان (ﷺ)

موسلم له خالیدی کوری عومهیره وه هیئاویه تی ده لیت: عوتبهی کوری غه زوان (ﷺ) که ئەمیری به سره بوو وتاری بۆ داین و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی: پاشان دنیا مۆله تی گه رانه وه و پچراندنی داو خیرا پوری وهرگیرا، هیچی لینه ماوه جگه له بهرماوهیه کی ناو قاپ که خاوه نه که ی بیخوات، ئیوه له م دنیاوه ده چن بۆ مالی که ههرگیز ناوا بوونی بۆ نیه، دهی به وهی له لاتانه به خیر بگوازنه وه چونکه بۆمان باسکراوه به ردی دهخریته لایه کی دۆزهخ هفتا سال دهچیته خوار دهنگی که وتنی نابستری سویند به خوا دۆزهخ پر ده بیت، نایا سهرتان سوپ ده مینیت؟ بۆشمان باسکراوه له نیوان دوو لای مصرای به هه شتدا چل سال ریگهیه، پۆژی دی پره، ههوت کهس بوین له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) که هیچ خواردنی کمان بۆ نه بوو جگه له گه لای دار تا گورچیله مان په کی کهوت، پیستهیه کم دهست کهوت له نیوان خۆم و سه عدی کوری مالیکدا دابه شمان کرد، من نیوه یم جیا کرده وه و ئه ویش وای کرد، ئەمڕۆ هه رکامان ئەمیری ناوچه یه که له ناوچه کان، په نا دهگرم به خوا له وهی له دهروونی خۆمدا گه وره و لای خوا بچووک بم.

حاکم له (المستدرک ج ۳، ص ۲۶۱) له خالیده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، له کۆتاییه کهیدا ئه وهی زیاد کردوه ههرچی پیغه مبه رایه تی هاتوه که می کردوه تا کۆتاییه که ی بووه به پاشایه تی، ئیوه دواتر ئەزموون ده کرین یان سه رکرده کانی دوا ی من تووش ده که ن.^۲

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۱۷۹) دا و هاتوه.

^۲ - حاکم ده لئ: له سه ر مه رجی موسلم سه حیح و بوخاری و موسلم نه یان نه یئاوه. ئیبن جه وزی له (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۵۲) له موسلیمه وه هیئاویه تی، نابلسی له (ذخائر المواریت ج ۲، ص ۲۲۹) هیئاویه تی و داویه تیه وه پال موسلم و ئیبن ماجه له الزهد و ترمزی له باسی دۆزه خدا

ئین سهد (ج ۷، ص ۶) له موصعه بی کوری موحه ممدی کوری شه رحه بیله وه به دوورو دریژی له گهل زیاده که ی حاکم هیناویه تی و له سهره تاکه یه وه نه وه ی زیاد کردووه: عوتبه وتاری ده دا بو خه لک و نه وه یه که م وتاری بوو له به سره وتی: سوپاس بو خوا، سوپاسی ده که م و پشته پی ده به ستم و پروام پییه تی و پشته پی ده به ستم، شایه تی ده دم هیچ په سترای نیه جگه له خواو موحه ممدیش به نده و نیردراوی خوایه، پاشان نه ی خه لکینه، به هه مان شیوه هیناویه تی.

وتاره کانی حوزه یفه ی کوری یه مان (ع)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۸۱) له نه بو عه بدوره حمانی سوله میه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل باو کم له مه دائین چووم بو جومعه و له نیوان ئیمه و مزگه و تدا فه رسه خی ری بوو، حوزه یفه ی کوری یه مان بهر پرسى مه دائین بوو، چوو یه سهر مینه به رو سوپاس و ستایشی خوا ی کرد، پاشان وتی: «أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن مانگ له ت بوو، بزائن دنیا مؤله تی جیا بوونه وه وه رگرت و نه مری مضماری سبه ینی کیبرکی، به باو کم وت: یانی چی کیبرکی؟ وتی نه وه ی به ره و به هه شت راده کات، ئین جریر له عه بدوره حمانی سوله میه وه به هه مان شیوه هیناویه تی و له سهره تاکه یه وه نه وه ی زیاد کردووه بزائن خوا ده فه رمویت «أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن پوژی دوا یی نزیک بوته وه، له کو تاییه که یدا هاتوو به باو کم وت مه گهر سبه ینی خه لکی کیبرکی ده که ن؟ وتی کوری شیرینم تو نه زانیت، نه وه کیبرکی یه به کاره کان، پاشان هینی دواتر هات و ئاماده بووین حوزه یفه وتاری داو وتی بزائن خوا ده فه رمویت «أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن دنیا

هیناویانه. نه حمه دیش (ج ۴، ص ۱۷۴) له خالیده وه به هه مان شیوه و به زیاده یه کی حاکمیشه وه هیناویه تی. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۷۱) دا به و واتیه هیناویه تی.

مۆلەتى جيا بوونەمى وەرگرتوو و ئەمۇ كارو سبەينى كىركى، مەبەست دۆزەخ و كىركى كەر ئەو ھەيە بەرەو بەھەشت پادەكات.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۱) لە کردوسەو ھیناویەتى دەلیت حوزەیفە لە مەدائین وتارى دا وتى ئەى خەلکینە مۇچەى منالەكانتان لە خو بگرن ئەگەر خەلال بوو بىخون و ئەگەر وا نەبوو وازى لى بهینن چوونکە من بستوومە پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (انھ لیس لحم ینبت من سحت فیدخل الجنه).

عەبدورەزاق لە ئەبوداودی ئەحمەدیەو ھیناویەتى وەك لە (کنز العمال ج ۲، ص ۲۱۸) دا وا ھاتوو دەلیت: حوزەیفە لە مەدائین وتارى بۇ داین وتى: ئەى خەلکینە بە دواى لاوازەكانتاندا بچن و بزائن لە کوپزو مۇچەكەیان بۇ دینن، چونکە گوشتى بە ناحەلال ھاتبى ھەرگیز ناچیتە بەھەشت، بزائن فرۆشەرو کرپارو ئەوانەى گرنكى پى دەدەن وەك بخورى وان.

وتارى ئەبو موسای ئەشعەرى (رحمۃ اللہ علیہ)

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۱۱۰) لە قەسامەى كورى زوھەیرەو ھیناویەتى ئەبو موسا وتارى دەدا بۇ خەلک لە بەسرە، دەپوت: ئەى خەلکینە بگرن ئەگەر نەگریان خوتان بگریەن، چوونکە دارو دەستەى بەھەشت فرمیسك دەپژن تا دەپچرى، دواتر خوین بە فرمیسك دەپژن تا ئەگەر کەشتى تیا دابنرى دەچیت.^{۲، ۳}

^۱ - وەك لە تەفسیری ئىبن کەثیر (ج ۴، ص ۲۶۱) دا ھاتوو، حاکم لە (المستدرک ج ۴، ص ۶۰۹) لە ئەبو عەبدورەحمانەو بە ھەمان شیو ھاتوو دەلیت: ئەم فەرموودەىە صەحیحە و بوخارى و موسلم نەیانھیناوە و زەھەبى دەلیت صەحیحە.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۶۱) لە قەسامەو بە ھەمان شیو ھیناویەتى و ئەحمەد لە موسنەدەكەیدا لیو ھیناوە

وتاری ئیبن عه عباس (عزیز الله)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۴) لە شەقیقەو هیناویەتی دەلیت: ئیبن عه عباس لە کاتی حەجدا وتاری بۆ داین و دەستی کرد بە سورەتی بەقەرە و دەخویندو ڕاڤەیی دەکرد، منیش دەموت: کەسی واو قەسەیی وام نەبیستوو، ئەگەر فارس و پۆم گوئی لیبگرن موسولمان دەبن.

وتاری ئەبو هورەیره (عزیز الله)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۸۳) لە ئەبو یەزیدی مەدینیەو هیناویەتی دەلیت: ئەبو هورەیره لەسەر مینبەری پیغمبەر (ﷺ) لە مەدینە خوارتر لە شوینی پیغمبەر (ﷺ) وەستابوو وتی: سوپاس بۆ ئەو خوایەیی ئەبو هورەیرهیی بۆ ئیسلام رینموونی کرد، سوپاس بۆ ئەو خوایەیی ئەبو هورەیرهیی فیتری قورئان کرد، سوپاس بۆ ئەو خوایەیی بە موحەممەد (ﷺ) ئەبو هورەیرهیی منەتبار کرد، سوپاس بۆ ئەو خوایەیی خواردنی پیدام و ئاوریشمی کردە بەرم، سوپاس بۆ ئەو خوایەیی کچی غەزوانی لی ماره کردم دواي ئەو هی من پیشتەر لەسەر خواردنی سکم کریگرتەیی بووم، دووری لیگرتەو منیش وەك ئەوم کرد، پاشان وتی: هاوار بۆ عەرەب لە دەست خراپەیهك نزیک بوەتەو، لە دەست دەسلەلاتی مندالان کە تیایدا بە ئارەزوو حوکم دەکەن و بە توورەبوون دەکەونە کوشتن، ئەی بەنی فەرەخ مۆردەتان لیبت، سویند بەو هی گیانی بە دەستە ئەگەر دین بە سترابی بە ئورەیاو خەلکانی لیبتان وەرەگرن.

حاکم (ج ۴، ص ۴۳۳) لە ئەبو حەبیبەو هیناویەتی چوویە مال و عوسمان تیایدا گەمارۆ درابوو، بیستی ئەبو هورەیره مۆلەتی وەرەگرت تا قەسە لەگەڵ عوسمان بکات ئەویش مۆلەتی دا، هەستاو سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی من بیستم پیغمبەری خوا دەیفەرموو (ستلقون بعدی فتنة واختلافا) او قال: اختلافا

وقتنة) (دواى من تووشى ناكۆكيەك دەبن) كەسى پىيى وت: ئەي پيغەمبەرى خوا
فەرمانى چىمان پى دەكەن؟ فەرمووى: (عليكم بالامير واصحاب) (لەگەل ئەمىرو
ھاۋەلەكانى بن) ئەۋىش ئامارەى بۇ عوسمان دەكرد^۱.

وتارى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ)

تەبەرانى لە عەبدولمەلىكى كوپى عومەيرەۋە ھىناۋىيەتى موھەممەدى كوپى
يوسفى كوپى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ) مۇلەتى لاي ھەجاسى كوپى يوسف
ۋەرگرت، ئەۋىش مۇلەتى پىدا، چوۋىيە ژوورو سەلامى لىكرود فەرمانى بە دوو
كەسى ئەملاۋ لاي كرد تا پىيى بۇ بىكەنەۋە، ئەۋانىش پىيان بۇ كىردەۋە ئەۋىش
دانىشت، ھەجاس پىيى وت: خوا ئاگاي لە باوكت بىت فەرموودەيەكم پى بلى كە
عەبدولمەلىكى كوپى مەروانى باوكت لە عەبدوللاى كوپى سەلامى باوكتەۋە
گىرابىتتەۋە؟ وتى: چ ھەدىتى بەر پەھمەتى خوا كەۋىت فەرموودە زۆرە، وتى:
فەرموودەى مىسرىيەكان كاتى گەمارۆى عوسمانياندا، وتى: ئەۋە دەزانم،
عەبدوللاى كوپى سەلام ھاتو عوسمان گەماۋر درابوو، چوو بۇ لاي و پىيان بۇ
كىردەۋە تا چوۋىيە ژور، وتى: سەلام ئەي ئەمىرى باۋەرداران، وتى: عليك السلام
بۇچى ھاتوۋىت ئەي عەبدوللاى كوپى سەلام؟ وتى ھاتووم تا بىمىنمەۋە تا شەھىد
دەبم يان خوا دەرووت لىدەكاتەۋە، وا دەزانم ئەمانە دەتكوژن، ئەگەر تۇيان كوشت
بۇ تۇ خىرو بۇ ئەۋان خراپەيە، عوسمان وتى: داۋات لىدەكەم بە ھەقەى لەسەر تۇ
ھەمە بچىتە دەر بۇ لايان خوا خىرىكت بۇ بىرىۋ خراپەيەكت پى دوور بخاتەۋە،
ئەۋىش بىستى و گوپرايەلى بوو و چوۋىيە دەر بۇ لايان، كە بىنيان كۆبوونەۋە

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: ئەم فەرموودە سەنەدى سەھىھە بوخارى و موسلىم نەيانھىئاۋە: زەھەبى
دەلىت سەھىھە.

وایانزانی به ههولێ دهست خوۆشکهریان هاتوو، ئهویش ههستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان خوای گهوره مهحه مهدی به موژده هینهرو ترسینه ناردوو، موژدهی بهههشت بو ئهوهی گوپرایه لیه تی و ترسینه بو ئهوهی له فهرمانی لا ده دات، ئهوهی شوینی دهکه ویت به سهر هه موو ئایینه کاندای سهری ده خات با بی باوه پانیش هه نه کهن، پاشان شوینی بو هه لێژاردو مه دینه ی بو هه لێژاردو کردنی به مالی کوچکردن و مالی ئیمان، سویند به خوا به رده وام فریشته کان له هاتنی پیغه مبه ره وه (ﷺ) تا ئه مپو چوار ده وری مه دینه یان داوه، به رده وام شمشیری خوا له هاتنی پیغه مبه ره وه تا ئه مپو به پووتاندا لابراره، پاشان وتی: خوا موحه ممه دی به حه ق ناردو هه رکه س پینموونی ویست به پینموونی خوا پینموونی ده کری و هه رکه س گومرا بی پاش به لگه و پونکردنه وه گومرا بون، له پیشت هر هه چ پیغه مبه ری نه کوژاره مه گه ر ئه وهی حه فتا هه زار جه نگاوه ر پیی کوژاون که هه موویان پیی ده کوژان، هه ر کاتی که خه لیفه یه ک کوژا بیت به وه سی و پینج هه زار جه نگاوه ر بکوژی له پوژی دوا ییدا به ده ست برای و شه له لی ده یته وه لای خوا، بزانه کوچ مافیکی به لای باوکه وه هیه ئه و پیاوه ش ئه و ئیوه مافه ی له سه رتانه، وتی: ئه وانیش هه ستان و وتیان جووله که دروی کرد، جووله که دروی کرد، وتی: به خوا ئیوه درو تان کردو ئیوه تاوانبارن، من جووله که نیم و یه کیکم له مو سلمانان، خوا و پیغه مبه ر (ﷺ) و باو پداران ئه وه ده زانن، خواش له قورئاندا ده فره مویت ﴿قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ ئایه تیکی دیکه ش ده فره مویت ﴿قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَهِدٌ مِّنْ بَنِي اِسْرَٰئِیْلَ عَلٰی مِثْلِهِ فَاَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ﴾^۱.

^۱ - فره مووده که سه باره ت به شه هیدی عوسمان دینی، هه یسه می (ج ۹، ص ۹۳) ده لییت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن.

وتاری حوسهینی کوپی عهلی (ﷺ)

ته بهرانی له موحه ممه دی کوپی حوسهینه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی عومه ری کوپی سه عد لای حه سه ن دابه زی و دلنیا بوو ده یکوژن له نیو هاوه لانی دا هه ستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کرد، دواتر وتی: ئەو باره هاتوو ه که ده یبین و دنیا گوپاو و بیزاروه، چاکه پرووی وهرگیراوه و چوو ه تا هیچی لی نه ماوه جگه له بهر ماوه ی ناو قاپ جگه له ژبانی سوک وهک له وه پرگای پروتاوه، ئایا حه ق نابینن کاری پیناکری و باتل پیکری لی ناکری؟ با باوه پردار بو گه یشتن به خوا هه ول بدات چونکه من مهرگ به به خته وه ری و ژبان له گه ل سته م کاران به دلته نگه ی و ناخو ش ده زانم،^۱ ده لیم ئین جهریر له میژوو ه که یدا (ج ۴، ص ۳۰۵) ئەو وتاره ی له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاوه، ده لیت: حوسه ین له (ذی حسم) هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی ههروه ا له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاویه تی حوسین وتاری دا بو هاوه لانی خو ی و هاوه لانی (الحر) له (البیضة)، سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: ئەو خه لکینه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموی: (من رای سلطانا جائرا مستعلا الحرم الله ناکثا لعهد الله مخالفا لسنة رسول الله يعمل فی عباد الله بالاثم والعدوان فلم یعبر علیه بفعل ولا قول کان حقا علی الله ان یدخله مدخله) (هه رکه س سولتانیکی سته م کاری ره واکه ری حه رامی خواو شکینه ری به لینی خواو پیچه وانه کاری سوننه تی پیغه مبه ری بینی که له ناو بهنده کانی خوا دا به تاوان و دژایه تی کاری کرد به کردارو قسه له پرویدا بوهستی مافی خوی به بیاته شوینه که ی) بزائن ئەوانه په یوهستی گوپرایه لی شهیتان بوو وازیان هیئاوه له گوپرایه لی خوی میهره بان، خراپه یان نواندوو وه سنوریان له کار خستوو وه و ده ست کهوت پیش ده خه ن و

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۹۳) وتی: موحه ممه دی کوپی حه سه ن ئین زباله یه که وه لا نراوه و به چیروکه که نه گه یشتوو وه، ته واو ..

ھەرامى خوا ھەلال ۋ ھەلالى خايران ھەرام كىردوۋە، من شىاوترىنم كە لە پرودا بوەستم، نامەى ئىوھم بۇ ھات و نىردىراۋتان ھات بۇ لامو بەيەھتى ئىوھى پىدام كە نامدەن بەدەستەوھو پىشتم بەرنادەن، ئەگەر بەيەھتتان بۇم بەدى بىنن راستتان پىكاۋە، من حوسىنى كورى على و فاتىمەى كچى پىغەمبەرى خوا، گيانم لەگەل گيانى ئىوھو كەسوكارم لەگەل كەسوكارتانە، دەى من پىشەنگم بۇتان، ئەگەریش وانەكەن بەلىنتان شكاندوۋە بەيەھتى من لەگەردنى خۇتان لابر دوۋە، دەى بەخوا شتىكى نامۇ نىھ لىتان، ئىوھ ئەمەتان كىرد بە باۋكم و براكەم و ئاموزاكەم، ھەلخەلەتاۋ ئەۋەيە بە ئىوھ ھەلخەلەتى، بەختتان ھەلەكەردو پىشكتان فوتاند، ھەر كەس بەلىنى شكاند بە پروى خۇيدا شكاندى، خواش بىباكە لىتان، سەلامو پەحمەتى خواتان لىبىت.

وتارى يەزىدى كورى شەجەرە (ﷺ)

تەبەرانى لە مۇجاھىد لە يەزىدى كورى شەجەرەۋە كە لەۋانە بوو قسەۋ كىردارى يەك بوون، ھىناۋىيەتى دەلىت: وتارى بۇ دايىن و تى: ئەى خەلكىنە بىرى بەخششەكانى خوا بىكەنەۋە كە لە سەرتانن، بەخششەكانى خوا لەسەرتان چەند باشن، دەيىنن سورو سەۋزۇ زەردن، لە نىۋكەسانىشدا بەۋ جۆرە كەتايىدان، كاتى خەلكى پىزىيان دەبەست بۇ شەپ پىزىيان دەبەست دەيوت: دەرگاكانى بەھەشت و ئاسمان و دۇزەخ كرانەۋەۋو خۇرىيەكان پارزىرانەۋەۋو دەرگەۋتن، ئەگەر كەسى بەرەۋ پىشت بچى دەلى خوا سەرى بخە، ئەگەریش پاكات پۇزشى بۇ دىننەۋەۋو دەلىن خوايە لىى خوش بە، دەى بە دايك و باۋكمەۋە بە قوربانت بى بە پروى دوزمندا بچن و خۇرىيەكان دامەشكىنن، چونكە يەكەم دلوپە خويىن كە دەرپى ھەموو كاريكى (خراپەى) دەسپىتەۋەۋو دوو خۇرى دادەبەزن بوى و دەموچاۋى دەسپىن و دەلىن: كاتت ھات ئىمە بۇ تۋىن، ئەۋىش دەلى من بۇ ئىوھم، پاشان سەد جىل

ده پوښی که له چنینی مروځ نین به لکو هی به هه شتن نه گهر بخړینه نیوان دوو په نجه هیشتا فراوانی دهنوینن، دهیوت: بیستوومه شمشیره کان کلیلی به هه شتن.^۱

هه یسه می (ج ۵، ص ۶۹۴) له مواهید له یه زیدی کوږی شه جهره ی په هاویه وه هیناویه تی که له سه رکرده کانی شام بوو و مواویه له سه ر سوپا دایده نا، پوځی وتاری بو داین و وتی: نه ی خه لکینه بیري به خششی خوا بکه نه وه له سهرتان، نه گهر نه وه ببینن که من دهیبنم له سوو رهش و سه وزو سپی، له بارو حالیشدا نه وه ی که هیه، نه گهر کاتی نویژ دی دهرگاکانی ناسمان و به هه شت و دوزه ده کرینه وه و حوری رازینراونه ته وه و دهرده که ون، که که سی به ره و پووی جهنگ دی ده لیت: خوايه چه سپاوی بکه، خوايه سه ری بخه، کاتی دهرپوا پشستی بهر ناده و ده لین خوايه لی خوش به، خوايه رحمی پیبکه، ده ی به دایک و باوکه مه وه به قوربانن بم به پووی نه و خه لکه دا بچن، چونکه که سیکتان به ره و پیش ده چی یه که م دلوی خوینی تاوانه کانی دهرسپرته وه وک چون گه لای درخت دهره ریت، دوو حوری داده به زن بو لای و توژی سه رو پووخساری دهرسپن نه ویش پییان ده لی من هی نیوهم، نه وان ده لین نا نیمه هی توین، سه د جلی ده کرینه بهر که نه گهر بخړینه نیوان نه م دوو په نجه وه (شایه تومان و په نجه ی ناوه راست) هیشتا ماوه ده مینی، له چنینی مروځ نین، به لکو هی به هه شتن، نیوه لای خوا به ناوو و پووخسارو بهرگو په نگ و سکااو کوږتان ناوونوس کراون، نه گهر پوځی دواپی هات دهرتری نه ی فلان نه وه پووناکی تویه، فلانه که س تو هیچ پووناکی بونیه، دوزه خیش که ناریکی هیه وک که ناری دهریایه ک که مارو نه ژدیهای وک دارخورماو دوویشکی وه ولاخ تیدابیت، که خه لکی دوزه خ وا هاوار ده که ن دوزه خ باریان سووک بکات دهرتريت

دېرېچن بۇ ګه نارې ګه، ئه وانېش دېچن، ئه ژدېھاو مارې ګان لېو دې موچاويان دې ګرن
چېنده خوا بېه وېت، ئه وانېش له تاو راګردن له دېستيان بهرې د وژخ پېنا دېبېن،
ګېرې به سېرېاندا زال دېبې و پېستې هېر کاميان وا رېق دېبېت دېلې ئېسکې،
يېکېکيان دېلېت: فلانې ګه س ئه وې ئازارت دېدات؟ دېلېت بېلې دېلېت ئه وې له بېر
ئېوې ئازارې باوې دېدارانت دېدا.^۱

وتارې عومھيرې کورې سېد (ﷺ)

ئېين سېد (ج ۴، ص ۳۷۵) له سېدې کورې سېد له عومھيرې کورې
سېدېوې هېناوېه تې، ئېو ئېمېر بوو له سېر مېنېر له حېمېس وتارې دېدا، له
ھاوې لانې پېغېمېر بوو (ﷺ) دېوت: ئېسلام دېوارېکې پتېو و دېرګايېکې توندو
تولې، دېوارې ئېسلام دادېرېرېوې و دېرګاکېشې حېقې، ئېګېر دېوارې ګه ګوت و
دېرګاکې شکا ئېسلام دادېرېرېتېوې، ئېسلام بېر دېوام پتېوې تا کاتې دېسېلېت بې
هېز بې، بېهېزې دېسېلېت کوشتنې بې شمشېرو لېدان بې قامچې نېه بېلکو
بېجېګېياندنې حېق و دادېرېرېوې نواندنې.

وتارې سېدې کورې عوبېدې قارې باوکی عومھيرې (ﷺ)

ئېين سېد (ج ۳، ص ۴۵۸) له سېدې کورې عوبېدېوې هېناوېه تې وتارې بۇ دان
وتې: ئېمې سېهېنې دېګېن بې دوزمن و شېهېدېش دېبېن، دې خوېنمان مېشون و
ئېو جېلې کفنمان بېت ګه له بېرمانې.

^۱ - ئېين موبارېک و ئېين مندېو بېهېقې له رېګې موباهېدېوې بې مېوقووفې و بې دووړو دېرېژې
هېناوېانې، وېک له (الأصاۃ ج ۳، ص ۶۵۸) دا هاتوېوې.

وتاری موعازی کوری جه بهل (ع.ع.ع.)

ئین جهریرو ئین ئه بی حاته م له سه له مه ی کوری سه بره وه هی ناویه تی ده لیت: موعاز (ع.ع.ع.) له شام وتاری بو داین و وتی: ئیوه باوه ردان و ئیوه داروده سته ی به هه شتن، من هیوام وایه خوی گه وه ئه وانه بخاته به هه هه شت که به کویله یان ده گرن له فارس و پۆم، ئه وه ش به وه ی نه گه ر که سیکتان یه کی که له وان کاریکی بو کرد بلیت: باشت کرد بهر ره حمه تی خوا بکه ویت، خوا بهر که ت به سه ردا پرژی، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِّن فَضْلِهِ﴾^۱.

وتاری نه بو ده رداو (ع.ع.ع.)

ئین عه ساکیر له چه وشه بی فه زاریه وه هی ناویه تی بیستی نه بو ده ردا له سه ر مینه ر وتاری ده داو ده یوت من ده ترسم نه و پۆژه ی پهروه دگارم بانگم ده کات به فرمویت عوه یمر، منیش بلیم به لی، به فرمویت چۆن کارت کرد به وه ی ده ترانی، هه موو ئایه تیکی سه رکۆنه که رو فرمانکه رم به سه ردا بخوینته وو پرسیارم لیبکات له سه ر فه رزه که ی به وه ئایه تی فرمانبه ر شایه تیم له سه ر بدات که نه مکر دوه، ئایه تی سه رکۆنه که ریش شایه تیم له سه ر بدات ده ستبه ردار نه بووم (له خراپه) ئایا خوا وازم لیدینی؟^۲.

^۱ - له ته فسیری ئین که تیر (ج ۴، ص ۱۱۵) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۷۸) دا واهاتوه.

ئامۇڭگارىيە كانى پىغەمبەر (سەھىھ)

ئىبن ھبان لە سەھىھە كەيدا دەقەكە ھى ئەۋە ھاكەم بە سەھىھى دانائە، لە ئەبۇ زەررە ھىناۋىيە دەلىتە ۋەم ئەى پىغەمبەرى خوا (سەھىھ) ئىبراھىم چى بوو؟ فەرەمۇى (كانت امثالا كلها ايها الملك المسلط المبتلى المغرور انى لم ابعثك لتجمع الدنيا بعضها على بعض ولكنى بعثت كل ترد على دعوة المظلوم فأنى لا اردھا و ان كانت من كافر، وعلى عاقل مالم يكن مغلوبا على عقله ان يكون له ساعات فساعة يناجى فيها ربه، رساعة يحاسب فيها نفسه، وساعة يتفكر فيها في صنع الله عز وجل، وساعة يخلو فيها لحاجته من المطعم والمشرب، وعلى العاقل ان لا يكون ظاعنا الا لثلاث: ترد لمعاد او مرمة لمعاش او لذة غى غير محرم، وعلى العاقل ان يكون بصيرا بزمانه مقبلا على شأنه حافظا للسانه، ومن حسب كلامه من عمله قل كلامه الا فيما يعنيه) (ھەمۇى پەندە نمونە بوو، ئەى پادشای دەسلەت پىندراوى تەۋش بووى ياخى بوو، من تۆم نەناردوۋە تا دنيا بەسەر يەكدا كۆ بكەيتەۋە، بەلكو ناردوۋمىت تا نزاى ستەملىكراۋم لى بگىرپىتەۋە چونكە من ناىگىرپمەۋە ئەگەر بىناۋەرىش بىت، لەسەر ژىرى كە زالبوۋن بەسەر عەقلىدا نەبىت، پىۋىستە چەند كاتىكى ھەبىت، تا تىايدا موناچاتى پەرۋەردگارى بكات، ساتى تىايدا موحاسەبەى خۆى بكات، ساتى تىايدا بىر لە دروستكراۋەكانى خوا بكاتەۋە، ساتى تىايدا دابنى بۆ پىۋىستى خۆى لە خواردن و خواردنەۋە، لەسەر ژىر پىۋىستە سەرقال نەبى جگە بۆ سىان: تويشۋويەك بۆ پۆژى دواىى يان كارى بۆ ژيان يان چىژى لە جگە بۆ ھەرامبوۋدا، ژىر دەبى بەرچاۋپوۋنى سەردەمى خۆى بى ۋ بەسەر كارو باريدا پوۋبە پىش بى، زمانى بپارىژى، ھەركەس ورياي قسەى بى لەكاريدا قسەى كەم دەبى جگە لەۋەى كە گرنگىەتى) ۋەم ئەى پىغەمبەر خوا ئەى (سەھىھ) مووسا (د.خ) چى بوو؟ فەرەمۇى: (كانت عبرا كلها عجت لمن ايقن بالموت ثم هو يفرح، عجت لمن ايقن النار ثم هو يضحك، عجت لمن ايقن بالقدر ثم هو ينصب،

عجبت لمن رأى الدنيا وتقلبها بأهلها ثم اطمأن اليها، عجبت لمن إيقن بالحساب غدا ثم لا يعمل) (همووی پهند بوو، سهرم سوږده میښی له وهی د لنیایه له مهرگ که چی دواتر دلخوښ دهییت، سهرم سوږ ده میښی له وهی د لنیایه له دوزخ پاشان پنده کهنی، سهرم سوږ ده میښی له وهی د لنیایه له قهدهر دواتر خو ماندوو دهکات، سهرم سوږ ده میښی له وهی دنیاو جیابوونه وه له که سوکاري (بردنی که سوکاري) ده بیښی، دواتر لی د لنیایه، سهرم سوږ ده میښی له وه د لنیایه له مو حاسه بهی سبه ښی دواتر کار ناکات، وتم ئه ی پیغه مبهری خوا وه سیه تم بو بکه، فهرمووی: (وه سیه تت بو ده کم به له خوا ترسان چونکه سهری هه موو شته) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو، فهرمووی (قورئان بخوینه و یادی خوی گه وره بکه چونکه له زه ویدا پرووناکیه بو و له ئاسمانیشدا خه زینه یه بو و) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (وریای زور پیکه ښ به چونکه دل دهر میښی و نووری دهم و چاو ده بات) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو، فهرمووی (جیهاد بکه چونکه ره بانیه و که نارگیری ئوممه تی منه) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (هه ژاران و دانیش توویانت خوښ بویت) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (سهری له وهی خوار خو و بکه و سهری سهروی خو و مه که، چونکه له وه شیواو ترین پییه تا به خششی خوات له لا که م و سووک نه بیټ) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (حق بلی با تالیش بیټ) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (با له وهی له خو و دیزانیت له خه لکت بگیړیته وه، له وهی ده یکه یت به سهر له وانی مه بیښه، هیڼده به سه بو ی عیبه بیټ له وهی خه لک بزانیټ که له خو ودا نایزانیت و له وه یان له سهر بیښیت که خو و بو ی ده چیت) پاشان به دهستی دای به سهر سنگمداو فهرمووی

(ئەي ئەبۇزەر ھېچ غەقلىۋەك ورد بوونەۋەو بىر كۈرئەنەۋە نىيە، ھېچ ۋەرعىك ۋەك دەست گۈرئەنەۋە نىيە، ھېچ گەۋرەيى و ناۋبانگى ۋەك ئاكار جوانى نىيە) ^۱ ۲.

رامھورمىزى لە الامثال لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى بە ھاۋەلانى فەرموۋ (ئاي دەزانن نمونەي يەكىكتان و كەسو كارو مال و سامان و كارى چىيە؟) وتيان خواو پىغەمبەرەكەي زانائرن، فەرموۋى: (نمونەي يەكىكتان و ژنو منال و سامان و كوپى و كارى ۋەك كەسىۋا يە كەسىۋا بىرەي ھەبى، كاتى سەرە مەرگى ھات يەكىك لە براكانى بانگ بىكات و بلىۋ من ئەو بارەم دابەزىۋەتە سەر كە دەيىنىت دەي من چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ ئەۋىش بلىۋ: تۆ لاي من ئەۋەت ھەيە كە خزمەتت بىكەم و بىۋ ھىۋات نەكەم و ھەستەم بە كارو بارت، ئەگەر مردى بىشۋوم كفت بىكەم لەگەل ھەلگەرن ھەلتبگرم، ماۋەيەك ھەلتبگرم و ماۋەيەكەش پىشپەۋى و پىنمونى بىكەم، كە گەپامەۋە لاي ئەۋە پىسارم لىدەكات لەسەر تۆ بە چاكە ستايش و باست بىكەم، ئەۋە ئەۋ برايەتى كە كەسو منالەيتى دەيىن؟) وتى ھېچ سودىكى لىۋ نابىستىن ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى (پاشان بە براكەي دىكەي بلىۋ دەيىنىت چىم تۈۈش بوۋە دەي چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ دەلىت: لاي من ھىچت نىيە جگە لەۋەي مەگەر ئەۋەي لە ناۋ زىندۋاندا بىت، ئەگەر مردىت بەرەو شوۋىنى دەبىيىت و منىش بەرەو شوۋىنىك دەبىيىم، ئەۋ برايەتى كە سامانىيەتى چۈنى دەيىن؟) وتيان ھېچ سودىكى لىۋ نابىستىن ئەي پىغەمبەرى خوا،

۱ - ضعيف جدا.

۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۴۷۳) دا دەلىت: ئىبراھىمى كوپى ھىشامى كوپى يەحياى غسانى لە باۋكەۋە بە تەنھا ھىناۋىيەتى، فەرموۋدەكە دورو درىژەۋ لە سەرەتايەۋە باسى پىغەمبەرەنەۋە منىش ئەم بەشەيم ھىنا لەبەر ئەۋەي پەندى گەۋرەۋ نامۇزگارى گرنگى تىدابو، ئەبۇ نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۶۶) لە رىگەي ئىبراھىمى كوپى ھىشامەۋە فەرموۋدەكەي بە تەۋارى ھىناۋە، ھەرۋەھا ھەسەنى كوپى سوفيان و ئىبن عەساكىرىش ھەموۋيان ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۱) دا ھاتوۋە.

فهرمووی: (دواتر به براهی دیکه‌ی ده‌لیت ده‌بینیت چیم تووش بووه و که سوکارم چوَن وه‌لامی دامه‌وه، چیم لای توویه و چیم لاته؟ ده‌لیت من هاوده‌متم له ناو گوږتداو له ترساویتدا هاوړیتم و پوژي پیوان له تایی ترانوومدا داده‌نیشم و پیوانه‌ی قورس ده‌کم نه‌وه نه‌و براهی‌تی که کرداریه‌تی، چوَن ده‌بینن؟) وتیان باشت‌ترین براو باشت‌ترین هاوه‌له نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، فهرمووی: ده‌ی باره‌که به‌و شیوه‌یه، عانیشه وتی: عه‌بدوللای کوپی کرز هه‌ستا و تی نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا نایا مو‌له‌تم ده‌دیت له‌سه‌ر نه‌وه چهند دپره شیعریک بلیم؟ فهرمووی به‌لی، نه‌ویش چوو شه‌ویکی نه‌برد تا گه‌رایه‌وه بو لای پیغه‌مبه‌ری خوا (صلوات‌الله) و له‌به‌ر ده‌میدا وه‌ستاو خه‌لکی کو بوونه‌وه و نه‌ویش وتی:

فانی واهلی والذین قد من یدی	کداع الیه صحبه ثم قائل
لاخوته اذ هم ثلاثة اخوة	اعینوا علی امر بی الیوم نازل
فراق طویل غیر متثق به	فماذا لیکم فی الذی هو غائل
فقال امرؤ منهم انا صاحب الذی	اطیعک فیما شئت قبل التزایل
فاما اذا جد الفراق فأننی	سیسلك بی فی مهیک من مهائل
فخذ ما اردت الان منی فأننی	وعجل صلاحا قبل حتف معاجل
وقال امرؤ قد کنت جدا احبه	واورثره من بینهم فی التفاضل
غنائی انی جاهد لك ناصح	اذا جد الکرب غیر مقاتل
ولکننی باک علیک معول	ومثن بخیر عند من هو سائل
ومتبع الماشین امشی مشیحا	اعین برفق عقبه کل حامل
الی بیت مثنوان الذی انت مدخل	وارجع مقرونا بها هو شاغلی
کأن لم یکن بینی وبینک خلّة	ولا حسن ود مرة فی التبادل
فذلك اهل المرء ذاک غناؤهم	ولیس وان کانوا حراصا بطائل
وقال امرؤ منهم انا الآخ لا تری	أخالک مثلی عند کرب الزلازل
لدى القبر تلقانی هنالك قاعدا	أجادل عنک القول رجع التجادل

واقعد يوم الوزن في الكفة التي
فلا تنسني واعلم مكاني فأنني
فذلك ما قدمت كل صالح
تكون عليها جاهدا في التثاقل
عليك شفيق ناصح غير خاذل
تلاقيده ان احسنت يوم التواصل
پيغهمبر (ﷺ) و موسلمانان بهو شيعره ي گريان، عهبدوللاي کوپی کرز دهيدا به
لای هر دهسته يه کی موسلماناندا بانگیان دهکردو داوای نهو شيعره يان ليده کرد،
که بوی دهوتن ده گريان.^۱

ناموژگاريه کانی نه میری باوهرداران

عومهری کوپی خهتاب (ﷺ)

دهينه وهری له عومره وه (ﷺ) هیناويه تی ناموژگاری که سیکی کرد وتی:
خه لکی به خؤ به هیلاکدا مهبه چونکه باره که له وانه وه دیٔ بو خؤ، به گه پان
پوژ مهبه چونکه هرچی ده کهیت له سهرت تو مارو پاریزراوه، نه گهر خراپهت کرد
چاکه بکه چونکه وا نازانم هیچ خیراترو تیر تربیت له چاکه یه کی تازه تا بگاته وه
به تاوانیکی کؤ.^۲

به یهه قی له عومره وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: دور بگره له وهی نازارت
دهدات، هاوده می چاک بگره که که میش ده ستت ده که ویت، له بارو حالتدا راویژ
بکه به وانه ی له خوا ده ترسن.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۴) دا وا هاتوه، جه عفه ری فریابی له (الکنی) و ثین نه بی عاصم
له (الوحدان) و ثین شاهین و ثین منزه له (الصحابه) و ثین نه بی دنیا له (الکفاله) هه موویان له
پیگه ی مهحه مه دی کوپی عهبدولعه زیری زوهری له ثین شه هاب له عروه له عائیشه وه به هه مان
شیوه هیناویانه وه که له (الأصابة ج ۲، ص ۳۶۲) دا هاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا وا هاتوه.

^۳ - (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸).

خه تیډو ئین عه ساکیرو ئین جه نار له سه عیدی کوږی موسه یبه وه هیناویانه ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (ﷺ) هه ژده قسه ی کرد بو خه لک که هه مووی په ندو ناموژگاری بوو، وتی: له کاریکدا که له خوا یاخی بیت هیچ وه که نه وه چاک نیه به دوایدا گوږپرایه لی خوی تیډا بکهیت، باری براههت له باشتین شیوهیدا دابنی تا نه وهی به سه رتدا زاله لییه وه بیت بو، نه گهر براههت قسه یه کی کردو تو واتای خیرت بو به دی کرد گومانی خراپی پی مه به، هه رکه س خوی تووشی تو مهت کرد با سه رکو نه ی نه وه نه کات که گومانی خراپی پی ده بات، هه رکه س نهینی خوی داپوشی سه ر پشکی له ده ست خویدایه، براههتی راستگو یان بکه له کو شیاندا ده رتیت، چونکه نه وان جوانین له خوشیداو ناماده سازین له سه ختیدا، راستگو به با راستگو ش بتکو ژیت، مه رو بو نه وهی که گرنه یه، پرسیار له وه مه که که نه بو نه گهر نه وهی هه یه سه رقالیه تا نه وهی نه بو وه وازی لی بی نی، پیویستیت لای که سی داوا مه که که هه ز ناکات بو سه ربگری، سویندی درو به سووک مه گره مه لی خوا به هیلاکت ده بات، هاوده می خراپه کار مه به تا فیری خراپه یان نه بیت، که نار بگره له دوژمنت و وریای هاوړیکهت به مه گهر نه وهی دلنیا بیت، دلنیا ش ته نها نه وهیه که له خوا ده ترسی، لای گوږه کاندانوازشی و سه ردانه ویڼ به، له کاتی گوږپرایه لی خوادا زه لیلی بنوینه، له کاتی تاواندا دووره په ریزی له تاوان بنوینه و هیوای لی دوور بوونی بخوازه، له کارتدا راویژ بکه به وانه ی له خوا ده ترسن چونکه خوا ده فره مویت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۵۵) له موحه ممه دی کوږی شه هابه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (ﷺ) وتی: به ره و پووی نه وه مه چو که گرنه یه بو، دوور بگره له دوژمنت، خو بگره له هاوده مت جگه له که سی دلنیا چونکه که سی دلنیا له ناو خه لکدا هیچی پیناگات، هاوده می خراپه کار مه به که فیری

خراپەى خۆيت دەكات، نەينى خۆتى بۇ ئاشكرا مەكە، لە كارتدا پرايژ بكة بەو كەسانەى لە خوا دەترسن.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن ئەبى دىئاو خەرائىتى و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سەمەرى كۆرى جوندیەو ھىناویانە دەلیت: عومەر (رضی اللہ عنہ) وتى: پیاوان سى جۆرو ژنان سى جۆرن، ئافرەتان ئەمانەن: ئافرەتیکى پاکی موسلمانى نەرم و نیانى سۆز بەخشى منداڵ بوو كە بەردەوام یارمەتى كەسو میردى دەدات و دژ بە كەسو میردى ھاریکاری كات و بار نیەو ئەم جۆرەش زۆر كەم دەیبینیت، ئافرەتى نزاكە تەنھا منداڵ بوون دەزانى، سییەم ناچاکی لاری بى منال كە خوا دەیخاتە گەردنى ئەوہى كە بیەویت، ئەگەریش ویستی لای دەبات، پیاوانیش سى جۆرن، كەسیكى پاکی لەسەر خۆی نەرم و نیانى خاوەن پاو پرايژ ئەگەر بارىكى ھاتە رى پاى وەرگىراو و سەرچاوەى كارەكان دیاری دەكات، كەسى ھیچ پاى نیە ئەگەر تووشى شتى بوو دەچى بۇ لای خاوەن پاو پرايژك و پاى ئەو وەردەگرى، كەسى دەستەوسان و لارو ھیچ پیگەیشتوو نیەو گویراپەلى كەسى پیگەیشتویش ناكات.^۱

تەبەرانى لە ئەحنەفى كۆرى قەیسەو ھىناویەتى دەلیت: عومەرى كۆرى خەتتاب پى و تم: ئەى ئەحنەف ھەركەس پیكەنینى زۆر بى شكۆى كەم دەكات، ھەركەس گالته جاپبى كەم سەیر دەكرى، ھەركەس قسەى زۆر بى تىكەوتنى زۆرە، ھەركەس تىكەوتنى زۆر بیٹ ئابرووی كەم دەكات، ھەركەس ئابرووی كەم بكات وەرەى كەم دەكات، بەو دەش دلى دەمرى.^۲

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ھەیسەمى (ج ۱، ص ۳۰۲) دەلیت لە سەنەدەكەدا دوەیدى كۆرى مەجاشع ھەیە كە نایناسم، كەسەكانى دىكە جى متمانەن

ئین ئه بی دنیاو عهسکه ری و بهیه قی و جگه له وانیش له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس پیکه نینی زۆر بوو شان و شکوی کهم دهکات، ههرکس گالته جاپی زۆر بوو سووک سهیر دهکری، ههرکس شتی زۆر بکات به وه دهناسری، ههرکس قسه ی زۆر بی زۆر تیده که ویت.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۵۱) له عومهره وه هیئاویه تی دهلیت: پیگه ی کتیب و کانی زانست بن داوی پۆزی پۆژ به پۆژ له خوا بکه ن، ههره ها لییه وه هیئاویه تی دهلیت: له گه ل ته وه به کاران دابنیشن چونکه دلیان نه مرترینه .

ئین ئه بی دنیاو دهینه وه ری له الجالسته و حاکم له الکنی له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس له خوا ترسا تووره یی شیفا ی نابیت، ههرکس له خوا بترسی نه وه ناکات که دهیه ویت، نه گهر پۆژی نه بوایه به جوړی جیاتر ده بوو له وه ی که دهیبین.^۲

خه رائیتی و جگه له ویش له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس لای خویه وه ویزدانی بو خه لک هه بی له کاریدا سه رکه و تنی پی دهری زه لیلی نواندنی گوپراهی له شانازی کردنی ناو تاوان له چاکه نزیکتره .^۳

ئین ئه بی شه یبه و عهسکه ری و ئین جهریرو دارقوتنی و ئین عه ساکیر له مالیکه وه هیئاویانه بیستی عومهری کوپی خه تتاب وتی: پیزی که سی له خوا ترسیه تی، ئایینی پشت و پیاوه تی، دلیری و ترس سروشتی ناو خه لکانن که سی دلیر شه ری ناسراو نه ناسراو دهکات، ترسنو کیش له باوک و دایکیشی رادهکات،

^۱ - به هه مان شیوه هیئاویه تی له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

پىشت و ناوبانگ سامانە، پېز لە خوا ترسيە، چاكتىر نين لە فارسى و عەجەمى و نىتەك جگە بە لە خوا ترسان.^۱

ئىبن ئەبى دىناو دەينەۋەرى لە سوفىيانى سەۋرىيە ھىناۋيانە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب نامەى نوسى بۇ ئەبو موساى ئەشعەرى: حىكمەت لە تەمەن دىرئى نىيە، بەلكو بە خششىكى خاۋىيە بە كىي بويىت دەيدات، دەى ورياي سووكى كارەكان و فەوتىنەرى ئاكار بە.^۲

ئىبن ئەبى دىناو ئەبو بەكرى سۆلى و ئىبن عەساكىر لە عومەر ۋە ھىناۋيانە نامەى نوسى بۇ عەبدوللەي كۆپى عومەرى كۆپى: پاشان ۋەسىيەتت بۇ دەكەم بە لەخوا ترسان چونكە ھەركەس لە خوا بترسى خوا دەپاريزى، ھەركەس پىشت بېستى بە خوا بەسىيەتى، ھەركەس قەرز لە پىي خوا بدات خوا پاداشتى دەداتەۋە، ھەركەس سوپاسى خوا بكات بۆى زياد دەكات، با لە خواترسان لە بەر چاوت بى و پاىيەى كارو بىدارى دلت بى، چونكە ھىچ كارى نىيە بۇ ئەۋەى نيازى بۇ نەبى، ھىچ پاداشتى نىيە بۇ ئەۋەى چاۋەپىي پاداشت نەبى، ھىچ سامانى نىيە بۇ ئەۋەى ھىچ نەرم و نىانى نەبى، ھىچ نويگەرىيەك نىيە بۇ ئەۋەى شاكارى نىيە.^۳

بەيھەقى لە الزھەدو ئىبن عەساكىر لە جەعفەرى كۆپى زېرقانەۋە ھىناۋيانە دەلىت: بىستوۋمە عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) نامەى بۇ كار بە دەستىكى نووسى و لە كۆتايى نامەكەيدا نووسىبوۋى: لە خوشيدا موحاسەبەى خوت بكة پىش ئەۋەى سەخت گەرەنەۋەى بۇ پەزەمەندى و ھىوا خاۋى دەيىت، ھەركەس ژيانى سەرمەست و خراپەكانى سەرقالى بكن بەرەۋ پەشىمانى دەگەرپتەۋە، دەى يىرى

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە.

ئەۋە بىكەرەۋە كە ئامۇڭگارى پىۋ ۋەردەگىرىت تا ۋاز بىنىت لەۋەى كە رېگىرىت لىكراۋە.^۱

ئەۋە ھەسەنى كۆپى زىقەۋىيە لە ۋەمەرەۋە ھىناۋىيەتى نامەى نووسى بۇ موعاۋىيەى كۆپى ئەۋە سوڧىيان: پاشان پەيۋەستى ھەق بە ھەق جىۋى ئەھلى ھەقت بۇ پۈۋەن دەكەتەۋە، تەنھا بە ھەق دادۋەرى بىكە، ۋالسلام.^۲

ئامۇڭگارىيەكانى ئەمىرى باۋەرداران

عەلى كۆپى ئەۋە تالىب (ﷺ)

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ۋەمەر بە عەلى ۋت: ئەۋى ئەۋەلەسەن ئامۇڭگارم بىكە ۋتى: دۇنيائى گوماندار مەكە ۋانست بىۋ ئاگائى مەكە ۋگومان مەكە بە ھەق، بزانە لە دۇنيادا ھەرچىت ھەيە ئەۋەى بەخشيۋتە چۈۋە ۋدەشت كىرۋە يەكلەت كىرۋتەۋە ۋلەبەرت كىرۋە خرابىت كىرۋە، ۋتى راست دەكەيت ئەۋى ئەۋەلەسەن.^۳

بەيھەقى لە عەلى كۆپى ئەۋە تالىبەۋە ھىناۋىيەتى بە ۋەمەرى (ﷺ) ۋت: ئەۋى ئەۋەمىرى باۋەرداران نەينى تۆ دەگات بە دوو ھاۋەلەكەت دەى ھىۋا كورت بە ۋ تىر مەخۇ ۋجەت كورت بىۋ ۋكراس تىنە ۋنەلت سادە بىۋ ھىندەى پىيان بگەيت.^۴

ئەۋە نەعم لە (الحلىە ج ۱، ص ۷۵) لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خىر ئەۋە نىە سامان ۋ مئالت زۆر بىۋ بەلكو خىر ۋانستە ۋنەرمو نىانیت بەرز دەگرىۋ بە لای خەلك بە پەرسىتىشى پەروەردگارت بنازىت، ئەگەر چاكەت كىر سوپاسى خوا

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۸) دا ۋاھاتۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۹) دا ۋاھاتۋە.

بکه، نه گهر خراپه ت کرد لای خوا داوای لیخو شیبوون بکه، کاری له له خواتر سیه وه بی کهم نیه چون کهم بی که قبول ده کری.^۱

ئین عه ساگیر له عوقبه ی کوری نه بو صه هبائه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی ئین مولجه م دای له عه لی (الله) حه سه ن چوو بو لای و ده گریا، پی و ت: نه ی کوری شیرینم بو چی ده گریه؟ و تی: چون نه گریه که تو له یه کهم پوژی قیامه ت و کو تا پوژی دنیا دایت، و تی: کوری شیرینم چوارو چوار بپاریزه.

نه وه ی له گه لیان ده که هیت زیانت پی ناگه یه نی، و تی: بابه گیان نه وانه چین؟ و تی: ده وله مه ندرین ده وله مه ندی عاقله، گه وره ترین هه ژاری گه مره ییه، ترسناکترین ترسناکی به خو سه رسام بوونه، به پیزترین پیزداری نا کار جوانیه، و تم: بابه گیان نه و چوارهم زانی، نه و چواره که ی دیکه شم فیڕ بکه، و تی: وریای هاو پییه تی گه مره به چونکه نه و ده یه ویت سوودت پی بگه یه نیت که چی زیانت پی ده گه یه نیت، وریای هاو پییه تی دروژن به چونکه دوورت لی نزیک ده کاته وه و نزیکت لی دوور ده خاته وه، وریای هاو پییه تی پیسکه به چونکه پیویستترین شتت لی دوور ده خاته وه، وریای هاو پییه تی خراپه کار به چونکه به شتی سووک ده تفرو شیت.^۲

به یه هقی و ئین عه ساگیر له عه لیه وه (الله) هیناویه تی ده لیت: ته و فیک و پینموونی چاکترین سه رکرده و نا کار جوانی چاکترین هاو ده مه، عه قل چاکترین هاو هل و ره وشت و نه ده ب چاکترین میراته، هیچ ترسی گه وره ترین له به خو دا نازین نیه.^۳

ئین سه معانی له (الدلائل) له عه لیه وه (الله) هیناویه تی ده لیت: مه پوانه کی ده لیت بزانه چی ده لیت، هه ره ها فره مووی: هه موو برایه تیه که ده پچری جگه له برایه تی دوور له چاو چنوک.^۴

^۱ - ئین عه ساگیر له عه لیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوه.

ئامۇڭگارىيە كانى ئەبو عوبەيدە كۆرى جەراھ (ﷺ)

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۰۲) لە نەمرانى كۆرى مخەمەر ئەبولحەسەن لە ئەبو عوبەيدە كۆرى جەراھە (ﷺ) ھېناۋىيەتى كە لە سەربازگە كەدا دەچوۋ دەيوت: وريا بن لەوانە يە كەسى جلى سىي و ئايىنى پيس و چەپەل بى، لەوانە يە كەسى پىزى خۆى لا بى و بەلام سووك سەيرى بكات، بە چاكەى نوئ خراپە كۆنەكان وەلا نىن، ئەگەر يەكىكتان كارى خراپى لە نىوان خۆى و ئاسماندا كرد دواتر چاكە يەك بكات چاكەكان دەچنەو سەر خراپەكانى تا نامىن.

ئىبن عەساكىر لە سەئىدى كۆرى ئەبو سەئىدى مەقبەرىيە ھېناۋىيەتى دەلىت: كاتى ئەبو عوبەيدە كۆرى جەراھ لە ئوردن، گۆرەكەى لەۋىيە، توۋشى تاعوون بوۋ ئەو مۇسلمانانەى دەۋرى بانگ كردو وتى: من ۋەسىيە تىكتان بۇ دەكەم ئەگەر قىۋى بكن بەردەوام لە خىردان، نوپۇز بكن و زەكات بەدەن و پۇڭۋى مانگى پەمەزان بگرن و سەدەقە بكن و ھەج و عەمرە بكن و ئامۇڭگارى سەركردەكانتان بكن و نا پاكىان لەگەل مەنۋىن و دنيا ھەلتان نەخەلە تىنى، چۈنكە كەسى ئەگەر ھەزار دەۋرە بژى ھەردەبىت بكەۋىتە ئەم بارى مەرگەى من كە دەيبىن، خوا مەرگى لەسەر مۇڭ نوۋسىۋە ھەموۋدەمرن، ژىرتىنتان گۈپرايەلترىنتانە بۇ پەرۋەردگارى ۋە ھەيانە زىاترىن كار دەكات بۇ پۇڭۋى گەپانەۋى، سەلام و پەمەتى خواتان لىيىت، ئەى موعادى كۆرى جەبەل نوپۇز بكە بۇ خەلك، ئىنجا مرد، موعاد لەناۋ خەلكدا ھەستاو وتى: خەلكىنە تەۋبە بكن لە تاۋانەكانتان تەۋبە يەكى يەكجارەكى بكن چۈنكە بەندەيەك كە لاي خوا تەۋبە لە تاۋانى بكات مافە لەسەر خوا لىي خوش بىت مەگەر كەسىك قەرزى لەسەر بى چۈنكە بەندە بەۋى قەرزىيە ۋە بەند دەكرىت،

ههركهس له ئیوه براكهی نه دواند با پئی بگات و تهوقه ی له گهل بگات، نابی موسلمان له سهرو سی پوژ براكهی نه دوینی چونكه نهوه تاوانیکی گه ورهیه.^۱ نه بو نه عیم (ج ۱، ص ۱۰۲) له نه بو عوبه یدهوه هیئاویه تی ده لیت: نموونه ی باوه ردار وهك چوله كه وایه هه مووی پوژی نه وهنده جار نه مدیو نه و دیو دهكات.

ناموژگاریه کانی موعازی کوری جه بهل (عربی)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۴) له موحه ممه دی کوری سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: كه سی هات بو لای موعازی کوری جه بهل و هاوولانی له گهلدا بوو سه لامیان لیده كردو مالئاواییان لیده كرد، وتی: من وه سیه تی دوو شتتان بو ده كه م نه گهر بیان پاریزیت پاریزراویت، هیچ باکی به تو نیه له پشتك له دنیا، توش بو پشتکی دوا پوژت زور هه ژاریت، ده ی پشتکی پوژی دوا ییت پیش پشتکی دنیا بخه تا ریکه خستنیکی باشت بو بگات و له کو ی چوویت و ناوا بویت له گهل ت بی و ناوا بی. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له عه مر ی کوری مه یموونی نه و دیه وه هیئاویه تی ده لیت: موعازی کوری جه بهل له نیوماندا هه ستاو وتی: نه ی به نی نه ود من نیردراوی پیغه مبه ری خوام، ده زانن گه رانه وه بو لای خوی گه وره دواتر بو به هه شت و دوزه خ، دانیشتنیکی بی کارو هه میشه مانه وه یه به بی مردن.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۴) له موعاویه ی کوری قهروه هیئاویه تی ده لیت: موعازی کوری جه بهل به کوره كه ی وت: کوری شیرینم نه گهر نو یژت كرد وهك نو یژی مالئاوایی بیکه (وا بزانه کو تا نو یژته) و امه زانه هه گیز ده یکه یته وه، بزانه کوری شیرینم باوه ردار له نیوان دوو چا که دا ده مریت، چا که یهك كه پیشی خستوه چا که یهك كه دوا ی خستوه.

^۱ - له (منتخب كنز العمال ج ۵، ص ۷۴) دا واهاتوه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۳) لە عەبدوللای كۆرى سەلەمەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى بە موعاۋى كۆرى جەبەلى وت: فېرم بىكە، وتى
گوپرايەلم دەبىت؟ وتى من سوورم لەسەر گوپرايەلىت، وتى: پۇژوو بىگەرە
پۇژوو بىكەرەۋەۋە نوپۇز بىكەرەۋەۋە بەدەست بەيئەۋە تاۋان مەكەۋە بە
موسلمانى بىمەر، ورياي نزاى ستەملىكراۋە بە.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۷) لە موعاۋى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: سى شت ھەن ھەركەس بيانكات دوچارى بەركەۋەتنو پەككەۋەتن دەبى،
پىكەنىنى بى مانا، خەۋى بى بىدار بوۋەنەۋە، خواردن بە بى برسىيەتى.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۶) لە موعاۋى مۇرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: بە فېتنەۋە سەختى توۋش بوۋن خۇ پارگر بوۋن، لەمەۋە دوا بە فېتنەۋە
خۇشگوزەرانىش تاۋى دەبنەۋە زىاترىن شتى لىۋى دەترسم فېتنەۋە ئافرەتەنە كە
زىپرو زىۋيان كەرد بە خۇداۋ جلى نەرمى شاميان لەگەل عەباۋى يەمەنى پۇشى بە
دوايدا دەۋلەمەند ماندوو و ھەژار ناچار دەكەن ئەۋەدى بۇيان شك نەبات.

نامۇزگارىيەكانى عەبدوللای كۆرى مەسعوود (ﷺ)

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۰) لە ئىبن مەسعوودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من
كەسى بە گىرۋە دەزانم بىيىنم دەست بەتالە نە كارى دنياۋ نە كارى پۇژى دواۋى
بە دەستەۋە بىت، عەبدۇرەزاق بە ھەمان شىۋە لىۋە ھىناۋە ۋەك لە كەز
العمال (ج ۸، ص ۲۳۲) دا ھاتوۋە، ئەبو نەئىم لىيەۋە ھىناۋە دەلىت: كەستان
پانەيەت تارىكى شەۋە بىكەتە گەرمەۋە پۇژ، (ساتى لىرەۋە ساتى لەۋى دابنىشى).

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۱) لە عەبدوللاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۇشى
دنيا چوۋ و سەختىكەۋى ماۋەتەۋە، جا ئەمىر مەرگ دىيارىيە بۇ ھەر موسلمانى،

ھەرۋەھا لە (ج ۱، ص ۱۳۲) دەلىت: دىنيا ۋەك چالاولگەى شاخ وايە، خۇشەيەكەى چوۋو لىتاۋى خوارو ناخۇشەيەكەى ماۋەتەۋە.

ئەبو نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللأوه (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: دوو شت ناخۇشن مەرگۈ ھەژارى، بەخۋا يان ھەژارى يان دەۋلەمەندى دى، باكم نىە كاميان دىنە پىم، ئەگەر دەۋلەمەندى بى بۇ سۆزو خۇشى دەبى، ئەگەر ھەژارى بى خۇ راگرى تىدايە.

ئەبو نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللأوه (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ھىچ بەندەيەك ناگات بە راستى ئىمان تا پىشەى دابى، ئەۋەش نابى تا خۇشەويستى لە ھەژارى پى خۇشترو خاكىبوونى لە بەناۋبانگى پى خۇشتى بى ۋەسەفكەرو سەرکۈنەكارى لە لايەك، دەلىت ھاۋەلانى عەبدوللأ ۋاقەيان كىردوۋ و تيان تا ھەژارى ھەللى لە دەۋلەمەندى ھەرام پى خۇشتى بى ۋە خاكىبوونى لە گۈپرايەلى خۋادا لە ناۋبانگى ناۋ سەرکەش بوون لە خۋاى لا خۇشەويستى بى، تا ئەۋەى ۋەسەفى دەكات ۋە سەرکۈنەى دەكات لەسەر ھەق لای ۋەك يەك بى.

ئەبو نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: سوپند بەۋەى ھىچ پەرستراۋى نىە جگە لە ۋەر بەندەيەك لەسەر ئىسلام بەيانى ۋە ئىۋارە بىكەتەۋە ئەۋ شتە دىنبايىەى توۋشى دەبى زىيانى پى ناگەيەنىت.

ئەبو نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كوپرى ھۈجەيرەۋە لە باۋكەيەۋە لە عەبدوللأى كوپرى مەسعودەۋە ھىناۋىەتى كاتى دادەنىشت دەيوت: ئىۋە لە پىكرەدى شەۋو پۇژدا لە ئەجەلى بىراۋە كارانىكى پارىزراۋ دان ۋە مەرگىش كىۋىر دىت، ھەرکەس چاكە بىچىنى كاتى چىننەۋەى خۇشى نىكە، ھەرکەس شىش خىراپە بىچىنى كاتى چىننەۋەى پەشىمانى نىكە، ھەرکەس بە پى چاندنى دىتەۋە پى، ھىۋاش بە ھەزى ناگات ۋە كەسى سوور بوۋىش ئەگەر بۋى نەبىرايىتەۋە

۱- ئەھمەد بەۋ شىۋە لىۋەى ھىناۋە، ۋەك لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۴) دا ۋاھاتوۋە.

ئاگا، ھەركەس خىرى پىدرا خوا پىي داۋە، ھەركەسىش لە خراپەيەك پارىزرا خوا پاراستوويەتى، لە خوا ترسان پىشەنگو فىقھناسان رابەرو كۆپيان زىادە بەخشە.^۱

ئەبو نەعم (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كۆپى عەبدۇللاى كۆپى مەسعود لە باوكیەو ھىناویەتى دەلیت: كەسى ھات بۇ لای و وتى: ئەبو عەبدۇرەھمان چەند وشەيەكم پى بلى كە كۆكەرەوھى كۆمەلى سوود بەخشى بن، وتى: خوا بپەرستەو ھىچ ھاۋەلىكى بۇ دامەنى و لەگەل سەردەمدا برۆ بەرەو ھەر كۆى چو، ھەر كەس ھەقى بۇ ھىنايت لىي وەرېگرە با تەنانەت دوورو بىزراویش بىت، ھەركەس ھەلەو لارى بۇ ھىنايت بە پەرچى بدەرەو با تەنانەت ئازىزى نرىكىشت بىت.

ئەبو نەعم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعودەو ھىناویەتى دەلیت: ھەق قورس و تال و ناھەق سووك و بەتامە، لەوانەيە ئارەزوويەك خەفەتىكى دوورو درىژى لىيكەوئەو.

ئەبو نەعم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعودەو ھىناویەتى دەلیت: دلەكان ئارەزوو وەرگرتىان ھەيە، دلەكان ھىلاكى و پوو وەرگىپرانىان ھەيە، لە كاتى خوشى و وەرگرتىدا بىقۇزەو لە كاتى ھىلاكى و پوو وەرگىپرانىدا وازى لى بھىن.

ئەبو نەعم (ج ۱، ص ۱۳۵) لە مونزىرەو ھىناویەتى دەلیت: خەلكانى لە دىھقانەكان ھاتن بۇ لای عەبدۇللاى كۆپى مەسعود (ﷺ) خەلكى سەريان سوپما لە گەرەيى و سەلامەتى گەردنىان، عەبدۇللا وتى، ئىو بى باۋەر دەبىنن ساغترىن

^۱ - ئىمامى ئەھمەد لە عەبدۇرەھمانى كۆپى حوجەيرەو لە باوكیەو لە ئىبن مەسعودەو ھىناویەتى كە دادەنىشت دەيوت: بە ھەمان شىۋە ھىناویەتى، وەك لە (الصفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۱) دا ھاتوۋە.

جەستەۋ نەخۇشتىن دىيان ھەيە، دەگەن بە باۋەردار دەيىن تەندروست ترين دلۋ نەخۇشتىن جەستەي ھەيە، بە خوا ئەگەر دلتان نەخۇش و جەستەتان تەندروست بى لاي خوا لە قۇلانچە سووك ترن.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۶) لە ئين مەسعودە ھىناۋىيەتى دەلىت: باۋەردار جگە لە گەيشتن بەخوا ھەسانەۋەي بۇ نىيە، ھەركەس بەختەۋەرى ھەسانەۋەي لاي خۋاي باۋەردارە.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۶) لە ئين مەسعودە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسيكتان ئايىنى لە كەسيكەۋە ۋەرنەگرى ئەگەر كەسەكە مۇسلمان بوو ئەمىش مۇسلمان بى، ئەگەر بى باۋەردار بوو ئەمىش بىباۋەردار، ئەگەر ھەر پىشەنگى دەكەن پىشەنگى بە مردوۋ بكن چۈنكە زىندوۋ لە دەست فېتنە پارىزراۋ نىيە.

ھەرۋەھا لە ئين مەسعودە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەستان خۇ چۈينەر بەۋى دى نەبىت، وتيان ئەبو ۋەبدۇرەھمان خۇ چۈينەر چىيە؟ وتى: بلىت من لەگەل خەلكم ئەگەر ئەۋان رېنمونىيان ۋەركىت ۋادەكەم، ئەگەر شى گومرېبون منىش ۋادەكەم، با ھەركامتان ۋا خۇي رابھىنى ئەگەر خەلكى بىباۋەردار بوون ئەۋ بىباۋەردار نەبىت.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۷) لە ئين مەسعودە ھىناۋىيەتى دەلىت: سى شت ھەن سۈيىندىان لەسەر دەخۇم، چۈۋەرەمىش ئەگەر سۈيىندى لەسەر بخۇم بىانوم بۇ ھەيە، ئەۋ كەسەي لە ئىسلامدا پىشكى ھەيە ۋەك ئەۋە نەكات كە نىيەتى، خوا ھەر شتتى بە كەسى بدات لە دىيادا لە پۇژى دۋايىدا بە جگە لەۋى بدات، ھەركەس خەلكىكى خۇش بويت لەگەل ئەۋان بىت، چۈۋەرەمىش ئەگەر سۈيىندى لەسەر بخۇم بىانوم بۇ ھەيە خوا لە دىيادا ھەركەس پەردە پۇش بكات لە پۇژى دۋايىشدا پەردە پۇشى بكات.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۸) لە ۋەبدۇللاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەركەس دىيائى ويست زىيان بە پۇژى دۋايى دەگەيەنيت، ھەركەس پۇژى دۋايى

ویست زیان به دنیا دهگه یه نیټ، نهی خه لکینه له بهر نه فه وتاو زیان به فه وتاو بگه یه نن.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۸) له نین مه سعو دوه هی ناویه تی ده لیت: چاکترین وتهی کتیبی خوایه، پته وترین پالپشت وشه ی خوایه، چاکترین ده سته و خه لک میلله تی ئیبراهیمه، چاکترین سوننه ت سوننه تی موحه ممه دو چاکترین پیموونی پینموونی پیغه مبه رانه، به ریزترین قسه یادی خوایه، چاکترین گیرانه وه قورئانه، چاکترینی کاره کان سهره نجامه کان، خراپترینی کاره کان بیدعه سازه کان. که می بهس باشتره له زوری تیر نه کهر، دهر وونی پزگاری بی چاکتره له ده سه لاتیکی بی شومار، خراپترین سهرکونه کاتی سهره مهرگه، خراپترین په شیمانی په شیمانی پوژی دوا ییه، خراپترین گومرایی گومرایی پاش پینموونیه، گومان له کوفره وه یه، خراپترین کویری کویری دل، چاکترین ده وله مهن دی ده وله مهن دی دهر وونه، چاکترین تویشوو له خوا ترسانه، چاکترین شتی له دلدا بی دلنیا ییه، مه ی کوکه ره وه ی هه موو تاوانیکه، ئافره تان په تی شه ی تان و گه نجان لقیکی شیتین، شیوه ن له کاری نه فامیه، خه لکی هیه نایه ت بو هینی مه گهر له دواوه به دووریش یادی خوا ده کات، گهره ترینی هه له کان درویه، قسه وتن به باوه ردار فاسق بوون و کوشتنی کوفرو هه لاکرنی مالی وهك هه لاکردنی خوینی ه تی، ههر کهس پاک بی خوا پاک ی راده گری، ههر کهس قین بخواته وه پاداشتی ده داته وه، ههر کهس لیبور دنی هه بیټ خوا لیی خوش ده بیټ، ههر کهس له سهر به لا خو پابگری خوا بو ده کاته وه، خراپترین ده سته کوت ده سته کوتی سووه، خراپترین خواردن خواردنی مالی هه تیوه، به خته وهر نه وه یه ئاموزگاری جگه له خو ی بی، به دبخت نه وه یه له سکی دایکیه وه لاسار بی، هینده بو ههر کهستان به سه که قه ناعه تی پی بکات، ده گو پیت بو چوار پهل و دواتر به ره و کوتاییه که یه تی، مولکداری کار کوتایه کانی ه تی، خراپترینی گیرانه وه کان گیرانه وه ی درویه، به ریزترین مهرگ کوژرانی شه هیدانه، ههر کهس به لا بناسی خو ی له سهر راده گری،

ههركهس نهیناسی پقی لییهتی، ههركهس خوئی به زل بزانی دایدهنی، ههركهس پروو بکاته دنیا چاری ناکات، ههركهس گوپرایهلی شهیتان بی له خوا یاخی دهبی، ههركهسیش له خوا یاخی بوو خوا سزای ده دات.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۸) له ئین مهسعووده وه هیناویهتی دهلیت: ههركهس له دنیا دا پوانینی ههبی خوا له پوژی دوایدا پوانینی پی دهبی، ههركهس له دنیا دا گوئی بگری خوا له پوژی دوایدا گوئی لیدهگری، ههركهس خو به گه وه بگری خوا دهیخت، ههركهس له بهر له خوا ترسی خاکی بی خوا بهرزی دهکاته وه.

نامۆزگاریه کانی سهلمانی فارسی (عربی)

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له جهعفری کوری بهرقانه وه هیناویهتی دهلیت: بیستمان سهلمانی فارسی (عربی) دهیوت: سی شت ده مخه نه پیکه نین و سی شت ده مگریه نن، پیکه نینم دی به هیوا خوازی ژیان له کاتی کدا مهرگ به دوایدا ده گه پی، بیناگایه که لی بیناگا نین، که سی پر به ده می پیده که نی نازانی ئایا په روهردگاری رازی دهکا یان توو په دهکات، سیشت ده مگریه نی: جیا بوونه وهی نازیزان موحه ممه دو دارو دهسته که ی، باری سهختی کاتی مهرگ، وهستان له بهردهم په روهردگاری جیهانیاندا کاتی نازانم بو دوزهخ ده بریم یان بو به ههشت.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۴) له سهلمانه وه (عربی) هیناویهتی دهلیت: خوای گه وه نه گه خراپه ی بو بهندهیه کی بویت یان له ناو چوونی بو بویت ئابرووی لی داده مالی، ئیدی که دهیبنین بیزاراو بیزاره، که وایش بوو په حمه تی لی داده مالی و که دهیبنین ناپاک و جی ترسه، نه گه ریش وا بوو ملوانکه ی ئیسلام له گهردنی داده مالی و نه فریناوی و نه فرینلیکراو ده بییت.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له سهلمانه وه هیناویهتی دهلیت: نموونه ی باوهردار له دنیا دا وه که نه خوشی وایه پزیشکه که ی له گه لدایه و دهر دو دهرمانه که شی

دهزاني، نه گهر هڙي به شتيٰ ڪرد ڪه ڙياني پيڏه گهيه ني پڙي ليڏه گريٽ و ده لٽيٰ نزڪي مه به ره وه، چونڪه نه گهر بيڪهيت له ناو ده چيت، به رده وام پڙي ليڏه گريٽ تا له ده رده ڪهي ده رباز ده بيت، باوه ڀداريش وايه ڪه هڙ به شتانيڪي زور ده ڪات ڪه خه لڪانيڪي دي له ڙياندا هه يانه خوا پڙي ليڏه گريٽ و لٽيٰ دوور ده گريٽ تا ده ميرني و نهو ڪات ده يباته به هه شت.

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۰۵) له يه حياي ڪوپي سه عيده وه هيٺاويه تي نه بو ده ردا نامه ي نووسي بو سه لمان ي فارسي (ﷺ) ڪه به رهو خاڪي پيروز برو، سه لمانيش نامه ي بو نووسي زهوي ڪهس پيروز ناڪات، به لڪو ڪردار مروڦه ڪان پيروز ده ڪات، بيستومه تو بويت به پزيشڪ، نه گهر ده رمان به خش بي باشه بوٽ، نه گهريش سووڪه زانياري وهرگرو زانياري به خش بيت وريابه ڪه سيڪ نه ڪوڙيت و به وه بچيته دوزهخ، نه بو ده ردا نه گهر دادوهري نيوان دوو ڪه سي بڪردايه ڪه ده چوون سهيري ده ڪردن و ده يوت: به خوا نيمنچه پزيشڪ بووم، بگه رينه وه و سر له نوي مه سه له ڪه تانم بو باس بڪه نه وه.^۱

ناموڙگاريه ڪاني نه بو ده ردا (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۱۰) له هه سني ڪوپي عه تي وه هيٺاويه تي نه بو ده رداء (ﷺ) ده يوت: به رده وام له چاڪه دان تا ڪاتي چاڪه ڪانتان خوش بوين و نه وه ي به هق له نيوانتاند ا بوتري و بيناسن چونڪه ناسهري هق وه ڪيٺيش پيڪهري وايه.^۲

^۱ - موضوع.

^۲ - به يه هقي له شعب الايمان وئين عه ساڪير له نه بو ده رداء وه به هه مان شيوه هيٺاويانه، وه له ڪنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۴) دا ها تو وه

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۱) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: ئەرکی بەسەر خەڵکدا مەدەن کە نایتوانن و لە بری پەروردگاریان موخاسەبەیان مەکەن، ئادەمیزاد وریای خۆت بە چونکە هەرکەس شوین باری خەڵک بکەوێ خەفەتی دوورو درێژو توورەیی و قینی بێ وەستان دەبی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: وا خوا بپەرستن کە دەیبینن خۆتان لە مردووێکان ئەژمار بکەن و بزائن کەمێک کە تیرتان بکات باشترە لە زۆری کە لاتان بدات، بزائن چاکە لەناو ناچی و خراپەش لە بیر ناچی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: چاکە بە زۆری منداڵ و سامان نیە، بەلکو هیوا بەرز و کاری زۆری چاکە و خێرە، وا بێت لە پەرستشی خوادا پیش خەڵک بکەوێت، ئەگەر بایست کرد سوپاسی خوا بکەو ئەگەر خراپت کرد لای خوا داوای لیخۆشبوون بکە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۵) لە سالمی کوپی ئەبولجەد لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: وریای کەسی بە دلی باوەرداران پریان لی بێت و ئەویش هەست نەکات، پاشان وتی: ئایا دەزانیت ئەو چیە؟ وتی نا، وتی: کەسی بە تەنها لە خوا یاخی دەبی و خواش رقی دەخاتە دلی باوەردارانەوێ بە جوړیک خۆی نازانیت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: کرۆکی ئیمان خۆ پاگریە بۆ حوکم و پازی بوونە بە قەدەر و نیاز پاکێ لە پشت بەستن بە خوا و خۆ بە دەستەوێ دان بۆ خواێ گەورە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەوێ (عليه السلام) هیناویەتی دەلیت: هاوار بۆ هەموو کۆکەرەوێهکی بکەرەوێ کە دەمی دەکاتەوێ وەک شیت دەبینی چی لای خەڵکەو نابینی چی لای خۆی هەیه، ئەگەر بتوانی شەوو پوژ بەیه ک دەگەیهنیت، هاوار بۆی لە حسابیکی توندو سزایهکی سەخت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەیوت: ئەو کۆمەڵی خەلکی دیمەشق، ئایا شەرم ناکەن؟ کۆ دەکەنەوێ ناخۆن، بنیاد دەنێن و تیایدا نیشتەجێ نابن، هیوا دەخوازن و پیناگەن، سەردەمانی پیش ئیوێ کۆیان دەکردەوێ و هۆشیاریان بۆ هەبوو، هیوایان هەبوو و درێژەیان پێدەدا و بنیادیان دەنا و پتەویان پادەگرت، هەمووی لەناو چوو و هیوایان بوو بە سەرکەشی و مالیان بوو بە گۆپ، ئەوێ عاد بوو نیوان عەدەن تا عەممانی پڕ کرد لە پارو و سامان و مندال، کێ بە جێماوی بنەمالەوێ عادم لێدەکێت بە دوو درهەم، ئێین ئەوێ حاتەم لە عەونی موپری عەبدوللأوه هیناویەتی ئەبو دەردا کاتی بینی موسلمانان چۆن لە بنیاد و درەخت چاندندان چووێ مژگەوتیان و وەستا و هاواری کرد: ئەوێ خەلکی دیمەشق، ئەوانیش کۆبوونەو، ئەویش سوپاس و ستایشی خۆی کرد، پاشان وتی: (بە هەمان شیوێ پێشوو هیناویەتی).

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە صفوانی کوپری عەمرەوێ هیناویەتی ئەبو دەردا (رضی اللہ عنہ) دەیوت: ئەو کۆمەڵی پارو و سامان خوازن، لە سامانتان بەدەن بەسەر پێستتاندا پیش ئەوێ ئیمە و ئیوێش تیایدا یەکسان بین تەنها سەیری بکەن و ئیمەش لەگەڵتاندا سەیری بکەین، ئەبو دەردا وتی: من ترسم لە ئارەزووی شاراوێ ناو بەخششی لادەرە تووشتان بێ، ئەوێش کاتی تێرنا بوون و دەستتان لە زانست بەردا، ئەبو دەردا وتی: چاکترینتان ئەوێهە کە بە هاوێلەکی دەلیت: هەستە با بخۆین و بخۆینەوێ گالتهو گەپ بکەین پیش ئەوێ بمرین، ئەبو دەردا دای بە لای خەلکیکدا کە مالیان بنیاد دەنا وتی: دنیا نوێ دەکەنەوێ خواش دەیهوێت وێرانی بکات، خواش زالە بەسەر ویستیدا، هەرەها لە مەکحولەوێ دەلیت: ئەبو دەردا دەچوو بە لای وێرانهکاندا دەیوت ئەو وێرانهی وێرانهکان، کوان خاوەنە یەکەمینەکان؟

۱ - وەک لە تەفسیری ئێین کەتیر (ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتووە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتى دەلیت: سى شتم لا نازیزن كە خەلك پقیەتى لییان: نەخوشى و ھەژارى و مەرگ، مەرگم لەبەر تاسەى دیدارى پەروردگارم خوش دەویت، ھەژاریم لەبەر ملکہچی نواندن لەبەر پەروردگاردا خوش دەویت، نەخوشیم بۆ سېرنەۋەى تاوانەکانم خوش دەویت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە شەرھەبیلەۋە ھېناویەتى ئەبو دەردا كە تەرمیكى دەبینى دەیوت: بېرۆن ئیمەیش بەرپۆھین، یان بېرۆن ئیمەیش چووین، ئامۆژگاریەكى بەھیزو بېناگایەكى خیرا، بەسە بۆ مەرگ ئامۆژگار كەر بیت، یەك بە یەك دەچن و ھەیشە دەمینیتەۋە ھیچ ھیوايەكى نیە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە عەونى كۆپى عەبدوللّٰۋە ھېناویەتى ئەبو دەردا وتى: ھەركەس بە دۋادا بگەرپى ون دەبى، ھەركەس بۆ بارە كتوپرەكان خۆى ئامادە نەكردبیت دەستەو سان دەكەویت، ئەگەر قەرزت بە خەلك دا قەرزت دەدەنى، ئەگەر وازت لى ھېنان وازت لى ناھینن، وتى دەى فەرمانى چیم پى دەكەیت؟ وتى: لەۋەى ھەتە بۆ پۆژى ھەژاریت قەرز بە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۰) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتى دەلیت چیه دەتانبینم سوورن لەسەر ئەۋەى ئەكە بۆتان و ئەۋەى پىی پاسبیردراون پشتگوئی دەخەن، من چاك خراپترینتان دەتاسم زیاتر لەو كەسەى چارەسەرى ئەسپ دەكات، خراپەكانتان ئەوانەن كە درەنگ دین بۆ نوێژو گۆى لە قورئان ناگرن بە دوورى و نامۆیى نەبى، ئازادى خاۋەكانیان ئازاد ناكەن.

ئەبو نەعیم (ج ۱، ص ۲۲۱) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتى دەلیت: بە ھەموو سال و كاتتان بۆ چاكە بگەرپن و بېرۆن بەرەو شەنى رەحمەتى خوا، چونكە خوا چەند شەنیەكى رەحمەتى ھەیه بۆ ھەر بەندەيەكى خۆى بویت دەیبەخشى. داوا لە خوا بكەن شەرمگەتان دابپوشى و ترستان نەھیللى.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۲) لە عەبدورەحمانى كۆپى جوبەیری كۆپى نەفیرەۋە ھېناویەتى كەسى بە ئەبو دەردائى وت: وشەيەكم فیّر بكە لاى خوا پىی

سوودمه ندیم، وتی: دوان و سیان و چوارو پینجیش، هرکس کاریان پی بکات لای خوا پاداشتی پله بهرزه کانی هیه، وتی: تهنه پاک بخو تهنه پاک به دهست بهینه و تهنه پاک بهرزه ناو مالت، داوا له خوا بکه پوزی پوز به پوزت بدات، نهگر بهیانی ههستایت خو ت له مردووان بزانه وهك شهوی گهیشتبیت بهوان، خو ت بو خوا دابنی، هرکس قسه یان جنیوی پی وتیت یان شهپی له گهل کردیت له بهر خوا وازی لی بهینه، نهگر خراپهت کرد لای خوا داوای لیخوشبوون بکه.

ئه بو نه عین له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۳) له ئه بو دهردائه وه هیناویه تی ده لیت: بهر دهوام دهروونی ههرکهستان له خوشه ویستی شتدا گهجه با له تاو پیریش چه میبیتته وه، مهگر ئه وانه ی خوا دلی بو له خوا ترسان تا قی کردوونه ته وه، ئه وانیش که من، ئین عه ساگیر له ئه بو دهردائه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وهك له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتووه.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۴) له ئه بو دهردائه وه هیناویه تی ده لیت: سی شت له مولکداری باری ئاده میزادن، سکالا له سه ر نارهحه تیت مه که، با سی ئازارت مه که، به زمانی خو ت دهروونت پاک دامه نی.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۱) له ئه بو دهردائه وه هیناویه تی ده لیت: وریای نزای سته ملیکراو و نزای هه تیو بن چونکه ههردووکیان شه وانه بیدارن و نزایان ده چیت و خه لکیش خه وتوون، ههروه ها ده لیت: بیزاوترین کهس لای من شه ویه که سته م له وه بکه م که تهنه پشت به خوا ده بهستی له دژم.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۴) له موعمه ره له هاوه لیکه وه هیناویه تی ئه بو دهردا نامه ی نووسی بو سه لمان: برای ئازیز ته ندروستی و بیکاریت بقوزره وه پیش شه وی تووشی به لایه ک بیت که به نده کان نه توانن بهر په رچی بده نه وه، نزای تووش بوو بقوزره وه، برا گیان: با مزگه وت مالت بی چونکه من بیستوومه پیغه مبه ر (ع) ده یفه رموو: ان المساجد ببیت کل تقی وقد ضمن الله عز وجل لمن

كانت المساجد بيوتهم بالروح والراحة والجواز على الصراط الى رضوان الرب عز وجل) (مزگه وته كان مالى هم موو له خوا ترسیکن، خواى گه وره زامنى داوه بو هم موو نه وانهى مزگه وت مالىانه به چوون و حسانه وه و پهرینه وه به سهر پردى (صیراط) دا بو لای په زامه ندى په وړه دگارى گه وره) برا گيان په حم به هه تيو بکه و له خوټى نزيك بکه ره وه و له خوار دنى خوټى پيښه چونکه من بیستوومه له پیغه مبه (ﷺ) کاتى که سى هات بو لای و سکا لای دلر په قى خوټى لا کرد پیغه مبه (ﷺ) پنی فهرموو: (ثایا حه ز ده که یت دلټ نه رم بى) وتى به لى، فهرمووى (هه تيو له خوټ نزيك بکه ره وه و ده ست بیڼه به سهر سه ریداو له خوار دنى خوټى پيښه، چونکه نه وه دل نه رم ده کات و به سهر پیو یستیدا به تواناو زاله) برا گيان نه و نه ده کو مه که ره وه که نه توانى سو پاسى له سهر بکه یت، چونکه من بیستوومه پیغه مبه (ﷺ) ده یغه رموو: (له پوژى دوا ییدا نه و خاوه ن دنیا یه ده هی نریت که تیا یدا گو یړایه لى خوا بو وه، وه نه و له به رده م سامانیدا یه و سامانه که ی له پش تیه وه یه، هه ر کات پردى صیراط لارى ده کاته وه سامانه که ی پنی ده لیت برؤ نه و حه قه ی له سهر ت بوو به جیت گه یاند، نه و ده ش ده هی نرئ که گو یړایه لى خوا نه بو وه و سامانه که ی له نیوان دوو شانیدا یه، مال و سامانه که ی سه رسمى پیده دات و پنی ده لیت: مالو یړان با به گو یړایه لى خواى گه وره له مندا کارت بکړدا یه، به رده وام به و جوړه یه تا بانگ ده کریت بو وه یل) برا گيان من بیستوومه تو خزمه ت کارت کړیوه، من له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست ده یغه رموو (لا یزال العبد من الله وهو منه مالم یخدم فاذا خوم وجب علیه الحساب) (به رده وام به نده له خوا وه یه و خواش له وه وه یه (ناگاداریه تى) تا کاتى خزمه ت کار نه کړى، که خزمه ت کارى کړى حسابى له سهر واجبه) نوم دهر دا دا وای خزمه ت کارى لی کړدم و منیش نه مړؤ سامانم هه یه، کاتى باسى مو حاسه به م بیست حه زم نه کرد بیکرم، برا گيان چیمانم من و تو نه گهر پوژى دوا ییمان بپاری زین و له وى له حساب نه تر سین؟ برا گيان به ها وده مى پیغه مبه (ﷺ) سه رگه ش نه بى، چونکه نیمه ما وده یه کى دو ورو دریژ دواى نه و ژیا وین و خواش

زاناتره دواى ئەو چیمان کردوو،^۱ ئێبن عەساكیر لە مەحمەدى كۆپى واسعه وه
هیناویه تی ده لیت: ئەبو دەر دا نامەى نووسی بۆ سەلمان، بە هەمان شیوه
هیناویه تی، بە لام ئەوهی نه هیناوه (ئوم دەر دا داواى...) کو تایی.^۲

ئەبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) له عەبدورەحمانى كۆپى موحه ممه دی
مو حارییه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئەبو دەر دا نامەى نووسی بۆ برایه کی:
پاشان تۆ له هەر بارێکی دنیا دا بیت پیش تۆ که سو و خاوه نی دیکه ی هه بو وه
دواى تۆیش که سو و خاوه نی دیکه ی ده بیت و هیچی بۆ تۆ نابێ جگه له وه ی بۆ
خۆت پیشی ده خهیت، ده ی پیش ویست و به رژه وه ندی كۆپى بخه، چونکه تۆ بۆ
لای که سی ده چیت که پوزشت لیوهر ناگریت و پاره کهش کو ده بیت وه بۆ که سی که
سو پاست ناکات، به لکو بۆ یه کی له و دووانه کو ده بیت وه: یان به پیی گوپرایه لی
فه رمانی خوا به کاری دینی و به وه ی که تۆ لاسار بویت ئەو پیی به خته وه ده بیت،
یان له تاوانی خوا دا به کاری دینی و به وه ی بو ت کو کرد وه ته وه به ده خت ده بی،
به خوا هیچ کامیان بۆ ئەوه شیواو نین له سه ر پشت خۆتی بۆ هیلاک بکهیت و پیش
خۆتی بخهیت، هیوا ی په حمه تی خوا بخوازه بۆ ئەوانه یان چوون و دلنیا به له پۆوی
خوا بۆ ئەوانه شیان که ماون، والسلام.

ئێبن عەساكیر له ئەبو دەر دا ئەوه هیناویه تی نامەى نووسی بۆ مەسه له مه ی
کۆپى موخه الله و وتی: پاشان به نده ئەگەر به گوپرایه لی خوا کاری کرد خو شی
ده ویت، ئەگەر خوا خو شی ویست لای دروستکرا وه کانى خو شه ویستی ده کات،
ئەگەریش به لادان له فه رمانی خوا کاری کرد خوا رقی لیی ده بیت، ئەگەر خوا رقی
لیی بوو لای به نده کانى رقیل بووی ده کات.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - وهك له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۵) دا واهاتوه.

ئېبن عەساكېر له ئەبو دەردائەوہ هېناوېه تې دەلېت: ئېسلام بە بى گويپرايه لى نيه و خېر تەنها له كۆمەلېووندايه، ئاموژگارى بۇ خواو بۇ خەليفەو بۇ ھەموو باوەردارانېشه.^۱

ئاموژگارىه كانى ئەبو زەر (ﷺ)

ئەبو نەعېم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۶۵) له سوفیانی سەوریەوہ هېناوېه تې دەلېت: ئەبو زەرى غیفارى لای كەعبە وەستاو وتى: ئەى خەلکېنە من جوند بن غیفارېم، دەى وەرن بۇ لای براى دلسۆزى ئاموژگارىكەرتان: خەلکى له دەورى كۆبوونەوہ، وتى: ئەگەر يەكېكتان وېستى سەفەرى بکات ئایا بەشى پېوېست تا گەيشتنە جى تېشوو ھەلناگرى؟ وتیان با، وتى دەى سەفەرى پېى پوژى دوایى دورترە لەوہى دەتانەوئى دەى بەشى پېوېست تېشوو وەربگرن، وتیان چەندە پېوېستمانە؟ وتى: حەج بکەن حەج بۇ گەورەکان، پوژوو بگرن له پوژى سەختدا بۇ دورو درېژى زېندوو بوونەوہ، دوو پکات نوېژ له تارىكى شەودا بکەن بۇ ترسو بېمى ناو گۆرەکان، وشەيهكى خېر يان قسەيهكى خراپ كە لىى بېدەنگ بېت بۇ وەستا پوژىكى گەورە، بە پارەو سامانت خېر بکە بەلکو له سەختیهكەى پزگارت بېت، دنیا له دوو كۆپدا دابنى: كۆپى بۇ وېستى پوژى دوایى، كۆپى بۇ وېستى حەلال، سېيەم زىانت پى دەگەيه نېت و سوودى نيه بۆت و نەتەوېت، پارەت دوو درەھم بېت درەھمىكى بۇ مال و منالت و درەھمى دانى بۇ پوژى دواییت، سېيەم زىانت پى دەگەيه نېت و سوودى نيه بۆت و نەتەوېت، پاشان بەو پەرى دەنگى هاوارى كرد: ئەى خەلکېنە وېست و سوور بونېك ئېوہى كوشتووہ كە ھەرگېز پېى ناگەن.

ئەبو نەعېم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۶۵) له عەبدوللای كوپى موخەممەدەوہ هېناوېه تې دەلېت: بېستەم مامۆستایەك دەيوت: بېستمان ئەبو زەر دەيوت: ئەى

^۱ - له كنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۷) دا واما تووہ.

خەلکینە من ئامۆژگاریتان دەکەم، من دڵم بۆتان دەسووتی، لە تاریکی شەودا بۆ ترسناکی ناو گۆر نوێژ بکەن، لە دنیا دا پۆژوو بگرن بۆ گەرمای پۆژی زیندوو بوونەو، لە ترسی پۆژی سەخت خێر بکەن، ئەو خەلکینە من ئامۆژگاریتان دەکەم، من دڵم دەسووتیت بۆتان.

ئەبو نەعیم (الحلیة ج ۱، ۱۶۳) لە ئەبو زەرەوھ ھیناویەتی دەلیت: بۆ مەرگ لە دایک دەبن و بۆ وێرانکردن مال و بینا دروست دەکەن و سوورن لەسەر ئەوێ لەناو دەچیت و ئەو لەبیر دەکەن کە دەمینیتەو، ئای بۆ دوو بیزاراوەکە: مەرگ و ھەژاری.

ئەبن عەساکیڕ ھیناویەتی وەک (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا ھاووە لە حبابی کوپی ئەبو خەبلەوھ دەلیت ئەبو زەرەوھ دەردا دەیانوت: بۆ مردن لە دایک دەبن و بۆ وێرانکردن بنیاد دەنێن و سوورن لەسەر ئەوێ لەناو دەچی و دەست بەر دەدەن لەوێ دەمینیتەو، وریا بن چەندە سی بیزاراوەکە چاکن: مەرگ و نەخۆشی و ھەژاری.

ئامۆژگاریەکانی حوزەیفە کوری یەمان (رضی اللہ عنہ)

ئەبو نەعیم (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) لە ئەبو نەعیمەوھ ھیناویەتی بیستی حەزەیفە دەیوت: ئەو خەلکینە ئایا پرسیارم لێناکەن چونکە لەسەر خێر پرسیاریان دەکرد لە پیغەمبەر (ﷺ)، من لەسەر خراپە پرسیارم لێدەکرد، ئایا پرسیار ناکەن لەسەر مردنی زیندووھەکان؟ وتی: خوا موحەممەدی (ﷺ) نارد ئەویش خەلکی لە گومراییەوھ بۆ پێنموونی و لە کوفرەوھ بۆ ئیمان بانگ کرد، ھەرکەس ھات بە دەمیەوھ ھات و ئەوێ مردبوو بە حەق زیندوو بوویەوھ، ئەوێ کە زیندوو بوو بە باتل و پووچی مرد، پاشان پیغەمبەرایەتی نەماو خیلافەت لەسەر پێبازی پیغەمبەرایەتی ھات، پاشان پاشایەتیەکی ئێوھ ستەمکاری ھات،

خه لکی هیه به دلی و زمانی و دهستی دژایه تی ستهم دهکات نه وه حقی ته و او کردووه، هیه به دل و زمانی و دهستی گرتووه ته وه، نه وه دوو بهشی حقی وه لا ناوه، هیانه به دلش دژایه تی ناکات نه وه مردووی زیندووه کانه.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۶) له حوزه یفه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: دله کان چوار جورن: دلی پیچ و داخراوه، نه وه دلی بیباوه ره، دلی دوو پرووی هیه نه وه دلی دوو پرووه، دلی چرایه کی تیدایه دهگه شیتته وه نه وه دلی باوه پرده، دلی دوو پرووی و ئیمانی تیدایه، نمونه ی ئیمان وه که دره ختی وایه ئاوی پاک ی بو بیت، نمونه ی دوو پرویش وه که برین وایه که خوین و چلک دینی، هه رکامیان نه وه ی به سه ردا زاله که زاله.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۲) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: فیتنه به ره و پرووی دله کان بوته وه هه ر دلی بیخواته وه خالیکی ره شی له سه ر داده نری، نه گه ر دژایه تی کرد خالیکی سپی له سه ر داده نری، هه رکامتان ویستی بزانی ئایا فیتنه ی تووش بووه یا نا با سه یر بکات نه گه ر نه وه ی حه رامه به حه لالی زانی یان حه لال بوو به حه رامی زانی نه وه تووشی فیتنه بووه.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۳) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: وریای فیتنه کان بن که س تووشیان نه بی، به خوا هه رکه س بکه ویته ناویان وه که لا فای پویشتنو ده یبه ن، نه وانه شیوه کراوو به ره و پروو هاتوون تا که سی نه زان ده لیت: نه وه له وه ده چی و به پشت تی کردن پروونی ده به خشی، نه گه ر بینیتان له مالی خو تان دابنیشن و شمشیره کانتان بشکینن و ره شو ی و لاخه کانتان بیچرینن.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: فیتنه له سی دانه دا خو ی ده بینیتته وه: نه وه که سه تونده ی هه رچی بو به رز بکریته وه به شمشیر ده یشکینی، وتار بیژی که بانگه وازی بو دهکات، که سی گه وره ش، نه و دووانه پروو به پروو پییان دهکات، به لام گه وره که بو ی ده گه ریته تا نه وه ی لایه تی تووش ده بی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) لە حوزەیفەو هیناویەتی مە ی هیندە ی فیتنە عە قلی کە سە کان نابات.

ئەبو نەعیم لە حوزەیفەو هیناویەتی دە لیت: سە ر دە می تووشی خە لک دە بی کە س دە ربازی نابی مە گەر وە ک نزی کە سی خنکا و نزا بکات.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۸) لە ئەعمە شەو هیناویەتی دە لیت: بیستم حوزەیفە (ﷺ) دە یوت: ئەوانە ی دنیا بۆ پوژی دوا یی واز لیدینن و ئەوانە ش پوژی دوا یی بۆ دنیا واز لیدینن با شترینتان نین، بە لکو ئەوانە ی پشکیان لە هەردوولا وەر دە گرن.

نامۆزگاریە کانی ئوبە ی کوری کە ع (ﷺ)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) لە ئەبو لعالیەو هیناویەتی دە لیت: کە سی بە ئوبە ی کوری کە عی وت: وە سیە تە م بۆ بکە، ئەویش وتی کتییی خوا بکە بە پیشەنگو بە دادوەر و حوکمەر پیی پازی بە، چونکە ئەو ئەو یە کە پیغەمبەرە کە تانی تیدا جیگیر کردووە و شەفاعە تکارو گوێرایە لکراوە، شا هیدییکی تۆمە تبار نە کەرە، تیایدا با سی ئیو و پیش ئیو ی کردووە و حوکمی نیوانتانی کردووە، هەوالی ئیو و دوا ی ئیو ییشی تیدا یە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) لە ئوبە ی کوری کە عەو هیناویەتی دە لیت: هەر بە ندهیە ک لە بەر خوا شتی واز لیبینی خوا بوی دە گوریت بۆ با شتر بە جوړی کە چاوەرپی نە بوو، هەر بە ندهیە کیش بە سووکی بزانی و بە جوړی بیگری کە چاک نە بی خوا لەو سەختتری دینیتە ری بە جوړیک چاوەرپی نە بوو.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۵) لە ئوبە ی کوری کە عەو هیناویەتی دە لیت: باوەر دار لە نیوان چوار بار دایە: ئەگەر تووش بوو خو راکر دە بی، ئەگەر پیی درا سوپاس گوزار دە بی، ئەگەر قسە ی کرد راستگو دە بی، ئەگەر حوکمی دا

دادپه روه دهبي، نهو له نيوان پينج پووناكيدايه، نهويه خوا دهفرمويټ (نور على نور) قسه ي پووناكي و زانستي پووناكيه و چووني بو ناو پووناكي و ده رچووني له پووناكيه وه و پريره وشي بهرو پووناكيه له پوژي دواييدا، بيباوه پيش له نيو پينج تاريخيدايه: قسه ي تاريخي و زانستي تاريخي و چوونه ژوري بو ناو تاريخي و ده رچووني له تاريخيه وه و چوونيشي بهرو تاريخيه له پوژي دواييدا.

بوخاري له (الأدب المفرد) له نهو به سره وه هيناويه تي ده ليت كه سيكمان پي دهوترا (جبر) يان جوهير، وتي: لاي عومر له كاتي خيلافه تيدا داواي كه نيزه كيكم كرد، شهو چومه مه دينه و چوم بو لاي، من وريايي و زمانزاني يان وتي په وانبيژيه كم هه بوو، نهمه باسي دنيا و بچوك راگرت و امدانا كه هيچ نايه نيټ، له لايه وه كابرايه كه هه بوو، كه لي بوممه وه وتي: هه مو و ته كانت نزيك بوون جگه له باسي دنيا نايا ده زانيت دنيا چيه؟ تويشوومان بو پوژي دوايي له دنيايه، نهو كارانه ي له پوژي دواييدا پاداشتي له سر و درده گريت له دنيا دان، وتي: كه سي باسي دنياي كرد كه له من زانتر بوو، و تم نه ي نه ميري باوه رداران نهو كه سه كييه كه له لاته؟ وتي گه وري موسلمانان ثوبه ي كوري كه عب (ﷺ).^۱

نيين عساكير له ثوبه ي كوري كه عب وه هيناويه تي كه سيك پي وت: نه ي نهو مونزير وه سيه تم بو بكه، وتي: نه وري گرنك نيه بوټ خوټي تووش مه كه و له دوژمنت دور بگرو نزيكي هاوپټ به و نهو هيو به زيندو و بخوازه كه مردو هيو ي پي ده خوازي، پيوستيت لاي كه سي باس مه كه كه باكي نيه بوټ.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

نامۆزگاریه کانی زهیدی کوری پابت (ﷺ)

ئین عه ساکیر له ئوبه ی کوری دیناره وه هیناویه تی ده لیت: زهیدی کوری ثابت نامه ی نووسی بو ئوبه ی کوری که عب: پاشان خوی گه وره زمانی کردوه به وه رگیزی دل و دلی کردوه به وه رگیزو سه ره رشتیاری که زمان ملکه چیه تی بو ئه وه ی دل پینموونی بو ده کات، نه گهر دل له سه ر ته و قدانی زمان بوو قسه دی و ته و گو فتار په یوه ست و پیک ده بی، هه ر زمانی قورسی و زه لیلی و نه رمی و لاریه کی نیه نه گهر دلی له به ر ده ست زمانیدا بی، نه گهر که سی قسه ی به زمانی واز لی هینا و دلی له سه ری جیا و پیچه وانه بی به وه دهروونی، نه گهر که سی قسه ی به گو فتاری پیوانه بکری نه وه راستگو نوینی شوینی قسه ی ده بی ت ئایا

نامۆزگاریه کانی عه بدوللای کوری عه بباس (ﷺ)

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۴) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: ئه ی تاوانبار له سه ره نجامی خراپ دلنیا مه به و کاتی تاوان گه وره تر له تاوانی به دوا دا دی ت نه گهر کردت نه واه که می ئا بروت له سه ر نه وه ی له راسیتته و له سه رو ته وه یه و توش له سه ر تاوانی گه وره تر له و تاوانه ت بیت که کردو ته، پیکه نینیش له کاتی که دا نازانیت خوا چیت لیده کات نه وه له تاوان گه وره تره، خوشحالیت به تاوان نه گهر بتوانی بیکه یت نه وه له تاوان گه وره تره، خه فته خوار دنت به تاوان نه گهر شتی گه وره تر له تاوانت له ده ست دا نه گهر توانایت هه بوو ترست له ره شه با نه گهر په رده ی ده رگات جو لا و له سه ر تاوان بویت و دلت نه شله ژا به وه ی خوا سه یرت ده کات نه وه گه وره تره له تاوان نه گهر بیکه یت، هاوار بو ت ئایا ده زانیت تاوانی ئه ییووب (علیه السلام) چی بوو؟ خوی گه وره ش له جه سته یدا و چوونی سامانیدا تووشی کرد، تاوانی ئه ییووب نه وه بوو هه ژاری پشتی پیبه ست له سه ر سته می که

دوو پرووهکان نیرو مییان به باوه‌پداران ده‌لین ﴿انْظُرُونَا نَقْتِس مِنَ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ (الحدید ۱۳) نه‌وه‌ش نه‌و پیلانه‌ی خواجه که دوو‌پرووه‌کانی پی هه‌لده‌خه‌له‌تینی کاتی ده‌فهرمویت ﴿يَخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ ئیدی ده‌گه‌پینه‌وه بو نه‌و شوینه‌ی تیایدا پرووناکی دابه‌شکراوه که‌چی هیچ نایینن بویه ده‌چنه‌وه بو لایان، نه‌وکات شوریه‌کی ده‌رگادار له نیوانیاندا لی ده‌دری (باطنة فيه الرحمة وظاهرة من قبله العذاب)، سه‌لیمی کوپی عامر ده‌لئت به‌رده‌وام دوو‌پروو سه‌رکه‌شه تا پرووناکی دابه‌شده‌کریت و خوا دوو‌پرووو باوه‌پدار جیا ده‌کاته‌وه.^۱

ئین عه‌ساگیر له سوله‌یمانی کوپی حه‌بیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لئت: له‌گه‌ل ده‌سته‌یه‌کدا چووم بو لای نه‌بو ئوماهه، پیریکی به ته‌مه‌ن بوو، به‌لام عه‌قل و په‌وانبیژی زور چاکتر بوو له‌وه‌ی له پرووخساریه‌وه ده‌بینرا، له سه‌ره‌تای قسه‌یه‌وه وتی: نه‌م کو‌په‌تان به به‌لا‌غو را‌گه‌یان‌دن‌ی خواجه بو‌تان و به‌ل‌گه‌یه له‌سه‌رتان، پی‌غه‌م‌به‌ر (ﷺ) نه‌وه‌ی گه‌یان‌د که پی‌ی نیر‌درا بوو و هاوه‌لانی‌شی نه‌وه‌یان گه‌یان‌د که بیستیان، بویه نه‌وه‌ی ده‌بیستن بی‌گه‌یه‌نن، سی ده‌سته هه‌ن لای خوا زامنن تا که‌سه‌که ده‌به‌نه به‌هه‌شت یان به‌و ده‌سته‌کوت و پا‌دا‌شته‌ی به‌ده‌ستی خسته‌وه ده‌ی‌گی‌ری‌ته‌وه، که‌سی که له پی‌ناو خوا‌دا ده‌چی‌ته‌ده‌ر لای خوا زامنه تا ده‌ی‌خاته به‌هه‌شت یان به‌و ده‌سته‌کوت و پا‌دا‌شته‌ی به‌ده‌ستی هیناوه ده‌ی‌گی‌ری‌ته‌وه، که‌سی ده‌ست نویژ بگری پاشان بجی بو مزگه‌وت لای خوا زامنه تا بی‌باته به‌هه‌شت یان بی‌گی‌ری‌ته‌وه به‌و ده‌سته‌کوت و پا‌دا‌شته‌ی به‌ده‌ستی هیناوه، که‌سی به ناشتی بجی‌ته مالی، پاشان وتی: دۆزه‌خ پردیکی تی‌دایه‌ حه‌وت پایه‌و له نیوانیاندا قه‌زا هه‌یه، به‌نده‌یه‌ک ده‌هین‌ری‌ت تا ده‌گاته پایه‌ی نیوه‌ند، پی‌ی ده‌وتری چه‌نده قه‌رزت له‌سه‌ره؟ نه‌ویش ده‌یر‌می‌ری، پاشان نه‌م ئایه‌ته‌ی خویند ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ ده‌لئت په‌روه‌د‌گارا من نه‌وه‌نده‌و نه‌وه‌نده‌م له‌سه‌ره، نه‌ویش ده‌فهرمویت قه‌رزه‌که‌ت به‌ده‌ره‌وه، ده‌لئت: من هینده بزانه‌م هیچم نیه قه‌رزه‌که‌می پی‌بده‌مه‌وه، ده‌وتری: له خراپه‌ی داوا‌کاره‌که‌ی هه‌ل‌ب‌گرن و بیده‌ن به‌سه‌ر نه‌م‌دا، وتی: بیستم که‌سانی به نمونه‌ی شاخه‌کان

^۱ - له ته‌فسیری ئین که‌ثیر (ج ۴، ص ۳۰۸) دا واهاتوه، به‌یه‌قی له الاسماء والصفات (ص ۳۴۰)

له سه‌لیمی کوپی عامره‌وه به هه‌مان شیوه هیناویه‌تی.

چاڪ ڏيڻن، بهردهوام سڪالاڪار له سهرين له چاڪهيان دهبات تا چاڪهيان بؤ ناميني، پاشان خراپهي سڪالاڪاريان به سهردا ددرئ تا هيڏهي شاخهڪان دهن، پاشان وتي: ورياي درؤ بن چونكه درؤ بهرهو خراپهو خراپهش بهرهو دؤزهخ پڙنموننيتان دهڪات، راستگو بن چونكه راستگويي بهرهو چاڪهو چاڪهش بهرهو بهههشت پڙنموننيتان دهڪات، پاشان وتي ئي خه لکينه ئيوه گومراتريني ناو نه فامي بوون، خوي گهوره ديناري بهخشيني پڙي خواتاني به حوت سهد دينارو درهه مي به حوت سهد درهه داناهه، پاشان هيشتا دهست دهگرنهوه، بهخوا به شمشيري فتوحات کرا كه كالو جوانيهڪاني زپرو زيونه، به لكو عولابي و نانك و ناسنه.^۱

ناموڙگاريهڪاني عهبدولائي ڪوري بسر (ﷺ)

بهيههقي و نين عهساڪير له عهبدولائي ڪوري بسرهوه هيئاويانه دهليت: له خواترسان پيشهنگو زانايان رابهون، دانيشتن لهگهليان پهستشرو به لكو زيادهشه، ئيوه به شهو پوڙ له نهجلي براوهو ڪرداري پاريزراودان، تويشوو ناماده بڪن كه بهرهو پوڙي دوايي دهچن.^۲

^۱ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۳) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

ئین عهساگیر له حهسه نی کوری عهلیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: بزانی نهرمونیانی جوانیه و وه فاداری مهردایه تی و خیراگردن گه مژه ییه و سه فهر لاوازیه و دانیشتنی کوری سووکه کان ئابروو چوونه و تیکه لی داروده سته ی فاسقان گومانه.^۱

ئین عهساگیر له حهسه نی کوری عهلیه وه هیناویه تی ده لیت خه لکی چوار جوړن: هه یانه جوانی هه یه و ئاکاری نیه، هه یه ئاکاری هه یه و جوانی نیه، هه یه هه ر دووکیانی نیه و خراپترینی خه لکه، هه یه هه ر دووکیانی هه یه ئه وه باشتیرینی خه لکه.^۲

نامۆزگاریه کانی شه دادی کوری ئه وس (ﷺ)

ئهو نه عیم له الحیه (ج ۱، ص ۲۶۴) له زیاده ی کوری ماهکه وه هیناویه تی ده لیت: شه دادی کوری ئه وس (ﷺ) ده یوت: ئیوه ته نها هوکاره کانی خیر ده بینن و له خراپه شدا ته نها هوکاره کانی ده بینن، خیر هه مووی به به شه کانیه وه له به هه شت و دۆزه خیش به هه موو به شه کانیه وه له دۆزه خ، دنیا خسته نه پوویه کی ئاماده یه باش و خراپ لی ده خون، دوا پوژ به لینیکی راسته و تیایدا ده سه لاتداریکی زال و به توانا هوکمرانه، هه رکام و منال و که سیان هه یه، ده ی له کوپانی پوژی دوایی بن و له کوپانی دنیا مه بن، ئهو ده ردا وتی: له نیو خه لکدا هه یه زانستی هه یه و نهرمونیانی نیه، ئهو نه علا زانست و نهرمونیانیشی پیدراوه.

نامۆزگاریه کانی جوندبی به جلی (ﷺ)

به یه هه قی له الشعب الایمان له جوندبه وه هیناویه تی ده لیت: له خوا بترسن و قورئان بخوینن، چونکه پووناکی شه و که یف و به های پوژه به وه ی سه ختی و هیلاکی تیدایه، ئه گه ر به لا هات با سامانتان له خوار خوئان بیت، ئه گه ر به لا دابه زی با خوئان له خوار ئایینتان بن، بزانی فه وتا و ئه وه یه ئایینی بفه وتینی و به هیلاکدا چوو ئه وه یه ئایینی به

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

ھىلاكدا بچى، بزانن دواى بەھەشت ھىچ ھەژارىيەك نىھ دواى دۆزەخ ھىچ دەۋلەمەندىيەك نىھ، چونكى دۆزەخ دىلى خۇي بەرنادات و سوتواى ناكورژىنىتەۋە، ئەو نىۋانى بەھەشت و كەسى مۇسلمان بە مۇشتىكى پىر خويىن جىيا دەكاتەۋە كە ئەو كەسە لە برا مۇسلمانەكەى پىشتىبى، ھەرچى دەيەۋىت لە دەرگايەكەۋە بچىتە ژور دەيگەپىنىتەۋە، بزانن مۇۋە كە مردوۋ خرايە ژىر خاك ھىچ لەناۋ سكى نابى، دەى پىسى لى دامەنن، لە سامانتاندا لە خوا بىرسن و لە خويىندا دور بگرن.^۱

ئامۇزگارىيەكانى ئەبو ئوماھە (ﷺ)

ئىبن ئەبى حاتم لە سەلىمى كۆرى عامرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە دەرگايى دىمەشقەۋە لەگەل تەرمىك دەرچوۋىن و ئەبو ئوماھى باھلىمان لەگەلدابو، كە لەسەر تەرمەكە نوپۇزى كىردو كەۋتنە خستىنە ژىر خاكى ئەبو ئوماھە وتى: ئەى خەلىكە ئىۋە بەيانى و ئىۋارە لە باروشوۋىنىكىدان كە تىايدا باشە خراپەكان دابەش دەكەن و خەرىكە لە دىۋاۋە بەرەو شوۋىنىكى دى بچن كە ئەۋىش ئەمەيە، ئامۇزەى دەكرد بۇ گۆرەكە، مالى تەنھايى و مالى تارىكى و مالى كىرم و مالى تەنگەبەرىيە، مەگەر ئەۋەى خوا فراۋانى دەكات، پاشان لەۋىۋە دەگۈزەۋە بۇ شوۋىنەكانى پۇژى دوايى، لە چەند لايەكى ئەو شوۋىنەدان تا فەرمانىكى خوا خەلىكى دەگىرتەۋە دەموچاۋانى سىپى و دەموچاۋانى پەش ھەلدەگەپىن، پاشان دەگۈزەۋە بۇ شوۋىنىكى دىكە تارىكىيەكى سەخت خەلىكى دەگىرتەۋە، پاشان پوۋناكى دابەش دەكىت و باۋەپدار پوۋناكى پىدەدرى و بىباۋەپ دورو بىبەش دەبن و ھىچيان پىنادرى، ئەۋە ئەو نمۇنەيە كە خۋاى گەۋرە لە قورنەكەيدا ھىناۋىيەتى ﴿أَوْ كُتِلِمَاتٍ فِي بَحْرِ لُحْيٍ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكَذْ يَرَاهَا وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾ (النور ۴۰) دەى بىباۋەپو دوۋپوۋ پوۋناكى باۋەپدارى بۇ نابى چۆن كۆيىر بىنايى بىنەرى بۇ نابى.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا ۋاھاتوۋە.

له سهري لابات كه چي نهو نه يكر دو فهرمانی نه كرد به چاكه و پيگري نه كرد له سته مكر دن لهو هه ژاره بويه خوا تووشي كرد.^۱

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: فهرزه كان بكه و نهو مافه ی خوا له سهري داناویت به جیی بگه یه نهو له سه ر نهو ش پشت به خوا ببه سته، چونكه ههر بهنده یك له نیاز پاکی و سوور بوونی له سه ر نهو پاداشته ی لایه تی بزانی دووری ده گریت له وه ی پی ناخوشه، خواش ده سه لات داره و چي بویت ده یكات.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: ههر باوه پردارو لاده ری خوی گه وه پوزی حه لالی بو نووسیوه، نه گه ر خو راگر بی تا بوی بیت خوا بوی دینی، نه گه ر خوی نه گرت و شتی له حهرامی برد خوا له پوزی حه لالی كه م ده كات.

نامۆزگاریه كانی عه بدولای كوری عومهر (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك شتی له دنیای ده ست بكه وی لای خوا له پله ی كه م ده كات با به خشنده یی و پریشی له سه ر بی.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك ناگات به راستی ئیمان تا خه لکی له بواری ئاییناندا به گه مره نه ژمار بكات. نه بو نه عيم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۱۲) له مواهیده وه هیناويه تی ده لیت: من له گه ل ئین عومهر (ﷺ) ده چووم دای به لای ویرانه یه كدا و وتی: نه ی ویرانه بلی

^۱ - ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناويه تی تا وته ی (هاوار بووت) له (کنز العمال ج ۲، ص ۲۴۸) دا واهاتوه.

خاوه نه کانت چییان کرد؟ وتم ئه ی ویرانه خاوه نه کانت چییان کرد؟ ئین عومهر وتی چوون و کاره کانیان مانه وه.

نامۆزگاریه کانی عه بدوللای کوری زوبه یر (ﷺ)

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۳۶) له وهه بی کوری کیسانه وه هیئاویه تی ده لیت: عه بدوللای کوری زوبه یر نامۆزگاریه کی بو نووسیم: پاشان ئه هلی ته قوا چهند نیشانه یه کیان هه ن پییان ده ناسرینه وه و ئه وان له ده روونیاندا ده یانناسنه وه، هه رکه س له سه ر سه ختی ئارام بگری و به قه ده ر رازی بی و سوپاسی به خششه کان بکات و بو بریاری قورئان ملکه چ بی، پیشه وا وه ک بازار وایه چی تیدا خه رج کرا بو ی هه لده گیری، ئه گه ر له لای حه ق هه بوو ئه وه ی بو هه لده گیری و ده سته ی حه ق دین بو لای، ئه گه ر له لای نا حه ق بوو ده سته ی نا هه ق دین بو لای و له لای خه رجه ده کهن.

نامۆزگاریه کانی هه سه نی کوری عه لی (ﷺ)

ئین نه جار له هه سه نی کوری عه لیه وه هیئاویه تی هه رکه س دنیا ی بویت دایده نیشتینی، هه رکه س نه یه ویته باکی نیه کی ده یخوات، ئه وه ی چاوی له دنیا یه بهنده ی ئه وه یه که خاوه نیه تی، که می که تیایدایه به سته و هه مووشی سوودی نیه، هه رکه س پوژی تیایدا بگریته بهر هه لئه له تاوه، هه رکه س ئه مپو ی له سبه یینی باشتی بی دپراوه، هه رکه س به دوا ی که م و کورتی خویدا نه گه پری ئه وا له که م و کورتیایدایه، هه رکه س له که م و کورتییدا بی بمری بو ی باشه.^۱

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا واهاتوه.

بهشی حقه هه م

اچۆن پیغه مبهرا (ﷺ) و هاوولان به پالپشتیه
 غه ییه کان پالپشتی ده کران کاتی هوکاره
 مادیه کانیاں واز لیهینا و تاویان دایه هوکاره
 رۆحانیه کان، خه می هاوولان (ﷺ) وه ک
 پیغه مبهرا (ﷺ) بوو بو رینموونی و بانگه وازی گه لان،
 له بانگه وازو جیهاددا ئاکار و رهفتاری
 پیغه مبهریان (ﷺ) گرتبوویه بهرا.

یارمه تی فریشته کان

به یهه قی له سه هلی کوپی سه عده وه هیئاویه تی ده لیت: ئەبو ئوسهید (رضی الله عنه)
 دوای ئەوه ی چاوی له ده ستدا وتی: برازا گیان به خوا گهر من و تو له به در بوینا یه و
 دواتر خوا چاوه کانی بو بگێرامایه ته وه ئەو دۆلهم پی نیشان ده دایت که به بی
 گومان و مشتومر له ویوه فریشته کان هاتن به ره و پوومان.^۱
 ته به رانی له عروه وه هیئاویه تی ده لیت: جبریل (علیه السلام) پوژی به در له سه ر
 شیوه ی زوبه یر به میژهر به سترای میژهری زهرده وه دابه زی.^۲
 حاکم (ج ۳، ص ۳۶۱) له عبادی کوپی عه بدوللای زوبه ریه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی
 ده لیت: پوژی به در زوبه یری کوپی عه وام میژهریکی زهردی به سستبو،
 فریشته کانیش به و شیوه میژهر به ستنه دابه زین به سه ر بیباوه پراندا.^۳
 ئەبو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۰) له ئین عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: سیمای
 فریشته کان له پوژی به دردا میژهری سپی بوو که دابوویان به سه ر پشتیاندا، پوژی
 حونه ینیش سه وز بوون، فریشته کان ته نها پوژی به در شه پرانکرد، جارانی دی
 ته نها ژماره و یارمه تیان زیاد ده کرد و شه پران نه ده کرد.

۱ - ضعیف

۲ - ئین ئیسحاق به و شیوه هیئاویه تی، له (البداية والنهاية ج ۳، ص ۲۸۰) دا هاتووه، ته به رانی
 له سه هلی کوپی سه عده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می (ج ۶، ص ۸۴) ده لیت: له
 سه نه ده که دا سه لامه ی کوپی روح هه یه که ئین حبان به جی متمانه ی ده زانی و جگه له ویش
 له بهر بینا گاییه ک تیایدا به لاوازی ده زانن.

۳ - ضعیف

۴ - هه یسه می (ج ۶، ص ۸۴) ده لیت: ئەم فه رموده مورسه له و سه نه دی سه حیحه.

۵ - ته به رانی له ئوسامه ی کوپی عومه یرو ئین عه ساکیر له عه بدوللای کوپی زوبه یره وه به هه مان
 شیوه هیئاویانه وه که له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۶۸) دا واهاتووه.

هاتووه، تيايدا هاتووه: يهڪي له پشتيوانان عهه ببا سي ڪوري عهه بدولموت هليبي
ديلمگرت، عهه ببا س وتي ئه ي پيغه مبهري خوا به خوا ئه مه مني به ديلنه گرت به لڪو
پياويڪي قزدا هيئراو (قز دريژ) جواترين پروي هه بوو له سهر ئه سپي بوو له م خه لڪه
نه بوو مني گرت، پشتيواني هه که وتي ئه ي پيغه مبهري خوا من به ديلمگرت،
پيغه مبهري (ﷺ) فهرموي (بيدهنگ به، به راستي خوا به فريشته يهڪي به پريز پالپشتي
کرديت) ^۱.

ئيبن سهه (ج ۴، ص ۱۲) له ئيبن عهه ببا سهوه هيئاويه تي ده لئيت: ئه وه ي
عهه ببا سي گرت ئه بو ليو سرکه عبي ڪوري عمر له به ني سه له مه بوو، ئه بو ليو سر
که سيڪي ڪوڪراوه بوو عهه ببا سي ش که سيڪي زه به لاح بوو، پيغه مبهري (ﷺ) به ئه بو
ليوسري فهرموو (چون عهه ببا ست به ديلمگرت ئه ي ئه بو ليو سر؟) وتي ئه ي
پيغه مبهري خوا که سيڪ يارمه تي دام که پيشتر دواتريش شيوه ي وام نه دي بوو،
شيوه ي ئاوا بوو، پيغه مبهري (ﷺ) فهرموي (فريشته يهڪي به پريز له سهر ي يارمه تي
دايت) ^۲ ئه حمده له ئيبن عهه ببا سهوه به هه مان شيوه هيئاويه تي و دواي ئه وه ش با سي
فيديه ي عهه ببا س و جگه له وي شي کردوه. ^۳

موسلم له ئيبن عهه ببا سهوه هيئاويه تي که سي له موسلمانان به دواي يهڪي له
بيباوه پاني به رده ميه وه بوو، که بيستي دهنگي قامچي ه له سهرويه وه و دهنگي

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مي (ج ۶، ص ۷۵) ده يدا ته وه پال ئه حمده به زارو ده لئيت: که سه کاني ئه حمده سهه حيحن
جگه له حارثه ي ڪوري موزرب که جي متمانه شه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسه مي (ج ۶، ص ۸۷) ده لئيت له سه نه ده که دا گيڙه ره وه يه که هه يه که ناوي نه هاتووه و
که سه کاني شي جي متمانه ن، نه بو نه عيم له (الدلائل ص ۱۶۹) له ئيبن عهه ببا سهوه به ده قي ئيبن
سهه ديئاويه تي.

سوارچاکی دی دہیوت: پیش کہوہ حزوم (نہ سپہ کہی جبریل) سہیری بیباوہ پرہ کی خوی کرد کہ پاکشاوہ و دابہ ستراوہ و بہ لیدانی قامچی دراوہ لہ دہ موچاوی، پشتیوانیہ ک ہات و نہوی گیرایوہ بو پیغہ مہر (ﷺ) نہویش فہرمووی (راست دہکیت، نہوہ لہ یارمہ تی ئاسمانی سییہ مہ) نہو پوژ حہفتایان کوشت و حہفتایان بہ دیلگرت، لہ (البدایۃ والنہایۃ ج ۳، ص ۲۷۹) دا واهاتوہ، نہبو نہعیم لہ (الدلائل ج ۲، ص ۱۷۰) لہ ئین عہباسوہ فہرموودہیہ کی دورو دریژ لہ سر غہزای بہر بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی، ہہروہا لہ کہ سیکی بہنی غیفاروہ ہیناویہ تی دہ لیت: من و ئاموزایہ کم چوین تا سہرکہ وتینہ سہر شاخی کہ بہ سہر بہردا زال بووین، ئیمہ و دوو بیباوہ چاوہ پی شہر بووین تا بزائین شکست بو کئیہ تا شت دہبات تا لہ گہلی شت بہرین، لہ سہر شاخہ کہ بووین کہ ہوزری لیمان نزیک بوویہ و، دہنگی حیلہی ئہ سپمان بیست، من بیستم دہیوت: حزوم پیش کہوہ، ئاموزاکہ شم قیناعی دلی لاچووو ہہر لہوی مرد، منیش خہریک بوو لہ ناو بجم بہ لام خوم گرت.

نہبو نہعیم لہ (الدلائل ص ۱۶۴) لہ نہبو تہلحہوہ ہیناویہ تی دہ لیت: ئیمہ لہ چہند شہر یکدا لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) بووین، گہیشتن بہ دورن، بیستم دہیفہرمو (نہی مالیکی پوژی دواپی، تہنہا تو دہپرستین و تہنہا پشت بہ تو دہبہستین) خہلکم بینی لہ ناو دہچوون، فریشتہکان لہ پیش و دواوہ لیان دہدان.^۱

بہیہقی لہ نہبو ئومامہی کوپی سہل لہ باوکیہوہ ہیناویہ تی دہ لیت: کوپی شیرینم بینیم پوژی بہر ہمان بوو ئامازہی دہکرد بو سہری بیباوہ، سہری لہ جہستہی دہکرایوہ پیش نہوی شمشیری بہر بکہویت.^۲

۱ - ضعیف

۲ - صحیح.

۳ - لہ (البدایۃ والنہایۃ ج ۳، ص ۲۸۱) دا واهاتوہ، حاکم (ج ۳، ص ۴۰۹) لہ نہبو ئومامہوہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی، بہ لام لہ موسلم نہیہیناوہ، زہہبی بہ صہیحی داناوہ، تہہرانی لہ نہبو ئومامہوہ بہ ہمان شیوہی گیرانہوی حاکم ہیناویہ تی، ہہیسہمی (ج ۶، ص ۸۴) دہ لیت لہ سہنہدہکدا موچہممہدی کوپی یہحیای ئیسکندہرانی ہہیہ، ئین یونس دہ لیت: ہندی مہنکہری گیراوہ تہوہ.

ئین جهریر له عه‌وفی ئه‌عرابی له‌عه‌بدو پرحمانی مولای ئین برشنه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: یه‌کی له بی‌باوه‌ران له پوژی حونه‌ین بۆ گی‌رامه‌وه وتی: که ئیمه‌و هاو‌دلانی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی حونه‌ین به یه‌که‌گه‌یشتن هی‌نده‌ی شیر دۆشینی نه‌وه‌ستان بۆمان، که به‌سه‌ریاندا زال بووین به دواياندا ده‌چووین تا له لای خاوه‌نی و‌لا‌خه سپی وه‌ستاین، سه‌یرمانکرد پی‌غه‌مبه‌ری خوایه، له لای که‌سانی سپی و ده‌م‌و‌چاو جوان پی‌مان گه‌یشتن و پی‌یان وتین: ده‌م‌و‌چاوه‌کان گول بن، بکه‌رینه‌وه، ئیمه‌ش شکاین و ئه‌وانیش به‌سه‌رماندا زال که‌وتن.^۱

ئین ئی‌سحاق له جوبه‌یری کو‌ری مه‌تعه‌مه‌وه (ﷺ) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه‌ له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) بوین له پوژی حونه‌ین، خه‌لکیش شه‌ریانده‌کرد که سه‌یرم کرد شتی وه‌ک جلی ره‌ش له ئاسمانه‌وه ده‌هاته خوار تا که‌وته نی‌وان ئیمه‌و خه‌لکه‌که، سه‌یرم کرد می‌روویه‌کی بلا‌بوویه‌ ده‌له‌که‌ی پر کردبوو، خه‌لکه‌که‌ی تووشی شکست کرد، گومانمان نه‌بوو ئه‌وه فریشته‌یه.^۲

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۱۲۱) له عه‌بدو‌للای کو‌ری فه‌زله‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی ئو‌حود ئالا‌که‌ی دایه ده‌ست موضعه‌بی کو‌ری عومه‌یر، موضعه‌ب کو‌ژرا، فریشته‌یه‌ک له شی‌وه‌ی موضعه‌دا ئالا‌که‌ی گرت، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) له کو‌تایی پوژدا پی‌ی فه‌رموو (موضعه‌ب پی‌ش که‌وه) فریشته‌که‌ش لای کرده‌وه وتی: من موضعه‌ب نیم، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) زانی فریشته‌یه‌و خوا بۆ پالپشتی ناردوویه‌تی.

ئه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۱۸۲) له ئه‌نه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: سه‌یری ته‌پو تو‌زیک‌ی نی‌و پی‌گه‌ی به‌نی غه‌نهم ده‌کرد کاروانی جبریل (علیه السلام) بوو کاتی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ لای به‌نی قوره‌یزه، ئین سه‌عد (ج ۲، ص ۷۶) له ئه‌نه‌سه‌وه به هه‌مان شی‌وه هی‌ناویه‌تی، هه‌روه‌ها له (ج ۲، ص ۷۷) له حه‌میدی کو‌ری هی‌لاله‌وه به‌و

۱ - له ته‌فسیری ئین که‌ثیر (ج ۲، ص ۳۴۵) دا واهاتووه.

۲ - به‌یه‌قی له و پی‌گه‌یه‌وه هی‌ناویه‌تی، له (البدایة والنهایة ج ۴، ص ۲۳۴) دا واهاتووه.

شيوه باسى بهنى قوره يزهى هيئاوه، تيايدا هاتووه دهليټ: پيغه مبهري (ﷺ) و
 هاوه لاني چهكيان هه لگرت، جبريل هات بو لاي پيغه مبهري (ﷺ) و نه ويش چوويه ده
 بو لاي، پيغه مبهري (ﷺ) دابهزي و پالي دابوويه وه به لا سنگي نه سپه كه دا، جبريل
 ده يوت: ئيمه هيشتا چهكمان دانه ناوه، توژ له سهر ته ويټي مابوو، ههسته بو بهنى
 قوره يزه، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ان في اصحاب جهدا فلو انظرتهم اياما) (هاوه لانم
 ماندوو بوون دهكري چهند پوژي مؤلتيان بدهم) جبريل وتي: ههسته بو بهنى
 قوره يزه، به خوا بهم نه سپه ده چمه قه لايان و تيكي ده شيكيم، جبريل (عليه السلام)
 له گه ل فريسته هاوده مهكاني چوو تا ته پوتوژ گه رهكي بهنى غه نه مي پشتيواناني
 گرته وه.^١

ديلگيري فريشته كان و شهريان له گه ل بيباوه ران

ئين عه ساكيرو واقدي له سو هيلي كوري عه مره وه (ﷺ) هيئاويانه دهليټ:
 پوژي به در كه سانيكي سپيم له سهر ولاخي نيوان ئاسمان و زهوي بيني خيراكار
 بوون و شهريان ده كردو كه سيان ديل ده گرت.^٢

نه حمه د له به راعو جگه له ويشه وه هيئاويه تي دهليټ: يه كي له پشتيوانان
 عه عباسي گرتبوو هيئاي عه عباس وتي: ئه ي پيغه مبهري خوا يه كيك له و خه لكه نيه
 كه گرتوومي ئه وه و ئه وه ي له شيوه ي دامالي، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي: (خوا
 به فريشته يه كي به ريز سهرى خستيت)^٣. و هك له (كنز العمال ج ٥، ص ٢٦٦) دا

^١ - صحيح.

^٢ - له (كنز العمال ج ٥، ص ٢٦٨) دا واهاتووه.

^٣ - صحيح.

^٤ - هه يسه مي (ج ٦، ص ٨٥) دهليټ: كه سهكاني سه حيجن، ته و او. ئين ئه بي شه يبه و نه حمه دو
 ئين جهرير به سه حيجي داناوه، و به يه قى له عه ليه وه (ﷺ) هيئاويانه، به دورو دريژي
 فهرمووده كي له سهر به در ديني.

ئین ئیسحاق له عیكرمه وه هیناویه تی دهلیت: نه بوورافیی مهولای پیغه مبهه
 (ﷺ) وتی: من غولامی عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب بووم، ئیسلام هاتبووه ناو
 ئیمه ی ئالویهیت، عه بباس موسلمان بوو ئوم فهزلیش موسلمان بوو، منیش
 موسلمان بووم، عه بباس ترسی له هۆزه که ی هه بوو و ههزی نه ده کرد پیچه وانه یان
 بوهستی، موسلمان بوونی خوی دهشارده وه، نهو له ناو هۆزه کهیدا پارهیه کی زوری
 هه بوو که بلاو ببوویه وه، نه بو له هه ب له به در دواکه وت و له بری خوی عاصی کوپی
 هیشامی کوپی موغیره ی نارد، ههروه ها هه رکه س دوا بکه وتایه له بری خوی
 که سیکی ده نارد، که هه والی به رکه وتنی به دریه کانی قوپه یشی بیست خوا سه ر
 شوپو پرسیوای کردو ئیمه ش له دهروونماندا هیزو عیزه تمان به دیکرد، من
 که سیکی لاواز بووم و کاری قاپ و قاچاغم ده کرد له ژووری زه مزه مدا نه خشم
 ده کرد، به خوا له وی سهرقال بووم و ئوم فهزل دانیشتبوو به و هه واله خوشحال
 بووین که نه بو له هه ب هات که به خراپه قاچه کانی راده کیشا تا له جی ده رگای
 ژووره که دانیشت و پشتی له پشتم بوو، دانیشتبوو که به خه لکی وت نه وه نه بو
 سوفیانه که ناوی موغیره ی کوپی حارشی کوپی عه بدولموته لیب هاتوو، نه بو
 له هه ب وتی: وه ره بو لام به خوا هه والت پییه، نه ویش له لای دانیشت و خه لکی له
 دهوری بوون، وتی: برازا پیم بلی باری خه لک چۆن بوو، وتی به خوا که پییان
 گه یشتین شان و گه ردنی خو مان پیدان تا چۆن بیانه وی ت بمانکوژن و دیلمان بگرن؟
 نه ی هاوار به خوا له گه ل نه وه شدا سه رکو نه ی خه لک ناکه م، به که سانیکی سپی
 ره نگ له سه ر نه سپی ره شو سپی که وتین که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون، به
 خوا هه رچی بو یستایه ده یکرد، نه بو رافع وتی: ئوم فهزل به دهسته کانی پاییه کی
 ژووره که ی هه لگرت و دواتر وتم: به خوا نه وانه فریشته ن، نه بو له هه ب دهستی به رز
 کرده وه به توندی دای به ده موچا و مدا و وتی: هاوار بو ت بیده نگ به، هه لیگرت م
 دامی به زه ویدا، پاشان له سه رم دانیشت و لیی ده دام، منیش که سیکی لاواز بووم،
 ئوم فهزل داریکی ژووره که ی هه لگرت و دای له سه ری، نازاریکی توند تووشی

سهرى بوو، ئوم فەزل وتى: بەهوى گەورەكەى لىرە نىه واى لىدەكەيت؟ ئەوئىش بە زەلىلى ھەستاو پووى ۋەرگىپرا، بەخوا ھەوت شەو نەژيا تا خوا عەدەسەى بۇ ناردو كوشتى، يونس لە ئىبن ئىسحاقەوہ ئەوہى بۇ زياد كردوہ: دوو كورەكەى بە جىيانەئىشت پاش مردنى بە سى پوژ نەيانخستە ژىر گل تا بوئى كرد، قورەئىش خويان لەو عەدەسەىە دوور دەگرت ۋەك چوون خويان لە تاعوون دوور دەگرت، تا كەسىكى قورەئىش وتى: ھاوار بوئان دوو كورەكەى، ئايا شەرم ناكەن باوكتان لە مالاكەيدا بوگەنى كردوہو ئىوہش ناىخەنە ژىر خاك؟ وتيان: دەترسين لەو دوژمنەىە، وتى بېرۇن من چاوم لىتانه لە سەرى، بەخوا نەيانشورد بەلكو لە دوورەوہ ئاويان بە سەردا كردو لىي نزيك نەبوونەوہ، پاشان برديان بۇ سەرووى مەككەو دايانە پال ديوارىك و دواتر بەرديان بەسەردا كرد.^۱

بەيھەقى لە عەوفى كورى عەبدوپرحمانى مەولاي ئوم برسن لە كەسىكەوہ حونەنى بە بىباوہرى دييوو وتى: كاتى ئىمەو پىغەمبەر (ﷺ) بە يەكگەئىشتىن ھىندەى دوشىنى مەرى بومان نەوہستان، شمشىرەكانمان لەبەردەم پىغەمبەر (ﷺ) گەپو لاسار كەوتن تا لىي جيا كەوتىن، لە نىوان ئىمەو ئەودا كەسانى دەمو چاوجوان ھەبوون، وتى دەمو چاوەكان ناشىرىن كەون بگەپىنەوہ، بەو قسە شكاي.^۲

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۳، ص ۳۰۸) دا ھاوتوہ، ئىبن سەعد لە الطبقات (ج ۳، ص ۷۳) وحاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۳۲۱) دا لە رىگەى ئىبن ئىسحاقەوہ بە دوورو درىژى ھىناويانە، تەبەرانى و بەزارىش لە ئەبو رافەوہ بە دوورو درىژى ھىناويانە، ھەيسەمى (ج ۶، ص ۸۹) دەئىت: لە سەنەدەكەيدا حوسەنى كورى عەبدووللاى كورى عوبەيدوللا ھەيە كە ئەبو حاتمەو جگە لەوئىش بە جى متمانەو كۆمەلىكىش بە لاوازى دەزانن، كەسەكانى دىكەش جى متمانەن تەواو. حاكم (ج ۳، ص ۳۲۲) لە رىگەى يونس لە ئىبن ئىسحاقەوہ لە حوسەنى كورى عەبدووللا ھەيە كە ئىبن عەبباسەوہ لە ئەبو رافەوہ بە ھەما شىوہ ھىناويەتى، ئەبو نەعیم لە الدلائل (ص ۱۷۰) لە عىكرمە لە ئەبو رافەوہ بە كورتى ھىناويەتى.

^۲ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۳۲) دا ھاوتوہ.

ئىبن ئىسحاق لە ئەبو واقدى لەيثىيە ھىناويەتى دەليّت: من شوين يەكى لە بىباوەران كە وەتم تا بدم لە ملى، پيش ئەوھى شمشيرەكەم بگات پيى سەرى لە لەشى جيا بوويەو، بۆيە زانيم جگە لەمن كوشتوويەتى.^۱

تەبەرانى لە ئىبن سەھلى كۆرى ئەبو ھەثمەو ھىناويەتى ئەبو بەرزەى حارثى پۆژى بەدرسى سەرى ھىنا بۆ لای پيغەمبەر (ﷺ) كە پيغەمبەرى خوا ئەوانى بينى فرموى (ظفرت يمينك) (دەستت نەئالى) وتى ئەى پيغەمبەرى خوا دوانيان من كوشتنم، بەلام سييەميان كەسيكى سپى جوانم بينى دای لە سەرى، پيغەمبەر (ﷺ) فرموى (ئەوھ فلان فريشته لە فريشتهكان بوو).^۲

تەبەرانى و بەزار لە مەحمۇدى كۆرى لوبەيدەو ھىناويانە دەليّت: حارثى كۆرى صمە (ﷺ) وتى: پيغەمبەر (ﷺ) لە دۆلدا بوو پرسىارى ليكرد (ئايە عەبدو پرەحماني كۆرى عەوفا بينى؟) وەتم بەلى ئەى پيغەمبەرى خوا لە سەرووى شاخەكە بوو سەربازگەيەكى بىباوەرانيش لەوى بوو، دانەويم و سەيرمكرد ديت و ھاتم بۆ لای تو، فرموى (اما ان الملائكة تقاتل معه) (فريشتهكان لەگەلى شەردەكەن) حارث وتى: منيش گەرامەوھ بۆ لای عەبدو پرەحمان، لە نيوان ھەوت كوژاودا بوو، پيەموت: دەستت نەئالى ھەموو ئەمانەت كوشت؟ ئەوھ ھى ئەرتە ئەى كۆرى شەرحەبيل و ئەو دوانەش من كوشتنم، ئەوانى ديكەش كەسى كە نەمدەدى كوشتنى، وەتم خواو پيغەمبەرى خوا راستيان فرمووھ.^۳

^۱ - (البدایة والنهاية ج ۳، ص ۲۸۱) دا واھا توو، ئەحمەدەش لە ئەبو داودی مازنیوھ كە بەدرى دیوھ بە ھەمان شیوھ ھىناويەتى، ھەيسەمى (ج ۶، ص ۸۳) دەليّت لە سەنەدەكەدا كەسى ھەيە كە نايناسم، ئەبو نەعیم ھىناويەتى و دەلى لە بەردا بوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ھەيسەمى (ج ۶، ص ۸۳) دەليّت: لە سەنەدەكەدا عەبدولعەزیزی كۆرى عمران ھەيە كە لاوازە، تەواو.

^۴ - ضعیف.

^۵ - ھەيسەمى (ج ۶، ص ۱۱۴) دەليّت: لە سەنەدەكەدا عەبدولعەزیزی كۆرى عمران ھەيە كە لاوازە، ئىبن مەندو ئەبو نەعیمیش لە حارثى كۆرى صمەوھ بە ھەمانشیوھ ھىناويانە وەك لە (المنتخب

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای خه لکیکدا له مه ککه، نه وانیش خو یان دایه بهر ری و ده یانوت: نه وه یه ده لیت پیغه مبه ره و جبریلی له گه له، جبریل به په نه کانی تی یانکه وت و جهسته یان بهر که وت، وایان لی هات بۆن دایگرتن و که سیان نهیده توانی لی یان نزیک بیته وه، خواش نه م نایه ته ی دابه زاند ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾^۱.

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت نایه تی ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ گالته جار هکان وه لیدی کوپی موغیره وه نه سوهدی کوپی عه بد یه غوث و نه سوهدی کوپی موته لیب نه بو زهمعه له به نی نه سوهدی کوپی عه بد ولعو زواو حارثی کوپی عه یته لی سه همی و عاصی کوپی وائیلی سه همی بوون، جبریل هات و پیغه مبه (ﷺ) له لای سکا لای لی کرد، وه لیدی کوپی موغیره ی نیشاندا و ناماژه ی کرد به چالی بالی کرد وتی چیت کرد؟ وتی: من به سم بۆت تا لیی ده م، پاشان حارثی کوپی عه یته لی سه همی نیشاندا و ناماژه ی به سکی کرد، وتی: چیت کرد؟ وتی: من به سم بۆت له دژی، پاشان عاصی کوپی وائیلی نیشاندا و ناماژه ی بۆ پاژنه پیی کرد، فه رموی چیت کرد؟ هه مان شتی وت، ناماژه ی کرد بۆ وه لیدی کوپی موغیره ش، یه کی له خوزاعه تیری په په په کرد تیری تی ده په پی، بهر شاده ماری دهستی که وت و بری، نه سوهدی کوپی موته لیبیش کویر بوو، هه یانبوو دهیوت وا کویر بوو، هه یانبوو دهیوت دابه زی له ژیر درختیکدا، نه ویش دهیوت: کوپه کانم ئایا لی م دوور ناگرن، له ناو چووم دپک به چاومدا ده کری، نه وانیش ده یانوت هیچ نابینین، بهو جوړه بوو تا

ج ۵، ص ۷۶) دا هاتوو، نه وه شی بۆ زیاد کردوو: منیش چووم بۆ لای تا ریگری لی بکه م (پی) نه دات لیی بده م) له گپرا نه وه کهیدا هاتوو: له نیو دهسته یه ک کوژاودا به دیم کرد.
۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۷، ص ۴۶) ده لیت: ته به رانی له المعجم الاوسط و به زار به هه مان شیوه هیناویانه، له سه نه ده که شدا یه زیدی کوپی دره م هه یه ئیبن مو عین به لاواز و فلایش به جی متمانه ی ده زانی.

هردوو چاوی کویر بوون، نه سوه دی کوړی عه بد یه غوشیش پیسی له سهری دهرهات تا به وه مرد، حارثی کوړی عه یتله لیش ناوی زهر د ناو سکی گرت تا پیسی له دهمیه وه دهرهات تا مرد، عاصی کوړی وائیلش به و جوړه بوو تا شه برقه (گیایه کی حجازیه دړکی هیه) چوویه ناو پیی و پری کرد تا مرد.

نبین نه بی دنیا له کتیبی (مجانى الدعوة) له نه نه سی کوړی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: یه کی له هاو هلاڼی پیغه مبه ر (ﷺ) که کونیه که ی نه بو معلق بوو و بازرگان بوو به سامانی خو ی و جگه له خو شی بازرگانی ده کردو وهرعی هه بوو، جاری دهرچوو له پیدا دزیکى پوو داپوشراو به چه که وه هاته ری و وتی شته کانت دابنی چونکه ده تکوژم، وتی ده ی سامانه که ببه، وتی نا من به س خوینی تو م ده ویت، وتی ده ی پیم بده نویژ بکه وتی چه نده ده ته و ی نویژ بکه، نه ویش ده ست نویژی گرت و پاشان نویژی کردو له نزا که یدا وتی: نه ی میهره بان، نه ی خاوه ن عهرشی شکو دار، نه ی نه وه ی چیت بو ی ده ی که یت، به عیزه تی نه پراوه ت و ده سه لاتی بی کو تا و نه و پوونا کیه ت که پایه کانی عهرشه که تی پر کرد و ده ته وه داوات لیده که م له ده ست نه م دزه پزگارم بکه یت، نه ی فریاد ره س فریام بکه وه، سی جار وتی: سه یری کرد سوار چاکى خه نجه ری کی پییه له نیوان دوو گو یی نه سپه که یدا به رزی کرد و ده ته وه، دای له دزه که و کوشتی، پاشان سه یری بازرگانه که ی کرد، نه ویش وتی تو کی یت که خوا به هو ی تو وه فریام که وت؟ وتی من فریشته یه کی ناسمانی چواره م کاتی نرات کرد جیره و ده نگی کی دهرگامانی ناسمانم بیست، پاشان جاری سییه م نرات کرد و ترا: نزایه کی ته نگانه یی، منیش داوام له خوا کرد کوشتنی نه و دزه به من بسپی ری ت، پاشان وتی موژده ت لی بی ت و بزانه ههرکه س

۱ - هه یسه می (ج ۷، ص ۴۷) ده لیت: له سه نه ده که دا مه حه مه دی کوړی عه بد ولحه کیمی نه یسا بووری هیه که ناینا سم و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته واو.

دهستونوئژ بگری و چوار پکات نوئژ بکات و ئه و نزا به بکات نزا که ی وهرده گریت تهنگاوی یان ناتهنگاوی بیت.^۱

ئین عه بدولبر له الاستیعاب (ج ۱، ص ۵۴۸) له له یئی کوری سه عده وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم زهیدی کوری حارثه (ﷺ) و لاخیکی له تائیف له که سی به کری وهرگرت، کابراش مهرجی له سهر دانا له کوئ ویستی دایبه زینی، وتی به ره و ویرانه یه کی بردو پیی وت وازم لی بهینه با دوورکات نوئژ بکه، وتی نوئژ بکه، ئه وانهش پیش تو نوئژ یان کردو نوئژه که یان دادی نه دان ده لیت: که نوئژم کرد هات تا بمکوژیت، وتم ئه ی میهره بانترینی میهربانان، ئه ویش دهنگیکی بیست و وتی مهیکوژ، ئه وه ترساندی چوو به دوا ی دهنگه که دا گه را هیچی نه دی، همدی گه رایه وه بوم، منیش هه مان شتم وت، سیجار ئه مه دووباره بوویه وه، ئه وکات سورچاکی به خه نجه ریکی ناسن و ناگری به سهر سه رییه وه هات و لییداو له پشتیه وه دهرچوو و کابرا مرد، پاشان پیی وتم که جاری یه که م نرات کرد (یا رحم الراحمین) من له ئاسمانی هه وته م بووم، که دووم جار وتت من له ئاسمانی دنیا بووم، که له جاری سییه مدا وتت (یا رحم الراحمین) من هاتم بو لات.

((هاوه لآن فریشته کان ده بینن))

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۸۲) له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) دهنگی که سیکی بیست، راجله کاو چوو بو دهر بو لای، عائیشه ده لیت: منیش شوینی که وتم و سهیرم کرد، ده بینم له سهر لا ملی ئه سپی برزونه پالی داوه ته وه و دحیه ی که لبیه (ﷺ) ئه وهش به و شیوه ی من وامده بینن، میزه ری به ستبوو و میزه ره که ی له نیوان دوو شانیدا به ره و خوار هاتبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) که هاته ژوور بو لام و وتم توند هه ستایت و دواتر دهرچوویت، منیش سهیرم کرد

^۱ - ئه بو موسا له کتاب الوظائف به ته وای هیئاویه تی له (الأصا بة ج ۴، ص ۱۸۲) دا واهاتوو ه.

دحیه ی کهلبی بو، فهرمووی (ئایا بینیت؟) وتم به لئی، فهرمووی (ئوه جبریل (علیه السلام) بوو فهرمانی پیکردم دهر بچم بۆ به نی قوره یزه).^۱

ئهبو نه عیم (ص ۱۸۲) له سه عیدی کوری موسه یبه وه هیناویه تی و باسی چیرۆکی به نی قوره یزه ی کردووه و تیایدا هاتووه: پیغه مبه ر (ﷺ) دهرچوو بۆ چه ند کۆپی که له نیوان ئه وو به نی قوره یزه دا بوون، فهرمووی (ئایا که س دای به لاتاندا؟) وتیان به لئی دحیه ی کهلبی له سه ر و لاخی که له ژیریه وه کۆپانی دیباچ هه بوو دای به لاماندا، فهرمووی (ئوه دحیه نه بوو به لکو جبریل بوو نیردرا بوو بۆ به نی قوره یزه تا قه لاکانیان به ژینی و ترس بخاته دلپانه وه).

به زارو ته به رانی له ئیبن عه بباسه وه هیناویانی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سه ردانی یه کی له پشتیوانانی کرد، که له مالی نزیک بوویه وه بیستی له ناوه وه قسه ده کات، کاتی مؤله تی وه رگرت و چوویه ژوور که سی نه بینی، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (بیستم له گه ل جگه له خۆت قسه ت ده کرد) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بریا له گه ل ئه و سه ربه ستووه له قسه ی خه لک که هاته ژوور ده هاتی مه رگم له تاوتا نزیک بوو، که سی هات بۆ لام که دوا ی تۆ له و به ریزترو قسه چاترم نه دیوه، فهرمووی (ئوه جبریه، له له نیوتاندا به راستی که سانی هه ن ئه گه ر یه کیکتان سویندی خوا بدات خوا سویندی ناخات).^۲

ئه حمه دو ته به رانی له ئیبن عه بباسه وه هیناویانه ده لیت: من له گه ل باوکم لای پیغه مبه ری خوا بووم و که سیکی لایه و که قسه و رازو نیازی له گه ل ده کرد وه ک ئه وه ی روو له باوکم وه رگیزی، ئیمه ش له لای چووین، باوکم وتی: کۆپی شیرینم

^۱ - ئیبن سه عد (ج ۴، ص ۲۵۰) له عائیشه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - حسن.

^۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۴۱) ده لیت: به زارو ته به رانی هیناویانه و سه نه ده کانیان هه سه نن، ته و او.

سهیری ئاموزاکه نه کرد چۆن بوو؟ وتم بابه گيان كه سيكي لابوو دهيدوان، چووين بو لای پیغه مبهه^(عليه السلام) باوكم وتی ئه ی پیغه مبهه ری خوا من ئاوام وت به عه بدوللا، ئه ویش وتی كه سيكي لابوو دهيدواند، ئایا كه ست لابوو؟ پیغه مبهه^(عليه السلام) فهرمووی (فان ذلك جبريل عليه السلام) هو الذي شخلى عنك^١ (ئه ی عه بدوللا ئایا بینیت؟) وتم به ئی، فهرمووی (ده ی ئه وه جبريل عليه السلام بوو، ئه وه ی كه له تو سه رقالی كردم).^٢

ته به رانی ئه وه هیناویه تی: عه بباس عه بدوللا ی نارد بو لای پیغه مبهه^(عليه السلام) بو کاری، ئه ویش بی نی كه سيكي له گه له، بویه گه رایه وه و هیچی نه وت، فهرمووی بینیت؟ وتی به ئی، فهرمووی جبريل بوو، ئه ویش نامری تا بینایی له ده ست ده داو زانستی بو دی.^٣

ته به رانی له عروه ی کوپی پوهیم له عربازی کوپی سامریه وه، كه پیریکی نیو هاوه لان بوو و هه زی ده کرد بمری، هیناویه تی نزای ده کرد: خوایه ته مه نم زۆرو ئیسکم نه رم بووه ده ی بمبه ره وه بو لای خو ت، ده لیت: من پۆژی له مزگه وتی دیمه شق بووم كه گه نجیکی زۆر جوان كه دواجیکی سه وزی پۆشیبوو هات و وتی: ئه وه چیه نزای بو ده كه ییت؟ وتم چۆن نزا بكه م ئاموزا گيان؟ وتی: بلای خوایه کاری چاك و مرگی هاتوو، وتم په حمه تی خوات لی بی ت تو کییت؟ وتی من (ریبائیل)م كه خه فه ت له دلی باوه رداران ده ر دینی.^٤

^١ - صحیح.

^٢ - هه یسه می (ج ٩، ص ٢٧٦) ده لیت ئه حمه دو ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیناویانه و كه سه کانی سه حیج، ته واو.

^٣ - هه یسه می (ج ٩، ص ٢٧٧) ده لیت ته به رانی به چه ند سه نه دی هیناویه تی و كه سه کانی جی متمانه ن.

^٤ - ضعیف.

سه لامو ته وځي فریشته ګان له ګهڼ هاو هلاڼ

حاکم (ج ۳، ص ۴۷۲) له میتره فی کوږی عه بدوللآ له عمرانی کوږی حوصهینه وه هیڼاویه تی ده لیت: نهی میترف بزانه فریشته ګان لای سهرمه وه له مال و له بهر ده رګای ژور ده ګان سه لام لیډه ګن، که داخ ده مګری نه وه نامینی، که چاک بوویه وه دواندی، وتی: نهی میترف بزانه نه وهی له ده ستمدا بوم ګه پرایه وه، نهی میترف بشاره وه تا ده مرم.

ثین سه عد (ج ۴، ص ۲۸۹) له میتره فیه وه هیڼاویه تی ده لیت: عیمرانی کوږی حوصه ین پیی وتم: نایا هه ستت کرد سه لامی لیډه کردم که له هوش چووم سه لام نه ما، وتم: نایا له لای سهرته وه سه لامت لیډه کرا یان له خوارته وه؟ وتی نا له لای سهرمه وه، وتم وا نابینم بمريت تا نه ووت دیتته وه پی، دواي نه وه پیی وتم نایا بینیت که سه لامکردنه کم بو ګه پرایه وه؟ ده لیت: هیڼدهی نه برد تا مرد، ثین سه عد (ج ۴، ص ۲۸۸) له قه تاده وه هیڼاویه تی فریشته ګان ته وځي یان ده کرد له ګهڼ عیمرانی کوږی حوصه ین تا له هوش چوو ثینجا که ناریان ده ګرت.

لیډوان له ګهڼ فریشته ګان

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۴) له سه له مهی کوږی عه تی هی نه سه دیه وه هیڼاویه تی ده لیت: سه لمان چوو بو لای که سی که له سه ره مهر ګدا بوو سه ردانی کرد، وتی نهی فریشته له ګهڼی نه رم به، ده لیت کابرا ده یوت نه وه ده لیت: من له ګهڼ هه موو باوه پرداری نه رمونیانم.

فریشته ګان ده نګیان ده بیستن

ثین نه بی دنیا له کتاب الذکر له نه نه سی کوږی مالیکه وه هیڼاویه تی ده لیت: ثوبه ی کوږی که عب (عليه السلام) وتی ده چمه مزګه وت و نویژ ده کم و سوپاسی خوا به

^۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۴) ده لیت: عروه له لایه ن چه ندیکه وه جی متمانه یه و سه عیدی کوږی مقلامیش نانا سم و که سه ګانی دیکه ش جی متمانه ن، ته و او.

جوړى دهكهم كه كهس وا سوپاسى نه كړدى، كه نويژى كردو دانىشت تا سوپاس و ستايشى خوا بكات دهنگيكي به رزى له پشتيه وه بيست دهوت: خوايه هه موو سوپاس بۇ توپه و هه موو مولك و ده سولات بۇ توپه و هه موو خير به ده ست توپه و هه موو بارى ناشكراو نهينى بۇ لاي تو ده گه پريته وه، سوپاس بۇ تو، به راستى تو به سهر هه موو شتيكدا به توانايت، له تاوانى رابردوم خوش به و لهو به شهي ته منم ماوه بيتاوان رامگرو كردار گه ليكي پاكم پى ببه خشه كه پييان له من رازى بيت و ليم خوش به، ئه وپش چوو بۇ لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و بوى گي پرايه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى ئه وه جبريل (عليه السلام) بوو.^۱

فريشته كان له سهر زمانى هاوه لان (ﷺ) ده دويت

ته به رانى له ئه بو سه عيدي خودريه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى (ههركهس رقى له عومهر بيت رقى له منه و ههركهس عومهرى خوش بويت منى خوش ده وئيت، خوا شانازى دهكات به خلك به گشتى له ئيواره ي عه ره فو به عومهر وه به تايبه ت شانازى دهكات، خوا هر پيغه مبه ريكي ناردى له ناو ئوممه ته كهيدا ئيلهام به خشىكي هه بووه، له ئوممه تي مندا ئه گه ريه كيكتان هه بيت ئه وا عومهره) وتيان ئه ي پيغه مبه رى خوا چون ئيلهام به خشه؟ فرموى (فريشته له سهر زمانى قسه دهكات).^۲

ئين جهرير له ميژوه كهيدا (ج ۳، ص ۱۱۸) له ئه نه سى كورى حليسه وه هيناويه تي ده لئيت: ئيمه له هرير گه مارو دهر بووين پاش كشان و شكانيان نيژدراوى هات بۇ لامان و وتى: پاشان پيتان ده لئيت ئايا ريكه و تن ده كهن له سهر

۱ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۰۱) دا واهاتووه.

۲ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۶۹) ده لئيت له سه نه ده كه دا ئه بو سه عدى خزمه تكارى حه سه نى به صرى هه يه كه نايناسم، كه سه كانى ديكه ي سه نه ده كه جى متمانه ن، ته واو.

ئوهي ئه ملاي ديجهو شاخمان بؤ ئيمه و ئه پهرى ديجهو شاختان بؤ ئيوه بيت؟
 نايا تير نابن؟ خوا سكتان تير ناكات؟ ئه بو مفزر ئه سودهى كورى قوتبه كه خوا
 زمانىكى پيدا بوو بؤ ئوهي ئيمه و ئه ویش نه مانده زانى دهوت خه لكى
 پيشيانخست، كابرا گه پرايه وه بينيمان به ره و مه دائين له پيرين بوو، وتان ئه بو
 مفزر چيت پى و تى نه سويند به وهى موحه ممد (ﷺ) به حق ناردوه نازانم
 چى بوو به لام سوكناييه كم هيه و هيوام وايه قسه ي خيرم كردبى، خه لكى
 پرسياريان ليده كرد تا سه عد (ﷺ) ئوهي بسيت و هات بؤ لامان و تى ئه بو مفزر
 چيت و تى؟ هه مان شتى ئيمه ي و تى، له ناو خه لكدا هاوارى كردو دواتر هه ليساندو
 مه نجه نيقه كانيشمان به سه ريانه بوو، هه ركه س به سه ر شاره كه دا دهر بكه و تايه و
 بهاتايه بؤ لامان كه سى هاوارى په ناي ده كردو ئيمه ش په نامان دها، و تى: ئه گه ر
 كه سىكى تيا دا مابوو چى ريتان ليده گرى، پياون پيايدا هه لزين و تيگمان شكاند
 بينيمان كه سى تيدا نيه جگه له هه ندى ديل كه گر تبوونمان و دهرمان كردن و
 پرسيارمان له وان و له و كابراش كرد بؤ چى پرايان كرد؟ وتيان: پاشا داواي
 ريگه و تنى ليكردن ئيوه ش وه لامتان دايه وه كه هيچ ريگه و تنى له نيوان ئيمه و
 ئيوه دا نيه تا هه نگوينى (ئفريدين) به ليموى كوسيه وه بخوين، پاشا و تى ئه ي هاوار
 بؤى فريشته له سه ر زمانيان قسه ده كن وه لامان له دژ ده لين و به رامبه ر عه رب
 وه لامان دده نه وه، به خوا ئه گه ر وانه بوايه ئه مه ته نها شتى بووه ئه و كابرا به
 روودا خستبيتيه روو كو تا ييمان پيدى ده ي به ره و شارى دوور بگه رينه وه.

فریشته کان له بهر قورئان خویندنی هاوه ل دابه زن

بوخاری و موسلم دهقه که هی ئه وه، له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویانه ئوسهیدی کوری حوضهیر (ﷺ) له شه ویگدا له حه وشه که مدا قورئانی ده خویند که ئه سپه که ی هه لبه زی و که وته حیل، هه مدی وایکرد، دووباره وایکرد، ئوسهید وتی: ترسام یه حیا بشیلی، بویه هه ستام بۆ لای ئه سپه که سه یرمکرد شتی وه ک سیبه ر وه ک سیبه ر له سه ر سه رمه، له ئاسماندا بهرز بوویه وه تا نه مدی، به یانی چووم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من دوینی له تاریکی شه ودا له حه وشه که م قورئانم ده خویند که ئه سپه که م هه لبه زی، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئین حوزه یر بخوینه) منیش خویندم هه مدی وایکرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئین حوزه یر بخوینه) وتی خویندم هه مدی هه لبه زی، پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی وت و منیش لاچووم چونکه یه حیا لیوه ی نرک بوو ترسام بیشیلیت، شتی وه ک سیبه رم دی به سه رمه وه به ره و ئاسمان بهرز بوویه وه تا نه مدی، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئه وه فرشته بوو گوپی لیده گرتیت، ئه گه ر یتخویندایه به یانیت ده کرده وه خه لکی فریشته کایان ده بین و لییان داپوشراو (شاراوه نه بوو) حاکم به و شیوه به کورتی هیناویه تی و ده لی له سه ر مه رجی موسلم سه حیحه، تیایدا ده لی: لایکرده وه شیوه ی چراگه لی بین، وتی: له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوو، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا نه متوانی بچم فه رموی (ئه وه فریشته بوو دابه زی بۆ قورئان خویندن، ئه گه ر تۆ بچوویتایه شتگه لی سه رسوڕه ی نه رت ده بین).

١- له (الترغیب والترهیب ج ٣، ص ١٣) دا هاتوه، ئین حبان و ته به رانی و به یه هقی له ئوسهیدی کوری حوزه یره وه به هه مان شیوه گیرانه وه که ی حاکمیان هیناوه وه له (کنز العمال ج ٧، ص ٧) دا هاتوه، ئه بو عوبهید له الفضائل و ئه حمده و بوخاری به موعه لله قی و نه سائی و جگه له وانیش به کورتی لییان وه هیناوه، تیایدا ده فه رمویتی (تلك الملائكة دنت لصوتك، ولو قرأت لاصبح الناس حتى ينظروا اليها لا تتوازي منهم).

فریشته‌کان شۆردنی ته‌رمیان له ئەستۆ ده‌گرن

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۵۷) له مه‌حمودی کوپی له‌بید له‌هه‌نزه‌له‌ی کوپی ئەبو عامری برای عه‌مری کوپی عه‌وفه‌وه‌هیناویه‌تی ئەبو سوفیانی کوپی هه‌رب پۆژی ئو‌خود به‌یه‌ک گه‌یشتن، کاتی هه‌نزه‌له‌ی وستی به‌سه‌ریدا سه‌ره‌که‌وی شه‌دای کوپی ئەسه‌ود که‌ پێی ده‌وترا ئیبن شعوب، بینی به‌سه‌ر ئەبو سوفیاندای زالی بووه‌ دای له‌ هه‌نزه‌له‌و کوشتی، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (هاوه‌له‌که‌تان واته‌ هه‌نزه‌له‌ فریشته‌کان ده‌یان‌شۆرد ده‌ی پرسیار له‌ خیزانی بکه‌ن بزائن باری چۆنه‌) پرسیار لی‌کراو وتی که‌ ده‌رچوو له‌شگران بوو، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (له‌به‌رئوه‌ فریشته‌کان شۆردیان).^۱

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۴۲۷) له مه‌حموده‌وه‌هیناویه‌تی کاتی بالی سه‌عد له‌ پۆژی هه‌نده‌ق پیکرا باری قورس بوو، لای ئافه‌تی بیردیان که‌ پێی ده‌واترا (رفیده) فه‌رمووده‌که‌ به‌و شیوه‌ دینی‌ تیایدا هاتوه‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوو ئیمه‌ش له‌گه‌لی ده‌رچووین، خیرا ده‌چوو تا قایشی نه‌عه‌کانمان پچراندو عه‌بای سه‌ر شانمان که‌وت، هاوه‌لانی سه‌کالای ئه‌وه‌یان کرد ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا له‌ پو‌یشتندا ماندوو بووین، فه‌رمووی (انی‌ اخاف ان‌ تسبقنا الملائکه‌ الیه‌ فتغسله‌ کما غسلت حنظله‌) (من ده‌ترسم فریشته‌کان پو‌یشمان بکه‌ون بۆی و بیشۆن وه‌ک هه‌نزه‌له‌یان شۆرد).

۱- ئین ئیسحاق له‌ المعادی له‌ عاصی کوپی عومه‌روه‌هیناویه‌تی، سراج له‌ پێگه‌ی ئین ئیسحاقه‌وه‌ له‌ یه‌حیای کوپی عبادی کوپی عه‌بدوللای کوپی زوبه‌یره‌وه‌ وه‌ له‌ باوکی له‌ باپیره‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌هیناویه‌تی، وه‌ک له‌ (الأصابة ج ۱، ص ۲۶۱) دا هاتوه‌. حاکم (ج ۳، ص ۳۰۴) له‌ پێگه‌ی ئین ئیسحاقه‌وه‌ له‌ یه‌حیای کوپی عبادی کوپی عه‌بدوللای له‌ باوکی له‌ باپیره‌وه‌ به‌و واتایه‌هیناویه‌تی و ده‌لیت ئەم فه‌رموده‌ له‌سه‌ر مه‌رجی مه‌سلم سه‌حیحه‌و بوخاری و موسلم نه‌یانه‌یناوه‌

هروه ها له (ج ۳، ۴۲۳) له عاصى كورى عومهرى كورى قه تاده وه هيناويه تى ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) مردو فریشته هك هات بو لای یان وتی جبریل هات بو لای، كاتى له خه وهستا، وتی: كام كهس له ئوممهتت نه مشه و مرد خه لكی ئاسمان به مردنى موزده به خش بووین؟ فهرمووى (نازانم به لام سهد ئیواره نه خوش بوو سهد چى كرد؟) وتیان نهى پیغه مبه رى خوا مردو هوزه كهى هاتن و بردیان بو شوینى خویان، پیغه مبه ر (ﷺ) نویژى به یانى كرد پاشان له گهل خه لك چووو خه لكیش به پى ده چون تا قایشى نه عله كانیان دراو عه بایان له شانیان ده كه وت، كه سى پى وت: نهى پیغه مبه رى خوا خه لكی ماندوو بوون، فهرمووى (انى اخشى ان تسبقنا الیه الملائكة كما سبقتنا الى حنظلة) (ده ترسم فریشته كان پیشمان بكهون بو لای وهك بو حه نزله پیشمان كه وتن).

فریشته كان له گهل تهر میاندا ده بن

بوخارى و موسلیم له جابره وه ر (ﷺ) هیناویانه كاتى باوكى كوژا جله كهى ده گرت ده ست و ده گریاو خه لكیش ریگرییان لیده كرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (تبكيه او لا لم تزل الملائكة تظله حتى رفعتموه) (بوى ده گریت یان نا به رده وام فریشته كان سیبه رى بو ده كه ن تا به رزی ده كه نه وه).^۱
ئین سهد (ج ۳، ص ۵۶۱) لیوهى هیناوه (ما زالت الملائكة تظله بأجنتها حتى رفعتموه).

ئین سهد (ج ۳، ۴۲۸) له سه له مهى كورى نه سه له مه وه هیناویه تى ده لیت: من پیغه مبه ر (ﷺ) بینى و له به رده رگادا بووین ده مانویست به دوایدا بچین، پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه ژورو كهس له مالدا نه بوو جگه له سهد به كه وتوو یی، بینیم

۱ - له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۴) دا واهاتوه.

ههنگاوى دهنّا، كه بينيم وهستام و ئاماژهى بۆ كردم بوهسته، منيش وهستام و به دواى خۆمدا گهرامهوه، ماوهيهك دانىشت پاشان دهرچوو، وتم ئهى پيغه مبهري خوا كه سم نه بينى له مالّ كه چى ههنگاوت دهنّاو ئهملّاو ئهولات دهكرد، فهرمووى (ما قدرت على مجلس حتى قبض لى ملك من الملائكة احد جناحية فجلست) (شوئينيكم به دى نهكرد تا يهكئى له فريشتهكان دوو بالهكهى داخست بۆم و منيش دانىشتم) ئينجا فهرمووى (هنيئا لك ابا عمر) سى جار فهرمووى (پيرۆزت بى ئه بو عه مر).

بهزار له ئيين عومره وه هيناويه تى ده لئيت پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (حه فتا ههزار فريشته دابه زين بۆ سه عدى كوپى موعاذ كه پيشت كهسيان پييان نه كه وتبووه سهر زهوى) كاتى سه عدى خرايه ژيتر خاك فهرمووى (سوبحانه للّا، ئه گهر كه سى له گۆره فشار پزگارى بوايه به دلنياه وه سه عدى لئى دهر بازى ده بوو).

ئيين سه عدى (ج ٣، ص ٤٣٠) له ئيين عومره وه به و وا تايه هيناويه تى، ئيين سه عدى (ج ٣، ص ٤٢٩) له سه عدى كوپى ئيبراهيم وه هيناويه تى ده لئيت: كاتى راخه ره كهى سه عدى هينرايه دهر خه لكى له دوو پرووه كان وتيان تهرم يان راخه ره كهى سه عدى چهنده سووكه، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (به راستى حه فتا ههزار فريشته دابه زين به شدارى تهرمى سه عدى بوون، كهسيان پيشت ئه مپۆ نه ها تبوونه سهر زهوى).

ئيين سه عدى (ج ٣، ص ٤٣٠) له سه عده وه هيناويه تى ده لئيت: كاتى سه عدى كوپى موعاذ (ﷺ) مرد كه سيكى زه به لاح بوو، دوو پرووه كان كه له پشت تهرمه كهيه وه ده چوون ده يانوت: وهك ئه مپۆ كه سمان هينده سووك وساده نه ديوه، وتيان ده زانن بۆ چى؟ له بهر بپياردانى به رامبه ر به نى قوره يزه، ئه وه باسكرا بۆ پيغه مبهري (ﷺ) ئه ويش فهرمووى (والذي نفسي بيده لقد كانت الملائكة تحمل سرية) (سوئند به وهى گيانمى به دهسته فريشتهكان تهرمه كه يان هه لده گرت).

١ - هه يسه مى (ج ٩، ص ٣٠٨) ده لئيت: بهزار به دوو سه نه د هيناويه تى و كه سه كانى سه نه ده كه شه صه حيحن، ته و او.

ترس خستنه دلی دوژمنان

ته بهرانی له موغاییهی کورپی حیدهی قوشه ییرییه وه هیئاوییه تی ده لیت: من چووم بو لای پیغه مبه (علیه السلام) که چوومه لای فهرمووی (اما انی سألت الله ان یغنینی بالسنة تحفیکم وبالرعب یجعل فی قلوبکم) (من داوام له خوا کرد به وشکه سالی بو ریشه کیشکردنتان و ترس خستنه دلتان یارمه تیم بدات) به دهسته کانی ئاماژهی کردو وتی: من ئاوا ئاوا سویندم خواردوو باوه پرت پی نه هیتم و شوینت نه کهوم، بهرده وام وشکه سالی ریشه کیشتی کردم و ترسم له دلدا بوو تا هاتمه بهرده مت.^۱

بهیههقی له سائیبی کورپی یه سار له یهزیدی کورپی عامری سوائیه وه هیئاوییه تی ده لیت: ئیمه له سهر ئه و ترسهی خوا له پوژی حونهین خستیه دلی بیباوه پان پرسیارمان لیکرد چوون بوو؟ وتی: چه ویکی بو هله ده گرتین و فری ده دایه ناو ته شتی، دهنگی ده دایه وه، ئیمه ئه وه مان له دهروونماندا به دیده کرد.^۲

توندی بهرام بهر دوژمن

ئین سهعد (ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کورپی نه سهلم و جگه له وه وه هیئاوییه تی سوراقه ی کورپی مالیک سوار بوو به دوا ی پیغه مبه (علیه السلام) چو پاش ئه وه ی یه کلای کرد وه بجی یان نه چی، سی جار ده چوو ده گه پرایه وه، نه مجار سوار بوو کهوته شوینیان، پیغه مبه (علیه السلام) نزای کرد قاچه کانی نه سپه که به زه ویدا بچن، نزاکه ی گیرا بوو، سوراقه وتی ئه ی موحه ممه د نزا بکه خوا نه سپه کهم ئازاد بکات ده گه پیمه وه لیت دوور ده خمه وه، پیغه مبه (علیه السلام) فهرمووی (خوایه ئه گهر راست ده کات نه سپه که ی بو بهر بده) به وه قاچه کانی نه سپه که ی هاتنه ده ر.

^۱ - هه یسه می (ج ۶، ص ۶۶) ده لیت: سه نه ده که ی سه سه نه، نه سائی و جگه له ویش جگه له باسی ترس هیئاویانه، ته و او.

^۲ - (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۲) ..

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۲) لە ئومەيرى كۆپى ئىسحاقى ھىناۋىيەتى، تىايدا ھاتوۋە وتى: ئەى دوانەكە لاي خوا نزام بۆ بىكەن بەللىن بى ئەگەپرىمەۋە، ئەۋانىش داۋايانكرد لە خوا ئەۋىش ھەمدى گەپرايەۋە، دووبارە توۋش بوو، وتى نزام بۆ بىكەن بەللىن بى ئەگەپرىمەۋە، پىشنىياري توۋشوو بارەكەى خۇيشى بۆ كردن، فەرموويان (اكفانفسك) (خۆتمان لى دور بگرە بەسمانە) وتى وازم ھىناۋ دورم گرت لىيان، لە فەرموۋدەيەكى دورو درىژىشى لەسەر كۆچ لە ئەبو مەعبەدى خوزاىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت وتى: ئەى موحەممەد داۋا لە خوا بىكە ئەسپەكەم دەرباز بىكات منىش دەگەپرىمەۋە ئەۋانەى داۋى خۆشم دەگەپرىنمەۋە، ئەۋىش ۋاى كرىۋ ئەسپەكە بەر بوو ئەۋىش گەپرايەۋە، بىنى خەلكى بە داۋى پىغەمبەردا دەگەپرىن، وتى بگەپرىنەۋە من لىرەۋە لە برى ئىۋەش گەپرام نەبوو، من سەيرى ئىرەم كرىد، ئەۋانىش گەپرانەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۵) لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى باسى فەرموۋدەى كۆچى كرىدوۋە تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر لاىكرەۋە سەيرى كرىد سوار چاكى بە داۋاندا دىت، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ئەۋە سوار چاكى بەدوامانەۋە دى، پىغەمبەر (ﷺ) لاىكرەۋە فەرموۋى (اللهم اسرعه) (خاۋىە بىخە) ئەسپەكەى خستى، پاشان ھەستاۋ ھىلاندى، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا چىت دەۋى پىم بلى، فەرموۋى (لە شۆيىنت بوەستەۋ پىمەدە كەس بەدواماندا بىت) سەرەتاي پوژ دژى پىغەمبەر (ﷺ) بوو كۆتايىيەكەشى پارىزەرى بوو، پىشتىرىش چىرۋكى سوراۋەمان لە فەرموۋدەكەى بەرائەۋە ھىنا كە ئەحمەد لە باسى كۆچكرىنى پىغەمبەردا (ﷺ) ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى ئەربەدى كۆپى قەيس و عامرى كۆپى توفەيل ھاتن بۆ مەدىنە بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) گەيشتنە لاي و ئەۋىش دانىشتبوو، ئەۋانىش لەبەردەمىدا دانىشتن، عامرى كۆپى توفەيل وتى: ئەى موحەممەد ئەگەر

موسلمان بېم چیم بۇ ده که یت؟ پیغمبر (ﷺ) فرموی (ئوهی بۇ موسلمانان هیه بۇ توش هیه له سهر تویش هیه) عامری کوپی توفیل وتی نه گهر موسلمان بېم دواي خوت هیچم بۇ هیه؟ فرموی (لیس ذلک لک ولا لقومک ولكن لک اعنة الخیل) (ئوه بۇ خوت و هو زیشت نیه به لام ده تکه مه فرماندهی سواره کان) وتی دهی من ئیستا ئه و هم هیه، به لکو لادیکان بۇ من و شاریش بۇ تو، پیغمبر (ﷺ) فرموی (نا)، کاتی له لای چوون عامر وتی: به خوا بۆت پرده که له ئه سپ و سهرباز، پیغمبر (ﷺ) فرموی (خوا ریّت لیده گریّت) کاتی ئه ربه دو عامر چوون، عامر وتی: ئه ی ئه ربه د من موحه ممد به قسه سهر قال ده که م و تویش به شمشیر لیی بده، چونکه نه گهر موحه ممد بکوژیت خه لکی به رازی بوون به سهرانه دان زیاتر ناچن و رقیان له شه ره به وه سهرانه یان ده دهینی، ئه ربه د وتی باشه، هه ردو وکیان گه رانه وه بۇ لای پیغمبر (ﷺ) عامر وتی: ئه ی موحه ممد له که لم هه سته تا قسه ت له که ل بکه م، پیغمبر (ﷺ) له که لی هه سته، لای دیواره که دانیشتن و پیغمبر (ﷺ) له که لی وه سته و قسه ی له که ل ده کرد، ئه ربه د شمشیری هه لگرت به لام ده سته توانای شمشیره که ی نه ما، بویه لی دانه که ی دوا خست، پیغمبر (ﷺ) لایکرده وه بینی ئه ربه د چی ده کات له لایان چوو، که ئه ربه دو عامر لای پیغمبر (ﷺ) چوون گه یشتنه (الحره) دابه زین، سه عدی کوپی مو عاذو ئوسه یدی کوپی حوزه یر چون بویان و وتیان: ده رکه ون ئه ی دوو دوژمنی خوا نه فرینی خواتان لی بیّت، عامر وتی ئه وه کییه ئه ی سه عد؟ وتی: ئه وه سه ویدی کوپی حوزه یری عاتبه، ده رچوون تا گه یشتنه (الرقم) خوا هه وره برو سکه یه کی نارد بۇ ئه ربه دو کوشتی، عامر ده رچوو تا له (الجریم) خوا ده ردیکی بۇ نارد و گرتی و شه و له مالی نافرتی له به نی سه لول بوو قورم که گه یشتبوویه قورگی و ده یوت ده ردی وه ک ده ردی و شتر له مالی نافرتیکی سه لولوی حه زده کات له مالی ئه و بم ریّت، پاشان سوار ئه سپه که ی بوو له

گهڙانه ويدا له سهرى مرد، خواى گه ورهش له سهرين ئه م ئايه تهى دابه زاند ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى﴾ تا ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ ده لیت: به دوا دا هاتنى فه رمانى خوا که موچه ممد ده پاريزن، پاشان باسى ئه ربه دو کوڙرانى ده کات، ده فه رمويت (ويرسل الصواعق).^۱

شکستى دوزمنان به وه شاندى زيخو خول

ته به رانى و ئه بو نه عيم و ئين عه ساکير له حارثى کوپى به ده له وه هيناويانه ده لیت: پوڙى حونه ين پيغه مبه ر (ﷺ) بينى هه موو هاوہ لانى داشکان جگه له عه عباسى کوپى عه بدولموت هليبو و ئه بو سوفيانى کوپى حارث پيغه مبه ر (ﷺ) مشتى خولى به سه رماندا فرى دا ئيمه ش شکاين، وامده بينى چى درهخت و به رد هه يه به دوامانه وه يه.^۲

يه عقوبى کوپى سوفيان له عه مري کوپى سوفيانى ته قه فيوه جگه له ويشه وه هيناويه تى ده لیت: پوڙى حونه ين موسلمانان شان و ته نها عه عباس و ئه بو سوفيانى کوپى حارث له گه ل پيغه مبه ر (ﷺ) مانه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) مشتى زيخى هه لگرت و وه شاندى به پووى ده موچاوياندا، ده لیت: ئيمه ش شکاين و وامانده زانى چى دارو به رد هه يه سوارچا که و به دواماندا دیت، ته قه فى ده لیت چوومه سه ر ئه سپه که م تا چوومه تائيف.^۳

^۱ - له ته فسيري ئين كه ثير (ج ۲، ص ۵۰۶) دا واهاتووه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۳۰۴) دا واهاتووه، ئين منده ئين عه ساکير به کورتى ليوهى هيناوه وه له (کنز العمال) دا هاتووه.

^۳ - له (البدایه والنهایه ج ۴، ص ۳۳۲) دا واهاتووه.

ته به رانی له (المعجم الكبير والأوسط) له چه کیمی کوپی حزامه وه هیئاویه تی ده لیت: ده نگی کمان له ناسمانه وه بیست که هاته سر زهوی وه که ده نگی چه وو زیخ له ته شتی کدا و ابو، پیغه مبه (علیه السلام) نه وهی وه شان دو نیمه ش شکاین.^۱ هه روه ها ده لیت: پوژی به در پیغه مبه (علیه السلام) مشتت زیخی هه لگرت و به پروماندا وه شان دی و فره مووی (شاهت الوجوه) نیمه ش شکاین، خواش نه م نایه ته ی دابه زاند ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۲

ته به رانی له ئین عه بباسه وه هیئاویه تی پیغه مبه (علیه السلام) به عه لی (علیه السلام) فره موو (ناولنی کفا من حصی) (مشتت زیخ بده ری) نه ویش پییدا، پیغه مبه (علیه السلام) به پرووی دوژمندا وه شان دی و هه موویان پر بوو، نه و نایه ته دابه زی ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۳

به یه قی له فره مووده که ی یه زیدی کوپی عامری سوائه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (علیه السلام) مشتت خو لی هه لگرت پاشان پرووی کرده بیباوه پان و وه شان دی به پروویاندا و فره مووی (ارجعوا شاهت الوجوه) هه رکه س ده گه یشته به برا که ی هاواری چاوی ده کرد.^۴

— (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت سه نه ده که ی چه سه نه.

— (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت سه نه ده که ی چه سه نه.

— (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن.

— له (البدايه والنهايه ج ۴، ۳۳۳) دا واهاتوه.

به که مدانانی دوژمن له دیدی هاو لاندوه

ته به رانی له عه بدوللای کوری مه سعوده وه (الله) هیناویه تی ده لیت پوژی به در دوژمنان له بهر چاومان ژماره یان که مبوو تا من به هاو له که ی پال خوم وت وا ده بیینی حه فتا که س بن؟ وتی وا ده زانم سه د که س بن، تا که سیك له وانمان گرت و پرسیارمان لی کرد وتی هه زار که س بووین.

سه رختن به بابووران

(ئین سه عد ج ۲، ص ۷۱) له سه عیدی کوری جوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: پوژی خه نده ق له مه دینه بوو، نه بو سوفیانی کوری حه رب و هاو ده مانی قوریش و کینانه و عویهینه ی کوری حصن و غه تغان و توله یعو به نی نه سه دو نه بولنه عوه رو به نی سه لیم هاتن، قوره یزه ش له گه ل پیغه مبه ر (الله) به لینیکیان هه بوو، نه و به لینه یان شکاندو دایانه پال بیباوه ران، خواش نه و نایه ته ی له سه ر دابه زاند ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾ جبریل (علیه السلام) هات و ره شه بای له گه لدا بوو، پیغه مبه ر (الله) که جبریلی بیینی سیجار فره مووی (الا ابشروا) (مورده تان لیبت) خوا ره شه بای بو بیباوه رن نارد و چادرین رما و په تیان بر او بارگه و بنه یان ژیر خاک که وت، نه وانیش رایان کردو که س لاینه کرده وه به لای که سدا، خواش نه و نایه ته ی له سه ر دابه زاند ﴿إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾ نه و کات پیغه مبه ری خوا (الله) گه رایه وه.

(ئین سه عد ج ۲، ص ۷۷) له حه میدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: قسه و به لینی له نیوان پیغه مبه رو (الله) قوره یزه دا هاتبوو، کاتی نه حزاب هاتن و سه ربازیان

۱ - له (المجمع ج ۶، ص ۸۴) دا هاتوه، ئین نه بی حاته م و ئین جهریر له ئین مه سعوده وه به هه مان شیوه هیناویانی وه که له ته فسیری (ئین که شیر ج ۲، ص ۳۱۵) دا هاتوه.

بنا قوره یزه به لئینیان شکاندو دایانه پال بیباوه پان دژ به پیغه مبهري (ﷺ) خوا
ه ربازو په شه بای ناردو نه وانیش پرایانکردو نه وانی دیکهش له قه لاکه یاندا مانه وه،
رمووده که ی شه پری به نی قوره یزه ده هیئت.

به زار له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: شه وی نه حزب په شه با هات بو
ی تین و وتی پرؤن تا پیغه مبهري سرده خین، به شه و گرما ناچیت، نه و په شه بای
پیغه مبهري (ﷺ) پی سرخرا کزه بو.

رؤ بردن و له ناو بردنی دوژمنان

به زار له بورهیده وه هیناویه تی که سی پوژنی ئوحد وتی: خوايه نه گهر
حه ممد له سر حقه پوم ببه به زه ویدا، خواش پوی برد به زه ویدا.^۲
نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۶) له نافی کوپی عاصمه وه هیناویه تی ده لیت:
وهی ده موچاوی پیغه مبهري (ﷺ) خویناوی کرد عه بدوللای کوپی قینه نه بوو له
زی هوزیل بو، خوا بزنه کیوی به سر دا زال کرد هینده شاخی لیدا تا کوشتی.

چاو له دهستان به نزاکانیان

نه حمده له عه بدوللای کوپی مغلی موزهینه وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له
وده ییبه له گهل پیغه مبهري (ﷺ) بووین، فهرمووده ی پیکه و تنی حوده ییبه دینی و
ایدا هاتوه، له و باره دا بووین سی (۳۰) گهنجی چه کدار به پروماندا هاتن
غه مبهري (ﷺ) نزا ی لیده کردن، خواش کویری کردن، ئیمهش چووین بویان و به

(ج ۶، ص ۶۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که صه حیجن، ئین نه بی حاتم له ئین عه بباس و
بن جهریر له عیکرمه وه به و اتایه هیناویانه وه له ته فسیری (ئین که شیر ج ۳، ص ۴۷۰) دا
تووه.

- (ه یسه می ج ۶، ۱۱۲) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که صه حیجن.

ديلمانگرتن، پيڻه مبهري (ﷺ) فرموي (ٿايا له به ليڻي كه سدا هاتوون يان ٿايا كه س په نايه كي پيداون) وتيان نا، ٺهويش به ريدان، خواش ٺهه ٿايه ته ي دابه زاند ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَرْفِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ (الفتح: ٤٩).^١

ته به راني له زاذانه وه هيٺاويه تي عهلي (ﷺ) قسه يه كي ڪريو ڪه سي به روي ده زاني، عهلي (ﷺ) پئي وت: ٺه گهر دروم ڪريو نرات ليده ڪهم، وتي نزا بڪه، عهلي نزي لي ڪري، لا نه چو تا ڪابرا ڪويو بو.^٢

ٺه بو نه عيميش له (الدلائل ص ٢١١) له عه ماره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ليٽ: عهلي (ﷺ) قسه يه كي بو ڪه سي ڪري، ڪه سه ڪه ش پئي وت درو ده ڪه يت، ڪابرا هه ٺه سا تا ڪويو بو.

ٺيبن ٺه بي دنيا له زاذانه وه هيٺاويه تي ڪه سي قسه يه كي ڪريو عهلي (ﷺ)، ٺهويش وتي ده بينم درو ده ڪه يت، وتي نا وتي ٺه گهر درو ده ڪه يت نرات ليده ڪهم، وتي نزا بڪه، عهلي (ﷺ) نزي لي ڪري، ڪابرا هه ٺه سا تا ڪويو بو.^٢

ٺه بو نه عيم له (الحلية ج ١، ص ٩٦) له ٺيبن عومره وه (ﷺ) هيٺاويه تي مهروان خه لڪاني ڪي نار بو لاي سه عيدي ڪوي زيد تا له سه ر ٺه روي ڪچي ٺه ويس بدوين ڪه له سه ر شتي ده مهه قاله ي له گهل ببو، ٺهويش وتي وام نيشانده دن سته مي ليده ڪهم من له پيڻه مبهري (ﷺ) بيستوه ده يفرموو (من ظلم شبرا من الارض طوقه يوم القيامة من سبع ارضين) (هر ڪه س بستي خاك ستهم بڪات له پوڙي دوايدا له

^١ - (هه يسه مي ج ٦، ص ١٤٥) ده ليٽ ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه سه حيحن، نه سائي به هه مان شيوه هيٺاويه تي، وه ڪ له ته فسيري (ٺيبن ڪه ٿير ج ٤، ص ١٩٢) دا هاتوه.

^٢ - (هه يسه مي ج ٩، ص ١١٦) ده ليٽ له سه نه ده ڪه دا عه معاري ڪه زره مي هه يه ڪه ناينا سم و ڪه سه ڪاني دي ڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه، ته واو.

^٢ - له (البداية والنهاية ج ٨، ص ٥) دا واهاتوه.

حهوت زهويدا پهنگ دهدري) خوايه نهو ژنه درو دهکات نهيمريني تا کويري دهکيت و گوږهکي بيرهکي بيت، دهليت: سويند بهخوا نه مرد تا کوير بوو دهرچوو له ماله کهيدا دهگهراو وريا بوو، کهوته ناو بيرهکي و بوو به گوږي.^۱

نهبو نهعيم له (ج ۱، ص ۹۷) له نهبو به کړي کوږي موحه ممه دي کوږي عه مري کوږي حه مزه وه هيناويه تي نهرو داواي سهرکه وتني له سهر سه عيدي کوږي زهيد کرد، داواکي لاي مهرواني کوږي حه کم کرد، خوايه نهو ژنه دهليت سته م ليکړدوه، نهگه درو دهکات خوايه کويري بکو بيخه نهو ناو بيرهکي و له مافم پووناکيه ک نيشان بده که بو موسلمانان نهو پوون بکاته وه سته م ليته کردوه، دهليت: له م باره دا بوو که عقيق لافاويکي بي وينه ي هينا، به وه نهو سنووره ناکوکيه نيوانيانی ناشکرا کرد، دهرکهوت سه عید له وه دا راستگو بوو، مانگيکي نه خياند تا کوير بوو، نهو ژنه به ناو زهويه کهيدا دهگهرا کهوته بيرهکي، دهليت: ئيمه مير منال بووين و گويمان له کهس بو کهس دهرگرت دهیوت: خوا وه نهروا کويرت بکات، ئيمه وامانده زانی نهروای درنده دهليت: که چي سهيرمانکرد نهو نهروايه دهليت که سه عید نزای ليکرد، خه لکي باسيان دهکردن چوڼ خوا نزای گيرا کردوه.

ته به رانی له نهبو ره جادی عه تاريه وه هيناويه تي دهليت: قسه مه لين به عه لي و کهس له نالو بهيت چونکه دراوسيه کمان له بله جيم بوو وتي: سهيري نهو فاسقه ناکه ن حوسه يني کوږي عه لي خوا بيکوژيت؟ خوا دوو ثامارهي له چاوانيدا نوو شکردو کويري کرد.^۲

- له عروه شهوه به هه مان شيوه هيناويه تي.

- هه يسه مي ج ۹، ص ۱۹۶ دهليت: کهسه کاني سه نه ده که سه حيحن، ته واو.

حهوت زه ویدا پهنگ دهدری) خویه نهو ژنه درو دهکات نهیمړینی تا کویری دهکیت و گوږهکې بیرهکې بیت، دهلیت: سویند بهخوا نه مرد تا کویر بوو دهرچوو له مالکهکیدا دهگهراو وریا بوو، کهوته ناو بیرهکې و بوو به گوږی.^۱

نه بو نه عیم له (ج ۱، ص ۹۷) له نه بویه کړی کوږی موحه ممدی کوږی عه مری کوږی حه مزه وه هیناو یه تی نه روا داوای سهرکه وتنی له سهر سه عیدی کوږی زهید کرد، داواکې لای مهروانی کوږی حه کم کرد، خویه نهو ژنه دهلیت سته م لیگردوه، نه گهر درو دهکات خویه کویری بکهو بیخه ره ناو بیرهکې و له مافم پووناکیه ک نشان بده که بو موسلمانان نه وه پوون بکاته وه سته م لینه کردوه، دهلیت: له م باره دا بوو که عه قیق لافاو یکی بی وینه ی هینا، به وه نهو سنووره ناکوکیه ی نیوانیانی ناشکرا کرد، دهرکهوت سه عید له وه دا راستگو بوو، مانگیکی نه خایاند تا کویر بوو، نهو ژنه به ناو زهویه کیدا دهگهرا کهوته بیرهکې، دهلیت: نیمه میر منال بووین و گویمان له کهس بو کهس دهگرت دهیوت: خوا وهک نه روا کویرت بکات، نیمه وامانده زانی نه روای درنده دهلیت: که چی سهیرمانکرد نهو نهروایه دهلیت که سه عید نزای لیگرد، خه لکی باسیان دهکردن چون خوا نزای گیرا کردوه.

ته بهرانی له نه بو ره جادی عه تاریه وه هیناو یه تی دهلیت: قسه مه لین به عه لی کهس له نالو بهیت چونکه دراوسیه کمان له بله جیم بوو وتی: سهیری نهو فاسقه ناکه ن حوسه یینی کوږی عه لی خوا بیکوژیټ؟ خوا دوو نامارهی له چاوانیدا تووشکرو کویری کرد.^۲

۱ - له عروه شهوه به هه مان شیوه هیناو یه تی.

۲ - هه یسه می ج ۹، ص ۱۹۶ دهلیت: کهسه کانی سه نه ده که سه حیجن، ته روا.

پيدانه وهى بينايى به نزاڪانيان

ٺهيو هعيم له (الدلائل النبوة ص ٦٣) له ٽين عه عباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيڻه مبه (ﷺ) له مزگه وٽدا قورٺاني ده خويندو به ٺاشڪرا ده خويند تا خه لڪي له قوردهيش پئي بيزار بوون تا هستان تا لايه بن، ده ستيان برد بو گهرديان و هموو کويرو نابينا بوون، هاتن بو لاي پيڻه مبه (ﷺ) و وتيان: بو خاتري خواو له بهر خزمايه تي ٺهى موحه ممد، ده لئيت: چي به شي قوردهيش بوو له گهل پيڻه مبه (ﷺ) نزياڪايه تيان هه بوو، پيڻه مبه (ﷺ) نزي کرد تا ٺهوهيان له سهر لاجوو، ٺهو ڪات خوا ٺهو ٺاياه تهى دابه زاند ﴿وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ تا ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَلَذَّرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ده لئيت: ڪهس له وانه باوه ريانه نه هيٺا.

ته به راني له قه تادهى ڪوپى نوعامه وه هيٺاويه تي ده لئيت: ڪه واني پيشڪه شي پيڻه مبه (ﷺ) ڪرا، ٺهويش پوڙي ٺوحد داي به من، منيش له بهردهم پيڻه مبه (ﷺ) تيرم پي هاويشت تا له ڪار ڪهوت، له بهردهم پيڻه مبه (ﷺ) وه ستام و تيره ڪانم بهر خوم دها تا هه ڪات تيري بهرهو لاي پيڻه مبه (ﷺ) ده هات خوم دهايه بهري و سهرم بهر پيڻه مبه (ﷺ) ده ڪهوت بي ٺهوهى تيري بوه شينم، ڪوٽا تيريان به سهروى ڪوٽم ڪهوت و ڪوو جهمه ڪه جيا ڪهوت، به ده ستم پيلووم گرتو له ده ستمدا بردم بهرهو لاي پيڻه مبه (ﷺ) ڪه پيڻه مبه (ﷺ) بيني چاوه ڪاني فرميسڪيان پشت و فرموى (اللهم ان قتادة قد اوجه نبيك بوجه فاجعلنا احسن عينيه واحدهما نظرا) (خوايه قه تاده پروي خوى خسه به پيڻه مبه ركهت دهى چاوه ڪاني بڪه به باشترين و به هيترين بينين) خواش نزاڪه ي گيرا ڪرد.^١

^١ - (هيسه مى ج ٨، ص ٢٩٧) ده لئيت له سه ته ده ڪيدا ڪهس هن ڪه ناياننا سم، ٺهيو نه عيم له (الدلائل ص ١٧٤) له قه تاده وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي، (ٽين سه عد ج ٣، ص ٤٥٣) له عاصمي ڪوپى عومري ڪوپى قه تاده وه به ڪورتي هيٺاويه تي.

دارقوتنى و ئىبن شاهين له مه محمودى كوپى لبیده وه له قه تاده وه هیناویه تی که پوژى نوحود چاوى پیکراو که و ته سهر کولمى، پیغه مبه ر(ﷺ) خستیه وه شوینی خوى، نهو چاوه ی بوو به سه لامه تترین چاوى.^۱

به غه وى و نه بو یه علا له عاصمى كوپى عومهرى كوپى قه تاده له قه تاده ی كوپى نوعامه وه هیناویه تی پوژى به در چاوى بهر که و ت و پیلوى له سهر کولمى که و ت، ویستیان بیپن، وتیان نا با فرمان له پیغه مبه ر(ﷺ) وهر بگرین، که چون بو لای فهرمووی نا، پاشان بانگی کردو له شوینی خوى داینایه وه و دواتر ئیدی نه یدیه زانی کام چاوى وای لیها توه.^۲

نه بو یه علا له عه بدو په حمانى كوپى حارثى كوپى عوبه یده له با پیری وه هیناویه تی ده لیت: له پوژى نوحود چاوى نه بو زهر پیکرا، پیغه مبه ر(ﷺ) تفى لیذا نه وه چاکترین چاوى ده رچوو.^۳

نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له رفاعه ی كوپى رافعه وه هیناویه تی ده لیت: پوژى به در تیرى وه شیراو چاوى کویر کردم، پیغه مبه ر(ﷺ) تفى لیذا و نزاى بو کردم، ئیدی هیچ نازارى نه دام، ئىبن نه بى شه یبه له که سیك له به نى سلامان له دایکیه وه هیناویه تی حه بیبى كوپى فوه یكى خالوى بو ی گیرایه وه بارى بردى بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و چاوه کانى سپى هه لگه رابوون و هیچی پى نه ده بینین، پرسىارى لیکرد و تى: من له سهر و شترى خوم فیر ده کرد که پیم که و ته سهر هیلکه مارى و چاوه کانم تووش بوون،

۱ - دارقوتنى و به به قى له نه بو سه عیدى خودریه وه به هه مان شیوه هیناویانه، له (الاصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه، نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۴) له قه تاده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، له گیرانه وکه یدا هاتوه: چاکترین و به میزترین چاوى بوو.

۲ - له (الاصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه، (هه یسه مى ج ۸، ۲۹۸) ده لیت یه حیای كوپى نه بولحه میدى حه مانى له سه نه ده که ی نه بو یه علا دا هه یه که لاوازه.

۳ - (هه یسه مى ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت له سه نه ده که دا عه بدولعه یزى كوپى عیمران هه یه که لاوازه.

پیغه‌مبەر (ﷺ) فووی کرد به چاوه‌کانیدا به‌وه بینایی پی به‌خشرایه‌وه، ده‌لئیت: بینیم ده‌زووی ده‌کرد به ده‌رزیدا کاتی ته‌مەنی هه‌شتا سال بوو چاوه‌کانیشی سپی بوون.^۱

فاکهی و ئیبن منده له سه‌عدی کوپی ئیبراهیمه‌وه هیئاویانه ده‌لئیت: زهنیره‌ی پۆمی موسلمان بوو، بینایی له‌ده‌ست دا، بیباوه‌پان وتیان: لات و عوززا کویریانکرد، نه‌ویش وتی من ب‌روام نیه به لات و عوززا، خواش بینایی بو گێپرایه‌وه، موحه‌مه‌دی کوپی عوسمانی کوپی شه‌یبه له‌میژوه‌که‌یدا له نه‌سه‌وه هیئاویه‌تی ده‌لئیت: ئوم هانیئی کچی نه‌بو تالیب پیی وتم: نه‌بو به‌کر زهنیره‌ی ئازاد کرد که‌چی به ئازادکردنی چاوی له‌ده‌ستدا، قورده‌یش وتیان لات و عوززا کویریان کردوه، زهنیره‌ی وتی: به مالی خوا درو ده‌کن، لات و عوززا سوود و زیانیان به‌ده‌ست نیه، خوی گه‌وره‌ش بینایی بو گێپرایه‌وه.^۲

هه‌ژاندنی ریزو پیی دوژمن به (الله اکبر و لا اله الا الله) وتن

حاکم له هیثامی کوپی عاصی ئومه‌ویه‌وه (رضی‌الله‌تعالیه‌عنہ) هیئاویه‌تی ده‌لئیت: من و که‌سیکی دی نی‌ردراین بو لای هیره‌قلی به‌رپرسی پۆم تا بانگی بکه‌ین بو ئیسلام، چووین تا گه‌یشتیینه (الغوطه)ی دیمه‌شق، لای جوبله‌ی کوپی نه‌یه‌می غه‌سانی دابه‌زین و چووینه ژوور بو لای، سه‌یرمانکرد له‌سه‌ر جیگه‌که‌ی بوو، نی‌ردراوی خوی نارد تا قسه‌ی له‌گه‌ل بکه‌ین، وتمان به‌خوا له‌گه‌ل نی‌ردراودا قسه‌ ناکه‌ین، نی‌ردراوه‌که‌ش گه‌پرایه‌وه بو لای و هه‌والی نه‌وه‌ی پیددا، نه‌ویش مۆله‌تی پیدداین و وتی قسه‌ بکه‌ن، هیثامی کوپی عاص دواندی و بانگی کرد بو لای ئیسلام، جلیکی رشی

^۱ - ئیبن سکن ده‌لئیت ته‌نها موحه‌مه‌دی کوپی بیشر هیئاویه‌تی و بو حه‌بییش ته‌نها ئهم فه‌رموده ده‌بینم، له (الاصابة ج ۱، ص ۳۰۸) دا واهاتوه، ته‌به‌رائیش له که‌سی له سلامانی کوپی سه‌عید له دایکه‌یه‌وه به هه‌مان شیوه هیئاویه‌تی به‌لام له گێپراوه‌که‌ی ئهمدا هاتوه: من وشتره‌کانم به‌ پێده‌کردن، (هه‌یثه‌می ج ۸، ص ۲۹۸) ده‌لئیت: له سه‌نه‌ده‌که‌دا که‌سی وا هه‌ن که نایانناسم، نه‌بو نه‌عیم

له (الدلائل ص ۲۲۳) به‌و سه‌نه‌ده به هه‌مان شیوه هیئاویه‌تی

^۲ - له (الاصابة ج ۴، ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

له بهر دا بوو، هیثم پئی وت: ئه وه چیه له سهرت؟ وتی پویشیومه و سویندم خواردوه لای نه بهم تا ئیوه له شام دهرده کهم، ئه ویش وتی به خوا ئه و شوینه ت لیده سینین پشت به خوا و دهسه لاتی پاشای گه وره شتان لیداده رنین، پیغه مبه رمان موحه ممه د(ﷺ) هه وائی ئه وه ی پیداوین، وتی: ئیوه نایگرن، خه لکی ده یگرن پوژ به پوژوو شه و بیدارن، ئه ی ئیوه پوژووتان چونه؟ ئیمه ش پیمان وت چونه، ده موچاوی ره ش هه لگه راو وتی: هه ستن، له گه لماندا نیژدراوی نارد بو لای پاشا، ئیمه ش چووین تا له شار نزیک بووینه وه، ئه وه ی له گه لمان بوو وتی: ئه و ئاژه لانه تان ناچه ناو شاری پاشا، ئه گه ر ویستتان له سهر ئه سپی برزن و ولاخی چاک سوارتان ده کهین، وتمان به خوا به مانه ده چینه ژووره وه، هه لیان نارد بو پاشا که سوورن له سهر ئه وه ی به و ولاخانه بینه ژوور، ئه ویش فه رمانی کرد به ولاخی خۆمانه وه بجینه ژوور، چووینه ژوورو شمشیرمان هه لکردبوو تا چووینه ژووره که ی، له وئ ولاخه کانه مان دانیشاند و ئه ویش سه یری ده کردن، وتمان(لااله الاالله والله اکبر) خوا ده زانی ژووره که دهنگی دایه وه و دهه ژا وه ک لقی که ره شه بای به ربکه وئ، ئه ویش هه وائی بو ناردین بو تان نیه لای ئیمه به ئاشکرا ئایینتان بخوینن، هه وائی بو ناردین بینه ژووره وه، ئیمه ش چووینه ژوور بو لای و ئه ویش له سهر جیگه یه کی بوو به تریقی پۆمی لابوو و هه رچی شتی ده وری هه یه سووربوو جلی سووریشی له بهر بوو، لی ئی نزیک بووینه وه و ئه ویش پیکه نی، وتی: چونه ئه گه ر سه لامی نیوان خۆتانم لیبکه ن؟ که سی لای بوو زۆر په وانبیژیا نه قسه ی ده کردو قسه ی زۆری ده کرد، وتمان سه لامی نیوان خۆمان بو تو دروست نیه و سه لامی باوی ئیوه ش بو ئیمه دروست نیه، سه لامی پیبکه یین بو تو، وتی: ئه ی سه لامی نیوان خۆتان چونه؟ وتمان السلام علیک، وتی ئه ی سه لامتان بو پاشاتان چونه؟ وتمان هه مان شته، وتی: ئه و چۆن وه لامتان ده داته وه؟ وتمان هه ر به و شیوه، وتی ئه ی گه وره ترین وته تان چیه؟ وتمان(لااله الاالله والله اکبر) کاتی وتمان خوا ده زانی ژووره که له ریه وه تا سه ری بو به رز کرده وه، وتی ئه و وشه ی وتتان

کاتی ژووره که ی هه ژاند هه رچی دهیلین له مائی خوتاندا ژووره کانتان و دهله رنه وه؟ وتمان نا، تهنه بۆ تۆ ئه مه مان دیوه، وتی خۆزگه هه رچی دهیلین هه موو شتی له لاتان بله ریتته وه با نیوهی دهسه لاتى منیش بچی، وتمان بۆ چی؟ وتی چونکه شان و شکوی که متر ده کردو شیاو تر بوو تا له بارى پیغه مبه رایه تی نه بی و فیلی خه لکی بی، پاشان پرسیارى لی کردین له سه ره هه ر شتی که ده یویست، ئیمه ش هه ولمان پیده دا، پاشان وتی نویژو پۆژووتان چۆنه؟ ئیمه ش هه ولمان پیدا، وتی هه ستن، فه رمانی کرد شوینیکى باشیان بۆ داناین، له گوندی میوانداری دایناین و سى پۆژ له وى بووین، شه وى هه والى ناردو چووین بۆ لای، داوای دووباره کردنه وهی قسه که ی کردین، ئیمه ش وتمان وه، پاشان داوای شتیکی کرد وهك قاپی چوار گۆشه ی گه وه ی زیر پۆش وابوو که تیایدا چه ند مائیکی بچوک بوون و ده رگایه کیان هه بوو، مال و قوفلیکی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی ده رهینا، بلا ومان کرده وه سه یرمان کرد وینه یه کی سووری تی دایه، تیایدا که سیکی چاو گه وه و زه به لاح و مل به رزی تی دابوو که نمونه ی وام نه دیبوو، پیا وه که ریشی نه بوو و دوو پرچی هه بوو که چاکترین بوون له وهی خوا دروستی کردوه، وتی ده زانن ئه وه کییه؟ وتمان نان وتی ئه وه ئاده مه (علیه السلام) ئه و له هه موو که س مووی زیاتر بووه، پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی ده رهینا و تیایدا وینه یه کی سپی هه بوو و قژیکی هه بوو وهك مووی و چاوسوورو باله به رزو ریش جوان، وتی ده زانن ئه وه کییه؟ وتمان نا، وتی وتی ئه وه نوح (علیه السلام) بوو، پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی کرده وه و تیایدا که سی زۆر سپی و چاو جوان و ته ویل پان و کولم ئال و ریشی سپی تی دا بوو وهك ئه وه ی زه رده خه نه بکات، وتی ئه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه ئیبراهیمه (علیه السلام) پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه وینه یه کی سپی تی دا بوو و سویند به خوا پیغه مبه ری خوا بوو، وتی ئه وه ده ناسن؟ وتمان به لی ئه وه موحه ممه دی پیغه مبه ری خوایه، ئینجا گریان، ده لیت خوا ده زانی وه ستا بوو

دواتر دانىشت و وتى بەخوا ئەۋە خۆيەتى، وتمان بەلى ئەۋە خۆيەتى دەلىيت سەيرى دەكەيت، ئەۋىش ماۋەيەك سەيرى دەکرد، پاشان وتى ئەۋە كۆتا ژور بوو بەلام من پىشمخست بۆتان تابزانم چىتان لايە، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا و يىنەيەكى زور ئەسمەرى پەشى تىدابوو كە سى گىرژو مولىول و چاقوول و توند بىن و مۆن و دان تىكەلبووى تىدا بوون لىۋى بەرەو سەر چووبو وەك كەسى زور توپە بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتيان نا، وتى ئەۋە مۇسايە (عليه السلام) لە پاليدا و يىنەيەك ھەبو ھاو شىۋەى بەلام قىز چەرو تەۋىل پان و چاۋپەش بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەۋە ھارۋىنى كۆپى عىمرانە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و يىنەى كەسى بوو بالا نىۋەندو گىرژو وەك توپە و ابوون وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەۋە لىۋە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى دەرھىنا و يىنەى كەسىكى سىپى رەنگى تىكەل بە سووربوو، ئىسكى لىۋى پان و سەرى لىۋى بەرزو تەنك بوو، كۆلم سوۋكى دەمۇچاۋجوانى تىدا بوو، وتى ئايا ئەۋە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەۋە ئىسحاقە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى تىدابوو و يىنەيەكى تىدابوو لە ئىسحاق دەچو بەلام لەسەر لىۋى بوو، ئوتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەۋە يەقۇوبە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا و يىنەى كەسىكى سىپى دەمۇچاۋ جوانى لىۋى نىمچە بەرزو بالا بەرزو بوو كە كە پىۋىناكىەكە بەسەر دەمۇچاۋىدا زال بوو كە لە پىۋىخسارىەۋە خىشوع دىار بوو بەرەو رەنگ سوۋرى دەچو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئىسماعىلە (عليه السلام) باپىرى پىغەمبەرەكەتان پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى تىدابوو كە و يىنەيەكى ئادەمى تىدابوو پىۋىخسارى دەتوت خۆرە، وتى ئايا ئەۋە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەۋە يوسفە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەۋە ئاورىشمىكى سىپى لى

دهر هیئا که وینهی که سیکی سووری قاچ باریکی چاوکزی سک گه وره ی تیدابوو که شمشیری له ده ست بوو، وتی ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه داوده (علیه السلام)، پاشان دهر گایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی سپی تیدابوو وینه ی که سیکی بالابه رزی قاچ دریژی تیدابوو که سواری ئه سپی ببوو وتی: ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه سوله یمانی کوپی داوده (علیه السلام)، پاشان دهر گایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی رهشی لی دهر هیئا که وینه یه کی سپی تیدابوو گهنجیکی تیدابوو که ریشی زور رهش و قرژی زور چاو جوان و ده موچاو شیرینی تیدابوو، وتی ئه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه عیسای کوپی مه ریه مه (علیه السلام) وتمان ئه و وینانه ت له کوئی بوو؟ چونکه ئیمه نازانین ئه وانه وینه ی پیغه مبه رانن بلام له وه ده چی به وه ی وینه ی پیغه مبه ری خو مان وه ک خو ی بی نی، وتی ئا ده م (علیه السلام) داوای له په روه ردگاری کرد پیغه مبه ران له نه وه کانی نیشان بدات خواش وینه ی ئه وانی دابه زانند بوئی، ئه وه له خه زینه ی ئا ده م له پوژئاوای خوړه وه بوو، ذولقه رنه ی له پوژئاوای خوړه وه ده ری هیئا و دای به دانیا ل، پاشان وتی: به خوا حه زده کم له م ده سه لاتم نه بوایه و به نده یه ک بومایه تا بیمه لای تا مردن، پاشان خه لات ی چاکی کردین و دهر فه تی پیداین، کاتی هاتن بو لای ئه بوبه کر بو مان گیرایه وه چیمان دیوه و چی پیوتین و چ خه لاتیکی کردین ئه بوبه کر گریا و وتی هه ژار بووه ئه گه ر خوا خیری بو بو یستایه وای ده کرد، پاشان وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) هه وائی پیداوین ئه وان و جووله کهش وه سف و شیوه ی موحه ممه دیان لایه و ده یزانن،^۱ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۶۳) دا هاتووه تیایدا

۱- ئه بو به کری به یه قی له (دلائل النبوة) له حاکمه وه هیئاویه تی و سه نه ده که شی گرفت ی نیه، له ته فسیری (ئین که ثیر ج ۲، ص ۲۵۱) دا هاتووه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۳۲۲) له به یه قیه وه هه مووی هیئاوه پاشان ده لیت ئین که ثیر ده لیت ئه م فه رموده سه نه ده کی جه ییده و که سه کانی جی متمانه ن، ته و او. ئه بو نه عیم له (الدلائل النبوة ص ۹) له موسای کوپی عوقبه وه به و شیوه چیرۆکه کی هیئاوه، له فه رموده که ی هیثامی کوپی عاصدا باسی ئه بوبه کر نه هاتووه، باسی له فه رموده یه کدا هاتووه که به یه قی له جو به یری کوپی مه ته ره وه هیئاویه تی.

دەلى: پىيان وتە: سەيركە ئايا ويىنە دەبىنىت، سەيرمەرد سىفەت و ويىنە
پىغەمبەرم (ﷺ) بىنى، ويىنە سىفەت ئەبۇبەكەرم بىنى كە لە دواى
پىغەمبەروە (ﷺ) بو، پىيان وتە: سىفەت دەبىنىت؟ وتە بەلى، وتيان ئەو
خويەت و ئامارەيان كەرد بو سىفەت پىغەمبەرم (ﷺ) وتە ئەرى بەخا شايەت
دەدم خويەت، وتيان ئەو دەستى بە دوايەو گەرتوۋە دەيناسى؟ وتە بەلى، وتيان
شايەت دەدەين ئەو ھاۋەلتانە ھەروە خەلىفە دواى پىغەمبەرتانە،^۱

تەبەرانى ھىناويەت و تيايدا ھاتوۋە: وتە ئەو كەسە لە دواۋە ۋەستوۋە
كەيە؟ وتە ھەر پىغەمبەرى دواى خوي پىغەمبەرى ھەبوۋە، بەلام ئەم پىغەمبەريان
لە دواى ئەو ھىچ پىغەمبەرى نەو ئەو دواۋە خەلىفە دواۋە خويەت،
سەيرمەرد سىفەت ئەبۇبەكرى لەخو دەگەرت^۲.

ئىبن جەرىز لە مېژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۹۷) لە چەند كەسىكى (غەسان و
بلقن) ھە ھىناويەت دەلىت: خوا پاداشتى موسولمانان بداتەو لەسەر خۇپراگريان
لە پۇژانى حىمىس بەوۋە خەلكى مىسەر شەژان ۋە ھەژان داىگەرتن، چونكە
موسولمانان بۇيان ھەستوۋە اللە اكبريان كەردو لەگەلئاندا پۇمىھەكان لە شارددا ھەژان و
ھەموان خويان نەدەگەرت و دەھەژان، بۇيە پايانكەرد بو لاي سەركەردەو دەم
پاستەكانيان تا داۋاي ئاشتەوايى بكن، بەلام ۋەلاميان نەدانەو بەو زەلىليان
كەردن، پاشان (اللە اكبر) يكى دىكەيان كەردو بەو مال ۋە ھوشە گەلىكى زورى
داگەرتەو ھەموو پايانكەرد بو لاي سەركەردەو دەمپاستەكانيان و وتيان ئايا ھىچ بو
سزاي خوا نابىنن؟ ئەوانىش ۋەلاميان دانەو، بو جۇرە تا كۇتايى چىرۇكە كە دىنى.

۱ - بوخارى لە مېژوۋەكەيدا بە كورتى ھىناويەت.

۲ - ضعيف.

۳ - ھەيسەمى ج ۸، ۲۳۴) دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى ۋا ھەن كە نايانناسم، ئەبو نەعیم لە (دلائل النبوة ص ۹)
بە ھەمان شىۋە گىرەنەكەى بەيھەقى ھىناويەت.

(گه‌یشتنی ده‌نگ به ناسوکان)

به‌یه‌قی و لاله‌کانی له (شرح السنة) و زه‌ین عاقولی له (الفوائد) و ئین نه‌عرابی له (کرامات الأولیاء) له ئین عومره‌وه هی‌ناویانه ده‌لیت: عومر (ﷺ) سوپایه‌کی به‌پرکردو که‌سی کرد به سه‌رکرده‌یان که به ساریه (ﷺ) بانگده‌کرا، عومر (ﷺ) وتاری د‌ه‌دا هاواری ده‌کرد نه‌ی ساریه شاخه‌که، نه‌ی ساریه شاخه‌که، پاشان نیردراوی سوپا هاته‌وه عومر پرسپاری لی‌کرد، نه‌ویش وتی نه‌ی نه‌میری باوه‌رداران که شکاین، نه‌و کات ده‌نگی‌کمان بیست ده‌یوت نه‌ی ساریه شاخه‌که، نیمه‌ش پشتمان دا به شاخه‌که‌وه به‌وه خوا شکاندنی، ده‌لیت: به عومر وترا تو بویت نه‌و هاوارت کرد، حه‌رمه‌له به سه‌نه‌دی حه‌سه‌ن هی‌ناویه‌تی، ئین مه‌رده‌ویه له ئین عومر له باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی پوژی هینی وتاری د‌ه‌دا، له وتاره‌که‌یدا ده‌چوو تا وتی: نه‌ی ساریه شاخه‌که هه‌رکه‌س گورگ بله‌وه‌پرنی سته‌م ده‌کات، خه‌لکی سه‌یری یه‌ک‌دیده‌دی‌ان کرد، عه‌لی (ﷺ) پی‌ی وتن: له‌وه‌ی دی ده‌رده‌چن، که لی‌یوویه‌وه پرسپاریان لی‌کرد، نه‌ویش وتی: ده‌روونم ده‌یوت بی‌باوه‌ران براکانی نیمه‌یان شکاندووه نه‌وانیش به شاخی‌کدا تی‌ده‌په‌رن، نه‌گه‌ر لا بده‌نه‌وه به لایدا هه‌رکه‌س بی‌ت ده‌یکوژن، نه‌گه‌ریش به‌رون له‌ناو ده‌چن، بو‌یه نه‌وه‌م وت که ئیوه ده‌لین بیستووتانه، ده‌لیت: موژده ده‌ر پاش مانگی هات و وتی ده‌نکی عومره‌مان له‌و پوژده‌دا بیستووه، ده‌لیت لاماندا بو شاخه‌که و خوا فه‌تحی پی به‌خشین، خه‌لکی به‌عه‌لییان وت بیستت عومر چی وت (نه‌ی ساریه) له کاتی‌کدا له‌سه‌ر مینه‌به‌ر وتاری د‌ه‌دا؟ وتی هاوار بو‌تان واز بینن له عومر چونکه بجیته ناو هه‌رشتی لی‌ی ده‌ریاز ده‌بی^{۱۷}.

۱ - صحیح.

۲ - ئین که‌ثیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۳۱) دا ده‌لیت: له‌سه‌ر دروستی فرموده‌که‌ی مالیک قسه‌یه‌که هیه، ته‌واو.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لە ڕێگەی نەسری کوپی تەریفەو هەیناویەتی و لە گێڕانەو هەکیدایەتی: عومەر و تی داکەوتە دلمەو دۆژمن بەرەو شاخ ڕاویان ناو، بەلکو بەندەیهکی خوا دەنگم بگەیهنیت پێی، ئەبوو نەعیم (ص ۲۱۱) لە ڕێگەی عومەری کوپی دارنەو هەیناویەتی و لە گێڕانەو هەکیدایەتی: هاتوو: عەبدو پرحمانی کوپی عەوف هاتە ژوور بۆ لای و تی: زیاترین شتی که لەسەر تو سەرکۆنەیان دەکەم ئەو یە تو له خۆتەو قەسەیهکیان بۆ دەکەیت لە کاتی کدا و تارت دەدا هاوارت کرد: ئەی ساریه شاخەکه، ئەو چی بوو؟ تی بەخوا بە دەست خۆم نەبوو، بینیم لە نزیک شاخی که لەملاو لەولاو دەهاتن بۆیان، منیش خۆم نەگرت و تەم: ئەی ساریه شاخەکه، بەلکو بچنە شاخەکه بەو شیو مانەو تا نێردراوی ساریه نامە ی ساریه هینا و هات و تیایدا نووسی بووی پۆژی هەینی دۆژمنان پێمان گەیشتن و شەرمان لەگەڵ کردن لە نوێژی بەیانیهو تا نوێژی هەینی بەردەوام لە شەپدا بووین، سیبەری خۆر لار بوویهو که بیستمان کەسی هاواری دەکرد ئەی ساریه شاخەکه، ئەی ساریه شاخەکه، ئێمەش چووین بۆ شاخەکهو بەردەوام بەسەر دۆژمنماندا سەرکەوتین تا خوا شکاندنی و کوشتنی، ئەوانە ی سەرکۆنەیان کرد و تیان: واز لەو کابرا بینن چونکە نیشانی دراو. وادی لەزیدی کوپی ئەسەلم و یەعقوبی کوپی زەیدەو هەیناویەتی و هە (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۱۳۱) دا هاتوو. لە گێڕانەو هەکیدایەتی: هاتوو: بە عومەری کوپی خەتتاب و ترا ئەو قەسە چی بوو؟ تی بەخوا هەروا کەوتە سەر زمانو و تەم، ئێین کەثیر دەلیت: ئەو ڕێگەی سەنەدانە پشگیری یە کدی دەکەن، تەواو.

تەبەرانی لە عەزەزی کچی عاصی کوپی ئەبوو قورصافەو هەیناویەتی دەلیت: پۆم کوپیکی ئەبوو قورصاف یان بە دیلگرت، ئەبوو قورصافە لە هەموو کاتی نوێژ کدا دەچوو یە سەر شۆرە ی عەسقلان و هاواری دەکرد: ئەی فلان کاتی نوێژە، هەرچی لە پۆمدا بوون دەنگیان دەبیست.

۱ - ئێین کەثیر و پاشان ئێین حەجەر سەنەدەکی ئێین وەهەب بە حەسەن دادەنێن.

۲ - (هەشەمی ۹، ص ۳۹۶) دەلیت کەسەکانی سەنەدەکه جی متمانهن.

(بیستنی هوتافه کان)

ئین سهد (ج ۲، ص ۲۷۷) له ئین عه عباسه وه (الله) هیئاویه تی دهلیت: کاتی پیغه مبهه (الله) کوچی دواایی کرد ئه وانهی دهیانشورد ناکوک بوون، دهنگیکیان بیست و نه یانده زانی کییه دهیوت: پیغه مبهرتان به جله کانیه وه بشون، به وه پیغه مبهه (الله) به جله که یه وه شوردر.

حاکم (ج ۳، ص ۶۷) له ئین عه عباسه وه (الله) هیئاویه تی پیغه مبهه (الله) ئه بوو موسای به سه رکردایه تی سیه یه کی ده ریا نارد، ئه و له ده ریادا به شه و ده یبردن به ریوه که له سه ره وه هاواری لیگردن: ئایا قه زایه کتان پی بلیم که خوا له سه ر خوی داناوه؟ هه رکه س له بهر خوا له پوژیکي هاویندا تینووی بیت مافه له سه ر خوا له پوژی تینویتی گه ورده تینویتی بشکینی^۲.

ئه بوو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۶۰) له ئه بوو بورده له ئه بوو موسا وه (الله) هیئاویه تی دهلیت: ده رچووین بو جیهاد له ده ریا وه هه وایه کی چاک هه بوو و چاروکه کانیشمان بهر زکراوه بوون، بیستمان هاواری هات دهیوت ئه ی خه لکی که شتی که، بوهستن، هه والتان پیده ده م تا هه وت دهنگ هات، ئه ببوو موسا دهلیت چوومه بهرزی که شتی که و وتم تو کییت؟ له کوپوهیت؟ ئایا نابینیت ئیمه له کوین؟ ئایا ده توانین بوهستین؟ دهنگه که وه لای دمه وه: ئایا بریاری خواتان پی بلیم؟ وتم به لی پیمان بلی، وتی: خوا له سه ر خوی داناوه هه رکه س له بهر خوا له پوژیکي گه رمدا خوی تینو بکات مافه له سه ر خوا له پوژی دوایدا تینویتی بشکینی، دهلیت: ئه بوو موسا له و پوژه گه رمدا که خه ریکه مروه تیایدا له ناو بچی پوژووی دهگرت.

۱ - ئین سهد (ج ۲، ص ۲۷۶) له عائیشه وه به واتی هه یئاویه تی.

۲ - ضعیف.

۳ - حاکم دهلیت: ئه م فه رموده سه نه ده که ی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یئاوه، زه هه بی دهلیت: ئین ئه ممل لاوازه.

حاکم (ج ۳، ص ۵۴۳) له سه عیدی کوپی جوبهیره وه هیئاویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) له تائف مردو منیش ئاماده ی مه راسیمه که ی بووم، بالنده یه که هاوشیوه ی نه بینرابوو هاته ژورو چوویه سهر تهرمه که ی، سه یرمانکرد بزاین ئایا دهرده چیته؟ نه بینرا بیته دهر، کاتی خرایه ژیر خاک ئه و ئایه ته له سهر گوڤره که خوینراو نه زانرا کی خویندی، ﴿يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً اَدْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾ حاکم ده لیت: ئیسماعیلی کوپی عه لی و عیسای کوپی عه لی ده لین بالنده یه کی سپی بووه.^۱

ئه بوو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۹) له مه یموونی کوپی مه رانه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، له گیرانه وه که یدا هاتوو: کاتی له سهری وه ستا ده نگیمان بیست و ره نگیمان نه دی، ئین عه ساکیر له مه یموونه وه له فهرموده یه کی دوورو دریزدا هیئاویه تی، وه که له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۰) دا هاتوو، له گیرانه وه که ی ئه ودا هاتوو: ئین مه سعوود مردو خرایه ناو کفنه کانی و بالنده یه کی سپی چوو ه ناو کفنه کانی، بۆی گه پان به لام دیار نه مابوو، عکر مه ی مه ولای ئین عه بباس وتی: مه گهر ئیوه گه مژهن؟ ئه وه ئه و بیناییه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) به لینی دابوو مردنی بۆی بگه ریته وه، که بردیان بۆ سهر گوڤو خرایه ناو گوڤره که ی هه رکه س له لای گوڤره که بوو ده نگیکی بیست، ئایه ته که دینیت....

^۱ - ته به رانی له سه عیده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، (هه یشه می ج ۹، ص ۲۸۵) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، له عه بدولای کوپی یامین له باوکیه وه به هه مان شیوه هیئراوه به لام ئه و ده لیت: بالنده یه کی سپی که پیی ده و ترا (غرنوق) هات، ته و او.

(يار مه تي جنوڪو هوتا نه کان)

رهو ياني وئين عه ساڪير له ٿه بوو مور هيره وه (ﷺ) هيناويانه ده لئيت: خوره يمي
 ڪوپي فاتك به عومهر ي ڪوپي خه تتابي وت ٿه ي ٿه ميري باوه ڀداران ٿايا پيٽ بليم
 چوڻ موسولمان بوو؟ وتي به ٿي، وتي: من به دواي ٿاڙه ٿيڪمدا ده گه ڀام ڪه شهو
 داهات و عراف بريسه ڪي دايه وه و منيش بهو پهري دهنگ هاوارم ڪرد: پهنا ده گرم
 به گه وره ي ٿه ده ڏوله له گه مرڙه ڪاني هوڙه ڪي، هاواري هات ٿه شيعره ي وت:

ويحك عذاب الله ذي الجلال والمجد والنعماء والأفضال
 واقرا آيات من الأنفال ووحده الله ولا تبال

(باس له وه ده ڪات ته نها پهنا به خوا ببهو له قورٿان بخوينه و باڪت نه بي)
 منيش زور ترسام، ڪه هوڙم به خو گرته وه وتم:

يا ايها الهاتف ما تقول ارشد عندك ام تضليل
 بين لنا هديت ما الحويل

(ٿه ي هاوار ڪه راس تي ده لئيت يان گومرا ڪه ريت راستم پي ٿي)
 ٿه ويش وتي:

ان رسول الله ذو الخيرات بيثرب يدعو الى النجاة
 يام ر بالصوم والصلاة ويزجر الناس عن الهنات

(پيغه مبهري خوا له يه ٿريب بانگه واز بو پرگاري و فه رمان به نويڙو پوڙو
 ده ڪات و خه ٿه له خراپه دور ده گري).

منيش سواري ولا خه ڪه م بووم و وتم:

ارشدني رشدا هديت لا جعت ولا حریت
 ولا برحت سيدا مقيت ولا توقرني على الخيرا الذي اتيت
 ٿه ويش شوينم ڪه وت و ده يوت:

صاحبك الله وسلم نفسك وبلغ الأهل وادي رملكا
 لا من به افلح ربي حقكا وانصره اعزبي نصركا

لا جعت يا هذا ولا عريتا
لا صعبت صاحباً مقيتا
لا يثوين الخير ان ثويتا

تەبەرانى لە موخەمەدى كۆپى حمالەوہ لە باوكیەوہ ھىناويەتى دەلييت: پوژى
 عومەر بە ئىبن عەبباسى وت: فەرمودەيەكم پى بلىٰ كە پىي سەرسام بەكەيت،
 وتى: خورەيمى كۆپى فاتكى ئەسەدى بوى گىراپمەوہ، بە ھەمان شيۆھ ھىناويەتى.^۲
 بوخارى لە ئىبن عومەرەوہ (رضي الله عنه) ھىناويەتى دەلييت: ھەرگىز نەمبىستووہ
 عومەر بو شتى بلىٰ وادەزانم مەگەر ئەوہى وەك گومانەكەى ئەو وابوو بىت، عومەرى

۲- موحه‌مدی کوپری عوسمانی کوپری نه‌بوو شه‌یبه له میژوو‌ه‌که‌یداو نه‌بولقاسمی کوپری شراب هیناویانه وه که له (الأصابة ج ۳، ص ۳۵۳) دا هاتوو، هه‌یشه‌می ج ۳، ص ۶۲۱ له ریڅگی هه‌سه‌نی کوپری موحه‌مدی کوپری عه‌لی له باوکیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عومه‌ر وتی، به هه‌مان واتا هیناویه‌تی، زه‌هه‌بی ده‌لیت: صحیح نه، ئومه‌ویش وا هیناویه‌تی وه که له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۵۳) دا هاتوو.

ڪوري خه تتاب دانيشتبوو كه كه سيڪي جوان داي به لايدا، وتي: يان گومانه كه هه ليه يان نهو ڪابرا له سهر ٿايني نه فاميه تي يان نه مه زووتر ڪاهينيان بووه، ڪابرام بو بهينن، بانگڪراو نه ویش نه وهی پي بيئي، ڪابرا وتي من له سهردهمي نه فاميدا ڪاهينيان بووم، وتي نه وه جنوڪه كه بوي دهيناييت چي سهرسامي ده ڪرديت؟ وتي من پوڙي له بازپدا بووم كه جنوڪه كه هاتو ترسم لي بهدي ڪردو وتي:

الم تر الى الجن وابلاسها وياسها من بعد انكاسها

ولعوقها بالقلاص واحلاسها

نهري نابيني جنوڪه كه چو ترساوه وي هيو ڪه وتووهو به وشترو ڪوپان گهيشتووه).

عومهر وتي: راست دهڪات من لاي خواوه نده ڪانيان خه وتبووم كه كه سيڪ گويره كه يه ڪي هيناو سهری بری، كه سي هاواری پيڪرد كه هرگيز دهنگي له وه بهرترم لي نه بيستووه، دهیوت نهی (جولهيع) ڪاريڪي سهرڪه وتوو، كه سيڪي رهزاون بيڙ دهلي لا اله الا الله، هه موو هه ستان، وتم تا نه زانم له پشت نه مه وه چيه ناجووليم، پاشان هاواری ڪردو هه مان شتي وت، هه ستام هيندهو بيست كه وترا نه وه پيغه مبه ره، بوخاري هيناويه تي و نهو ڪابراش سوادي ڪوري قارب بوو.

له چند لايه ڪي ديڪه وه به دوورو دريڙي به ڪراوه تر له گيرانه وه ڪي بوخاري فهرموده ڪي هيئراوه، نه بوو يه علای موصلي له موحه مهدي ڪوري ڪه عبي قوره زيه وه هيناويه تي دهليت: عومهری ڪوري خه تتاب پوڙي دانيشتبوو كه كه سي داي به لايدا، وترا نهی نه ميري باوه پداران نهو ڪابرا دهناسيت؟ وتي ڪيه؟ وتيان نه وه سوادي ڪوري قاربه كه جنوڪه هه والنده ره ڪي هه والي ده ركه وتني پيغه مبهري (ﷺ) پيدا، عومهر ناردی به دوايداو پي وت: تو سوادي ڪوري قاربيت؟ وتي به لي، وتي تو له سهر باري ڪاهينيت بوويت؟ نه ویش تووره بووو وتي لهو ڪاته وهی موسلمان بووم نهی نه ميري باوه پداران كهس نه وهی پينه وتووم، عومهر وتي:

سوبحانه لالا، نهو بیباوه پیهی ئیمه ی له سهر بووین مه گهر لهو کاهینی ه ی تو چی که متره، ده ی پیم بلی جنوکه هه والده ره که ت چون هه والی دهر که وتنی پیغه بهری خوی پیدایت؟ وتی به لی نه ی نه میری باوه پرداران، من شهوی نیمچه خه والوو بووم که هه والده ره که م هاتو به پیی لییدامو وتی: نه ی سواد ی کوپی قارب هه سته قسم بیسته و نه گهر عه قلت هه یه لیی تیبگه، پیغه مبهری له ناو لوئه ی کوپی غالب نیردراوه بانگه واز ده کات بو لای خواو په رستشی خوا، پاشان وتی:

عجبت للجن وتطلابها   وشدها العیس باقتابها

تهوي الى مكة تبغي الهدى   ما صادق الجن ككذا بها

فارحل الى الصفوة من هاشم   ليس قوامها كاذنابها

منیش وتم بهیله با بخوم له ئیواره وه خه وایگرتووم، بو شهوی دووه هاتو به هه مان شیوه ی وتو نه م شعره ی وت:

عجبت للجن وتحيارها   وشدها العیس باکوارها

تهوي الى مكة تبغي الهدى   ما مؤمنوا الجن ككفارها

فارحل الى الصفوة من هاشم   بین رواربیها واحجارها

منیش وتم وازم لیبینه له ئیواره وه خه و زوری بو هیناوم، بو شهوی سییه م هه مان شتی کردو وتی له نیو لوئه ی کوپی غالبدا پیغه مبهری خوا هاتووه و بانگه واز ده کا بو خواو په ستشی خوا، پاشان نه م شیعه ری وت:

عجبت للجن وتجساسها   وشدها العیس بأحلاسها

تهوي الى مكة تبغي الهدى   ما خير الجن كانجاسها

فارحل الى الصفوة من هاشم   واسم بعینیک الی رأسها

منیش هه ستامو وتم: خوا دلی تا قیکردوومه ته وه، سواری وشتره که م بووم و دواتر هاتم بو شار، واته مه که، پیغه مبهری خوا (ﷺ) له نیو هاوه لانی دا بوو، نزیک بوومه وه و وتم: نه ی پیغه مبهری خوا گو ی بگره له م قسم، فهرمووی (ناه ی) وتم:

اتانى نىجى بەد ھەدە ۋەرقەدە   ۋەلەم يەك فەيمە قەد تەلۇت بەكاذب
 تەلەت لىيەل قەۋلە كەل لىيەل   ئەتەك رەسۇل مەن لۇي بەن غەلب
 فەشمەرت ئەن زەيل ئەزەرو ۋەسەلت   بەي ئەزەلب ۋەجەنە غەير سەبەسب
 فەشەھد ئەن ئەللە لا شەي غەيرە ۋەنەك مەمۇن ئەلى كەل غەلب
 ۋەنەك ئەدى مەرسەلەن ۋەسەيلە   ئەلى ئەللە يە ئەبن ئەكەرمەن ئەطەيب
 فەمرنا بەما يەتەيك يە خەير مەن مەشئى   ۋەنەكەن فەيمە جەئە شەيب ئەذەۋەب
 ۋەكەن لى شەفەيە يەم لا ئەو شەقەعە   سەۋەك بەمغەن ئەن سەۋە بەن قەرب
 (بەس لە بەسەرھەتەكەي دەكەت ۋە لەبەردەم پەيغەمبەرى خەۋەدا شەيەتەمەن
 دىنئە ۋە داۋەي فەرمەن ۋە پەيغەمبەرى ۋە دۋەتر شەفەعەتە پەۋژى دۋەي لىدەكەت).
 پەيغەمبەر (ﷺ) ۋە ھاۋەلەننى زۆر بە ۋەتەكەم دەلخۇشەۋەن تە ئەۋەي خۇشەي لە
 پەخسەريەنەدە بەيەنە، دەلئەي عەمەرى كەپرى خەتتەبە ھەستەۋ گەرتە ۋە تەي مەن خەزەم
 دەكەرد ئەۋ قەسە لە خۇتەۋە بەيەستەم، ئەي ئەيەستە ئەۋ جەنۇكە دىتە بۆلەت؟ تەي لەۋ
 كەتەۋەي قەۋرئەن دەخەيەنەم نە، چەكەتەين لە بەريە، قەۋرئەن لە بەرى جەنۇكە، پەشان
 عەمەر تەي: پەۋژى لە نەۋچەيەكەي قەۋرەيەشەدا بۋەين كە بەۋ كەسەنە دەۋتەرا (ئەل
 زەريخ) گەۋرەكەيەكەيەن سەربەربەۋەۋ پەككەر سەرقەلئە بۋە كە دەنگەيەكەمەن لەنەۋ
 سەكى گەۋرەكەۋە بەيەستە ۋە ھەچمەن نەدەبەينە، تەي ئەي (ئەل زەريخ) بەرى سەركەۋەتەۋ
 ھاۋەركەرى بەزەمەن پەراۋەي ھاۋەر دەكەت ۋە شەيەتەي دەدەتە ھەيچ پەرسەتەۋەي نەي جەگە
 لە خەۋە، ئەمە فەرمەۋەدە لەم پەۋەۋە مەنقەتەيە ۋە گەپەنەۋەي بۇخەرى شەھيدە بۆي.^۱
 لە گەپەنەۋەكەي بەزەردە ھەتەۋە سۋەدى كەپرى قەرب تەي: مەن لە ھەندە دا بەزەي
 بۋەم كە شەۋەي ھەۋەلەدەرە جەنۇكەكەم ھەت، چەپەۋكەكە بەس دەكەت ۋە داۋە شەيەرەكە
 ھەنەۋەتەي پەيغەمبەر (ﷺ) پەيەكەنەي تە دانەكەنەي پەيەشەۋەي دەرەكەۋەتەن، ئەينەجا

^۱ - خەرائىتەي لە (ھەۋەتەف جەنەن) لە ئەۋەۋ جەغفەر مەۋجەمەدى كەپرى ئەلى ۋە ئەيەنە سەكەير لە
 سۋەدى كەپرى قەرب ۋە بەرائىش (ﷺ) ھەنەۋەيەنە.

فہرمووی (سہرکہوتو بوویت ئہی سواد) (افلحت یا سواد)^۱ بہ کورتی لہ (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۲) دا ہاتوہ، حاکم (ج ۳، ص ۶۰۸) لہ موخہمدی کوپی کہعبی قورہیزہوہ (ﷺ) بہ ہمان شیوہی گیرانہوہکہی ئہبوو یہعلا بہ دوورو دریشی ہیناویہتی بہلام لہ گیرانہوہکہیدا ہاتوہ وتی: خوۛشہویستی و حزی ئیسلام کہوتہ دلمہوہ، بو بہیانی کوئم پیچایہوہو بہ ولاخہکہم بہرہو مہککہ ہاتم، لہ نیوہی ریذا بیستم پیغہمبہر (ﷺ) کوچی کردوہ بو مہدینہ، ہاتمہ مہدینہو پرسیارم کرد لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) پیموترا: لہ مزگہوتدایہ، چومہ مزگہوت و وشترہکہم بہستہوہو چومہ مزگہوت و سہیرمکرد پیغہمبہر (ﷺ) لہوییہو خہلکی لہ دەوریدان، وتم: ئہی پیغہمبہری خوا ئہم وتہم ببیستہ، ئہبوو بہکر (ﷺ) وتی: لیئی نزیک ببہرہوہ، بہو جوړہ بوو تا چومہ بہردہمی، فہرمووی (ئادہی ہہوالم پیبدہ لہ ہاتنی ہہوال پیبدہرکہت) (ہات اخبرني باتيانك رئيل)^۲.

ئہبوو نہعیم لہ (الدلائل ص ۳۴) لہ عہباسی کوپی مرداسی سولہمیہوہ (ﷺ) ہیناویہتی دلئیت: سہرہتای موسلمان بوونم ئہوہ بوو مرداسی باوکم کہ سہرہمہرگی ہات وہسیہتی بو کردم بہ بتی کہ پیی دہوترا ضما، لہ مالیکدا دامناو ہہموو پوژی جاری دہچووم بو لای، کہ پیغہمبہر (ﷺ) ہات لہ تاریکی

۱ - ضعیف.

۲ - تہہرانی لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہ بہ دہقی حاکم ہیناویہتی وک لہ (المجمع ج ۸، ص ۲۴۸) دا ہاتوہ، حہسہنی کوپی سوفیان و بہیہہقیۛش لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہو بوخاری و بہغہوی و تہہرانی لہ سوادی کوپی قارب و بہیہہقی لہ بہراء و ئیین ئہبی خہیثہمو روہیانی لہ ئہبوو جہغہری باقرو ئیین شاہین لہ ئہنہسی کوپی مالیکہوہ ہیناویانہ وک ریگہی ئہوانہ بہ فراوانی لہ (الأصابة ج ۲، ص ۹۶) دا ہاتوہ.

شه ودا دهنگی کم بیست ترساندمی، چوم بو لای ضما د تا په نای بو ببهم،
سه یرمکرد له ناوی ه وه دهنگی دیت و ده لیت:

قل للقبيلة من سليم كلها   هلك الأنيس وعاش أهل المسجد
اودی ضما د وکان یعبد مرة   قبل الكتاب الى النبي محمد
ان الذي ورث النبوة والهدی   بعد ابن مريم من قريش مهتدي

منیش نه وه له خه ک شارد ه وه، که خه ک له نه حزاب گه پانه وه من به وشتره که م
له لای (عقیق) بووم له بن داری پاکش ابووم که دهنگی که سی کم بیست به سهر بالی
نه عامه یه که وه دهیوت: نه و پووناکیه ی شهوی سی شه ممه دهرکه وت، له گه ل
خاوه نی وشتر (العضباء)، له مالی برایانی (بنی العنقاء)، یه کی ک له سه روویه وه
وه لامی دایه وه و وتی:

بشر الجن وابلاسها   ان وضعت المطي احلاسها
وکلأت السماء احراسها

منیش به ترساوی مامه وه و زانیم موحه مه د (ع) نیر دراوه، سوا ری نه سپه که م
بووم و پیم گرته بهر تا گه ی شتمه لای و به یعه تم پید ا، دوا ی چوم بو لای بتی
ضما د و به ناگر سووتا ند م، دواتر گه پامه وه بو لای پیغه مبه ری خوا (ع) و
شیعری کم له خزمه تدا وت.

خه رائیتی له عه بباسی کوپی مرداسه وه به کورتی هی ناوی ه تی وه که له (البداية
والنهاية ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتو وه، له گپانه وه که یدا هاتو وه پاش شیعری یه که م وتی:
به ترساوی دهرچوومه ناو هوژه که م بو م گپانه وه و تم چی بو وه، به سی سه د
که س له به نی حارثه وه هاتم بو لای پیغه مبه ری خوا (ع) له مه دینه و چوپینه
مزگه وت که پیغه مبه ر (ع) منی بینی فهرمووی (نه ی عه بباس چو ن موسلمان

بوويت؟) منيش چيڙوڪهڪم بڻ ڳيڙايهوه، پيڻهه مبر (ﷺ) بهوه دلخوش بوو و منو هڙههڪشم موسلمان بووين.^۱

ٺهيو نه عيم له (الدلائل ص ۲۹) له جابري ڪوري عهبدولاهه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: يهڪم هه والي له مهدينه سهبارت به هانتي پيڻهه مبر (ﷺ) ٺهيو بوو كه ڙنيڪي مهدينه شوينڪه و ته ي جنوڪه ي هه بوو له شيوه ي بالنده يهڪي سپيدا هاتو له سهر ديوار يڪي وهستا، ڙنهڪه پيئي وت: ٺايا دانابه زيته لمان و هه والمان پي بد هيت و هه والٽ پييده ين و بتدوينين و بماندوينيت؟ جنوڪهڪه پيئي وت: له مهڪه پيڻهه مبر ي هاتوه زينا ي هرامڪردوه و برياري لي قهدهغه ڪردوين.^۲

واقدي له علي ڪوري حوسه ينهوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: يهڪم هه والي هانتي پيڻهه مبر (ﷺ) له مهدينه دا ٺهيو بوو ڙني كه به فاتيمه ناو دهبرا شوينڪه و ته ي جنوڪه ي هه بوو، پوڙي هات بڻ لاي و له سهر ديوار وهستا، ڙنهڪه وتي ٺايا دانابه زيت؟ وتي نا، ٺهو پيڻهه مبره نيڊرا كه زينا ي هرامڪرد.^۳

واقدي له عاصمي ڪوري عومره وه هيٺاويه تي كه عوسماني ڪوري عهفان (ﷺ) وتي: له گهل ڪارواني چووين بڻ شام پيش ٺهوه ي پيڻهه مبر ي خوا بيٺ به پيڻهه مبر، له نزيڪ شام بووين له وي ڙنه ڪاهيني هه بوو هاته پيمان وتي هاوه لهڪم

۱ - ٺهيو نه عيم له (الدلائل) هيٺاويه تي وه له (البدايه والنهايه ج ۲، ص ۳۴۲) دا هاتوه، ته به رانيش بهو سهندهه هيٺاويه تي، (هه يثه مي ۸، ص ۲۴۷) دهليٽ: له سهندهه ڪه دا عهبدولاي ڪوري عهبدولعه زيزي له يسي هيه كه ڙرينه به لاوازو سه عيدي ڪوري مه نسور به جي متمانه ي ده زاني، سه عيد دهليٽ: مالڪ لي پازي بووه، كه سهڪاني ديڪه ي سهندههڪه جي متمانه، ته واو.

۲ - ٺهوه وه ته به راني هيٺاويانه و كه سهڪاني جي متمانه، وه (هه يثه مي ج ۸، ص ۲۳۴) دا هاتوه، ٽين سهعد (۱د، ص ۱۹۰) به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

۳ - ضعيف.

۴ - له (البدايه والنهايه ج ۲، ص ۳۳۸) دا واها توه.

هات بۆ لام و له بهر دهرگامدا وهستا، وتم نایه یته ژووره وه؟ زتی پښی ئه وه نادری،
ئه حمهد هاتووه و باری هاتووه که له توانادا نیه، پاشان که پامه وه بۆ مه که
سه یرمکرد پیغه مبهری خوا له مه که بانه واز ده کات بۆ خوا.^۱

ئه حمهد له موجاهیده وه هیناویه تی ده لیت به ته مه نی که سه رده می نه فامی
دیوو له غه زای رۆدس دا قسه ی بۆ کردم، ناوی ئیبن عیسا بوو، وتی: من
مانگایه کی ماله وه مانم ده له وه پراند که له ناو سکیه وه ده نگیم بیست ده یوت: (یا آل
ذریع) وشه یه کی په وانبیژانه، که سیکی نامۆژگاری که ده لی هیچ په رستراوی نیه
جگه له خوا، ده لیت: چووینه مه که سه یرمانکرد پیغه مبهری خوا (ﷺ) له مه که
بانه واز ده کات.^۲

ئه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۳۰) له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت:
جنوکه یه ک هاواری کرد به سه ر ئه بوو قوبه یس له مه که داو وتی:

ما ارق العقول والأحلام	قیع الله رای کعب بن فهر
دین آبائها الحماة الکرام	دینها انها یعنف فیها
رجال النخيل والأطام	خالف الجن جن بصری علیکم
ماجد الوالدین والأعمام	هل کریم لکم له نفس حر
یقتل القوم فی بلاد التهام	یوشک الخیل ان تروها تهادی
و رواحا من کربة واغتنام	ضارب ضربة تکون نکالا

ئین عه بباس وتی: ئه و قسه له مه که دا بلآو بوویه وه و بیباوه پران له نیو
خویاندا ده یانوته وه چاویان بریبوووه باوه پرداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی
(شه یقانی) خه لکی له سه ر به ته کان ده دوینی پیی ده وتری میسه ر، خوایش

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۸) دا واهاتووه، ئه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۹) له ږیگه ی واقدییه به
هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - (هه یشه می ج ۸، ص ۲۴۳) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

سهر شوپرى دهكات (شيطان يكلم الناس في الأوثان يقال له مسعر والله يخزيه) سى
پوژ دواى نهو له سهر شاخه وه دهنگ هات وتى:

نحن قتلنا مسعرا   لما طغى واستكبرا
وسفه الحق وسن المنكرا   قتعته سيفا جروفا مبترا
بشتمه نبينا المطهر

(ئيمه ميسعه رمان كوشت كاتى سهر كهش بووو حه قى به كه م گرت و تاوى دايه
خراپه و شمشيرى ته مئى كرد كاتى قسه ي وت به پيغه مبهري پاكمان) پيغه مبهري
(عليه السلام) فهر مووى (نهو ديوى له جنوكه كان بوو پيى دهوترا (سه محه ج) ناوم نا
عبدولا باوه رى پى هي نام، هه والى پيدام چهند پوژي كه به دوايدا ده گه رى).
عهلى كورى نه بوو تاليب وتى نه ي پيغه مبهري خوا خواى گه وره پادا شتى
خيرى بداته وه.^۱

خه رايتى له عه بدولاى كورى مه محمود وه هيناويه تى ده لئيت: بيستم كه سانى
له خه ثعم ده يانوت نه وه ي بانگى كردين بو ئيسلام نهو بوو ئيمه خه لكى كى بت
په رست بووين، پوژيك لاي بتيكمان بووين كه ده سته يه كه لاي سكالو گرفتيان
بووو داواى دهرباز بوونيان ده كرد له گرفتى كه كه وتبووه نيوانيان، نه ويش
هاوارى كردو وتى:

يا ايها الناس ذوو الأجسام   من بين اشيخ الى غلام
ما انتم وطائش الأحلام   ومسند الحكم الى الأصنام
اكلكم في حيرة نسيام   ام لا ترون ما الذي امامي
من ساطع يجلو دجى الظلام   قد لاح للنظر من تهام
ذاك بنى سيد الأنام   قد جاء بعد الكفر بالاسلام

^۱ - نومه وى له نئين عه عباس وه به هه مان شيوه هيناويه تى، وه كه له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۴۸) دا هاتوه،
فاكهى له نئين عه عباس له عه مري كورى ره بيه وه له ريگه ي حه ميدى كورى عه بدوره حمانى كورى عه وفيش له
باوكيه وه به هه مان شيوه هيناويه تى، وه كه له (الاصابة ج ۲، ص ۷۸) دا هاتوه.

اکرمه الرحمن من امام	ومن رسول صادق للکرام
اعدل ذي حکم من الأحکام	یأمر بالصلاة والصیام
والبر والصلات للأرحام	ویزجر الناس عن الآثام
والرجس والأوثان والحرام	من هاشم في ذروة السنام
مستعلنا للبلد الحرام	

ئیمهش که ئهومان بیست له دهوری دور کهوتینه وه هاتین بو لای پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان بووین.^۱

ئهبوو نه عیم له تهمیمی داریه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: من له شام بووم که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوو به پیغه مبه، منیش بو پیویستی هکم دهرچووم، شهوم به سهر دا هات، وتم: من له په نای گه وهی ئه م دۆلدا ئه مشه و ده به مه سهر، کو چوومه سهر جیگه که م که سی هاواری کردو نه مدی، وتی په نا بگره به خوا چونکه جنۆکه به سهر خوا دا ده سه لاتی به رامبه ر که س نیه، وتم: ئه ی به خوا واده لییت؟ وتی: پیغه مبه ری ئه مین نیردراوی خوا هات و له دوايه وه نویژمان کردو موسلمان بووین و شوینی که وتن و فیلی جنۆکه نه ماو بهر تیر کهوتین، ده ی برۆ بو لای موحه مه دی نیردراوی په روه ردگاری جیهانیان و موسلمان ببه، تهمیم وتی: بو به یانی چووم بو دیری ئه ییوب و پرسیارم کرد له راهیبی و هه واله که م بو گیرایه وه، ئه ویش وتی راستیان وتوو له گه لت، له حهره م دهرده چی و کوچیشی له وی ده بی و ئه و چاکترینی پیغه مبه رانه ده ی لیی مه وه سته، تهمیم وتی: منیش خه لکم راسپارد تا گه یشتمه لای پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بووم.^۲

ئیین ئه بی دنیا و ئیین عه ساکیر له وائله ی کوپی ئوسقعه وه هیئاویه تی دهلیت: موسلمان بوونی حه جاجی کوپی عه لاتی بهزی و دواتر سولله می ئه وه بوو به

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۳، ص ۳۴۲) داهاتوو، ئهبو نه عیم له (الدلائل ص ۲۳) له که سی له خه ثعه مه وه به کویتی هیئاویه تی.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۵۰) داهاتوو.

کاروانیکی هۆزه که یه وه به رهو مه که ده چوو، که شهوی به سهردا هات له دۆلکی ترسناکدا بوون و ترسان، هاو لانی پییان وت ئه ی ئه بوو کیلاب ههسته و په نایه ک بو خۆت و هاو لانت وهر بگره، ئه ویش ههستا و تی:

اعیذ نفسي واعیذ صحبي من كل جنی بهذا النقب

حتى اؤوب سالما وركبي

ئه وکات بیستی که سی دهیوت ﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾ (الرحمن ۳) کاتی هاتنه مه که له نیو قورده شدا هه والی ئه و دیان دا، ئه وانیش وتیان به خوا راست ده که یه ئه ی ئه بوو کیلاب، ئه وه ئه وه یه که موحه مه د بانگه شه ده کات دابه زیوه یوی، وتی: به خوا خۆم و ئه مانه که له گه لم بوون بیستمان له و باره دا بوون که عاصی کوری وائیل هات، پییان وت ئه ی ئه بوو هاشم گویت لیه ئه بوو کیلاب چی ده لیت؟ وتی چی ده لیت؟ ئه وانیش هه والیان پیدایه، ئه ویش وتی: بو سهرقان سورئه مینی، ئه وه ی ئه مه ی پی و تووه هه ره ئه وه به موحه مه دیشی و تووه، به وه ئه وه خه لکه ی ئی به دیار خستم و زیاتر به رچاو پوونیم بو زیاد بوو، پرسیارم کرد له پیغه مبه ر (علیه السلام) و بیستم له مه که وه ده رچوووه بو مه دینه، سواری و لاخه که م بووم تا گه شتمه خزمه ت پیغه مبه ر (علیه السلام) له مه دینه وه هه والیم پیدایه چیم بیستوووه، فهرمووی (سویند به خوا حه قت بیستوووه، به خوا ئه وه له فهرمایشتی په ره ردگارمه که دایبه زاندوووه بو سهرم و ئه ی ئه بوو کیلاب به راستی حه قت بیستوووه) منیش وتم ئه ی پیغه مبه ر (علیه السلام) فیری ئسلام بکه، ئه ویش وته ی نیاز پاکی کردم و فهرمووی (برو بو لای هۆزه که ت و بانگیان بکه بو ئه وه ی من بانگت ده که م بو ی چونکه ئه وه حه قه).

۱- له سه نه ده که دا ئه ییوی کوری سوهدو موحه مه دی کوری عه بدو لای له یثی هه ن که لاوازن، له (منتخب کنز العمال ج ۵، ص ۱۶۳) دا واهاتوووه.

ٺهيو نه عيم له (الدلائل ص ۱۲۸) له ٺوبه ي ڪوري ڪه عبه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لٽ: خه لڪي به رهو مه ڪه ده پويشتن ڪه پريان ونڪرد، ڪه پوهو مهرگ چوون و خه ريڪ بوو بمرن ڪفنيان پوشي و پاڪشان بو مهرگ، جنوڪه يه ڪ به شيوه دره ختيڪه وه هات بو لايان و وتي من دواموهي ٺهو ده سته جنوڪانه م ڪه گوڀيان له پيغه مبر (ﷺ) بوو، بيستم ده يفرموو باوه ردار براو چاوو پيئمووني برا باوه رداره ڪه يه تي، ٺهو ٺاوهو ٺهو پيگه يه پشتي ناشڪيني، دواتر پيئمووني ڪردن بو لاي ٺاوو پيگه ڪه شي پي نشان دان، به غه وي له سه عيدي ڪوري شوهيم له به ني سه همي ڪوري موره وه هيٺاويه تي باوڪي بوي گي پرايه وه ڪه له سوپاي عويه يه ني ڪوري حصندا بوو ڪاتي هات بو هاوده ستي له گهل جوله ڪه ي خه يبر، ده لٽ: له سه رباره ڪه ي عويه يه ندا ده نكي ڪمان بيست ده يوت: ٺه ي خه لڪينه ڪه سوڪارتان به جيتان هيشتون، ده لٽ: گه پانه وه بي پوانين هيچ هه والي ڪمان بو ٺه وه نه دي و امانده بيني ٺهو ده نگه له ٺاسمانه وه بو.

(به ڪار خستني جنوڪه و شهيتانه ڪان)

ٺهيو نه عيم له (الدلائل ص ۱۳۰) له ٺهيو هوره يره وه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (من خه وتبووم ڪه شهيتاني هات بو، منيش قورشگيم گرت و ليم توند ڪرده وه تا ٺهوه ي ليڪي ده مي له سه ر په نجهم ده بينم، په حمه تي خوا له سوله يمان (عليه السلام) ٺه گهر نزاو داواڪه ي نه بوايه ٺهو شهيتانه ده به سترايه وه و سه يرتان ده ڪرد)، هه روه ها ده فهرمووي (ديوي له جنوڪه ڪان دويني داي به سه رمدا تا نويژم لي بريت، خوا زالي ڪردم به سه ري داو گرتو ويستم بي به ستمه وه به پا يه يه ڪي

مزگه و ته که وه تا هه مووتان سهیری بکه ن بیری داواکهی سوله یمانی برام که و ته وه (رب اغفر لی وهب لی ملکاً لا ینبغی لأحد من بعدی) بویه به شکاوی گیرامه وه).^۱
(ئه گهر داواکهی سوله یمانی برامان نه بوایه ده به سترایه وه و مندا لانی خه لکی مه دینه یارییان پی ده کرد).

ته به رانی له بورهیده وه هیناویه تی ده لیت: بیستم موعا ذی کو ری جه به له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) شهیتانی گرتو وه، منیش چووم بو لای و وتم: بیستو مه تو له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) شهیتانت گرتو وه، وتی به لی، پیغه مبه ر (ﷺ) به ره می سه ده قه ی دایه لای من و منیش له ژووریکمدا دامنا و هه موو پوژی دهمدی شتیکی لی که مبه و ته وه، سکا لای نه و هم کرد لای پیغه مبه ر (ﷺ)، نه ویش پیی فهرمووم (ئه وه کاری شهیتانه ده ی قهره ولی بو بگره) منیش شه و قهره و لم بو گرت، که که می له شه و چوو له سه ر شیوه ی فیل هات، کاتی هاته به رده رگا که له کون و درزی ده رگا که وه به شیوه ی دیکه هاته ژوورو له خورما که نزیک بوویه وه و قوتی ده دا، منیش جله که ی خووم گرت و کو مکرده وه و دام به ناویدا و وتم شایه تی ده دم هیچ په سترای نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و نیردراوی خواهیه ئه ی دوژمنی خوا، لای خورمای سه ده قه که وه ستاو منیش گرت و نه وانیش له تو پیی شیاوتر بوون، به خوا ده تبهم بو لای پیغه مبه ری خوا تا ئاپروت بیات، نه ویش به لینی پیدام نه گهری ته وه.

به یانی چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (دیله که ت چی کرد؟) وتم به لینی دا نه گهری ته وه، فهرمووی (ئه وه ده گهری ته وه قهره ولی بو بگره) منیش شه و ی دووم قهره و لم بو گرت و هه مان شتم کرد و نه ویش هه مان به لینی پیدام و منیش به ردا، به یانی چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا هه والی پیبده م، هاوارکه ره که ی هاواری کرد موعا ذ کوا؟ پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرمووم (ئه ی موعا ذ دیله که ت چی لی کرد؟) وتم چی بووه، فهرمووی (ئه وه

^۱ نه بوو ده ردا نی شه وه به دوورو دریزی هیناویه تی و له گیرانه وه که ی نه ودا و هاتو وه.

دەگەر پەيتە ھە دەى قەرەۋلى بۇ بگرە) شەۋى سىيەم ھەمان شت پروویدا، وتم ئەى دوژمنى خوا دووچار بەلئىنت پىدام وئەمە جارى سىيەمە بە دئىيايىھە دەتبەم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) تا رسوات بکات، ئەۋىش وتى: من شەيتانىکم مال و منالەم ھەيە و لە (نصیبین) ھە ھاتووم بۇ لات، ئەگەر شتىكى دىکەم دەستبکە وتايە نەدەھاتم بۇ لای تو،ئىمە لەم شەرەتاندا بووین تا ئەم ھاۋەلەتان ھات، کاتى دوو ئايەتى لەسەر دابەزى لە دەستى رامانکردو چوۋىنە نصیبین، ئەو دوو ئايەتە لەھەر مالىکدا بخوینرىت شەيتان ھەرگىز سى جار ناچىتە ناۋى، ئەگەر بەرم بەدەيت ئەو دوو ئايەتەت پىدەلیم، وتم باشە، وتى ئايەتەلکورسى و کۆتايى سورەتى بەقەرە ﴿أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ...﴾ پاشان بەيانى چووم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) تا ھەۋالى پىدەم ھاۋارکەرەكەى وتى موعادى كوپى جەبەل كوا؟ كە چووم بۇ لای فەرموۋى (دیلەكەت چى لىکرد؟) وتم چى پروویداۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەو پىسە راستى كردو خۆيشى زۆر درۆزنە) (صدق الخبيث وهو كذوب) دەلئىت: منىش دواى ئەۋە دەمخویند نەمدەدى ھىچ كەم بكن.

بوخارى لە ئەبوۋھەرەيرە ھىناۋىەتى دەلئىت: پىغەمبەر (ﷺ) رايىسپاردەم بە پاراستنى زەكاتى رەمەزان، يەككى ھات بۇ لام و لە خواردنى دەخوارد، منىش گررتەم وتم دەتبەم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش وتى من نەبووم و ژن و منالەم ھەيە و پىۋىستى زۆرم ھەيە، منىش بەرمدا، بەيانى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەى ئەبوۋ ھورەيرە دويىنى دىلەكەت چى لىکرد؟) منىش وتم ئەى پىغەمبەرى خوا سكالای پىۋىستى زۆرو بوۋونى مال و منالى كرد بۆيە بەرمدا، فەرموۋى (ئەو درۆى لەگەل كرديت و دەشگەرپەتەۋە) منىش لەبەر فەرموۋدەكەى پىغەمبەر (ﷺ) زانیم دەگەرپەتەۋە، قەرەۋلم بۇ گرت، ئەۋىش ھات لە خواردنەكەى دەبرد، منىش گررتەم

۱- (ھەيئەتى ج ۶، ص ۳۲۲) دەلئىت: تەبەرانى لە يەحيای كوپى عوسمانى صالحى مامۇستايەۋە، كە پشت بەخوا ۋەك زەھەبى دەلئىت راستگۆيە، ھىناۋىەتى، ئىبن خاتمە دەلئىت: قسەيان لەسەر كردوۋە كەسەكانى دىكەى سەنەدەكەش جى متمانەن، ئەبوۋ نەعيم لە (الدلائل ص ۲۱۷) لە ئەبوۋ ئەسۋەدى دئلىيەۋە لە موعادەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى.

وتم ده تبهه بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ)، وتی به رنده من نه بووم و مال و منال همیه ئیدی ناگه پریمهوه، منیش دلم بۆی سوتاو به رندا، به یانی پیغه مبهه (ﷺ) فرمووی (ئه ی نه بوو هورهیره دیله کهت چی لیکرد؟) وتم ئه ی پیغه مبهه ری خوا سکا لای نه بوونی بوونی مال و منالی کردو منیش دلم بۆی سوتاو به رندا، فرمووی (ئه و درۆی له گهل کردیت و ده شگه پریته وه)، شه و قهره ولم بۆ گرت، که هات خواردنی ده برد گرتو وتم ده تبهه بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ) و ئه مه سیجار ده لییت ناگه پریمه وه ده شگه پریته وه، وتی وازم لی بهینه چهند وشه یه کت فیڕ ده کهم خوا سوودمه ندت بکا پیی، که چوو یته سه ر جیگه کهت ئایه ته لکورسی بخوینه به رده وام له په نای خوادایت و هیچ شه ی تانی تا به یانی نزیکت نابیته وه، منیش به رندا، به یانی پیغه مبهه (ﷺ) فرمووی (دیه کهت چی لیکرد) منیش وتم چی بووه، فرمووی (ئه و راستی له گهل وتیت و خویشی زۆر درۆزنه، ده زانی سی شه وه کی ده دوینی؟) وتم نا، فرمووی (ئه وه شه ی تانی بوو).^۱

ترمزی له نه بوو ئه ییوبی نه نساریه وه هیناویه تی که سه به ته یه کی هه بوو خورمای تیدا بوو، دیوی هات و لیی ده برد، سکا لای لای پیغه مبهه (ﷺ) کرد، فرمووی (برۆ ئه گهر بینیت بلی به ناوی خوا وه لامی پیغه مبهه ری خوا به ره وه) (اذهب فاذا رايتها فقل بسم الله اجيبي رسول الله) ئه ویش گرتی، ئه ویش سویندی خوارد نه گه پریته وه، به هه مان شیوه ده یه نییت.^۲

ته به رانی له نه بوو وائیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لییت: عه بدولا (ﷺ) وتی: شه ی تان گه یشت به یه کی له هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ) و له گه لی جهنگا، موسلمان هه که

۱ - له (المشكاة ص ۱۸۵) دا واهاتوه.

۲ - صحیح.

۳ - وه له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوه، ترمزی ده لییت فرموده که حه سه نی غه ربیه، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۷) له نه بوو ئه ییوبیه وه نه و اتایه هیناویه تی، ته به رانی له نه بوو ئه ییوبیه به واته ی فرموده که ی نه بوو نه ییوبیه هیناویه تی، (هه یثمی ج ۶، ص ۳۲۳) ده لییت: هه مو که سه کانی جی متمانه ن و هه ندیکیان لاوازه کیان هه یه.

لييداو په نجهى گهست، نه ویش وتی: بهر مېده نایه تیکت فیړده کم که هه رکامان بیبیستی راده کات، نه ویش به ریدا که چی ناماده نه بوو فیړی بکات، نه ویش گرتیه وه وایللیکړدوه و وتی فیړم بکه، ناماده نه بوو، بو جاری سییه م وتی وتی نه و نایه تهی له سوره تی البقرة دایه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ به عه بدولا وترا: نهی نه بوو عه بدوره مان نه و کهسه کی بوو؟ وتی جگه له عومر (ﷺ) ده بیټ کی بیټ، هه روه ها له گیرانه وهیه کیدا له نین مه سعوده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیټ: یه کی له هاوه لانی پیغه مېهر (ﷺ) گه یشته به یه کی له جنوکه کان، مروقه که که وته شوینی، جنوکه که پیی وت نه م جار مؤله تم بده، نه ویش وایکړد، هه مدی مروقه که که وته شوینی و گرتی و پیی وت: ده تبینم کزو رهنګ گوړاویت ده لیټت باله کانت له هی سه گ ده چیت، نهی کو مه لی جنوکه کان نیوه وان یان تو له وان به و جوړه یت، وتی نا به خوا من وا زه به لاحم به لام نه م جار مؤله تم بده نه گهر جاری کی دی منت گرت شتیکت فیړ ده کم که سوو دمه ندت بکات، بو جاری سییه م که گرتی وتی نادهی فیړم بکه، وتی نایا نایه ته لکورسی ده خوینیت؟ وتی به لی، وتی له هه مالیکدا بیخوینیت شه یتان تیایدا راده کات و وه کپ نه تری و ناچیتته نه و ماله تا به یانی، یه کی له خه لکه که وتی نهی نه بوو عه بدوره حمان نه و هاوه له کی بوو، عه بدولا پروی وهر گیراو سه یری کردو وتی: جگه له عومر کی بیټ^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - (هیهتمی ج ۹، ص ۷۱) ده لیټت ته به رانی به دوو سنده هیناویه تی، کهسه کانی گیرانه وهی دوو مه صه حیحن به لام شه عبی له نین مه سعودی نه بیستوه به لام بینویه تی، گیره وه کانی ریگی یه کم مه سعودی تی دایه که چی متمانه شه، به لام تیکه ل ده کات، گیرانه وه کی مه سعودی به گیرانه وهی شه عبی پشت راست ده کات وه بو مان، خواش زاناره، ته و او.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۳۱) لە ڕێگەی عاصم لە زر لە عەبدوللّٰوہ بەو واتایە
 ھیناویەتی، ئین عەساکیڕ لە موحامەدوہ ھیناویەتی دەلیت: ئیمە قسەمان دەکرد
 یان فەرموودەمان دەگێڕایەوہ لەبەرئەوہی شەیتانەکان لە سەردەمی خیلافەتی
 عومەردا کۆت و بەستراوہ بوون، کاتی بەرکەوت بۆوہ بوونەوہ.^۱

ئین موبارەک لە عامری کوپی عەبدوللّٰی کوپی زوبەیرەوہ ھیناویەتی دەلیت:
 عەبدوللّٰی کوپی زوبەیر (ﷺ) لە عەمرەوہ لەگەڵ کاروانیکی قورەیشدا ھاتەوہ، کە
 گەیشتنە (یانصب) کەسیکیان لای درەختی بینی، ئین زوبەیر پیشیان کەوت، کە
 گەیشتە لای سەلامی لیکرد، ئەویش گویی پینەداو وەلامیکی ھیواشی دایەوہ، ئین
 زوبەیر دابەزی و ئەویش ئەویش ھیچ نەجولّا، ئین زوبەیر پیتی و ت لە سیبەرەکە
 کەنار بگرە، ئەویش بە نا بەدلی کەناری گرت، ئین زوبەیر وتی: منیش دانیشتم و
 دەستیم گرت و وتم تۆ کییت؟ وتی یەکی لە جنۆکەکان، ھەرکە ئەوہی و ت ھەرچی
 مووم ھەیە راست بوویەوہ، تۆ یەکی لە جنۆکەکان نییت و وا بۆم دەرەکەویت،
 گەژەییەکی ھەبوو شکاو منیش پایدا ھەلشاخام و وتم: تۆ خەلکی سەر زەویت و
 سەرەتا بۆ من دییت؟ ئەویش پایکردو چوو و ھاوہ لانم ھاتن و وتیان: ئەو کابرای
 لات بوو لە کوئیە؟ وتم ئەو لە جنۆکەکان بوو پایکرد، ھەرکامیان کە ئەوہیان بیست
 لەسەر و لاخەکیان کەوتنە سەر زەوی، منیش یەک یەک دەمخستەوہ سەر
 نازەلەکانیان تا حەجم پیکردن و ئاگیان لە خویان نەبوو، ئەحمەدی کوپی
 ئەبولحواری دەلیت بیستم ئەبوو سولەیمانی دارانی دەیوت: ئین زوبەیر (ﷺ) لە
 شەویکی مانگە شەودا لەسەر و لاخەکی بوو دەرچوو و لە تەبووکدا بەزی و
 لایکردەوہ سەیری کرد پیریکی سەر و پش سپی لەسەر و لاخە لە دواوہ دیت، ئین
 زوبەیر گرتی و لەسەری دایبەزاند، ئین زوبەیر سواری و لاخەکی بوو چوو،
 ئەویش بانگی کرد: بەخوا ئەی ئین زوبەیر ئەگەر ئەمشەو شتی لە من بجیتە

^۱ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۸۵) دا واهاتوہ.

دلته وه شپرزت دهکهم، وتی: ئه ی نه فرهت لیکراو تو بتوانی شتی بخه یته دلمه وه؟
چهند شایه تی له چهند لایه کی دیکه ی باشه وه نهم چیرۆکه یان لی گیردراوه ته وه.^۱

(هاوه لآن دهنگی دارو بهرد ده بیستن)

به زار له سهویدی کوری زهیده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئه بوو زهرم بینی به
ته نیا له مزگه وتدا دانیشتبووو منیش ئه وه م قۆسته وهو باسی عوسمانم لا کرد،
ئه ویش وتی ته نها به چاکه ناوی عوسمان ده به م له بهر شتی که له لای پیغه مبه ر
(ﷺ) بینیمه، من شوین پی پی پیغه مبه رم (ﷺ) ده گرت به رو لیوه ی فی ر ده بووم،
پوژی چووم و سه یرمکرد ده رچوه، شوینی که وتم، له شوینی دانیشت و منیش له
لای دانیشتم، فهرمووی (ئهی ئه بوو زهر بوچی هاتیت؟) وتم خواو پیغه مبه ره که ی،
ئه بوو به کریش هات و سه لامی کردو له لای راستی پیغه مبه ره وه (ﷺ) دانیشتم،
پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان پرسیری له ویش کردو ئه ویش هه مان وه لامی دایه وه، ئینجا
عومه ر هات و له لای راستی ئه بوو به کره وه دانیشت و پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان
پرسیاری لی کردو عومه ریش هه مان وه لامی دایه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) هه و ت یان نو
به ردی وردی هه لگرت و له ده ستیدا سو بجان هه ل لایان کرد تا ئه وه ی نرکه یان وه ک
نرکه و زیکه ی هه نگ ده بیسترا، دواتر داینان و ئه وانیش مۆنیان گرت، پاشان
خستیه دهستی ئه بوو برکرو له لای ئه ویش هه مان شت پرویدا، ئینجا خستیه
دهستی عوسمان و هه مان شت پرویدا.^۲ منیش ده لیم: له باسی لای هه یته میدا که له
به زاره وه هیناویه تی باسی عومه ر نه کراوه که به رده کان بخاته دهستی، به یه هقی
هیناویه تی وه ک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۳۲) له سهوید له ئه بوو زهره وه
هاتوه، تیایدا هاتوه: پاشان هه لیگرتن و خستیه دهستی عومه ر، له ده ستیدا

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۳۳۵) دا واهاتوه

^۲ - (هه یه می ج ۸، ص ۲۹۹) ده لیت به زار به دو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی سه نه دیکیان جی متمانه و
لاوازیه که له هه ندیکیاندا هیه، ته واو.

هيڼده سوبخانه لايان كړد تا نركه و ډنگيان وهك هې ههنگ بيسترا پاشان دايانان و مونيان گرت، له كوټاييه كهيدا نه وهى هيڼاوه (هذه خلافة النبوة) (نه وه جيگيرايه تي پيغه مبرايه تي يه)،^۱ هه يته مى ج ۸، ص ۲۹۹ ده لیت: ته به رانی له نه بوو زه روه وهىڼاويه تي و له سڼه ډيكيانه وه نه وهى بوزياد كړدوه: له ههركامياندا چي له بازنه كدا بوو ته سبيحاتي به رده كاني ده بيبست، هه روه ها ده لیت: پاشان داني به ئيمه به لام له گهل كه س له ئيمه ته سبيحاتيان نه كړد، ته واو.^۲

بووخاري له عه بدولاي كورې مه سعووده وه هيڼاويه تي ده لیت: ئيمه ئايه ته كانمان به به ركه ت و ئيو به ترساندن له بهر چاوه، ئيمه له گهل پيغه مبر (ﷺ) له سه فري بووين كه ناو كه م بوو، فرموي (اطلبوا فضلة من ماء) نه وانيش قايكيان هيڼا كه ناويكي كه مى تيدا بوو، پيغه مبر (ﷺ) ده ستي برده ناو قاپه كه و دواتر فرموي (حي على الطهور المبارك والمباركة من الله) (نادهى بو قايي به ركه ناوي و به ركه تيش له خواويه) بينيم ناو له نيو په نجه كاني پيغه مبري خواوه (ﷺ) هه لده قولا، ئيمه گويمان له ته سبيحاتي خواردن بوو كاتي ده خورا.^۳

بوخاري له جابري كورې عه بدولاوه هيڼاويه تي پيغه مبر (ﷺ) پوژي هه يني لاي دره ختي يان دارخورمايه كدا ده بوو، ژنيكي پيشتيوانان يان پياوي وتي نه ي

۱- نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ۲۱۵) له سوهيد له نه بوو زه روه به هه مان شيوه هيڼاويه تي، به لام زياته كهي به يه قې نه هيڼاوه، ته به رانی له نه بوو زه روه به كورتي هيڼاويه تي و ده لیت دواتر خستيه ده ستي عه له وه مان شت پوويدا، (هه يته مى ج ۵، ص ۱۷۹) ده لیت: له سڼه ده كدا موچه مدي كورې نه بوو حميد هه يه كه لاوازه
۲- نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ۵۴) له ريگهي سوهيده وه به كورتي هيڼاويه تي، له ريگهي جوبه يري كورې نوه يري حزه ميشه وه به دورو دريژي هيڼاويه تي و نه وه شي بو زياد كړدوه: چي له بازنه كدا بوو ته سبيحاتي به رده كاني ده بيبست.

۳- ترمذي ده لیت فرموده كه حه سڼي صه حيحه، له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) وا هاتوه، پيشتريش نزي پيغه مبر مان (ﷺ) بو عبياس باسكرد كه لاكاني ده رگاكه و ديواره كاني مال ئامنيان بو كړد، ته به رانی له نه بوو نوسه يده وه هيڼاويه تي و هه يته مى سڼه ده كهي به حه سڼ داناوه، به يه قې و نه بوو نه عيم له (الدلائل) و ئيبن ماجه ش هيڼاويانه

پیغه مبهری خوا مینبه ریکت بو دروست نه کهین، فهرمووی (نه گهر حهن ده کهن با) نهوانیش مینبه ریکیان بو دروست کرد، پوژی هینی پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهر مینبه ره که دار خورما که گریانی وه گریانی منال دهستی کرد، پاشان پیغه مبهر (ﷺ) دابهزی و باوهدی پیدا کردو ژیری کرده وه، دهلیت: ده گریا له سهر نه وهی له لایدا زیکری ده بیست.

له ریگه کی دیکه وه هیناویه تی دهلیت کاتی مینبه ره که ی بو دروستکرا له سهری بوو دهنگی کی دلگریا ومان له و دار خورما بیست تا پیغه مبهر (ﷺ) هات و دهستی له سهر داناو دار خورما که ژیر بوویه وه، نه حمه دو به زار له ریگه ی جیا جیا وه له جابره وه هیناویانه، له ریگه یه کی نه حمه ده وه واهاتو وه: که مینبه ره که ی بو دروستکراو پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهری نه و درهخته وه نرکه ی وشر که وته نرکه تا خه لکی مزگه وت دهنگیان بیست، پیغه مبهر (ﷺ) دابهزی بو لای و باوهدی پیدا کرد، دار خورما که ش هیور بوویه وه، له گیرانه وه یه کدا: دار خورما که بیدهنگ بوو، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۴۲) دا هیناویه تی وه گیرانه وه یه کیدا هاتو وه پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (نه گهر له کوشم نه گرتایه تا پوژی دواپی ده گریا) (لوم احتضنه لحن الی یوم القیامة).

نه حمه دیش له فهرمووده ی نه نه سه وه هیناویه تی که مینبه ره که دروستکراو له داره وه بوو به مینبه ر، نه نه سی کوپی مالیک هه والی دا که بیستی داره که ده گریا، به رده وام وا بوو تا پیغه مبهر (ﷺ) له سهر مینبه ره که دابهزی و چوو بو لای و باوهدی پیا کرد، نه وکات داره که نارامی گرت.

۱- نه سه نه ده له سهر مهرجی موسلیم صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه نیانه وه، وه ک ثین که ثیر له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۹) دا دهلیت، ثین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) له و جابره وه به و سه نه ده به و شیوه هیناویه تی.

بەغەۋى لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۆ زىياد كىردۈۋە ھەسەن ئەگەر ئەۋ
فەرمودەى باسبىكرىايە دەگىرىا دۋايى دەيوت ئەى بەندەكانى خوا دار لە تاو
تاسەى پىغەمبەردا لەبەر پلەو پاىيەى لای خوا بۆى دەگىرىا، دەى ئىۋە لە پىشتىرن تا
تامەزۆى دىدارى بن،^۱ ئەبۈو يەعلا لە گىرپانەۋەكەيدا ھىناۋىيەتى (سۈيىند بەۋەى
گىيانى موحەمەدى بە دەستە ئەگەر نەمگرتايە بەردەوام تا پۇژى دۋايى لەتاو
خەفەت خواردن بۆ پىغەمبەر (ﷺ) بەو جۆرە دەبۈو) پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانىكىردو
خرايە ناو خاك.^۲

ئەبۈو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ۲۲۴) لە قەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلئیت: ئەبۈو دەردا
كە نامەى دەنۋوسى بۆ سەلمان يان سەلمان نامەى بۆ ئەبۈو دەردا بنۋوسىايە
باسى نىشانەى قاپەكەى بۆ دەكرىد، دەيوت: ئىمە دەمانگىرپايەۋە كە لە قاپىكىدا
نانيان دەخوارد كە قاپەكەۋ ئەۋەى تىايدا بوو تەسبىحاتيان دەكرىد.

ئەبۈو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۹) لە جەعفەرى كۆپى ئەبۈو عمرانەۋە
ھىناۋىيەتى دەلئیت: بىستمان عەبدوللای كۆپى عەمرى كۆپى عاص (ﷺ) دەنگى
ئاگرى بىستۋەۋە دەيوت منىش، وترا ئەى ئىبن عەمر ئەۋە چىە؟ وتى سۈيىند
بەۋەى گىيانى بە دەستە ئەۋ پەنا دەگىرىت بەخوا لەۋەى بىرىتەۋە بۆ ناو ئاگرى
گەۋرە (دۆزەخ).

^۱ - ئەبۈو نەعیم لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۷) دا ھەيە، ئىبن
عەبدوللەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) دا بە دەقى بەغەۋى ھىناۋىيەتى.

^۲ - ترمزى ھىناۋىيەتى و دەلئیت: فەرمودەكە لەم پۈۋە غەرىبە، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶،
ص ۱۲۶) دا ۋاھاتۋە، ئىبن كەئىر لە (البداية والنهاية) دا لەۋ بارەۋە فەرمودەى زۆرى ھىناۋە

(بېستىنى قىسەى ھەردوانى ناۋگۆر)

حاکم لە يەحيای كۆپى ئەيىۋوبى خوزاىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بېستىم لە كەسى كە دەيوت لە سەردەمى عومەردا گەنجىكى پەرسىشكار ھەبوو ھەردەم لە مەزگەۋتدا بوو عومەر پىنى سەرسام بوو، ئەو گەنجە باۋكىكى پىرى ھەبوو، كاتى نوپۇزى عەتەمەى دەكرد دەچۈيەۋە بۇ لاي باۋكى، لە پىگەكەيدا بەردەرگاي ئافرەتى ھەبوو كە كەۋتبوۋە بەر فېتنەى ئەو ئافرەتە، ئەو ئافرەتە دەچۈيە سەر پىگەى كۆپەكەو خۆى بۇ دەنۋاند، شەۋى كۆپەكە بەۋىدا تىپەپرى و ژنەكەش ھەلى دەخەلەتاند تا كۆپەكە چۈۋ بە دايدا، كە چۈيە بەردەرگاكەو وىستى بچىتە ژورەۋە پىرى خۋاى كەۋتەۋە ئەۋنايەتە ھاتە سەر زمانى ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾ كۆپەكە لە ھۆش خۆى چۈۋ، ژنەكە كەنيزەكىكى خۆى بانگ كەردو بردىانە بەردەرگاي خۆى و داياننىشانو تەقەياندا لە دەرگاكەى مالى باۋكى، باۋكى ھات سەپرى كەرد كۆپەكەى بوراۋەتەۋە، ھەندى لە مەنلەكانى بانگكەردو بردىانە ژورەۋە، كە بە ھۆش ھاتەۋە پىرى لە شەۋ چۈۋبوو، باۋكى پىنى وت كۆپى شىرىنم چىتە؟ وتى خىرە، وتى بۇ خاتىرى خوا پىم بلى، ئەۋىش پىنى وت چى بوۋە، وتى كۆپى شىرىنم كام نايەتەت خويند؟ ئەۋىش نايەتەكەى خويندو لە ھۆش خۆى چۈۋ، كە جولاندىان سەپرىان كەرد مردوۋە، شۆردىان و بردىانە دەرۋ بە شەۋ خستىانە ژىر خاك، بۇ بەيانى ئەو ھەۋالە برا بۇ عومەر، ئەۋىش ھات بۇ لاي باۋكى و سەرە خۆشى لىكردو وتى بريا بە منت بوتايە، وتى ئەى ئەمىرى باۋەپداران شەۋ بوو، عومەر وتى دەى بمبەن بۇ لاي گۆپەكەى، عومەرۋ ھاۋدەمەكانى چۈۋون بۇ لاي گۆپەكەى، عومەر وتى ئەى فلان كەس ﴿وَلَمَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ گەنجەكەش لەناۋ گۆپەكەۋە ۋەلامى دايەۋەۋ ئەى عومەر خوا لە بەھەشتتدا دوۋجار ھەردوۋكىيانى پىدام.

۱- لە (كەزالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىر لە ژياننامەى عومەرى كۆپى جامعدا بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئىر (ج ۲، ص ۲۷۹) دا ھاتوۋە، بەيەقى لە ئەنەسەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (كەزالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ھاتوۋە، لە گىرانەۋەيەكىشدا وتى ئەى مامە بىرۇ بۇ لاي عومەرۋ سەلامى منى پى بگەنەۋ پىنى بلى پاداشتى كەسى چىە كە

ئین ئه بی دنیاو ئین سه معانی له موحه مه دی کوړی حومه یره وه هیناو یانه
عومهری کوړی خه تتاب (ﷺ) دای به لای گوړستانی به قیعداو وتی سه لامتان
لیبیت نهی خه لکی ناو گوړه کان، هه والی لای ئیمه نهویه ژنه کانتان شوویانکړدو
ماله کانتان خه لکیان تیدایه و سامانتان دابه شکرا، دهنگی وه لای دایه وه: هه والی
لای ئیمه نهویه نهوهی پیښمان خست هاته وه دهستان وه نهوهی به خشیمان
قازانجمانکړدو نهوهی به جیمن هیشت له دهستاندا.^۱

(بینینی سزای سزا دراوان)

ته به رانی له ئین عومهر وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: من به لای به دردا
دهریشتم که که سی له چالی هاته دهر زنجیری له ملیدا بو، هاواری لی کردم نهی
عه بدولا ناوم پیبده، نهی عه بدولا ناوم پیبده، نهی عه بدولا ناوم پیبده، نازانم ناوی
زانیم یان وه نه ریتی عه رب بانگی کردم، یه کی که له وانی ناو گوړ هاته دهر
قامچی که به ده ستیه وه بو هاواری لی کرد نهی عه بدولا ناوی پیبده نهو بیباوه ره،
دواتر به شمشیر لییداو بر دیه وه ناو گوړه که ی، خیرا هاته وه بو لای پیغه مبه
(ﷺ) و بوم گیړاوه یه وه، نهویش پی فهرمووم (نایا بینیت؟) وتم به لی، فهرمووی
(نهوه دوزمنی خوا نه بوو جهل بوو نه وهش سزایه تی تا پوژی دواپی).^۲

له په روه ردگاری بترسی؟ له کو تاهه که یدا هاتوه: عومهر له سه ر گوړه که ی وه ستاو وتی دوو
باخت له دوو به هه شتندا بو هیه.

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۳) دا واهاتوه.

۲ - (هه یشمی ج ۶، ص ۸۱) ده لیت: ته به رانی له (المعجم الأوسط) هیناو یه تی و له سه نه ده که دا
که س هیه که نایناسم، ته او.

قسه گردنیان دواى مردن

به بیهقی له سه عیدی کوږی موسه بیه وه هیڼاویه تی زهیدی کوږی خارجه ی
 نه نساری له بهنی حارثی کوږی خه زرهج له سه رده می عوسمانی کوږی عه فغاندا
 (ﷺ) مرد، به جله که ی دا پو شرا، دواتر له ره له ریکیان له سنگیدا به دیکرد، پاشان
 قسه ی کردو وتی: نه حمده نه حمده له کتیبی یه که مدا، راستی وت راستی وت
 نه بوو به کری صدیق، لاواز له دهر وونیدا به هیزه له فرمانی خوادا له و کتیبی
 یه که مدا، راستی وت راستی وت عومهری کوږی خه تتاب، به هیزی سپارده کار له
 کتیبی یه که مدا، راستی وت راستی وت عوسمانی کوږی عه فغان له سهر پربازیان،
 چوار چووو دوو مایه وه و فیتنه به هیز لاواز بخوات هات، پوژی دواپی هات و
 دواتریش له سوپاکه تان هه والی بیرى نه ریس دیت. یه حیا ده لیت سه عید وتی:
 پاشان یه کی له بهنی خه تمه مردن جله که ی به سهر دا درا، نرکه و جوله یه که
 سنگیه وه به دیکرا، پاشان وتی: برای (خه لکی) بهنی حارثی خه زرهج راستی کرد
 راستی کرد.^۱

ته به رانی له نوعمانی کوږی به شیر وه هیڼاویه تی ده لیت: زهیدی کوږی خارجه
 به ریگه یه کی مه دینه دا ده چوو که له نیوان نیوه پو و عه سردا مرد، برایه وه بو
 ماله وه و جل و به رگی به سهر دا درا، له نیوان نیواره و عیشادا هندی ئافره تی
 پشتیوانان له دهوری کو بوونه وه و شینیان کرد، بسیتیان له ژیر جله که وه دهنگیک
 هات دهیوت: نه ی خه لکینه بیدهنگ بن، نه ی خه لکینه بیدهنگ بن، به رگی سهر دهم و
 چاوی و سنگی لبرا، نه ویش وتی موحه مه د پیغه مبه ری خوایه، نیردراوی

^۱ - به بیهقی له حاکمه وه هیڼاویه تی و ده لیت نه م سه نه ده سه حیه و چند شایه تیکی هه ن، له
 (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۶) دا هاتووه، ئین نه بی به بیه قیش له لایه کی دیکه وه به دوورو
 دریرتر و فراواتر له وه هیڼاویه تی و به بیهقی به سه حیحی داناه، له (البدایة والنهاية ج ۶،
 ص ۲۹۳) دا واهاتووه.

نه خوینده وار کوټای پیغه مبهران، نه مه له کتیبی (خوادا) واهاتووه، پاشان له سهر
 زمانی وټرا: راستی وټ راستی وټ نه بوو بهرکی صدیق خه لیفه ی پیغه مبهری خوا
 به هیژو سپارده کار، له جهسته یدا لاوازو له فرمانی خوادا به هیژ بوو، نه مه له
 کتیبی نه که مدها هه بوو، پاشان له سهر زمانی وټرا: راستی کرد (سی جار) له
 (المعجم الأوسط) دا نه میری باوه پداران هاتووه، نه وهی له لومه ی لومه کار ناترسی و
 پری له وه ده گری به هیژ یان لاوازیان بخون، نه وه له کتیبی یه که مدها هاتبوو، پاشان
 له سهر زمانی وټرا راستی کرد راستی کرد، پاشان وټی: عوسمانی نه میری
 باوه پداران میهره بان بو باوه پداران، دوو چووو چوار ماوه و خه لکی ناکوک و هه
 ریڅخستنیکیان بو نیه و حه رانه کان شکینران و پوژی دواپی نریک بوته وه و خه لکی
 یه کدی ده خون، له گیرانه وه یه کیش له نوعمانی کوپی به شیروه ده لیت: کات
 زه یدی کوپی خارجه مرد من چاوه پری بووم عوسمان بیته ده ری، وټم: دوو رکات
 نویژ ده کات، جله که ی سهر دهم و چاوی لابرده، نه ویش وټی السلام علیکم،
 که سوکاریشی قسه یان ده کرد، ده لیت منیش له نویژدا بووم ده موت: سو بجان ه لالا،
 سو بجان ه لالا، وټی: بیده نگ بن، بیده نگ بن، نه وی دیکه شی به هه مان شیوه
 هیناوه،^۱

له (المعجم الأوسط) ده لیت: به هیژترینی نه و سیانه نه وه یه که له بهر خوا له
 لومه ی لومه کار ناترسی و فرمان ناکات به خه لک که به هیژیان لاوازیان بخوات،
 عه بدولای نه میری باوه پداران راستی کرد راستی کرد، نه وه له کتیبی یه که مدها
 هه بوو، پاشان وټی: عوسمانی نه میری باوه پداران نه و خه لک له تاوانگه لیکی زور
 دور ده گریټ، دوو چووو چوار مایه وه، پاشان خه لکی ناکوک که وټن و که وټنه

^۱ - (هیهتمی ج ۵، ص ۱۸۰) ده لیت ته بهرانی هه مووی به کوریه کی زور به دوو سه نه د هیناوه و
 که سه کانی سه نه دیکیان جی متمانن، ته و او. به یه قیش له ئین نه بی دنیاوه به سه نه دی خوی
 له نوعمانی کوپی به شیروه به دوورو دریژی هیناویه تی.

يهكدي خواردن و هيچ نيزامى نه ماو سنوره حه رامه كان شكان، وتى: كتيبى خواو قهدهرى خوا نهى خه لكينه، پروو بكه نه نه ميركه تان و گويگرو گويپرايه ل بن، ههركهس لايدا با به ليئنى خوين نه دات، فرمانى خوا براوه و ديارى كراويه و خواش گوره ترينه، نه وه به ههشت و نه وهش دوزه خه و پيغه مبه ران و راستگويان ده ليئ: نهى عه بدولاى كوپرى رهوام سه لامتان لى بيت، نايا خاريجه بو باوكى و سه عد هستى كرد، نه و دوو كه سهى له پوزى ئوحد كوژان ﴿كُلَّا إِنَّمَا لَطَىٰ تَرَاعَةً لِلشَّوَىٰ تَدْعُو مِّنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ﴾ پاشان دهنگى نزم بوويه وه، ههروه ها له فهرمووده كه دا هاتووه: نه وه نه حمه دى پيغه مبه رى خوايه، سه لام و ره حمه ت و بهر كه تى خوات ليبيت نهى پيغه مبه رى خوا.^۱

ته به رانيش له نوعمانى كوپرى به شيره وه هيئاويه تى ده ليئ: كابرايه كه پيى ده و ترا خارجه ي كوپرى زهيد مرد، جليگمان دا به سه ريда، منيش نويزم ده كرد كه دهنگه دهنگيم بيست، چووم سهيرمكرد ده دوو ليئ، وتى: به هيترينى خه لكه كه نه وهى ناوه پراستيانه، بهنده ي خوا عومه رى نه ميرى باوه پرداران له بارى خوى و فرمانى خوا دا به هيژه، عوسمانى كوپرى عه فغان نه مير باوه پرداران چاك و پاك راگرى كه له تاوانگه ليكى زور ده بوورى، دوو شه و چوو و چواري ماوه و خه لكى ناكوك كه وتن و هيچ نيزاميكيان بو نيه، نهى خه لكينه پروو بكه نه پيشه و اكه تان و گويگرو گويپرايه ل بن، نه وه پيغه مبه رى خواو ئين ره و احهش، پاشان وتى: زهيدى كوپرى خارجه چى كرد؟ پاشان وتى: بيره ي نهريس به ستم هه لگيرا، دواتر دهنگه كه هيواش بوويه وه.^۲

^۱ - به يهقه لى له ريگه ي جگه له ئين نه بى دنياوه هيئاويه تى و ده ليئ: نه م سه نه ده سه حيحه وه كه له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٧) دا هاتووه، ئين منده و نه بوو نه عيم و جگه له و انيش هيئاويانه وه كه له (الأصابة ج ٢، ص ٢٤) دا هاتووه.

^۲ - (هه يته مى ج ٧، ص ٢٣٠) ده ليئ كه سه كانى سه نه ده كه سه حيجن، ته واو. هيثامى كوپرى عه ممار هيئاويه تى، وه كه له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٧) دا هاتووه.

(زىندوو كوردنە ۋەى مردوان)

ئىبن ئەبى دىنيا لە ئەنەسى كۆپى مالىكە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سەردانى گەنجىكى پشتىوانانمان كرد، خىرا مردو دامانىۋىشى و جلىكمان بەسەردا دا، يەككىمان بە دايكى وت: چاۋەپىنى پاداشتى لاي خوا بە، وتى مرد؟ وتمان بەلى، ئەۋىش دوو دەستى بۇ ئاسمان بەرز كوردە ۋە وتى: خوايە من باۋەرم ھىنا بە تۆۋ كۆچم كرد بۇ لاي پىغەمبەرەكتە، ئەگەر سەختىكەم بەتايەت پى. لەسەرت لا دەبردم دەى خوايە داۋات لىدەكەم ئەم موسىبەتەم لەسەر لايە، دەلىت: جەلەكەى لەسەر دەم و چاۋى لا برد، ھىندەى نەبرد نانمان خوارد ئەۋىش نانى لەگەلدا خواردىن، بەيھەقى لە پىگەى صالحى كۆپى بەشىرى يەكى لە زاهيدانى بەسەرۋە ھىناۋىيەتى لەگەل نەرمىكە لە فەرمودەى لە ئەنەسەرۋە، چىرۆكەكە دىنى و تىايدا ھاتوۋە ئوم سائىب پىرەژنىكى كۆپر بوو.

بەيھەقى لە عەبدولاي كۆپى عەون لە ئەنەسەرۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەم ئوممەتەدا بە سىيان گەشىتم ئەگەر لەناو بەنى ئىسرائىلدا بوونايە گەلان بۆى. دابەش نەدەبوون، وتمان ئەبوو ھەمزە ئەۋانە كىن؟ وتى: ئىمە لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە صوففەدا بووين، ژنىكى كۆچەر كۆپىكى خۆى لەگەلدا بوو كە بالغ ببوو ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش ژنەكەى خستە پال ژنەكان و كۆپەكەى ھىنا بۇ لاي ئىمە، ھىندەى نەبرد دەردى مەدىنەى گرت و نەخۆشكەوت و پاش چەند پۆژى مرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد كفىنى بكەن، كە ويستمان بيشۆين فەرمودى (ئەى ئەنەس بۆ بۇ لاي دايكى و پىنى بلى) منىش پىم وت، ژنەكە ھات و لاي پىكانى كۆپەكەى دانىشت و قاچەكانى گرت و وتى خوايە بە ھەزى خۆم موسلمان بووم و بىباكانە دژايەتى بتەكانم كرد و بە ھەز كۆچم كرد لەبەر تۆ، خوايە مەمدەرە بەر

گورزی بته‌رستان و له‌م موسیبه‌ته‌دا شتی‌کم توش مه‌که که نه‌توانم له‌ ئه‌ستوی بکرم، وتی: به‌خوا قسه‌که‌ی ته‌واو نه‌بوو تا قاچه‌کانی جوولاندو جله‌که‌ی سهر دهم‌وو چاوی لابر دو ژیا تا پیغه‌مبه‌ر (ع.ک.ا.) مردو دایکیشی مرد، ئینجا فهرموده‌که دینی وه‌ک دواتر ده‌یه‌ئیت^۱.

(شوینه‌واری ژیان به‌ شه‌هیده‌کانه‌وه)

(حاکم ج ۳، ص ۲۰۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زده له‌ جابری کوپی عه‌بدولاه هیناویه‌تی ده‌ئیت: کاتی شه‌پی ئوحد هات شه‌و باوکم بانگی کردم و تی: وا ده‌بینم یه‌که‌م هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ع.ک.ا.) ده‌بم که بکوژیم و به‌خوا واز ناھینم له‌ که‌سی، واته له‌ تو به‌ عیزه‌تر بی له‌ سهر من دواي خودی پیغه‌مبه‌ر (ع.ک.ا.) من قهرزیکم له‌ سهره‌و قهرزه‌که‌م بده‌ره‌وه‌و له‌ گه‌ل خوشکه‌کانتدا چاک به‌، ده‌ئیت: به‌یانی یه‌که‌م کوژراو باوکم بوو، له‌ گه‌ل یه‌کیکی دیکه‌دا له‌ گوپی‌کدا خستمه‌ ژیر خاک، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت له‌ یه‌ک گوپدا له‌ گه‌ل که‌سیکی دی دایبینم، دواي شه‌ش مانگ چووم تا ده‌ری به‌ینم، سه‌یرمکرد وه‌ک ئه‌و پوژه‌ وابوو خستبوومه‌ ناو گوپه‌که‌ی جگه له‌ گوپی که‌ گوپانی به‌ سه‌ردا هاتبوو،^۲ له‌ گیرانه‌وه‌که‌ی ئه‌بوو نه‌زده‌دا هاتوو: شه‌ش مانگ ماینه‌وه‌، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت تا ئه‌وه‌ی ویستم به‌ ته‌نها له‌ گوپی‌ک دایبینم، چووم تا له‌ گوپه‌که‌دا ده‌ریبه‌ینم، سه‌یرمکرد زه‌ویه‌که‌ هه‌چی له‌ له‌شی باوکم نه‌خواردوو جگه له‌ نه‌رمایی گوپی، له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا به‌و سه‌نه‌ده

^۱ - له‌ (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۲۹۲) دا ده‌لی که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ جی متمانه‌ن، به‌لام پچرانی هه‌یه له‌ نیوان عه‌بدولای کوپی عه‌ون و ئه‌نه‌سدا، خواش زاناته‌ره‌، ته‌واو. ئه‌بوو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۲۲۴) له‌ ریگه‌ی صالح له‌ ثابت له‌ ئه‌نه‌سه‌وه به‌ هه‌مان شیوه‌ی پیشوو هیناویه‌تی.

^۲ - حاکم ده‌ئیت: ئه‌م فهرموده‌ له‌ سه‌ر مه‌رجی موسلیم سه‌حیحه‌، ئه‌بن سه‌عد (ج ۳، ص ۵۶۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زده‌وه به‌ کورتی به‌ هه‌مان شیوه‌ لیوه‌ی هیناوه‌.

دەلىت: ھېچ شىۋانىڭ ئى نەدى جگە لەۋەى چەند تاللىكى پىشى چۈبۈۋە ناو خاك (خورابوون).^۱

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۵۶۳) لە ئەبۇ زوبەير لە جابرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژى ئۇخود ھاۋارمان بۇ كرا بۇ مردوۋە كانمان كاتى موعاۋىيە جۇگەى ئاۋى پاكىشاۋ دۋاى چل سال دەرمانھىنا نەرمى لەشيان چۈر دەۋرى داگرتبۈۋن.^۲ ئىبن ئسحاق چىرۈكەكە دىنىۋ دەلى: باۋىك لە چەند بە تەمەنىكى پىشتىوانانەۋە بۇى گىپرامەۋە وتيان: كاتى موعاۋىيە ئەۋ جۇگاۋەى لىدا كە بەسەر گۆپى شەھىداندا تىدەپەرى كانياۋەكە بەسەرياندا تەقىيەۋە، ئىمەش ھاتىن تا شەھىدەكان دەرېھىنن، عومەرو عەبدولامان دەرھىنان و دوو عەبايان بەسەرەۋە بوو كە دەم و چاۋيان داپۇشپىۋىۋىۋى شتى لە گەلاۋ گژو گىا لەسەر قاچيان بوو، ۋەك خۇيان وا بوون دەتوت دۋىنى خراۋنەتە ناو گۆر.^۳

ئەحمەد لە فەرمودەيەكى دوورو دىرژدا لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لە خىلافەتى موعاۋىيەى كۆپى ئەبۇ سۇفیاندا بووم كە كەسى ھات بۇ لام و وتى ئەى جابر كاركەرانى موعاۋىيە پىيان كەتۈۋەتە سەر لەشى باۋىكت و بەشى لە لەشى دەرەكەتۈۋە، منىش چووم سەيرمكرد لەسەر ئەۋشىۋەى خىستبۈۋمە نا گۆر ھىچى نەگۆرەۋە جگە لە شۈنەۋارى كۈشت و كۈشتار.^۴

۱ - بوخارى لە عەتائى كۆپى جابرەۋە بە شىۋەى دەقەكەى حاكم ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۱۴۳) دا ھاتوۋە.

۲ - ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە ئەبۇ زوبەير لە جابرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىپرانەۋەيەكى دىكەدا لە ئەبۇ زوبەير لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبەش لە جابرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۷۴) دا ھاتوۋە.

۳ - لائى ئىبن سەعد لە پىگەى ئەبۇ زوبەير لە جابرەۋە شاھەتلىكى بە سەنەدى سەھىح ھەيە، لە (فتح البارى ج ۳، ص ۱۴۲) دا ۋاھاتوۋە.

۴ - سەمھودى لە (وفاء الوفاء ج ۲، ص ۱۱۶) دا دەلىت: ئەحمەد بە كەسەكانى سەنەدى سەھىح ھىنايەتى جگە لە نەبىيى غەنەۋى كە جى متمانەشە، تەۋاۋ. دارمى لە جابرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۰۸) دا ھاتوۋە.

مالیک له عهبدولای کورپی عهبدوره حمانی کورپی نه بوو صهعه صهعه وه
هیناویه تی بیستی عهمری کورپی جه مووح عهبدولای کورپی عهمر که پشتیوانی و
سولله می بوون لافاو گوږه کانی دهر خستبوون، نه وان له یهک گوږدا بوون و له پوژی
ئوحدو شهید بوون، گوږیان بو هه لکه ندرا تا له و شوینه یان بگوازی نه وه، سهیرکرا
لهشیان نه گوږاوه و دهتوت دوینی مردوون، یهکیکیان بریندار ببوو دهستی
خستبووه سهر برینه که ی، که خرایه ژیر خاک هه روا بوو، دهستی له سهر برینه که ی
لابرا دواپی چوویه سهر هه مان بار، له نیوان شهیری ئوحدو و نه پوژدها چلو
شهش سال ماوه بوو.^۱

ئین سهد (ج ۳، ص ۵۶۲) دهلیت: عهبدولای کورپی عهمر که سیکی سوور بوو
که سهری پووتاوه بوو و بالای بهرز نه بوو، عهمری کورپی جه مووحیش که سیکی
بالا بهرز بوو، ناسران و له یهک گوږدا خرا نه ناو گوږ، گوږه که یان له بهر لافاوه وه بوو،
بهوه گوږه که یان دهرکهوت، که لهشیان دهرکهوت دوو نیشانه یان له سهر بوو عهبدولای
برینی به دهم و چاویه وه بوو دهستی له سهر برینه که ی دانابوو، دهستی له سهر
برینه که لابرا خوین هات، دهستی خرایه وه سهر برینه که یهک سهر خوینه که وهستا،
جابر دهلیت: باوکم له گوږه که دا بینی دهتوت خهوتووه، هیچ له لهشی نه گوږا بوو نه
که و نه زور پیی و ترا: کفنه کانیت بینی؟ وتی له کفن کرا بوو که درابوو به سهر
دهم و چاویدا و له سهر قاچه کانی گیای (حرمل) دانرابوو، سهیرمانکرد نه وانیش
ههروهک خوین بوون، ماوه ی نیوان کوژران و دهرکهوتنی لهشیان چلو شهش سال
بوو.

^۱ - نه بوو عومهر دهلیت: گپهره وان راجیاواز نین له سهر مونقه تیعیه که ی، واتاکه ی له چه ند
پوویه کی صهحیه وه مخته سیله، زهر فانی نه مه دهلی، وهک له (الوجز ج ۴، ص ۱۰۷) دا
واها تووه.

بەيھەقى لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى موعاۋىيە جۇگاۋەكەى لاي
كوژراۋانى ئوحد لىدا، ئەمەش دۋاي چل سال، ھاۋار كرا بچىن بۇ ئەۋى، چۈۈين
تەرمەكانمان دەرھىنان، نوۋكە ئاسنى بەر پىيى ھەمزە كەۋت و خويىنى ھات.^۱

(بۇنى ميسك لە گۆرەكانيان دەرەكەۋى)

ئەبو نەعيم لە (المعرفة) لە موحەمەدى كوپى شەرھەبىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
كەسى شتى لە خۇلى گۆرى سەدى كوپى موعاۋى ھەلگرت و كرديەۋە سەيرىكر
ميسكە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈى (سبحان الله سبحان الله) تا دەم و چاۋى ناسرا.^۲
ئىبن سەد (ج ۳، ص ۴۳۱) لە رەبىحى كوپى عەبدۈرەھمانى كوپى ئەبو
سەئىدى خورى لە باۋكىيەۋە لە باپىرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەۋانە بووم كە
ۋرمان ھەلگەند بۇ سەد لە بەقىع، ھەرچەندە چىنە خۇلىكمان ھەلدەكەن بۇنى
ميسكمان بەسەردا دەھات تا گۆرەكەمان تەۋاۋ كر.

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۳) دا ۋاھاتوۋە، ئەبو نەعيم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە عەمرى
كوپى دىنارو ئەبو زوبەيرەۋە ھىناۋىيەتى ھەمان قسە دەكەن، سومھۇدى لە (وفاء الوفاء ج ۲،
ص ۱۱۶) دا دەلىت: مامۇستامان لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۱) دا بە ھەسەنى زانىۋە كە چىرۆكەكە سى
جار دۋاي شەش مانگو دۋاي چل سال لە كاتى لىدانى جۇگاۋەكەۋ دۋاي چل سال بە ھاتنى
لاۋاۋ پوۋىداۋە، ئەمەش لەبەر زۆرى گىرەنەۋە لە ھەرسى جارەكەدا، (سەمھۇدى ج ۲، ص ۱۱۷)
دەلىت لە ھەمو ئەمانەدا موعجىزە دەرەكەۋى و نەيىنى لە دوۋبارە بوۋنە شىدا ئەۋەيە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۴۱) دا ھاتوۋە دەلىت: سەنەدەكەى صەھىحە، ئىبن سەد (ج ۳،
ص ۴۳۱) لە موحەمەدى كوپى شەرھەبىلى كوپى ھەسەنەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى بەلام
فەرمۇدەكەى نەھىناۋە، لە گىرەنەۋەيەكى دىكەيدا لىۋەى ھىناۋە دەلىت: كەسى شتى خۇلى لە
گۆرى سەد ھەلگرت و بردى و سەيرى كر دەبىنىت ميسكە.

(به زکردنه وهی کوژراوانیان بو ئاسمان)

بوخاری له عروه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی له بیئرمه عونه هندی له هاوه لآن کوژران و عامری کوپی ئومه ییهی چمری به دیلگیرا. عامری کوپی توفهیل پیی وت: ئه وه کییه؟ ئاماژهی کرد به کوژراوی، ئه ویش پیی وت: ئه ویش وتی ئه وه عامری کوپی فوهه ییره، عامر پیی وت: بینیم کاتی کوژرا به زکرایه وه بو ئاسمان تا ئه وهی سه یرمکرد له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوو دواتر هیئرایه خواره وه. هه والی کوژراوان هاته وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش هه ولی کوژرانی ئه وه هاوه لآنه ی فرموو به موسلمانان و فرمووی (ان اصحابکم قد اصبیوا وانهم قد سألوا ربهم فقالوا: ربنا اخبر عنا إخواننا بما رضینا عنک ورضیت عنا فأخبرهم عنهم واصیب یومئذ فیهم عروۃ بن اسما بن صلت فسمی عروۃ به ومنذرن عمر وسمی به منذر) له گیرانه وهی بوخاریدا له عروه وه واهاتوه.

به یهه قی له هیشام له باوکی له عائیشه وه هیئاویه تی فرمووده ی کوچکردن دینی و له کو تاییه که یدا ئه وهی بوخاری دینی، واقدی له ئه بو ئه سه وه عروه وه چیروکه که و باری عامری کوپی فوهه ییره و هه والی عامری کوپی توفهیل دینی و ده لیت ئه وهی کوشتی جه بباری کوپی سه لمای کیلابی بوو کاتی به یم لییدا عامری کوپی فوهه ییره وتی: سویند به پهروه ردگاری که عبه بردمه وه، پاشان جه ببار پرسپاری کرد واتای بردمه وه یانی چی؟ وتیان واته به هه شت، وتی: به خوا راست ئه کات، دواتر جه ببار دوا ی ئه وه له بهر ئه وه موسلمان بوو.

موسای کوپی عوقبه له عروه وه هیئاویه تی وتی: تهرمی عامری کوپی فوهه ییره دیار نه ما بوو پییان وابوو فریشته کان بردوویانه.^۱

^۱ - له (البدایة والنهایة ج ۴، ص ۷۲) دا واهاتوه.

ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۸۶) دا ئەو چیرۆکە لە واقەدی لە عوروهوه به دورو درێژی دینی و تیایدا هاتوو پیغمبەر (ﷺ) فرموی (ان الملائكة وارث جثته وانزل علین) (فریشتەکان تەرمەکیان بردو لە علین دا دانرا).^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۱۰) لە عوروهوه هیناویەتی عامری کوپی توفیل لە بارە یەکیکیانەوه دەیوت: کاتی کوژا بەرزکرایەوه بو نیوان ئاسمان و زهوی تا ئاسمان لە خواروویەوه دی، وتیان ئەوه عامری کوپی فوهیره بو، لە عانیشەیشەوه به هەمان شیوهی گیرانەوهی بوخاری هیناویەتی، بەلام ئەوهی نەهیناوه-پاشان دانرا- تا کو تاییهکە ی. لە زوهیریشەوه هیناویەتی دەلیت: بیستم به دوا ی تەرمی عامری کوپی فوهیره دا گەران و نەیان دۆزیهوه، دەلیت پێیان وابوو فریشتەکان خستویانەتە ژێر خاک.^۲

پاراستنی مردوو هکانیان

ئەحمەد و تەبەرائی لە عامری کوپی ئومەییەوه هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) وەک هەواڵگر به تەنها ناردی بو لای قوڕەیش، وتی: منیش چووم بو لای داری خوبەیب و ترسم لە هەواڵگران بو، چووم و خوبەیبم کردەوه و خوبەیب کەوتە سەر زهوی، لە نزیکەوه مامەوه دواتری لام کردەوه خوبەیبم نەدی، دەتوت دوهی قوتی داوه، ئیدی تا ئیستا هیچ شوینەواری لە خوبەیب دیارنیه.^۳

۱- ئیبن سەعد لە واقەیهوه بهو شیوه به دورو درێژی هیناویەتی.

۲- ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۸۶) لە عوروهوه به هەمان شیوه ئیبن سەعد (ج ۳، ص ۲۳۱) لە عوروهوه به هەمان شیوه هیناویانە.

۳- (هەیشەمی ج ۵ ص ۳۲۱) دەلیت: لە سەنەدەدا ئیبراھیمی کوپی ئیسماعیلی کوپی مەجموع مەیه کە لاوازه.

بهیههقی له پښهه ئیبراهیمی کوپی ئیسماعیل له جهعفری کوپی عهمری کوپی ئومهیهه له باوکی له عهمری کوپی ئومهیهه باپیروهه هیئاویهتی پیغهمبهه (ﷺ) به تهنها وهک ههوالکر ناردی، دهلیت منیش چووم بو لای دارهکهی خوبهیب، به ههمان شیوه دهیهینی.^۱

ئهبوو سهیف له زوحاکهوه هیئاویهتی پیغهمبهه (ﷺ) میقدادو زوبهیری (ﷺ) نارد تا خوبهیب له سههه دارهکه داگرن، ئهوانیش گهیشتنه تهنعیم سهیریانکرد چل کهس به سهههخوشتی دهوریاندان، ئهه دوانهش دایانهزاند، زوبهیر له ئهسپهکهی دایناو تهرمی خوبهیب هیچ نهگوڤابوو، بیباوهپان کهوتنه شوینیان، زوبهیر تهرمهکهی خست، زهوی تهرمهکهی قوت دا، بهوه به قوت دراوی زهوی ناوبرا.^۲

بهیههقی له ئههسهوه هیئاویهتی دهلیت: لهه ئومهتهدا به سی شت گهیشتم، فهرمودهکه دینی وهک پیشتر هینامان تیایدا دهلیت: هیندهی نهبرد تا تهرمهکهی کهوت، چالمان بو ههکهندو شوڤردمان و خستمانه ژیر خاک، دواتر که لیبوینهوه کهسی هات وتی ئهوه کییه؟ وتمان چاکترین کهس ئهوه ئیبن ههزهیه، وتی ئهه زهویه مردوو له خو ناگری بو نایگوازنهوه بو میلی بیان دوو میل ئههواتر زهوی ئهوی مردوو له خو دهگریت، وتمان: پاداشتی هاوهلهکهمان چونه به جیی بهیلین گورگو درنده بیخوات، بویه کو بوینهوه لهسههه ئهوهی گوڤهکهی ههلبکهنینهوه، که گهیشتییه ناو گوڤهکه سهیرمانکرد هاوپرکهمانی تیدا نیهه گوڤهکه هیندهی چاو بری بکات پووناکیه، ئیمهش خوتمان کردهوه به سهههیداو چووین.^۳

۱ - وهک له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۶۷) دا هاتوه، ئهبوو نهعیم له (الدلائل ص ۲۲۷) له پښهه ئیبراهیمی کوپی ئیسماعیله به سهههه خوی به ههمان شیوهی گیرانهوهی بهیههقی هیئاویهتی، ئیبن نهبی شهیهه له عهمری کوپی ئومهیهه به ههمان شیوه هیئاویهتی، وهک له (الأصابه ج ۱، ص ۴۱۹) دا هاتوه.

۲ - له (الأصابه ج ۱، ص ۴۱۹) دا واهاتوه.

۳ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا واهاتوه کهسهکانی سهههههه جی متمانهه بهلام چپرانیکی تیدایه، وهک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۲۹۲) دا هاتوه، تهبهههههه له ئهبوو

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۳۶۳) لى ئىبو ھورەيرە ھىناۋىيەتى: بە شەمشىرە كانمان چالمان بۇ ھەلگەندۇ گۆرمان بۇ ھەلگەندۇ خىستمانە چالگە ۋە چوۋىن، يەككە لى ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) ۋەتى: خىستمانە ژىر خاك ۋە گۆرمان بۇ ھەلگەند، گەراينە ۋە تا ۋە بىكەين كەچى شويىنى گۆرەكەيمان نەدىتە ۋە.^۱

بوخارى ۋە موسلىم لى ئىبو ھورەيرە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) سىرىيەكى نارد ۋە عاصمى كۆپى ئىبو ئەفلىھى كىرد بە سەركىردەيان، فەرمودەكە بە دوورۇ درىژى لى چىرۆكى خوبەيبى كۆپى عەددىيە ۋە دىنى، تىايدا ھاۋە: عاصم ۋەتى: ناچمە ژىر پەناى بىباۋەر، ئەۋ بەلىنى بەخاۋە دابوۋ دەستى بەر بىباۋەر نەكەۋى، قورەيش ناردىيان تا شتى لى لەشى بېيىن، چۈنكە ئەۋ پۆژى بەدر يەككى لى گەۋرەكانى قورەيشى كوشتبوۋ، خاۋى گەۋرە شتى ۋەك پوۋرە ھەنگى لەسەر ۋەستاندۇ تەرمەكە لى دەستىيان پاراست، بۇيە دەۋترا: پوۋرە ھەنگ پارىژراۋ.^۲

ئىبو ۋەئەيم لى (الدلائل ص ۱۸۳) دا لى عروۋە ئەۋ چىرۆكە دىنى ۋە تىايدا دەلىت: بىباۋەر پان ۋەستىيان سەرى بېرن ۋە سەرەكە بىيىرن بۇ بىباۋەر پانى مەككە، خواش پوۋرە ھەنگىكى نارد لەسەر يەۋە بوۋن ۋە بە پوۋى بىباۋەر پاندا دەچوۋن ۋە دىيانگەستىن، بەۋە نەيانتۋانى سەرى بېرن.

ھورەيرە ھىناۋىيەتى ۋە فەرمودەكە دىنى ۋە تىايدا ھاۋە: مردوۋ لەناۋ لەدا خىستمانە ناۋ گۆر، ژۆر دوور نەكە ۋە تېۋىنە ۋە ۋەتمان: دېندە دىۋ دەيخاۋات، گەراينە ۋە بۇلاى كەچى نەمانىيىنى، (ھەيئەتى ج ۹، ص ۳۷۶) دەلىت لەسەنەكەدا ئىبراھىمى كۆپى موعەممەرى ھورەۋى ھەيە كە نايناسم ۋە كەسەكانى دىكەش جى متمانەن، تەۋاۋ.

^۱ - ئىبو ۋەئەيم لى (الدلائل ص ۲۰۸) لى ئىبو ھورەيرە بە ھەمان شىۋەى گىرەنە ۋەكەى تەبەرانى ھىناۋىيەتى.

^۲ - لى (الأصابة ج ۲، ص ۲۴۵) دا ۋاھاۋە.

(درندہ کان ملکہ چی هاوہ لان دہ بن و قسہ یان لہ گہل دہ کەن)

بہ بیہ قی لہ حەمزە ی کوپی ئوسەیدەوہ هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ)
 لہ گہل تەرمی پشتیوانیە کدا چوو بو بہ قیغ، گورگی لہ سەر پیگە کە قاچەکانی
 راخستبوو، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (هاتووہ داوای ماف بڕینەوہ دەکات، دە ی
 بەشی بو بڕینەوہ). (هزا جاء یستفرض فارفضوا لہ) وتیان برات لہ سەر چەندیگە
 بو ی بڕینەوہ ئە ی پیغەمبەری خوا فەرمووی (من کل سائمة شاة فی کل عام) (لەھەر
 رانە گەلیک سەریک بو ھەر سالیک) وتیان پیغەمبەری خوا (ﷺ) زۆرە، پیغەمبەریش
 (ﷺ) ئاماژە ی کرد بو گورگە کە وازیان لی بینە، گورگە کەش چوو. واقدی لہ
 کەسیگەوہ کە ناوی هیناوە لہ مو تەلیبی کوپی عەبدولای کوپی حەنتەبەوہ
 هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لہ مەدینە بوو کە گورگی ھات و لہ بەردەستیدا
 وەستاو پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەمە وەفدی دەرندەکانە بو تان، ئەگەر حەز
 دەکەن شتیکی بو بڕینەوہ بو جگە ئەوی تیمە پەڕینن، ئەگەریش حەز دەکەن وازی لی
 بینن و کەناری لی بگرن چی برد ئەوہ پۆزیەتی) (هژا واخذ السباع الیکم فان احببتم
 ان تفرجوا لہ شیئاً لا یعدوہ الی غیرہ، و غن احببتم ترکتموہ و احترزتم منہ فما اخر
 فهو رزقہ) وتیان ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) دلمان هیچ ناگرئ هیچی پی بدەین،
 پیغەمبەریش بە سی پەنجە ی ئاماژە ی کرد بو گورگە کە وازیان لی بینە (پیی خوت
 بپرە) ئەویش بە لوورە لور چوو.

ئەبو نەعیم لہ جوہەینەوہ هیناویەتی دەلیت: وەفدی گورگەکان کە نزیکە ی
 سەد گورگ بوون ھاتن بۆلای پیغەمبەر (ﷺ)، پیغەمبەریش (ﷺ) نوژی دەکرد
 بۆیە دانیشتن، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەوہ وەفدی گورگەکان ھاتن بۆلاتان،
 داواتان لیدەکەن بە شە خۆراکتان بەشیان بو بڕینەوہ لہ جگە لەوہ دلنیاو بی خەم

(بن) ئەوانیش سکا لایان لا کرد، پێویستیان پێیهتی، پێغه مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (فادبرهم) (دهی پشتیان ئی بکه‌ن و برۆن) ئەوانیش چوون و لوورەیان ده‌هات.^۱

حاکم (ج ۳، ص ۶۰۶) له موحه‌مه‌دی کوپی موکه‌ندیره‌وه هی‌ناویه‌تی، سه‌فینه‌ی مه‌ولای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وتی: چومه‌ ده‌ریاو ئەو که‌شتیه‌ی تیایدا بووم شکا، بۆیه‌ چومه‌ سه‌ر پارچه‌یه‌کی، پارچه‌که‌ فری‌ی دامه‌ شوینی‌ که‌ شیریکی تێدا‌بوو، به‌ره‌و پووم هات، منیش وتم ئەو ئەبو حارپ من مه‌ولای پێغه‌مبه‌ری خوام، ئەویش سه‌ری دانه‌واندو به‌شانی خۆی دایه‌ لام و پالی پێوه‌ نام تاله‌وی‌ ده‌ریکردم و بردمیه‌ سه‌ر رێگه‌که‌و سووکه‌ نرکه‌یه‌کی کرد، وامزانی مائنا‌وا‌ییم ئی ده‌کات، ئەوه‌ کو‌تا بینینشم بوو بۆی.^۲

به‌زار له‌ سه‌رفینه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لێت: من له‌ ده‌ریادا بووم که‌ که‌شتیه‌که‌مان شکا، رێگه‌مان نه‌زانی تائه‌وه‌ی شیریی هاته‌ پێمان، هاوه‌لانی دواکه‌وتن و من لێی نزیک بوومه‌وه‌، وتم من سه‌فینه‌ی هاوه‌لی پێغه‌مبه‌رم (ﷺ) و پێمان ونکردوه‌. ئەویش له‌ به‌رده‌مه‌وه‌ چوو تا‌چووینه‌ سه‌ر رێگه‌که‌ دواتر نزیک بوویه‌وه‌ پالی پێوه‌ نام وه‌ک ئەوه‌ی رێگه‌که‌م نیشان بدات، واتێده‌گه‌یشتم مائنا‌وا‌ییمان لێده‌کات.^۳

به‌یه‌قه‌ی له‌ ئێین مونکه‌دیره‌وه‌ هی‌ناویه‌تی سه‌فینه‌ی مه‌ولای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ خاکی پۆم له‌ پێی سوپا هه‌له‌ی کرد (ونبوو) یان له‌ خاکی پۆمدا به‌ دیل گیرا،

^۱ - به‌یه‌قه‌ی و به‌زار له‌ ئەبو هوره‌یره‌وه‌ به‌ کورتی هی‌ناویانه‌. له‌ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۶) دا واهاتوه‌.

^۲ - حاکم ده‌لێت: ئەم فهرمووده‌ له‌ سه‌ر مه‌رجی موسلیم سه‌حیحه‌و بوخاری و موسلیم نه‌یانه‌یتاوه‌و زه‌هه‌بیش له‌ سه‌ر کو‌که‌، بوخاری له‌ (التاریخ الکبیر ق ۱، ج ۲، ص ۱۷۹) له‌ ئێین مونکه‌دیره‌وه‌ له‌ سه‌فینه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی، ئەبو نه‌عیم له‌ (الحلیة ج ۱، ص ۳۶۹) و (الدلائل ص ۲۱۲) ئە ئێین مونکه‌دیره‌وه‌ له‌ سه‌فینه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی، ئێین منده‌ هی‌ناویه‌تی وه‌ک له‌ (البداية والنهاية ج ۵، ص ۳۱۶) دا هاتوه‌، ته‌به‌رانی‌ش هی‌ناویه‌تی وه‌ک له‌ (المجمع ج ۹، ص ۳۶۶) له‌ سه‌فینه‌وه‌ به‌هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی.

^۳ - (هه‌یثه‌می ج ۹، ص ۳۶۷) ده‌لێت که‌سه‌کانی به‌زارو ته‌به‌رانی جی‌ی متمان‌ه‌ن.

پایکرد تابگاتهوه به سوپا، که شیرئ هاته پئی، وتی ئه ی ئه بو حارث من مه ولای پیغه مبهری خوام و بارم ئاواو ئاوايه، شیره کesh جوولا تا هاته لای. هه رچی دهنگی ده بیست لای بو ده کرده وه ده چوویه لای، دواتر به لایدا ده چوو به و باره بوو تا بر ديه لای سوپاکه. پاشان شیره که گه رايه وه.^۱

ئین عه ساکیر له وه هبی کوپی ئبانی قورده شیوه هه یناویه تی که بو سه فه ری چوو، له ریگه دا بینى خه لکی وه ستاون، وتی ئه وانه چپانه؟ وتیان شیرئ له سه ر پئیانه ترساندونی، ئه ویش له سه ر ئازله که ی دابه زی و دواتر چوو بو لای تا گوئی گرت و رایکیشاو دواتر به رچاوی گرت و له ریگه دا لایبرد، دواتر وتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) درۆت له سه ر ناکات، بیستم فهرمووی (ئه وه به سه ر ئاده میزادا زال ده بیئت که ئاده میزاد لیئ ده ترسیئت، ئه گه ر ئاده میزا ته نها له خوا بترسیئت، جگه له خوا هه یج به سه ریدا زال نابیئت، ئه وه ی هیوای به ئاده میزاد بئ پشت به ئاده میزاد ده به ستی، هه رکه س ته نها هیوای به خوا بئ ته نها پشت به خوا ده به ستی) (ئنها یسلط علی ابن آدم ماخافه ابن آدم ولو ان ابن لم یخف الا لله لم یکله الی غیره).^۲

ته به رانی له عه ونی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیئت: من له کلئسای ئه ریحادا (وه لآ مدهره وه) بیژهر بووم، ئه و پۆژ ئه وی مزگه وت بوو نوێژی تیدا ده کرا، عه وفی کوپی مالیک له خه وی راجله کی و سه یری کرد له ماله که یدا شیرئ به ره و پووی دی، ئه ویش به ترسه وه هه ستا بو چه که که ی، شیره که پئی وت مه که من نیردراوم بو لات تا په یامیکت پی بگه یه نم، وتم کئ تو ی ناردووه؟ وتی خوا ناردوومی بو لای تابه موعاویه ی رحال بلئیئت به هه شتییه؟ وتی: کام موعاویه؟ وتی: کوپی ئه بو سوفیان.^۳

۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۷) دا واهاتوه.

۲ - ئین عه ساکیر له نافع وه به کورتی به هه مان شیوه هیناویه تی، وه که له (کنز العمال، ج ۷، ص ۵۹) دا هاتوه.

۳ - (هه یثمه ی ج ۹، ص ۳۵۷) ده لیئت له سه نه ده که دا ئه بوو به کری کوپی مه ریهم هه یه که شت تیکه ل ده کات. ته واو.

ٺه حمده له ٺه بو سه عيدي خودريه وه هيٺاويه تي ده لٽ: گورگ هه لمه تي برده
 سه رانه مه پي، مه پيكي برد، شوانه كه كه و ته شويني و لي سهند، گورگه كه له
 پرويدا وه ستاو وتي: ٺه ري له خوا ناترسي؟ پوزيه كه خوا بو مني داناهو لي
 ده سيٺي، ٺه ویش وتي: ٺه ي چ سه رسوپرمانی؟! گورگي به قسه ي مروفا من
 ده دويٺي، گورگه كه وتي: ٺا يا له وه سه رسوپرهيٺه رت پي بلٽيم؟ موحه ممد
 له يه پرب هه والي پيشو به خه لك ده لي، ده لٽ: شوانه كه مه پره كاني برد تاجوويه
 مه دينه له لايه ك داينان و دواتر هات بولا ي پيغه مبهري خوا (ﷺ) و هه والي پيدا،
 پيغه مبهري (ﷺ) فه رمان ي پيكر به نويٺو هاوار كرا: كاتي نويٺه (الصلاة جامعة)
 پاشان ده رچوو، پيغه مبهري (ﷺ) به شوانه كه ي فه رموو: (پيٺيان بلي) ٺه ویش بو ي
 گيٺرانه وه. پيغه مبهري (ﷺ) فه رموي (راست ده كات، سوٺند به وه ي گياني
 موحه ممد ي به ده سته پوڙي دوايي نايه ت تادپرند له گهل مروفا قسه ده كات و
 كه س له گهل ده سترگي قامچيه كه ي و قايشي نه عله كه يدا قسه ده كات و راني هه والي
 پيٺه دات كه دواي خو ي ماله وه ي چي كردوه) (صدق والذی نفسي محمد بيده
 لاتقوم الساعة حتى يكلم السباع الأنس ويكلم الرجل عذبة سوطه وشارك نعله
 ويخبره فخذ به ما أحدث أهله بعده)^۱.

۱ - صحيح.

۲ - ٺه سه نه ده سه حيجه، به يه ق ي به سه حيجي داناهو ترمذي هيٺاويه تي له (والذي نفسي
 بيده) تاكوٺايي، پاشان ده لٽ ٺه فه رموده سه نه ي غه ريبي سه حيجه. له (البداية والنهاية
 ج ۶، ص ۱۴۳) دا واهاتوه، فه رموده كه لاي به يه ق ي و ٺه حمده و حاكم و ٺه بو نه عيم چه ند
 ريگه يه كي ديكه ي هه يه، ٺه حمده يش له ٺه بو هوره يره وه ٺه بو نه عيم له ٺه نه س و به يه ق ي له
 ٺيٺن عومه ره وه هيٺاويانه وه ٺيٺن كه سير له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۱۴۴-۱۴۵) به فراواني
 هيٺاويه تي.

قازی عیاز له سهر فهرموده دی گورگه که قسه دهکات و له نه بوو هورهیره و نه بو
سه عیدو له نه هبانی کوپی نه وسه وه هیئاویه تی که پیی دهوترا: گورگ دوین،
ده لیت: ئین وهب ده گپرتته وه هه مان شت بو نه بوو سوفیانی کوپی حهرب و
صه فوانی کوپی ئومه ییه ش له گه ل گورگی کدا پوویداوه - نه و دووانه بینان
مندالیکی گرتبوو، منداله که چوویه حهره م و منداله که ش چوو، نه و دووانه ش
سه ریان سوپما له وه، گورگه که وتی: له وه سه رسوپیه نه رتر موحه ممه دی کوپی
عه بدولایه له مه دینه، بانگتان دهکات بو به هه شت و ئیوه بانگی دهکن بو دۆزه خ.
نه بوسوفیان وتی: سویند به لات و عوززا نه گهر نه وه له مه کهه باس بکهیت
خه لکه که ی وازی لیدینیت.^۱

(دهریا رییان بو دهکاته وه)

ئین عه بدولحه که له فتوح مصر و نه بوو شهیخ له (العظمة) و ئین عه ساکیر له
قهیسی کوپی دهجاج له که سیکه وه که بوی گیراوه ته وه هیئاویانه ده لیت: کاتی
عه مری کوپی عاض (ﷺ) میسری فتح کرد، خه لکه که ی هاتن بو لای کاتی چوویه
بوونه (له مانگه کانی عه جه مه) پییان وت: نه ی نه میری نیلی ئیمه باویکی هه یه
به بی نه وه ناچی، پیی وتن چییه؟ وتیان: له دوانزه شه وه دا له م مانگه ده بی کچیکی
دهست لی نه دراو له به ردهستی باوک و دایکی به بین و پازییان بکهین و کچه که به جل و
خشل پرازیینه وه به جوانترین شیوه دواتر بیخهینه ناو نیل، عه مر پیی وتن: نه م
شته له ئیسلامدا نابیت، چونکه ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت، مانگی بوونه و
نه بیب و مه سرایان به سهر بردوو به که م و زیاد نه ده چوو تا بریاریان دا نه وی چۆل
بکهن، که عه مر نه وه ی بینی نامه ی نووسی بو عومه ری کوپی خه تتاب، عومه ر بو ی
نووسی راست ده کهیت ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت و منیش کاغه زیکم بو

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۶) دا واهاتوه.

ناردىت كە نامەكەم ھات بۆت فېرى بىدەرە ناۋ نىل كە نامەكە ھات بۆ ۋەمەر
ۋەمەر قەكەي تىيادا نووسرابوو:

(لە بەندەي خوا عومەرى ئەمىرى باۋەردارانەۋە بۆ نىلى خەلكى مىسر، پاشان
ئەگەر لە لايەن خۆتەۋە دەچىت مەپۇ، ئەگەرىش خاۋى تاك و تەنھاي بەتوانا دەتبات
بەپىۋە داۋا لە خاۋى تەنھاي بە تۈانا دەكەيت بتبات بەپىۋە) ۋەمەر لەپىش پۇژى
خاچدا خستىيە ناۋ نىل و خەلكى مىسر ئامادەبۈۈن بۆ دەرچۈۈن لەۋى، چۈنكە
بەبى نىل ھىچيان پى نەدەكرا. پۇژى خاچ خاۋى گەرە شانزە مىل ئاۋەكەي
بەپىكرىد، بەۋە ئەۋ باۋە خراپەي خەلكى مىسر نەما.

ئىبراھىمى كۆپى جۈنەيد لە عورۋەي ئەعمامى مەۋلاي بەنى سەعدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۈۋ رەيھانە چۈۋىيە ناۋ دەرياۋ دەرياش شەپۇلى ھەبۈۋ
دەھاتۈۋ دەچۈۋ، شتى دەدورىيەۋە كە دەزۋەكەي كەۋتە ناۋ دەريا، ئەۋىش وتى:
خاۋىيە دەمەۋى ئەۋ دەزۋەم بۆ بگىرپىتەۋە، كەۋتەۋە سەر ئاۋ تاھەلىگرتەۋە.

ئەبۈۋ نەعمە لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبۈۋ ھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى
پىغەمبەر (ﷺ) ئەللى كۆپى ھەزرىمى نارد بۆ بەھرىن، منىش شۈينى كەۋتم
سى سيفەتم ئى بىنى كە نەمدەزنى كاميان سەرسۈپھىنەرتەر، گەيشتىنە كەنارى
دەريا وتى: ناۋى خوا بىنن و بچنە ناۋى، ئىمەش وامانكردو تىمانپەراندو
ئاۋەكەش پىي و شترەكانمانى تەر نەكردبۈۋ كە كەۋتىنەپرى لەگەلىدا بە زەۋىيەكى
ۋشكدا چۈۋىن و ئاۋمان پى نەبۈۋ، سكالامان لاكرد، ئەۋىش دوۋ پكات نويژى
كردوۋ دواتر نزاى كرد، ھەۋرى ۋەك كەۋان ھات و ناۋى خۋى داچۈپاند، ئىمەش

۱ - لە (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۰) دا ھاۋاتۈۋە. ئەبۈۋ قاسمى لالەكانى و تەبەرى لە
قەيسى كۆپى ھەجج ۋە بەھمان شىۋە ھىناۋىيە، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر ج ۳، ص ۴۶۴
دا ھاۋاتۈۋە.

۲ - لە (الأصابة ج ۲، ص ۱۵۷) دا ھاۋاتۈۋە.

ئاومان خوارده وه وه لگرت. عه لائى كوپى چه زره مى مردو له ناو لمدا شاردمانه وه كه كه ميک دوور كه وتينه وه وتان درنده دى و دهىخوات، گه پراينه وه بولاي كه چى نه ماني - واته له ناو گوږه كه دا - ۱. ۲.

به يهه قى له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: له م ئوممه ته دا سى شتم ديوه - فهرموده كه دينى - تيايدا هاتوو وه ده لئيت: پاشان عومهرى كوپى خه تتاب سوپايه كى ناماده كردو عه لائى كوپى چه زره مى له سهر دانان، نه نه س وتى: من له غه زاكانيدا بووم، چووينه غه زاكانمان بينيمان خه لكى پيش ئوممه ت كه تون، شوينه وارى ئاويان نه هيشتبوو گهرماش توند بوو، زور تينوومان بوو، نازده له كانيشمان تينوو بوون، پوژى هه ينى بوو كه خوږ به ره و ئاوابوون ده چوو دوو پكاتى نوژى پى كردين، پاشان ده ستي به ره و ئاسمان به رزكرده وه هيجمان له ئاسماندا نه دى، به خوا ده ستي دانه نه واند تا په شه بايه كى ناردو هه ورى هيناو ئاوى باراندا تاپووبارو دول پربوون، ئاومان خوارده وه و لاخه كانمان ئاودان و ئاويشمان هه لگرت، پاشان چووين بو دوژمن له ده رياوه چوون بو دوورگه، نه ويش له سهر كه نداو وه ستاو وتى: نهى بالاده ست، نهى گهره، نهى نهرم و نيان، نهى به خشنده، پاشان وتى به ناوى خواوه تپه پرينن.

۱ - ضعيف.

۲ - نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۸۰) له نه بوو هورهيره وه به هه مان شيوه به ته نها چيروكى ده رياكه ي هيناوه و نه وه شى بو زياد كردوه كه ئيين موكه عبهرى به رپرسى كيسرا ئيمه ي دى وتى: نه به خوا بهر له مه بهر نه مانه ناوه ستين. پاشان چووينه ناو كه شتييه ك و خوى كه ياند به فارس. ته به رانى له نه بوو هورهيره وه به هه مان شيوه هيناويه تى. (هه يشه مى ج ۹، ص ۳۷۶) ده لئيت: له سه نه ده كه دا ئيبراهيمى كوپى موعه ممهرى هوره وى هه يه كه نايناسم، كه سه كانى ديكه ي سه نه ده كه جى متمانه ن.

ئىمەش كە كەندەۋمان تىپەپراندو ئاۋ سەرپىيى ئاۋەلەكانمانى تەر نەكرد،
ھىندەي نەبرد تا گەشتىن بە دوژمن و لىمان كوشتن و بەدىل گرتن، پاشان ھاتىنەۋە
لاي كەندەۋ ھەمان شتى وت و ھەمدى بەو جوړە پەرىنەۋە، ئىنجا فەرموۋدەكە
تاكوۋتايى دىنىت.

بوخارى لە مېژوۋەكەيدا سەنەدىكى دى بۇ ئەۋ چىرۆكە دىنى و ئىبن ئەبى
نياش لە سەھمى كوپى منجابهۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: لەگەل ەلانى كوپى
ھەزەرەمى چوۋىن بۇ غەزا- دەھىيىنى و لە نزاكەدا ئەۋەي ھىناۋە- (ياعلىم، يھلىم،
ياعلى، ياغلىم) ئىمە بەندەي تۋىن و لەپىناۋ تۋدا لەگەل دوژمندا دەجەنگىن،
بارانىكى بە رەھمەتەن بۇ ببارىنە تالىيى بخۋىنەۋە دەستىۋىژ بگرىن، كە بەجىمان
ھىشت ھىچ پىشكىكى لى مەدە بە جگە لە ئىمە، لەناۋ دەرياشدا وتى: بىكە بە
رىگەيەك بۇمان تا بگەين بە دوژمنت.^۱

ئەبۇ نەعمەن لە (الحلیة ج ۱، ص ۷) لە سەھمى كوپى منجابهۋە بە ھەمان
شىۋەي گىپرانەۋەي ئىبن ئەبى دنيا تەنھا باسى دەرياكەي ھىناۋە تىايدا ھاتوۋە:
دەرياي پى برىن و تىمان پەپراندو كورتانى ولاخەكانمان تەر نەبوۋن چوۋىن بۇ
دوژمن.^۲ ئەبۇ بەكر ەلانى كوپى ھەزەرەمى نارد بۇ شەپرى ھەلگەپراۋەكانى
بەھەرەين- چىرۆكى دەرجوۋنى وشتر بە باروۋ تويىشۋو چادرو خواردنەۋەي
سوپاكەۋ گەپانەۋەشى بەو شىۋەيە دەكات، ھەروەھا چىرۆكى ئەۋەي خوا لە
كەنارىانەۋە چالىكى گەۋرەي ئاۋى زولالى دروستكرد، ھەروەھا باسى شەپريان
لەگەل ھەلگەپراۋەكان لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۹) دا دەلىت: ەلاء بە
موسلمانەكانى وت: بچىن بۇ دارىن، تاجى دوژمنى تىايە شەپرى لەگەلدا بگەين،

^۱ - لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - ئىبن جەریر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۲، ص ۶۲۲) و ئىبن كەئىر لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۸)

دا باسى ئەۋەيان كىردوۋە.

ئهوانیش خیرا چون به ده میه وه، عه لاء بردنی تاگه یشتنه که نارای دریا تاسواری که شتی بن، سهیری کرد ماوه که زوره به که شتی پی ناگه و دوزمنانی خوا راده کهن. بویه به ئه سپه کهی دریای بری و دهیوت: ئه میهره باترینی میهره بانان، ئهی حکیم، ئهی کهریم، ئهی صه مه د، ئهی زیندوو (حی) ئهی محی (زیندوو که ره وه) ئهی قهییوم، ئهی خاوه ن پیزو شکو، هیچ په رستراوی نییه جگه له تو ئهی په روه رده گارمان، ئینجا فرمانی کرد سوپاکه ئه وه بلین و تاو بده نه ناو دریا، ئهوانیش وایان کردو به وهش به ویستی خوا که نداوی پی برین و وهک... که ئاوی له سه ره ده چون و کورتانی و شتره کانیاں ته ر نه ده بوو، به لکو نه ده گه یشته سه ر ئه ژنوی و شتره کان، ریگه شی بۆلای که شتی کان شه وو پوژی بوو، تانیواره تا که نارای بری، له گه ل دوزمن جهنگاو شکاندنی و ده سته که وه ته کانی کوکرده وه دواتر گه پرایه وه به لاکه ی تر په پرییه وه گه پرایه وه بۆ شوینی یه که می خوی، هه موو ئه مهش به پوژیک بوو، ته واو.

ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۸) له ئین روفه یلییه وه هی ناویه تی ده لیت: کاتی سه عد (ﷺ) لای پووباری شیر دابه زی که شاری نزکی ده کرد داوی که شتی کرد تا خه لکی پی بیه ریینه وه بۆ شاری دور، به لام هیچیان ده ست نه که وت، که شتی کان برابوون، بویه چهند پوژیکی مانگی صه فەر لای پووباری شیر مانه وه و ده یانویست لیی بیه رنه وه سۆزداریاں بۆ موسلمانان پیی نه دا تائه وه ی بیباوه ران هاتن بۆلای. پیی تاودانه ناو دریا یان پیوت تا تاو بداته به شی دۆله که، به لام ئه و ئاماده نه بوو له وه دلنیا یه کرا نه بوو، هه لکشان و دا یگرتن، خه ویکی بینی که ئه سپه که ی موسلمانان پووباره که یان تیپه پراند، به باریکی گه وره پووی له هه لکشانه که بوو، بریاریدا به تیپه پر بوون لی کدانه وه ی خه وه که ی ده کات.

۱- ئین جه ریر (ج ۲، ص ۲۵۶) له سرییه وه له شوعه یب له سه یفه وه به سه نه دی خوی له منجابی کوپی راشیده وه هی ناویه تی و به دورو دریزی چیرۆکه که دینی.

سه عد خه لکی کو کرده وه سو پاس و ستایشی خوی کردو وتی: دوژمنتان له دهست دهرچووه له م دهریاوه ئیوه ناماده نین بۆتان و ئه وان ناماده ن بۆتان، ئه گهر بیانه ویت له که شتی هکانیا نه وه شه پتان له گه ل ده کهن، له پشتانه وه شتی نییه تابچن بۆلای. من بریارمدا وه ئه م دهریا بېرم و بچم بۆیان، هه موو وتیان: خوا بۆ ئیمه و تۆش بریاری راست و چاک بیه خشی، ده ی لیبنه وه. سه عد خه لکی راسپارد تا له دهریا بیه رنه وه، وتی کی دهست پیده کات و شوینی په رینه وه مان بۆ ده پاریزیت تاخه لکی پیی ده گهن تارپی دهرچوونیان لی نه گرن، عاصمی کوپی عومهری بۆ راسپاردو به دوایدا شهش سه د کهس له خه لکی دلیرو نه به رد، عاصمی کرد به به رپرسیان، عاصم به وانه وه چوو تاله سه ر که نارای دیجله وه ستاو دواتر وتی: کامتان له گه لم دی تا ری به دوژمنان بگرین، شهست کهسیانی راسپاردو کردنی به دوو به شه وه له سه ر چه ند ئه سپی (نیرو می) دواتر دیجله یان بری، کاتی سه عد عاصی بینی که دهرفته ی کردۆته وه مۆله تی دا به خه لک تابچنه ناو پووباره که و وتی: بلین پشت به خوا ده به ستین و خوامان به سه و ئه و چاکترین پشت و په نایه، هیچ هیژو توانایه ک نییه جگه له وه ی لای خوی گه وره یه، به دوایدا سه ربازان هاتن و چوونه ناوی و دیجله ش که فی فری دها و رهش ببوو، خه لکی قسه یان ده کرد وه ک چۆن ده پویشتن به سه ر زه ویدا قسه یان ده کرد. خه لکی فارس به وه سه رسام ببوون و بریان لای شتی وانه ببوو، بۆیه خیرا که و تنه مال و سامانیان و باریان ده کرد. موسلمانان له صه فهر پۆژی شانزه دا چوونه ناوی و ده ستیان گرت به سه ر ههرچی شتی ناو مالی کیسرادا هه یه که هه زار هه زار هه زاری بوو، ئه وهش شیره وه یه ئه وی دواتری کو یان کرد بوویه وه.

۱ - ته به ری له میژوه کهیدا (ج ۳، ص ۱۱۹) له سه یفه وه له گه ل چه ند زیاده یه کدا هیئاویه تی، له (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۶۴) دا به دوورو دریزی هیئاویه تی.

ئه‌بوو نه‌عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له ئه‌بوو به‌کری کوپی چه‌فصی کوپی عومه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت: ئه‌وه‌ی سه‌عدی به‌سه‌ر ئاودا ده‌برد سه‌لمانی فارسی بوو، ئه‌سه‌په‌کان ده‌یان‌بردن و سه‌عدیش ده‌یووت پشت و په‌نامان خوایه و خواش چاکترین وه‌کیله، خوا به‌نده‌و وه‌ی خو‌ی سه‌رده‌خات، ئایینی خو‌ی سه‌رده‌خات و دوژمنی ده‌شکینئ ته‌گه‌ر له سوپادا خراپه و کاری ده‌رچوو یان ده‌یو پ نه‌بی که به‌سه‌ر چاکه‌کاندا زāl بئ پیی وت: ئیسلام نوییه و به‌خوا ده‌ریاکان وه‌ک و شکانی بو موسلمانان ملکه‌چ ده‌بن، سویند به‌وه‌ی گیانی سه‌لمانی به‌ده‌سته ده‌سته‌گه‌لیکی ئی ده‌رده‌چن وه‌ک چۆن به‌ده‌سته هاتنه‌ ناوی. دایان به‌سه‌ر ئاودا تاهیچ شتی له ئاوه‌که نه‌ده‌بینراو زیاتر له و شکانی ملکه‌چ بوو بو‌یان، ته‌گه‌ر تیایدا بوونایه لیی ده‌رده‌چوون وه‌ک سه‌لمان ده‌لیت: هیچیان ون نه‌کردو که‌سیان نه‌ده‌خنکا.^۱

ئه‌بوو نه‌عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له ئه‌بوو عوسمانی نه‌ه‌دییه وه هیناویه‌تی تاکوتاییان پاریزراو بوون، جگه له که‌سی له بارق پیی ده‌وترا غه‌رقه‌ده له‌سه‌ر پشتی ئه‌سه‌په‌که‌ی که‌وت، منیش سه‌یرم ده‌کرد مووی لا شانی ده‌ته‌کاندو ناو ئاو که‌وتوو که‌ش ده‌سوپایه‌وه. قه‌عقاعی کوپی عه‌مر جله‌وی ئه‌سه‌په‌که‌ی گرت و رایکی‌شا تا په‌رییه‌وه. ده‌لیت: هیچیان نه‌که‌وته ناو ئاوه‌که جگه له جامی که په‌تیکی پیوه‌بوو پچراو ئاوه‌که بردی.

ئین جهریر له میژوو که‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۲) له عومه‌ری صا‌ئدییه وه هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتی سه‌عد خه‌لکی دا به‌ناو دیج‌له‌دا نزیکیان گرت، سه‌لمان له پال سه‌عددا بوو، به‌رده‌وام له پالیدا له ناو ئاوه‌که‌دا له‌گه‌لی ده‌چوو. سه‌عد وتی: (ذلك تقدير العزيز العليم) ئاوه‌که‌ش شه‌پۆلی پی د‌دان، و به‌رده‌وام ئه‌سپی به‌پیوه بوو که په‌کی ده‌که‌وت پیی بو ده‌کردو له‌سه‌ری ده‌حه‌سایه‌وه وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زه‌ویدا

^۱ - ئین جهریر له میژوو که‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۱) له ئه‌بوو به‌کری کوپی عه‌فصه‌وه به‌هه‌مان شیوه له‌گه‌ل زیاده‌یه‌ک له سه‌ره‌تایه‌وه هیناویه‌تی.

بیت، له مه داین له وه سهرسوپهینه رتر نه بوو، نه وهش پوژی ناو بوو به (یوم الجرائیم) ناو دهرا.

نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له عومهیری صابانیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام له گپړانه وه کهیدا هاتووه: له مه داین له وه سهرسوپهینه رتر نه بوو بویه به (یوم الجرائیم) ناو دهرا، هه رکهس ماندوو بووایه جرثومه یه کی بو ده بوو له سهری دهحه سایه وه.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۱۲۳) له قه یسی کوپی حازمه وه هیناویه تی ده لیت: تاومان دایه ناو دیجله و که چووینه زوری ناو ده کی که سی سوار ده وه ستا ناو نه ده گه یشت به شوینه که ی.

ئین نه بی حاته م له حه بیبی کوپی زبیانه وه هیناویه تی ده لیت: یه کی له موسلمانان که حه جهری کوپی عه ددی بوو وتی: بۆچی ناپه رنه وه بۆلای نه و دوژمنانه له پیتی نه م دلۆپه ناو وه - واته دیجله - ﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا﴾ پاشان نه سپه که ی تاودایه ناو دیجله که وایکرد خه لکیش به دوایدا چوون که دوژمن موسلمانان بینی وتیان (دیوان) (دیوه کان) بویه پریانکرد، له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۱، ص ۴۱۰) دا خاتووه نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له حه بیبی کوپی نه سبه هان نه بوو مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: له پوژی مه داین که موسلمانان له دیجله په رینه وه دوژمن سه یریان کرد وا ده په رینه وه هاواریان ده کردو به فارسی ده یانوت (نه وانه دیوه کان) به یه کتریان ده وت به خوا ئیوه له گه ل مروّفا ناچه نگن، به لکو له گه ل دیوه کاندایه ده جه نگن، به وه شکان.^۲

۱ - نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له قه یسه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

۲ - ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۱، ص ۱۲۳) له حه بیبه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

بەيھەقى لە ئەعمەش لە ھاۋەلەنكىيە ھەنناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ھاتوۋە دەلەيت: كاتى گەيشتىنە دىجلە كە پەرۇ كشاۋ بوو، عەجەمەكان لە پشتىيە ۋە بوون، يەككى لە مۇسلمانان وتى: بەناۋى خوا، ئىنجا بە ئەسپەكەيە ۋە پەرييە ۋە بەسەر ئاۋەكەدا چو، خەلگىش ھەمان شتىان كرد، عەجەمەكان كە ئەوانيان بىنين وتيان دىۋەكان، دىۋەكان، دواتر بە پروياندا چوون.

(ملکہ چى ئاگر بۆ ھاۋەلەن (ﷺ))

ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۱۲) لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنناۋىيەتى دەلەيت: چوۋمە مەدینە تەمىمى دارى بردمى بۆ خواردن، نانكى زۆرم خواردو لە تاۋ برسىتى زۆر تىرم نەخوارد، من سى پۇژ لە مزگەوت بووم ۋە ھىچم نەخواردبو، پۇژى پىكە ۋە بوۋىن كە لە (الحرّة) ئاگرى دەرگەت، عومەر ھات بۆ لای تەمىم ۋەتى بېرۇ بۆ لای ئەو ئاگرە، وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران مەگەر من كىم ۋە چىم؟ بەردەوام پىيى وت تا لەگەلى ھەستا، موعاۋىيە دەلەيت: منىش كەۋتمە داۋيان ۋە ئەۋانىش چوون بۆ ئاگرەكە، دەلەيت: بە دەستەكانى ئاگرەكە كۆكردە ۋە تا بردىە ناۋ دۆلەكە تەمىمىش لە پشتىيە ۋە ۋايدەكرد، عومەر دەيوت: ئەۋەي دىۋىيەتى ۋەك ئەۋە نىيە كە نەيدىۋە.^۱

بەغەۋى لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنناۋىيەتى دەلەيت: چوۋمە لای عومەر (ﷺ) وتم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران پىش ئەۋەي قەدەرم بىتە پى تەۋبە دەكەم، عومەر وتى: تۆ كىيىت؟ وتم: موعاۋىيە كۆپى حەرمەل، زاۋى مۇسەيلەمە، وتى: دەي بېرۇ بۆلای چاكترىن خەلكى مەدینە، ئىبن حەرمەل دەلەيت چوۋم لای تەمىمى دارى دابەزىم، ئىمە قسەمان دەكرد كە لە (الحرّة) ئاگرىكە كەۋتەۋە. عومەر ھات

^۱ - بەيھەقى لە ئىبن حەرمەلە ۋە بە ھەمان شىۋە ھەنناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۳) دا ھاتوۋە.

بۇلای تەمىم و تى: ئەى تەمىم دەرچۇ، تەمىم و تى: مەگەر من چىم، ناترسىت توۋشى شتىك بىم، خۇى بچوۋك نىشاندا، پاشان ھەستا ئاگرەكەى بىردە ئەو دەرگای كە لىۋەى دەرچوۋ، پاشان چوۋ بە ناويداۋ دواتر دەرچوۋ ھىچ زىيانى پى نەگەىشت.^۱

(رۆشناىى بۇ ھاۋەلان (ﷺ))

ئەحمەد لە ئەبوۋ ھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ئىمە لەگەل پىغەمبەرى خودا نۆيژى عىشامان دەرگە كە سوجدەى دەرگە ھەسەن و ھوسەين دەرچوۋنە سەر پىشتى، كە سەرى بەرزەدەردەۋە دەرچىستەنە پىشتىۋەو زۆر بە نەرمى لەسەر پىشتى لای دەرگە، كە دەرگەپاىەۋە بۇ سوجدە بىردن دەرچوۋنە سەر پىشتى تانۆيژەكەى تەۋاۋ دەرگە لەسەر پانى خۇى دايدەنان، ئەبوۋ ھورەيرە دەلىت: مەنىش ھەستام چوۋم بۇلای و تى: ئەى پىغەمبەرى خوا بىيانبەمەۋە؟ بىرسكەيەك ھات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (بچنەۋە لای دايكتان) (الحقا بامكان). پىرشنكەكە ماىەۋە تاچوۋنە لای دايكيان.^۲

ئەبوۋ نەعىم لە (الدلائل، ص ۲۰۵) لە ئەبوۋ ھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ھەسەن (ﷺ) لای پىغەمبەر (ﷺ) بوۋ لە شەۋىكى تارىكدا پىغەمبەر (ﷺ) ھەسەنى زۆر خۇشەۋىست، ھەسەن و تى: دەرچەۋ بۇلای دايكم، مەنىش و تى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مەنىش لەگەلى بچم؟ فەرموۋى: نا، بىرسكەيەك لەئاسمانەۋە ھات، ھەسەن لەبەر رۆشناىيەكەيەۋە چوۋ تاگەىشتەۋە لای دايكى.

۱- لە (الاصابة، ج ۳، ص ۴۹۷) دا ۋاھاتوۋە. ئەبوۋ نەعىم لە (الدلائل، ۲۱۲) لە مەزىۋقەۋە بە كوررتى ھىناۋىەتى، لە گەرەنەۋەكەيدا: عومەر پىۋى و تى: ئەى ئەبوۋ روقىيە تۇمان بۇ شتىك ۋاھەشار داۋە.

۲- ھەيئەتى (ج ۹، ص ۱۸۱) دەلىت: ئەحمەد ۋە بىز بە كوررتى ھىناۋىانەۋ ۋاھاتوۋە: لە شەۋىكى تارىكدا، كەسەكانى ئەحمەد جىۋى مەتەنەن، تەۋاۋ. بەيھەقى لە ئەبوۋ ھورەيرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى ۋەك لە (البدایة والنهاية، ج ۶، ص ۱۵۲) دا ۋاھاتوۋە.

ته به رانی له (المعجم الكبير) له قه تاده وه هیناویته تی وهك له (المجمع، ج ۲، ص ۴۰) دا هاتووه. له گێرانه وه كهیدا هاتووه: تیلائی دایه دهستم و فهرمووی: (إن الشیطان قد خلفك فی اهلك فاذهب بهذا العرجون فأمسك به حتی تأتي بیتك فخذ من زاویة البیت فاضربه بالعرجون) (شهیتان لای مالّ و منالّت دواى خستویت، ئەم تیلایه بگهرو تاده چیته وه ماله وهت بیبه ره سوچی ماله كهت و بهم تیلایه لیى بده) منیش له مزگهوت دهرچووم و تیلاکه پرشنکی دایه وه وهك مۆم پوناکی دهبه خشی تاچومه ماله وه و سهیرمکرد ده بینم پاكشاون، سهیری سوچه كه مكرد ده بینم ئازهلکی (قنفذ) تیدایه به تیلاکه لیما تاده رچوو.^۳

۲ - هه‌یه‌می ده‌لیت که سه‌کانی جی متمانەن.

بوخاری له ئەنەسەوہ ھیناویەتی دوو لە ھاوہ لآن لەلای پیغمبەر (ﷺ) دەرجوون و دوو شت وەک چرا لە نیو دەستیاندا بوو، کە جیابوونەوہ ھەریەکێیان و چرایەکی لەگەڵ بوو تاگەیشتنەوہ مالهوہ.

ئێبێن ئیسحاق لە ئەنەسەوہ ھیناویەتی ئوسەیدی کوپی حوزەیری ئەنساری و یەکیکی دی لە ھاوہ لآن لای پیغمبەر (ﷺ) لەسەر پێویستییەکیان قسەیان کرد تا بری لە شەو چوو، شەوێکەش زۆر تاریک بوو تالای پیغمبەر (ﷺ) چوون و ھەرکامیان گالۆکیکی بە دەستەوہ بوو، گالۆکی یەکیکیان پرشنگی دایەوہ تا بەوہ پێیان دەبرێ، کە جیابوونەوہ گالۆکەکی دیکەش پرشنگی دایەوہ تا ھەرکام بەو پۆشنایە گەیشتنەوہ مالهوہ.^۱

بوخاری لە ھەمزە کوپی عەمری ئەسلەمیەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغمبەر (ﷺ) بووین لە شەویکی تاریکدا بوو، جیابوونەوہ پەنجەکانم پۆشنایان دەبەخشی تا ھەمووان لەسەر ئەو پووناکیە دەچوون و ھیچیان پی نہات و پەنجەکانیشم پووناکیان دەبەخشی.^۲

^۱ - بوخاری لە عومەر لە ثابتی کوپی ئەنەس و لە ھەمادی کوپی سەلمەوہ لە ثابتی کوپی ئەنەسیشەوہ ھیناویەتی عبادی کوپی بەشیر و ئوسەیدی کوپی حوزەیر لای پیغمبەر (ﷺ) چوون، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی. ئەسائی و بەیھەقی لە ڕێگەی ھەمادی کوپی سەلمەوہ ھیناویەتی. لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ. ئێبێن سەعد (ج ٣، ص ٦٠٦) لە ڕێگەی ھامادی کوپی ثابت لە ئەنەسەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئوسەیدی کوپی حوزەیر و عبادی کوپی بەشیر لای پیغمبەر (ﷺ) بوون، شەوێکەش زۆر تاریک بوو، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ٢٠٥) بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی.

^۲ - بەیھەقی و تەبەرائی ھیناویانەو لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ، ھەیشەمی لە تەبەرائیەوہ ھیناویەتی ھیچ شتوہکیان نەکووت. ھەیشەمی (ج ٩، ص ٤١١) دەلیت: کەسەکانی تەبەرائی جی متمانەن، ناکۆکی ھەیە لەسەر کەئیری کوپی زەید، تەواو. ئێبێن کثیر لە (البداية والنهاية ج ٨، ص ٢١٣) دەلیت: بوخاری لە میژووہ کەیدا بە سەندە جەیبید بە کورتی ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ٢٠٦) لە ھەمزەوہ بە ھەمان شیوہی بوخاری ھیناویەتی.

نېن سہ عد (ج ۴، ص ۳۱۵) له واقدیہ و ھیناویہ تی ھمزہ ی کوږی عہ مر وتی: له تہ بوک بووین و دووږوہ کان و شترہ کی پیغہ مہریان (ﷺ) راوہ دونا تاهہندی شمعہ کی له سہر کہوت و ھمزہ وتی: پینج پہنجه کم پرشنگیان دہادیہ و تاجی شمعہ کہوتبوہ (وہ کامچی و شتی له و جوړہ) کو مکر دنوہ.

بہیہقی له عہدولحہ میدی کوږی ئہ بوو عہبہسی ئہنساریہ و ھیناویہ تی مہیمونی کوږی زہیدی کوږی ئہ بوو عہبہس ھوالی پیدام ئہ بوو عہبہس له گہل پیغہ مہر (ﷺ) نویژی دہکرد، دواتر گہرایہ وہ بو ناو بہنی حارثہ، له شہویکی تاریک و باراناویدا دہچوو، گالوکه کی دہستی پرشنگی دہادیہ وہ تا چوویہ مال، بہیہقی دہلئت: ئہ بوو عہبہس له وانه بوو کہ بہ شداری بہدر بوو.^۱

زوبہیری کوږی بہکار له (الموفقیات) دہلئت: موحمہدی کوږی زوحان له باوکیہ وہ بوی گیرامہ وہ وتی: ئہ بوو عوبہیسی کوږی جہبر پاش له دہستدانی بینای، پیغہ مہر (ﷺ) گالوکیکی پیدا، دہلئت بہ وہ بہرپی دہبینی، پرشنگی نیوان ئہ وہ و ئہ وہی دہگرتہ وہ. تہ و او. پیغہ مہر (ﷺ) نزی بو قامچیہ کی کرد، بہ وہ قامچیہ کی پرشنگی دہداو ئہ ویش بو پروناکی بہکاری دہینا.^۲

پیشتړ له باسی بانگہواز بو لای خواو پیغہ مہر (ﷺ) له بانگہوازی توفہیلی کوږی عہمری دہوسی دا ہاتوہ کہ داوای له پیغہ مہر (ﷺ) کرد تابو پالپشتی موسلمان بوونی ھوژہ کی پالپشتی ھبی، ئہ ویش فہرمووی (خوایہ بہ لگہیہ کی بدہری) (اللہم اجعل له آیہ) دہلئت: گہرامہ وہ بو ناو ھوژہ کم و کہ گہیشتہ دوو ریان له نیو چاوانمہ وہ پروناکیہ وہ چرا دہرکہوت، وتم خوایہ با له دہم و

^۱ - له (البدایۃ والنہایۃ ج ۶، ص ۱۵۲) دا واهاتوہ. ئہ بوو نہعیم له (الدلائل، ص ۲۰۵) بہو سہنہدہ بہ ھمان شیوہ ھیناویہ تی، بہ لآم له گیرانہ و مکیدا ہاتوہ: ئہ بوو عیسا بوو، حاکم (ج ۳، ص ۱۳۰) له عہدولحہ میدی کوږی ئہ بوو عہبہس وہ بہو شیوہ بہ مورشہ لی ھیناویہ تی، له (الاصابۃ ج ۴، ص ۱۳۰) دا ہاتوہ.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۷۸) دا واهاتوہ.

چاومدا نه بیټ، چونکه ده ترسم و ابرازن له بهر وازهینانم له نایینی نه وان په له که وتووته ناوچاوم، خوی گه وره پووناکیه که ی خسته سهری قامچیه که م، خه لکی ناماده بوو نهو پووناکیه یان وه ک قندیلی هه لواسراو دی و منیش بهره و خوار داده به زیم تا که ی شتمه لایان.

ناین عه ساگیر له نین عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت: عه عباسی کوری عه بدولموته لیب زورجار ده یوت: هه رکه سم دیبی چاکه م له پرویدا دیبی، نیوانی من و نهو پووناکی ده رکه وتووه، هه رکه سیش خراپه م له پرویدا دیبی نیوانی من و نهو تاریکی گه راوه، ده ی چاکه بکه و چاکه سازی بنوینه، چونکه نهو له فه وتاندنت له ده ست خراپه ده تپاریزی.^۱

(سیبهرکردنی هه ور بو هاوه لانی)

نه بوونه عیم له عه بدوره حماني کوری عمران ی کوری حارس له مه ولایه کی که عبه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل میقدادی کوری نه سوه دو عه مری کوری عه بسه و شافعی کوری حه بیبی هوزه لی (ﷺ) ده رچووین، پوژی عه مری کوری عه بسه ده رچوو، منیش چووم - نیوه ی پوژ بوو - تابزانم چی ده کات، سه یرمکرد هه وری سیبهری بو کردووه و نیوانی تیډا نییه، بیډارم کرده وه، نه ویش وتی: نه م شته نه گهر بزانم بو که ست گپراوه ته وه نیوانی من و تو باش نمینی، مه ولاکه ی که عب ده لیت: به خوا تامردن بو که سم نه گپرایه وه.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۳۱۲) دا واهاتووه.

^۲ - له (الأصاۃ ج ۳، ص ۶) دا واهاتووه.

(بارىنى باران بە نزاى ھاۋەلەن (۱۷۶))

بوخارى لە ئەنەسە ۋە ھىناۋىيەتى كەسى پۇژى ھەيىنى لە ۋەرگاي پوۋبەپوۋى مېنبەرى پىغەمبەر (ﷺ) بوو ھاتە مزگەوت و پىغەمبەرى (ﷺ) وتارى دەداۋ كابرەش بەرەو پوۋى ھات، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا سامان ئەماۋ رىگە پرا دەي نزامان بۇ بگە خوا بارانمان بۇ دابارىنى، پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهۋە ۋەرموۋى (خوایە بارانمان بۇ ببارىنە) سى جار ۋەرموۋى (اللهم اسقنا) ئەنەس وتى: بەخوا ھىچ ھەۋرۋ پەلەۋ شتىكمان لە ئاسماندا نەدى ۋە ھىچ لەنىۋان ئىمەدا مال ۋە خانۋىيەك نەبوۋ، لە پشتىيەۋە ھەۋرىك ۋەك تىر ۋەركەۋەت، كاتى ھاتە نىۋان ئاسمان ۋە بلاۋبوۋىيەۋە دواتر دابارى. بەخوا شەش پۇژ خورمان نەدى پاشان بۇ ھەيىنى دواتر كەسى لە ۋەرگاۋە ھاتە ژوۋرو پىغەمبەر (ﷺ) وتارى دەدا، كابرە بەرەو پوۋى ھات و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا مال ۋە سامان لەناۋچوۋ رىگە پچرا داۋا لە خوا بگە باران بگىرتەۋە. پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهۋە ۋەرموۋى (خوایە چۈاردەۋرمان نەۋەك بەسەرماندا، خوایە بەسەر گردۆلكەۋ شاخ و تەپۆلكەۋ جى بەرى درەختەكان) (اللهم حوالينا ولا علينا، اللهم على الآكام والجبال والطراب ومنابت الشجر) پاش وتارەكەي چوۋىنە ۋەر خور بوو. لەرىگەيەكى دىكەۋە ھىناۋىيەتى: ھەۋرم بىنى بە راست و چەپدا دەچوۋن و دەبارىن و بەسەر خەلكى مەدىنەدا نەدەبارىن، لە رىگەيەكى دىكەيدا: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهۋە ھىچمان (پەلە ھەۋر) لە ئاسماندا نەدى، سویند بەۋەي گيانى بە دەستە دەستەكانى دانەنا تاهەۋر ۋەك شاخەكان ھاتن، دواتر لە مېنبەرەكەي دانەبەزى تا بىنىم باران بەسەر پىشىدا دادچۆرا.

۱- موسليم و ئەحمەد ۋە ۋەبۇ داۋد ۋە ۋاتايە ھىناۋىيەنە، ۋەك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۸۸) دا ھاتوۋە. ئەبوۋ نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۶۰) ۋە ئىبن سەعد لە (الطبقات، ج ۱، ص ۱۷۶) ھىناۋىيەنە.

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل، ص ۱۶۰) لە ئەبۇ لوبابەنى كۆرى عەبدولمۇنئەررەھە
ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە پۇژى ھەيىنى لەسەر مېنبەر وتارى
دەفەرمۇ بۇ خەلەك دەفەرمۇ (اللهم اسقنا) ئەبۇ لوبابە وتى: ئەي پىغەمبەر
(ﷺ) خورما لە گەرەكاندايە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇ (اللهم اسقنا حتى يقوم
ابو لبابه عريانا) يىشە پەلب مېرە بازارە (خوایە بارانمان بۇ دابارىنە تا ئەبۇ
لوبابە بە پووتى ھەستى و بە جەكەنى كۆنى گەرەكەنى توند بکات) لە ئاسماندا
ھەورىكمان نەدەيىنى، بارانى توند بارانى و خەلەكى پىشتىوانان چواردەورى ئەبۇ
لوبابەيان داۋ وتیان ئەبۇ لوبابە باران دەست ھەلئەگى تا تۆ ئەشتە نەكەيت كە
پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇ (ئەبۇ لوبابەش ھەستە ئەۋەدى كە، بەۋە باران ھەستە).^۱

پىشتەر لە باسى خۇپراگى لەسەر سەختىەكان فەرمۇدەكەنى عومەرمان لای
ئىبن جەریرو بەزارو تەبەرانى ھىنا تىايدا ھاتوۋە، دەستەكانى بەرە ئاسمان بەرز
كردەۋە دایىنەنان تا باران دايكردو چىيان پى بو پىيان كە، پاشان چوۋىن
سەیرمانكرد نەماندى لەۋلای سەربازگەكە باران ببارىت.^۲

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عەبدوللای كۆرى ئەبۇ بەكرى كۆرى
عەبباسى كۆرى سەھلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەلەكى ھىچ ئاۋيان پى ئەبۇ، لای
پىغەمبەر (ﷺ) سكالایان كە، ئەۋىش نزاى كە، خواش ھەورىكى ناردو باران
بارى تاخەلەكى تىر ئاۋ بوون و چەند ئاۋيان پىۋىست بو ھەلئەنگرت.

۱ - ضعيف.

۲ - بهيهقى لە ئەبۇ لوبابەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ھەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۲)
دا ھاتوۋە دەلىت: ئەو سەنەدە ھەسەنە ئەھمەد زانايانى فەرمۇدەش نەيانھىناۋە، تەۋاۋ.

۳ - صحيح.

۴ - ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عومەررەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

ئىبن ئەبى دىناۋ ئىبن عەساكىر لە خواتى كۆپى جەبرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەلكى لە سەردەمى عومەردا توۋشى قات و قىيەكى سەخت بوون، عومەر دەرچوۋ دوو پكات نويژى كرد بە خەلک و ئەملاۋ لای عەباكەى ھەلگىرايە ۋە پراستى خستە چەپ و چەپى خستە سەر پراست، دواتر دەستەكانى بەزكردە ۋە ۋتى: خوايە ئىمە داۋاي ليخوشبوون و باران بارىنت لى دەكەين، لە شويىنەكەى نەجوۋلا تاباران بارى. لەو بارەدا دەشتەكەكان ھاتن بۆلای عومەر و تيان ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئىمە لە دەشت و دەرماندا بووين لە پوژى ئەۋەندە ۋە كاتى ئەۋەندەدا كە ھەورى دايگرتين و تيايدا دەنگىكمان بىست دەيوت: ئەبو حەفسى فرىادپەس بۆى ناردى، دووجار ۋتى: (اتاك الغوث ابا حفص).

بەيھەقى لە مالىكودارە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى عومەرى كۆپى خەتتاۋا خەلكى توۋشى قات و قىيەك بوون و كەسى ھات بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) ۋتى: ئەى پىغەمبەرلى خوا داۋاي باران بۆ ئومەتت بكة ۋا لەناۋچوون، پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە خەۋى و پىيى فەرموۋ: بېر بۆلای عومەر و سەلامى لى بكة و پىيى بلى ھەۋرەكان باران دەبارىنن، پىيى بلى لەگەل ژىردا ژىردابە، كابرا ھات و پىيى ۋت چ خەۋىكى ديوە، عومەر گىراۋ دواتر ۋتى: پەرۋەردگارا كەمتەرخەمى ناكەم مەگەر لەۋەى نەيتوانم.

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۹۲) بە سەنەدى كە سەيفى تىدايە لە عەبدولپەرحمانى كۆپى مالىكە ھىناۋىيەتى دەلىت: سالى بى بارانى خەلكى مەدىنەى توۋشى برسيتتى كردو دەرۋوبەريشى توۋش بوون تائەۋەى دپەندە دەھات بۆ مرقۇۋو مرقۇش مەپرى سەردەبىرى لەتاۋ قەلبى و لەپىيەكەى نەيدەخوارد.

۱ - لە (كنز العمال، ج ۴، ص ۲۹۰) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۹) دا ۋاھاتوۋە. ئىبن كەئىر لە (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۹۲) دا دەلىت: سەنەدەكەى صەھىحە. تەۋاۋ.

خەلکی لەو باوەرەدا بوون و عومەریش گەمارۆدراو بوو بەرامبەر خەلکی ناوچەکان تا بیلالی کوپی حارثی موزەنی ھات و داوای مۆلەتی لێکردو وتی: من نێردراوی پیغەمبەری خوام بۆلات، پیغەمبەر (ﷺ) پێت دەفەرموویت: من ژیڕیم پێ سپاردوویت و تۆش ھێشتا لەسەر پێیت ئەوی بارت چۆنە؟ عومەر وتی کەئەمەت بێنی؟ وتی: دوینی، عومەر چووێ دەرو لەناو خەلکدا ھاواری کرد (الصلاة الجامعة) وەرن بۆ نوێژ، دوو رکات نوێژی پێ کردن، دواتر وتی: ئەوی خەلکینە سوینتان دەدەم بە خوا ئەگەر شتیکم لەسەر دەزانن کە کاریکم کردبێ لەو باشتەر ھەبووبی، وتیان: نە بەخوا، وتی: دەوی بیلالی کوپی حارث دەلی ئەووە ئەووە، ئەوانیش وتیان بیلال راست ئەکات داوای فریاکەوتن لە خواو موسلمانانیش بکە. عومەر لەووە دەستی گرتبوویووە، بەلام ناردی بۆلای خەلک، عومەر وتی: اللہ اکبر، بەلاماوەکەئەواتوووە بەرەو ڕوو ھەلمارنەو مۆلەتی داواکاری بە ھەر خەلکی درابی بەلەکیان لەسەر ھەلەدەگیری. ناوچەئەنوسی بۆ سەرکردەئە ناوچەکان، فریای خەلکی مەدینەو چواردەوری بکەون، چونکە زۆریان بۆ ھاتوو، خەلکی بردە دەرەووە بۆ نوێژە بارانەو خوشی لەگەل عەبباسدا بە پیادە چوو، وتاریکی کورتی پیشکەش کردو دواتر نوێژی کرد لەسەر ئەژنۆکانی کەوتو وتی: خوايە تەنھا تۆ دەپەرستین و تەنھا پشت بە تۆ دەبەستین، خوايە لیمان خوشبەو پەحممان پێ بکەو لیمان پازی بە، داویی گەپایووە، نەگەیشتە مال تا تاویان دایە پارکن، بە سەنەدیکیش ھیناویەتی کە سەیفی تێدایە لە عاصمی کوپی کوپی خەتتابەو بەو شیو ھیناویەتی و ھاتوو وتی: مالی لە موزەینە لە خەلکی دەشت و دەر بۆ خواوہنەکانیان وت: زۆرمان بۆ ھاتوو دەئەپیکمان بۆ سەرپرە. ئەویش وتی باشیان تێدا نییە، ئەوانیش زۆریان وتەو تا مەپیکمی بۆ سەرپرین و پیستی لابردو ئیسکی سوور بوو، ھاواری کرد وەئە بۆ محەمەد، لە خەویدا نیشانی درا کە پیغەمبەر (ﷺ) ھات بۆلای و فەرمووی: (مۆژدەئە ژیانتي لێ بی، بپۆ بۆلای عومەر و سەلامی منی پێ بگەینەو پێی بلی بەلێنی منت لایەو تۆش بۆ بەلێن زۆر بە وەفاو

پارىزەرى، ژىرى ژىرى ئەى عومەر، ئەۋىش ھات بۇ بەردەگای عومەرۈ بە غولامەكەى وت: مۆلەت ۋەربگرە بۇ نىردراۋى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىنجا بە ھەمان ۋاتا ئەيەننىت.^۱

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۴۴) لە سەلىمى كۆپى عامرى خەبائىرىە ۋە ھىناۋىيەتى ئاسمان بارانى نەدەباراند، موعاۋىيەى كۆپى ئەبو سۇفىيان ۋ خەلىكى دىمەشق چۈنە دەر بۇ نۆيژە بارانە، موعاۋىيە كە لە مېنبەر دانىشت وتى: كوا يەزىدى كۆپى ئەسۋەدى جەرشى؟ خەلىكى بانگيان دەكرد تاھات، موعاۋىيە فەرمانى پىكردو يەزىد چۈۋىيە سەر مېنبەر موعاۋىيە لای قاچەكانى يەزىد دانىشت وتى: خوايە ئىمە ئەمرو بە چاكترىنمان سكالآت لا دەكەين، خوايە ئىمە ئەمرو بە يەزىدى كۆپى ئەسۋەدى جەرشى سكالآت لا دەكەين، ئەى يەزىد دەستەكانت بەرز بگەرەۋە بۇ لای خوا، يەزىد دەستەكانى بەرزكردەۋە ۋە خەلىكىش ۋايانكرد، ھىندەى نەبرد تا ھەورئ لە پۇژئاۋاۋە ھات ۋ بايەك ھەلىكردو باران بارى تائەۋەى خەلىكى خەمیان بوو نەگەنەۋە مال.

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۲۱) لە ئومامەى كۆپى عەبدوللەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەكار لە ھاۋىن ھات بۇلای باخەكەى ئەنەسو سكالآى تىنۋىتى كرد، داۋاى ئاۋى كردو دستنۋىژى گرتو نۆيژى كرد، پاشان وتى: ھىچ دەبىنى؟ وتى: نا، ھىچ نابىنم، وتى: چۈۋ نۆيژى كرد، دواتر بۇ جارى سىيەم يان چۈارەم وتى سەيرىكە ھىچ دەبىنى؟ وتى: ھەور ۋەك بالى بالندە دەبىنم، ئەۋىش نۆيژى دەكردو نزاى دەكرد تا كارەكەرەكەى ھات ۋ وتى ئاسمان ھەورە باران دەبارئ، ئەۋىش وتى سۋارى ئەو سەسپەبە كە بىشەرى كۆپى شخاف ناردى بزانە باران تاكۋى بارىۋە؟ ئەۋىش سۋار بوو چۈۋ سەيرى كرد باران لە بىناكانى (المسرىن) ۋ (الغضبانب) زىاتر نەچۈۋبوو، لە پابتنى بەنانىەۋە بە كۆپى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋ تىايدا

ها توه: قهيم لاي نه نه س سكالاي بي ناوي بو زهويه كه ي كرد، له كو تاييه كه شي دا ده لئيت: سهيري كرد له زهويه كه ي نهو زياتر باران نه باريوه.

ئيراهيمي كوري جونه يد له (كتاب الأولياء) به سه نه دي مونقه تبع هي ناويه تي حجرى كوري عه دي (ﷺ) تووشى له شگراني بوو، به كار پاسپيره كه ي وت: خوار دنه وه كه م بده ري تا خو كي پي بشوم و سبه يني هيچ ناوم مده ري، نه و يش وتي ده ترسم له تينوييتيدا بمریت و مو عاويه بمكوڙي، نه و يش له خوا پارايه وه، هه وري باراني بو باراندو نه و يش چهندي پيوست بوو لي و هرگرت، هاوہ لاني پييان وت له خوا داوا بكه ده ربازمان بكات، وتي: خوايه چا كمان بو هه لبريڙه، به وه خو ي و ده سته يه كيان كوڙران.^۱

ئين عه ساكير له حه سه نه وه هي ناويه تي ده لئيت: ناوچه يه كي پشتيوانان نزي پيشترى پيغه مبهريان (ﷺ) هه بوو كه نه گهر يه كييان بمردايه هه وري ده هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي، مه ولايه كيان مرد موسلمانان وتيان: با نه مږو برونينه فرمايشتي پيغه مبهري (ﷺ) (مولى القوم من انفسهم) (مه ولاي- كويله و خزمه تكار- خه لكى له خو يانه) كه خرايه ناو گوڙ هه وري هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي.^۲

(ناو پي به خشران به سه تلئ له ناسمانه وه)

ئين سه عد (ج ۸، ص ۲۲۴) له عوسماني كوري قاسمه وه هي ناويه تي ده لئيت: كاتي نوم نه يمه ن كوچي كرد، شهو بي ناو بوو، تينووي بوو له چوله واني بوو ناو و يشي پي نه بوو پوڙيش به پوڙوو ببوو، تينوييتي زوري بو هي نا، له ناسمانه وه

۱ - له (الأصابة ج ۱، ص ۳۱۵) دا واهاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - له (كنز العمال، ج ۷، ص ۱۳۶) دا واهاتوه.

سه تلی ئاوی به په تیکی سپی بۆ هیئرایه خواره وه، ئوم ئه یمن سه تله که ی گرت و ئاوی ئی خوارده وه قاتیر بوو، ده یفرمووی دوا ی ئه وه تینوو یتیم نه دیوه له پۆژوومدا له نیوه ی پۆژدا به ره و پووی تینوو یتیم بوومه ته وه، به لام دوا ی ئه و ئا و خوارده وه یه تینوو یتیم نه دیوه، ئه گه ره له پۆژی گه رمادا - دوا ی ئه وه - پۆژووم گرتبی تینووم نه بووه.^۱

(به ره که ت له ئاودا)

بوخاری له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه رم (ﷺ) له کاتی نوێژی عه سردا بیخی، خه لکی بۆ ئاوی ده ستنوێژ ده گه ران و ده ستیان نه ده که وت، جامی ئا و هیئرا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش ده ستی خسته ناو و فره مان ی کرد خه لکی ده ستنوێژی ئی بگرن. ئا و له ژیر په نجه کانیه وه سه رچاوه ی ده گرت، خه لکی ده ستنوێژیان گرت و هه مو یان لیبونه وه.^۲

هه روه ها له مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: بانگی نوێژ درا و هه رچی مالی له مزگه وت نزیک بوو هه ستا و ئه وانه ی مالیان دوور بوو مانه وه، جامه به ردینی هیئرا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) که به باشی ده ستی تیایدا نه ده کرایه وه، په نجه کانی کوکرده وه و خه لکه که ی تر له و جامه دا ده ستنوێژیان گرت، هه مید ده لیت: په رسیارکرا له ئه نه س چه ند که س بوون؟ وتی: هه شتا یان زیاتر. بوخاری به هه مان شیوه لیوه ی هیئاوه. له گیرانه وه یه کی دیکه ی بوخاری لیوه ی هیئاویه تی ده لیت: قاپی هیئرا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وکاته ی له (زه وراه) بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) ده ستی خسته نا و قاپه که و ئا و له نیو په نجه کانیه وه سه رچاوه ی ده گرت، خه لکه که ده ستنوێژمان

^۱ - نین سه که ن له قاسمه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه که له (الاصابه ج، ص ۴۳۲) دا ها تووه.

^۲ - موسلیم و ترمزی و نه سانی له چه ند ڕیگه یه که وه له مالیکه وه هیئاویانه، ترمزی ده لیت: فره مووده که هه سه نی سه حیحه، ئه حمه دیش به دوورو درێژتر له وه له مالیکه وه هیئاویه تی.

دهگرت، قه تاده وتى: به نه نه سم وت: چهند بوون؟ وتى سى سى سى يان سه روو سى^۱ سه د.

بوخارى له بهرائى كوپى عازبه وه هيناويه تى ده لیت: پوژى حوده يبيه چوار سه د بووین، حوده يبيه ش بیرك بوو، هيچمان لى نه هيشت، پیغه مبه ر (ﷺ) له لای بیركه وه وه ستاو داواى برى ناوى كرد له ده ميذا شله قاندى و دواتر كرديه ناو بیركه. هينده ي نه برد تاتي ر ناومان لى وه رگرت و خو مان و ناژله كانمان تينو يتي مان نه ما.^۲

بوخارى له جابري كوپى عه بدولا وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: خه لكى پوژى هه ينى تينو و پيغه مبه ر (ﷺ) قاپه پيسته ييه كى له به ر ده ستدا بوو ده ستنو يژى ده گرت، خه لكى به ره و پووى هه لپه يان بوو، پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموى (چيتانه؟) وتيان ناومان نيه بو ده ستنو يژو خوار دنه وه جگه له وه ي له به ر ده ستددايه، پيغه مبه ر (ﷺ) ده ستى خسته ناو ناوه كه و ناو يش له نيو په نجه كانيه وه وه له كانيا و ده ته قى، ئيمه ش ناومان خوار ده وه ده ستنو يژمان گرت، وتم: چهند كه س ده بوون؟ وتى: نه گه ر سه د هه زار يش بووينا يه به شى ده كردين، ئيمه پانزه سه دى بووین.^۳

^۱ - نه حمه دو موسليم به هه مان شي وه هيناويا نه. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۳) دا واهاتو وه. نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۵) له نه نه سه وه به هه مان شي وه هيناويه تى. ئين سه د (ج ۱، ص ۱۷۸) له چهند ريگه يه ك له نه نه سه وه به چهند ده قى كى جيا جيا هيناويه تى.

^۲ - بوخارى به سه نه دو مه تنه وه به ته نها هيناويه تى. (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۴) دا واهاتو وه. نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۵) له به زاره وه به هه مان شي وه هيناويه تى، بوخارى له ميسو وه مه روانه وه به دوو رو دريژى نه فه رموده ي حوده يبيه ي هيناوه، موسليم له سه له مه ي كوپى نه كه وه وه هيناويه تى وه ك له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا هاتو وه. ئين سه د (ج ۱، ص ۱۷۹) له سه له مه وه هيناويه تى.

^۳ - موسليم هيناويه تى. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۶) دا واهاتو وه، نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۴) و ئين سه د (ج ۲، ص ۹۸) به و اقا يه لي وه ي هيناوه.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ۱۴۴) له ئیبن مەسعوده هیناویه تی دهلیت: له گهل پیغه مبهەر (ﷺ) له سه فهریکدا بووین که کاتی نوێژ هات و تهنها شتیکی که ممان پی بوو (ناو) پیغه مبهەر (ﷺ) داوای بری ئاوی کردو کردیه ناو تهشتیک و دهستی خسته ناوی، ناو له نیوان په نجه کانیه وه هله ده قولاً، پاشان هاواری کردو فهرمووی (ئادهی وهرن بو دستنویژ گرتن و بهر کهت له خواوه) (الا هلم الى الوضوء والبركة من الله) خه لکی هاتن و دستنویژیان گرت و منیش دهست پیشخهریم ده کرد بو ناوه که و ده مکرده ناو سک له بهر فهرمایشتی (والبركة من الله).^۱

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۴۴) له ئەبوو قه تاده وه هیناویه تی دهلیت: له سه فهریکدا له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) بووین، فهرمووی (ئایا هیچ ئاوتان پییه؟) وتم: به لی من مه سینیه کم پییه هندی ئاوی تیدایه، فهرمووی بییه نه، منیش هینام فهرمووی لی وهر بگرن، دستنویژی گرت و کهمه چۆر په ئاوی تیدا ما، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (بیپاریزه ئەبوو قه تاده، چونکه دواتر هه والی ده بیئت) (از دهر بها ابا قتاده فانه سيكون لها نبا) کاتی بارمان سهخت بوو پیغه مبهەر (ﷺ) چوویه لایان، وتیان ئەی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له تاو تینویتییدا له ناو چووین، قورگمان وشک بوو وا خنکاین، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (له ناو ناچن) (لا هلك عليك) پاشان فهرمووی (ئەی ئەبوو قه تاده مه سینیه که بییه) (یا ابا قتاده انت بالمیضا) منیش هینام، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (احلل لی غمری) (سه ره کهیم بو بکه ره وه) منیش کردمه وه هینام، ئاوی ده کرده ناو قاپه که و خه لکی ئاویان لی وهر ده گرت، خه لکی قه ره بالغیان لی کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (یا ایها الناس احسنوا المأ فکلکم سیصدر عن ری) خه لکه که هه موویان خوار ده وه تهنها من و پیغه مبهەر (ﷺ) ماینه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) بوی تی کردم و فهرمووی (ئەبوو قه تاده بنۆشه) وتم ئەی پیغه مبهری خوا تو بنۆشه، فهرمووی (ئاو دهر به خه لکی خوئی کو تایی هه موویان

^۱ - بوخاری به هه مان شیوه لیوهی هیناوه، وهک (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا هاتوه.

دهخواته وه) (ان الساقى القوم آخرهم شرباً) منيش خواردمه وه ئينجا خوى خوارديه وه وهمان بر ٺاويشى تيڊا مابوويه وه، ٺه پوڙڙ خه ٺكه كه سى سهد كه س بوون. ئيبراهيمى ڪوپى جه جاج له فرموده ده كه ڊا ده ٺيٺ: خه ٺكه كه ٺه پوڙڙ جهوت سهد كه س بوون^۱.

موسليم له موعاضى ڪوپى جه به له وه فرموده ده ڪو ڪردنه وهى نويڙ له غزاي ته بوو ڪڊا ڊيڻي تانه وهى ده ٺيٺ: پيڻه مبهري (ﷺ) فرمودى (پشت به خوا سبه يني ده گه نه ڪانى ته بوو ڪو هه رگيزيش ناچنه ٺهوى تا چيشتنگاي پوڙڙ ڊي، هه ركه س هاته لاي با هيچ ده ست نه دات له ٺاوه كهى تا خوم ڊيم) موعاض ده ٺيٺ: چويينه ٺهوى و دوو كه س پيشتري چوبوونه ٺهوى و ڪانيه كه ش چوڙه ده هاته، پيڻه مبهري (ﷺ) فرمودى (ٺايا هيچ له ٺاوه كه يتان هه لگرت) (هل مستما من مائها شيئاً) وتيان به ٺي، ٺهويش قسهى پي وتن و ٺهوى خوا بيهوى پي وتن، پاشان كه م كه م له ڪانيه كه يان ڪو ڪردنه وه له به رده ميان گرت) تا شتي له ٺاوه كه ڪو بويه وه، دواتر پيڻه مبهري (ﷺ) دم و چاوو ده ستي شور ڊو هه مدي گيڙايه وه ٺاوى، ڪانيه كه ٺاويكى زورى ليها ت و خه ٺكى ٺاويان ٺي وه رگرت، دواتر پيڻه مبهري (ﷺ) فرمودى (ٺهوى موعاض خه ريڪه ٺه گهر ته مهنت ڊريڙ بيت ٺيڙه بيبي پي بووبى له باخ) (يا معاذ يوشك ان طالت بك حياة ان ترى ما هاهنا قد ملئ جنانا)^۲.

بوخارى له عيمراني ڪوپى حوصه يينه وه هيٺا ويه تي له گهل پيڻه مبهري (ﷺ) له ريڻه ڪڊا بوون، فرموده ده ڪي ڊيڻي تاده ٺيٺ: زور تينوومان بوو، له گهل پيڻه مبهري (ﷺ) ده چووين تا ٺافره تي قاچه ڪانى له نيوان دوو ڪوخه ڪڊا شور بوو بويه وه، پيمان وت: ٺاو له ڪوييه؟ وتي: هيچ ٺاوى نيهه، وتمان: نيوانى مال و مندالت ٺاو چه نده؟ وتي: شهو و پوڙڙي، وتمان دهى وه ره بو لاي پيڻه مبهري (ﷺ) وتي: پيڻه مبهري

^۱ - صحيح.

^۲ - ٺه حمه دو موسليم له ٺه بوو قه تاده وه به دوو ڊريڙتر له وه هيٺا ويانه، وهك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) ڊا هاتوه.

^۳ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۰) ڊا واهاتوه.

کییه؟ هیچمان ئی وهرنهگرت تا هیئامانه لای پیغهمبهر (ﷺ)، ژنهکه هه مان قسهکانی کرد بو پیغهمبهر (ﷺ)، بهلام واقسهی کرد که خاوهنی مندالی ههتیوه، پیغهمبهر (ﷺ) فهرمانی پیکرد دوو کونهکه بینو دهستی هیئا بهسهریاند، چل کهس تیئر ئاومان خواردوه تا تیربووین و چی قاپ و قاچاخمان پی بوو پرمان کرد، بهلام ئاوی وشرمان نه دا لهکاتیگدا پری دهنواند، پاشان فهرمووی چیتان لایه بیهینن، شتی له خورماو شمهکی بو کوکردهوه، ژنهکه برديهوه بو لای مال و مندال و وتی چووم بو لای جادووگه رترین کهس یان وهك دهلین نهو پیغهمبهر بوو، بهو ژنه نهو خه لکهی رینموونی کردو ژنهکهو خه لکه کهش موسلمان بوون، موسلیم هیئاویهتی له گیرانه وهیه کدا هاتوه، پیغهمبهر (ﷺ) به ژنهکهی فهرموو (له گهل خوت نه مه ببه بو مال و مندالت و بزانه ئییه چیمان له ئاوه کهی کهم نه کردو ته وه جگه له وهی خوا ئاوی پی به خشین).^۱

ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۴۷) د له زیادی کوری حارپی صه دائیه وه هیئاویهتی دهلیت: من له سه فهریکدا له گهل پیغهمبهر (ﷺ) بووم که فهرمووی (ئایا هیچ ئاوت پییه؟) وتم: به لی که مهو بهش ناکات، فهرمووی (بیکه ره ناو قاپی ئینجا بیهینه بۆم) منیش بۆم بردو نهویش دهستی خسته ئاوی، بینیم له نیوان ههردوو په نجهیه کیدا کانیاوی دهتهقی، فهرمووی نه گهر شهرم له په روردگارم نه بووایه، نهوا ئاوی پی ده داین و ئییهش ئاومان وهردهگرت، له نیو هاوولاندا هاوار بکه هه رکهس ئاوی دهوی با چهنده حز دهکات ببات) (لولا انی استعینی من ربی لسقنا واستقینا، ناد فی اصحابی من کان یرید الماء فلیغترف ما احب) زیاد دهلیت: وه فدی هۆزه کهم به موسلمان بوون و ملکه چبوونیان ده هاتن، یه کی وتی: ئه پیغهمبهری خوا (ﷺ) ئییه بیریکمان هیه له زستاندا ئاوه کهی به شمان دهکات،

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) دا واهاتوه، ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۴۶) دا به دوورو درێژتر هیئاویهتی.

به لām له هاویندا ئاوه که ی کهم دهکات و بو ئاوی چوارده و رمان بلاوه ده که یین و نه مپوش ئیتر ناتوانین بلاوه بکه یین، چوارده و رمان هه موو دوژمنن، داوا له خوا بکه ئاوه که مان زیاد بکات. پیغه مبه ر (ﷺ) داوی هه وت ورده به ردی کردو له ده ستیدا بلاوی کردو دواتر فهرمووی (ئه گهر چوونه لای یه ک یه ک بیخه نه ناوی و له سه ر ناوی خوا به یینن) دوا ی نه وه نه یان نتوانی بنه که ی ببینن^۱.

ئین سه عد (ج ۵، ص ۱۴۴) له نه بوو عه ونه وه هی ناویه تی ده لیت: کاتی حوسه یینی کوپی عه لی (ﷺ) له مه دینه وه به ره و مه که که چوو دای به لای ئین موعیدا که بیره که ی هه لده که ی - فهرمووده که دینی و تیایدا هاتوه - ئین موع پینی وت نه م بیرم پالا وتوومه، نه مپوش شتی له ئاو له سه تلدا ناهینی، به لکو لای خودا داوی به ره که ت بکه یت بو نه م ئاوه، وتی شتی له ئاوه که ی به یینه، بری له ئاوه که ی له سه تله که دا هیئرا، حوسه یین (ﷺ) لیی خوارده وه و دواتر له ده میدا شله قانندی و دواتر کردیه وه ناو بیره که، ئاوه که ی سازگارو زور بوو.

(به ره که تی خواردن له غه زادا)

ئه حمه د له نه بوو عه مره ی نه نساریه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له غه زایه کدا بووین خه لکی ته واو تووشی برسیتی بوون، لای پیغه مبه ر (ﷺ) داوی مؤله تیان کرد تا ولاخه کانیا ن سه ربپن و وتیان خوا به وه ده مانگه یه نی، کاتی عومهری کوپی خه تتاب بینی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یه وی ت مؤله تیان بدات به سه ربپینی هه ندی له ولاخه کانیا ن، وتی نه ی پیغه مبه ری خوا نه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - به یه قی له زیاده وه به دوورو دریشی هی ناویه تی، بنه په تی نه م فهرمووده له موسنه دو سوننه یی نه بوو داودو ترمزی و ئین ماچه دا هیه، وه که له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۰۱) دا هاتوه.

ئەگەر سبەینی بە کەسی برسی بە دوژمن گەشتین چۆن دەین، بە لکو ئەگەر پیت باشە ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) نزامان بو بکەیت ئەو خۆراکی ماویانە کۆی بکەیتەو لەوای خوا نزی بەرکەتی بو بکەیت، ئەو خوا بە نزاکەت دەمانگەینی یان بەرکەت دەخاتە نزاکەت بۆمان، پیغمبەر (ﷺ) داوای کرد چی ماوہ لایان بیهینن، خەلکی تیکەو دوو تیکە زیاتر خواردنیان دەهینا، زۆرتینیان ئەوہوو مشتێ خورمای هینا، پیغمبەر (ﷺ) کۆیکردەوہو ئینجا هەستا هیندەو خوا بیهوێت نزی کرد دواتر دواتر داوای کرد سوپاکە قاچاخەکانیان ببزن و لێی ببەن، هەموویان قاپەکانیان پڕ کردن و ئەوہندەش مایەوہ، پیغمبەر (ﷺ) پیکەنی تا دانەکانی پیشەوہی دەرکەوتن و فەرمووی (شایەتی دەدەم هیچ پەرستراوی نییە جگە لە خواو منیش پیغمبەری خوا، هەر بەندەیکە باوەردار بەو دوانە بگاتەو بە خوا ئەو لە پۆژی دوایدا دۆزەخی لەسەر قەدەغە دەکری).

بەزار لە ئەبوو خوەیسی غیفاریەوہ هیناویەتی لە غەزای توہامە لەگەڵ پیغمبەر (ﷺ) بوو تاگەشتنە عوسفان، هاوہ لانی هاتن بۆلای -بە هەمان واتا دەهینیت بەلام ئەوہی نەهیناوە پیکەنی- تاکو تاییەکی- تیایدا داوی ئەوہ دەلیت: پاشان مۆلەتی پوشتنی دا، کە لایاندا باران باری و ئەویش لەگەڵ هاوہ لانی دابەزین و لە ئاوی ئاسمانیان خواردەوہ - فەرموودەکە دینی -^۲.

^۱ - نەسائی بە هەمان شیوہ هیناویەتی، لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٤) دا واهاتووه، ئین سەعد (ج ١، ص ١٨٠) لە ئەبوو عەمرەوہ بە هەمان شیوہ هیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ١٤٨) لە ئەبوو مۆریرەو جابرەوہ موسلیمیش لەو دوانەوہ هیناویانە. ئەحمەد و موسلیم و نەسائی لە ئەبوو مۆریرەوہ بە هەمان شیوہ هیناویانە، وەک لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٣) دا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - بیهەقی لە ئەبوو خوەیسەوہ بە هەمان شیوہ هیناویەتی، وەک لە (البداية والنهاية، ج ٦، ص ١١٤) دا هاتووه، تەبەرائی لە (المعجم الأوسط) هیناویەتی، وەک لە (المعجم ج ٨، ص ٣٠٣) دا هاتووه، حاکم هیناویەتی وەک لە (الأصابه ج ٤، ص ٥٣) دا هاتووه دەلیت سەنەدەکی حەسەنە.

نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۴۹) دا له نه بوو هورهیره و نه بوو سه عیده وه هیڼاویه تی ده لیت: له غه زای ته بوو کدا خه لکی تووشی برسیتی بوون وتیان نهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) مؤلّهت بده با و شتره کانمان سه ربیرین و گوشته که ی بخوین و چه وریه که ی به کار بهینین، پیغه مبهر (ﷺ) پیی فهرمون (وا بکه) عومر هات - ئینجا به هه مان شیوه ی پیشوو فهرمووده که به واتای فهرمووده که ی نه بوو عهره دینی^۱.

نه بوو یه علا له نیاسی کوری سه له مه له باوکیه وه هیڼاویه تی ده لیت: ئیمه له غه زای خه ییبه له گه ل پیغه مبهر (ﷺ) بووین، فهرمانی پی کردین چیمان پییه کوی بکهینه وه - واته خورما - ئیمه ش شتی کمان راخست و له سه ر بلاومان کرده وه، کو مکرده وه و ه ستم سه یرمکردو دهرمدا وه که په چه ی مهرو ئیمه ش چواره سه دی بووین، لیمان خواردو دواتر سه ریم کرده وه وه که خوی مابوو - ئینجا فهرمووده ی به ره که ی ناو دینی^۲.

ته به رانی له ئیبن عه بباسه وه هیڼاویه تی ده لیت: پیغه مبهر (ﷺ) خنده قی لیده داو هاو هلاڼ له تاو برسیتی به ردیان له سه ر سکیان به سته بوو، کاتی پیغه مبهر (ﷺ) نه وه ی بینی (هل دلت على رجل يطعمنا اكلة) (نهری که س ده ناسی شتی خوارنمان پی بدات؟) که سی وتی به لی، فهرمووی (نا برؤو بمانبه بؤلای) چوو بؤ مالی کابراو نهو له خه نه ده که ده پشکی خوی وهرده گرت، ژنه که ی هه والی نارد با بیته وه، چونکه پیغه مبهر (ﷺ) هاتوو بؤ لامان و کابرا خیرا هات و وتی به دایک و باوکه مه وه به قوریانت بم، بزنیکی هه بوو کاریکیشی هه بوو گرتی، پیغه مبهر (ﷺ)

^۱ - موسلیم و جگه له ویش لهو دوانه وه به هه مان شیوه هیڼاویانه، وه (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۴) دا هاتوو.

^۲ - موسلیم له نیاس له باوکیه وه هیڼاویه تی ده لیت: نانمان خوارد تاتیر بووین، ئینجا جریکانه و شته کانمان پرکردن، له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۵) دا واهاتوو.

فهرمووی (الجدی من وراثها) (کاره که ی له دواوه یه) ئه ویش کاره که ی سهربری،
ژنه که هه ویریکی بۆ شیلاو نانی کردو کردی به تریت و له بهردهم پیغه مبهەر (ﷺ) و
هاوه لاند خواردنه که ی دانا، پیغه مبهەر (ﷺ) په نجه ی خسته ناوی و فهرمووی
(به ناوی خوا، خوا به بهر که تی بخه یته ناو، بخۆن) هه موو خواردیان و ته نها سۆ یه کیان
لی خواردو دوو به شی مایه وه، ئه و ده که سه ی له گه لی بوون پاریسپاردن بچن و دوا ی ئه وان
هینده ی دی بینن، ده که س ده که س تاهه موو تیژ بوون، پاشان هه ستاو نزای کرد بۆ
ژنی ماله وه و ناوی خوا ی هینا له سه ر ژنه که و خیزانه که ی، پاشان چوو بۆ خه نده قه که و
فهرمووی (بمانبه ن بۆ لای سه لمان)، به ردی له بهرده ستیدا بوو بۆ نه ده شکا، پیغه مبهەر
(ﷺ) فهرمووی (وازم لی بینن با من یه که م که س بم لی بدهم) فهرمووی: به ناوی خوا،
لییداو سۆ یه کی شکا، فهرمووی (الله اکبر سویند به په روردگاری که عبه کۆشکه کانی
شام) پاشان هه مدی لییداو به شیکی دیکه ی شکاو فهرمووی (سویند به په روره رددگاری
که عبه و کۆشکه کانی فارس) ئه وکات دوو پوه کان وتیان ئیمه ش خه نده ق لی ده دین و
ئه ویش به لیینی کۆشکه کانی فارس و پۆمان پی ددهات.

پیشت له باسی به خشیندا فهرمووده که ی جابرمان هینا که مشتی زیاتر له جوو
پارچه نانیکی هینابوو بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئه ویش بریاریدا بۆ هه موو خه لکی
خه نده ق بی که هه زاریان نزیکه هه زار که س ده بوون، هه موو له و نانه و مشته جویان
خوارد تا تیژ بوون و وه خوی به بی که مکردن به جیمانه یشت.

(به ره که ت له خواردنی هاوه لاند له شارو مالد)

ئه حمده له سه مه ری کوپی جوند به وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیّت: ئیمه لای
پیغه مبهەر (ﷺ) بووین که قاپی هینرا تریتی تییداوو، پیغه مبهەر (ﷺ) لی خواردو

۱- له (البدایة والنهاية ج ۴، ص ۱۰۰) دا واهاتوو. هه یشه می (ج ۶، ص ۱۳۲) ده لیّت: ته به رانی
هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن، جگه له عه بدولای کوپی ئه حمده ی کوپی
حه نبه ل و نه عیمی عه نبه ری که جی متمانه ش، ته واو.

بەردەوام دەستاۋ دەستيان پيڭدەكرد تانزىكى نيوەپۇ خەلكى دەيانخواردو ھەلدەستان و خەلكىكى دىكە بە دواياندا دەھاتن، كەسى پيى وت: ئايا خواردن دەكىشى؟ وتى: لە زەويىيە ۋە نا، بەلام لە ئاسمانە ۋە دى، ئامازەى كرد بو ئاسمان.^۱

ئەحمەد لە وائەلى كورى ئسقىە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەنيو خەلكى صوففەدا بووم، پيڭەمبەر (ﷺ) پۇژى پارچە نانكى پى بانگ كردم و لە ناو قاپىكا وردى كردو ئاۋىكى گەرمى تىكرد، پاشان چەورى تىكردو دواتر تىكىدا پاشان ئامادەى كردو فەرموۋى (پرو دە كەسم بو بيئە كە تو دەيەميان بيت) منيش ھىنام فەرموۋى (لە خوارەۋەى بخون و لە سەرەۋەى مەخون، چونكە بەرەكەت لە سەرەۋەى دادەبەزى) لىيان خوارد تاتير بوون.^۲

تەبەرانى لە وائەلە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لە دارو دەستەى صوفىيە بووم، ھاۋەلان سكالاي برسيتيان ھەبوو وتيان ئەى واسلە پرو بو لاي پيڭەمبەر (ﷺ) و داۋاي خواردنى لى بكة بۇمان، منيش چووم بو لاي پيڭەمبەر (ﷺ) و وتم ئەى پيڭەمبەرى خوا ھاۋەلانم سكالاي برسيتيانە، پيڭەمبەر (ﷺ) عائىشەى فەرموۋ (ئايا ھىچت لا ھەيە؟) وتى: ئەى پيڭەمبەرى خوا (ﷺ) تەنھا چەند پارچە نانكىم لايە، فەرموۋى دەى بيئەنە بۇم، پيڭەمبەر (ﷺ) داۋاي قاپىكى كردو نانەكەى كرده ناۋى و دواتر بە دەستى خوى تريتى ئامادە كردو تريتەكەش زيادى دەكرد تا قاپەكە پر بوو، فەرموۋى (ئەى وائەلە پرو دە لە ھاۋەلان بھيئە تو دەھەميان بە) منيش چووم ھىنامن و پيڭەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دابنيشن و بە ناۋى خواۋە لى بنەون، لە چواردەورى ببەن و لە سەرەۋە مەبەن، چونكە بەرەكەت لە سەرەۋە

^۱ - ترمزى و نەسائيش ھىناۋيانە، لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۱۲) دا ۋاھاتوۋە، ئەبو نەعيم لە (الدلائل، ص ۱۵۳) لە سەرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - ھەيثەمى (ج ۸، ص ۳۰۵) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە جى متمانەن، ئىبن ماجەش لە كۇتاييەكەيە ۋە بەشىكى ھىناۋە.

دادەبارى). نانىان خوارد تاتىر بوون و ھەستان و قاپەكەش ھەمان بېرى تىدا مابوو، پىغەمبەر (ﷺ) ڧەرموۋى (بىرۇ دە لە ھاۋەلەنت بېھنە، منىش ھىنامن و نانىان خوارد ئىنجا ھەستان، ڧەرموۋى (ئايا كەس ماۋە؟) وتم: بەلى دە كەس ماون، ڧەرموۋى (بىرۇ بيانھىنە)، چووم ھىنامن و ڧەرموۋى دابنىش، دانىشتن و نانىان خوارد تا تىر بوون و قاپەكەش بە پېرى مابوۋىيە، پاشان ڧەرموۋى (ئەى واسلە ئەۋە بېە بۇ عانىشە) لە گىرەنەۋەيەكدا ھاتوۋە: من لە صوفەدا بووم و كەسەكانى ئەۋى بىست كەس بوون - بە ھەمان شىۋە دەيھىنى - بەلام لىرەدا دەلىت: پارچە نانى و بېرى شىر.

ئەبوۋىيەلا لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) چەند پۇژى بەبى خواردن مايەۋە تا زۆرى بۇ ھات، سەردانى مالى ژنەكانى كردو لاي ھىچكاميان ھىچى دەست نەكەوت، ھات بۇلاى ڧاتىمە ڧەرموۋى (كچى شىرىنم ئايا ھىچت لايە بىخۇم، چونكە برسىمە؟) وتى: نە بەخا بەقوربانت بىم، كاتى لە لاي ڧاتىمە چو ژنە دراوسىيەكى ڧاتىمە پارچە گۆشتىك و دوو نانى نارد، ڧاتىمەش خستىە قاپىك و وتى: بە خا ئەمە دەبەم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋ پىش خۇم و مال و مندالم دەخەم، ئەۋىش ھات بۇلاى ڧاتىمە و وتى: بەقوربانت بىم خا شتىكى ناردوۋە و منىش شاردوۋمەتەۋە بۇت، پىغەمبەر (ﷺ) ڧەرموۋى (بېھنە كچەكەم) ڧاتىمەش ھىناى و سەرى لابرەدو سەيرى كرد پېرە لە نان و گۆشت. ڧاتىمە دەلىت: سەيرمكردو سەرم سوپما زانيم ئەۋە بەرەكەتى خوايە، سوپاسى خوام كردو صەلەۋاتم دا لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) و ھىنام بۇ لاي پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئەۋىش كە بىنى سوپاسى خاى كردو ڧەرموۋى (كچەكەم ئەمەت لەكوى بوو؟) وتى: بابە گيان ئەۋە لە خواۋەيە، خا كە ويستى پۇزى كەسى دەدات لە لايەكەۋە كە

۱ - ھەيشەمى (ج ۸، ص ۳۰۵) دەلىت: تەبەرانى بە دوو سەنەد ھەموۋى ھىناۋە سەنەدەكەى ھەسەنە. تەۋا. ئەبوۋىيەم لە (الدلائل، ص ۱۵۰) لە ۋاڭلەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

چاۋەپى نىيە، ئەۋىش سوپاسى خۋاى كىردۈ فەرموۋى (سوپاس بۇ خۋا كە تۆ كىچى شىرىنمى ۋەك شىۋەى گەۋرەى ئافىرەتانى بەنى ئىسرائىل گىپراۋە، چۈنكە ئەۋ كە خۋا پۇزى شىتىكى پى دىبەخشى و پىرسىارى لى بىكرايە دىۋىت: ئەۋە لە خۋاۋەى، خۋا كە بىۋىت پۇزى كەسى دەدات لە لايەكەۋە كە ئەۋ كەسە چاۋەپى نىيە). پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ لاي ەلى و دواتر پىغەمبەر ەلى و فاتىمە و ەسەن و حوسەين و ەموو ژنەكانى پىغەمبەرىش (ﷺ) و ئالو بەيتەكەى نانىان خۋارد تا ەموو تىربوون، خۋاردنەكەش ۋەك خۋى مايەۋە، فاتىمە دىۋىت: ئەۋەى مايەۋە دابەشم كىرد بەسەر ەموو دراۋسىكانداۋ خۋا بەرەكەت و خىرىكى زۆرى خستە ناۋى.

پىشتىش لە باسى بانگەۋاز بۇ لاي خۋاۋ پىغەمبەرەكەى فەرموۋەكەى ەلىمان (ﷺ) ھىنا كە بانگى بەنى ھاشمى كىرد كە نىزىكى چل كەس بوون و مشى خۋاردنى بۇ ھىنان، ەموو تىريان خۋاردوۋ گەپانەۋەۋ خۋاردنەكەش ۋەك خۋى ۋابو، خۋاردنەكەش ەروا بو. سى پۇژ بەۋ جۆرە بوون، دواتر بانگى كىردن بۇلاى خۋا. ەروەھا لە باسى خۇپاگرى لەسەر سەختىەكان ەندى چىرۋكى ھاۋەلانى صەففەمان ھىنا لە فەرموۋەكەى ئەبوۋ ھورەيرەۋ جگە لەۋىشەۋە. لە باسى مىۋاندارى و دەرەكەتنى بەرەكەت و رەھمەت لە مىۋاندارى ئەبوۋ تەلھەۋ ئەبوۋ بەكرىدا نمونەمان ھىنا، باسى بەرەكەتى خۋاردنى ھاۋسەرگىرى زەينەبىشمان ھىنا.

(بەرەكەت لە دانەۋىلەۋ بەرەھەمدا)

بەيھەقى لە ئەبوۋ ھورەيرەۋ ھىناۋىيەتى دىۋىت: ئافىرەتى لە دەۋس كە پى دەۋترا ئوم شورەيك لە پەمەزاندان موسلمان بو فەرموۋەى كۆچكىردنى ھاۋدەمى ئەۋ جۈۋلەكە باس دەكات - ژنەكە تىنوۋ بو، جۈۋلەكەكەش ئامادەنەبوۋ

۱ - لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر (ج ۱، ص ۳۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

ئاوی پی بدات تابییته جولهکه، ژنهکه خهوت و له خهویدا بینی که ئاوی پیدرا، له خه ههستاو تینوویتی شکابوو، کاتی هات بۆلای پیغهمبهر (ﷺ) و بهسه رها ته که ی بۆ گپرایه وه، پیغهمبهریش (ﷺ) داوای کرد بۆ خوی، ژنهکه خوی به که متر له وه زانی و وتی: به لکو بمده به هه رکب س خۆت ویستت، پیغهمبهریش (ﷺ) ماره ی کرد له زهیدو فرمانی کرد سی مشت ی پی بدری و فهرمووی (بخۆن و مه کیشتن) ژنهکه قاپی چهوری به دیاری پی بوو بۆ پیغهمبهر (ﷺ) فرمانی کرد که نیزه که که ی بیبات بۆ پیغهمبهر (ﷺ)، خالی بوویه وه و پیغهمبهر (ﷺ) فرمانی کرد نه گهر گپرایه وه هه لیواسی و سه ری به پته نه به ستی، ئوم شوره یک چوو سهیری کرد پره، به که نیزه که که ی وت: مه گهر نه موت بیبهیت بۆ پیغهمبهر (ﷺ) نهویش وتی وامکردوه، نه وه یان باسکرد بۆ پیغهمبهر (ﷺ) نهویش فرمانی کرد سه ری نه به ستن، به رده وام بوو تا ئوم شوره یک سه ری به ست، پاشان جوکه یان کیشا سهیریانکرد سی مشت و هه یچی ئی که م نه بووه ته وه.

ئین سهد (ج ۸، ص ۱۵۷) له یه حیای کوپی سه عیده وه هی ناویه تی ده لیت: ئوم شوره یکی ده وسی کوچی کردو له گه ل جوله که یه ک پی پی بری، به پۆژوو بوو، جوله که که به ژنه که ی وت: نه گهر ئاوی پی به دیت وات لیده که م، ئوم شوره ییم به و شیوه بوو تا کو تایی شه و سهیری کرد سه تلئ ئاو له سه ر سنگی دانراوه له گه ل تۆشه به ری، نهویش ئاوی خوارد وه و دواتر ناردی بۆ (دجله) جوله که که وتی: ده بیستم ئافره تی ئاوی خواردۆته وه، وتی: نه به خوا به لکو ئاوم پی به دیت - چیرۆکه که له قاپه پۆنه که وه دینیت -.

ئه حمده له جابره وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغهمبهر (ﷺ) که سی هات بۆ لای و داوای خواردنی ئی کرد، نهویش نیو کۆل جو ی پیدرا، کابرا به رده وام خوی و ژنو

مندآلى لييان دهخوارد تاكيشاي، پيغه مبر (ﷺ) فرموى ته گهر نه تكيشايه ليٽان دهخواردو بٽان دما) (لو لم تكيلوه لآكلم فيه ولقام لكم).^۱

حاکم (ج ۳، ص ۲۴۶) له نهوفلى کوڙى حارڀى کوڙى عه بدولموته لیبه وه هيٺاويه تي، بو هاوسه رگيري داواى يارمه تي له پيغه مبر (ﷺ) کردوه، نه ویش ٺافره تيکى لي ماره کردوه، نه ویش بو شتي گه ڀاو هيچى دست نه کهوت، پيغه مبر (ﷺ) نه بوو رافعو نه بوو نه ييويى به قه لغانه کهى نارد لای جوله که يه به سى مشت جو به په ننيان دا، پيغه مبر (ﷺ) خواردنه کهى دا به منو نيو سال ليٺان خوارد - دواتر کيشامان - سهيرمانکرد وهك سهره تاي وايه، نهوفل وتي: نه وهم باسکرد بو پيغه مبر (ﷺ) فرموى ته گهر نه تكيشايه تاده مايت ليٽ دهخوارد).^۲

بوخارى له (الدلائل النبوة) له جابره وه هيٺاويه تي باوکی مردو قهرزيکی له سهر بو، ده ليٽ: هاتم بولای پيغه مبر (ﷺ) وتم باوكم قهرزيکی له سهره و منيش هيچم نييه جگه له به رهه مى دارو خورما کهى و هي دوو ساليش به شى قهرزه کهى ناکات، پيغه مبر (ﷺ) له گه لم هات تا خاوهن قهرزه کان به پوومدا نه يه به دهوڙى شويٺيکى خوما وشکړدنه وه دا چوو و فزاي کردو دواتر دانيششت و فرموى (انزعوه) (بيبهن) نه وهى بويان هه بوو پيٺى دانه وه وهك خوشى مايه وه.^۳

نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۵۶) دا به دووږو دريٺتر ليوهى هيٺاوه، له گيږانه وه که يدا هاتوه: له سهرى دانيششت دواتر فرموى (هاوه له کانت بانگ بکه)

^۱ - موسليم له جابره وه هيٺاويه تي، وهك له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۴) دا هاتوه.

^۲ - بهيه قى له نهوفلى کوڙى حارثه وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي، وهك له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۹) دا هاتوه.

^۳ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) دا واهاتوه. ٺيٺن سهد (ج ۳، ص ۵۶۳) له جابره وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

بەردەۋام دەيگىشا تا خوا سپاردەكەي باۋكىمى دايەۋە، بەخوا من پازى بووم خوا
قەرزەكەي باۋكىم بداتەۋە منىش دەنكە خورمايەك نەبەمەۋە بۇ خوشكەكانم، خوا
ھەموو وشكە خورماكانى بۇ پاراستم تا سەيرم كرد ئەۋ شوينە خورماي پىڭەمبەر
(ﷺ) لەسەر بوو دەتوت يەك خورما كەمى نەكردوۋە.

ئەبوو نەعيم لە (الدلائل، ص ۱۸۰) لە سەئىدى كۆرى مېناۋە ھېناۋىيەتى كچى
بەشىرى كۆرى سەعد خوشكى نوعمانى كۆرى بەشىر وتى: ەمەرى كچى رەۋاحە
بانگى كردم و پىرى دوو مشت خورماي كرده ناو چاكم و وتى: كچى شىرىنم ئەۋە
ببە بۇ باۋكت و خالت ەبدولاي كۆرى رەۋاحە تا نانەكەيان بخۆن، منىش گرتم و
كەۋتمە پى و دام بە لاي پىڭەمبەردا (ﷺ) كاتى بۇ باۋكىم و خالۆم دەگەپام،
پىڭەمبەر فەرموۋى (بېھىنە) منىش كىرمە دەستى پىڭەمبەر و پىرى نەكرد، فەرمانى
كرد جلى راخراۋ خورماكانى لەسەر داناۋ لەسەر جەكە بوو، پاشان بە كەسىكى
لاي خۆى فەرموۋ (لەناۋ خەلكى خەندەقدا ھاۋار بكة وەرن بۇ نان خواردن) خەلكى
خەندەق لەسەرى كۆبۈنەۋەۋە لىيان دەخوارد خورماكەش زيادى دەكرد تاھەموو
لىبۈنەۋەۋە خورماكەش بە چواردەۋرى جەكەدا دەكەۋت (لەتاۋ زۆرى).

ئىبن ەسەكىر لە عربىضەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: من لە سەفەرۋ مالىەۋە
لەبەر دەرگاي پىڭەمبەردا (ﷺ) بووم، شەۋى لە تەبۈك بوۋىن يان بۇ پىۋىستىيەك
چوۋىن گەپراينەۋە بۇ لاي پىڭەمبەر (ﷺ) سەيرمان كرد خۆى و ئەۋانەى دەۋرى
نانيان خواردوۋە، فەرموۋى (لە ئىۋارەۋە لەكۆى بوون؟) (اين كنتم منذ الليلة)
منىش ھەۋالەم پىدا.

جوعالى كۆرى سوراقەۋ ەبدولاي كۆرى مەققەلى لە موزەنى دەرەكەۋتن، ئىمە
سى كەس بوۋىن ھەموۋمان برسى بوۋىن، پىڭەمبەر (ﷺ) چوۋىە مالى ئوم

۱- لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) لە ئىبن ئىسحاق لە سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھېناۋىيەتى،
بەلام ۋاھاتوۋە: فەرمانى كرد جلى راخرا، پاشان خورماكەى داۋاكردو لەسەر جەكە پرشتى.

سه له مهو داواى شتيكى كرد تا بيخون، به لام هيچى لا دهست نه كهوت، بيلالى بانگ
كردو فهرمووى (هل من شئ) (هيچ شتى نييه؟) ئه ويش قاپه پيستي نه بيه كهى
هه لگرت و كهوت خورماى كوكرده وه خستيه قاپيك، پيغه مبهري (ﷺ) دهستى
له سهر دانان و ناوى خواى هي ناو فهرمووى به ناوى خواوه بخون، ئيمهش
خواردمان، من په نجاو چوار خورما ژمارد هه موويان ده ژماردو ناو كه كه شيانم له
دهسته كهى ديكه مدا بوون، دوو هاوړيكه شم هه مان شتيان ده كرد، هه ركاميان په نجا
خورمان خوارد، دهستمان به رز كرده وه سهيرمان كرد كهوت خورماكه وهك خويان
ماون، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (يا بلال ارفعهن في جرابك) (بيا نخره قاپه
پيستي نه بيه كهت) بو به ياننى خستيه قاپيك و پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (به ناوى
خواوه بخون و ئيمهش خواردمان تا تير بووين، ئيمه ده كهس بووين، دهستمان
هه لگرت خورماكان وهك خويان بوون، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (ئه گهر شهرم كردنم
له په روه دگارم نه بووايه لهم خورمايانم ده خوارد تاكاتى ده گه پيسته وه مه دينه)
(لولا اني استعيني من ربي عزوجل لأكلت من هذه التمرات حتى نرد الى المدينة من
أخرنا) كاتى گه پرايه وه مه دينه گه شت به غولامى له خه لكى مه دينه و خورماكانى دا
به و غولامه، ئه ويش خورماكانى ده مژى و ده چوو.

به بيه قى له نه بوو هوره يره وه هي ناويه تى ده ليت: له ئيسلامدا تووشى سى
موسيبهت بووم كه شتى وا سه ختم تووش نه بووه، مردنى پيغه مبهري خوا (ﷺ)
كه من هاوده مى بووم، كوژرانى عوسمانى و تويشووه كه، وتيان نه بوو هوره يره
تويشووه كه چييه؟ وتى ئيمه له سه فريكد ا له گه ل پيغه مبهري (ﷺ) بووين كه
فهرمووى (ئهى نه بوو هوره يره ئايا هيچت پييه؟) وتم به لى خورما له
تويشووه كه مدايه، وتى (بيهيته) منيش خورمايه كم ده رهي ناو هي نام بوى، پيغه مبهري
(ﷺ) دهستى ليداو نزاى له سهر كردو دواتر فهرمووى (ده كهس بانگ بكه) ده

کەسم بانگ کرد لە خورماکەیان خوارد تاتیڤر بوون، پاشان بەو جوڤە بوون تا ھەموو سوپاکە نانیاں خواردو خورمايەکم بۆ مایەوہ لە تویښووەکەمدا، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەي ئەبوو ھورەیرە ئەگەر ویستت شتیکی ئی وەر بگرت دەستت ببەرە ناوی و ھەلیمەدەرەوہ) منیش لە سەردەمی پیڤەمبەر (ﷺ) ئەبوو بەکرو عومەر و عوسمانیشدا لیم خوارد کە عوسمان کوژرا ئەوہی لە دەستدا بوو ئەوہی لە تویښووەکەمدا بوو بە تالان چوو، پیتان بلیم چەندم لی خوارد؟ زیاتر لە دووسەد کۆلم ئی خواردوہ.

ئین سەعد (ج ۷، ص ۱۹) لە ئەنەسی کوپی مالیکەوہ ھیناویەتی دەلیت: دایکم بردمی بۆلای پیڤەمبەر (ﷺ) وتی: ئەي پیڤەمبەری خوا (ﷺ) خزمەتکارت بی نزای بۆ بکە، ئەویش فەرمووی (خوایە سامان و مندالی زیادو تەمەنی درێژ بکەو لە تاوانی خوش بە) منیش لە ئەوہی خۆم ئەوہو ھەشت یان سەدو دوو کەسم بە خاک سپاردوہ، بەرھەم لە سالیڤدا دووجار وەردەگیری، ھیندە مامەوہ تا لە ژیان بیزار بووم، ئیستا ھیواو ئومیدی چوارەمیانم ھەیە (خوایە لە تاوانی خوش بە).

ئەبوو نەعیم لیوہی ھیناوە وەک لە (کنز العمال ج ۷، ص ۹) دا ھاووہ ئوم سەلیم وتی ئەي پیڤەمبەری خوا (ﷺ) نزا بکە بۆ ئەنەس، فەرمووی (خوایە سامان و مندالی زۆر بکەو بەرکەتی تیڤخە بۆی) منیش لە ئەوہی خۆم جگە لە کوپەزاکانم سەدو بیست و پینج کەسم بە خاکسپاردوہ، زەویيەکیشم سالی دوو بەر دەدات، لەم ولاتەشدا ھیچ زەویيەک دووجار بەر نادات جگ لەو زەویيە من.

۱ - لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) دا وھاووہ. ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۵۵) لە ئەبوو ھورەیرەو بە ھەمان شیوہ ترمزی و ئەحمەدیش بە کورتی بەر واتیە لیوہی ھیناویانە.

(به ره کهت له شیرو پوند)

ئه حمهد له جابر وه هیئاویه تی ئوم مالیکی به هزی (ع) له هیزه یه کدا چهوری به دیاری ده نارد بو پیغه مبه (ع) مندا له کانی داوای چهوریان لید کردو نهویش هیچی لانه ده بو، ده چون بوئه وهی که تیایدا له چهوری بو پیغه مبه (ع) داده نا، پیغه مبه (ع) (اعصر تیه؟) ئایا داتان چۆر اندا؟ وتی: به لی. فهرمووی: نه گهر وازت لی بهیئایه به رده وام ده ما (لو ترکیتته مازال ذلک مقیماً) ^۱.

ته به رانی له ئوم مالیکی نه نساریه وه هیئاویه تی هیزه پۆنیکی بو هیئا بو پیغه مبه (ع)، پیغه مبه ریش (ع) فرمانی کرد به بیلال دای کردو هیزه کهی پیدایه وه. ئوم مالیک گه پرایه وه سهیری کرد پره، هاته وه بۆلای پیغه مبه (ع) وتی ئهی پیغه مبه ئایا هیچم له سه ر دانه به زیوه؟ فهرمووی (وما ژک یام مالک؟) (بۆچی ئهی دایکی مالیک؟) وتی: بۆچی دیاریه که مت گپرایه وه؟ پیغه مبه (ع) بیلال بانگ کردو پرس یاری لیکرد، بیلال وتی: سویند به وهی توی به حق نارد وه دامکرد تائه وهی شهرم دایگرت، پیغه مبه (ع) فهرمووی (پیروزت بیت ئوم مالیک خوا پاداشته کهی پیش خست) (هنیئاً لک یام مالک عجل الله ثوابها) پاشان فیری کرد دوا ی هه موو نویر ئی بلی (سبحان الله) ده جار، (الحمد لله) ده جار، (الله اکبر) ده جار ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۴) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یثه می (ج ۸، ص ۳۰۹) ده لیت: له سه نه ده که دا کهس هیه ناوی نه هاتوه وه عه تای کوپی سانیبیش شت تیکه ل ده کات، که سه کانی دیکه ی سه حیجن. ته واو، نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۴) له ئوم مالیکی نه نساریه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، ئیبن ئه بی عاصم له الوحدان له ئوم مالیکی نه نساریه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه ک له (الأصابة ج ۴، ص ۴۹۴) دا هاتوه،

ته به رانى و ئين منده و ئين سه كهن له ئوم ئهوسى به هزيه وه هيناويانه و چهوريه كى بوو كرده هيزه كه وه دواتر به ديارى بردى بو پيغهمبر (ﷺ)، ئه ویش قبولى كردو چى تيدا بوو هليگرت و نزاى به ركه تى بوو كردو بوو كيپرايه وه، ئوم ئهوس سهيرى كرد پره له چهورى وايزانى پيغهمبر (ﷺ) دياريه كهى قبول نه كردوه، بويه به دهنگ و نركه وه هاته وه، پيغهمبر (ﷺ) فرموى (هه والى چيروكه كهى پى بدهن) (اخبرها بالقصه) ئوم ئهوس له ماوه ژيانى پيغهمبر (ﷺ) و ئه بوو به كرو عومرو عوسماندا لى خوارد تا گرفتى نيوان عهلى و موعاويه (ﷺ) پوویدا.^۲

ئه بوو يه علا له نه نس له دايكه وه هيناويه تى ده لیت: مه ريكي هه بوو، چهوريه كهى كوكرده وه له هيزه كه دا تا پر بوو، ئينجا به رهبيبه دا ناردى بو پيغهمبر (ﷺ) وتى ئهى رهبيبه ئه مه ببه بو پيغهمبر (ﷺ) بو خواردنى، رهبيبه بردى وتى ئهى پيغهمبرى خوا ئه م چهوريه ئوم سهليم بو ناردويت، پيغهمبر (ﷺ) فرموى (افرغوا لها عكتها) (هيزه كهى بو خالى بكن) خالى كراو رهبيبه برديه وه، ئوم سهليم له ماله وه نه بوو، بويه به لايه كه دا ههليواسى، ئوم سهليم هاته وه سهيرى كرد هيزه كه (عكة) پره و لى ده چوپى، ئوم سهليم وتى ئهى رهبيبه مه گهر نه موت ئه مه ببه بو پيغهمبر (ﷺ)، وتى بردم، ئه گهر پرهوا ناكهيت پر بولاى پيغهمبر (ﷺ) پرسيارى لي بكه، ئه ویش له گه ل رهبيبه چوو وتى ئهى پيغهمبرى

موسليم له جابره وه هيناويه تى ئوم ماليكى ئه نسارى به هه مان شيوه واتاى ئه وهى ئه حمده هيناويه تى، وهك له (الأصابة ج ٤، ص ٤٩٤) دا هاتوه.
١ - ضعيف.

٢ - له (الأصابة) دا واهاتوه. هه يشه مى (ج ٨، ص ٣١٠) ده لیت: ته به رانى هيناويه تى و له سه نه ده كه دا عصمهى كوپى سولهيمان هيه كه نايتاسم، كه سه كانى ديكهى جئ متمانه ن، ته واز. به يه هقى به سه نه ديكي دى به و واتايه به دوورو دريژتر ليوى هيناوه، وهك له (البدایة والنهاية ج ٦، ص ١٠٤) دا هاتوه.

خۇا (ﷺ) مەن بە رەببىبەدا ھىزەيەك پۇنم بۇ ناردىت، فەرموۋى (ۋايىكىردو ھات) وتى: دەى سۈيىند بەۋەى تۋى بە ھەق ۋاىيىنى ھەق ناردوۋە ھىشتا پىرە لىي دەچۈپى، پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋ ئەى ئوم سەلىم ئايا سەرت سۈپدەمىنى ئەگەر خۋايە پۇزى دايت ۋەك چۇن تۇ ئەۋەت دا بە پىغەمبەرەكەى، بخۇۋ بىەخشە (يام سلىم اتعجبىن ان كان الله اطعمك كما اطعمت نبىه كلى واطعمى) ئوم سەلىم دەلىت ھاتمەۋە مال ۋ لە ھىزەكەدا ئەۋەندەۋ ئەۋەندە دابەشمكردو تىايدا ھىندەم ھىشتەۋە كە بۇ مانگ يان دوو مانگى بەكارمان دەھىئا.

ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۱۵۷) لە ئەم شەرىكەۋە ھىناۋىيەتى كە ھىزە پۇنىكى ھەبوو تىايدا پۇنى دەبرد بە دىارى بۇ پىغەمبەر (ﷺ) پۇزى مندالەكانى داۋاى چەورىان لىكىرد، ئەۋىش ناچار ھەستا بۇلاى ھىزەكەۋ سەيرى كرد لىي دەچۈپى، لىي داكرد بۇيان ۋ ماۋەيەك لىيان خوارد، دواتر چوۋ سەيرى كرد چى تىدابوۋ داىكردو تەۋاۋ بوو، دواتر ھات بۇلاى پىغەمبەرۋ ئەۋىش پىي فەرموۋ (ئايا داتكرد؟ ئەگەر دات نەكردايە ماۋەيەك بۇت دەما) ھەروەھا لە فەرموۋدەكەى يەحىياى كوپى سەعیدەۋە دەلىت: ھىزە پۇنىكى ھەبوو دەيدا بە ھەركەس كە بەھاتايە بۇلاى، كەسى داۋاى پۇنى لىكىرد ئەۋىش وتى: بەخۇا تىايدا نىيە، فوۋى تى كردو لەبەر خۇر ھەلىۋاسى، سەيرى كرد پىرە لە چەۋرى، ئىتر دەوترا: لە نىشانەۋ بەلگەكانى خۇا ھىزەكەى ئوم شەرىك بوو.

۱ - لە (البدایة والنہایة ج ۶، ص ۱۰۳) دا ھاتوۋە ھەيئەتى (ج ۸، ص ۳۰۹) دەلىت: ئەبوۋ يەعلاۋ تەبەرانى ھىناۋىانە، بەلام لاى تەبەرانى دەلىت: زەينەب لە برى رەببىبە ھاتوۋە، لە سەنەدى ھەردوۋكىدا موحەممەدى كوپى زىادى بەرجەمى ھەيە كە درۇزنە، تەۋاۋ. ئەبوۋ نەعم لە (الدلائل، ص ۲۰۴) لە ئەنەسى كوپى مالىك لە ئوم سەلىمى داىكەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىرەنەۋەكەى ئەمىشدا لە برى رەببىبە زەينەب ھاتوۋە.

(بەرەكەت لە گۆشتدا)

تەبەرانى لە مەسعودى كۆپى خالىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەرىكم نارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) پاشان بۇ پىۋىستىيەك چووم، پىغەمبەر (ﷺ) بەشىكى بۇ گىرەنەۋە، گەرامەۋە بۇلاى ئوم خەناس (ژنەكەى) سەيرمەرد گۆشتى لايە، وتم: ئەم گۆشتە چىيە؟ وتم: خۆشەۋىستەكەت لەو مەرىكى بۆت ناردېو بۇى ناردىنەۋە، تى: ئەى بۆچى نەتدات بە مال و مندالت بىخۆن؟ وتى: ئەمە بەرماۋەيانەۋ ھەمويان نانيان خواردوۋە، ئەوان پىشتەر دوۋيان سى مەريان سەردەپرى و لىيان دەمايەۋە.^۱

يەعقوبى كۆپى سوفيان لە خالىدى كۆپى عەبدولعزاۋە ھىناۋىيەتى مەرىكى سەردەپرى بۇ پىغەمبەر (ﷺ) خالىد مندالى زۆرى ھەبو، پىغەمبەر (ﷺ) ھەندى لە ھاۋەلانى لىيان خوارد، پىغەمبەر (ﷺ) زىادەكەى دا بە خالىد، ئەوانىش لىيان خوارد و لىيان مايەۋە.^۲

(رۆزى لە لايەكى چاۋەروان نەكراۋەۋە)

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۴۲۸) لە فەرمودەى ئەشعەپى كۆپى شوعبە لە ئەرتەئەى كۆپى مونزىر لە ضەمرەى كۆپى حوبىب لە خالىدى كۆپى ئەسەدى كۆپى حەبىب لە سەلەمەى كۆپى نۇفەيلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىرسىارم كرد لە پىغەمبەر (ﷺ) وتم: لە ئاسمانەۋە خواردنت بۇ ھاتوۋە؟ فەرموۋى بەلى، وتم: ئايا ھىچت لى زىاد مايەۋە؟ فەرموۋى: بەلى، وتم: چى پى ھات؟ فەرموۋى: (بەزكرايەۋە بۇ ئاسمان) دەلىم: حاكم (ج ۴، ص ۴۴۷) لە سەلەمەى كۆپى نۇفەيلى سكونيەۋە كە ھاۋەلانى

۱ - ھەيئەتى (ج ۸، ص ۳۱۰) دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسانى ھەن كە نايانناسم.

۲ - ضعيف.

۳ - ھەسەنى كۆپى سوفيان لە سەنەدەكەيدا ۋە سائى لە (الكنى) لە يەعقوبەۋە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيانە، لە (الأصابة ج ۱، ص ۴۰۹) دا ۋاھاتوۋە.

پیغمبر بوو (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: ئیمه لای پیغمبر بووین (ﷺ) که که سیڅ هات و وتی نهی پیغمبره خا ئایا له ئاسمانه وه خواردنت بو هاتووه؟ فرمووی (ایتیت بطعام مسخنة) (خواردنیکی گهرم بو هیئرا) وتی: ئایا هیچت لی زیاد بوو؟ فرمووی (به لی) وتی: چی پی هات؟ فرمووی (به زکرایه وه بو ئاسمان و سروشی بو ده هیڼام که من کهم کهم له نیوانتانداندا ده میڼمه وه تاده لیڼ تاکه ی؟ پاشان به رهو پرووی به هه له زانین ده بنه وه یه کدی له ناوده بن، له بهردهم پوژی دوایدا مه رگانیکی سهخته دوا ی نه وه سالانی بوومه له زه دین).^۱

لای نه سائی فرمووده یه که هیه هی جگه له وه له گیڼرانه وه ی ضه مره ی کوپی حه بییدا هاتووه: لای له سه له مه ی کوپی نوفه یلی سکونیم بیست ده یوت: ئیمه لای پیغمبر (ﷺ) دانیشتبووین.

موسلیم (ج ۲، ص ۴۱۸) له جابری کوپی عه بدولآوه له فرمووده یه کی دوورو در یژدا هیڼاویه تی: خه لکی لای پیغمبر (ﷺ) سکالای برسیڅتیا ن کرد، نه ویش فرمووی (به لکو خوا نانتان پی به خشی) (عسی الله ان یطعمکم) ئیمه ش هاتین بولای که ناری ده ریا، ده ریا شه پو لیکی داو ئاژه لیکی فریدا، له لایه که وه ئاگرمان کرده وه برژاندمان و خواردمان و تیڼرمان خوارد، جابر ده لیت: من و فلان و فلان چووینه ژور تا پیڼج له حاجیانی ژمارد، که س نه یده دین تا چووینه ده رو ئی سکیکی ئاژه له که مان و گرت و چه ماندمانه وه دواتر گه وره ترین که سی کاروانه که و گه وره ترین و شتری کاروانه که و گه وره ترین بالینه ی کاروانه که مان هیڼا، چووینه ژیری که چی سه ری نه ده جوولا.

^۱ حاکم ده لیت ئه م فرمووده له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیحه و نه یان هیڼاوه. زه هبی ده لیت: هه وانه که (فرمووده که) له غه ربه سه حیحه کانه، له (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا له باسی ژیانی سه له مه ی کوپی نوفه یلدا هاتووه.

مالك (ص ٢٧١) له جابر هوه (ع) هيناويه تى ده لى ت پيغه مبه (ع) ده سته يه كى به ره و كه ناروى دهر يا ناردو نه بو عوبه يده كورى جه راحى كرد به بهر پرسیان كه سى سهد كه س بوون، منيش له نيوانياندا بووم، دهر چووين تا له ريډا تويشوومان نه ما، نه بوو عوبه يده فرمانى كرد هه موو تويشووى سوپا كه كوكرايه وه دوو كو له خورما ده بوو، پوژانه زور به كه مى پييده داين تا ته واو بوو، گه يشتينه كه نارو، نه ههنگى وه كه ته پو لكه كه وت، سوپا كه هه ژده شه و لييان خوارد، پاشان نه بوو عوبه يده فرمانى كرد دوو ئيسكى بيئن، ريكرانه وه، پاشان فرمانى كرد كاروان كه وته پى، به ولاخ له ژيره وه دوو ئيسكه كه بهرز كرانه وه كه چى نه توانران.^١

بوخارى و موسليم له پى ئين عوبه ينه له عه مرى كورى دينار له جابر هوه هيناويانه ده لى ت: پيغه مبه (ع) به سى سهد سواره وه ناردى و نه بوو عوبه يده كورى جه راح نه ميرمان بوو، قهره ولمان گرتبوو بو كاروانيكي قورپه يش، تووشى برسيتيه كى زور بوو بووين، تا نه وهى گه لاي وه ريوومان ده خوارد، نه سوپا به سوپاي گه لا وه ريو ناسرا، يه كى سى ئاژه لى سه برى، دواتر سى و دواتر سى دانه ي ديكه ي سه برى. نه بوو عوبه يده ريگرى ليگر ت دهر يا ئاژه لى كى فريدايه دهر كه پى ده وترا عه نهر، نيومانگ لي مان خوارد و چه وريمان به كار هينا تا جه سته مان پيك بوويه وه، دواتر چيروكى ئيسكه كه دينى ت.^٢

به يه قى له ريگه ي نه بوو زوبه ير له جابر هوه هيناويه تى وهك (البداية والنهاية ج ٤، ص ٢٧٦) دا هاتوو ده لى ت: پيغه مبه (ع) به سه ركردايه تى نه بوو عوبه يده

^١ - بوخارى و موسليم له فهرموده كه ي ماليكه وه به هه مان شيوه هيناويانه، هه وهك له (البداية والنهاية ج ٤، ص ٢٧٦) دا هاتوو.

^٢ - له (البداية والنهاية ج ٤، ص ٢٧٦) دا واهاتوو. نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ٢١٤) له ريگه ي عه مروه به هه مان شيوه هيناويه تى.

ناردینی بۆ گەشتن به کاروانیکی قوڤه‌یش و باری خورمای پیداین که جگه له‌وه‌مان بۆ نه‌بوو، نه‌بو عوبه‌یده به‌دانه دانه خورمای پیداین، نه‌بو زوبه‌یر وتی منیش وتم ئیوه چیتان پیده‌کرد؟ جابر وتی: وهك منداڵ ده‌مانمژێ دواتر ئاومان به‌سه‌ردا ده‌خواره‌وه، به‌یانی تا ئیواره ئاومان بۆ هه‌بوو، له‌که‌ناری ده‌ریادا شتی وهك به‌رزیه‌کی گه‌وره هه‌بوو چووین سه‌یرمانکرد ئاژده‌لیکه پیتی ده‌وتری عه‌نبه‌ر، نه‌بو عوبه‌یده وتی: مردووه (مرداره‌وه‌بوو) پاشان وتی نا، به‌لکو ئیمه نیردرایوی پیغه‌مبه‌ری خواین له‌پیتی خوادا، ئیوه‌ش ناچارن ده‌ی بخۆن، مانگی به‌سیسه‌د کهس لی‌مان ده‌خوارد وهك گا یان پارچه‌ گابوو، نه‌بو عوبه‌یده سیانزه که‌سمانی لای چاویه‌وه داناو پارچه ئیسیکی گرت و پیکی کرده‌وه، دواتر گه‌وره‌ترین وشتری هی‌نایه ژیری، چهند پارچه گوشتی‌کمان به‌زهر دکرای هه‌لگرت، که هاتینه مه‌دینه چووینه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و بۆمان باسکرد، نه‌ویش فهرمووی (ئه‌وه پۆزیه‌ك بوو خوا بۆی ده‌رکردن، ئایا هیچ له‌گوشته‌که‌یتان پییه ده‌رخواردمان بده‌ن؟) هی‌نامان بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لیی خوارد.

ئه‌حمه‌د له‌ نه‌بو هوره‌یره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: که‌سی چوو بۆ لای مال و منالی و بینی پی‌ویستی‌یان هه‌یه چوویه ده‌ر بۆ شت په‌یداکردن، کاتی ژنه‌که‌ی بینی هه‌ستا بۆ لای ده‌سته‌پاره‌که‌و داینا و ته‌نوره‌که‌ی گه‌رمکرد و دواتر وتی: خوایه پۆزیمان بده، سه‌یری کرد ته‌شته‌که‌ پرپووه، چوو بۆ لای ته‌نوره‌که‌ش نه‌ویش پرپوو، پیاوه‌که‌ گه‌رایه‌وه‌و وتی دوا‌ی من هیچ‌تان ده‌سکه‌وت: ژنه‌که‌ی وتی: به‌لێ له‌په‌روه‌ر دگارمانه‌وه هه‌ستان بۆ لای ده‌سته‌پاره‌که‌، نه‌وه‌ی باسکرد بۆ پیغه‌مبه‌ر

١- موسلیم و نه‌بو داود له‌نه‌بو زوبه‌یره‌وه هی‌ناویانه. وهك له‌ (البدایه وانه‌ایه ج ٤، ص ٢٧٦) دا هاتوه. ئیبن سه‌عد (ج ٣، ص ٤١١) له‌ نه‌بو زوبه‌یر له‌ جابه‌ره‌وه به‌و واتاو به‌کورت‌تر هی‌ناویه‌تی، ته‌به‌رانی له‌ نه‌حمه‌د له‌ نه‌بو هه‌ره‌یره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: وهك له‌ (کنز العمال ج ٨، ص ٥٢) دا هاتوه.

(ﷺ) ٺهويش فهرمووي (ٺهگهر بهرزي نه ڪردايه ته وه بهردهوام تا پوڙي دوايي دهسوپرايه وه (اما ٻنه لو لم يرفعها لم تزل تدور إلى يوم القيمة) (هه ٻيٽه مي ج ۱۰، ص ۲۵۶) دهليٽ: ٺه حمه دو به زاز هيٺاويانه و دهليٽ: ٺنه ڪهي وتي خوايه ٺه وهنده مان پيٻه خشه تا بيڪهين به ٺارد و هه ويرو نان، سه يريڪرد ته شته ڪه پره له نان و دهسٽهاره ڪش دهسوپڙي و ته نوره ڪه پره له ناني برڙاو، ميرده ڪهي وتي هيچتان لايه؟ ٺنه ڪهي وتي: پوڙي خوايه، ڪابرا دهسٽهاره ڪهي هه لگرت و ٺه وهي چوار دهوري ڪو ڪرده وه، پيڻه مبهه (ﷺ) پيٽي فهرموو (ٺهگهر وازت ليٻه ٻيٺايه تا پوڙي دوايي دهيهاري).^۱

به سه نه ديڪي ديڪه ليٺه هيٺاوه يه ڪي له پشتيوانان پيٽيستي هه بوو، ده رچوو لاي ٺن و منڊالي هيچ نه بوو، ٺنه ڪهي وتي: ٺهگهر دهسٽهاره ڪم بجوليٽم و چيلڪهي دارخورما بخمه ناو ته نوره ڪم باشتره دراوسيڪم دهنگي دهسٽهاره ڪه يان بيست و دوڪه لايان بيني، وايرانزاني خواردنمان لايه و هه ٺاريمان نيه، ٺنه ڪه هه سٽا بو لاي ته نوره ڪهي و دايجيرساندو دانيسٽ دهسٽهاره ڪه دهجولا، پياوه ڪهي هات و گوئي له دهنگي دهسٽهاره ڪه بوو ٺنه ڪه هات و تا ده رگاڪهي بو بڪا ته وه پياوه ڪه وتي چيت دههاري؟ ٺهويش بوئي گيڙامه وه، چوومه لاي ته نوره ڪهي، سه يرمڪرد پره له نان، پياوه ڪهي ٺه وهي باسڪرد بو پيڻه مبهه (ﷺ) ٺهويش فهرمووي (چيتڪرد به دهسٽهاره ڪه؟) وتي: هه لمگرت و دام ته ڪاند فهرمووي (ٺهگهر وازتان ليٻه ٻيٺايه به هه موو ٺيانن يان فهرمووي ٺيانم بوٽان و ابوو) (لو ترڪتموها ما زالت لکم حياتکم - اوفال حياتي).^۲

^۱ - ته بهراني له (المعجم الأوسط) به هه مان شيوه هيٺاويه تي، ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي سه حيحن جگه له ماموستاڪهي به زازو ماموستاڪهي ته بهراني ڪه هه روو ڪيشيان جيٽي متمانن، به يهه قي له ٺه بو هورهيره وه به ده قي به زاز هيٺاويه تي.

^۲ - ٺم فهرمووده سه نه دو ده قي غريبه، له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۹) دا واهاتووه.

به يه قى له الدلائل ثيبين عه ساكړ له نه بويه كړه وه هيټاويانه ده لټن: له گه ل
 پيغه مبه ردا (ع) له مه ككه ده رچووين و گه شتینه نشينگه يه كى عه رب، پيغه مبه
 (ع) سه يري كړد له كه ناروه مالى هيه، به ره و نه وي چوو كه دابه زين كه سى
 تيدانه بوو جگه له نافرته تى، نافرته كه وتى به ندهى خوا من نافرته تم كه سم له گه ل
 نيه، بچن بو لاي گه وره ي ئيره نه گهر ده تانه وي ميواندارى بكرين، پيغه مبه (ع)
 وه لامى نه دايه وه، نه مهش كاتى ئيواره بوو، كورپكى بزنيكى بو هيټاويه: ژنه كه
 وتى كورپ شيرينم نه م بزنه و نه م شفره ببه بو نه و دوو كه سه و پيټان بللى دايكم
 پيټان ده لټن نه مه سه ربړن و بيخون و بهشى ئيمهش بدهن، كاتى هات پيغه مبه
 (ع) پيى فهرموو شفره كه ببه ره وه قاپيكم بويينه، پيغه مبه (ع) ده ستيه پنا
 به گوانيداو دواتر بزنه كه شيرى دا تا قاپه كه پرېوو، پاشان وتى: بيه بو لاي دايكت
 ليى خوارده وه تا تيرېوو، پاشان هيټاوي فهرمووى: نه وه ببه و دانه يه كى ديكه م بو
 بهينه، به و جوړه ي كړد دواتر بهشى نه بوبه كړى دا، نه مجاريش وايكړد و پاشان
 پيغه مبه (ع) شيرى خوارده وه، شه و ماینه وه و دواتر چووين، ژنه كه به پيروز
 ناوى ده برد، مه پومالاتى زورېوون تا به ره و مه دينه هات نه بوبه كړى صديق
 تيپه پرېوو كوپه كى لاي وتى به ندهى خوا نه و كه سه ي له گه لټ بوو كوا؟ نه بوبه كړ
 وتى ده زانيت نه وه كييه؟ وتى نا، وتى نه وه پيغه مبه رى خوايه (ع) ژنه كه ي وتى
 ده ي بمبه بو لاي، پيغه مبه (ع) ناني پيداو خه لاتي كړد و شتتى كه لوپه ل و
 پيوستى ده شته كيه كاني پيداو خه لاتى كړد و ژنه كه ش موسلمان بوو.^۱

نه حمه د له ثيبين مه سعوده وه: هيټاويه تى ده لټت: من مه رڼم ده له وه پړاند بو
 عوقبه ي كورپ نه بو موعيت، پيغه مبه (ع) داي به لامداو نه بوبه كړى له گه لدا بوو،
 پيغه مبه (ع) فهرمووى (غولام هيچ شير هيه؟) (يا غلام هل من لبن؟) وتم به لى،
 به لام هى خوم نيه، فهرمووى نه ي مه رڼ هيه به راني نه چويته سهر (هل من شاه لم

^۱ - ثيبين كه ثير ده لټت: سه نه ده كى حه سه نه، له (كنز العمال ج ۸، ص ۳۳۰) دا واهاتووه.

ينز عايها الفعل) منيش مەرىكم ھىنا پىغەمبەر (ﷺ) دەستىھىنا بەگوانىدا و شىر ھات كىردى قاپىك و لىي خوارد و بەشى ئەبەبە كرى دا پاشان بەگوانەكەى ھەرمو (كۆ بەرەۋە) (اقلص) ئەۋىش كۆبۈۋىيەۋە، پاشان دۋاى ئەۋە ھاتم بۆلای و تە ئەى پىغەمبەرى خوا پىم بلى ئەۋ قەسەيە چىبۈۋ؟ ئەۋىش دەستى ھىنا بەسەرمدا و ھەرموۋى: (ئەى غولام رەھمەتى خوات بەركەۋىت، چونكە تۆ زانا و فىرخوازىت) (يا غلام یرحمك الله فانك عليم معلم) بەيھەقى بەۋ و اتايە لىۋەى ھىناۋە و تىايدا دەلىت: سەرە مەرىكم ھىنا و ئەۋىش رايگرت و دەستىھىنا بەگوانىدا نزاىكرد ئەبەبە كرىش تەشتىكى بۆ ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) شىرەكەى كىردە ناۋى بەشى ئەبەبە كرىدا و دواتر خۆى شىرەكەى خواردەۋە.^۱

تەبەرانى لەخەببەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىچغەمبەر (ﷺ) لەسرىيەكدا ئىمەى نارد توۋشى تىنۋىيەتى بوۋىن و ئاۋمان پىنەبو، و شترى يەكىكمان دانىشت و نىۋانى پىكانى ئەۋ ۋەك كانىا و بو، لە شىرەكەيمان خواردەۋە، ھەيئەمى (ج ۶، ص ۲۱۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئىبراھىمى كۆرى ئەبۇ ئىھابەۋە - كە مۇسلمان بوۋبو - ھىناۋىيەتى دەلىت: خەبىب لەمالى مندا بەندىكرابو، لەدرزى دەرگاگەۋە سەيرم دەكرد و ھىشۋە تىيەك بەدەستىيەۋە بوۋ ھىندەى كەسى دەبو، لىي دەخوارد تىيى وام لەسەر زەۋىدا نەبىنىبوۋ.^۲

ئىبن سەئىد (ج ۱، ص ۱۷۲) لەسالى كۆرى ئەبۇلجەعدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بۆ كارىكى دوو كەسى نارد، و تىان ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھىچمان پىنە، ھەرموۋى (ابتغىالى سقاء) جىنى خواردنەۋەيەك بۆ بەيىن، (ۋە

۱ - حسن.

۲ - له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۰۲) دا و ھاۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - بوخارى لەپوۋى ترەۋە چىۋۆكى تىيەكەى ھىناۋە، لە (الاصابة ج ۱، ص ۴۱۹) دا و ھاۋە.

کونه و هیزه ... هتد) هیئامان فرهمانیکرد پرمان کرد پاشان سه‌ری به‌ست و فره‌مووی (بچن تا ده‌گه‌نه ئه‌و شوینه، چونکه خوا پوزیتان دهدات) چوون تا که‌شتنه ئه‌و شوینه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فره‌مانی پیگردبوون، کونه‌که‌یان کرایه‌وه، شیرو که‌ره‌ی مه‌ری تیدابوون، خواردیان و شیرکه‌یان خوارده‌وه تا تیربوون.

(تینویتی شکانیان به‌ خواردنه‌وه له‌ خه‌ویاندا)

ئین ئه‌بی دنیا له‌عه‌بدولای کۆپی سه‌لامه‌وه هیئاویه‌تی ده‌لیت: چووم بۆ لای عوسمان کاتی گه‌مارۆ درابوو تا سه‌لامی لیبکه‌م، چووم وتی: براكه‌م ئه‌م شه‌و له‌که‌لانی نیوان دوو مالدای پیغه‌مبه‌رم (ﷺ) بینی فره‌مووی عوسمان گه‌مارۆیان دابوویت؟ وتم به‌لێ فره‌مووی تینویان کردوویت؟ وتم به‌لێ سه‌تلیکی هیئا که‌ ئاوی تیدابوو لیم خوارد تا تینویتییم شکا، تا ئه‌وه‌ی له‌نیوان دوو مه‌مک و شانه‌کاندا هه‌ستم به‌فیئکی ده‌کردو پیی فره‌مووم: ئه‌گه‌ر ده‌ته‌ویت به‌سه‌ریاندا سه‌رده‌خرییت و ئه‌گه‌ریش هه‌زده‌که‌یت پۆژو ده‌که‌یته‌وه، منیش پۆژوکردنه‌وه‌م لای ئه‌و هه‌لبژارد، ئه‌و پۆژه عوسمان کوژرا.^۱

پیشتریش چیرۆکی ئوم شوره‌یکمان هیئا که‌ خه‌وت و له‌خه‌ویدا بینی که‌سیک ئاوی پیدایا، که‌ له‌خه‌و هه‌ستا سه‌یریکرد تینویه‌تی نه‌ماوه.

(سامان له‌لایه‌کی چاوه‌روان نه‌کراوه‌وه)

ئهبو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۶۵) له‌زوباعه‌ی کچی زوبه‌یره‌وه هیئاویه‌تی که‌ لای میقداد بوو ده‌لیت: خه‌لکی به‌دووری دووسی پۆژ ده‌چوون بۆ پیویستیان و شتیان بۆ هه‌لده‌گرت، وه‌ک وشتر پۆژی میقداد بۆ پیویستی چوویه‌ ده‌ر تا گه‌یشه‌

^۱ - له‌ (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۱۸۲) دا واهاتوه.

(الحجة) ڪه لاي به يهقي غرقه ده، بؤ پئويستي چوويه ويړانه يهك نهو دانيشتبوو ڪه جرجي له ڪونه ڪي ديناري ڪي دهرهينا به رده وام پارهي ليدهر هينا تابو به حقه ده دينار ميقداد پار ڪه ي بردو باسي ڪرد بؤ پيغه مبر (ﷺ) نه ويش فهرمووي (نايا ده ست برد بؤ ڪونه ڪه؟) وتي: نا، سويند به وه ي به حق توي ناردوه، فهرمووي: (هيچ هه ده فيكت نيه تيايدا، خوا بهر ڪهت بخاته ناويه وه بؤت) زوباعه ده ليت ته واو نه بوو تا كيسه ي ڪه لام له مالي ميقداد دا بيني.

خه تيب له سائيبي نه قره عوه هيناويه تي عومر له سر مه دائين داينا، له هه يواني كيسردا دانيشتبوومي سهيري په يڪه ري ڪي ده ڪرد، ڪه به په نجه ڪان ناماڙه ي ده ڪرد بؤ شويني منيش وتم له وانه يه ناماڙه بؤ ڪاني بڪات، نهو شوينه م هه لکه ندو ڪاني ڪي ڪه وره دهرهينا بؤ عومرو نوسيم نه وه شتي ڪه خوا به جيا له موسلمانان به مني به خشيووه عومر يش بؤي نوسيم، تو سهر ڪرده يه ڪي موسلمانانيت بؤيه له نيوان مه سلماناندا به شي بکه.^۱

له (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا هه يثمي ڪوري عه ددي له شه عبويه ده گيريت وه سائيبه به شداري فه تي ميهره جان ڪردو چوويه (دار الهرمزان) سهيري ڪردو جرجي له سووچي ڪدا ده ستي دريژ ڪردو، وتي سويند ده خوم ناماڙه بؤ شتي ده ڪات، سهيري ڪرد هه شار ڪه يه ڪي هورمزانه تيايدا قاپي ڪه وره هه يه.^۲

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱۰ ص ۱۲۹) له عه بدوره حماني ڪوري يه زيدي ڪوري جابره وه هيناويه تي ده ليت: مه ولايه ڪي نه بو نومامه پي وتي: نه بو نومامه حزي له صه ده قه و چا ڪه ڪردن بوو شتي بؤ ڪو ڪرده وه و هيچ داوا ڪاري ڪي نه ده گيرايه وه باسه لکه پيازي يان خورمايه ڪ خوار دن ي ڪيش بووي، پوڙي ڪه سي هات داوايلي ڪرد،

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۳۰۵) دا وا هاتوه.

^۲ - نين نه بي شه يبه له ري ڪي شه يباني له سائيبي ڪوري نه قره عوه به هه مان شي وه هيناويه تي ته واو.

بەلام ئەۋەي پېنەدەكراۋ تەنھا سى سەد دىنارى ھەبوو، داۋايلىكردو ئەۋيش دىنارىكى پېدا، يەككى دىكەش ھات و دىنارىكى پېدا، پاشان يەككى دى ھات و ئەۋيش دىنارىكى پېدا، مەۋلاكەي ئەبوو ئوما مە دەلىت: كاتى بانگى نىوەر دراو بېدارم كردهۋە دەستىۋىژى گرت و چوو بو مزگەۋتەكەي، منىش دلم بوى سوتا- ئەو بەرۋو بوو- سەيرمەرد زىپرى ھەيە، ژماردم سى سەد دىنارىبوو، وتم ئەمە بو واىكرد چى كردهۋە، بەلكو بەجىي ھىشتوۋە، دواي ئىۋارە ھات، كاتى سەفرە و جىگەكەي بو راخرا پېكەنى و وتى ئەۋە باشتە لەۋەي لايەتى، منىش لەلەي سەرى ۋەستام تا نانى خوارد، وتم: پەخمەتى خوات لىبىت، ئەم بەخششەت لە رېيەكى فەوتاندا بەجىھىشت و ھەۋالت پېنەدام تا ھەلىبىگرم، ئەۋيش وتى كامەيە؟ منىش جىكەگەم بەرزكردەۋە، كە بىنى دىخوش بوو زور سەرسام بوو، منىش ھەستام پەتەكەم پىچراندو موسلمان بووم، ئىبن جابر دەلىت: لە مزگەۋتى حىمىس ئەو مەۋلايەم بىنى و قورئان و سونەت و فەرزەكانى فىرى ئافرەتان دەكردو لەسەر ئاينى ئىسلام شارەزاي دەكردن.

(بەرەكەت لە مال و ساماندا)

ئەخمەد لە فەرمودەيەكى دووردرىژلە سەلمانەۋە ھىناۋىيەتى لە باسى موسلمان بوونىدا دەلىت: لە سامان شتى لەسەرم مايەۋە ھىندەي ھىلكەي مەرىشكى زىپر لەچەند كاتىكدە ھىنرايەۋە بو پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋيش فەرموى (ما فعل الفارسي الكتاب) (فارسيەكە چى بە نوسراۋەكەي كرد؟) منىش بانگىرام بو لاي، فەرموى (ئەمە بەو ئەۋەي لەسەر تە بىدەرەۋە ئەي سەلمان) منىش وتم ئەي پىغەمبەرى خوا ئەمە چۆن ئەۋەي پىدەدرىتەۋە كە لەسەرمە؟ فەرموى (بىبە چونكە خوا ئەۋەي لەسەر تە دەيداتەۋە) منىش بردم و لەو زىپرە پىۋانەم بو كردن،

سۆيىندىج بەۋەدى گىيانى سەلمانى بەدەستە چىل ئۆقيەبوو ھەمووم پىدايەۋەو ئازادىبووم.

له گيڙانه وهيه كدا له سهلمانه وه هاتووه وتي: كاتى وتم ئه ي پيغه ميه ري خوا
ئوه چوئن ئه و قهرزه ي پيڊه دهيت؟ پيغه مبهر (ﷺ) گرتى و له سهر زمانى
هه لگيرايه وه و دواتر فهرمووى (بيگره وليى هه موو مافه كه يان چل ئوقيه بده ره وه).^{۱، ۲}
ئيين سه عد (ج ۴، ص ۷۵) له سهلمانه وه به هه مان شيوه ي گيڙانه وه ي يه كه م
هيئاويه تى دواتر ده لئيت: ئيين ئيسحاق وتى يه زيدى كوڤى حبيب بوى گيڙامه وه
له و فهرمووده دا هاتووه پيغه مبهر (ﷺ) ئه و پوڙ خستيه سهر زمانى و دواتر
هه ليگيڙايه وه، پاشان پيى فهرمووم (برو قهرزه كاني سهرت بده ره وه) (اذهب فادها
عنك).

ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۶۵) لە عەرەبی بارقیەوہ هیئایەتی (ﷺ) گەشت بەجەلب و دیناریکی پێداو فەرمووی (بەمە مەریکمان بۆ بکەرە) ئەویش چوو بەدیناریک دوو مەری کەسێ پێی گەشت. ئەویش مەریکی بەدیناری فروشت، پاشان دیناریک و مەریکی هیئایەوہ بۆ پیغەمبەر (ﷺ) ئەویش پێی فەرموو (بارک الله فی صفقة یمینک) ئیدی ئەگەر لە کوکردنەوہ هەستامایە نەدەگەرامەوہ بۆ مالهەوہ تا چل هەزار قازانج دەکرد، ئەبو نەعیم دەلیت: عەففان لە

١ - صحيح.

٢- (هه‌یڤه‌می ج ٩، ص ٣٣٦) ده‌لیت: ئه‌حمه‌د هه‌مووی و ته‌به‌رانی‌ش به‌هه‌مان شیوه‌ به‌چه‌ند سه‌نه‌دی هه‌ناویانه، سه‌نه‌دی گه‌پانه‌وه‌ی یه‌که‌م لای ئه‌حمه‌د و ته‌به‌رانی که‌سه‌کانی سه‌حیحن جگه‌ له‌ موچه‌مه‌دی کوپی ئه‌سحاق که‌ راشکاوانه‌ سه‌ماعی لیدیاره، که‌سه‌کانی گه‌پانه‌وه‌ی دوهم ته‌نها ئه‌حمه‌د هه‌ناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌حیحن جگه‌ له‌عه‌مری کوپی ئه‌بو قره‌ی کینه‌دی که‌ جینی متمانه‌شه، به‌زاریش هه‌ناویه‌تی، ته‌واو.

سه عیدی کوپی زهیده وه هیناویه تی ده لیت: ده مبینی له که ناری کوفه ده وه ستام و چل دینار قازانج ده کرد پیش نه وهی بگه پیمه وه ماله وه.^۱

بوخاری له نه بو عه قیل وه هیناویه تی عه بدولای کوپی هیشامی باپیری ده ببرد بو بازار و خواردنی ده کپی ئیبن زوبه یرو ئیبن عومەر پینی ده گه یشتن و ده یانوت: له فروشتندا به شدارمان بکه، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) نزای به ره که تی کرد وه، نه ویش به شداری ده کردن، جار هه بوو باریکی وه ک خوئی ده ست که وت و ده یینارده وه بو مال.^۲

(نه مانی نازار و لاچوونی نه خویشی و ده رده گان)

ته به رانی له عه بدولای کوپی نه نیسه وه هیناویه تی ده لیت: موسته نیری کوپی رزامی جوله که به گوچانی له داری (شوحت) دای له سه ر ئیسکم یان سه رم منیش هاتم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و نه ویش ده ریخت و فووی به سه ردا کرد، ئیدی هیچ نازارم نه دی.^۳

ته به رانی له موحه ممه دی کوپی عوقبه ی کوپی شه رحه بیل له عه بدو ره حمانی باپیری له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: هاتم له لای پیغه مبه ر (ﷺ) و به ده ستمه وه بوو، وتم نه ی پیغه مبه ری خوا نه مه به هوئی نیوانی من و شمشیر هه لگری بوو که گرتبووی و جله وی نازه له که شی گرتبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی

^۱ - له (الأصابة ج ۲، ص ۴۷۶)، هاتوو. فه رموو ده که له بوخاری و جگه له ویشدا ناسراوه ته واو. عه بدو ره زاق و ئیبن نه بی شه بیبه له عروه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۷، ص ۶۳) دا هاتوو. له گیزانه وه که یاندا هاتوو: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای به ره که تی بو کرد و له فروشتنیدا، ئیدی نه گه ر کپین و فروشتنی خویشی بکرایه قازانجی ده کرد.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۶۶) دا واهاتوو.

^۳ - (هه یثمه ی ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدو له عه زیزی کوپی عمران هه یه که لا وازه.

(ادن منى) (لیم نزیك بهر وه) منیش نزیك بوومه وه، کردیه وه و قووی کرد به ده ستمدا پاشان دهستی له سهر برینه که داناو دهستی پیدا دهینا تا هیچ شوینه واری نه ما.^۱

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له ئه بیه زى کوپی حمالی مه ئار بیه وه هیناویه تی برینى واته دهردی (قوباء) به ده موچاویه وه بوو که لوتی داشارد بوو، پیغه مبه (ﷺ) بانگی کرد و دهستی هینا به سهر ده موچاویدا، له و پۆزه وه هیچ شوینه واریکی نه ما.^۲ ئه بونه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له رافعی کوپی خوده یجه وه هیناویه تی ده لیت: پۆژی چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و مه نجه لیکی پر گوشتیان لابوو، چه وریه که ی سهر سامی کردم و قووتدا، سالی له سهری ئازارم هه بوو، دواتر دواتر با سمر کرد بو پیغه مبه (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (ئه وه نه فسی حوت که سی له سهر بوو) (انه کان فیها نفس سبعة اناسی) پاشان دهستی هینا به سکمدانیش به سه وزی دامنا، سویند به وه ی به حقه ئاردوویه تی له وه به دوا تانیستا ئازاری سکم نه دیووه.

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: من ئازارم هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) دای به لامدا و منیش ده موت: خواجه نه گهر سه ره مه رگم هاتووه ده ی پرگرم بکه، نه گهریش هیشتا مه رگم ماویه تی ده ی ئه م ئازارم له سهر لایه، نه گهریش به لایه ده ی خوڤاگریم پی ببه خشه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (چونت وت؟) منیش بوم و ته وه به قاچی لییدام و فهرمووی (خواجه شیقای بده) دوا ی ئه م ئازارم ئیدی ئازارم نه بووه.^۳

پیغه مبه (ﷺ) پۆژی خه یبه ر تفی دا له چاوی عه لی کاتى ئازاری چاوی هه بوو، یه که سه ر ئازاره که ی نه ما و دوا ی ئه وه هه رگیز چا و ئیشه ی نه بوو، هه روه ها پیشت

^۱ - (هه یثمه ی ج ۸، ۲۹۸) ده لیت: موخه لله دو ئه وانی سه روی ئه ویش ئاناسم و که سه کانی دیکه جی متمانه ن.

^۲ - ئین سه عد (ج ۵، ص ۵۲۴) به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - له سه حیدا هاتووه وه که له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۲۹۵) دا هاتووه.

فهرموده که ی سه هلمان هیئا، له باسی کوشتنی نه بو رافعدا شکانی پی عه بدولای کوپی عه تیکمان هیئا که تیایدا هاتبوو: چوومه لای پیغه مبهه (ع) و بوم باسکرد، نه ویش فهرمووی (پیت بلاوبکه ره وه) منیش بلاوم کرده وه، پیغه مبهه رش (ع) دهستی هیئا به سهه پیمدا. به وه دهتوت هیچ کات نازاری نه بوو.

ته بهرانی له حه نزله ی کوپی حوزه میمه وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل حوزه میمی باپیرم هاتم بو لای پیغه مبهه (ع) باپیرم وتی نه ی پیغه مبهه ری خوا مندالی به ته مه ن و خاوه ن پریشم هیه و جگه له وانیشم هیه، نه مهش بچوکتزینانه، پیغه مبهه (ع) نزیکسی کردم وه و دهستی هیئا به سهه رمدا و فهرمووی (بارک الله فیک) زه یال ده لیت: حه نزله م بینی پیایوی پوو وهره مکردوو یان مه پی گوان وهره مکردوو هیئا بو لای، نه ویش دهیوت به ناوی خودا له سهه ر جیدهستی پیغه مبهه (ع) دهستی هیئا به سهه ریدا به وه وهره مه که نه ده ما.^۱

ئین حه جهه له (الأصابة ج ۱، ص ۳۵۹) فهرموده که ی حه نزله له نه حمه ده وه به دورودریژی دین و تیایدا هاتوو، زه بیال وتی: حه نزله م بینی کهس پوو وه وهره مکرد ده هیئا بو لای له سهه ر دهستی تفی کردو دهیوت: به ناوی خوا دهستی له سهه ری داده نا و (نه شوینه ی پیغه مبهه (ع) دهستی له سهه ر داده نا) دهستی ده هیئا به ویدا دواتر دهستی ده هیئا به وهره مه که دا به وه وهره مه که نه ده ما.^۲

۱ - صحیح.

۲ - (هیهتمی ج ۹، ص ۴۰۸) ده لیت ته بهرانی له (المعجم الوسیط والکبیر) دا به هه مان شیوه هیئاویه تی، نه حمه دیش له فهرموده یه کی دورودریژدا هیئاویه تی و که سهکانی سه نه ده که ی نه حمه د جی متمانن.

۳ - ئین حه جهه ده لیت: حه نزله ی کوپی سوفیان له لایه کی دیکه وه له زه یاله وه هیئاویه تی، به لام هه مووی نا، یه عقوبی کوپی سوفیان و مه نجه نیقیش هیئاویانه، ئین سهه د (ج ۷، ص ۷۲) به دهقی نه حمه د به دورودریژی هیئاویه تی.

تہ بہ رانی لہ عہ بدو لای کو پری کرتہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: و شتریکم
ہہ لئہ دہ سابو و گفت ببو، منیش لہ گہ ل خالیدی کو پری ولید بووم، ویستم
بہرہ لای بکہم، لہ خوا پارامہ وہ، خوا ہہ لیساند بو و سوار بووم.^۱

(نہ مانی شوینہ وارو کاریگہری ژہر)

ئہ بو یہ علا لہ ئہ بو سہ فہرہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: خالیدی کو پری ولید لہ حیرہ
لای میری بہنی مران بہ دابہ زی، پییان وت: وریای ژہریہ عہ جہ مہ کان ژہر خواردت
نہ کھن، ئہ ویش وتی بو و بینن، بو ی ہینرا، ئہ ویش بہ دہستی گرت و دواتر قوتیدا و
وتی: بہ ناوی خوا بہ وہ ہیچ زیانی پینہ گہ یاند.^۲

ئہ بو جہریر لہ میژوہ کیدا (ج ۲، ص ۵۶۷) لہ موچہ ممہ دی کو پری ئہ بو سہ فہر
لہ ذیلجہ و شہنی ضبابیہ وہ جگہ لہ ویشہ وہ ہیناویہ تی کہ لہ گہ ل ئہ بو بہ قیلہ بوو
خزمہ تکاریبو، کیسیکی بہ لاجلیدا ہہ لواسیبو، خالید کیسہ کہ ی گرت و چی
تیدابو و پرژاندی وتی ئہ بو عہ مر ئہ وہ چیہ؟ وتی: بہ خوا ئہ مانہ تی لای خوابی-
ژہریکہ یہ کسہر پیاو دہ کوژیت، وتی دہی ژہرت بو ہہ لگرتوہ؟ وتی ترسام بہ و
جوژہ نہ بم کہ من بینیومہ و مہرگم لا خوشتر بی لہ شتی حہ زم پینہ (شتی ناحہ ز
بہ رامبہر خرمانم و خہ لکی گوندہ کہم بکہم)، خالید وتی ہیچ گیانی نامری تا سہرہ

۱ - (ہیثمی ج ۱۰، ص ۱۸) دہ لیت سہ نہ دہ کہ ی جہ ییدہ.

۲ - ضعیف.

۳ - (ہیثمی ج ۹، ص ۳۵) دہ لیت ئہ بو یہ علا و تہ بہ رانی ہمان شیوہ ہیناویانہ و سہ نہ دیکی تہ بہ رانی
کہ سہ کانی صہ حیحن فرمودہ کہ ش مورسہ لہرہ کہ سہ کانی جی متمانہن، بہ لام ئہ بو سہ فہر نہ بو
بوردهی کو پری نہ بو موسا لہ خالیدیان نہ بیستوہ، تہ او. ئہ بو نہ عیم لہ (الدلائل ص ۱۵۹) لہ نہ بو
سہ فہرہ وہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی. لہ (الاصابہ ج ۱، ص ۴۱۴) لہ ئہ بو یہ علا وہ ہیناویہ تی تیایدا
ہاتوہ ژہرئی ہینرا، ئہ ویش کردیہ قاپہ کہ ی و دواتر بسم اللہ ی کرد و خواردیہ وہ ہیچ زیانی
پینہ گہ یاند، پاشان دہ لیت: ئین سہ عد لہ دوو پووی دیکہ وہ ہیناویہ تی، تہ او.

مه رڱي نه يهت وتي (بسم الله) چاڪترين ناوه ڪاڻي پهروه رڱاري زهوي و ناسمان ڪه به ناوي نه وه وه هيچ دهردي زباني نابي، (الرحمن الرحيم) نه وانيش هه لمه تيان دا تا ليئي بسينن، به لام خير ا قوتيدا، عه مر وتي: نه ي ڪومه لي عه رب سويند به خوا تاڪه سي وا له نيواتان دابي چيتان دهوي ده يگر نه ده ست، نينجا پوي ڪرده خه لڪي خير و وتي: هيچ باريڪي پروتتر له نه مڙو ٻو به ره و پروهاتن نه ديوه.

(نه ماني شوينه واري گهر ماو سه رما)

ئين نه بي شه يبه و نه حمه دو ئين ماحه و به زازو ئين جهرير به صه حيحي داناهو ته به راني له (المعجم الأوسط) حاڪم له به يهه قي له (الدلائل) له عه بدور ڇماني ڪوري نه بويه علاوه هيناويانه ده ليٽ: عه لي به زستاندا به جليڪ و عه بايه ڪو دوو پارچه ي ته نڪه وه ده ڇوييه دهر و له هاوينيشدا به ڪلاوي پيچراوه و جلي قورسه وه ده ڇوييه دهر، خه لڪي وتيان: به لڪو به باوڪت بلييت چونڪه وانا بيٽ منيش پرسيارم ڪرد له باوڪم و تم خه لڪي شتيڪي نه شياو له نه ميري باوه ڀداران ده بينن، وتي چيه؟ وتي: له گهر ما جلي قورس و ڪلاوي پوشته ده پوشتي و له سه رماڻي زوريشدا به دوو پارچه ي ته نڪ و به رڱي سوڪه وه بيٺا ڪانه ده چيٽه دهر و خوي له سه رما ناپاري زري، مه ڪر له سه ر نه وه هيچت بيستوهه؟ داوايان لي ڪردم پرسيار ي لي ڪم نه ڪر له لاي قسه ت هيه، نه ويش ڇوو ٻو لاي و ووتي: نه ي نه بو له يلا له خه يبه ر له ڪه لمان نه بو ويت؟ وتي چيه؟ نه ويش هه مان شتي وت، پيغه مبهر (ﷺ) نه بوبه ڪري نارد و خه لڪي له هه لمه تي نه ودا شڪان تا ڪه پرايه وه، عومه ريشي نارد، نه ويش شڪاو ڪه پرايه وه، پيغه مبهر (ﷺ) فهر مووي (به) دنيا ييه وه نالاڪه ده ده مه ده ست ڪه سيڪ ڪه خوا و پيغه مبهر ڪه ي خوشده ويٽ، خوا فه تي پيڏه به خش و ڀاڪردو و نيه) (لأعطين الراية رجلا يحب الله ورسوله يفتح الله له ليس بفرار) نارد ي به شوينيدا و منيش ڇووم ٻو لاي و ڇاو نيشه م هه بو و هيچم

نہ دہبيني، تفي له چاوم و فرمووی (خوايه گهرما و سرماي ليښکره وه) دواي نه وه سرما و گهرما نازارمان نه داوم.^۱

له گيږانه وهيه کدا هاتووه: سویند به وهی به حق ناردوويه تی تا نه مړو نازاری سرما و گهرما نه دیووه، (هه شنه می ج ۹، ص ۱۲۲) ده لیت: ته به رانی هیناوویه تی و سه نه ده که ی حه س نه، له گيږانه وهیه کی دیکه ی له سوه یدی کوږی غه فله وه هیناوویه تی ده لیت: گه یشتین به عه لی و له زستاندا دوو جلی له به ربوو وتمان له م زهویه ماندا و امه به، چونکه وهک خاکی خوټان نیه و سارده، وتی: دهی منیش سرسام ده بوو، کاتئ پیغه مبه ر (ﷺ) نارد می بو خه یبه رو وتم چاو نی شنه م هیه، تفي دا له چاوم، نی دی گهرما و سرما و چاو نی شنه م نه دیوه، ته واو.^۲

نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له جابری کوږی بیلا له وه هیناوویه تی ده لیت: له شه ویکی ساردا چووم بو نویژ، که س نه هاتبوو، بانگمدا، که سی سله می کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (بیلال چییانه؟) وتم سرما ری پی لیگرتوون به دایک و باو کمه وه به قوربانت بم، فرمووی (خوايه سرمايان له پرودا بشکینه) بیلال ده لیت: بینیم حه زیان له مه له بوو له نویژی به یانی یان چیشتنگادا.^۳

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۴۴) دا واهاتووه. نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له عه بدوږه حمانه وه به کورتی هیناوویه تی.

^۲ - له لایه کی دیکه دا (ج ۹، ص ۱۲۴) پاش هینانی فرموده که له نه بو له یلاوه ده لیت: له بهر کردنی خراپه و که سه کانی دیکه ی صه حیحن.

^۳ - به یه هقی له جابر له نه بو به کر له بیلا له وه به و اتایه به کورتی هیناوویه تی وهک له (البدایه والنهایه ج ۶، ص ۱۶۶) دا هاتووه، تیایدا ده فرموویت (اللهم اذهب عنهم الیر) پاشان به یه هقی ده لیت: نه یوبی کوږی یه سار به ته نها هیناوویه تی، نیین که ټیر ده لیت هاو شیوه ی له فرموده ی ناسراوی حوزه یفه له باسی خه نه دقا هیه، ته واو.

(نەمانى شۈينەۋارى برىستى)

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە عمرانى كۆرى حوصەينەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 مەن لاي پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىبوم كە فاتىمە ھات و لە خوارەۋە بەرامبەرى
 پىغەمبەر (ﷺ) ۋەستا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (نەزىك بەرەۋە ئەى فاتىمە)
 ئەۋىش كەمى نەزىك بوۋىيەۋە، ھەموۋى فەرموۋى (نەزىك بەرەۋە ئەى فاتىمە) ئەۋىش
 كەمى نەزىك بوۋىيەۋە ھەموۋى فەرموۋى (نەزىك بەرەۋە ئەى فاتىمە) ئەۋىش
 نەزىك تەبۋىيەۋە تاچۋىيە بەردەمى عمران وتى: بىننەم زەردىك دەموچاۋى
 داگرتوۋە ۋە خوۋىن نەماۋە، پىغەمبەر (ﷺ) نىۋان پەنجەكانى كەردەۋە ۋە دواتر
 دەستى لە سەر سىنگى دانا، سەرى بەرزكەردەۋە ۋە فەرموۋى (خاۋىيە تىركەرى
 برىسى ۋە بەدەيھىنەرى پىۋىستى ۋە لاپەرى دانراۋ فاتىمەى كچى موحەمەدى برىسى
 مەكە) بىننەم زەردى ۋە پوخسارى نەما ۋە خوۋىن دەرگەۋە (پەنگ ۋە پوۋى كرايەۋە)
 پاشان دۋاى ئەۋە پرسىارم كەرد لە فاتىمە وتى: ئەى عمران دۋاى ئەۋە برىسىم
 نەبوۋە.^۱

(نەمانى شۈينەۋارى پىرى ۋە داكەۋەتن)

ئەحمەد لە ئەبو زەيدى ئەنسارىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پىرى
 فەرموم (نەزىك بەرەۋە لىم دەستى ھىنا بە سەرمداۋ دواتر فەرموۋى (خاۋىيە جوانى
 بىكە ۋە دىرژى بە جوانىيەكەى بىدە) ئىدى تەمەنى گەيشتە سەد ۋە ئەۋەندە سال ۋە قالى
 موۋى سىپى لەرېشىدا نەبوۋە كەمىك نەبىت، پوۋىكراۋە ۋە پوۋخسار فراۋان بوۋ
 تامرد ھەر ۋابوۋ.^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۲۰۴) دەلىت لە سەنەدەكەدا عوتبەى كۆرى ھەمىد ھەيە كە ئىبن حبان ۋە جگە لەۋىش بە
 جى تەمانە ۋە دەستەيەكەش بە لاۋازى دەزانن، كەسەكانى دىكە جىمەتەن، تەۋاۋ، ئەبو نەعم (الدلائل ص ۶۶) لە
 عمرانەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۳ - صحيح.

لە (الأصابة ج ٤، ص ٧٨) دا دەلیت: لە گێڕانە وە یەکی ئەحمەد لە لایەکی دیکە وە لە ئەبوو نۆھەیکە وە دەلیت ئەبو زەید پێی وەم: پێغەمبەر (ﷺ) داوی ئاوی کرد و منیش قاپی ئاوم بو برد، موویەکی تێدا بوو لامبرد پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایە جوانی بکە) ئەبو نۆھەیل دەلیت: بینیم تەمەنی نە وە دو چوار سالبوو تالی ریشی سپی نەبوو.^٢

ئەحمەد لە ئەبوو عەلانی وە هیناویەتی دەلیت: لای قەتادە کۆری مەلەب بووم لەو شوینەتی تیایدا مرد، کەس لە داوی مالهە وە تێپەربوو، لە دەم و چاوی قەتادە وە بینیم پێشتر پێغەمبەر (ﷺ) دەستی هینابوو بە دەم و چاویدا، من هەرچی دەمدی وامدەزانی پۆن درا وە لە پوخساری.^٣

ئەبن شاھین لە حەیبانی کۆری عوسەیرە وە هیناویەتی دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) دەستی هینا بە دەم و چاوی قەتادە کۆری مەلەب، دواتر قەتادە پیر بوو و هەموو لەشی پیربوو جگە لە دەم و چاوی (لە سەر مەرگیدا ئامادە بووم ئافەرەتی تێپەربوو لە دەم و چاوی قەتادە وە بینیم وە چۆن ئاوی نەدا بینیم.^٤

ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ١٦٤) لە نابغە کۆری جەعدە وە هیناویەتی دەلیت: ئەم شیعەرەم وە بو پێغەمبەر (ﷺ) و ئەویش پێی سەر سام بوو:

بلغت السماء مجدنا و ثرائنا
وإنا لفرجو فوق ذلك مظهرا

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەین مظهر یا ابا لیلی؟) وەم بو بە هەشت، فەرمووی بە ئی بە ویستی خوا ئەمە شەم وە:

ولاخير في حلم إذا لم يكن له
بواذر تحمي صفوة ان يكدرها
ولاخير في جهل إذا لم يكن له
حليم إذا ما اورد الأمر اصدرها

^١ - سوهیل دەلیت: سەنەدەکی صحیحی مەرسولە لە (البداية وانهاية ج ٦ ص ١٦٦) دا واهاتووە.

^٢ - ئەبن حبان و حاکم بە صحیحیان دا ئاوە، ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ١٦٤) لە ڕنگی ئەبو نۆھەیکە بە هەمان شیوە هیناویەتی. لە گێڕانە وە یە کدا هاتووە: بینیم تەمەنی نە وە دو سێ سال بوو تالی موی سپی لە سەر و پشیدا نەبوو.

^٣ - لە (البداية وانهاية ج ٦، ص ١٦٦) دا واهاتووە

^٤ - لە (الأصابة ج ٣، ص ٢٢٥) دا واهاتووە.

پیغه مبه‌ر فەرمووی: چاکت وت خوا دەمت ماندو لاواز نه‌کات (لایف‌ضض الله فاک) یه‌علا ده‌لێت: بینیم ته‌مه‌نی سه‌دو نه‌وه‌نده سال بوو هیشتا پیر نه‌ببوو.^۱

حه‌سنی کوپی سو‌فی‌ان له‌ موس‌نه‌ده‌که‌یداو نه‌بو نه‌عیم له‌ (ت‌أریخ اص‌ب‌هان) و شیرازی له‌ (الألقاب) گ‌یرانه‌وه‌ی یه‌علا‌ی کوپی نه‌ش‌ده‌قه‌وه - که فەرمووی نات‌ه‌واوه هی‌ناویانه که چیرۆکی‌کمان له‌ فەرمووده‌ی غ‌ریبی خه‌تایه‌وه دیوه‌ له‌ (کتاب العلم) ی مه‌رحه‌بیداو جگه له‌ دووانه‌ش له‌ پ‌یگه‌ی موهاجیری کوپی سه‌لیم له‌ عه‌بدو‌ل‌ل‌ای کوپی جه‌را‌ده‌وه هی‌ناویانه ده‌لێت، له‌ نابغه‌ی به‌نی جه‌عه‌دم بیست ده‌یووت: نه‌و شیعره‌م وت بو پیغه‌مبه‌ر (علونا السماء.....) نه‌ویش تو‌پ‌ره‌بوو فەرمووی (این المظهر یا ابا لیلی؟) وتم به‌هه‌شت فەرمووی به‌لێ (به‌ویستی خوا) پاشان فەرمووی (انشدنی من قولک) (شیعره‌که‌تم بو ب‌لێ) منیش نه‌وه‌م بو وت (ولا خیر فی حلم.....) پ‌یی فەرمووم (ابدت لایف‌ضض الله فاک) بینیم ته‌مه‌نی زۆریو دانه‌کانی وه‌ک ته‌رزه‌ی دا‌باریو و‌ابوون نه‌شکا‌بوون و خراپ نه‌ببوون. نه‌م فەرمووده‌مان له‌ (المؤتلف والمختلف) ی دار قوتیندا هی‌ناوه، له‌ (الصحابه) ی ئ‌بین سکن و جگه له‌وه‌شی له‌ پ‌یگه‌ی په‌حالی کوپی مون‌زیره‌وه ده‌لێت باو‌کم له‌ کرزی کوپی ئ‌وسامه‌ی باو‌کیه‌وه هی‌ناویه‌تی. سه‌له‌فی (الأربعین) له‌ پ‌یگه‌ی نه‌سری کوپی عاصمی له‌ی‌ئ‌ی باو‌کی له‌ نابغه‌وه هی‌ناویه‌تی و تیایدا هات‌وه، ته‌مه‌نی کردو له‌هه‌مووان ده‌مودان باشت‌ریو، هه‌رکات دان‌یکی ده‌که‌وت دان‌یکی باشت‌ری ده‌هاته ج‌ئ له‌ کاتی‌کدا ته‌مه‌نی کرد‌بوو.^۲

(نه‌مانی شوینه‌واری کتو‌پ‌ری)

نه‌بو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۱۶۸) له‌ ئ‌وم ئ‌یسحاق‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لێت: له‌گه‌ل برا‌که‌م کو‌چم کرد بو مه‌دینه بو ل‌ای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ نیوه‌ی پ‌یدا پ‌یی وتم: ئ‌وم

^۱ - به‌یه‌قی له‌ نابغه‌وه به‌هه‌مان شیوه هی‌ناویه‌تی و له‌ گ‌یرانه‌وه‌یه‌کدا هات‌وه: له‌ بری (ثرنا) (تراثنا) ی هی‌ناوه، به‌زار به‌هه‌مان شیوه لی‌وه‌ی هی‌ناوه، به‌لام له‌ گ‌یرانه‌وه‌یه‌کدا هات‌وه (عفة و تکرما) له‌ بری (مجدنا و ثرنا) قسه‌که‌ی نه‌بو یه‌علاشی نه‌هی‌ناوه وه‌ک (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۶۸) دا واهات‌وه.

^۲ - له‌ (الاصابة ج ۳، ص ۵۳۹) دا به‌ کورتی واهات‌وه.

ئیسحاق دابنیش، چونکه خه رجی و شتم له مه ککه له بیر چووه، ئوم ئیسحاق وتی: من له فاسق ده ترسم بهرام بهرت - واته میرده که ی وتی ناپشت به خوا ئوم ئیسحاق وتی: چهند پوژئی مامه وه، که سئ که ده مناسی و ناویم نه ده زانی دای به لامدا، وتی ئوم ئیسحاق بوچی لیږه دانیش توویت؟ وتی چاوه ری برا کهم ده کهم، دوا ی ئه مړو برات نه ماوه، میرده که ی کوشتی، منیش خو م راگرت و چوومه مه دینه و چوومه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) کاتئ ده ستنو یژی ده گرت. له بهرده میدا وه ستام و وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ئیسحاق برا که می کوشت، هه رچی سه یرمه کرد ده ستنو یژی هه لده گرت و مشتئ ئاوی به ده موچا ودا ده پرژاند، ئوم ئیسحاق ده لیئت، دایه که وره و تی: که موسیبه ت ده هاته ری فرمیسکی له چاوانی ده بیینی، به لام نه ده پرژایه سه ر کولمه کانی.^۱

له گیرانه وه یه کدا وه که له (الأصا بة ج ۴، ص ۴۳۰) هاتووه ده لیئت: وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا من بو کوژرانی برا کهم به ده ستی ئیسحاق ده گریم، ئه ویش مشتئ ئاوی هه لگرت و پرژاندی به ده و چا ودا، ئوم ده کیم ده لیئت: ئیدی موسیبه تی که وره ده هاته ری فرمیسکی له چاوی ده دی، به لام نه ده هاته سه ر کولمی.^۲

(پاریزران له باران به نزا)

ئین ئه بی دنیا له کتیبی (مجابی الدعوة) و ئین عه سا کیر له (ئین عه بباسه وه) هیئاویانه ده لیئت: عومهری کوپی خه تاب وتی: بمانبه ن بو خاکی هوژو که لمان، ئیمه ش چووین، من و ئوبه ی کوپی که عب له دوا ی خه لکه وه بووین، هه وری هات، ئوبه ی وتی: خوا یه زیانمان لی د ووربگره، پییان گه یشتین و کول و باریان له چه قیندا بوو، عومهر وتی: ئیوه وه ئیمه تووش نه بوون، وتم: مونز نزا یکرد خوا

^۱ - بوخاری له میژووه که یدا و کچی دیناری موزه نی دایه که وره ی له ئوم ئیسحاقی غه نه وی مه ولایه وه به و واتایه هیئاویه تی وه له (الأصا بة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه ..

^۲ - ئین موعیب به شاری به لاواز دانا وه وه که له (الأصا بة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه.

نازارو زیانمان لیدووربگری، عومهر وتی دهی با له گه ل خوتان نراتان بۆ ئیمهش بکردایه.^۱

(دار ده بیته شمشیر)

(ئوبین سهعد ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کوپی نه سهلم و جگه له ویشه وه هیناویه تی عه کاشه ی کوپی مو حصن له پوژی به در شمشیره که ی شکا، پیغه مهیه ر (ﷺ) لقه دار یکی پیدایا، بووبه شمشیریکی پتهوی ناسن ناسا و توندوتول.

(به نزا مه ی ده بیته سرکه)

ئوبین نه بی دنیا به سه نه دی سه حیح له خه یته مه وه هیناویه تی ده لیت: خالیدی کوپی وه لید که سیك هات بۆ لای که کونده مهیه کی پیبوو وتی: خوایه بیکه به ههنگوین، خیرا بووبه ههنگوین، له گیرانه وهیه کی له و پوه وه هاتوو: که سئ دای به لای خالیددا کونه مهیه کی پیبوو، خالید نه وه چیه. وتی سرکه، خالید وتی خوابیکات به سرکه، سهیریا نکرد وایلیهاتبوو، که پیشت خوی مهیبوو.^۲

ئوبین که ثیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۱۴) دا ده لیت چه ند ریگهیه کی ههیه، له هه ندیکیاندا هاتوو: که سئ کونهیه کی پیبوو دای به لای خالیددا خالید پیی وت: نه وه چیه. وتی ههنگوین، وتی خوایه بیکه به سرکه، کابرا کاتن گه رایه وه بۆ لای هاوه لانی و وتی مهیه کم بۆ هیناون عه رب شتی وای نه نوشیوه، پاشان کردیه وه سهیریکرد بووه به سرکه، وتی به خوا نزا که ی خالید وایلیکردوو. ته واو.

۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتوو.

۲ - له (الأصابة ج ۱، ص ۴۱۴) دا واهاتوو.

(دهربازبوونی دیل له به نډیخانه)

شاده می کوی نه بو نیاس له ته فسیره کهیدا له موحه ممدی کوپی نیسحاق وه
 هیناویه تی ده لیت: مالیکی نه شجعه ی هات بو لای پیغه مبه ر (ع) و تی: عه وفی کوپم به
 دیلگیراوه، پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (هه والی بو بنیره پیغه مبه ر (ع) فهرمانت پیده کات
 زور بلیت (لاحول ولا قوة إلا بالله) (ع) نیردراوه که هات و پیی و ت: نه ویش به رده وام
 دهیوت (لاحول ولا قوة إلا بالله) دوژمنان به پیسته به ستبوویانه وه، پیسته که لیی
 کهوت و نه ویش ده رچوو سهیریکرد ناژهلکیان وه ستاوه، سواریبوو، هات پیاده ی
 خه لکی بینو و هاواری لیکردن کو تایان گه یشت به یه که میان، دایکوباوکی نه دی تاکاتی
 له به رده رگا هاواری ده کرد، باوکی و تی به په روه ردگاری که عبه نه وه عه وفه، دایکی و تی
 وه ی هاوار عه وفیش نا زاری هه بوو به هو ی پیسته که یه وه باوکی و خزمه تکاره که ی به ره و
 پووی چوون سهیریانکرد عه وف ته واو هیلاکه وه باری خو ی و وشتره که ی بو باوکی
 گیرایه وه، باوکی هات بو لای پیغه مبه ر (ع) و هه واله که ی بو باسکرد پیغه مبه ر (ع)
 پیی فهرموو (چیت پیخو شبوو پیی بکه (به وشتره که) چیت ده کرد به و وشتره ی خو ت دوا
 بکه) (اصنع بها ما احببت وماكنت صانعا بأهلك) نه و نایه ته ش دابه زی ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ
 يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾^۱
 له گیرانه وه یه کدا هاتوه: باوکی ده چوو بو لای پیغه مبه ر (ع) و سکا لای لا
 ده کرد- له بری کوپه که ی و نه و بارو پتو یستیه ی تیا دایه- پیغه مبه ر (ع) فهرمانی
 پیده کرد به خو پراگری و پیی ده فهرموو (إن الله سيجعل له مخرجا) (خوا ده روی
 لیده کاته وه).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا هاتوه، موحه ممدی کوپی نیسحاق مالیکی نه دیوه نیین
 نه بی حاتم له موحه ممدی کوپی نیسحاق وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وه (ته فسیری نیین که ثیر
 ج ۴، ص ۳۸۰) دا واهاتوه. نیین جهریر له ته فسیره کهیدا (ج ۲، ص ۸۹) له سدیره وه به و اتا به کورتی
 هیناویه تی و (لاحول ولا قوة إلا بالله) نه هیناوه.

۳ - نیین جهریر له سالمی کوپی نه بولجه عده وه به کورتی هیناویه تی.

(سەر كەشەن بەھۇي ئازاردانى ھاۋەلانەۋە توۋۇشى چى دەۋوون)

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكرى كوپى حەزم لە عەبباسى كوپى سەھلى كوپى سەعدى ساعدى يان لە عەبباسى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كاتى داي بەلای (الحجر) داو لای دابەزى خەلكى داۋاي ئاۋى بىرەكەي كرد، كاتى لای ھەسانەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) قەرموۋى (ھىچ لە ئاۋەكەي مەخۇنەۋە دەستىۋىژى بۇ نوۋىژ لىمەگرن، چى ھەۋىرتان كىردوۋە دىننىڭ بۇ وشترو ھىچى لىمەخۇن كەستان ئەمشەۋ نەچىتە دەر مەگەر ھاۋەلىكى لەگەندابى) خەلكى وايانكرد جگە لە دوۋكەس لە بەنى ساعىدە كە يەككىيان چوۋ بۇ پىۋىستى خۇي (سەرئائ) ئەۋى دىكەش چوۋ بە داۋى وشتىڭدا، يەكەمىيان لە پىيدا بەركەۋت، ئەۋى دىكەش پەشەبا بىردى تا خىستىيە سەرشانى (طىء) پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى ئەۋى پىدرا قەرموۋ: مەگەر مەن دورەپەرىزىم لىنەكرد ھەركەس چوۋىيە دەر ھاۋەلىكى لەگەل بىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) يەكەمى بانگكردو شىفای بۇ ھات، دوۋەمىش لە تەبۋوك گەيشتەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) لە گىرەنەۋەي زىاد لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھاتوۋە (طىء) بە دىيارى دايەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) كاتى گەرايەۋە بۇ مەدىنە.^۱

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۱) لە ئىبن عومەرەۋە ھىناۋىيەتى جەھاجى غىفارى ھات بۇ لای عوسمان كاتى لە سەر مىنبەر وتارى دەدا، جەھاج دارەدەستەكەي لە دەست سەندو پىيى داي لە ئەژنۆي و ئەژنۆي عوسمان شكاۋ دارەدەسەكەش شكا، بارى جەھاج ۋابوۋ تا خوا خۆرەي نارد بۇ دەستى و بەۋە مرد.^۲

^۱ - (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۱۱)، ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۱۹۰) لە پىگەي ئىبراھىمى كوپى سەعد لە ئىبن ئىسحاق لە زوھرىيەۋە يەزىدى كوپى رومان و عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكر و عاصمى كوپى عەمرى كوپى قەتادەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - باۋەردى و ئىبن سەكەن بەۋ واتايە لىيەۋە ھىناۋىيانە، ۋەك (الأصابة ج ۱، ص ۲۵۳) دا ھاتوۋە دەلىت لەپىگەي سولەيمانى كوپى يەسارەۋە بە ھەمان شىۋە لە (المعمليات) ھىناۋمانە.

ئین سکن له پریگه ی فوله یعی کوپی سوله یمان له پوری و باوکی پوری مامی پوری وه هیناو یه تی که باوکی مامی پوری لای عوسمان بوون، جه هجای کوپی سه عیدی غیفاری هات و دارده سته که ی لیسه ندو له سه ر ئه ژنوی داینا و شکاندی، خه لکی هاواریان لیکرد و عوسمان دابه زی و چوویه ژوره که ی، خوا دهردی نارد بو ئه ژنوی غیفاری و باری و ابو و قامرد، به کورتی ته و او.

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۷) له عه بدولمه لیک ی کوپی عومه یره وه هیناو یه تی ده لیت: یه کی له موسلمانان هات بو لای سه عدی کوپی ئه بی وه قاص و تی:

نقاتل حتی ينزل الله نصره   وسعد بباب القادسية معصم

فأبنا وقد امن نساء كثيرة   ونسوة سعد ليس فيهمس ايم

سه عد ئه وه ی بیست و ده سته کانی به رزکرده وه و وتی خوا یه ده موده ستی له من دووربگره به و جوړه ی خوت ده ته ویت، پوژی قادسیه ده ست و زمانی پردرا و کوژا. ته به رانی له قوبه یعی کوپی جابره وه هیناو یه تی ده لیت: ئاموزایه کمان پوژی قادسیه پیی و تین دوو دیپره که دین، به لام له گیرانه وه یه کدا هاتووه: مه گه ر نابینی خوا سه رکه و تنی بو دابه زاند، سه عد ئه و قسه ی بیسته وه و وتی: زمان و ده ستی له ئیش که وئ، تیری هات و دای له ده می و وسبوو، پاشان له شه ردا ده ستی برا، وتی بمبه نه بهر ده رگا، هه لگیردا برایه بهر ده رگا، پشتی ده رخست که دهر د گرتبووی هه وائی پوژشی به خه لکی داو خه لکی گه ردنیان ئازاد کرد، به لام سه عد ئاماده نه بوو له گیرانه وه یه کدا هاتووه: شه رده کات تاخوا سه رکه و تنی داده به زیئ هه روه ها هاتووه: ده ستی برا و کوژا.^۱

پیشت نرای سه عدا مان هیئا دژ به وه ی که قسه ی وت به عه لی و ته لحه و زوبیر، ئه ویش له فه رموده که ی عامری کوپی سه عدی ته به رانی که تیایدا هاتووه: ئازهلئ

^۱ - (هه یثمه ی ج ۹، ص ۱۵۴) ده لیت ته به رانی به دوو سه نه د هیئاو یه تی و سه نه دیکیان که سه کانی جیی متمانه ن.

هات و خه لکی پریان کرده وه و ئه ویش دای به سه ریدا. هه روه ها نزای دژ به وهی قسه ی به عه لی وت دل له فهرمووده که ی قه یسی کوپی ئه بو حازمدا هاتووه تیایدا ده لیت: به خوا بلاوه مان کرد تا ئازده لکه ی به پوویدا لایدا و فرییدا به سه ر ئه و به ردانه دا و می شکی پرژاو مرد. ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۶) له فهرمووده ی سه عیدی کوپی موسه یبه وه به رده وام له نیوان زه وی و سنگیدا تلی دها تا پچراندی. سه عیدی کوپی موسه یب ده لیت: بینیم خه لکی به ره و لای سه عد ده چوون و ده یانوت: ولآمدانه وه که ی پیروژه وهرگیرا.

ئیین عه ساگیر له ئیین شه رزه به وه هیئاویه تی ده لیت: ئیین عومه ر بیستی زیاد به ره و حیجاز ده هات، ئیین عومه ر چه زی نه کرد له نیو ده سه لاتیدابییت، وتی خوایه تو بو کوشتن که فاره تت داناوه بو هه ربه نده یه کت بته وی ده ی مه رگی بو ئیین سومه ییه نه وه ک کوشتن، به وه تاعونئ تووشی په نجه ی زیاد بوو پوژی هه یینی نه هات تامرد.^۱

ته به رانی له ئیین وائیلی کوپی عه لقه مه وه هیئاویه تی بینى له وی چی هه یه که سئ هه ستاو وتی ئایا حوسه ینتان له نیودایه؟ وتیان به لئ، وتی موژده ی دوزه خی بده نئ، ئه ویش وتی دلم خوشه به په ره ردگارکی میهره بان و شه فاعه تکارکی گوپرایه لکراو، وتیان تو کییت؟ وتی من ئیین جوهره یان ئیین جوهره م، حوسه ین وتی خوایه به ره و دوزه خی به ره - ئه وکات ئازده لکه ی فرییدا و پیی به ولا خه که وه مایه وه به خوا ته نها پیی مایه وه، هیچی نه ما.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتووه.

^۲ - هه یثه می ۹ ج، ص ۱۹۳) ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوپی سائیب هه یه که جی متمانه یه، به لام شت تیکه ل ده کات.

تەبەرانى لە كەلبىيە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: كەسى تىرى ۋە شاندى بۇ خوسەين كاتىك ئاۋى دەخوارە ۋە، بەدۋاى ئەۋەدا ھەردوۋ لاي دەمى لەئىش كەوت، خوسەين وتى تىنۋىتت نەشكىنى، كابراش ئاۋى خوارە ۋە تا سكى تەقى.^۱

تەبەرانى لە پەردەدارى عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: لە پشت عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە چوۋمە كۆشك دۋاى ئەۋەى خوسەين كوژرا ئاگرى بەرويدا ھات و ئاۋا دەھات بەدەمۇچاويداۋ وتى بىنىت؟ منىش وتم بەلى فەرمانى پىكرىم ئەۋە بشارمە ۋە.^۲

تەبەرانى لە سوفيانە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: دايكى باۋكم (دايەگەرەم) وتى: دوۋ كەس لە جەغفەكان لە كوژرانى خوسەينى كوپى عەلىدا ئامادە بوون، يەككىيان زۆر باسىدەكرد تا ئامىرى تەناسولى درىژ بوۋبوۋو لوولى دەكرد، ئەۋى دىكەش ھەموۋ دەخوارە ۋە. سوفيان دەلىت: كوپى يەككىيانم بىنى عەقلى تىكچوۋبوۋو لە شىت دەچوۋ.^۳

۱ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۳) دەلىت كەسەكان جىنى متمانەن.

۲ - ضعيف.

۳ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت: پەردەدارى عوبەيدولاي ئاناسم و كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جىنى متمانەن.

۴ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكان تا دايەگەرەمى سوفيان جىنى متمانەن. لە ئەمەشەشە ۋە ھېناۋىيەتى كەسى لەسەر كۆپى خوسەين پىسى كرد، بەۋە گىژى و شىتى و پەردەپىست (گەرۋگولى) ھەژارى توۋشى ئەۋ بىنەمالبوۋ. كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن ۋەك (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت.

(بە كۆژرانى ھاۋەلەن چى كۆران لە سىستىمى جىھاندا روويدا)

ئىبن عەساكىر لە رەببىيى كۆپى عوسەيتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل (عەمرى كۆپى عاصدا) بوو لەمالى يەكگرتندا، ئەۋكات دەگەرەنەۋە خويىنى تەپريان لادەبارى، رەببىيە دەلىت: بىنىم قايم دەگرت پردەبوو لە خويىنى تەپ، خەلكى وايانزانى ئەۋ خويىنە خويىنى يەكتەر، عەمرى كۆپى عاص ھەستاۋ سوپاس و ستايشى خوايىكرد بەۋ جۆرە شىۋاۋىيەتى دواتر وتى ئەۋ خەلكىنە: نىۋانى خۇتان و خوا چاك بىكەن ھىچ زىانتان پىناگەيەنىت با تەنەت ئەۋ دوو شاخەش بە يەكدا بدەن.^۱

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدولمەلىك پىيى وتم: تو كىيىت ئەگەر ھەر نىشانەيەكى پۆژى كۆژرانى حوسەينت لايە پىم بلى؟ منىش وتم: لە بەيتولمەقدىس ھەر بەردى بەرزىكرايەتەۋە ژىرەكەى خويىنى تەپبوو، عەبدولمەلىك پىيى وتم: من و تو لەم قسەدا نىزىكى يەكىن.^۲

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۆژى كۆژرانى حوسەينى كۆپى عەلى لە شاخ ھەر بەردى بەرزىكرايەتەۋە ژىرى خويىن بوو.^۳

تەبەرانى لە ئوم ھەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋ پۆژەى حوسەين كۆژرا من كەنىزەك بووم، ئاسمان چەند پۆژى ۋەك پارچەخويىن مايەۋە. (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكانى تا ئوم ھەكىم صەحىحن.

تەبەرانى لە ئوم قىبىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى حوسەينى كۆپى عەلى كۆژرا ئاسمان داگىرانيكى نواند تا لە نىۋەى پۆژدا ھەسارە دەرکەۋتن تا واماندەزانى لەبەرئەۋەيە.^۴

^۱ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۹۱) دا ھاۋە دەلىت سەنەدەكەى صەحىحە.

^۲ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۷۹) دەلىت: كەسەكان جىيى متمانەن.

^۳ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن.

(شیوه‌نی جنوکه له‌سهر کوژرانیان)

(حاکم ج ۳، ص ۹۴) له مالیکی کوږی دیناره‌وه هیڼاویه‌تی ده‌لیت: له شاخی (تباله) له کاتی کوژرانی عومهری کوږی خه‌تتاب ده‌نگی بیسترا ده‌یوت:

لبیک علی الاسلام من کان باکیا   فقد اوشکو هلکی وما قدم العهد
وادبرت الدنيا وادبر خیرها   وقد ملها من کان یوقن بالوعد
سه‌یریا نکرده‌یچیان نه‌دی.

ئه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۲۱۰) له مه‌عرفی موصلیه‌وه هیڼاویه‌تی ده‌لیت: پوژنی پی‌کرانی عومهر ده‌نگی بیسترا- به هه‌مان شیوه هیڼاویه‌تی-^۲

(ئیین سه‌عد ج ۳، ص ۳۷۴) له عائیشه‌وه هیڼاویه‌تی ده‌لیت: شه‌و ده‌نگی‌کم بیست بو عومهر ده‌گریا، ئه‌و ده‌نگه‌م به ده‌نگی مرو‌ة نه‌ده‌زانی ده‌یوت:

جزی الله خیرا من امیر وبارکت   یدالله فی ذاک الادیم الممرق
فمن یمش او یرکب جناحی نعامه   لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها   بوائق فی اکامها لم تفتق

هه‌ره‌وه‌ها له سوله‌یمانی کوږی یه‌ساره‌وه هیڼاویه‌تی جنوکه ئه‌م شینه‌یان ده‌کرد له‌سهر عومهر:

علیک سلام من امیر وبارکت   یدالله فی ذاک الادیم المغرق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها   بوائق فی اکامها لم تفتق
فمن یسع او یرکب جناحة النعامه   لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
ابعد قتیل بالمدينة اظلمت   له الأرض تهتز العضاة بأشوق

^۱ - (هه‌یثه‌می ۹ ج، ص ۱۹۷) ده‌لیت سه‌نه‌ده‌که‌ی حه‌سه‌نه. ئیین که‌ثیر له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۲۰۱) دا هه‌موو ئه‌و فه‌رموودانه‌ی به لاواز داناوه جگه له فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م و هه‌وو ئه‌وانه‌ی به دانراوی داناوه خواش زاناته‌ره.

^۲ - ته‌به‌رانی له مه‌عرفه‌وه هیڼاویه‌تی وه‌ک له (المجمع ج ۹، ص ۲۱۰). دا هاتووه.

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لەعائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دواى سى پۇژ جنۇكە لەسەر عومەرى كوپى خەتاب دەگريان ئىنجا بەبى پىزىبەندى پىشتىر ئەو چوار دېرە شىعەرە دىنى و ئەۋەشى بۇ زىادكردوۋە

فلقاك ربي فى الجنات تحية ومن كسوة الفردوس مالم يميزق
تەبەرانى لە ئوم سەلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىيستم جنۇكە شىۋەنيان دەكرد لەسەر حوسەينى كوپى عەلى.^۱

تەبەرانى لە ئوم سەلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە مردنى پىغەمبەرەۋە شىۋەنى (ﷺ) جنۇكەم نەبىيىست جگە لە شەۋى كە وابدانم شەۋى كوژرانى كورەكەم بوو- واتە حوسەين- ئوم سەلەمە بە كەنيزەكەكەى وت: بپۇ پرسىيار بگە ئەۋىش ھەۋالى ۋەرگرت كە حوسەين كوژراۋە، چونكە شىۋەنيان دەكردو دەيان وت:

الا يا عيب فاحتفلى بجهدى ومن يبكى على الشهداء بعدى
على رهط تقودهم المنيا الى متجبر فى ملك عبد^۲
(لەمەيمونەشەۋە) ھىناۋىيەتى دەلىت: بىيستم جنۇكە لەسەر حوسەينى كوپى عەلى شىۋەنيان دەكرد.^۳

(بىننىنى پىغەمبەر (ﷺ) لە خەۋدا)

(ئىبن سەعد ج ۳، ص ۳۳۲) لە ئەبۇ موسائى ئەشعريەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە خەۋمدا رىگە گەلىكى زۇرم گرتەبەرۋ لىم ئالۆزبوو تا يەكيان مايەۋە، گرتەم بەر تا

^۱ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن.

^۲ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلىت لە سەنەدەكەدا عەمرى كوپى ثابتى كوپى ھورمز ھەيە كە لاۋازە، تەۋاو.

^۳ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيحن. تەۋاو.

گەشتە لاي شاخىك، پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر شاخەكە و ئەبوو بەكرىش لە لايەو
بوو، ئامارەى دەكرد بۆ عومەر وەرە، منىش وىم «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» بەخوا
ئەمىرى باۋەرداران دەمرى، وىم: بۆچى ئەم ھەۋالە ئانۋوسى بۆ عومەر؟ ئەۋىش
وتى: ھەۋالى مەرگى بە خۆى ئادەم.

(حاكم ج ۳، ص ۹۹) لە كەشىرى كۆپى سەلتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمانى
كۆپى عەففان لە پۆژى كۆژانيدا خەوت و بېداربوۋىيەو وى: ئەگەر لەبەر ئەو
نەبىت خەلكى بلىت عوسمان خەزى لە فېتنەيە بۆم دەگېرانەو، وىمان خوا بارت
چاك دانى بۆمان بگېرەو ئىمە وەك خەلك نالىين، وى: مەن لەم خەۋمدا پېغەمبەر
(ﷺ) م بىنى فەرموۋى: تۆ ھەينى لەگەلمان دەبىت.^۱

حاكم (ج ۳، ص ۱۰۳) لە ئىبن عومەرەو ھىناۋىيەتى عوسمان بەيانى ھەستاي
وتى: لە خەۋى ئەمشەۋمدا پېغەمبەر (ﷺ) بىنى فەرموۋى عوسمان لاي ئىمە پۆژ
بەرەو، عوسمان بە پۆژوۋ بوو، ئەو پۆژە كۆژا.^۲

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۷۴) لە ئافەو بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، عەبدوللاۋ
ئەبو يەعلاش كە موسلىم ئەبو سەئىدى مەۋلاى عوسمانى كۆپى عەففانەو
ھىناۋىيەتە عوسمانى كۆپى عەففان بىست بەندەى مەملۇكى ئازادكرد و داۋاي

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دلىت: ئەم فەرموۋە سەئەدى سەحىھە و بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە. زەھەبى
دەلىت سەحىھە. (ئىبن سەعد ج ۳، ص ۷۵) لە كەشىرى كۆپى سەلتەۋە بە ھەمان شىۋە
ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى زىادكردوۋە (ئەو پۆژە پۆژى ھەينى بوو) ئەبو يەعلا بە ھەمان شىۋە
ھىناۋىيەتى و (ھەيئەتى ج ۷، ص ۲۳۲) دەلىت: لە سەئەدەكەدا لە ئەبو عەلقەمەى مەۋلاى
عەبۇرەھمانى كۆپى عەۋف ھەيە كە نائىناسم و كەسەكانى دىكەى سەئەدەكەى جىئى متمانەن.

۳ - حاكم دلىت: ئەم فەرموۋە سەئەدى سەحىھە و بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە. زەھەبى
دەلىت سەحىھە. ئەبو يەعلاۋ بەزار بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتە، وەك لە (المجمع ج ۷، ص ۲۳۲) دا
ھاتوۋە.

شه پوآلی کردو کردیه بهری که پیشتر له سه رده می جاهیلی و ناو ئیسلامیشدا نه یکردبوویه بهری، وتی دویئن شهو له خه ومدا پیغه مبهەر (ﷺ) ئه بو به کرو عه مه رم بینین، پییان وت خوڤا بگره، چونکه شهو ی داهاتوو لای ئیمه پوژوو ده که یته وه، پاشان داوای قورئانیکی کردو له بهر ده ستیدا کردیه وه و کاتئ کورژا قورئانه که له بهر ده ستیدا بوو.^۱

عه ده نی له هه سه ن و حوسه ی نه وه هیئاویه تی عه ئی وتی: له خه ومدا خو شه ویستم واته پیغه مبهەر (ﷺ) بیننی له لای سکا لام کرد که به ده ست خه لکی عیراقه وه دوای ئه و چیم توشبووه، ئه ویش به لئینیدا به زوویی له ده ستیان ده ربازیم، ته نها سئ پوژ مایه وه.

ئه بو یه علا له ئه بو صالح له عه لیه وه هیئاویه تی ده لئیت: پیغه مبه رم له خه ودا بیننی سکا لام لا کرد که به ده ست ئوممه ته که یه وه توشی درؤ نازار بووم و گریام، پیی فره مووم: ئه ی عه ئی مه گری و لا بکه ره وه. لا مکرده وه دوو که س ده به سترانه وه و به ردی گه وه ده درا به سه ر سه ریا ندا و دوو باره ده بوویه وه.

به یانی چووم بو لای عه ئی وه ک چوئن پوژانی دیکه ده چووم، تا گه ی شتمه (الجزارین) خه لکیم بیننی وتیان ئه میری با وه رداران کورژا، له (المنتخب ج ۵، ص ۶۱) دا هاتوه.

ته به رانی له فله له ی جه عفییه وه هیئاویه تی ده لئیت: بیستم هه سه نی کوپی عه ئی ده یووت: له خه ومدا بینیم پیغه مبهەر (ﷺ) په یوه ست به عه رش بوو ئه بو به کریش لا چاکی پیغه مبه ری (ﷺ) گرتبوو عومه ریش لا چاکی ئه بو بو کری گرتبوو، عوسمانیش لا چاکی عومه ری گرتبوو له ئاسمانیش ه وه خوین ده باریه

^۱ - (مه یشه می ج ۷، ص ۲۳۲) ده لئیت که سه کانی جئ متمانه ن. فره مووده که چه ند پیگه یه کی دیکه ی هه ن که له (المجمع والبداية النهاية) هی دیکه دا هاتوه.

سهرزه وی، حه سەن ئەمە ی گێڕایه وه و خەلکی له شیعه ی له لا بوو، وتیان عه لیت نه بیینی حه سەن وتی: که س نه بوو هه ینده ی عه لی حزبه که م لا چاکی پیغه مبه ری (ﷺ) گرتبی، به لام ئەمە خه وی بوو بینیم - فه رمووده که به کورتی دینی.^۱

ئەبو یه علا له حه سەنه وه هیناویه تی ده لیت: ئە ی خەلکینه دوینی شه و خه ویکی سه رسوڕه ی نه رم بین ی، له خه ومدا خوا ی گه ورم بین ی له سه ر عه رشه که ی بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) هات تا لا ی پایه یه کی عه رش وه ستا، ئەبو به کرها ت و ده ستی له سه ر شانی پیغه مبه ر (ﷺ) دانا، دواتر عومەر هات و ده ستی له سه ر شانی ئەبو به کردانا، دواتر عوسمان هات و ده ستی له سه ر شانی عومەر دانا و ئەو به ده ستی ئاماژە ی کرد و وتی خوا یه پرسیار له به نده کانت بکه له سه ر چی کوشتیان له ئاسمانه وه دوو به رگ (جل) (میزاب) خویناوی که و ته سه رزه وی به عه لی وترا: ناییت حه سەن ده گێڕیت ته وه؟ وتی ئەوه ی دیوو یه تی ده ی گێڕیت ته وه له گێڕانه وه یه کیشدا حه سەن وتی: دوا ی خه وی که بینیم وه شه پرنا که م، به هه مان شیوه ده یه ی نیت، به لام ده لیت: عوسمان بین ی ده ستی له سه ر عومەر دانا بوو خوین له خوار یانه وه بووه و تم ئەوه چیه و تم خوینی عوسمانه لا ی خوا دا واده کری.^۲

(خه تیب له میژوه که یدا ج ۱، ص ۱۴۲) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه رم (ﷺ) بین ی له خه ومدا (خه وی نیوه رۆ) بیژرا و دلته نگ ی بوو قاپیکی به ده سه ته وه بوو، و تم: ئەوه چیه؟ فه رمووی خوینی حوسه ی نه هاوه لانیه تی ئەم رۆ به رده وام خوینیان کۆ ده که مه وه، سه یرمان کرد له و پۆژه دا حوسه ی نه کوژ را بوو.^{۱، ۲}

۱ - (هه یشه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ته به رانی له (المعجم الوسیط والکبیر) به کورتی و به سه نه دی حه سەن هیناویه تی.

۲ - (هه یشه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ئەبو یه علا به دوو سه نه د هه مووی هیناوه، له سه نه دی کدا که س هه یه که نایناسم، له سه نه ده که ی دیکه شدا سو فیانی کوپی وه کیع هه یه که لا وازه ته و او.

۳ - ضعیف.

ۋەتەن ھەۋە كىيە؟ ۋەتەن بۇ ھەۋەرى كۆپى خەتتە دەپت، ھەۋەر لە كۆشكە كەدا ھاتە دەرو پۇشتەيەكى لەبەر بوو دەتووت تازە خۇي شۆردوۋە، ۋەتەن چىت كەرد؟ ۋەتەن باش بووم خەرىكبوو دەسەلاتەم بمخات ئەگەر بە پەرۋەردگار يېقىنلىق بولۇپ دەگەيشتەيە ھەۋەرى ۋەتەن چەندىكە بەجىيەشتوون ۋەتەن: دۈنەن سەل ۋەتەن: ئىستە لە موخاسەبە لىيۈمەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لەسالى كۆپى عەبدوللا ھەۋەرى ۋەتەن دەپت: بىستە لەيەكى لە پۇشتىۋانان دەپت: لە خوا پارامەۋە لە خەۋدا ھەۋەرم نىشان بەدات، داۋى دەسەل بىنەم ئارەقى لەتەۋىلى دەسەرى، ۋەتەن ئەي ئەمىرى باۋەرداران چىت كەرد؟ ۋەتەن ئىستە لىيۈمەۋە ئەگەر پەرۋەردگارم نەۋايە مەلۇمىرەن دەپت.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لە عەبدوللا ھەۋەرى ۋەتەن ھەۋەرى ۋەتەن دەپت: لەگەندى (سقىي) خەۋتم و بىناگابوم لەجەج كە لەخە ھەستە ۋەتەن: بە خوا ئىستە ھەۋەرم بىنە بە پىدەھات و تا پارىكرد و ھات بۇلاي ئوم كەتۇمى كچى عوقبە كە لام خەۋتبو، بىدەرى كەردەۋە دۈتەر چو، خەلىكى چو بە داۋىدا و مەنىش داۋى جەكەنم كەرد و كەردەنەبەرم و لەگەل خەلىكى چو بە داۋىدا يەكەم كەس بووم پىي گەيشتەم، بە خوا مەندوبووم ئىنجا گەيشتەم پىي، ۋەتەن ئەي ئەمىرى باۋەرداران بە خوا خەلىكتە مەندو كەرد، بە خوا ھەركەس پىت بەگات دەپت چاك مەندو پىت بە خوا تەۋا مەندو بووم ئىنجا پىي گەيشتەم، ھەۋەرى ۋەتەن وانا زەم خىرا بووم، سۈيىدە بەۋەرى گىيانى عەبدوللا ھەۋەرى بە دەستە ئەۋە كەردەۋە كەنىيەت.

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۹۳) لە عەبدوللا كۆپى سەلامەۋە ھەۋەرى ۋەتەن سەلمان پىي ۋەتەن: براگيان كامەن پىش ھاۋەلەكەي مەرد باخەۋى پىۋە بىنە، عەبدوللا كۆپى سەلام ۋەتەن: ئاي ئەۋە دەپت؟ ۋەتەن بەلى، دەرونى باۋەردار بە زەۋىدا بە ۋىستە خۇي دەچى و دەرونى بىۋەرىش لەبەندىنەنەدە، سەلمان مەرد، عەبدوللا دەپت پۇژى لەنەۋەرى پۇژ لەسەر جىگەيەكەم پارىكشا بووم، خەۋەنۈچكەيەك گەرتەم، سەلمانە ھاتە خەۋم و ۋەتەن سەلام و پەھمەتە خوات لىيىت، ۋەتەن عەلىكەم السەلام

ورحمة الله ٺهڻو عه بدولاً، شويٺن چوٺه؟ وتي باشه و هه ردم پش به خوا بيهسته،
چونكه به راستي پشت به ستن به خوا چاڪترين شته (سي جار ٺهوي وتهه).

ټېو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۵) له موغۀیره ی کورۍ عه بدورۀ حمانه وه به کورتی هیڼاویه تی. له گیرانه وه یه کدا هاتووه: سه لمان مردو عه بدولای کورۍ سه لام له خه ویدا بینۍ، وتی: ټېو عه بدولا چوڼیت؟ وتی باشم، وتی چ کاریکت به باشتربینۍ؟ وتی بینیم پشت به ستن به خوا شتیکی زور سهر سور هیڼه ربوو.^۱

ئىبن سەعد لە (الحلیة جا، ص ۲۱) لە عەوفی کوپى مالیکەوہ هیئاویەتی لە خەودا چادریکی پیستەو مەرجهیەکی سەفەری بینی و لە دەوری چادەرکە مەپى مۆلداو کاویژی دەکرد، وتم ئەمە هی کییه؟ وترا هی عەبدوڕەحمانی کوپى عەوفە، وتی چاوەپیوین تا دەرچوو، وتی ئەى عەوف ئەمە بەخوا بەهۆی قورئانەوہ پیى بەخشین، ئەگەر چوویتە ئەو سەرەوہ شتى وات دەبینی کە چاوت نەیدیووہ و گویت نەییستووہ و بە خەیاڵتدا نەهاتووہ، خۆای گەورە بو ئەبو دەردای نامادەکردووہ، چونکە بە دوو و لاخ و قوربانى خیری کرد.

حاکم (ج ۳، ص ۲۰۴) له پښکې واکدې ماموستاګانیه وه هیڼاویه تی ده لیت: عه بدولای کوږی عومهری کوږی حه رام وتی: له خه ومدا پیښ ئوحد بینیم من موبه شری کوږی عه بدولمه نر پیی دهوت: تو له م پوژانه دا دییت بو لامان، وتم تو له کویت؟ وتی له به هشت تیايدا چوڼ بمانه ویټ دهګه ریښ پیموت: مه ګر له پوژي به در نه کوژرایت وتی با، پاشان له خه وه ستام، ئینجا نه مهی باسګرد بو پیغه مېهر (علیه السلام) نه ویش فهرمووی نهی نه بو جابر نه وه شه هیدیه.

^۱ - نین سه عد (ج ۴، ص ۹۳) له موغیرموه بهه مان شیوه هیڼاویه تی.

(بەشى ھەژدە ھەم)

ھاۋەلەن بە چ ھۆكاريك

سەر كە وتنى غەيبىيان بۇ ھە بوو چۆن

پەيوەستى بوون وچاويان لادەدا لە

ھۆكارە ماددى و خۇشپە

لە ناوچوۋە كان

(خوږاگرۍ له سهر ناخوښۍ و سه ختیه کانا)

به زار له عه بدوړه حماني کوږی عه وفه وه هیناویه تی ده لیت: نیسلام به بوونی سهخت و ناږحه تی دابه زی (له سهری سه ختیمان ده چه سپیت) نیمه ش چاکترین خیرو چاکه مان له ناخوښی بینۍ و له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) له مه که ده رچوین و نه وه ش سهرکه وتن و بلندی تیدابوو بومان . له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) چوین بو به در به و باره وه که خوی گه وره باسیکړدوه ﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ {٥} يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ {٦} وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِخْدَى الطَّاغُوتِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَه تَكُونُ لَكُمْ﴾ (الانفال: ٥-٧) مه به ست له (الشوکه) قوړه یشبوو، خوی گه وره بلندی و سهرکه وتن پیداین، به وه له ناخوښیه کانا چاکترین خیرو خوښیمان دی.^١

به ییه قی (له سونه نه که یدا ج ٩، ص ١٧٩) له موچه مه دی کوږی نیسحاقی کوږی به ساره وه له چیروکی خالیدی کوږی وه لیددا کاتی له شه ږی به مامه بوویه وه هیناویه تی ده لیت: نه بوبه کری صدیق نامه ی نوسی بو خالیدی کوږی وه لید له به مامه بوو له به نده ی خوا نه بوبه کری خلیفه ی پیغه مبه ر (ﷺ) خواوه بو خالیدی کوږی وه لیدو نه و کوچه رو پشتیوانان و تابعیانہ ی به چاکه له گه لیدان، سه لامتان لیبت، من سوپاسی خوی بیهاوتاتان له سهر ده که م، پاشان سوپاس بو خوا که به لینی خوی به دیهینا و به نده ی خوی سهرخست و دوستی خوی عیزه تمه ندو دوژمنی زه بوون کردو به ته نها به سهر نه حزابدا زالیکرد، چونکه خوی بیهاوتا ده فرموویت ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ﴾ (النور: ٥٥).

هه موو نایه ته که ی نوسی و به به لینی بیلادان و قسه ی بیگومان هیناویه تی و جیهادی له سهر باوه پداران فهرزکړدوه و ده فرموویت ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ

^١ - (هیهتمی ج ٧، ص ٢٧) ده لیت: له سهر نه ده که دا عه بدو له عزیزۍ کوږی عمران هیه که لاوازه.

لُكُم ﴿ تا له ئايه تهكان بوويه وه، دهى ههولبده به تهواوى بهليني خواتان بو بيت و له
 فرههكانى سهرشانتاندا گوپرايه لى بن با بارگه و پيوستى زورى بوويت سهختى
 زوربيت و له وهشدا سامان و گياندا بيت، چونكه ئه وه له چاو گه وريى پاداشتى
 خوادا كه م و بچووكه، دهى رهحههتى خواتان ليبيت گه و ره و بچووك له پيى خودا به
 مال و گيانتان جيهاد بكه، ئايه تهكهى نووسى و وتى فرمانم كرد به خاليدى
 كوپى وه ليد تا به ره و عيراق بچى، دهى لا ناكاته وه تا فرمانى منى بو ديت و
 ئيوهش له گه لى بچن و ته مبه لى مهنوين، چونكه ئه وه پييه كه خوا پاداشتى گه و ره
 بو داناوه بو كه سى نيازى پاك بى و هه زى بو چاكه زورى، نه گهر چوونه عيراق
 له وى بن تا فرمانم دى بو تان، خوامان به سه وريى پيوستيه كانى دنيا و
 دواپوژبن، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته. پيشتريش چيروكى هاوهلانمان هينا
 له سه ر خوڤاگرى له سه ر سه ختیه كان.

(فرمان به جيگه ياندن له گه ل جياوازی روخساردا)

ئه حمه د له عوتبهى كوپى عه بد سوله يمه وه هيناويه تى پيغه مبه ر (ﷺ)
 به هاوه لانى فرموو (ههستن شهريكه ن وتيان به لى ئه ي پيغه مبه رى خوا، ئيمه وهك
 به نى ئسرائيل نالين كه به موسايان وت ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ به لام
 توو په روه ردگارت بچن ئه ي موحه مه د ئيمهش له گه ل ئيوه ده جهنگين.^۱
 پيشتريش له باسى جيهاددا وتهى ميقداد به هه مان شيوه لاي ئيبين ئه بى
 حاته م و ئيبين مه رده ويه و جگه له وانيش هاتوه، هه روه ها قسه ي سه عدى كوپى
 عوباده كه وتى: سويند به وهى گيانمى به دهسته ئه گهر فرمانمان پييكه يت

^۱ - (هه يثمى ج ۶، ص ۷۵) ده ليت كه سه كانى جى متمانه ن.

تاۋىدەينە ناۋ دەرياكان دەچىن، ئەگەر فەرمانمان پىيىدەيت ئەسپەكان بەرەو (برك الغماد) بېيەن دەيكەين، ئەحمەد لەفەر موودەي ئەنەسەۋە قەسەكەي سەعدى كوپرى موغادى ھىناۋە، ئىبن مەردەۋىيەش لە عەلقەمەي كوپرى ۋە قاقس ھىناۋىيەتى: سۈيىند بەۋەي پىزدارى كردىت ۋە قورئانى دابەزاندە سەرت ھەركات بىگرىتە بەر مەن ھىچى لەسەر نەزەم (ھەردىم) ئەگەر بچىت تا (برك الغماد) لەيەمەن لەگەلت دىيىن ۋەك ئەۋانە نابىن كە بەموسايان ۋە (تۆۋ پەرۋەردگارت بچن شەپكەن ئىمەش لىرە دانىشتووين) ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ بەلام دەلىين بېرۇ تۆۋ پەرۋەردگارت بچەنگن ئىمەش شوپىنتان دەكەوين. لەۋانەيە بۇ شىتى بچىن ۋە خوا شىتىكى دىكەي بۇ بىنىتە پى، سەيركە ئەۋەي خوا بۇي داناوين بېرۇ ۋە پەتىكت ويست بىبەستە ۋە ۋە پەتىكت ويست بىپچەرە ۋە دژى كى ويستت دوزمنايەتى بكە ۋە لەگەل كى ويستت ئاشتەۋايى بكە ۋە لەسامانمان چەندت ويست بىبە، ئەۋكات قورئان لەسەر ئەۋ قەسەي سەعد دابەزى ﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَاذِبُونَ﴾ ئومەۋى ئەۋەي بۇ زىاد كىرۋە چىت ويست پىمان بىبەخشە، ئەۋەي لىمان دەبەيت لامان خوشترە لەۋەي بۇمان بەجىدىلىيت، ھەر فەرمانى بەسەرتدا درا فەرمانمان پىبىكە ئىمە شوپىن فەرمانت دەكەوين.

پشت به ستن به خواو

به درۆ خستنه وهی داروده ستهی پووچی

حارث و خه تیب له (كتاب النجوم) له عهبدو لای کوپی عه وفی کوپی نه حمه ده وه
هیناویانه موسافیری کوپی عه وفی کوپی نه حمه ده به عه لی کوپی نه بو تالیبی وت:
کاتی له نه نبار وه به ره و لای خه لکی نه ره وان چوو نهی نه میری باوه پداران له و
کاته دا مه پۆ دواي سئ ماوه ی تر برۆ که له پۆژ ده چی، عه لی وتی بوچی. وتی
چونکه گهر ئیستا بچیت خۆت و هاوه لانت تووشی به لا و زیانی سهخت ده بن، نه گهر
له و کاته ی دیکه دا بچیت که پیموتیت سهرده که ویت و ده پیکیت و داوات ده بن، عه لی
وتی: موحه ممه ده نه سستی ره ناسی نه بوو ئیمهش دواي نه و بۆمان نیه، ئایا ده زانین
چی له ناو سکی ئه م نه سپه دا هیه. وتی گهر به وه ی ده زانم وتی: ههر کهس برۆا
به و قسه ت بکات به رام بهر به قورئان و بیبا وه ره، خوا ده فره مویت ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ
السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾ موحه ممه ده نه و بانگه شه ی تو ی نه ده کرد، تو
ده لییت پینموونی ده که ییت بو کاتی که ههر کهس سه فره ی تیا بکات تووشی
سه ختی ده بیّت. وتی به لئ، وتی ده ی ههر کهس نه و قسه ت به راست بزانی خۆی
بیباک ده نوینی له وه ی خوا له خراپه لایب دات، ده بیّت نه وه ی فره مان
به جیده که یه نیّت کاری دوور له په ره ردگاری بگریته خو، چونکه تو ده لییت
پینموونی نه و بو نه و کاته پرزگاری ده کات له خراپه، ده ی ههر کهس برۆا بکات به و
قسه یه ههر گیز دلنیا نه بیّت وه که نه وه نه بیّت که جگه له خوا هاوه ل ده گری (دلنیا بن
هاوه لی بو خوا دانا وه) خوا یه ته نها پینموونی و خیر لای تو هیه، کابرا ئیمه به
دروّت ده خه ینه وه و پیچه وانته ده بین له و کاته دا ده چیت که تو به خراپی ده زانیت،
پاشان پوو یکرده خه لک و وتی نه ی خه لکینه وریای پینماییه کانی نه و نه سستی ره نه بن
مه گهر ته نها بو پینموونی کاتی تاریکی ناو ده ریا و وشکانی، نه سستی ره گهری
(فالچی و بورجگه را) وه که بیبا وه ره وایه به خوا بیبا وه پیریش له دۆزه خدایه، نه گهر

بيستم تو سيري نه ستیره کان (بورجه کان) دهکیت و نه وکاره دهکیت به هتایی له به ندينخانه دا (ده تهيلمه وه و موجهت ده برم تا من دسه لآتم هه بیټ، پاشان له و کاته ی خویدا چوو بو خه لکی نه هره وان و کوشتنی (سهرکه وت) پاشان وتی نه گهر له و کاته ی نه ودا بچوونایه و سهر بکه و تنایه یان زالبوونایه خه لکی دهیوت له و کاته دا چوو که بورجه گه را که پیی وت موجه ممد نه ستیره گه را (بورجه گه را) ی نه بووه و دوا ی نه ویش نیمه ش نامانه ویت، خوا ولآتی کیسرا و قه یسه رو هه مو شارانی بو فه تکر دین، نه ی خه لکینه پشت ببهستن به خوا و متمانه تان پیی هه بیټ به ته نها خواتان به سه.^۱

(داوای عیزه تی که خوا دهیبه خشی)

حاکم (ج ۱، ص ۶۱) له تاریقی شه هابه وه هیناویه تی ده لیټ: عومهری کوپی خه تتاب چوو بو شام و نه بو عوبه یده ی کوپی جه پراحمان له گه ل بوو، هاتن بو شوینی چوونه ناو ناو عومهر له سهر و شتریکی بوو، له سهری دابه زی و گویره ویه کانی (خوفه کانی) لبردو له سهر شانی داینان و جله وی و شتره که ی گرت و تاوی دایه ناو ناو که، نه بو عوبه یده وتی نه ی نه میری باوه پرداران تو نه وه دهکیت گویره ویه کانت لاده بیت و له سهر شانت دایده نیټ و جله وی و شتره که ت ده گریټ و تاو دده یته ناو ده ریا؟ خه زناکه م خه لکی ولآت بین وادابنن (پریزت لیبگرن) عومهر وتی: نه، نه بو عوبه یده نه گهر که سی جگه له تو نه وه ی بووتایه ده مکرده به ند بو نومه تی موجه ممد (ﷺ)، نیمه خه لکیکی زه لیل بووین خوا به نیسلام سهر بلندی کردین، هه رکات له ریگه ی تره وه بو عیزه ت بگه ریټن خوا زه لیل مان ده کات.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۵) دا هاتوه.

^۲ - حاکم ده لیټ نه و فرموده له سهر مهرجی بوخاری و موسلیم صه حیج و نه و دوانه نه یان نه یناوه، زه هه بی له سهری کوکه و ده لیټ له سهر مهرجی هه ردوکیان صه حیجه.

ههروه ها له (ج ۱، ص ۶۲) له ئیبن شههابه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوپی خه تتاب هاته شام سه ربازان هاتن بۆلای و ئه ویش جلیک و دوو خوف و میزه ریکی پیبوو، سه ری و شتره که ی گرتبوو به ئاوه که دا ده یپه پانده وه، یه کئ پی و ت: ئه ی ئه میری باوه پداران سه ربازان به تریکه کانی شام به م حاله وه بتبینن؟! عومهر وتی: ئیمه خه لکی بووین خوا به ئیسلام سه ر بلندی کردین بۆیه هه رگیز عیزه ت جگه له و رییه ناخوازین.

(حاکم ج ۳، ص ۸۲) له ئیبن شههابه وه له ئه بو عوبه یده ی جه راحه وه هیئاویه تی پی و ت: ئه ی ئه میری باوه پداران شتیکی گه ورت لای خه لکی ئیره کرد، گوپی ره ویه کانت لابر دووه و جلّه و و شتره که ت گرتووه و تاوت داوه ته ناو ئاو، عومهریش به ده سستی دای به سه ر سنگی ئه بو عوبه یده دا و وتی: ئوه ئه گه ر که سی جگه له تو ئه وه ی ده و ت ئه ی ئه بو عوبه یده ئیوه که مترین و زه بو وترین خه لک بوون، خوا به ئیسلام عیزه تمه ندی کردن، هه رکات له جگه له پی ئی ئسلامه وه بۆ عیزه ت بگه رین خوا زه لیلتان ده کات.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۴۷) له قه یسه وه هیئاویه تی ده لیت: که عومهر هاته شام خه لکی هاتن به ده میه وه و ئه ویش له سه ر و شتره که ی بوو، وتیان ئه ی ئه میری باوه پداران، به لکو سو رای ئه سپه تورکیه ک (برذون) بیّت، چونکه خه لکی دیار و ناسرا و به ره رو پووی دین، ئه ویش وتی: لیژده دا (ناتان بیسم فه رمان لیژه وه یه - ئاماژهی کرد بۆ ئاسمان ده ی واز له و شتره که م به یئن.

ئین ئه بی دنیا له ئه بولعالیه ی شامیه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب هات بۆ (جابه) له سه ر پی ئیلیا، له سه ر و شتریکی ئه سمه ر بوو، که ملی

^۱ - ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۴۷) له تاریقه وه به هه مان شیوه و ئین موباره ک و هنادو به یه هقی له (شعب الإیمان) دا به هه مان شیوه ی لیوه ی هیئاویانه، وه که له (المنتخب کنز العمال ج ۴، ص ۴۰۰) دا هاتوه.

بۇ خۇر دەچە مەندە ۋە كۆلۈمىزەرى لەسەر نەبوو قاچەكانى لە نىۋان دوولای
 ۋلاخەكەيدا بەبى جىپى دەھاتن و دەچوون كۆپانى ۋلاخەكەى بەرگىكى ئەنبەجانى
 خورى بوو، كە سوار دەبوو كۆپانى بوو كە دادەبەزى راخەرى بوو، جامتاكەى
 بەرگىكى بە گەلدار پىچراۋەبوو كە سوار دەبوو جامتاو كە دادەبەزى و سەرىنى
 بوو، بەرگىكە رەق و سادەى پۆشىبوو گەلاكانى نىشاندابو (فشارى لەسەر
 دانابو) وتى: گەرەتەم بۇ بانگ بكن ئەوانىش جىلومسىيان بۇ بانگكرد عومەر
 وتى جەكەم بشۆن و بیدورنەۋەو جلىكم بە كاتى بۇ بىنن، جلىكى كەتان هینرا،
 وتى ئەۋەچىە؟ وتیان كەتان وتى كەتان چىە؟ پىیان وت چىیە ئەۋىش جەكەى
 لا بردو شۆردراو پىنەكراو بۆى هینرايەۋە، عومەر جەكەى ئەۋانى لا بردو جەكەى
 خویان كرده بەرى، جىلومس پىى وت: تۆ پاشای عەرەبىت و ئەمەش ۋلا تىكە بۆ
 وشترباش نىیە، باجلىكى دىكە بپۆشیت و سوارى ئەسپە توركىكە كە بىت ئەۋە لەبەر
 چاۋى پۆم گەرەترن نىشان دەدات عومەر وتى: ئىمە خەلكى بووین ئىسلام
 سەرىخستىن بۆیە جگە لە خوا لە هىچ لایەكى دىكەۋە نامانەۋىت، ئەسپە توركىكە
 هینرا و قەتەفەيەكى بەتەنهای لەسەرى دانا و سوارى بوو، وتى بوۋەستىن بوۋەستىن
 نابىنم خەلكە پىش ئەمە سوارى شەینان بن، وشتەرەكەى هینرا و سوارى وشتەرەكەى
 بوو.

(رەچاۋو سەرپەرشتى ئەھلى زىمە لە كاتى عىزەتدا)

ئەبو نەعم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۱) دا لە ئەبو نۆھەيكە و عەبدوللای كۆپى
 حەنزەلەۋە هیناۋىەتى دەلیت: لەگەل سەلماندا لە سوپاكەيدا بووین سورەتى
 مەرىەمى خویند كە سى قسەى وت بەخۆى و كۆرەكەى دواتر واتە مەرىەم و عىسا،
 ئىمەش گرتمان هیندەمان لىدا تا خویناۋى بوو. ئەۋىش ھاتە لای سەلمان و

۱ - لە (البداية والنهاية ج ۷، ص ۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

سکالای کرد، پیشتر لای سکالای ده کرد که سئی که سته می لیکرا له لای سه لمان سکالای کرد سه لمانیش هات و وتی: دهی بۆ ئه وه یان بۆ ده خوینن؟ مه گهر نابییستن خوا ده فهرموویت ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، پاشان وتی ئه ی کۆمه لی عه ره ب مه گهر ئیوه خراپترین ئاین و خراپترین شوین و ژیا نتان نه بوو تا خوا عیزه ته مندو به خششی کردن. ده تانه وی به عیزه تی خوا بنه ونه خه لک؟ به خوا و از دینن یان ئه وه ی له ده ستخانه خوا لی تان ده سیننی و دهیدات به جگه له ئیوه، پاشان فی ری کردین و وتی له نیوان دوو نویژی ئیواره و عیsha نویژیکه ن، چونکه هه یانه له حیزبه که ی بارسوکی بۆ ده بی و گه مه ی سه ره تای شه وی نامیننی، چونکه که گه مه ی سه ره تای شه و ویرانکه ری (پشکی) پوژی دواییه.

(په ند وه رگرتن له باری که سئی که له فهرمانی خوا وازی هیتاوه)

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) له جوبهیری کوپی نه فیره وه هی ناویه تی ده لیت: کاتی قوبرص فه تحکرا له نیوان خه لکه کهیدا بلا وه کرا، خه لکی بۆ یه کدی ده گریان و سه یرمکرد ئه بو ده ردا دانیشتبوو به ته نها ده گریا، وتم ئه بو ده ردا بوچی له پوژیکدا خوا ئیسلام و موسلمانانی سه ر خستوو ده گریت؟ وتی هاوار بو ت ئه ی جوبه یر، به نده لای خوا چه ند سوکن ئه گهر فهرمانی واز لی به یینن، ئه م گه له زال و ده سه لاتدارو به توانا بوون، وازیان هی نا له فهرمانی خوا تا ئا وایان لی هات که ده بینین ئین جهریر له میژوو ه کهیدا (ج ۳، ۳۱۸) له جوبه یره وه به هه مان شیوه هی ناویه تی و ئه وه شی بۆ زیاد کردوو (خوا سه بیه کانی زال کردن، ئه گه ریش خوا سه بیه کانی (دیله کانی) به سه ر خه لکی کدا زال کرد ئه وه خوا هیچ پیویستی هکی بیان نییه.

(نیازپاکی بو خواو ویستی پوژی دواپی)

ئیین جهریر له ئیین ئه بی مهربه مه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب دای به لای موعادی کوپی جه به لدا وتی: بلندی ئه م ئومه ته چیه؟ موعاد سئ شتن که پزگار که ره کانن، نیازپاکی فیتره تی که که خوا بو خه لکی داناوه، نوپژ که میله ته، گوپرایه لی که پاکیه، عومهر وتی راست ده که یت، کاتی چوو موعاد وتی: ئه و قسه ت له هی نه وان باشته دوا ی توش نا کوکیه ک ده بی ت و ته نها شتیکی که م ده مینیتته وه.

ئیین جهریر له میژوه که یدا (ج ۳، ص ۱۲۸) له ئه بو عه بده ی عه نبه ریه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی موسلمانان ها تنه مه دائین و ده سکه وتیان کو کرده وه که سئ قاپی بو نی خوشی هی ناو دای به به رپر سی کو کرده وه ی ده سکه وته کان، نه وانه ی له گه لی بووین وتیان هه رگیز شتی ومان نه دیوه لای ئیمه ده ستکاری نه ده کرد ولی نزی که نه ده بوویه وه، وتیان هیچت لی برد؟ وتی به خوا نه گه ر خوا نه بوایه بو م نه ده هی نا ن نه وکات زانیان ئه م کابرا شان و شکویه کی هیه، وتیان تو کییت؟ وتی به خوا پیتان نالیم تا سوپاسم بکه ن و بو خه لکی دیکه شی باس نا کوم تا جگه به گه وه سه یرم بکه ن، به لکو سوپاسی خوا ده که م و به پا دا شتی نه و رازیم، نه وانی ش که وتنه شوینی تا گه یشتنه لای ها وه لانی، پرسیا ریان له سه ر کرد، وتیان عامری کوپی عه بد قه یسه، ئیین جهریر له میژوه که یدا (ج ۳، ص ۱۲۸) له پیگه ی سه یف له موچه ممه دو ته لحه وه جگه له وانی شه وه هی ناویه تی ده لیت: سه عد وتی: سوپاس سپارده یه وه نه گه ر بو خه لکی به در پی شینه نه بوایه ده مو ت.

ئیین جهریر له میژوه که یدا (ج ۳، ص ۱۲۸) له جابری کوپی عه بد و لا وه هی ناویه تی ده لیت: سویند به و خوا یه ی جگه له و هیچ په رستراوی نه، هه رکه س له خه لکی قادسیه مان نه دیوه له گه ل پوژی دوا ییدا دنیا شیان بویت، ئیمه ش که سمان

تۆمەتباركرد كەچى كەسمان نەدى ۋەك ئەوانەى ھەلمەتمان بىردە سەر ھىندەى
سپاردەى ئەوان ۋە كەنارگىرى دىناى ئەوان چاك بىت، ئەوانىش بىرىتىبىون لە
تولىعەى كوپى خەيلىد ۋە مەرى كوپى مەعدىە كىر ۋە قەيسى كوپى مەكشوع.
ئىبن جەرىر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۲۸) لە قەيسى عەجلىە ۋە ھىناۋىەتى
دەلىت: كاتى شمشىرەكەى كىسراۋ شتە پازىنەرەكانى ھىنران بۆ لای عومەر وتى:
خەلكانى ئەمانەيان ھىناۋە تەۋاۋ سپاردەكار بوون، عەلى وتى تۆ دەستپاك بوويت
خەلكىش دەست پاك دەبن.

(داۋاى سەر كەۋتن لای خوا بە قورئان ۋە زىكرەكان)

ئىبن عەبدولھەكەم لە زەيدى كوپى ئەسلمە ۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك لە سەر
عومەرى كوپى خەتتاب دواكەۋت عومەر نامەى نوسى بۆ عەمەرى كوپى عاص.
پاشان سەرم سوپما دواكەۋتنتان لە فەتى مىسر چەند سالىكە شەرىيان لە گەل
دەكەن ۋە ئەمەش نەبوۋ تا ئەۋكاتەى بىدعەتان ئەنجامداۋ ئەۋ بە شەى دىناتان
خوشويست كە دوژمنتان ھەزى لىيە، خۋاى گەرە تەنھا نىازى راست سەردەخات،
من چۈار كەسم بۆ ناردۋىت ۋە پىموتۋىت ھەركاميان لە جىنى ھەزار كەسە بە ۋەى
من دەيزانم، ئەگەر ئەم نامەى منت بۆ ھات وتار بىدە ۋە ھانىيان بىدە لە سەر شەرى
دوژمىيان ۋە گەرميان بىكە لە سەر خۇپراگرى ۋە نىازپاكى، ئەۋ چۈار كەسە بخەرە ناۋ
خەلك ۋە فەرمان بىكە خەلكى ۋەك دەستى كەس بن بۇيان، با ئەۋ پۇژە لە كاتى
خۇرلادانى پۇژى ھەينى بىت، چۈنكە ئەۋە كاتىكە تىايدا پەھمەت دادەبارى ۋە كاتى
گىرابوونى نزاۋ نوپۇژە، با خەلكى ھاۋار بەرنە لای خواۋ داۋاى سەر كەۋتنى دژ بە
دوژمنى لىبىكەن) عەمەر كە نامەكەى پىگەيشت وتارى دا بۆ خەلك ۋە نامەكەى بۆ
خویندەنەۋە، پاشان ئەۋكەسانەى ھىنا پىش خەلكى خستىن ۋە فەرمانىكرد خەلكى

دهستنوئژ بگرن و دوو پرکات نوئژ بکهن و دواتر بهره و لای خوا بگه پینه وه و داوای سهرکه وتنی لیبکهن، خواش فهتخی پی بهخشین.

ئین عهبدو لحه کهم له عهبدو لای کوپی عاصه وه هیناویه تی که فهتخی میسری لی دواکهوت نامه ی نووسی بو عومهری کوپی خهتتاب و داوای یارمه تی لی کرد ئه ویش چوار هزار کهسی نارد بو هر هزار کهسیک یه کئی له کهسی دانا، عومهری کوپی خهتتاب نامه ی نووسی من چوار هزار کهسم ناردوه بو هر هزار کهسیکیان کهسیک هیه که له جیی هزار کهسه، زوبهیری کوپی عهوام و میقدادی کوپی ئه سوهدی کوپی عه مرو عوباده ی کوپی صامت و مهسله مه ی کوپی موخه لله ده بزانه دوانزه هزار کهسیان له گه له و له کهمیه وه نییه که بهرامهر دوانزه هزار کهس سهر بکهون.^۱

له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۴۵) له باسی خیلافه تی ئه بویه کردا هاتووه و باسی ده رچوونی له عیاضی ئه شعهریه وه ده لیت: به شداری یه رموک بووم و پینج سهر کرده ی تیدابوو: ئه بو عوبه یده و یه زیدی کوپی ئه بو سوفیان و شه رحه بیلی کوپی حه سه ن و خالیدی کوپی وه لید و عیاض. (عیاض ئه مه یان فرموده که ی نه گیراوه ته وه).

وتی: ئه گهر شه ربوو له گه ل ئه بو عوبه یده بن، ئیمه ش نامه مان بو نووسی مه رگ به پروماندا هاتووه و داوای یارمه تیمان لی کرد، ئه ویش نامه ی بو نویسن: نامه که تانم بو هات که داوای یارمه تیم لیده کهن و منیش له وه عیزه تمه ندر بو سهرکه وتن و ناماده سازتر بو سهر بازانی خواتان پیده لیم و به وه وه هیوای سهرکه وتن بخوازن، له ئه شعهریه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام ده لیت: عومهر وتی: ئه گهر شه رتان له سهر بوو- له کو تاییه که شدا شه رمان له گه ل کردن و تا چوار فرسه خ دوورمان خستنه وه و سامانی کمان ده سکه وت و راویژمان کرد. عیاض

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۵۱) دا واهاتووه.

راویژی پیکردین بۆ هه رکه سی ده بیه خشین، نه بو عوبه یده وتی کئ به نه سپه که ی کئپرکیم له گهل ده کات؟ گه نجی وتی من نه گهر توپه نه بیت، پیشیکه وت و بینیم دوو پرچی نه بو عوبه یده ده ته کان و نه ویش له پشتیه وه هیچی له ژیر نه بو.^۱

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ۴۷) له ریگه ی سه یف له موحه مه دو ته لحه و زیاده وه هیناویه تی ده لیت: کاتی سه عد نویتژی نیوه پۆی کرد فه رمانیکرد به و غولامه ی که عومهری په یوه ست کردبوو له گه لی بیت- که له قورئان خوینانی بو- تا سوره تی جیهاد بخوینن، موسلمانان هه موویان فیری ده بوون نه ویش خویندی به سه ر نه و ده سته یدا که له گه لی ده هاتن دواتر له هه موو ده سته و که تیه کاندایا خویندراو دل و چاوی موسلمانان خو ی نه گرت و له گه ل قورئان خویندنه کهیدا نارامییان ده دی له ریگه ی سه یف له حلام له مه سعودی کوپی خراشه وه فه رموده که دینن و تیایدا ده لیت: سه عید فه رمانی کرد به خه لکی سوره تی جیهاد به سه ر یه کهیدا بخوینن- خه لکی خو یان فیری سوره تی جیهاد کرد.

نه بو نه عیم له المعرفه و ئین منده له ئیبراهیمی کوپی حارثی ته میمه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) به سریه که یه وه ئیمه ی نارد و فه رمانی پیکردین که ئیواره و به یانی هات نه مه بلین (افحسبتم انما خلقناکم عبثا) ئیمه ش خویندما و به سه لامه تی خو شمانه وه ده سکه وته کانمان بۆ بوو.^۲

^۱ - (هه یشه می ج ۶، ص ۲۱۳) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیج، ئین که ئیر له ته فسیه رکهیدا (ج ۱، ص ۴۰۰) ده لیت سه نه ده که ی سه حیج، ئین حبان له سه حیحه کهیدا هیناویه تی و زیانی مه قدیسی له کتیه کهیدا هه لیبرارد و ته وه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۳۲۷) دا هاتوه له (الأصابه ج ۱، ص ۵) دا بۆ ریگه و سه نه دی ئین منده ده لیت گرفتی له سه ر نه.

ئىبن جەرىر لى مىژۋە كەيدا (ج ۳، ص ۴۷) لىرىگە سەيف لى مۇھەممەد و تەلەھ و زىيادە ۋە سەنەدە كانىيان ھىناۋىيە تى دەلىت: سەعد و تى: پەيۋەستى شۈيىن و ھەلىۋىستان بىن و ھىچ مەجۇلىن تا دەگەنە نىۋەپۇ، كە نۇيۇنى نىۋەپۇتان كىرد مىن اللە اكبرىك دەكەم و ئىۋەش بىلىن و ئامادە بىن، مۇسلىمانان، اللە اكبرى بە كەسى پىش ئىۋە نەدراۋە، بىزانن ئىۋە لىسەر دۇۋاپا تىكرەنە ۋە پالپىشتى لىتان پىتان دراۋە، پاشان ئەگەر اللە اكبرى دۇۋەمتان بىست ئىۋەش بىلىن و ھەمۇۋىستان با ئامادە بىن، پاشان كە اللە اكبرى سىيەم كىرد ئىۋەش بىلىن و پاشان باسۋارە كانقان بەناۋ خەلەدا چالاك بىن تا بىجەنگىن و دۇرۇمىن راۋەد و بىن. كە اللە اكبرى چۈرەم كىرد ھەمۇۋ بىشىن تا لىگەل دۇرۇمىن تىكەل دەبىن و بىلىن (لا حول ولا قۈۋە إلا باللە).^۱

لىرىگە سەيف لى مۇھەممەد و تەلەھ و زۇبىر و زىيادە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: كاتىك قورۇتان خۇيىنان لىبۇنە ۋە سەعد اللە اكبرى كىرد و ئەۋانە ۋە دۇرۇشى و خەلەكى دىكەش بە دەنگى ئەۋان اللە اكبرىان كىرد، خەلەكى ھەستان و جۇلان و كە اللە اكبرىان كىرد سىيەم دەستە ۋە فىراكە ۋە تەكان (پىشپەۋان) دەرەكەتن و شەپرىان ھەلگىر ساند.

^۱ - لىرىگە سەيف لى عەمرى كۇپى رىيان لى مۇسەببى كۇپى سەعدە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيە تى.

(ههولای سه رکه وتن به تاله مووی پیغه مبهه (ﷺ))

ته به رانی له جه عفری کوپی عه بدولای کوپی چه که مه وه هیناویه تی خالیدی کوپی وه لید له پوژی یه رموک کلاویکی (قلنسوة) ی له ده ستدا، وتی بو ی بگه پین، به لام نه یاندوژی وه، وتی بو ی بگه پین، ئه مجاره دوژیانه وه سه یریا نکرد قلنسویه کی دپارو کوته، خالید وتی پیغه مبهه (ﷺ) عه مره ی کردو سه ری تاشی و خه لکی هه لپه یان بوو بو تاله مووه کانی. من پیشیان که وتم له لایه وه کردمه ناو ئه م کلاوه، دوا ی ئه وه هه ر شه پیکم کردبی و ئه م قلنسوهم پیبوو بیئت سه رکه وتنم پیبه خشراره.^۱

جه عفریش فه رموده ی له کو مه لئ هاوه لای بیستووه و نازانم ئایا له خالیدی بیستووه یان نا، ته واو.^۲

له (کنز العمال ج ۷، ص ۳۱) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه هاتوو ده لیت: مووی پیغه مبهه (ﷺ) له ناو کلاوه که ی (قلنسوة) خالیدی کوپی وه لیددا هه بوو خالید وتی: هه رکات به م کلاوه وه که له سه رم بووبی به هه ر دوژمنی گه یشتبم سه رکه وتنم پیبه خشراره.^۳

^۱ - (هه یشه می ج ۹، ص ۳۴۹) ده لیت ته به رانی و ئه بو یه علا به هه مان شیوه به که سی سه حیح هیناویانه.

^۲ - حاکم (ج ۳، ص ۲۹۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، زه هه بی ده لیت مونقه تیعه، ئه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۵۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - ئه بو نه عیم گپراویه تی وه.

(كىيىركى لى ھەۋرەيىھە كاندا)

ئىبن جەرىر لى مېژۇۋەكەيدا (ج ۲، ص ۷۰) لى رېگەي سەيف لى ھەبىدۇللى كۆپى شېرمە لى شەقىقەۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: لى نىۋە پۇژدا چۈۋىنە ناۋ قادىسىھە گەپاينەۋە كاتى نوئىژ بوۋ بانگدەر پىكرابوۋ، ھەرىھە ۋە ھەلپەي بانگى بوۋ شا خەرىكبوۋ بە شەمشىرە لى يەككى بىدەن، سەعد قورغەي لى نىۋانىياندا كىرد ۋە كەسى دەرىچوۋ بانگىدا.

(بەكەم رۋانىنە خۇشى ۋە رازاۋەيى دىيا)

حاكم (ج ۳، ص ۲۹۳) لى ھەرمۇدەيەكى دۈرۈدۈرۈش لى مەققەلى كۆپى يەسارەۋە لى (فتح اصبهان) لى سەر مىرايەتى نۇعمانى كۆپى موقرن ھىناۋىيەتى ۋە تىيادا ھاتوۋە: نۇعمان ھات بۇ لايان ۋە نىۋانى ئەۋۋ ئەۋان پويارىك بوۋ، مۇغەيەرى كۆپى شۇعبە نىردىراۋىكى بۇ ناردن پاشاكەشيان (ذوالحاجىن) بوۋ، پراۋىژى كىرد بە ھاۋەلانى ۋە ۋتى پاتان چىيە؟ لى شىۋەي جەنگدا بۇيان دابنىشم يان لى شىۋە ۋە پوخسارى پاشادا؟ ئەۋەبوۋ لى سەر شىۋەي پاشا لى سەر جىگەكە دانىشت ۋە تاجى كىردە سەرى ۋە لى دەۋرىيەۋە دۈۋان ۋە سىتابوۋن كە دىباچ ۋە كالا ۋە خىشلىان پىۋەبوۋ، مۇغەيەرى كۆپى شۇعبە ھات ۋە پىم ۋە كەۋانى بە دەستەۋەبوۋ خەلگىش بە دەۋرىدا لى دۈۋلاۋە لى سەر ھەرش ۋە سىتابوۋن، بە پەكەي لىيدا ۋە كۈنى كىرد تا، (ذوالحاجىن) پىلى ۋەتن ئىۋە ئەي كۆمەلى ھەرب تۈۋشى بىرسىتتەكى زۇر ماندۈۋىتى بوۋن ۋە دەرىچوۋن، ئەگەر دەتانەۋى ھەرمانتان پىدەكەم شتان بىدەن ۋە بگەپىنەۋە بۇ ۋەلاتتان، مۇغەيە قەسەي كىرد ۋە سۈپاس ۋە ستايشى خاۋىكرد ۋە ۋتى: ئىمەي كۆمەلى ھەرب پىسى ۋە كەلا ۋە مردارەۋەبوۋمان دەخوارد ۋە خەلگى دەياندا بەسەرماندان ئىمە ھىچمان لى پودا نەدەكردەۋە، خاۋا لى نىۋاماندا پىغەمبەرىكى نارد ۋە بەرزىترىن پەچەلەك ۋە راستگۈترىنمانبوۋ، ئەۋە بەللىنى پىداين ئىۋەمان بۇ

فه تح ده بیټ، چی به لئنی پیدابووین دییومانه و ده شبینم ئیره شیوه و شکلیکه نهوانه ی له گه لمدان ناگه ریښه وه تا دهیگرن.^۱

ئیین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۳) له ریگه ی سه یف له موحه ممه دو ته لعه وه و عه مرو زیاده وه هیناویه تی ده لئین: سه عد هه والی نارد بو موغیره ی کوپی شوعبه کو مه لئیکی باس ده کات و ده لئیت: من ئیوه ده نیرم نه و خه لکه نه ی ده لئین چی؟ وتیان هه موو شوین و فه رمانت ده کهوین و ده چین بو ی نه گه ر بارئ هات که تو هیچت له سه ر نه وتبئ سه یرده کهین کامه زور شیاو ترو باشتره بو خه لک. نه وه ده گرینه بهر، سه عد وتی نه و راست و چاکه ده ی پرۆن و ناماده بن، ربعی کوپی عامر وتی: عه جه م چه ندان راو نه ریتیکیان هه یه هه موو به چین بو یان واده زانن ده وره مان لی داو ن بو یه ته نها یه ک که س بنیره، هه موو له سه ر نه وه هاو پای بوون، نه ویش وتی ده ی من دانین، نه وانیش دایاننا و ربعی چوو تا بجیته سه ربازگه که ی پو سته م، نهوانه ی له سه ر پرده که بوون وه ستان دیان و هه وال نیردرا بو پو سته م که ربعی هاتوو، نه ویش راویژنی کرد به گه وره کانی فارس و وتی راتان چیه که شخه یی بنوینن یان خاکی بین؟ هه مووان دووه میان هه لبرارد و جل و خشل نیشاندا و جییان بلاو کرده وه و هیچیان به جینه هیشت، راخه ری زیر پاخرا بو پو سته م و جله که شخه کانی (النمط) کرده بهر و سه ری نی به زیر چنراوی بو دانرا، ربعی له سه ر نه سپیکی کورتی لاوازی ده هات و شمشیریکی پیبوو کالانه که شتای پیبوو، جلیکی دراو له پیسته بوو، که وانیک ی پیسته ی پیبوو په تیکی باریکیشی له رمه که ی به ستبوو، جی تیریکیش له پیستی گا، له سه ر ده موچاوی پیسته یه کی سوور بوو، که وان و تیره که شی پیبوو، کاتی هاته لای پاشا و له خوارووی راخه ره که وه بوو پیی

^۱ - ته به رانی له علقه مه وه به هه مان شیوه به دوو روو درژی هیناویه تی. (هه یشه می ج ۶، ص ۲۱۷)
ده لئیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عهلقه مه ی کوپی عه بدولای موزه نی که جیی
متمانه شه.

وترا دابهزه، نهویش لهسهر پاخهرهکه وهستاندی و که لهسهری وهستا دابهزی و بهدهستیهوه بهدوو سهرینهوه و سهرینهکانی دراند و گوریسهکهی برد بهنیویاندا- کهس نهیتوانی پئی لیبگریئت، نهوان سووک و لاوازییان دهواند و نهویش زانی چییان دهوئت، ویستی داوای جهرگیان بپری و قهلاغانیکی لهبهردابوو وهك حهوز، به قوبهکهشیهوه عهبای وشترهکهی بوو که پچراندبووی و کردبووی بهری وشترهکهی و له ناو قهدی توندی کردبوو بههوی رهگ و پهتی ناو درهختی (سلب) سهری خویشی به نهوهی دهستی توندکردبوو، زۆربهی عهره وایدهکرد، سهریشی چوار پرچی ههبوو پیک وهستابوون دهتووت شاخی کهلن، وتیان چهکهکهت دابنی، وتی: من نههاتووم بۆ لاتان تا بهفهرمانتان چهکهکهم دابنیم، ئیوه بانگتان کردم، نهگر دهتانهوی وادییم نهگر نا دهگرپیمهوه، نهوانیش ههوالیاندا بهپۆسته، نهویش وتی مۆلهتی بدهن خو نهو تهنها یه کهسه، نهویش هات و خوئی دابوو بهسهر پمهکهیدا و ههنگاوی نزیکی دها و بهپمهکه دهیدا له پاخهرهکه، ههمووی خراپ و کونا و کونی کرد، کاتی لهپۆسته نزیک بوویهوه پاسهوانی دهووبهروو لهسهر زهویهکه دانیشته و پمهکهی چهقاند به پاخهرهکهدا، وتیان بۆچی وادهکهیت؟ وتی ئیمه ههزناکهین لهسهر نه پازاوهییانهتان دابنیشین، پۆسته و تی بۆچی هاتوون؟ وتی: خوا ناردوینی و خوا ئیمه هیناوه تا چه ند بهندهیهکی خوئی بووئ له بهندایهتی بهندهکانهوه بهرو و بهندایهتی خوا و لهتهنگه بهری دنیاوه بۆ فراوانی دنیا و لهسته می ئاینهکانهوه بۆ دادپهروهی ئیسلام بیات، فهرموده که دینئ وهك پیشتر باسمانکرد تا پۆسته دینئ وتی: هاوار بۆتان سهیری جلوهبرگ مهکن، بهلکو سهیری پاو قسه و ژیان بکن، عهره بهجلوبهبرگ و خواردنیان ساده و رهچهلهکیان پتهوه، وهك ئیوه جل ناپوشن و راشیان وهك پای ئیوه نیه، نهوانیش بهرو و پووی هاتن تا چهکهکهی بگرن و لیی دووربخهوه، نهویش وتی دهگریئت نیشانم بدهن تا منیش نیشانتان بدهم؟ شمشیرهکهی دهرهینا و دهتووت پارچه ناگریکی تهنکه، وتیان بیخهروهوه ناو که لانهکه، نهویش خستهوه ناوی،

پاشان تىرىكى ھاۋىشت و ئەۋانىش جىيى تىرەكەيان فەزىدا، كەچى ئەۋەدى خۇيان كەوت و ئەۋەدى ئەۋ پارىزارو بەۋە ئەۋىش وتى ئەى خەلكى فارس ئىۋە خۋاردن و جلو خۋاردنەۋەتان گەۋرە و گرانە و ئىمەش ئەۋانەمان سادەن، پاشان گەپرايەۋە تا بېۋاننە ۋادە، بۆ بەيەنى ھەۋالىيان نارد: ئەۋ كابرامان بۆ بىنن، سەۋەدىش حوزەيفەى كوپى موحىنى نارد و ئەۋىش بەھەمان جەۋە چۈۋ تا گەيشتە خۋارۋى پاخەرەكان، پىيى وترا دابەزە، حوزەيفە وتى: ئەگەر بۆ كارى خۈم بەاتايەم دادەبەزىم، بە پاشاكەتان بلىن: ئەۋ كارى پىم ھەيە يان مەن كارم بەۋ ھەيە؟ ئەگەر وتى حوزەيفە كارى بەمنە ئەۋە درۆ دەكات و منىش دەگەپىمەۋە بەجىتان دەھىلم، ئەگەرىش وتى مەن كارم بە حوزەيفە ئەۋا مەن لەسەر ۋىستى ئەۋ ھاتوم بۆ لاتان، پۆستەم وتى ۋازى لىبەنن، حوزەيفە ھات لەسەر پاخەرەكە ۋەستە پۆستەمىش لەسەر پاخەرەكەۋە، وتى دابەزە، حوزەيفە وتى دانابەزەم كاتى دانەبەزى پۆستەم پىرسىارى لىكرد بۆچى تۆ ھاتىت و ئەۋ ھاپرىيەى دۈننىتان نەھات؟ حوزەيفە وتى شەشپەرەكەمان ھەزەكات لەخۈشى و ناخۈشىدا لەنىۋانماندا دادپەرۋەرىت، ئەمەش سەرەى مەن بوۋ، پۆستەم وتى بۆچى ھاتوون؟ وتى خۋاى گەۋرە ئاينى خۋى بۆ ناردۈين و نىشانەكانى پىنىشانداين تا ناسىمان و ئىمەش پىشتەر لىي بىزاربوۋىن پاشان فەرمانى پىكردىن خەلكى بۆ يەككى لەم سى شتە بانگىكرىن، كامىيان بوۋىت قېۋلمانە، مۇسلمان بىن ۋازتان لىدىنن و دەگەپىنەۋە، يان سەرەنە بەدەن و ئەگەر پىۋىستىتان بە پارىزگارى ھەبوۋ بەرگىرتان لىدەكەين، يان شەپ، پۆستەم وتى يان پىككەۋتن تاكەى؟ حوزەيفە وتى بەللى لە دۈننىۋە تا سى پۆژ كاتى پۆستەم بەس ئەمەى لىدى گىپرايەۋە پۈۋىكرە ھاۋەلانى و وتى: ھاۋار بۆتان ئەۋەتان بىنى كە مەن دىم؟ دۈننى ئەۋيان ھات و بەسەر خاكماندا ھات و ئەۋەدى ئىمە بەگەۋرەمان دەزانى ئەۋ بەسۈك و كەمى دەزانى و لەسەر زېر جەدەمان ئەسپەكەى ۋەستاند و بەستىۋە پىيەۋە، ئەۋ بالندە ئاسا بەخاكماندا ھات و لەگەگەۋرەى ەقلىدا لەخاكماندا ھىچى تىدا نەبوۋ ئەمپۇش

ئەمە ھات و بەو جۆرە ۋەستە و ايكرا تا ئەۋانى تۈپە كىردۇ ۋە ۋانىش تۈپە يان كىرد، بۇ بەيەنى ھەۋالى نارد كەسىكەمان بۇ بىئىرن، ئەۋانىش موغىرەي كۈپى شوغەبەيان نارد.

ئىبن جەرىر (ج ۳، ص ۳۶) لە پىگەي سەيف لە ئەبو عوسمانى خەھدىە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى موغىرە ھاتە لاي پردەكە و پەرىيە ۋە بۇلاي خەلكى فارس رايان ۋە ستاندو لاي پۇستەم داۋاي مۇلەتيان بۇ كىردو لەتار پاراستنى بارى پىشوو جلى جوانيان نەگۇرېبوو، موغىرەي كۈپى شوغەبە ھات و خەلكى بە جلى پازاۋە و چىنراۋ لەزىپ ۋە ستابوون و پاخەريان ھىندەي تىرھاۋىشتىن بۈنەدەگە شىتە بەرپرسەكەيان تا ھىندە بىروات، موغىرە بەچوار پىرچى سەرىيە ۋە چوو تا لەسەر پاخەرو سەرىنەكەي لە لاي دانىشتىت، بە پىویدا ھاتن و دىنگيان لەپىرودا ھەلپىرى دايان بەزاندو بەسۈكى لىياند، ئەۋىش وتى: گەۋرەيىمان لە ئىۋە بىست، بەلام گەمژەتر لە ئىۋەم نەدىۋە، ئىمەي كۆمەلى عەرب كەس دورناخەينە ۋە مەگەر لەشەپى ھاۋەلەكەيدايىت، وامزانى ئىۋە ۋەك ئىمە دلنەۋانى خەلكتانن، چاكتەر لەۋكارەتان ئەۋەيە ھەۋالى گەۋرەكانى يەكدىم پىبەدن و ئەۋەش لە نىۋانتاندا نامىنىتە ۋە ئىمەش واناكەين، من نەھاتووم بۇ لاتان ئىۋە منتان بانگەيشت كىردوۋە، ئەمىرۇ زانىم بارتان شىۋاۋە ۋە ئىۋە دىشكىن و سەركىردەيەك لەسەر ئەم ژيان و ئەم جۆرە عەقلانە نامىنىتە ۋە. ئەۋەي خوارەۋەي وتى بەخوا ئەو عەربىيە راستدەكات، دىھقانەكان وتيان: بەخوا قىسەيەكى كىرد بەردەوام كۆيلەكانمان بەلايدا دىچن، خوا ئەۋانى پىش ئىمە بكوژىت كە چەند گەمژە بوون كاتى بارى ئەم ئوممەتەيان بەكەم گىرتوۋە - ئىنجا فەرمۇدەكە دىنى سەبارەت بە قىسەكانى پۇستەم و ۋەلامەكانى موغىرە.

لەنە كەرنە ھە ھەلە زۆرى دۆژمەن ۋە ھەلە پىيانە

بەھەقى لە پىگەى واقدى لە ئەبو ھورەيرە ھەناۋىيەتى دەلىت: لە شەرى مۇتتە بەشدار بووم، كاتى بىباۋەرەن لىمان نەزىك بوونە ھە بىنىمان كەس پىش و دواى لە چەك و ئامادە سازى و ئاورىشم و زىر بۆ نەبوو، چاوم بىرىسكەى دايە ھە، ثابتى كۆپى ئەرقەم پىي و تم: دەلىت خەلگىكى زۆر دەبىنىت؟ وتم بەلئ، وتى تۆ لە بەدردا لەگەلمان بەشدار نەبوويت ئىمە لە بەدردا بە ژمارە زۆرى سەرنەكە وتى.^۱

تەيالىسى لە پىگەى واقدى لە عەبدولەى كۆپى عەمرە ھەناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر نامەى نوسى بۆ عەمرى كۆپى عاص (سەلامت لىبىت، پاشان نامەى تۆم بۆ ھات كە باسى لە زۆرى سوپاى پۆم دەكەيت، خوا ئىمەى لە بەدردا لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بە ژمارەى زۆرى سەرباز سەرنەخست، ئىمەى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) غەزەمان دەكرد و تەنھا دوو ئەسپەمان پىبوو، ئىمە بە دواى يەكە ھە سوارى و شتر دەبوو، ئىمە پۆزى ئوحد لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بوو، و تەنھا يەك ئەسپەمان پىبوو كە پىغەمبەر (ﷺ) سوارى دەبوو، دژ بە دۆژمەن و نەيارمان سەرىدەخستىن و پالېشتى دەكردىن، ئەى عەمر بزانە گوپرايەلېتىن كەس بۆ خوا لە ھەمووان زىاتر پقى لە تاوانە، دەى گوپرايەلې خوا ھە ھاۋەلانت بەرە و گوپرايەلې (خوابە).^۲

ئىبن جەرر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۲، ص ۵۹۴) لە عوبادە و خالىدە ھەناۋىيەتى دەلئ: كەسىك بە خالىدى وت: پۆم چەندە زۆر مۇسلمانان چەندە كەمن! خالىد

۱- لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۴۴) دا ۋاھاتوۋە. لە (الأصباة ج ۱، ص ۱۹۰) لە ۋاقدىيە ھە تەنھا قەسكەى زەيدى ھەناۋە.

۲- لە (كنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا ۋاھاتوۋە. تەبەرانى لە عەبدولەى كۆپى عەمرى كۆپى عاصە ھە ھەمان شىۋە ھەناۋىيەتى (ھەيئەتى ج ۶، ص ۱۱۷) دەلىت لە سەنەدەكەيدا شان كۈنى و واقدى ھەن كە ھەردووكيان لاوازن. تەوا.

وتی: پۆم چەندە کەم و موسلمانان چەندە زۆرن. سەربازان بە سەرکەوتن زۆرو بەشکست کەم دەکەن، نەوێک بەژمارەکی کەسەکان، بەخوا حەزەدەکەم ئەسپەکەم (ئەشقر) لە دەردەکەکی (قاچ داگەوتن) چاک بێتەو بە ئەوانیش ببنە چەند بەرامبەر ، ناخۆ ئەسپەکەکی لە تاو زیڕ پۆیشتنی پێی پەکی کەوتبوو.

(دوژمنان بە سەرکەوتنی ھاوہ لائن بەسەریاندا چیان دەوت)

بەبەهەقی (ج ٨، ص ١٧٥) لە زوھریەو ھیناویەتی دەلیت: کاتێ خوا ئەبۆبەکرێ کرد بە خەلیفە لە ناو عەرەبدا خەڵکی لە ئیسلام پاشگەزبوونەو، ئەبۆبەکر چوو بۆ غەزا تا گەیشتە نزیک بەقیع، ترسی ھەبوو کە مەدینە شتیکی لیبت بۆیە گەپایەو خالیدی کوپی وەلیدی کوپی موعیرە شمشیری خۆی دانا و خەڵکی لەگەڵ دانا و فەرمانی پێکرد بچن بۆ ناوچەکانی موزەر کە (ھەلگەپابوونەو) و شەپکات لەگەڵ ئەوانەکی لە ئیسلام ھەلگەپاونەتەو، لەگەڵ تۆلەیی درۆزنی ئەسەدی جەنگا و خواش تۆلەیی شکاند. عویەینەکی کوپی حصنی کوپی حوزەیفەکی فەزاری شویینی کەوتبوو، کاتێ تۆلەییە زۆری شکستی ھاوہ لانی خۆی بینی وتی: ھاوار بۆتان چی دەتان شکین؟ یەکیکیان وتی من پیت دەلیم چی دەمان شکین ھەرکەسمان حەزەدەکات ھاوہ لەکەکی لەپیش ئەودا بمریت، بەلام بەرامبەر بە خەڵکانیکن ھەمووان حەزەدەکەن پیش ھاوہ لەکیان بمرن، تۆلەییە لەشەردا توندبوو، ئەو پۆژەکی تۆلەییە عوکاشەکی کوپی محسن و ئیبن قرمی کوشت، کاتێ حەق زالبوو تۆلەییە دابەزی دواتر موسلمان بوو چوو بۆ عەرە مرە ئینجا فەرموودەکە دین.

تەبەرانی لە عەمری کوپی عاصەو ھیناویەتی دەلیت: سوپایەکی موسلمانان دەرچوو کە من ئەمیریان بووم تا لە ئەسکەندەریە دابەزین بەرپرسەکەکی وتی:

که سیکتان بنیرن بۆ لام تا پیکه وه قسه بکهین منیش وتم: بهس خۆم دهچم بۆ لای، منیش له گهڵ وهرگیریکمدا چووم بۆ لای و ئه ویش وهرگیرى له گهڵ بوو دوو مینهبرى بۆ دانرا وتى ئیوه کیڤ؟ وتمان ئیمه عهره بین و دارو دهسته ی دړك و دالین، ئیمه خه لکی لای که عبه (مالی خوا) ین، به ته سکتین خال و سه خترین ژیانمان هه بوو، مرداره وه بوومان دهخواردو به خراپترین ژیانى که خه لکی تیدابوو هه لمه تمان دهبرده سه ریه کدی تا که سى که له هه موومان خانه داتتری بوو له هه موومان سامانى زیاتر نه بوو له نیوماندا ده رکه وتى: من پیغه مبه ریه خوام، فه رمانى به شتانی ده کرد که نه مان ده زانین و پیرگری لیده کردین و له شتانی ده کهن ده مانکردن و باوو باپیرانمانیشمان ده یانکردن، ئیمه ش به پوویدا چووین و به درۆمان زانی و به گژیدا چووین، تا خه لکیکی دی چوون بۆ لای و وتیان ئیمه بپروات پى دینین، شوینت ده که وین و دژى دوژمن ده جهنگین ئه ویش چوو بۆ لایان و ئیمه ش ده رچووین بۆى و شه رمان له گهڵ کردو ئه و به سه رماندا سه رکه وت و عهره بی دیکه ش هاتن به گژیدا ئه ویش له گه لیان جهنگا تا به سه ریاندا سه رکه وت، ئه گه ر ئه وانه ی له دواى من بزائن ئیوه له چ ژیانیکدان هه موو دین تا به شدارتان ده بن له و ژیانیه ی تیایدان، ئه ویش پیکه نی و دواتر وتى: پیغه مبه رکه تان راست ده کات، پیغه مبه رانى ئیمه ش هه مان شتیان بۆ ئیمه هیئا که پیغه مبه رکه تان بۆی هیئاون، ئیمه له سه ر ئه و باره بووین تا چهند پاشایه که له نیوماندا ده رکه وتن و به ئاره زوی خویمان ده جولا نه وه و فه رمانى پیغه مبه رانیان واز لیده هیئا، ئه گه ر ئیوه فه رمانى پیغه مبه رتان بگرنه بهر هه رکه س له گه لتان بجهنگی به سه ریدا زالد ه بن و هه رکه سى بی بۆتان به سه ریدا سه رده که ون، ئه گه ریش وه که ئیمه واز بینن له فه رمانى پیغه مبه ران و وه له و ئه و خه لکه به ئاره زووتان بجولینه وه نیوانى ئیمه و ئیوه چۆل و جیا ده بی،

ئەۋكات ژمارە ۋە ھېزتان لە ئىمە زىياتر نابى، عەمرى كۆپى عاص دەلىت: كەسى
بىرخوازتر لە ۋەم نەدواندوۋە.^۱

ئەحمەدى كۆپى مەپوانى كۆپى مالىكى لە (المجالسة) لە ئەبو ئىسحاق ۋە
ھىنايەتى دەلىت: ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دوژمن ھىندە ھەنگاۋى وشتەر لە كاتى
شەپدا لە بەردەمىندا خۆى نەدەگرت، ھىرقل كە لە ئەنتاكىيە بوو كاتى دەستى
شكاۋى پۆم ھات وتى: ھاۋاربۇتان پىم بلىن ئەوانە كىن لەگەلتان دەجەنگن مەگەر
ۋەك ئىۋە مەۋە نىن؟ وتىيان با، وتى ئىۋە زۆرتىن يان ئەۋن؟ وتىيان ئىمە لە ھەموو
شەپىندا لەۋان زۆر زۆرتىن، وتى دەى بۆچى دەشكىن. يەككى لەگەۋرەكانىيان وتى:
چونكە ئەۋان شەۋ شەۋنۆيژو پۆژ بەپۆژوۋن و بەلىن دەبەنە سەرو فەرمان بە چاكە و
پىگىرى لە خراپە دەكەن و بەرامبەرە بەيەكدى بەۋيژدانن، ئىمەش مەى دەخۆينەۋە و
زىنادەكەين و حەرام دەكەين و بەلىن دەشكىنەين و داگىردەكەين و سەتم دەكەين و
فەرمان دەكەين و بە توندى ۋە ئەۋە پى لىدەگىرىن كە خوا پىيى خۆشە و لەسەر زەۋيدا
خراپ دەنئىنەۋە، ئەۋىش وتى: تۆ راستت لەگەل و تەم.^۲

ۋەلىدى كۆپى موسلىم دەلىت كەسى لە يەحىيى كۆپى يەحىيى غەسانى
بىستىبوو لە دوو كەسى ھۆزەكەيەۋە بۆى گىرامەۋە دەلىن: كاتى موسلمانان لە
نەزىك ئوردن دابەزىن لەنىۋ خۆماندا وتەن دىمەشق گەمارۆ دەدرى، بۆيە پىشتەر
چوۋىن بۆ شت كرىن، لەۋى بۋوۋىن كە بەتريقەكەى ھەۋالى نارد و ئىمەش چوۋىن بۆ
لاى، وتى ئىۋە لە عەرەبن. وتەن بەلى، وتى مەسىحىشەن؟ وتەن بەلى، وتى دەى

۱- (ھەيئەتى ج ۶، ص ۲۱۸) دەلىت: لە سەنەدەكەدا موحەممەدى كۆپى عەمرى كۆپى عەلقەمەى
كۆپى ۋەقاصەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەمرى كۆپى عاص دەلىت بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى
(ھەيئەتى ج ۸، ص ۲۳۸) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن جگە لەعەمرى كۆپى عەلقەمە
كە جىيى تەمانەشە.

۲- لە (البداية والنهاية ج ۷، ش ۱۵) دا ھاتوۋە. ئىبن عەساكىر (ج ۱، ص ۴۳) لە ئىبن ئىسحاق ۋە
بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

یه کیکتان بروت لای ئەو خەلکە جاسوسیما بۆ بکات و ئەوی دیکەش وریای شمشەک و پیوستی هاوولەکی بیئت. یه کیکتان چوو بۆ جاسوسی و زۆر مایه وه و دواتر هاته وه بۆ لای و وتی: لای کهسانیکی وورده کاره وه هاتووم که سواری و لاخ دهبن لیژانانه به شه و پوهبان و خواپهرست و به پوژیش سوارچاکی و تیرو پم چاک و ناماده دهکهن و بنیادسازی بارن، ئەگەر قسه یه که بۆ ئەوی پال خۆت بکردایه لیی تینه دهگه یشت له تاو بهرزی قورئان خویندن و زیکرکردنیان، ئەویش لایکرده وه به پووی هاوولانی داو وتی: شتیکتان له وانه وه بۆ هاتووه که هه رگیز توانای ئەوه تان نییه.^۱

ئێین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۲، ص ۶۱) له عره وه وه هیناوویه تی ده لیئت: کاتی دوو سه ربازگه که له یه که نزیک بوونه وه قبقلار که سیکی عه ره بی نارد وتی: من بیستم ئەو کابرا یه کیکه له قوزاعه له نه زیدی کوپی دیدان که پیی ده وترا ئێین هزارف، قبقلار وتی: برۆ بۆ لایان و شه وو پوژئی له نیوایاندا بمینه ره وه و دواتر هه والیانم بۆ بیئه. ئەو کابرا عه ره بیه ش چوو شه وو پوژئی مایه وه و دواتر هاته وه بۆ لای، قبقلار وتی: چی بوو؟ وتی: به شه و سه رقالی په رستش و به پوژ سوارچاکه، ئەگەر کوپی پاشاشیان دزی بکات دهستی ده پرن، ئەگەر زینابکات په جم ده کریت (به ردباران) له بهر به رپا کردنی حه ق له نیوانیاندا، قبقلار پیی وت: ئەگەر راستم له گه ل بلییت ئەوا ناخی زه وی باشته ره وه ی به وان بگه ین، هه زده که م پشکم لای خوا ئەوه بیئت به ریک نه که وین و نه به سه ریاندا زالم بکات و نه زالیان بکات به سه رمدا. ئێین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۴۵) له ئێین رفیله وه هیناوویه تی ده لیئت: کاتی پوستم له نه جه ف دابه زی جاسووسیکی نارد بۆ سه ربازگه ی موسلمانان و ئەویش له قادسیه له نیوانیاندا بوو، سه یری کرد له کاتی هه موو نوێژیکدا سیواک

۱- له (البداية وانهاية ج ۷، ص ۱۵) دا هاتووه. ئێین عه ساکیر (ج ۱، ص ۱۴۳) له یه حیای کوپی یه حیای غه سانیه وه به هه مان شیوه هیناوویه تی.

دهكهن و دواتر نويز دكههن و دهچنهوه شوينه كانيان، ئه ویش گهرايهوه بۆ لای پۆستهه وهه والی ئهوانه و ژيانيانى پيدا تا پۆستهه پرسیارى لیكرد خواردنیا چى بوو؟ وتى شهوى لایان بووم بهخوا نهمدى كهسیان هیچ بخوات، مهگهر ئهوهى سووکه شتیکیان بمژیايه، له ئیوارهوه پیش خهوه پیش بهیاند، کاتى كهوته رى له نیوان قهلاو عهتیقدا بهرامبهریان وهستا، بانگدهرهكهى سهعد بانگی بهیانى فهرموو، سهیری کرد هه موو دهجولین پۆستهه لهناو خهلكى فارسدا هاواری کرد سواربن، پیى وترا بۆچی؟ وتى نابینن دوژمنان هاواریان لهنیودا کرا وهستان و کۆبونهوه بۆتان، هه والگرهكه وتى: ئه و جولەیان بۆ نويزه، ئه ویش به فارسی قسهیهكى کرد كه ئه مه واتاکهیهتى: له بهربهیاند دهنگیکم بۆ هات كه عومهر بوو له گهل سهگهكان دهکردو عهقل و هوشى فێردهکردن، کاتى پهپینهوه وهستان بهرامبهر بهیهکدى، بانگدهرهكهى سهعد بانگیدا بۆ نويزو سهعد بهرنويزى بۆ کردن، پۆستهه وتى: عومهر جهرگى خواردوم.

ئین جهریر (ج ۳، ص ۹۹) سهیف له ئه بو زههراى قوشهیریهوه له كهسیكى قوشهیریهوه هیناویهتى دهلیت: کاتى هیرقل بهرهو قوستهنتینه دهرجوو كهسیكى پۆم پیى گهیشته كه دیلى دهست موسلمانەكان بوو بوو دهربازی بوو بوو. هیرقل وتى هه والی ئه و خهلكهه پێبدن چۆن؟ وا قسهه بۆ دهكهه كه بیانناسیت سوارچاکی پۆژو خواپهستی شهون، لهزیمهیاند تهنها بهپاره شت دهخۆن (واته بهپاره شتی ئههلی زیمهه لای خویان دهکرن) تهنها بهسهلامکردن دهچنه ژوور، بهرامبهر بهدوژمنان دههستن تا دهچنه سهرى. هیرقل وتى ئهگهر راستت پیوتبم ئه و ژیر پیانهه من دهکرن.

ئین جهریر (ج ۳، ص ۲۴۹) هیناویهتى كه یهزد گوردنامهه نووسى بۆ پاشای چین و داواى یارمهتى لیكردو ئه ویش بهنیردراوهكهى وت: دهزانم مافى سهه پاشاكانه كه پاشاكانى دى دژ بهركه بهرهكانیان سهربهخه، دهى وهسفى ئهوانهه بۆ بکه كه لهولاتاندا دهرجوون (یاخى بوون) چونكه وایدهبینم باسى كه مى ئهوان و

زۆرى خۇتەن دەكەيت كە چەندىن بەرامبەر بە ژمارەيان ناگاتە كەمىكى ئىۋە،
 ئەۋەى دەيبىستەم لە زۆرى ئىۋە چاكەى لای ئەۋان و خراپەى ناو خۇتەنە، منىش
 و تەم پىرسىارم لىبىكە ھەرچىيەك ھەزەكەيت؟ پاشا وتى بەلەن دەبەنە سەر؟ وتى
 بەلەن، وتى پىشەنەۋەى لەگەلتەن بىجەنگەن چى دەلەن؟ وتى بانگمان دەكەن بۇ يەكە
 لەم سى شتە: يان بىچىنە ناو ئايىنىان ئەگەر ئەۋەمان كىرە دەست بەردارمان دەپنە
 بە پىي ئەۋاندا دەچىن، يان سەرەنە بدەپنە و بىپارىزىن، يان شەپكردن، پاشا وتى
 گوپرايەلىيان بۇ سەر كىرەكانيان چۈنە؟ وتەم گوپرايەلەن كەسانن بۇ
 پىشەنگەكانيان، وتى: چى ھەرام و چى ھەلال دەكەن؟ منىش پىموت: وتى ئايا
 ئەۋەى بۇيان ھەلال و ھەرامە دەگۈپن؟ وتەم نا، وتى دەى ئەۋانە ھەرگىز لەناو
 ناچىن و مالىۋىران نابىن تاكاتى ھەلال و ھەرام نەگۈپن، دواتر وتى باسى جىلو
 بەرگىانم بۇ بىكە منىش بۇم باسكرد، وتى ئەى سوارىيان، وتەم ئەسپى ھەرەبى بۇم
 ۋەسكرد، ئەۋىش وتى ئەۋانە قەلەى چاكىيان ھەيە، ۋەسفى ئەۋ و شترانە و
 ھەستان و دانىشتىيانم بەبارەۋە بۇ كىرە، ئەۋىش وتى ئەۋە ۋەسفى ئازەلى ملدىرە،
 پاشا نامەى نوسى بۇ يەزد گور كە ھىچ پىگىر نىە سوپايەكت بۇ يارمەتيدانت بىنەرم
 كە سەرەتاكەى لە مەرۋ و كۆتايىيەكەى لەچىن بىت (لەبەرئەۋە نا كە ھەقى سەرشانم
 نەزانم) تەنھا پىگىر ئەۋەيە ئەۋانەى نىردراۋەكەت سىفەتايانى بۇم ۋەسكرد ئەگەر
 بىرۋى بۇ شاخ دەپرمىنن و ئەگەر كۆمەل و سوپايان بىت بۇ منىش لەسەر دەسەلات
 لامدەبەن تاكاتى لەسەر ئەۋ ۋەسفى بىن، دەى لەگەلىان پىككەۋتەن بىكە و بە
 ئارامگىرى پارىيان بىكە و تا ھەلمەتتە نەبەنە سەر ھەلمەتايان مەبەرە سەر.

بەرھە مەکانی وەرگێڕ:

نووسینەکان:

۱. ئیبن تەیمیە (رەچەئەك و پۆلى لە میژووی ئیسلامیدا).
۲. ژیاانی پیغەمبەر بۆ منداڵان (چاپکراوە).
۳. ژیاانی خەلیفەکانی پیغەمبەر بۆ منداڵان (چاپکراوە).
۴. پەيامێك بۆ گەنجان (ئامادەیه بۆ چاپ).
۵. ھەنگاویك بەرھە ھاوسەرگیری (چاپکراوە).
۶. ئیمانناسی (چیرۆك) (چاپکراوە).

وەرگێڕانەکان:

۷. دەولەتی عوسمانی: د. علی محمد الصلابی وەرگێڕانی بە ھاوکاری احمد عبدالرحمان احمد (چاپکراوە).
۸. مەغۆل لە میژوودا: د. فؤاد عبدالمعطی الصیاد (چاپکراوە).
۹. دەولەتی سەلجوقیەکان: د. علی محمد الصلابی وەرگێڕان بە ھاوکاری شاھۆ عومەر عارف (چاپ کراوە).
۱۰. چەند وانەییەك لە میژووی ئیسلامی: شیخ محمد خضری بك (چاپکراوە).
۱۱. میژووی نوێی ئەورووپا: چەند نووسەریك، وەرگێڕان بە ھاوکاری فاروق محمد محمدامین (ئامادەیه بۆ چاپ).
۱۲. بەراوردیك لەنیوان غەزالی و ئیبن تەیمیەدا: د. محمد رشاد سالم (ئامادەیه بۆ چاپ).
۱۳. میژووی دەولەتی عەبباسی: د. محمد سهیل طقوش (چاپ کراوە).
۱۴. میژووی ئەیبووبی و مەملوکیەکان: د. احمد مختار العبادی (چاپکراوە).

- *****

پېرسىت

- ۳..... بەشى دوانزەھەم
- ۴..... ھاندانى پىنغەمبەر (ﷺ) بۇ نوپۇش
- ۹..... ھاندانى ھاۋەلەن (ﷺ) بۇ نوپۇش
- ۲۴..... بىيادنانى مزكەوت
- ۲۹..... باك و خاۋىن پاكىزنى مزكەوتەكان
- ۳۰..... چوون بۇ مزكەوت
- ۳۲..... بۇچى مزكەوتەكان بىياد نران و چيان نىدا دەكرد
- ۴۹..... پىنغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلەنى چاۋەروانى نوپۇز دەكەن
- ۵۶..... رىكوبىنكى رىزەكان
- ۷۶..... گرنگىدان بە كار لە سەروو گرنگىدان بە زانست
- ۸۶..... كەنارگىرى لە شوپىنكەوتنى راپەكى بى ىنە ما
- ۸۸..... ئىجتىھادى ھاۋەلەنى پىنغەمبەر (ﷺ)
- ۹۳..... زانستەكانى ھاۋەلەن (ﷺ)
- ۱۰۳..... زانايانى خواناس و زانا خراپەكان
- ۱۰۷..... چوون و لەبىر كەردنى زانست
- ۱۱۱..... بەشى سىنزدەھەم
- ۱۱۲..... خەزو ھاندانى پىنغەمبەر (ﷺ) لە يادو زىكرى خوادا
- ۱۲۱..... كۆپى يادى خۋاى كەورە
- ۱۲۵..... كەنارەتى كۆپو دانىشتن
- ۱۲۶..... خويندنى قورنان
- ۱۳۷..... وتنى وشەى پاكى (لا اله الا الله)
- ۱۶۱..... سەلەوات دان لە سەر پىنغەمبەر (ﷺ)
- ۱۶۷..... داۋاى لىخۋشبوون
- ۱۷۰..... نەۋەى دەچىتە بازەنى زىكرەۋە
- ۱۷۲..... شوپىنەۋارو راستى زىكرەكان
- ۱۷۹..... بەشى چواردەھەم
- ۱۸۰..... شىۋە نادابى نزا
- ۱۸۷..... داۋاى نزا لە بىياۋ چاكان
- ۱۹۴..... نزاكانى پىنغەمبەر (ﷺ) بۇ نوممەتەكەى
- ۲۰۱..... نزاكانى پىنغەمبەر (ﷺ) بۇ سەن و سەن (ﷺ)
- ۲۱۱..... نزاكانى پىنغەمبەر (ﷺ) دۋاى نوپۇزەكان

۲۱۸	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی خهوتن و بیداریدا
۲۲۳	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سه فهدا
۲۲۵	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له مائنا ویدا
۲۲۹	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی دیاری نه کرا ویدا
۲۳۳	کۆی نزاکان
۲۳۷	به ناگرتن له جنۆکه
۲۳۸	نه کهر شه و راجله کی یان ترسا چی بلیت
۲۴۰	نزای ناخۆشی و خهفته و دلتنهنگی و په ژاره
۲۴۳	نزای ترسی سولتان
۲۴۴	نزای قهرزدانه وه
۲۴۶	نزای له بهر کردن
۲۴۸	نزاکانی هاوه لانی (ﷺ)
۲۶۰	نزای هاوه لانی (ﷺ) بو په کدی
۲۶۳	به شی پانزه هم
۲۶۴	یه کهم وتاری موچه مبهد پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۲۶۵	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له ههینیدا
۲۷۰	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو مانگی په مهزان
۲۷۳	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له هه جدا
۲۸۲	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر ده جال و موسیله مه و یه نجو و مه و داجوون
۲۸۹	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر سه رکۆنه کردنی غه یبهت
۲۹۷	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر قه دهر
۳۰۳	کۆ وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۳۰۸	(کۆتا وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ))
۳۱۱	(وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له به یانیه وه تا ئیواره)
۳۱۱	(چۆنیتی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی وتاردا)
۳۱۲	(وتاره کانی نه میری باوه پداران نه بو به کری صدیق (ﷺ))
۳۲۰	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۴۰	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۴۵	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۶۶	(وتاری نه میری باوه پداران)
۳۶۸	وتاره کانی نه میری باوه پداران عه بدولای کوری زوبهیر

- ۳۷۲ ..... و تارەکانی عەبدوللای کۆری مەسعود (ﷺ)
- ۳۷۴ ..... و تاری عۆتبی کۆری غەزوان (ﷺ)
- ۳۸۱ ..... و تاری یەزیدی کۆری شەجەرە (ﷺ)
- ۳۸۵ ..... بەشی شانزەهەم
- ۳۸۶ ..... نامۆزگاریەکانی پیتەمبەر (ﷺ)
- ۳۹۰ ..... نامۆزگاریەکانی نەمیری باوەرداران
- ۳۹۵ ..... نامۆزگاریەکانی نەمیری باوەرداران
- ۳۹۹ ..... نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری مەسعود (ﷺ)
- ۴۰۵ ..... نامۆزگاریەکانی نەبو دەردا (ﷺ)
- ۴۱۲ ..... نامۆزگاریەکانی نەبو زەر (ﷺ)
- ۴۱۳ ..... نامۆزگاریەکانی حوزەیفە کۆری یەمان (ﷺ)
- ۴۱۵ ..... نامۆزگاریەکانی نوبە کۆری کەعب (ﷺ)
- ۴۱۷ ..... نامۆزگاریەکانی زەیدی کۆری پابت (ﷺ)
- ۴۱۷ ..... نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری عەبیاس (ﷺ)
- ۴۱۸ ..... نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری عومەر (ﷺ)
- ۴۱۹ ..... نامۆزگاریەکانی حەسەنی کۆری عەلی (ﷺ)
- ۴۲۰ ..... نامۆزگاریەکانی شەدادی کۆری نەوس (ﷺ)
- ۴۲۱ ..... نامۆزگاریەکانی نەبو نوما (ﷺ)
- ۴۲۴ ..... بەشی حەشەهەم
- ۴۲۵ ..... یارمەتی فریشتەکان
- ۴۲۹ ..... دیلگیری فریشتەکان و شەریان لەگەڵ بیتاوەران
- ۴۳۵ ..... ((هاو لآن فریشتەکان دەبین))
- ۴۳۹ ..... فریشتەکان لەسەر زمانی هاو لآن (ﷺ) دەدویت
- ۴۴۳ ..... فریشتەکان لەگەڵ تەرمیاندا دەبن
- ۴۵۰ ..... بە کەمدانانی دۆژمن لە دیدی هاو لآنەوه
- ۴۵۱ ..... چاو لە دەستدان بە نزاکانیان
- ۴۵۶ ..... هەژاندنی پیزو پتی دۆژمن بە (الله اکبر ولا اله الا الله) وتن
- ۴۶۲ ..... کەشتنی دەنگ بە ناسۆکان
- ۴۶۴ ..... بیستنی هواتافەکان
- ۴۶۶ ..... یارمەتی جنۆکە و هوتافەکان
- ۴۷۸ ..... (بەکار خستنی جنۆکە و شەیتانەکان)
- ۴۸۴ ..... (هاو لآن دەنکی دارو بەرد دەبیستن)

- ۴۹۰ ..... (قەسەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۳ ..... (زىندەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۴ ..... (شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۸ ..... (بەرزەردىن دىۋى كۆزراۋان دىۋى مەردىن)
 ۴۹۹ ..... (پاراستىنى مەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۰۶ ..... (دەريا پەيدىن دىۋى مەردىن)
 ۵۱۵ ..... (پۇشنى دىۋى مەردىن)
 ۵۱۹ ..... (سۈيىنەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۲۰ ..... (بارىنى باران بە نىزى ھاۋەلەن)
 ۵۲۶ ..... (بەردەكەت لە ئاۋدا)
 ۵۳۱ ..... (بەردەكەت لە خوارىن لە غەزادە)
 ۵۳۷ ..... (بەردەكەت لە دانەۋىلەۋ بەرھەمدا)
 ۵۴۶ ..... (بەردەكەت لە كۆشتەدا)
 ۵۴۶ ..... (پۇزى لە لايەكى چاۋەردىن نە كراۋەدە)
 ۵۵۳ ..... (سامان لە لايەكى چاۋەردىن نە كراۋەدە)
 ۵۵۵ ..... (بەردەكەت لە مال و ساماندا)
 ۵۶۰ ..... (نەمانى شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۶۱ ..... (نەمانى شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۶۳ ..... (نەمانى شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۶۷ ..... (دار دەبىتتە شەمشىر)
 ۵۶۷ ..... (بەنزا مەي دەبىتتە سەركە)
 ۵۶۸ ..... (دەريازىۋەندى دىل لە بەندىخانە)
 ۵۷۳ ..... (بە كۆزراۋى ھاۋەلەن چى كۆران)
 ۵۷۴ ..... (شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۷۵ ..... (بىيىنى پىتغە مەھر)
 ۵۷۹ ..... (ھاۋەلەن خەۋ بە يەكەيەۋە دەبىن)
 ۵۸۲ ..... (بەشى نۆزدەھەم)
 ۵۸۶ ..... (بىشت بەستىن بە خواۋ)
 ۵۸۷ ..... (داۋاۋى عىزەتتى كە خوا دەبىيەۋە)
 ۵۸۹ ..... (پەچاۋە سەپەر شۈيىنەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۵۹۰ ..... (پەندەۋەركىن لە بارى كەسى كە لە فەرمانى خوا ۋازىيەتۋە)
 ۵۹۱ ..... (نىيازپاكى بۇ خواۋ ۋىستى پۇزى دىۋى مەردىن)

- ۵۹۲..... (داوای سرکه و تن لای خوا به قورنان و زیکره کان)
- ۵۹۶..... (هه ولی سرکه و تن به تاله مووی پیغه مبه (عربی))
- ۵۹۷..... (کیتیرکی له که وره ییه کاندان)
- ۶۰۲..... (لانه کردنه وه به لای زوری دوژمن و نه وهی پیتانه)
- ۶۰۳..... (دوژمنان به سرکه و تنی هاو دلان به سهریاندا)
- ۶۱۱..... پیرست

پۆشنبیر کاروانیک له خزمهت زانست و مه عرفة دا

خوینهری به پیز:

پاش پاپه پینه جه ماوه ریه که ی به هاری ۱۹۹۰ ی کوردستان و هاتنه ئارای که ش و هه وایه کی له بار بۆ ئازادی چاپ و بلاو کردنه وه...

ئیمهش لای خویمان وه وه که چهند پۆشنبیرو که سانیکێ خه مخۆر و په رۆش بۆ خزمهت به گه له که مان و خوینده وارانێ ئهم نیشتمانه پومان له بواری چاپ و بلاو کردنه وه کرد وه که بواریکی ههستیار و گرنگ و کاریگهر له سه ر پێشکه وتنی ژیا ری و گه شه کردنی زانستی و مه عریفی کۆمه لگه .

وه بۆهینانه دی ئهم خه ونه پیروژه بیروکی دامه زرانندی (ناوه ند) یکی چاپ و بلاو کردنه وه مان له لای گه لاله بوو، وه له سه ر هتای مانگی کانونی دوو هه می سالی ۱۹۹۱ دا ده ست به کار بووین، به هه ولێکی شیلگه رانه له ماوه یه کی پێوانهیدا (ناوه ندی پۆشنبیر بۆ چاپ و بلاو کردنه وه) ده رگای به پوی خوینده واران و پۆشنبیرانی تینووی زانست و زانیاریدا والا کرد، و به هه ول و پشودریژی و ماندو بوونیکی زۆر توانیمان له و به رواره وه تائه مپوژ کاروانی ئهم پروژیه به رده وام کهین، و سوپاس بۆخوا ژماره یه کی به رچاو له کتیب و بلاو کراوه له هه موو بواره مه عریفی و زانستی و فکری و پۆشنبیره کانه دا بلاو بکهینه وه.

له هه نگاوه کانی دواتری کاری ناوه ند که ماندا و به مه به ستی زیاتر به رجه سته بوونی بلاو کراوه ناوازه کانه مان پیمان باشبوو که هه ندی له و بلاو کراوانه ژماره بھندی بکهین و هه ر بلاو کراوه که ژماره یه کی بدهینی بۆ ئهم مه به سته ش یه کێک له پروژه کانه مان ناونا (پروژه ی ۱۰۰ کتیبی) کوردی وه که دیاریه کی له خو بووردووی ناوه ند که مان بۆ کتیبخانه ی کوردی و خوینهرانی کورد.

وائیسته و پاش تیپه پوونی (۲۰) سال به سه ر ته مه نی کاروانی ناوه ند که ماندا دوا بلاو کراوه ی پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردیش گه شته کو تا و وه که به لێمان دا بوو به م دوا به ره مه پروژه که به ته واوی پێشکه ش به کتیبخانه ی کوردی بکهین، به هیوا ی ئه وه ی جیگای په زامه ندی خوا ی په روه رده گار و مایه ی سوودی گشت لایه که بیته .

لێرهدا به پێویستی ده زانین له میانه ی چهند خالی کدا ئاماژه یه کی خیرا به تایبه ته مه ندیه کانی ناوه ندی پۆشنبیری و بلاو کراوه کانی به گشتی و پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردی به تایبه تی

بکهین: -

یهکه م: ناوهندی پۆشنییر یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو پاش راپه پینی به هاری
۱۹۹۱ دهست به کار بوو.

دوهه م: یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو که چاپکردنی پرۆژه کانی بگه یه نیته
دهره وهی کوردستان به مه بهستی دهستگه شتن به نویترین تهکنه لۆژیا وهونه ری چاپ و
بلاوکردنه وهی له ناوهنده کانی بلاوکردنه وهی تاران و بهیروت و دیمه شق، به مه ش
خرمه تگوزاریه کانی چاپ و بلاوکردنه وهی و به ره مه کانمان گه یانده ناستی چاپه مه نی
وبلاوکراره پیشکه وتوو ه کانی وولاتانی ناوچه که .

سیهه م: له پیزی یهکه مین سه فیره کانی چاپ و بلاوکردنه وهی کوردی بووین که به ره مه کانی
چاپ و بلاوکراره کوردیمان به دهره وهی هه ری می کوردستان گه یانده و به ره مه کانمان
ئیسته له تاران و بهیروت و دیمه شق ده فرۆشرین، هه ره ها له چه ندین پیشانگای کتییی
نیوده وه تی و ناوخرۆیی دا به شداریمان کردوه و ناوهنده ی پۆشنییر خه لاتی تیا وهرگرتوو ه .
چواره م: به ره م و بلاوکراره کانی ناوهندی پۆشنییر پرفرۆشترین به ره می کتییبه له سه ر
ناستی هه ری می کوردستان به مه ش توانیویه تی جیگه ی ره زامه ندی به شیکی فراوانی
خوینه ران و پۆشنییرانی کوردستان بیست و تیراژ و ژماره ی چاپی کتییبه کانی باشترین
ناماژه ی ئەم راستیه ن، که تیراژی هه ندیک کتیب له (۱۰۰۰۰۰) هه زاری تیپه پانده .

پینجه م: ناوهندی پۆشنییر له پوی سه رمایه و پارهدارکردنه وه له سه ر پیی خوی راوه ستاوه و
له قازانجی به ره م و بلاوکراره کانی سه رمایه ی به رده وام بوونی کاره کانی کۆکردوه ته وه .
شه شه م: ناوهندی پۆشنییر ته نها له بواری فره نگ و زمانه وانیدا خاوه نی (۱۰) فره نگه
له وانه فره نگه عه ره بی/ کوردی (دهریا) یه که له دوو به رگدا و له دووتوی (۱۷۵۰)
لاپه ره ی قه باره گه وه دا چاپ و بلاوکراره ته وه . وه لیزه شدا ته نها ناماژه به به پرۆژه ی ۱۰۰
کتییی کوردی ده که یین وجگه له وهی که ناوهنده که مان خاوه نی سه دان کتییی تره له دهره وهی
ئه م پرۆژه یه .

وه ئه مه ش لیستی پرۆژه که یه :-

ناوەندی رۆشنبیر { پرۆژەی ۱۰۰ کتییی کوردی }

ژمارە	ناوی کتیب	ناوی نوسەر	وەرگێڕ
۱	بوونی خوا	د/یوسف القرضاوی	حسن پێنجویانی
۲	زاراوە وزانیاریەکانی فەرمودە	حسن پێنجویانی	_____
۳	قورئانی پیرۆز چۆن بخوینێنەوه	م/صلاح الدین محمد	_____
۴	لەبەرەمه‌کانی باوەڕ	م/سیدنجم الدین طه	_____
۵	مروّۋ تەنها نیە	ا/کریس مۆریسیۆن	ابراھیم صالح
۶	هەلۆیستەیه‌ک لەخزمەت قورئاندا	عثمان حەمەرەشید	_____
۷	وتیان و دەلێن	بکر حەمە صدیق	_____
۸	کاریگەری عەقیدە	عبدالله عزام	م/عمر احمد نظامی
۹	یه‌کتاپەرستی (التوحید) ۳ بەرگ	عبدالمجید الزندانی	ا/حسین حسن احمد
۱۰	لایەرەیه‌ک لە میژوی هەلەبجە	بەکر حەمە صدیق	_____
۱۱	راگەیانندن	هەقال ئەبوبوکر	_____
۱۲	سوۆزی مینبەر	شیخ محمدی خال	_____
۱۳	سیستمی سیاسی ئیسلامی	هادی عەلی	_____
۱۴	بێزمانان دینە زمان	م/صلاح الدین محمد	_____
۱۵	زانیاریەکانی قورئان	م/حسن پێنجویانی	_____
۱۶	مافی ئافرەت لەنیوان رەگەز سالاری و مروّۋ سالاری دا	عمر علی غفور	_____
۱۷	دەروازەی گەردوون	د/مەریوان احمد	_____
۱۸	جەنگی دەروونی	ئەبوبەکر عەلی	_____

۱۹	په یوه نډیه نیوده وله تیه کان	نزار جاف	_____
۲۰	مروۍ و ژیان	د/خلوق نور باقی	عزیز ئالانی
۲۱	پوشاکی روژناوایی	لهون قادر	_____
۲۲	پروگرامی گوړین له پوانگه ی	السید محمد نوح	ابراهیم صالح
۲۳	مروۍ و دهولت له ئیسلامدا	د/عبد الکریم زیدان	حه مه کریم عبدالله
۲۴	له مه شقی په روه ده ییدا	مصطفی محمد الطحان	محسن جوامیر
۲۵	دهولتی دوسته کی له	عبدالرقيب يوسف	ئهبوبه کر علی
۲۶	میژوی رهگ وړه چه له کی کورد	ئیحسان نوری پاشا	حه مه کریم عارف
۲۷	کوردستان له به رده م فتوحاتی	حسن محمود	_____
	ئیسلامی دا	حه کریم	
۲۸	گه شته که ی فره یزه ر	ئومیډ ناشنا	_____
۲۹	هه لویسته یه ک له به رده م	ئبراهیم صالح	_____
	چیروکه قورئانیه کاند		
۳۰	کاوه و نه ورؤز له نیوان ته فسانه	حسن محمود	_____
	و ناین دا	حه کریم	
۳۱	ترس له ئیسلام له نیوان وه م	عومه رعلی محهمه د	_____
	و راستیدا		
۳۲	دیوانی شاسواری	عادل شاسواری	_____
۳۳	کوردستان چوڼ داگیر کرا	سهلام ناوخوش	_____
۳۴	لیکولینه وه یه ک له سهر چه مکی	فاتح محمد سه نگاوی	_____
	بیدعه		
۳۵	پیښه وای مرو قایه تی محمد ﷺ	ابوالحسن الندوی	حه مه کریم عبدالله

۳۶	ئىسلام لەنيوان پوژھەلات و روژ ئاوادا	عەلى عىزەت بىگوفىچ	محمد چيا
۳۷	گەشتىك بۆلای خوا	نجيب گيلانى	رزگار كەرىم
۳۸	روژگار يىكى تەمەنم	زەينب غەزالى	رزگار كەرىم
۳۹	گوڭلوى سەرمۆر	صفى رحمن مبارك فورى	بەكر حەمە صديق
۴۰	خەمەكانى نىشتىمانم	گوژان عەباس	_____
۴۱	فەرھەنگى نوێ بۆ شىكارى پاميارى	سمير عبدالرحيم	محمد چيا
۴۲	فەرھەنگى فەلسەفى ئىنگىلىزى عەرەبى - كوردى	محمد چيا	_____
۴۳	ژيانى پىڭەمبەرى مەزن	عبد العزيز پارهزانى	_____
۴۴	سوڤماي ديدە	عدل شاسوارى	_____
۴۵	سوننەتە خوايەكان	د عبد الكريم زيدان	حەمەئەمىن ئەحمەد
۴۶	ئازادىيە گەشتىيەكان	راشد الغنوشي	محمد سعيد خورمالى
۴۷	ژياننامەى پىڭەمبەران	ابن كـثير	كاروان محمد
۴۸	حەلال و حەرام لە ئىسلادا	د يوسف قرضاوى	م حەمەئەمىن حەمەكريم
۴۹	فەرھەنگى دەريا عەرەبى _ كـوردى	رزگار كەرىم	_____
۵۰	فقھى ئاسان	احمد عيسى عاشور	نورى فارس حەمەخان
۵۱	لەخزمەت قورئاندا	عثمان محمد رشيد	_____
۵۲	فەرھەنگى ژيەر عەرەبى _ كوردى	رزگار كەرىم	_____
۵۳	سبحانك اللهم	جميل ابراهيم	رزگار كەرىم

_____	پزگار کهریم	فهره‌نگی عربی_ کوردی ژیر	۵۴
_____	عثمان محمد رشید	به‌هاری دلان	۵۵
_____	نظام الدین عبدالحمید	تەفسیری گولشەن	۵۶
حه‌مه‌ئه‌مین ئه‌حمد	سید سابق	فقه السنه به کوردی	۵۷
_____	م/ شه‌مال موفتی	کۆیاسه‌کانی میحراب	۵۸
م حه‌مه‌ئه‌مین ئه‌رده‌لانی	سید عبدالرحیم معدوم	دیوانی مه‌وله‌وی	۵۹
_____	عبدالرحمن نجم الدین	ده‌ریای زانیاری له ۱۰ ۰۰۰ پرسیار و وه‌لامدا	۶۰
_____	عبدالرزاق عبدالرحمن	سه‌ربوردیکی هه‌ورامن سه‌ردانیکی ته‌ویله	۶۱
_____	رزگار کریم_ ناصح فاتح	فهره‌نگی ئاسان(موفره‌داتی قورئان	۶۲
لیژنه یه‌ک	زکی الدین عبدالعظیم	پوخته‌ی سه‌حیحی موسلم	۶۳
لیژنه یه‌ک	_____	پوخته‌ی سه‌حیحی بوخاری	۶۴
نهاد جلال	محمد سعید مرسی	جه‌نگه‌گه‌وره‌کان و فتوحاته ئیسلامیه‌کان	۶۵
_____	د/کاوه سه‌عدون فه‌ره‌ج	زانستی کۆرپه‌له‌زانی	۶۶
_____	رزگار کهریم	فهره‌نگی شایان کوردی_ عربی	۶۷
میران فه‌ره‌اد	عمرو خالد	ژیانی خه‌لیفه‌ پاشده‌کان	۶۸
_____	هاوړی حه‌مه‌ئه‌مین	نیشانه‌کانی پوژنی دواپی	۶۹
هاوړی حه‌مه‌ ئه‌مین	مرکز دراسات عربیة	فهرموده قودسیه‌کان	۷۰
یاسین وه‌هاب کریم	د علي محمد صلابي	ئهبوبه‌کری سدیق	۷۱

۷۲	عومەرى كوپرى خەتتەب	د علي محمد صلابي	ئومىدكەمال جەمىل قادىر
۷۳	عوسمانى كوپرى عەففان	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر عەففان ياسىن
۷۴	عەلى كوپرى ئەبوتالب	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۵	صلاحە دىنى ئەيىبى	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۶	دەيدىك بۇ دىنناسى نوۋى	تەھسىن ھەمە غەرىب	_____
۷۷	عومەرى كوپرى عبدەلەزىز	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۸	مەندالى داھىنەر	وېن داير	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۷۹	دىيار دەۋى توندوتىژى لاي مەندال	د بارى مەك ئامارا	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۸۰	وتەي دانايان و زانايان	سەردار رەزا	_____
۸۱	پوختەي مېژوى ئىسلامى	د محمد سەھىل طقوش	نەھاد جەلال
۸۲	خەۋنامەي كوردى	سەيد ابراھىم	رەزگار كەرىم
۸۳	رۇژھەلات ناسان	د عبدەلھەمىد صالح ھەمدان	عەمەد جەلال ھەبىب اللە
۸۴	دەۋلەتى سەلجۇقى	د علي محمد صلابي	نەھاد جەلال - شاھۇ عمر
۸۵	پوختەي مېژوى ئەۋروپا	د جەفرى بىرۇن	نەھاد جەلال
۸۶	خۇشەخت تەرىن ئافەرەت لەجەندە	د عائىز قەرنى	ھەمەد مۇستەفى
۸۷	ھەۋالى رۇژنامە نوسى	عەبدەلقادىر سەلىح	_____
۸۸	تەيگە يەشتەن لەسەرگەۋتەن و تەمكىن	د علي محمد صلابي	سۇرەن مۇھەممەد فەرەج
۸۹	رەۋىشتى باۋەردار	عەمرۇ خەلد	خەلد مۇھەممەد
۹۰	۳۰ يەيگە بۇ بەختەۋەرى	د عائىز قەرنى	خەلد مۇھەممەد
۹۱	مېژوى دەۋلەتى ئەمەۋى	مۇھەممەد قەبانى	عەبدەلقادىر سەلىح

٩٢	شا فەرھەنگی ئاسان بۆ ئاین و مەزھەب و پارتەکان	د. مانع بن حمادە الجهنى	عەبدولقادر سالىح
٩٣	پيڤەمبەرى ئىسلام ﷺ گەورە ترين مروۋە	م. جەمال حاجى غولام	_____
٩٤	ئىسلام وەك ئەلتەرناتىف	د/مورادھوڧمان	عەبدولقادر سالىح
٩٥	عەلمانىيەكان و قورئانى پيروز	د. احمد إدريس	محمد محمد حمە ميرزا
٩٦	لاوان گرتەكان و چارەسەرەكان	دكتور ئەحمەد خەليل جومعە	عەبدولقادر سالىح
٩٧	وانەكانى خوشمان دەوييت	حاجى كاروان	_____
٩٨	١٠٠٠ چيروكى واقيعى	م. جەمال حاجى غولام	_____
٩٩	١٠٠٠ فەرموودەى حەزەرەتى عومەرى كوپى خەتتاب	شيخ ابراهيم بن يونس السامرائى	م/ محى الدين شيخ تاهە قورەيشى
١٠٠	حياة الصحابة به كوردى	كاندەهلوى	نهاد جلال

لەكۆتايدا پرۆژەى ١٠٠ كتيبی كوردی بەچاپ كردنى (حياة الصحابة)ى كاندەھوى بەكوردی كۆتایی هات. بەوھىوايەى بتوانين لەداھاتودا پرۆژەى جوانتر و گەورە تر و بەرھەمى ناوازەتر پيشكەش بەكتيب خانەى كوردی بكەين و ھەردەم لە خزمەت وشەى رەسەنى كوردیدا بين.

ناوھەندى رۆشنەبەر

٢٠١١ - ٢ - ١٩

سليمانى